RAAD VAN STATE.

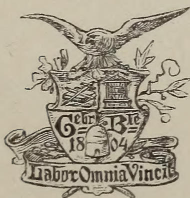
AFDEELING

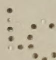
VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

VIER-EN-TWINTIGSTE DEEL.

1884

'S-GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.

1885.

Gedrukt bij GEBR. BELINFANTE, voorh.: A. D. SCHINKEL.

ALPHABETISCH REGISTER.

VERGADERINGEN IN 1884.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

Eerste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 9 Januari 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. C. Verniers van der Loeff,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. De VOORZITTER deelt mede, dat ingekomen is:

Koninklijk besluit van den 9en December 1883, (*Staatsblad* n°. 224) *waarbij met handhaving van het daartoe betrekkelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, dd.* 14 *Juni* 1883, *worden vastgesteld de jaarwedden van de onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in de gemeente Wijmbritseradeel.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 315).

De *Staatscourant* van 21 December 1883, no. 300, behelst het volgende rapport:

No. 4325.
Onderwijs.
—
Beroep gemeenteraad Wijmbritseradeel, in zake regeling onderwijzers-jaarwedden.
—

Aan den Koning.

's-Gravenhage, 6 December 1883.

Het behaagde Uwe Majesteit om consideratien en advies in mijne handen te stellen het aan Hoogstdenzelve onder dagteekening van 19 September jl., no. 56, uitgebracht

advies van den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, in zake het hooger beroep van den Raad der gemeente Wijmbritseradeel tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van voornoemden Gemeenteraad van 4 Juni jl., houdende regeling van de jaarwedden der onderwijzers aan de openbare scholen voor lager onderwijs in die gemeente.

De bij dat besluit vastgestelde regeling is gelijkluidende met die van het besluit van genoemden Gemeenteraad van 25 November 1882, waaraan bij besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 8 December daaraanvolgende goedkeuring is onthouden.

De afdeeling is van oordeel, dat dit besluit, het beroep waartegen, wegens niet inachtneming van den bij art. 14 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127) gestelden termijn, bij Uwer Majesteits besluit van 23 April jl. nº. 3, niet-ontvankelijk werd verklaard, mitsdien als gewijsde vaststaat en er derhalve voor Uwe Majesteit geene termen zijn om op het beroep, zooals het thans gedaan is, omtrent de regeling der jaarwedden eene beslissing te nemen.

Zij biedt Uwer Majesteit daarom het navolgende ontwerp-besluit ter bekrachtiging aan:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Wijmbritseradeel, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 14 Juni 1883 nº. 46, 3de Afd. S, waarbij goedkeuring is onthouden aan een Raadsbesluit van 4 Juni te voren, tot regeling der jaarwedden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 September 1883, nº. 56;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van

Overwegende, dat de Raad der gemeente Wijmbritseradeel op den 25sten November 1882 heeft vastgesteld eene regeling der jaarwedden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente, aan welke Gedeputeerde Staten van Friesland, bij besluit van 8 December 1882, nº. 10, hunne goedkeuring hebben onthouden;

dat de Raad daarop die goedkenring van Ons heeft verzocht, maar in zijn beroep niet-ontvankelijk is verklaard, omdat hij den bij de wet gestelden termijn niet had in acht genomen;

dat daardoor de beslissing van Gedeputeerde Staten, dat de regeling van 25 November 1882 niet voor goedkeuring vatbaar was, als gewijsde vaststond;

dat de Raad thans eene poging heeft gedaan om aan dat gevolg van het niet inachtnemen van den wettelijken termijn te ontkomen, door dezelfde regeling bij zijn besluit van 4 Juni 1883 op nieuw vast te stellen en nu daaraan op nieuw de goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Friesland onthouden is, tegen dat nieuwe besluit

van Gedeputeerde Staten, gedagteekend 14 Juni 1883, tijdig bij Ons in beroep te komen, verzoekende dat de bedoelde regeling door Ons moge worden goedgekeurd;

dat deze poging echter niet kan baten;

dat toch, wanneer de wetgever het noodig geacht heeft, het recht om Onze voorziening in te roepen binnen een bepaalden termijn te beperken, het aan den Raad, die dien termijn ongebruikt liet voorbijgaan, niet vrij kan staan door nieuwe vaststelling van dezelfde regeling, zich een nieuwen termijn te openen om bij Ons in beroep te komen en Onze goedkeuring alsnog te vragen;

dat toch op deze wijze het voorschrift van de wet, waarbij de termijn is vastgesteld, zou worden verijdeld;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de Raad, nadat hij bij Ons besluit van 23 April no. 3 in zijn beroep niet-ontvankelijk is verklaard, niet door eene nieuwe vaststelling derzelfde regeling van Ons alsnog eene beslissing daaromtrent kan vragen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

De ondergeteekende vindt geene vrijheid Uwer Majesteit eene voordracht te doen tot bekrachtiging van dit ontwerp.

In art. 26 van de wet op het lager onderwijs is de regeling van de jaarwedden der onderwijzers aan den Gemeenteraad opgedragen onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, en is tevens voorgeschreven, dat in geval van hooger beroep van het besluit van het provinciaal bestuur — welk beroep in art. 14 der wet aan een bepaalden termijn wordt gebonden — bij de te nemen beslissing de vereischte regeling wordt vastgesteld.

Hieruit volgt, dat de taak van Gedeputeerde Staten, die alleen bevoegd zijn goed- of af te keuren wat hun wordt voorgelegd, hier eene andere is dan die der hoogste administratieve macht, welke naar aanleiding van de aan haar oordeel onderworpen besluiten zelfstandig regelt.

De overweging, dat het besluit van Gedeputeerde Staten van 8 December 1882 tot niet-goedkeuring der regeling, door den Raad van Wijmbritseradeel vastgesteld, als gewijsde vaststond, had gemeld college er toe kunnen leiden, onder verwijzing naar hunne vroegere beslissing, te verklaren, dat er voor hen geene termen waren die regeling op nieuw aan een onderzoek te onderwerpen.

Nu zij, in stede hiervan, andermaal hunne goedkeuring gemotiveerd hebben geweigerd, en naar aanleiding daarvan, ditmaal met inachtneming der wettelijke voorschriften, de beslissing van Uwe Majesteit wordt ingeroepen, kan er geen grond zijn de

vaststelling der jaarwedden te weigeren, omdat de regeling, welke de Raad zijnerzijds aan Uwer Majesteits oordeel onderwerpt, gelijkluidende is met eene, waaromtrent door Hoogstdenzelve in eene vorige instantie geene beslissing kon worden genomen. Het niet beslissen op dit tijdig ingesteld hooger beroep zoude een soort van rechtsweigering zijn.

Een nader onderzoek bij het schooltoezicht heeft intusschen geleerd, dat de regeling der jaarwedden door den Gemeenteraad vastgesteld, inderdaad onvoldoende is en mitsdien het onderwerp op andere wijze behoort te worden geregeld.

Het is op deze gronden, dat ik mij veroorloof Uwer Majesteit eerbiedig in overweging te geven, met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 14 Juni ll., de jaarwedden der openbare onderwijzers te Wijmbritseradeel te bepalen op het bedrag, aangewezen in het hierbij Uwer Majesteit ter bekrachtiging aangeboden ontwerp-besluit.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

(*Staatsblad* n°. 224). Besluit van den 9den December 1883, *waarbij, met handhaving van het daartoe betrekkelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland dd.* 14 *Juni* 1883, *worden vastgesteld de jaarwedden van de onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in de gemeente Wijmbritseradeel.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 6 December 1883, n°. 4325, afdeeling Onderwijs;

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Wijmbritseradeel tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 14 Juni 1883, n°. 46, 3de afdeeling S, waarbij goedkeuring is onthouden aan een Raadsbesluit van 4 Juni te voren, tot regeling der jaarwedden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 September 1883, n°. 56;

Overwegende, dat de Raad der gemeente Wijmbritseradeel in zijne vergadering van 4 Juni ll. de jaarwedden der onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente heeft vastgesteld als volgt:

voor de hoofden der scholen, behalve het genot van vrije woning, voor die te Woudsend en Nijland op f 800, voor die te Heeg en Oudega op f 775, voor die te Oppenhuizen, Gaastmeer, Wolsum, Folsgare, Tirns, Scharnegoutum en Gauw op f 750, en voor de overige scholen in de gemeente op f 725;

voor de onderwijzers en onderwijzeressen, geen hoofden van scholen zijnde, voor zoover zij in het bezit zijn of geraken van de akte van bekwaamheid, bedoeld bij

art. 56 letter *b* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n⁰, 127), op f 600; voor alle overige onderwijzers en onderwijzeressen op f 500;

met bepaling tevens, dat alle in functie zijnde onderwijzers en onderwijzeressen, hoofden van scholen, en andere, wier jaarwedde meer bedraagt dan volgens dit besluit voor hen vastgesteld is, in het genot dier jaarwedde zullen blijven;

dat Gedeputeerde Staten van Friesland, bij besluit van 14 Juni 1883, n°. 46, 3de afdeeling S, aan deze regeling hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de daarin genoemde jaarwedden allen zonder uitzondering te laag moeten geacht worden, en ook gedeeltelijk lager zijn dan de thans genotene, zooals uit het Raadsbesluit zelf blijkt, en dat het niet te verwachten is, dat daarvoor geschikte onderwijzers te verkrijgen zullen zijn;

dat voornoemde Gemeenteraad van dit besluit tijdig bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat de Gemeenteraad, krachtens art. 26, zesde lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), de bezoldiging der onderwijzers onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten heeft te regelen met inachtneming van het bij al. 1 van dat artikel gestelde minimum, en dat Gedeputeerde Staten bij hunne beslissing niet alleen op het wettelijk minimum maar ook op de belangen der gemeente en van het onderwijs in ieder bijzonder geval hebben te letten;

dat zoowel in de gemeente Wijmbritseradeel als in de meeste omliggende gemeenten thans hoogere jaarwedden, dan de door den Raad van eerstgenoemde gemeente vastgestelde, worden betaald;

dat de gemeente Wijmbritseradeel bovendien niet zóó onaanzienlijk is, dat de jaarwedden der onderwijzers aldaar op of weinig boven het minimum zouden moeten gesteld worden;

dat Gedeputeerde Staten van Friesland derhalve terecht hunne goedkeuring aan het bovengenoemde besluit van den Gemeenteraad hebben onthouden en het bedrag der jaarwedden thans door Ons moet worden bepaald;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. te beslissen, dat Gedeputeerde Staten van Friesland terecht geweigerd hebben het besluit van den Raad der gemeente Wijmbritseradeel van 4 Juni 1883 goed te keuren:

2°. de jaarwedden der openbare onderwijzers in die gemeente vast te stellen als volgt:

voor de hoofden der scholen te Woudsend en Nijland op f 900, te Heeg en Oudega op f 825, te Oppenhuizen, Gaastmeer, Wolsum, Folsgare, Tirns, Scharnegoutum en Gauw op f 775 en voor die der overige scholen op f 750; voor de onderwijzers en onderwijzeressen, geen hoofden van scholen zijnde, voor zoover zij in het bezit zijn of geraken van de akte van bekwaamheid, bedoeld bij art. 56 letter *b* der wet van 17 Augnstus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), op f 650;

voor alle overige onderwijzers en onderwijzeressen op f 600.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en tegelijk met de in hoofde dezes genoemde voordracht van Onzen genoemden Minister in de *Nederlandsche Staatscourant* zal worden opgenomen.

Het Loo, den 9 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Uitgegeven den *een en twintigsten* December 1883.

De Minister van Justitie,
DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

De VOORZITTER doet vervolgens voorlezing van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 14 December 1883, n°. 21, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Oost-Dongeradeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 29 *Augustus* 1883, 2*e Afd., n°.* 1, *waarbij het besluit van den Gemeenteraad tot toelating van H. J. Meinsma en L. D. Stiemsma als Raadsleden, is vernietigd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, blz. 415).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Oost-Dongeradeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 29 Augustus 1883, 2e Afd., n°. 1, waarbij het besluit van den Gemeenteraad tot toelating van H. J. Meinsma en L. D. Stiemsma als Raadsleden is vernietigd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 November 1883, n°. 79;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 December 1883, n°. 5254, Afd. B. B.;

Overwegende, dat bij de verkiezing voor 4 leden van den Gemeenteraad, op 16 Juli ll. te Oostdongeradeel gehouden, zijn uitgebracht 473 stemmen, zijnde één meer dan het getal kiezers, dat aan de stemming deelnam, dat 3 briefjes zijn van onwaarde verklaard, dat het getal geldige stemmen mitsdien 470 bedroeg;

dat daarvan zijn uitgebracht op Jacob Hendriks Obma 243 en op Thomas Reuzes

Sinia 238, zoodat beiden zijn verkozen verklaard, terwijl voorts nog waren uitgebracht op:

Harmen Jans Meinsma	236
Abe Sijbenga	232
Frans Martens Miedema. . . .	230
Louw Douwes Stiemsma. . . .	230
Jan Tjallings Alberda	229
Hermanus Pieter Wabma . . .	226

en nog 6 stemmen op andere personen;

dat het stembureau heeft verklaard, dat het te veel in de bus gevonden stembriefje van invloed heeft kunnen zijn op de door Meinsma verkregen meerderheid en mitsdien voor de derde vacature eene vrije stemming ingevolge art. 70 der kieswet moest plaats hebben, terwijl, aangezien geene meerderheid van stemmen was verkregen, voor de 4e vacature eene herstemming is gelast tusschen Abe Sijbenga, Frans Martens Miedema, Louw Douwes Stiemsma en Jan Tjallings Alberda, de laatste mede op de lijst geplaatst, omdat de beide voorlaatstgenoemden slechts ééne stem meer dan hij hadden verkregen en derhalve op het getal der door hen bekomene stemmen bovenbedoeld verschil van invloed had kunnen zijn;

dat bij de dientengevolge op 31 Juli gehoudene vrije stemming is gekozen Harmen Jan Meinsma met 240 stemmen, terwijl op Jan Tjallings Alberda 213 stemmen waren uitgebracht en bij de op denzelfden dag gehoudene herstemming is gekozen Louw Douwes Stiemsma;

dat in de vergadering van den Gemeenteraad van 13 Augustus ll., behalve de beiden bij eerste stemming verkozen verklaarden, ook de op 31 Juli bevorens gekozenen zijn toegelaten;

dat Gedeputeerde Staten echter bij resolutie van 29 Augustus ll., n°. 1, 2e afdeeling, ambtshalve uitspraak doende, hebben verklaard, dat de beide laatstgenoemden ten onrechte waren toegelaten, op grond dat, wanneer eenmaal door een stembureau is uitgemaakt, dat een verschil tusschen het getal kiezers en dat der ingeleverde stembiljetten van invloed heeft kunnen zijn op eene verkregene meerderheid en dientengevolge eene vrije stemming is gelast, niet tevens tusschen de personen, die daarna de meeste stemmen erlangden, voor eene andere vacature herstemming kan worden bevolen, maar alsdan de vrije stemming moet worden gehouden voor alle vacaturen, waarin nog valt te voorzien, dat eene vrije stemming anders niet denkbaar is; terwijl door Gedeputeerde Staten, ten aanzien van de toelating van Meinsma, later nog is aangevoerd, dat deze ook daarom geacht moet worden ten onrechte te hebben plaats gehad, daar hij wel bij eene vrije stemming was verkozen, maar de keuze der kiezers daarbij niet voldoende vrij was gelaten, zijnde die beperkt door het plaatsen van een viertal personen op de lijst van herstemming ter voorziening in de vierde vacature;

dat de Gemeenteraad van deze beslissing bij Ons in beroep komende, aanvoert, dat eene vrije stemming slechts is voorgeschreven in het geval bij art. 70 bedoeld, wanneer eene volstrekte meerderheid verkregen is, niet waar het geldt de vraag, welke personen eventueel op de lijst van herstemming zouden behooren gebracht te worden en overigens de toelating van Meinsma, bij vrije stemming gekozen, ook in het stelsel van Gedeputeerde Staten terecht heeft plaats gehad.

Overwegende, dat de bewering van het Gemeentebestuur, dat art. 70 der kieswet eene vrije stemming slechts vordert bij eene verkregene *volstrekte* meerderheid van stemmen, — eene bewering, die door Ons reeds herhaaldelijk verklaard is onjuist te zijn, — hier niet ter zake dienende is, daar Gedeputeerde Staten op anderen grond hebben verklaard, dat Meinsma en Stiemsma ten onrechte als Raadsleden waren toegelaten; dat toch Gedeputeerde Staten, zoo als gemeld is, hunne uitspraak hebben gedaan op grond dat, wanneer bij ééne verkiezing voor meerdere vacaturen gestemd wordt en het stembureau verklaard heeft, dat een verschil tusschen het getal ingeleverde stembiljetten en dat der kiezers, die aan de stemming deelnamen, van invloed heeft kunnen zijn op eene verkregen volstrekte meerderheid, alsdan eene vrije stemming moet gehouden worden, omvattende zoowel dengene op wiens stemmental het bedoeld verschil inzonderheid werkt, als hen, die minder stemmen erlangden, in een woord, op alle de vacatures waarin nog moet worden voorzien, geheel afgescheiden van de vraag, of ook ten aanzien der overige anders op de lijst van herstemming te plaatsen personen, het bedoeld verschil van invloed heeft kunnen zijn;

dat deze beslissing juist is;

dat toch het voorschrift van art. 70, al. 2, der kieswet algemeen is en voor het geval daar omschreven, zonder eenige beperking andermaal eene vrije stemming beveelt;

dat daarenboven, waar twijfel bestaat, of de persoon, op wien zich de volstrekte meerderheid van stemmen vereenigd heeft, zonder het te veel gevonden briefje, die volstrekte meerderheid dan wel slechts de meeste stemmen verkregen zou hebben, — in het eerste van welke gevallen hij gekozen zou zijn, terwijl hij in het laatste geval als de eerste op de lijst voor de herstemming geplaatst zou moeten worden, — die onzekerheid niet alleen belet hem verkozen te verklaren, maar het eveneens onmogelijk maakt te beslissen wie op de lijst voor de nog te houden herstemming behooren te worden gebracht, en dat daarom in dat geval er geen ander middel is om met zekerheid tot eene juiste uitkomst te geraken, dan eene vrije stemming te doen houden voor alle plaatsen, in welke niet bij de eerste verkiezing tengevolge van eene ontwijfelbaar verkregene volstrekte meerderheid is voorzien;

dat derhalve, toen het stembureau verklaard had, dat een tusschen het getal der in de bus gevonden stembriefjes en dat der kiezers, die aan de stemming deelnamen, bestaand verschil van invloed had kunnen zijn op de door Meinsma verkregen volstrekte meerderheid, eene vrije stemming had behooren te zijn uitgeschreven, niet alleen voor de derde, maar ook voor de vierde vacature:

dat, nu zulks niet heeft plaats gehad, eene herstemming is gehouden en de bij die herstemming verkozen verklaarde Louw Douwes Stiemsma door den Gemeenteraad is toegelaten, die toelating terecht door Gedeputeerde Staten is vernietigd;

dat Gedeputeerde Staten echter ook het besluit van den Gemeenteraad, voor zoover het strekte tot toelating van Meinsma, verklaard hebben ten onrechte te zijn genomen, op grond dat, hoewel deze bij vrije stemming gekozen was, toch de vrijheid der kiezers beperkt was door de gelijktijdige herstemming, waarvoor 4 personen op de lijst gebracht waren;

dat deze beschouwing onjuist is en dan ook door de feiten weêrsproken wordt, aangezien bij die vrije stemming een zeer belangrijk aantal stemmen is uitgebracht

op een der personen, die op de lijst van herstemming voorkwamen, terwijl de omstandigheid, dat eene vrije stemming voor ééne in plaats van voor twee vacaturen is uitgeschreven, geenen voldoenden grond oplevert om den uitslag der gehouden vrije stemming niet als geldig te erkennen;

dat dus Meinsma door de laatste uitspraak der kiezers bij vrije stemming als lid van den Gemeenteraad aangewezen, terecht als zoodanig door dat College is toegelaten en die toelating ten onrechte door Gedeputeerde Staten is vernietigd;

Gezien de wet van 4 Juli 1850 (*Stbl.* n°. 37) en de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met verbetering der bestreden resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland, van 29 Augustus 1883, 2e afd., n°. 1, te verklaren:

dat Hermanus Jans Meinsma te recht, doch Louw Douwes Stiemsma ten onrechte als lid van den Gemeenteraad van Oostdongeradeel is toegelaten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 14 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 20 December 1883, n°. 22, houdende beslissing in het geschil over *de woonplaats van de arme krankzinnige Anna Maria Ragetli.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, blz. 437).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige *Anna Maria Ragetli;*

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 December 1883, n°. 84;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 December 1883, n°. 5494, afd. B. B.;

Overwegende, dat Anna Maria Ragetli, geboren te Oirschot, den 8 Augustus 1849, op het tijdstip harer meerderjarigheid woonplaats had te Arnhem en aldaar nog gevestigd was toen zij in het begin van de maand Januari 1883 die gemeente verliet, dat zij te dier plaatse in dienstbetrekking is geweest, behalve dat zij omstreeks vier jaar geleden gedurende korten tijd in het gasthuis is verpleegd uit hoofde van epilepsie, dat zij in den laatsten tijd vóór haar vertrek uit Arnhem aldaar eene kamer in huur had in de Brouwerstraat, doch bij zekere vrouw Weill in de Walstraat in den kost was en gedurende de ochtenduren in dienst was tot het doen van boodschappen bij den heer Schuurbeque Boeije, kantonrechter te Arnhem, dat, terwijl epileptische toevallen zich weder bij haar voordeden of bleven herhalen, hare moeder, Aldegonda Keizers, weduwe van I. H. C. Ragetli en thans huisvrouw van I. M. Lange te Maastricht, ook in overleg met of op raad van den heer Schuurbeque Boeije te Arnhem is gekomen om haar te halen en met haar naar Maastricht is vertrokken;

dat de epileptische toevallen zich daar in sterkere mate dan vroeger hebben herhaald en eene storing van hare geestvermogens ten gevolge hadden, die na ongeveer eene maand verblijf ten huize van hare moeder en haren stiefvader, plaatsing in een geneeskundig gesticht vorderde, waartoe dan ook, na verkregen rechterlijke machtiging, op 10 Februari 1883 is overgegaan;

dat de Gemeentebesturen van Arnhem en van Maastricht ontkennen tot de betaling der verplegingskosten dezer lijderes verplicht te zijn;

Overwegende, dat uit voor den plaatsvervangenden kantonrechter te Arnhem onder eede afgelegde verklaringen blijkt:

uit die van Jhr. Mr. Schuurbeque Boeije, dat Anna Maria Ragetli bij haar vertrek uit Arnhem volkomen in staat was te achten om haren wil te bepalen, — dat zij al hare goederen, die zij te Arnhem had, heeft verkocht, ten einde zich het noodige reisgeld te verschaffen, en verklarende bij hare ouders in Maastricht te gaan wonen, ten zijnen huize voor goed afscheid heeft genomen;

uit die van Vrouwe Schuurbeque Boeije, geboren van Reigersberg Versluijs, dat Anna zeer goed wist wat zij deed;

uit die van de weduwe Weill, dat Anna zeer goed wist wat zij deed; — dat zij haar had verteld, dat zij bij hare ouders te Maastricht ging wonen, zich er over verheugende, dat haar vader dat had toegestaan, en er bijvoegende, dat zij nu wel hoop had op volkomen herstel, daar een vroeger tijdelijk verblijf haar reeds zooveel goed had gedaan, en dat Anna haar gevraagd had hare goederen te verkoopen, daar zij niet meer zou terugkomen;

terwijl uit eene verklaring, voor den kantonrechter te Maastricht afgelegd door den stiefvader der lijderes blijkt, dat deze bij hare aankomst te Maastricht zeer goed bij hare zinnen was, doch eerst later haar toestand zorgwekkend werd;

en uit die van Anna's moeder, dat zij geheel vrijwillig, zelfs met kennelijke ingenomenheid, de reis naar Maastricht ondernam om daar bij hare moeder te gaan

inwonen, — dat zij op reis en bij aankomst te Maastricht nog wel was, doch dat reeds spoedig daarna hare ziekte (epilepsie) is toegenomen en dermate verergerd, dat die in krankzinnigheid ontaardde.

Overwegende, dat uit de voorschreven verklaringen volgt, dat Anna Maria Ragetli in het begin van Januari 1883 hare woonplaats Arnhem des bewust en, gelijk uit de omstandigheden blijkt, met het kennelijk voornemen om zich te Maastricht te vestigen, heeft verlaten;

dat zij, na aldaar, met volkomen bewustheid van hare daden te zijn gaan inwonen bij hare moeder, vervolgens krankzinnig is geworden, en derhalve Maastricht hare woonplaats was ten tijde dat hare overbrenging naar een gesticht noodig is geoordeeld en de rechterlijke machtiging werd gevraagd en verkregen tot hare opneming in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n⁰. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85).

Hebben goedgevonden en verstaan:

Maastricht aan te wijzen als de gemeente die verplicht is tot betaling der kosten van overbrenging naar en verpleging in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen van de behoeftige Anna Maria Ragetli.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 20 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 20 December 1883, n°. 23, houdende beslissing in het geschil over *de woonplaats van de krankzinnige Jenneke van IJzeren, weduwe van Arie van Drent.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, blz. 443).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de krankzinnige Jenneke van IJzeren, weduwe van Arie van Drent;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 December 1883, n°. 86;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 December 1883, n°. 5512, Afd. B. B.;

Overwegende, dat Jenneke van IJzeren, weduwe van Arie van Drent, op de verklaring van eenen geneesheer te Gorinchem van 17 Juli 1883, na verkregen rechterlijke machtiging in het krankzinnigengesticht te Utrecht is opgenomen, als lijdende aan woeste vlagen van krankzinnigheid;

dat zij, geboren te Asperen, den 2 November 1811, na eenigen tijd te Oosterwijk, gemeente Kedichem, te hebben gewoond, als dienstbode is gaan wonen te Arkel, waar zij tien jaren in dienst is geweest bij den heer F. W. C. Merkens, gedurende welken tijd zich geene sporen van krankzinnigheid bij haar hebben vertoond;

dat zij, toen zij tengevolge harer hooge jaren voor den dienst ongeschikt was geworden, op 31 Augustus 1880 dien dienst heeft verlaten en op kosten van genoemden heer Merkens is besteed bij inwoners van de gemeente Gorinchem, en wel in eene woning, staande in dat gedeelte dier gemeente, dat kerkelijk onder Arkel behoort;

dat zij daar vervolgens steeds door de diaconie van Arkel is ondersteund, totdat zij naar het gesticht te Utrecht is overgebracht;

dat Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, evenals het Gemeentebestuur van Gorinchem, van oordeel zijn, dat Arkel als de gemeente moet worden aangewezen, waar zij die woonplaats had, toen machtiging tot opneming in het krankzinnigengesticht te Utrecht gevraagd werd, omdat het huns inziens niet was gebleken, dat zij ooit het voornemen zou aan den dag gelegd hebben, hare woonplaats Arkel met die te Gorinchem te verwisselen;

dat derhalve van de twee vereischten, welke art. 75 Burgerlijk Wetboek voor verandering van woonplaats stelt, namelijk werkelijke woning in eene andere plaats, gevoegd bij het voornemen om daar zijn hoofdverblijf te vestigen, alleen aan het eerste is voldaan, nademaal het bij haar vertrek van Arkel naar Gorinchem door het bestuur van eerstgenoemde gemeente naar dat van laatstgenoemde opgezonden verhuisbiljet niet gelijk staat met de verklaring in art. 76 Burgerlijk Wetboek genoemd;

dat het zich bij voortduring laten verplegen door de diaconie te Arkel in eene woning, waarheen die diaconie haar zond, van het voornemen deed blijken om tot de gemeente Arkel te blijven behooren, terwijl ook die diaconie haar als armlastige is blijven beschouwen;

dat het Gemeentebestuur van Arkel integendeel van oordeel is, dat Gorinchem de bovenbedoelde kosten moet voldoen, daar genoemde krankzinnige nooit het verlangen heeft te kennen gegeven van Gorinchem te verhuizen, dat zij daarenboven volkomen vrij was om te Gorinchem gebruik te maken van de voordeelen, die zij van de diaconie te Arkel genoot, en zoodanige ondersteuning zeker voor de burgerlijke gemeente Arkel geene verplichting medebrengt om diegenen nog als inwoners te blijven beschouwen, die door de kerkelijke gemeente tot hare bedeelden worden gerekend;

Overwegende, dat genoemde lijderes de woonplaats, die zij als inwonende

dienstbode ten huize van den heer Merkens te Arkel had verkregen, verloor, toen zij bij het verlaten van dien dienst haren intrek nam in eene woning, op het grondgebied der gemeente Gorinchem gelegen;

dat, hoezeer die vestiging binnen de gemeente Gorinchem het gevolg hiervan was, dat haar voormalige meester daar om hare hooge jaren eene huisvesting voor haar heeft gezocht en bekostigd, het niet is gebleken, dat zij niet met haren vrijen wil zich in genoemde woning zou hebben gevestigd, en dat integendeel het feit, dat zij sedert 31 Augustus 1880 daar onafgebroken verblijf heeft gehouden zonder dat uit iets was op te maken dat zij de bedoelde woning weder dacht te verlaten, moet worden aangenomen als eene omstandigheid, waaruit het bewijs kan worden afgeleid van haar voornemen om aldaar gevestigd te blijven;

dat dus hare woonplaats naar Gorinchem is overgebracht en dat in dit feit geene verandering wordt gebracht door de omstandigheid, dat zij op Gorinchem's grondgebied wonende, door de diaconie te Arkel werd ondersteund, te minder, daar dat gedeelte van het grondgebied der gemeente Gorinchem kerkelijk onder Arkel behoort;

dat zij, in diezelfde woning, staande op Gorinchem's grondgebied, nog werd verpleegd, toen hare overbrenging naar een geneeskundig gesticht noodig geoordeeld en daartoe de rechterlijke machtiging aangevraagd werd;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals die is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Gorinchem aan te wijzen als de gemeente die gehouden is tot betaling der kosten van overbrenging naar en verpleging in het krankzinnigengesticht te Utrecht van J. van IJzeren, weduwe van A. van Drent.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 20 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 20 December 1883, n°. 24, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van IJlst, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland,*

waarbij goedkeuring is onthouden aan het Raadsbesluit van 7 Juni 1883, *no.* 8 *b, tot regeling van de jaarwedde van het hoofd der openbare lagere school in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 433.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van IJlst van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het Raadsbesluit van 7 Juni 1883 n°. 8*b*, tot regeling van de jaarwedde van het hoofd der openbare lagere school in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 December 1883 n°. 78;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 December 1883, n°. 441, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat in de gemeente IJlst, waar sedert 1865 ook eene bijzondere school is gevestigd, eene openbare lagere school bestaat;

dat de jaarwedde van den aan het hoofd dier openbare school werkzamen onderwijzer, die aanvankelijk f 860 bedroeg, bij Raadsbesluit van 26 November 1877, n°. 5, is gebracht op f 1000;

dat tot gezegd tijdstip genoemde onderwijzer werd bijgestaan door eenen hulponderwijzer, die f 500 jaarwedde en een gratificatie van f 50 genoot en wiens jaarwedde alstoen mede is verhoogd en gebracht op f 600;

dat tevens, daar besloten was ook meer uitgebreid lager onderwijs te geven, alstoen nog een onderwijzer is aangesteld, voorzien van de daartoe vereischte akten, op eene jaarwedde van f 800;

dat de Gemeenteraad, op grond dat een aanzienlijke rijkssubsidie, door de gemeente voor onderwijs genoten, ad f 1266, bij het in werking treden der nieuwe wet op het lager onderwijs vervallen was, terwijl de toen ingevoerde vergoeding van 30 pCt. beduidend minder bedroeg, en tevens met het oog op het zeer verminderd schoolbezoek der openbare school, op 6 April 1883 besloot onder meer ook:

1°. in te trekken de Raadsbesluiten van 26 November 1877, n°. 5, en 6 December 1880, n°. 3, A 3, wat de daarin vermelde jaarwedden en de betrekking van hulponderwijzer met akten voor meer uitgebreid lager onderwijs aangaat;

2°. de jaarwedde voor het te benoemen hoofd der openbare school vast te stellen op f 860 en bijaldien deze in het bezit mocht zijn van akte of aanteekening voor het Fransch en de wiskunde, deze jaarwedde te verhoogen met f 40;

dat, nadat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 26 April 1883, n°. 48, 3e afd. S, geweigerd hadden dit besluit goed te keuren, de Gemeenteraad op 7 Juni 1883 besloot met wijziging van het Raadsbesluit van 6 April bevorens:

1°. in te trekken de Raadsbesluiten van 26 November 1877, n°. 5, en 6 December 1880, n°. 3, A 3.:

a. wat de daarin vermelde jaarwedde voor een hoofd der school, en

b. de jaarwedde en betrekking van hulponderwijzer met akten voor meer uitgebreid lager onderwijs aangaat;

2°. de jaarwedde voor het te benoemen hoofd der openbare school vast te stellen op f 860, waaronder tevens het geven van herhalingsonderwijs evenals vroeger begrepen is, en bijaldien deze in het bezit mocht zijn of komen van akte of aanteekening voor het Fransch, deze jaarwedde te verhoogen met f 40 en mitsdien in dat geval te brengen en vast te stellen op f 900; en eindelijk, met de opdracht aan Burg. en Weth. tot het oproepen van sollicitanten voor de vacature van hoofd der school; het besluit van 6 April bevorens voor het overige als vervallen te beschouwen;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 12 Juli d. a. v., n_o. 13, 3e Afd. S, aan gezegd besluit goedkeuring onthielden;

dat de Gemeenteraad bij adres van 2 Augustus 1883, van deze beslissing in beroep komende, zich tot Ons wendt met de nederige bede dat het Ons behage ten gunste van voorzegd Raadsbesluit eene beslissing te nemen en de vereischte regeling vast te stellen;

Overwegende, dat het geschilpunt aan Onze beslissing onderworpen, alleen betreft de jaarwedde van het hoofd der school;

dat toch de jaarwedde van den onderwijzer, wiens bezoldiging op f 600 is vastgesteld, bij het Raadsbesluit van 7 Juni ll. niet is gewijzigd, integendeel in de overwegingen van dat besluit uitdrukkelijk is gehandhaafd;

dat voorts bij gezegd Raadsbesluit is ingetrokken de betrekking van (hulp) onderwijzer met akte voor meer uitgebreid lager onderwijs, en dat, aangezien de bepaling van het getal onderwijzers, waarvoor de wet zelve het minimum vaststelt, niet aan hoogere goedkeuring is onderworpen, de thans vaststaande intrekking dier betrekking van zelve met zich brengt het vervallen der aan den vroegeren titularis toegekende jaarwedde;

dat eindelijk ook niet indirect de omvang van het onderwijs bij gezegd Raadsbesluit is gewijzigd, daar het integendeel de bedoeling is om het onderwijs in het Fransch, — en slechts in één der vakken l—t behoeft volgens de bestaande verordening onderwijs te worden verstrekt, — in stede van zooals vroeger aan eenen (hulp) onderwijzer thans op te dragen aan het hoofd der school;

dat, wat nu betreft de jaarwedde aan dien onderwijzer toe te kennen, eene bezoldiging van f 1000 voor dezen alleszins billijk is te achten en geenszins als te hoog opgevoerd kan beschouwd worden;

dat die dan ook onder geheel gelijke omstandigheden tot dusver door den vroegeren titularis is genoten, en er dus geen enkele grond kan zijn om thans, nu zelfs het voornemen bestaat aan den onderwijzer ook het onderricht in één der vakken van meer uitgebreid lager onderwijs op te dragen, tot vermindering dier jaarwedde over te gaan;

dat dan ook door den Gemeenteraad niets ten voordeele daarvan is aangevoerd

dan het financiëel belang der gemeente, hetwelk echter door eene meerdere uitgaaf van f 100 niet zal gedeerd worden, terwijl daarentegen zoowel door Gedeputeerde Staten als door het schooltoezicht met meer klem van redenen is aangetoond, dat eene vermindering der vastgestelde jaarwedde zou strekken ten nadeele van het in de gemeente IJlst te verstrekken openbaar onderwijs;

dat voorts het verminderd schoolbezoek, daar het eene vermindering van het getal onderwijzers misschien zal ten gevolge hebben, geene zoodanige vermindering der werkzaamheden van het hoofd der school zal ten gevolge hebben, dat daardoor eene vermindering zijner jaarwedde zou gerechtvaardigd zijn;

dat er derhalve voldoende gronden zijn om de sints jaren bestaande regeling van de jaarwedde van dien onderwijzer niet te wijzigen;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het door den Gemeenteraad van IJlst ingesteld beroep, de jaarwedde van den onderwijzer, hoofd der openbare school aldaar, te bepalen op f 1000, zoo als zij bij de laatstelijk door Gedeputeerde Staten goedgekeurde regellng was vastgesteld.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 20 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den Gemeenteraad van Elst, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij machtiging wordt geweigerd tot het voeren van een rechtsgeding tegen de Hervormde gemeente aldaar over het eigendomsrecht op den toren, gehecht aan de Hervormde kerk in die gemeente.*

De *Staatsraad* HEYDENRIJCK brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 26 October, n°. 12, werd den 31 Oct. daaraanvolgende bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) de

overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Elst tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd. 5 September 1883, waarbij machtiging werd geweigerd tot het voeren van een rechtsgeding tegen de Hervormde gemeente aldaar, over het eigendomsrecht op den toren, gehecht aan de Hervormde kerk. Het besluit om in beroep te komen bij Z. M. werd den 21 Sept. 1883 aan het Kabinet des Konings ontvangen.

Uit het onderzoek dezer zaak blijkt het volgende:

Art. 6 van de additionneele artikelen der Staatsregeling van 1798 zegt in zijne laatste alinea „dat de torens, aan de kerkgebouwen gehecht, benevens de klokken met derselver huisingen, worden verklaard eigendommen te zijn en te blijven der Burgerlijke gemeenten, staande ten allen tijde onder derzelver beheering en onderhoud", terwijl art. 13 der staatsregeling van 1801 voorschreef, „dat ieder kerkgenootschap onherroepelijk in het bezit zou blijven van hetgeen met den aanvang dezer eeuw door hetzelve werd bezeten", en art. 15, „dat alle algemeene wetten en bepalingen, welke sedert het begin van den jare 1795 gederogeerd hadden aan de waarde van eigendommen of wettig verkregen bezittingen, (onder zekere voorwaarden) aan herziening onderworpen zouden zijn."

De burgerlijke gemeente Elst heeft, zoo wordt beweerd, tot aan het jaar 1858 steeds over den toren, vastgehecht aan de Hervormde kerk aldaar, beschikt tot berging van brandspuiten, markposten en seinmiddelen bij hooge waterstanden. Ook van de klokken maakte het gemeentebestuur, zoowel bij brand, als bij het afkondigen van verordeningen, gebruik.

De sleutel des torens berust echter steeds bij het Hervormd kerkbestuur, dat ook den toren en het uurwerk onderhield. In het jaar 1858 rezen er moeilijkheden tusschen het gemeente- en kerkbestuur over het gebruik van den toren.

Het laatste maakte aanmerking op het bezigen der klokken bij het doen van afkondigingen, het eerste verlangde een sleutel van den toren.

Overeenstemming werd niet verkregen en de toestand bleef dezelfde, terwijl echter, naar men meent, de klokken niet meer gebezigd werden bij het doen van afkondigingen. Voorts wordt onder de overgelegde stukken een schrijven gevonden van den heer Commissaris des Konings in Gelderland aan Burgemeester en Wethouders van Elst, dd. 25 Februari 1859, waarbij hij ten slotte verklaart zich verder niet met de zaak van den kerktoren te kunnen inlaten. Zijn er eigendomsrechten der Burgerlijke gemeente opzichtens dien toren te handhaven, „het kan", zoo luidt het, „slechts door middelen rechtens geschieden".

Den 5en Mei 1883 besloot de raad der gemeente Elst, op advies van Mr. J. W. van den Biesen, advocaat te Breda, tot het voeren van een rechtsgeding in eersten aanleg tegen het Hervormd kerkbestuur ter eerstgenoemde plaatse, opdat door de rechterlijke macht de burgerlijke gemeente worde verklaard eigenaresse te zijn van den toren, aan de Hervormde kerk gehecht.

De Raad vond onder anderen aanleiding tot dit besluit in de omstandigheid dat het Hervormd Kerkbestuur, bij brief van 26 October 1882, aan Burgemeester en Wethouders had kennis gegeven, „dat het niet langer dan tot 1 April 1883 kon toelaten, dat een brandspuit en marktposten geplaatst of geborgen worden in de kerk

in de ruimte achter het orgel", hetgeen, naar 's Raads oordeel, gelet op de inrichting van kerkgebouw, toren en hunne omgeving, en op de omstandigheid, dat de sleutel van de torendeur berustende is bij het kerkbestuur — de Burgerlijke gemeente in het vrije gebruik van haar eigendom moest belemmeren.

Bij resolutie van 13 Juni 1883 weigerden Gedeputeerde Staten van Gelderland het besluit des Gemeenteraads goed te keuren, overwegende, dat, volgens de slot-alinea van art. 6 der additionneele artikelen van 1798, de torens, benevens de klokken, zijn publiekrechtelijke eigendommen der Burgerlijke gemeenten, staande ten allen tijde onder derzelver beheering en onderhoud en dat die, zoolang zij niet van bestemming veranderd en derhalve tot den publieken dienst bestemd gebleven zijn, moeten worden beschouwd als zaken buiten den handel, onvatbaar om door verjaring in eigendom te worden verkregen, terwijl, blijkens missive van Burgemeester en Wethouders van 31 Mei 1883, de gemeente Elst, sinds bovenbedoelde staatsregeling, nimmer afstand heeft gedaan van den eigendom van vermelden toren en mitsdien nog voortdurend daarvan eigenaresse is, zoodat er geene termen bestaan, om daaromtrent eene beslissing van den rechter uit te lokken.

Van deze beslissing der heeren Gedeputeerden ging het Gemeentebestuur niet in beroep, overeenkomstig art. 200 der gemeentewet, doch werd aan het Hervormd kerkbestuur exploot gedaan, hetgeen een tegen-exploot tengevolge had. Bij dit laatste werd het eigendomsrecht der Burgerlijke gemeente ten stelligste ontkend en dat recht voor de Hervormde gemeente gevindiceerd, terwijl de toren enz. steeds door deze laatste bezeten werd en wordt, hebbende de gemeente Elst, ruim twintig jaren geleden, voor het eerst rechten op dien toren beweerd, doch toen die door de Hervormde gemeente betwist werden, haar het bezit van den toren gelaten,

Burgemeester en Wethouders, den 7en Juli van dit protest kennis gevende aan heeren Gedeputeerden, verzochten tevens te mogen vernemen, welke middelen door hen dienden te worden aangewend, om het vrije en ongestoorde gebruik te herkrijgen van het gemeentelijk eigendomsrecht op den toren.

Het antwoord van heeren Gedeputeerden luidde, dat men in overweging gaf, alle zoodanige maatregelen te nemen, als strekken konden, om daadwerkelijk het publiekrechtelijk beheer over den kerktoren weder bij het gemeentebestuur te brengen, hetgeen, op eene nadere vraag van Burgemeester en Wethouders, door Gedeputeerden, bij schrijven van 25 Juli 1883, aldus wordt gepreciseerd, dat, naar hun oordeel, Burgemeester en Wethouders, zoo noodig, konden overgaan tot het opensteken en in bezit nemen van den toren.

Den 18en Augustus 1883 besloot de gemeenteraad, na advies van zijn rechtsgeleerden raadsman, op nieuw tot het voeren van een rechtsgeding in eersten aanleg en zoo noodig in hooger beroep en cassatie, opdat door den rechter zoude worden verklaard, niet alleen, dat de Burgerlijke gemeente van Elst is eigenaresse van den toren en aankleve van dien, maar ook dat zij zich van den sterken arm tot handhaving van haar recht zou mogen bedienen; dat het haar zou vrij staan den weg, die toegang geeft van den openbaren weg naar den toren, als van ouds te blijven gebruiken enz., alles met vergoeding van kosten, schaden, interessen enz. enz.

De Raad beriep zich daarbij op het vruchtelooze van zijn exploot; op het gevaar

van eigenmachtige handelingen zijnerzijds, die, daargelaten of ze wettig of onwettig zijn, tot tal van onaangenaamheden en processen kunnen leiden; op de machtiging in eene geheel soortgelijke zaak door Gedeputeerden aan het gemeentebestuur van Heteren verleend; op den boven aangehaalden brief van den Commissaris des Konings in Gelderland van 25 Februari 1859; en eindelijk op een Kon. besluit van 11 September 1878, waarbij werd beslist, dat, volgens art. 194*h* der gemeentewet, zoolang niet volkomen blijkt van de geheele ongegrondheid eener vordering, de gemeenten moeten worden vrijgelaten, zich tot den Burgerlijken rechter te wenden.

Heeren Gedeputeerden weigerden nu, bij besluit van 5 September 1883, op nieuw de machtiging te verleenen, zich geheel refereerende aan de motieven, in hunne resolutie van 13 Juni jl. opgegeven.

In het besluit des gemeenteraads van Elst, dd. 19 September 1883, bij wijze van appellatoir adres, den Koning medegedeeld, komen geene nieuwe gezichtspunten voor. Wijl Burgemeester en Wethouders bezwaar maken zich in deze zelven te rechten en de eigendomsrechten der Burgerlijke gemeente door de beslissing van Gedeputeerden worden verkort, besluit de Raad aan Zijne Majesteit den Koning voorziening te vragen.

Heeren Gedeputeerden van Gelderland, op het appel gehoord, drukken er zeer op, dat de gemeente Elst den bewusten kerktoren, ingevolge art. 6 der additioneele artikelen van 1798, in publiekrechtelijk beheer behoort te hebben en verplicht is, zich in dat beheer uit kracht van haar publiek gezag te handhaven, zoolang de toren ten openbaren dienste bestemd is.

Verandering van bestemming bleek uit niets en werd trouwens ook niet beweerd.

Integendeel wijst de correspondentie met Burgemeester en Wethouders van 1859 aan, dat de Burgerlijke gemeente, een 24tal jaren geleden, den toren wel degelijk beheerde.

Na dien tijd is wel feitelijk door gedoogen van de zijde der gemeente, doch nimmer langs wettigen weg verandering in den toestand gebracht.

De eenzijdige handelingen der Hervormde gemeente golden hier zaken, die buiten den handel zijn.

Elst bezit een domaine de protection op den toren en heeft zich daarin te handhaven door middel van het politierecht. In casu kan de gemeente zich niet tot de rechterlijke macht wenden en is er geen grond tot het voeren van eene burgerrechtelijke procedure, die trouwens, bij de ter plaatse bestaande onverdraagzaamheid, tot het uiterste zou worden gevoerd en nog wel over eene zaak, die reeds zou beslist wezen hadde het gemeentebestuur zijn plicht gedaan.

Behalve de adviezen van Mr. J. W. van den Biesen, raadsman der gemeente Elst, zijn nog, sedert de overweging van het beroep bij den Raad werd aanhangig gemaakt, eene memorie van den Raad der gemeente Elst en 14 bijlagen, benevens twee volmachten, overgelegd.

De heer Mr. J. W. van den Biesen, advocaat te Breda, licht het beroep nog nader mondeling toe en beantwoordt eenige hem door de Staatsraden Heydenrijck en Smidt gedane vragen.

III. het beroep van *den Gemeenteraad van Ambt Delden, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien raad van* 24 *September* 1883, *tot regeling der jaarwedden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in die gemeente.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

De Raad der gemeente Ambt Delden heeft bij Z. M. beroep ingesteld van het besluit van Ged. Staten van Overijssel van 11 October 1883, 2e afd., n°. 4403/2867, waarbij goedkeuring werd onthouden aan zijn besluit van 24 Sept. te voren, n°. 4, strekkende tot regeling van de jaarwedden der onderwijzers, die aan de zes openbare scholen der gemeente nog moeten benoemd worden.

Door Burg. en Weth. was aan den Raad voorgesteld, die jaarwedden te bepalen op f 450. De voorzitter gaf echter als zijne meening te kennen, dat het bedrag, zoo niet f 600, dan althans f 550 behoorde te zijn, omdat er anders geen uitzicht bestond op geschikte sollicitanten.

De Raad vereenigde zich met het voorstel van Burg. en Weth., uit overweging „dat in aanmerking genomen de niet erkende behoefte tot versterking der onderwijs-„krachten op de scholen en de aanzienlijke uitgaven die de uitvoering der wet van „den 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127) reeds nu aan deze gemeente oplegt, het nood-„zakelijke niet wordt ingezien, de toe te kennen jaarwedde tot een hooger cijfer dan „f 450 vast te stellen, te meer omdat die som reeds overschrijdt het bedrag bij „art. 26 § 1 der bovenvermelde wet als toe te kennen jaarwedde aangegeven, en de „zekerheid nog niet is verkregen, dat tegen eene jaarwedde van f 450 geene geschikte „sollicitanten te bekomen zijn en deze vergadering daarom het gevoelen van den voorzitter niet deelt.”

Alvorens omtrent de goedkeuring van dit Raadsbesluit te beschikken, werd door Gedep. Staten het gevoelen ingewonnen van den Arrondissements-schoolopziener te Enschedé en den Districts-schoolopziener te Deventer. Eerstgenoemde berichtte, dat moge 't waar zijn, dat f 450 nog iets verder gaat dan het minimum der wet, het even zeker is dat eene oproeping tegen f 450 met geene oproeping zoo goed als gelijk staat. In Haaksbergen, alzoo schrijft de schoolopziener, is dit meer dan genoegzaam bewezen. Lonneker geeft f 550 en kan daarvoor haast geen andere onderwijzers krijgen dan die in Enschedé of Lonneker te huis behooren; die nog komen doen het om den cursus voor hoofdonderwijzer bij te wonen, welke reden voor Ambt Delden niet bestaat. Wil men een salaris dat eenige kans van slagen geeft, dan dient het f 600 of f 575 te zijn.

Met dit gevoelen vereenigde de districts-schoolopziener zich, onder opmerking dat het den Raad blijkbaar te doen is om geene sollicitanten te bekomen, daar het van algemeene bekendheid is, dat tegenwoordig alleen daar, waar gelegenheid tot verdere opleiding bestaat, onderwijzers voor minder dan f 600 zich aanmelden en dan nog slechts enkelen.

Daarop is door Gedep. Staten hunne goedkeuring aan het Raadsbesluit onthouden. Blijkens de overwegingen hunner beschikking had de Raad geene rekening gehouden

met de algemeen opgedane ervaring, dat eene jaarwedde van f 450 ten eenenmale onvoldoende is om geschikte onderwijzers te bekomen en met de omstandigheid dat te Ambt Delden voor de onderwijzers de gelegenheid tot verdere opleiding wordt gemist, welk een en ander de Raad bij de vaststelling der begrooting voor 1883 ook zelf scheen te hebben ingezien, daar hij toen gemeend heeft de jaarwedde van elk der onderwijzers op f 550 te moeten ramen, eene jaarwedde, die, naar hunne meening, in de gegeven omstandigheden, minstens wordt vereischt tot aanvulling van het onderwijzend personeel.

In het adres, waarbij de raad in beroep komt van het besluit van Gedep. Staten, doet hij opmerken, dat wel is waar bij de begrooting voor 1883 de bedoelde jaarwedde op f 550 was geraamd, maar de goedkeuring van Gedep. Staten op de vaststelling van dat bedrag niet was gevraagd of verleend en op dat cijfer ook geene sollicitanten zijn opgeroepen of aangesteld. Toen in 1882 aldus was geraamd, werd nog gerekend op de ontvangst van den aanslag in den hoofdelijken omslag van nu wijlen den Baron van Heeckeren van Wassenaar, eigenaar en bewoner van den huize Twickel, welke aanslag voor dat dienstjaar, bij een omslag van f 7000, de som van f 2900 bedroeg. Maar nu, sedert het overlijden van dien heer op 6 Maart 1883, de gemeente die aanzienlijke bijdrage mist en de hoofdelijke omslag voor 1884 buitendien nog moet verhoogd worden, heeft de Raad vermeend, ter voorkoming van nog grooter bezwaar voor de ingezetenen, de jaarwedden der onderwijzers vast te stellen op f 450, waarop naar zijne meening wel sollicitanten zullen te verkrijgen zijn. De bewering van Gedep. Staten dat dit niet het geval zal zijn, acht de Raad althans onbewezen, vooral nu gaandeweg het getal van hen, die de bevoegdheid om te onderwijzen erlangen, toeneemt en nog belangrijk zal toenemen, terwijl tegenover het gemis eener gelegenheid voor onderwijzers om zich verder te bekwamen, dit staat, dat de onderwijzers te Ambt Delden slechts weinig schooluren hebben en dus over voldoenden tijd voor eigen studie kunnen beschikken. Eindelijk is de Raad van meening, dat mocht het ook al blijken, dat het wettelijk aantal onderwijzers niet onmiddellijk mocht kunnen verkregen worden, ook de behoefte aan versterking der onderwijskrachten ten zijnent minder wordt gevoeld, hetgeen de gemeenteraad verder in eenige bijzonderheden aantoont.

Gedep. Staten van Overijssel, die door den Minister op 's Raads adres werden gehoord, refereeren zich aan de gronden in hun voorschreven besluit opgenomen, die huns inziens niet zijn ontzenuwd, terwijl in het adres duidelijk de strekking doorstraalt om de uitvoering van het wettelijk voorschrift uit te stellen. Bij eene oproeping van sollicitanten zal toch geen of wel geen geschikt onderwijzer zich beschikbaar stellen tegen een jaarwedde, verre beneden het bedrag, dat door de onderwijzers in die provincie, bij de openbare lagere scholen werkzaam, genoten wordt.

Nadat dit beroep, krachtens Zr. Ms. machtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 6 December ll., n°. 4368, afd. O, bij den Raad van State is aanhangig gemaakt, is alleen nog ingekomen eene schriftelijke machtiging van den Gemeenteraad op den heer Mr. Goeman Borgesius of een door hem aan te wijzen plaatsvervanger, om bij dit beroep als gemachtigde op te treden.

De heer Mr. H. Goeman Borgesius, advocaat te 's-Gravenhage, treedt op tot toelichting van het beroep en geeft de gronden aan voor eene regeling der jaarwedden, overeenkomstig het besluit van den Gemeenteraad van Ambt Delden, waardoor die gemeente niet te zwaar door de kosten voor het onderwijs zal worden gedrukt.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Tweede Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *Januari* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. C. Verniers van der Loeff,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 26 December 1883, n°. 19, houdende beschikking op het beroep van *N. S. Rambonnet, van een besluit der Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd.* 4 *September* 1883, *no.* 70, *omtrent zijne vervallenverklaring van het lidmaatschap van den Raad der gemeente Elburg.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 459).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van N. S. Rambonnet van een besluit der Gedeputeerde

Staten van Gelderland, dd. 4 September 1883, n⁰. 70, omtrent zijne vervallenverklaring van het lidmaatschap van den Raad der gemeente Elburg;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 December 1883, nᵒ. 85;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 December 1883, n⁰. 5598, Afdeeling Binn. Bestuur;

Overwegende, dat N. S. Rambonnet, wiens toelating als lid van den Gemeenteraad van Elburg bij Ons besluit van 9 November 1880, n°. 15, werd gehandhaafd, sints eenigen tijd als wethouder der gemeente fungeerde, toen bij het Gemeentebestuur de twijfel rees of hij werkelijk ingezeten der gemeente was, aangezien hij bij gelegenheid van zijn huwelijk in 1881 zich gevestigd had op het huis Putten onder Doornspijck en daar sedert onafgebroken verblijf had gehouden met zijn gezin;

dat in de vergadering van Burgemeester en Wethouders van 19 Mei 1883 de Voorzitter als zijn gevoelen te kennen gaf, dat Rambonnet geen ingezeten der gemeente meer was, en deze, hoewel die bewering bestrijdende, echter te kennen gaf onmiddellijk maatregelen te willen nemen om mogelijken twijfel daaromtrent te doen ophouden;

dat Rambonnet dan ook in de vergadering van het Dagelijksch Bestuur van 9 Juni mededeelde, dat hij een terrein in de gemeente Elburg, gelegen op korten afstand van het huis Putten, had aangekocht en op dat terrein een kantoortje liet bouwen, alwaar hij voortdurend over zijne zaken te spreken zou zijn;

dat het Gemeentebestuur, hetwelk meende daarmede genoegen te moeten nemen, inmiddels door Gedeputeerde Staten, bij wie over dezen toestand een bezwaarschrift was ingekomen, werd uitgenoodigd hun mede te deelen of Rambonnet werkelijk nog als ingezeten der gemeente kon beschouwd worden;

dat toen ter voldoening hieraan, Burgemeester en Wethouders Gedeputeerde Staten met de feiten in kennis hadden gesteld, dezen bij resolutie van 17 Juli 1883 het Gemeentebestuur andermaal uitnoodigden de zaak te onderzoeken, en zoo het blijken mocht, dat bedoelde Rambonnet inderdaad het vereischte miste voor het lidmaatschap van den Gemeenteraad, alsdan onmiddellijk eene nieuwe verkiezing uit te schrijven;

dat Burgemeester en Wethouders op 24 Juli daaraanvolgende besloten Rambonnet te waarschuwen, dat, aangezien hij huns inziens opgehouden had ingezeten der gemeente te zijn, te gelegener tijd eene nienwe verkiezing te zijner vervanging zou worden uitgeschreven;

dat Rambonnet van deze beslissing bij den Gemeenteraad in beroep kwam, doch deze in zijne vergadering van 21 Augustus, verklarende dat Rambonnet opgehouden had lid van den Gemeenteraad te zijn, genoemde beslissing handhaafde;

dat Rambonnet alsnu voorziening vroeg aan Gedeputeerde Staten, doch dezen bij resolutie van 4 September 1883, n⁰. 70, het verzoek als ongegrond afwezen;

dat appellant zich toen tot Ons heeft gewend bij adres van 17 September 1883, met verzoek dat door Ons genoemde besluiten van Burgemeester en Wethouders, van den Raad en van Gedeputeerde Staten, respectievelijk dd. 24 Juli, 21 Augustus en 4 September 1883, zullen worden vernietigd en zal worden verklaard, dat hij de hoedanigheid van ingezeten van Elburg, noodig voor het lidmaatschap van den Raad

aldaar, niet heeft verloren, terwijl hij tot staving van zijn verzoek aanvoert, dat hij wel sedert zijn huwelijk met zijn gezin verblijf houdt in de gemeente Doornspijck, doch niettemin steeds domicilie heeft gehouden te Elburg, in het huis zijner moeder, bij wie hij vroeger inwoonde, dat hij aldaar kantoor houdt als Dijkgraaf van den polder Oosterwolde en er dagelijks te spreken is, zoodat zich daar bevindt het middelpunt van al zijne zaken, belangen en administratiën; dat dus Elburg, waar hij op de bevolkings- en kiezerslijsten voorkomt en ook voor den vijfden grondslag der personeele belasting is aangeslagen, zijn hoofdverblijf is gebleven;

Overwegende, dat N. S. Rambonnet zonder twijfel nog in 1881 woonplaats had te Elburg, waarheen hij na afloop zijner studiën terugkeerde en waar hij bij zijne moeder inwoonde;

dat het echter de vraag is, of hij die woonplaats heeft behouden, dan wel zijn domicilie aldaar heeft verloren en het elders heeft gevestigd;

Overwegende, dat verandering van woonplaats ingevolge art. 75 van het Burgerlijk Wetboek stand grijpt door werkelijke woning in eene andere plaats, gevoegd bij het voornemen om aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen;

dat nu het feit zijner inwoning in de gemeente Doornspijck niet wordt betwist;

dat hij echter ontkent het voornemen te hebben gehad en te hebben om aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen;

dat het bewijs van dat voornemen, bij gemis eener verklaring dienaangaande, ingevolge art. 76 van het Burgerlijk Wetboek, moet worden opgemaakt uit de omstandigheden:

dat appellant in 1881, bij gelegenheid van zijn huwelijk, het ouderlijk huis verliet en met zijn gezin eene eigene woning betrok en dat zelfstandig domicilie vestigde op het huis Putten onder Doornspijck;

dat hij aldaar niet slechts de zomermaanden doorbrengt, maar een gestadig en onafgebroken verblijf houdt, winter en zomer met zijn geheele gezin, zonder dat dit gezin elders een „te huis” heeft;

dat hij dan ook aldaar den tijd doorbrengt, waarop zijne bezigheden hem niet elders roepen, zich aldaar in zijnen eigen huiselijken kring bevindt en beweegt;

dat daarentegen, zoo dikwijls hij te Elburg vertoeft, hij er in den regel is zonder zijn gezin en steeds zonder eigen dienstboden, alleen tot het verrichten van bezigheden, die aldaar beter dan op het huis Putten kunnen worden behandeld;

dat onder deze omstandigheden geen twijfel kan bestaan of zijn hoofdverblijf is gevestigd niet te Elburg, maar te Doornspijck;

dat daartegen niets afdoet adressants beweren, dat hij te Elburg kantoor houdt als dijkgraaf van Oosterwolde, daar het geenszins een zeldzaam voorkomend geval is, dat iemand kantoor houdt buiten zijne woonplaats, ten gerieve van hen, die hem wenschen te spreken;

dat ook de omstandigheid, dat hij — en zulks niet op eigen verzoek — te Elburg is aangeslagen voor den vijfden grondslag der personeele belasting, op zich zelve reeds niet afdoende, zulks te minder kan zijn, nu uit adressants eigen erkentenis volgt, dat die aanslag vroeger te Doornspijck plaats had, hetgeen dan ook blijkt uit een mede overgelegd aanslagbiljet over het vorige jaar, door appellant blijkbaar zonder verzet voldaan;

dat overigens al hetgeen appellant aanvoert, ten betooge dat men hem te Elburg wèl en te Doornspijck niet als ingezeten beschouwt, geenszins bewijst, dat hij in juridischen zin in eerstgemelde gemeente ook werkelijk domicilie heeft en niet in de laatste, aangezien vestiging van woonplaats niet naar willekeurige, individuëele inzichten en beschouwingen mag worden beoordeeld, maar de juridische consequentie is van feiten, en die beweringen dan ook slechts kunnen dienen ter verklaring waarom aan eenen reeds lang bestaanden onwettigen toestand niet vroeger een einde werd gemaakt;

dat uit al deze omstandigheden onmisbaar voortvloeit, dat appellant, toen hij in 1881 zich te Doornspijck vestigde, werkelijk ook het voornemen had dáár zijn hoofdverblijf te houden, terwijl sedert niet is gebleken, dat in zijn voornemen eenige verandering is gekomen;

dat integendeel uit den aankoop van terrein en den bouw van een kantoor te Elburg tot het verrichten van zaken blijkt, dat hij het huis Putten niet metterwoon wenscht te verlaten, en derhalve de bewering, dat hij in het nieuwgebouwde kantoor zijn hoofdverblijf zou hebben en dus woonplaats krachtens art. 74 van het Burgerlijk Wetboek, met de feiten ten eenenmale in strijd is;

dat derhalve Nicolaas Samuel Rambonnet een der vereischten mist, gevorderd voor het lidmaatschap van den Gemeenteraad te Elburg;

Gezien de wet van 21 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestredene resolutie van Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd. 4 September 1883, het daartegen door appellant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 26 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 26 December 1883, n°. 20, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *E. R. de Jong te Joure, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 7 Juni* 1883, *no.* 40, *2e afd.*, *W.*, *omtrent den staat van openbare tot den gemeenen*

dienst van allen bestemde waterstaatswerken in de gemeente Wonseradeel, niet in onderhoud of beheer bij het Rijk, de provincie of bij Waterschappen.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 439)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door E. R. de Jong te Joure van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 7 Juni 1883, no. 40, 2e afd., W., omtrent den staat van openbare, tot den gemeenen dienst van allen bestemde waterstaatswerken in de gemeente Wonseradeel niet in onderhoud of beheer bij het Rijk, de provincie of bij waterschappen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van van 5 December 1883, nº. 70;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 22 December 1883, nº. 7, Afdeeling Waterstaat A.;

Overwegende, dat ter uitvoering van het Reglement tot regeling van het toezicht der Staten op de openbare, tot den gemeenen dienst van allen bestemde waterstaatswerken in Friesland door den Raad der gemeente Wonseradeel een staat dier werken in die gemeente voorloopig is vastgesteld en daartegen door appellant bij Gedeputeerde Staten als bezwaar werd ingebracht, dat op dien staat ten onrechte voorkomen het voetpad van Tjerkwerd over Jonkershuizen naar den Hemdijk en het voetpad onder Tjerkwerd van uit de Jonkershuizen over Veldhuizen naar Aaksens;

dat Gedeputeerde Staten de beide voetpaden van publiek belang ten gemeenen dienste van allen bestemd beschouwende, bij hunne uitspraak van 7 Juni ll., het bezwaar ongegrond verklaarden en den voorschreven staat definitief vaststelden;

dat E. R. de Jong van deze uitspraak bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat voorschreven voetpaden ten onrechte zijn aangemerkt als openbare, tot den gemeenen dienst van allen bestemde voetpaden, althans dat de hem toebehoorende perceelen, waarover die paden mede zouden loopen, met den publieken last van voetpad niet zijn bezwaard, immers dit zonder eenig bewijs is aangenomen, en dat in allen gevalle waar door hem over zijn land een overgang is gedoogd, de richting daarvan anders loopt dan die, welke ten aanzien van het tweede hierboven vermelde voetpad in den staat is omschreven, wordende verder door appellant thans in hooger beroep ook nog bezwaar gemaakt tegen de vermelding op voorschreven staat van nog een ander voetpad, namelijk van dat van Eemswoude (in het adres opgegeven als Exmorra) over Veldhuizen naar den Hemdijk.

Overwegende, dat volgens het 8e lid van art. 3 van het bovenvermeld Provinciaal Reglement, gelijk het in het jaar 1881 werd gewijzigd, de belanghebbenden, gelijk mede de Gemeenteraad, bij Ons beroep kunnen instellen van de uitspraak van Gedeputeerde Staten, in het 6e lid van dat artikel bedoeld;

dat vóór de wijziging van 1881 dat recht, behalve aan den Gemeenteraad, aan de „reclamanten" was toegekend en door de verandering van dit woord in „belanghebbenden" wel is waar tot eenen ruimeren kring is uitgebreid, maar toch altijd beperkt bleef tot hen, die als belanghebbenden bij de uitspraak van Gedeputeerde Staten zijn aan te merken;

dat dit onmiskenbaar volgt uit het onderling verband van het 6e, 7e en 8e lid van genoemd artikel, waarin bepaald wordt, dat na het verstrijken van den termijn voor het inbrengen van bezwaren bij Gedeputeerde Staten, deze ten spoedigste uitspraak doen en daarna de staten met of zonder wijziging definitief vaststellen, dat van de uitspraak zoo spoedig mogelijk mededeeling gedaan wordt aan den Gemeenteraad en aan de belanghebbenden, waarop dan volgt, dat de belanghebbenden, gelijk mede de Gemeenteraad, tegen die uitspraak in beroep kunnen komen;

dat alzoo de belanghebbenden, aan wie het recht van appel wordt toegekend, niet zijn allen, die tegen den staat, gelijk hij door den Gemeenteraad voorloopig was vastgesteld, bezwaren hadden kunnen doen gelden, maar alleen diegenen, aan wie wegens het belang, hetwelk zij, hetzij als reclamanten in het ongelijk gesteld, hetzij als derden door de beschikking van Gedeputeerde Staten, op de aan hen ingediende reclames of ambtshalve genomen, bezwaard, bij de uitspraak hebben, mededeeling van die uitspraak moet worden gedaan;

dat deze opvatting ook bevestigd wordt door de geschiedenis van het artikel, volgens welke de verandering van het woord reclamanten in belanghebbenden geenszins beoogde den weg open te stellen om ook reeds vroeger tegen den staat bestaande bezwaren voor het eerst rauwelijks aan Ons te onderwerpen, wat ook met het begrip van hooger beroep kwalijk ware te rijmen, maar blijkens de door Gedeputeerde Staten gedane voordracht, waarmede de Staten van Friesland zich vereenigden, het alleszins billijk en rechtmatig doel had, om hen, die zich door de veranderingen, welke Gedeputeerde Staten in den staat der werken maakten, bezwaard gevoelden, niet van elk recht om hunne bezwaren te doen gelden te versteken, daar toch, gelijk het in de bovenvermelde voordracht luidt, terwijl Gedeputeerde Staten bevoegd zijn een openbaar werk, hetwelk op den voorloopig vastgestelden staat niet voorkomt, daarop alsnog bij de definitieve vaststelling te brengen, ook zelfs zonder dat ten dien opzichte bij hen was gereclameerd, in verband daarmede aan hem, die belang heeft bij een waterstaatswerk, hetwelk door Gedeputeerde Staten op den staat wordt geplaatst, ook de gelegenheid moet worden geopend, daartegen in hooger beroep te komen en waarom hem dan ook van die beslissing kennis behoorde te worden gegeven;

dat mitsdien door de wijziging van 1881 het recht van appel, behalve aan reclamanten, ook wel aan andere belanghebbenden is toegekend maar niet uitgebreid werd, in dien zin, dat het ook kon worden aangewend ter zake van andere bezwaren dan waartoe de beslissing, ambtshalve door Gedeputeerde Staten gegeven, aanleiding gaf, of waartoe zij, naar aanleiding van de bij hen ingediende reclames, betrekking had of moest hebben;

dat door het beroep van appellant, in zooverre het gericht is tegen het voetpad van Eemswoude (of Exmorra) naar den Hemdijk, zijnerzijds een nieuw bezwaar wordt ingebracht tegen den staat, gelijk hij door den Gemeenteraad reeds voorloopig was

vastgesteld, hetwelk door hem rauwelijks bij Ons wordt aanhangig gemaakt, en dat, vermits het geen belang betreft, ter zake waarvan hij bereids bij Gedeputeerde Staten reclameerde en evenmin een belang, hetwelk voor hem uit de door Gedeputeerde Staten gegeven beslissing is ontstaan, daar dit College geene verandering in den staat aanbracht, alzoo voorschreven gedeelte van het ingestelde beroep door Ons niet kan worden aangenomen;

Overwegende, dat, wat betreft de beide voetpaden, waaromtrent door Gedeputeerde Staten, ten gevolge van de door appellant ingediende bezwaren, uitspraak is gedaan, deze paden te recht zijn aangenomen als te behooren tot de openbare waterstaatswerken, in bovenomschreven Provinciaal Reglement bedoeld, waaronder volgens art. 1 zijn begrepen die, welke tot den gemeenen dienst van allen bestemd en niet bij het Rijk, de provincie of waterschappen in beheer of onderhoud zijn;

dat de appellant wel is waar ontkent, dat er eenig bewijs is bijgebracht van de bestemming dier voetpaden ten gemeenen dienste voor allen en zich er op beroept, dat ieder eigendom wordt vermoed vrij te zijn van lasten en bezwaren, totdat het tegendeel is bewezen, maar dat zoowel de plaatselijke toestand als het gebruik, dat gebleken is van de voetpaden gemaakt te zijn, aantoonen, dat zij vallen in art. 1 van genoemd Provinciaal Reglement;

dat het feitelijk bestaan en bestaan hebben der beide voetpaden, zoowel van dat van Tjerkwerd over Jonkershuizen naar den Hemdijk als van dat, hetwelk zich daaraan aansluit, loopende van Jonkershuizen over Veldhuizen naar Aaksens, niet wordt betwist, ook niet door appellant, en tevens genoegzaam daaruit volgt, dat ze werkelijk als voetpaden zijn ingericht, blijkens de daarin op verschillende plaatsen, in kolom 14 van den staat vermeld, aanwezige ganghouten, omstappen om de hekken, overstappen over een hek en draaihout, terwijl dat feitelijk bestaan bovendien nog door de hierna te vermelden verklaringen en omstandigheden in allen deele wordt bevestigd;

dat door den appellant zelven in zijn aan Gedeputeerde Staten ingediend adres is opgegeven, dat de aan hem toebehoorende perceelen niet met eene erfdienstbaarheid van voetpad zijn bezwaard als zijnde daarvoor geen titel aanwezig en kunnende die niet door verjaring zijn verkregen en op deze bewering in hooger beroep niet is teruggekomen;

dat terwijl alzoo moet worden aangenomen, dat ten dezen van eene burgerrechtelijke erfdienstbaarheid geen sprake kan zijn, het feitelijk bestaan der voetpaden, gelijk ze zijn ingericht, reeds eene aanwijzing bevat, dat ze een openbaar karakter hebben, vooral in verband met de omstandigheid dat deze paden dienen tot verbinding van verschillende buurtschappen, als Blauwhuis, Jonkershuizen, Veldhuizen, Aaksens, zoowel met de kom van Tjerkwerd als voor een gedeelte ook onderling;

dat deze aanwijzing voorts versterkt en tot zekerheid gebracht wordt:

a. door de verklaring van het Gemeentebestuur van Wonseradeel, bevestigd door Gedeputeerde Staten, dat de bekendheid dat beide paden voor de publieke communicatie sedert onheugelijken tijd dienstbaar zijn, boven twijfel verheven is, daaromtrent aanvoerende, dat men dagelijks ettelijke menschen daarlangs ziet passeeren, dat de kinderen daarvan gebruik maken om ter school en de kerkgangers om ter kerke te

gaan, dat de postbode over die paden loopt om brieven te bezorgen en dat neringdoenden daarlangs hunne klanten bezoeken;

b. door eene schriftelijke getuigenis van 21 ingezetenen, wonende te Tjerkwerd, Blaauwhuis, Greenterp en Dedgum, waarvan de oudste 87 jaar, de jongste 50 jaar oud is, houdende, dat er, zooverre hunne heugenis reikt, een onbelemmerd voor het publiek gebruik openstaand voetpad heeft bestaan van Tjerkwerd over Jonkershuizen met eenen zijtak uit Jonkershuizen over de Tjerkwerderzijlroede naar de gehuchten Veldhuizen en Aaksens, met die uitzondering echter, dat van dezen zijtak in den laatsten tijd het gebruik is belemmerd door het wegnemen van eenen zet over de zijlroede;

c. door de omstandigheid dat twee door het Gemeentebestuur opgegeven boerenplaatsen, die tot vóór korten tijd geenen uitweg over den Hemdijk hadden, van alle gemeenschap te land zouden buitengesloten geweest zijn, indien niet rechtens een publiek voetpad had bestaan;

d. door eene verklaring, geteekend door J. J. Bouman en vier anderen, die te kennen geven dat zij langer dan 30 jaar ingezetenen zijn van Jonkershuizen, en die daarbij getuigen dat naar hun beste weten de richting der beide beweerde voetpaden, voor zooveel een paar door hen vermelde kadastrale perceelen betreft, steeds anders heeft geloopen, dan die richting op den vastgestelden staat is aangewezen, waaruit mitsdien onmiskenbaar moet volgen, dat ook volgens het beste weten dier door appellant zelven, blijkens de door zijnen gemachtigde in de openbare zitting van den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, afgelegde verklaring, bijgebrachte getuigen, die reeds gedurende eenen menschenleeftijd te Jonkershuizen woonden, het gebruik der bedoelde voetpaden, behalve voor een klein gedeelte in de door hen aangewezen richting, in het algemeen niet wordt ontkend;

en *e.* door de omstandigheid, dat, terwijl de twee bedoelde voetpaden over ettelijke aan andere eigenaren behoorende perceelen loopen, geen dier eigenaren, behalve appellant, bezwaar heeft ingebracht tegen de vermelding dier paden op den staat van werken;

dat al het vorenstaande, in onderling verband genomen, aantoont, dat de beide bovenomschreven voetpaden terecht zijn beschouwd als tot den gemeenen dienst van allen te zijn bestemd en als openbare voetpaden gebracht op den staat in artt. 2 en volgende van het Provinciaal Reglement bedoeld, vermits tegen de hiervoren vermelde feiten en omstandigheden de bewering van appellant omtrent zijn gedoogen, dat postbode en broodloopster van het voetpad over de hem toebehoorende perceelen gebruik maakten, evenmin iets kan afdoen als het feit waarop hij zich beroept, dat een in het tweede pad bestaan hebbende vonder door hem is weggenomen, waardoor het gebruik van dat pad niet slechts verhinderd, maar onmogelijk was geworden, dat toch de bewering omtrent het gedoogen van het door postbode en broodloopster gemaakte gebruik niet alleen door geenerlei bewijs dat dit slechts een gedoogen of een gebruik ter bede was, is gestaafd, maar zelfs weêrsproken wordt door de aangehaalde getuigenissen omtrent het ook door appellant niet weersproken feit dat ook ettelijke anderen reeds jaren lang die communicatie-wegen zonder tegenspraak gebruikten, en zelfs lang vóór dat appellant eigenaar was van perceelen, waarover een gedeelte der voetpaden loopt;

dat ook het beroep op het feit, dat een in een der voetpaden gelegen vonder door appellant is weggenomen, ten deze niet kan afdoen, omdat juist de door het Provinciaal Reglement gewilde verzekering van het aan de Staten opgedragen toezicht noodzakelijk was en gerechtvaardigd wordt door de handelingen van bijzondere personen, waardoor willekeurig wat voor het publiek gebruik diende daaraan onttrokken of daarvoor onmogelijk gemaakt of bemoeilijkt werd en het niet opgaat dergelijke handelingen waartegen het Reglement bestemd is te waken, te doen strekken tot bewijs, dat door diezelfde handelingen het Reglement zijne toepassing zou verliezen;

Overwegende, dat appellant ten slotte van zijn adres is opgekomen tegen de richting die de staat in kolom 3 voor het voetpad naar Aaksen aanwijst, aanvoerende dat die geheel willekeurig aldaar is aangegeven als loopende over de kadastrale perceelen Sectie A, nos. 307 en 308;

dat zoowel Burgemeester en Wethouders als Gedeputeerde Staten erkennen, dat op het door appellant bedoelde punt eene onjuistheid in de opgaaf der kadastrale perceelen is ingeslopen, daar het pad, zooals appellant terecht aangeeft, niet over de nos. 307 en 308 loopt, maar in eenigszins andere richting over andere door appellant bedoelde en aan hem eveneens toebehoorende perceelen;

en dat er mitsdien geen bezwaar bestaat op dit punt aan appellants opmerking gevolg te geven en eene verbetering van den staat te gelasten;

Gezien voorschreven Reglement, goedgekeurd bij Ons besluit van 19 Juni 1878, n⁰. 15, gelijk mede de wijziging daarvan, goedgekeurd bij Ons besluit van 27 November 1881 n⁰. 11 (Prov. Bladen van Friesland 1878, n⁰, 76, 1881, n⁰. 134, en 1882, n⁰. 33);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het tegen het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland door E. R. de Jong ingesteld beroep voor zooveel betreft zijne bezwaren aangaande het voetpad, waarover hij bij Gedeputeerde Staten geene reclame indiende, niet-ontvankelijk en voor het overige ongegrond te verklaren, behalve wat betreft de invulling van kolom 3 achter het voetpad, onder n⁰. 206*a* in den bij bedoeld besluit van Gedeputeerde Staten vastgestelden staat der Gemeente Wonseradeel voorkomende, in welke kolom, in plaats van nos. 307, 308, zal gelezen worden nos. 295, 1360, 1629, 1438, 308.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 26 December 1883.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN.

3⁰. van 3 Januari 1884, n⁰. 5, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *H. I. Brandenburg te Brouwershaven, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 7/14 September* 1883, *no.* 12, 3*e afdeeling, waarbij hij vervallen is verklaard van het lidmaatschap van den Raad dier gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 463.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. I. Brandenburg te Brouwershaven, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 7/14 September 1883, n⁰. 12, 3e afdeeling, waarbij hij vervallen is verklaard van het lidmaatschap van den Raad dier gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 December 1883 n°. 88;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 31 December 1883, n⁰. 6586, Afd. Binn. Bestuur;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Zeeland, bij hun voormeld besluit, het Raadslid H. I. Brandenburg te Brouwershaven, na hem te hebben gehoord, van het lidmaatschap van den Raad dier gemeente hebben vervallen verklaard, op grond dat hij vennoot is van de firma Boogerd, Brandenburg en Vink, welke firma krachtens een door firmanten op 9 December 1869 gesloten contract verplicht is voor een thans nog loopend tijdvak van twintig jaar gas aan de gemeente te leveren ten behoeve van de straatverlichting en van eenige gemeente-gebouwen;

dat H. I. Brandenburg bij adres van 22 September ll. tegen dit besluit Onze voorziening heeft ingeroepen, daarin erkennende, dat hij, wel is waar, lid van genoemde firma is, doch tevens bewerende, dat hij niet is besturend vennoot en hij alzoo ter zake van de leverantie der bedoelde firma niet van het lidmaatschap van den Raad kan worden uitgesloten, terwijl verder nog door hem is aangevoerd, dat het bovenbedoelde contract, strekkende tot aanneming der openbare verlichting, lang vóór dat hij tot raadslid werd benoemd, gesloten was en uit dien hoofde ter zake van dat contract, art. 24 der Gemeentewet ten zijnen aanzien niet toepasselijk zijn zoude;

Overwegende, dat art. 24 der Gemeentewet onder anderen verbiedt, dat leden van den Raad eener gemeente middellijk of onmiddellijk aan leveringen of aannemingen ten behoeve der gemeente deelnemen;

dat zoodanige deelneming ook dan plaats vindt, indien eene vennootschap onder firma, in welke een Raadslid deelgenoot is, de aanneming heeft of de levering bewerkstelligt, vermits elk der vennooten van zoodanige firma wegens de verbintenissen der vennootschap hoofdelijk voor het geheel aansprakelijk, en zijn belang, onverschillig

of hij al dan niet met het beheer belast is, rechtstreeks met dat der vennootschap verbonden en gemoeid is;

dat, wat betreft de bewering, dat het contract van 1869 zoude zijn een contract van aanneming, hetwelk ten dezen niet in aanmerking zou mogen komen, omdat het antérieur is aan appellants lidmaatschap van den Raad, — die bewering den grond der uitspraak van Gedeputeerde Staten niet raakt, vermits niet de omstandigheid, dat in 1869 het bedoelde contract zou zijn gesloten, maar het feit, dat er gas geleverd wordt aan de gemeente door eene firma, van welke appellant een der vennooten is, tijdens diens lidmaatschap van den Raad, Gedeputeerde Staten tot toepassing van art. 24 en 26 der Gemeentewet heeft geleid;

dat terwijl omtrent de feiten, waarop het ten deze aankomt, geen verschil bestaat, de beschouwing van Gedeputeerde Staten als juist is aan te merken;

dat toch de vennootschap, van welke appellant ook na de aanvaarding van zijn lidmaatschap van den Raad deelgenoot bleef, steeds voortgaat uitvoering te geven aan het contract van 1869, naar hetwelk aan de gemeente voor de straatverlichting het benoodigde gas met de lantarens enz. moet worden geleverd, volgens eenen bepaalden abonnementsprijs, en tevens het gas voor de gemeentegebouwen en scholen, tegen een gestipuleerden prijs per kubieke Nederlandsche el (stère), terwijl omtrent de soort en hoedanigheid van het te leveren gas bepaalde voorwaarden zijn vastgesteld;

dat mitsdien de vennootschap alsnog voortdurend leveringen doet aan de gemeente en de appellant, als lid der firma, derhalve deelneemt aan zoodanige leveringen, als bij art. 24 der Gemeentewet zijn verboden, daar die wetsbepaling, het feitelijk deelnemen aan leveringen ten behoeve van de gemeente aan de leden van den Raad verbiedende, niet onderscheidt of de leverantie plaats vindt, hetzij tengevolge van bestelling, hetzij krachtens eene overeenkomst van vroegere of latere dagteekening, hetzij uit eenige andere oorzaak;

dat de wet, naar haren letter dergelijke onderscheiding niet makende, haar ook niet heeft bedoeld, vermits volgens de geschiedenis harer vaststelling met de bepaling van art. 24 beoogd werd te voorkomen, zoowel dat „een particulier belang in gemeenschap worde gebracht met de publieke betrekking, die men bekleedt,” als dat de waarborg, in het toezicht van het Dagelijksch Bestuur over de levering gelegen, worde verzwakt, hetgeen het geval zou zijn, indien niet een particulier, dien het Dagelijksch bestuur niet behoeft te ontzien, maar een lid van den Raad de leverancier of aannemer is;

dat in het thans voorhanden geval het persoonlijk belang van appellant dermate betrokken is bij de levering van gas door de vennootschap aan de gemeente, dat het noodwendig in tweestrijd moet geraken met het belang der gemeente, hetwelk hij als Raadslid heeft te behartigen, telkens wanneer door den Raad eene beslissing is te nemen over uitbreiding of inkrimping der gasverlichting van openbare pleinen en straten of van gemeentegebouwen en scholen, — een strijd van belangen, dien de verbodsbepaling van art. 24 der Gemeentewet juist ten doel heeft te vermijden in alle gevallen, welke in die bepaling begrepen zijn;

en dat derhalve dit artikel, in verband met art. 26 derzelfde wet, terecht door Gedeputeerde Staten is toegepast;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 7/14 September 1883 n°. 12, 3e afdeeling, het daartegen door H. S. Brandenburg te Brouwershaven ingesteld beroep, te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 3 Januari 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *R. Bakker Kzn. te Meppel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem eene nieuwe voorwaarde (het stoken met cokes) is opgelegd voor het drijven zijner stoombakkerij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 22 November 1883, n°. 44, afd. Handel en Nijv., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door Richel Bakker Kz. te Meppel ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem eene nieuwe voorwaarde is opgelegd voor het drijven zijner stoombakkerij.

Burg. en Weth. van Meppel hadden bij besluit van 30 December 1882 aan den adressant op zijn verzoek toegestaan om in zijn pand, staande in de Woldstraat, Kad. Sectie A, n°. 3320, ter uitbreiding van de daar aanwezige bakkerij, een tweeden oven op te richten.

In de maand Juli 1883 heeft toen E. H. Stahl met 16 andere bewoners van de Woldstraat zich tot genoemd college gewend, zich beklagende dat de uitwerpselen uit den schoorsteen van de stoombakkerij van R. Bakker doordringen in kamers en kasten; dat hunne regenwaterbakken zoo verontreinigd worden dat het water geheel onbruikbaar is; dat door dezelfde oorzaak ook de bleekgronden, die achter de meeste perceelen liggen, bijna niet meer gebruikt kunnen worden: dat toch, zoodra deze in

de richting van den wind liggen, het onmogelijk is daarop te bleeken, daar het bleekgoed in zeer korten tijd zwart-bont wordt. Adressanten verzochten mitsdien Burg. en Weth. te gelasten, 'dat de oven der stoombakkerij in het vervolg met turf zou moeten worden gestookt, of dat op den bestaanden schoorsteen een roetvanger zou moeten worden geplaatst, die het roet zelf verzamelt.

Uit bekomen inlichtingen bleek het aan Burg. en Weth., dat behoorlijk stoken van heetwaterovens alleen met turf niet uitvoerbaar is en een roetvanger „die het roet zelf verzamelt" volgens de deskundigen niet bekend is. Daartegen ontvingen zij berichten, dat zoodanige ovens even goed met cokes als met steenkolen kunnen worden gestookt, zooals o. a te Bolsward geschiedt, en besloten zij daarom, ten einde aan het bezwaar der klagers tegemoet te komen, aan den concessionaris Bakker als nieuwe voorwaarde op te leggen, dat voor het stoken van zijn heetwateroven geen andere brandstof mag worden gebezigd dan cokes.

Tegen dit besluit, gedagteekend 11 September 1883, is Bakker bij Z. M. in beroep gekomen. In zijn adres voert hij aan, dat hij in de 24 uren slechts twee hectoliter steenkolen gebruikt en dus de hinder niet zoo erg kan zijn als de klagers beweren; dat eene stoking met cokes buitengewoon veel zorg vordert, daar men daarbij gevaar loopt of te groote hitte of geen hitte genoeg te hebben, iets wat voor een oven, waar brood in gebakken moet worden, ondoenlijk is; dat zoowel te 's-Gravenhage, o. a. in de Vette hen, eigenaar W. Dercksen, als te Amsterdam, alle heetwaterovens met steenkolen worden gestookt, hetgeen daar niet wordt verboden omdat stoking met cokes veel te moeilijk is.

Gedep. Staten, op dit adres gehoord, hebben nadere inlichtingen ingewonnen van het Gemeentebestuur van Meppel en van den provincialen Ingenieur van Drenthe.

Burg. en Weth. gaven aan Gedep. Staten te kennen, dat bij hunne beschikking van 30 December 1882 het bezigen van cokes als brandstof niet dadelijk is voorgeschreven, omdat volgens den directeur der broodfabriek te Zwolle, die zes heetwaterovens in gebruik heeft en met steenkolen stookt, het stoken dier ovens met cokes wel niet uitvoerbaar zou zijn. Burg, en Weth. vreesden wel dat de inrichting, met steenkolen gestookt, door het verspreiden van rook, roet enz., niet geheel zonder hinder zou zijn voor de omwonenden, maar meenden daarom toch de gevraagde vergunning voor den oven niet te moeten weigeren. Nu echter de buren geklaagd hadden, en Burg. en Weth. van den bakker Hommes te Bolsward eene schriftelijke verklaring hadden bekomen, dat hij voor zijn heetwateroven vroeger steenkolen, doch thans cokes gebruikt, dat hij daartoe niets aan zijn vuurhaard heeft behoeven te veranderen en het stoken van cokes eer goedkooper dan duurder is in vergelijking met het stoken met steenkolen, hadden Burg. en Weth. begrepen de nieuwe voorwaarde aan Bakker te moeten opleggen. De verklaring van Hommes is bij de stukken.

De provinciale Ingenieur schreef aan Ged. Staten dat heetwaterovens zeer goed met cokes kunnen gestookt worden, vooral zoo die vermengd worden met enkele stukjes turf; dat de kosten niet hooger zijn dan die van het stoken met steenkolen, en het fabrikaat er niet door in waarde vermindert; dat wel bij het gebruik van cokes eenige meerdere oplettendheid noodig is, maar het drijven der bakkerij daardoor toch niet ernstig bemoeilijkt wordt. De Ingenieur beriep zich daarbij op door hem

overgelegde schriftelijke verklaringen van den Directeur der brood- en meelfabriek te 's-Gravenhage en den Directeur der Groninger broodfabriek, beiden als deskundigen gunstig bekend.

Gedep. Staten, die berichten inzendende, adviseerden tot handhaving van de beschikking van Burg. en Weth., van oordeel zijnde, dat de nieuwe voorwaarde aan Bakker een last oplegt van geringen omvang en daarbij door het belang der omliggende eigenaren gevorderd — althans ten volle gewettigd.

Bij den Raad van State zijn ingekomen:

1°. een schrijven van 16 der buren, die in Juli jl. hunne klachten bij Burg. en Weth. hebben ingediend, en van een paar anderen, herhalende, dat het stoken van steenkolen hun regenwater en hunne bleekvelden onbruikbaar maakte en door het roet hunne perceelen onbewoonbaar voor fatsoenlijke personen deed zijn; er bijvoegende, dat sedert Bakker met cokes stookt zij van een en ander geen last meer hebben;

en 2°. eene memorie van appellant, waarin hij aanvoert, dat indien werkelijk de uitwerpselen van den schoorsteen in kamers en kasten doordringen, de buren dit kunnen beletten door kamers en kasten behoorlijk te sluiten; dat verontreiniging der regenwaterbakken, die evenzeer zou kunnen geschieden, waar op meerdere verdiepingen met steenkolen gestookte kachels den rook door den schoorsteen uitlaten, een zóó gering ongemak is, dat de wetgever van 1875 niet geacht kan worden daartegen de buren te hebben willen beschermen; dat voorts de perceelen van sommigen der klagers 40 a 50 M. van het erf van app. verwijderd liggen, en slechts hier en daar, tusschen hooge muren in, een hoekje grond achter de huizen gevonden wordt, en niet dan eenig bleekgoed van de meest bescheiden afmetingen kan worden uitgespreid. App. wijst verder op het aantal stoomfabrieken van veel grooter omvang dan de zijne die in de bebouwde kom der steden gevonden worden, er bijvoegende, dat zijne inrichting nagenoeg aan het einde der Woldstraat, d. i. aan het einde der stad, is gelegen.

Twee buren, als belanghebbenden verschenen, ontwikkelen nader hunne bezwaren. Zij houden vol, dat appellants oven even goed met cokes als met steenkolen kan worden gestookt en dringen er op aan, dat het besluit van Burg. en Weth. zal worden gehandhaafd.

Als gemachtigde van appellant treedt op de heer Mr. J. van Setten, die de aangevoerde bezwaren tracht te wederleggen. Zich overigens refereerende aan de door hem ingediende memorie is hij van meening dat de instandhouding der bepaling van het stoken met cokes als eene feitelijke intrekking der verleende vergunning kan worden beschouwd en dat de wet van 1875 niet van toepassing kan zijn op eene dergelijke kleine inrichting als het hier geldt.

Eenige vragen van de Staatsraden Heydenrijck, De Vries en Verniers van der Loeff worden zoowel door den gemachtigde als door de belanghebbenden beantwoord.

II. de reclame van *J. A. Suringar te Zutphen, gewezen tijdelijk gepensionneerd* 1e *luitenant der Infanterie, tegen eene beschikking van den Minister van Oorlog, waarbij*

zijn verzoek om verlenging van den termijn, waarvoor hem bij Koninklijk besluit van 3 *October* 1882, *no.* 2, *tijdelijk pensioen is verleend, is van de hand gewezen.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Het verzoek, door Johan Arnold Suringar te Zutphen aan den Koning gericht. is van den volgenden inhoud:

Aan Zijne Majesteit den Koning.

Geeft met den meesten eerbied te kennen Johan Arnold Suringar, bij Koninklijk Besluit van 18 Juli 1870 benoemd tot 2en luitenant der Infanterie, dat hij als 1e luitenant bij Koninklijk besluit van den 3en October 1882, n⁰. 20, op zijn verzoek ter zake van lichaamsgebreken in het genot werd gesteld van een tijdelijk pensioen van f 450 voor één jaar, krachtens de bepalingen, vervat in § 2, litt. *e*, van art. 42 der wet van den 28en Augustus 1851 (*Stbl.* n⁰. 128) en in art. 23 der wet van dezelfde dagteekening (*Stbl.* n⁰. 129), laatstelijk gewijzigd bij die van den 29en Mei 1877 (*Stbl.* n⁰. 114);

dat hij, bij request van den 27 October 1883, zich gewend heeft tot Zijne Excellentie den Minister van Oorlog met de verklaring dat bedoelde lichaamsgebreken nog bij hem bestaan en hij daarom verzoekt Z. M. den Koning voor te stellen het aan hem verleende tijdelijk pensioen te willen verlengen;

dat hij daarop eene Min. beschikking, dd. 31 October 1883, ontvangen heeft, waarin hem te kennen gegeven wordt, dat, al mocht bij een nader geneeskundig onderzoek het nog bestaan zijner lichaamsgebreken kunnen worden geconstateerd, er, met het oog op de omstandigheid, dat hij niet hulpbehoevend is, toch geen termen bestaan zouden om hem tot verlenging van het hem toegekend pensioen bij den Koning in aanmerking te brengen en dat mitsdien zijn verzoek niet in gunstige overweging kan worden genomen;

dat, volgens zijne bescheiden meening, pensioen geen onderstand is en er bij toekenning van pensioen geen sprake kan zijn van al of niet hulpbehoevend zijn, indien zulks in de wet niet uitdrukkelijk is aangegeven;

dat in § 2, litt. *e*, van art. 42 der wet van 28 Augustus 1881 (*Stbl.* n⁰. 128) staat: bij minderen diensttijd dan van 20 jaren, doch voor zooveel overigens dezelfde bepalingen als bij litt. *e* zijn vermeld op den belanghebbende van toepassing zijn, wordt hij door Ons tijdelijk op pensioen gesteld en er dáár van hulpbehoevend zijn geen sprake is;

dat in art. 23 der wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 129) staat: Het tijdelijk pensioen, vermeld aan het slot van art. 42 der gemelde wet, wordt niet korter dan voor één jaar en niet langer dan voor vijf jaren toegelegd. Na het eindigen van den tijd, waarover het pensioen is verleend, houdt het op, of wordt het door Ons op nieuw tijdelijk toegestaan. In het eerste geval behoudt de officier nochtans den rang, door hem bij het verlaten van de dienst bekleedt;

dat hieruit blijkt, dat van hulpbehoevend zijn geen sprake is, maar wel dat den tijdelijk gepensionneerde de gelegenheid is gelaten, nadat door geneeskundig onderzoek

is gebleken dat de lichaamsgebreken niet meer bestaan, weder zijn dienst te verrichten, of wel indien die gebreken nog bestaan, daar hij volgens art. 23 den rang van officier behoudt, hij, volgens § 2, litt. *e*, van art. 42 der wet van den 28en Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 128) tijdelijk gepensionneerd wordt, want hij is officier, daar hij volgens art. 23 den rang behoudt, heeft minder dan 20 dienstjaren en voldoet overigens aan de bepalingen van litt. *e*, art. 42;

dat hij alzoo vermeent recht te hebben op geneeskundig onderzoek en, indien blijkt, dat de lichaamsgebreken nog bestaan, er termen zijn om hem op nieuw tijdelijk pensioen te verleenen;

redenen waarom hij het waagt zich tot Uwe Majesteit te wenden met het zeer eerbiedige verzoek dat het Uwe Majesteit moge behagen zijne zaak door den Raad van State te laten onderzoeken en hem op nieuw tijdelijk pensioen toe te staan;

't Welk doende hij de eer heeft te zijn, van Uwe Majesteit, de onderdanige en zeer gehoorzame dienaar,

Zutphen, 24 November 1883. J. A. SURINGAR.

In zijn bericht aan den Koning over dat adres bevestigt de Minister van Oorlog de daarin aangevoerde feiten. Hij voegt daarbij dat de afwijzing van de verzochte verlenging van het aan adr. vroeger toegekende tijdelijk pensioen in overeenstemming is met de bedoeling waarmede, blijkens de Memorie van Toelichting, art. 42, § 2, litt. *e*, in het adres aangehaald, in de wet werd opgenomen.

Die bedoeling werd in genoemde Mem. v. Toel. aldus uitgedrukt: „Bezwaarlijk „kan men den officier, die nog geen 20 jaren gediend heeft, wanneer hij, althans in „den eersten tijd, geheel of gedeeltelijk ongeschikt moet worden geacht om op „eenigerhande wijze in zijn levensonderhoud te voorzien en het hem soms aan mid-„delen ontbreekt om zich genees- of heelkundige verzorging te verschaffen, aan zijn „lot overlaten, waardoor hij vaak op eenmaal van den eervollen stand van officier tot „een lagen trap in de burgerlijke maatschappij zou nederdalen”.

Daar evenwel adr. vermeent recht te hebben om op nieuw in het genot van tijdelijk pensioen te worden gesteld, gaf de Min. aan Z. M. in overweging aan des adressants verzoek om zijne zaak door den Raad van State te laten onderzoeken gevolg te geven.

Dientengevolge is krachtens Zr. Ms. machtiging de zaak bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt bij schrijven van genoemden Minister van 20 Dec. 1883, Afd. 1, Secretariaat n°. 60.

III. het beroep van *P. F. de Bruijn Tengbergen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Angerlo, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener steenfabriek.*

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF brengt het volgend verslag uit:

Bij request, dd. 9 Augustus 1883, heeft P. F. de Bruijn Tengbergen, wonende te Doesburg, overeenkomstig de voorschriften der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95)

aan Burg. en Weth. van Angerlo vergunning verzocht voor de oprichting eener steenfabriek op de perceelen kadastraal bekend als Gemeente Angerlo, Sectie A, nos. 46 en 47.

Bij het verhoor de commodo et incommodo zijn door P. Derksen, P. Brouwer, Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. baron Van Heeckeren van Kell, allen ingezetenen van Angerlo, bezwaren tegen de inwilliging van gezegd verzoek ingebracht, op grond van vrees voor ernstige schade aan hunne bouwlanden, boomgaarden, woonhuizen en houtgewassen door den rook, de walmen en de verschroeiende hitte, die van de voorgenomen inrichting te duchten zijn, zijnde door laatstgenoemden opposant in zijne desbetreffende schriftuur, daar nog de opmerking aan toegevoegd:

„dat de verzoeker genoegzame gronden bezit, nabij de bovenvermelde kadastrale „perceelen, waarop de steenfabriek ware op te richten op afstanden, ver genoeg van „zijne buren verwijderd, om dezen niet zooveel hinder en schade toe te brengen,"

Die ingebrachte bezwaren adopteerende, hebben Burg. en Weth. van Angerlo bij besluit van 17 September ll. het gedane verzoek van de hand gewezen.

Onder kennisgeving hiervan aan het Gemeentebestuur heeft de verzoeker zich tegen dat besluit in beroep voorzien op Z. M. bij een adres op 29 September ll. bij Zr. Ms. Kabinet ingekomen.

De appellant stelt daarbij, met het oog op de ingebrachte bezwaren der vier opposanten, als feiten:

1°. dat de kortste afstand tusschen den zuidelijken muur der ovens en de hooge eikenboomen op het aan Baron Van Heeckeren van Kell toebehoorend perceel 451 (den berm van den kunstweg tusschen Doesburg en Zevenaar, dáár bekend als de Bingerdensche laan) zal bedragen ruim 52 M., terwijl het denzelfden eigenaar toebehoorende perceel 91 (de berm aan de overzijde van den weg) nog eenige meters verder gelegen is, en de op deze perceelen staande boomen 70 à 80 jaren oud zijn;

2°. dat de kortste afstand tusschen de doornenheg op de mede aan Baron van Heeckeren toebehoorende perceelen 458 en 45, op de grens van perceel 46 staande, en den westelijken muur der ovens 55 Meter zal bedragen;

3°. dat de westelijke grens van perceel 48, bouwland, behoorende aan den burgemeester van Angerlo, Jhr. Brantsen voornoemd, nog op 45 meter afstand van den te bouwen oostelijken muur der ovens zal gelegen zijn, terwijl de noordelijke grens van perceel 90, mede eigendom van Jhr. Brantsen, en van perceel 85, eigendom van P. Brouwer voornoemd (gelegen aan de overzijde van de Bingerdensche laan, op ongeveer 64 M. van den zuidelijken muur zal gelegen zijn;

4°. dat de appelboomgaard naast het goed „de Pol", gelegen op de perceelen 52, 491 en 492, te zamen groot 68 aren, 30 centiaren, behoorende aan den burgemeester van Angerlo, op minstens 250 meter afstand gelegen is van het terrein voor de ovens bestemd ten noordoosten, terwijl naderbij gelegen vruchtboomen aan requestrant niet bekend zijn;

5°. dat Groot-Enghuizen, bewoond door P. Derksen voornoemd, op 557 meter afstand gelegen is ten zuidwesten en de Pol, perceel 508, eene boerenwoning, toebehoorende aan den burgemeester van Angerlo, op 235 M. ten oosten, terwijl er geene andere woningen naderbij liggen; terwijl bij dit alles in aanmerking moet worden genomen,

dat de kortste afstand is gemeten van de grens der naburige perceelen en dus het grootste deel van die perceelen op verderen afstand gelegen is.

En aan die feitelijke voorstelling van het terrein en zijne omgeving, verbindt dan de appellant, onder erkenning der bezwaren van de steenovens van het oud-Hollandsche stelsel te duchten, de opmerking, dat blijkens de door hem overgelegde beschrijving, zijn fabriek naar een nieuw systeem zou worden ingericht, overeenkomstig dat van de fabriek der firma Hasselo te Zutphen, met geheel overwelfde ovens, met gemetselde vuurmonden, gemetselde rookkokers en door ijzeren deuren gesloten, welke fabriek, naar het adres opgeeft, sints 1869 werkt zouder eenige schade zelfs voor tot op een afstand van ± 40 M. staande vruchtboomen.

De appellant, er op wijzende, dat het een en het ander door het Gemeentebestuur is over het hoofd gezien, verzoekt Z. M. het aangevallen besluit te vernietigen en alsnog de gevraagde vergunning te verleenen.

Burg. en Weth. van Angerlo, op dat adres gehoord, verdedigen bij schrijven, dd. 22 October ll., hunne weigering. De heete luchtstroomen van den steenoven uitgaande, zijn binnen 50 en 60 M. afstands hoogst nadeelig voor planten, boomen en gewassen. En zoo dan ook werd in vroeger soortgelijke zaken de van Z. M. verzochte vergunning onder soortgelijke omstandigheden herhaaldelijk onthouden. Zij adviseeren dus tot handhaving van hun besluit.

Anders luidt het advies in dd. 16 November ll. door den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat aan Gedeputeerde Staten van Gelderland uitgebracht.

In substantie komt dat advies op het volgende neer:

1^{0}. wat de schade betreft, die van den uitstralenden gloed gevreesd wordt, deelt de Ingenieur, op grond van een door hem ingesteld uitgebreid onderzoek, mede, dat die schade zich over het algemeen niet verder dan tot 50 M. van den oven uitstrekt, als deze ingericht wordt naar het hier voorgeslagen stelsel; terwijl de eigendommen, boomen en heggen van anderen, door Burg. en Weth. van Angerlo bedoeld, alle verder dan 50 M. gelegen zijn;

en 2^{0}. wat den door den rook te veroorzaken hinder betreft — dat deze voor zooveel de locomobiel aangaat, gekeerd kan worden door het verordenen van een rookverslinder boven den vuurhaard;

terwijl wat den rook der ovens betreft, deze (bij het nieuwe stelsel reeds belangrijk minder) geheel ware onschadelijk te maken door het optrekken van één algemeenen schoorsteen ter hoogte van 20 M. Die maatregel echter kostbaar zijnde, geeft de Ingenieur in overweging op ieder der rookgaten in de wulven der ovens een schoorsteen te doen plaatsen, met zijn boveneinde reikende tot minstens 2 M. boven den top der buitenwelflijn.

De Ingenieur adviseert mitsdien tot in dien zin geclausuleerde voorwaardelijke vergunning, onder voorbehoud van de eventueel, zoo noodig later te bevelen plaatsing van den algemeenen schoorsteen van 20 M. hoogte, bovenbedoeld.

Gedep. Staten van Gelderland, betreffende dat voorbehoud verwijzende naar art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n^{0}. 95), hebben zich overigens bij hun ambtsbericht van 4 Dec. ll. n^{0}. 72/7 met dat advies vereenigd;

Nadat daarop de overweging dezer zaak krachtens Zr. Ms. machtiging van 20

December ll., n°. 5, bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, zijn nog ingekomen twee memoriën van de opposanten Jhr. Brantsen en Baron van Heeckeren van Kell, bovengenoemd, alsmede eene missive van Jhr. Mr. E. N. de Brauw, advocaat te 's-Gravenhage, ter begeleiding van eene akte van machtiging van den appellant op Z.W.E.G. ter waarneming zijner belangen ten deze en van onderscheidene brieven en verklaringen ten fine van destructie der tegen des appellant's verzoek ingebrachte bezwaren.

Voor den appellant treedt als gemachtigde op Jhr. Mr. E. N. de Brauw, advocaat te 's-Gravenhage, die, ter toelichting van het beroep, aanvoert, dat men hier niet te doen heeft met een ouden steenoven, maar met een van geheel nieuwe constructie, waarvan veel minder schade dan van een ouden te verwachten is. Hij hoopt dat aan appellant de verlangde vergunning zal worden verleend.

Jhr. C. W. Brantsen ontwikkelt nader zijne bezwaren tegen de oprichting der fabriek.

De heer P. Hasselo, uitvinder der hierbedoelde steenovens, geeft eenige inlichtingen van technischen aard.

De heer G. J. Keijzer, steenfabriekant te IJsselstein, deelt mede, dat hem, als gebruiker van dergelijke ovens, nimmer eenige klacht over benadeeling is ter oore gekomen.

De gemachtigde van appellant beantwoordt nog eenige vragen, hem door de Staatsraden Heydenrijck, Verniers van der Loeff en De Vries gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Derde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *Februari* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. C. Verniers van der Loeff,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1⁰. van 17 Januari 1884, n°. 6, houdende beschikking op het beroep van *F. A. Rovers, te Steenbergen, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, rakende een besluit van ingelanden van den Kruislandspolder om in rechten verweer te doen tegen eene rechtsvordering, ingesteld tegen de leden van het waterschapsbestuur.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 458).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van F. A. Rovers, te Steenbergen, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant rakende een besluit van ingelanden van den Kruislandspolder om in rechten verweer te doen tegen eene rechtsvordering, ingesteld tegen de leden van het waterschapsbestuur;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 December 1883, nº. 80;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 14 Januari 1884, nº. 6, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat op 5 Mei 1883 door het waterschapsbestuur van den Kruislandspolder is aanbesteed het opmaken, verbreeden en uitdiepen van de zoogenaamde Hooge Derriekreek, eenen op den legger voorkomenden watergang, in beheer en onderhoud bij het Polderbestuur;

dat, terwijl dit werk in uitvoering was, Jhr. Louis Chrétien van den Bogaerde, Ridder van Malta en Jhr. Donas Theodoor Alberic van den Bogaerde van Moergestel, te Heeswijk, bij exploot van 30 Juni ll. bij de Arrondissements-Rechtbank van Breda een possessoir geding hebben aangelegd tegen J. J. van Loon, burgemeester, G. P. de Schamps, wethouder, A. Rampart, bouwman, C. van Oers, bouwman, P. van Barel, bouwman, M. Koenraadt, particulier, en Jan de Bruijn, bouwman, in substantie op grond hiervan, dat genoemde gedaagden, „als te zamen uitmakende het bestuur van den Kruislandspolder" door het doen uitvoeren van het opmaken van genoemden watergang de eischers zouden hebben gestoord in en ontzet uit het bezit van zekere bij de akte van dagvaarding aangeduide perceelen;

dat op 9 Juli daaraanvolgende ingelanden van den polder voornoemd hun bestuur hebben gemachtigd om te dier zake òf wel met gezegde eischers eene dading aan te gaan òf wel zich tegen hen in rechten te verweren;

dat, terwijl dit besluit ter goedkeuring werd opgezonden aan Gedeputeerde Staten, F. A. Rovers, ingeland van den Kruislandspolder, Gedeputeerde Staten heeft verzocht dit besluit niet goed te keuren;

dat Gedeputeerde Staten echter bij resolutie van 16 Augustus 1883, G, nº. 188, tot die goedkeuring zijn overgegaan;

dat F. A. Rovers voormeld bij adres van 14 September 1883 van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat de grief van den appellant, bij Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant ingebracht en bij gezegd adres aan Ons nader aangedrongen, hierin bestaat, dat het waterschap Kruislandspolder, bij het onderwerpelijk geding geen belang heeft, — eene grief die steunt op de bewering, dat de actie is aangelegd niet tegen den polder, met dagvaarding van den Dijkgraaf ter zijner representatie in rechten, edoch tegen de individueele leden van het Polderbestuur in hun privé;

Overwegende, dat, wat er ook zij van de meerdere of mindere juistheid van die bewering, zooveel zeker is, dat de eisch is ingesteld ter zake van handelingen van het Bestuur van den polder ter gelegenheid van de uitoefening zijner functiën, met name bij het verordenen van een werk op last en ten dienste van het Waterschap;

Overwegende, dat dusdanige eisch — opgevat dan, zoo als de appellent hem opgevat wil hebben, — zoo al niet moet, dan toch, hetzij aanstonds in dit eigen geding, hetzij later, ten gevolge kon hebben een verhaal op en eene aansprakelijkstelling van den polder;

dat het mitsdien onjuist ware te beweren, dat die polder geen belang zou hebben of zou kunnen hebben bij den loop en de behandeling van dit geding en bij eene eventueele afwijzing of niet-ontvankelijk-verklaring der eischers, waardoor immers van zelf iedere aanleiding tot verhaal of aansprakelijkstelling zou worden afgesneden;

Overwegende nog bovendien, en afgescheiden van het bereids aangevoerde, dat — in strijd met des appellants sustenuen — het belang vnn den polder ook hierom bij de onderwerpelijke procedure gerekend mag worden gemoeid te zijn, omdat die procedure, onder meer, strekt tot opruiming van een door en ten name van den polder gemaakt waterstaatswerk, waarvan het ongestoord behoud door het belang van den polder wordt gevorderd; dat Gedeputeerde Staten derhalve terecht aan het besluit van ingelanden van den Kruislandspolder van 9 Juli 1883 goedkeuring hebben verleend;

Gezien het Provinciaal Reglement voor de waterschappen in Noord-Brabant, vastgesteld door de Staten den 9 November 1861 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 4 Januari 1862 n⁰. 101 (*Prov. blad* 1862 n°. 1).

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het ingesteld beroep te verklaren, dat door Gedeputeerde Staten terecht goedkeuring is verleend aan het besluit van ingelanden van den Kruislandspolder van 9 Juli 1883.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 17 Januari 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 22 Januari 1884, n°. 7, houdende beschikking op het beroep van *den Raad der gemeente Schoterland, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van*

Friesland, van 6 *September* 1883, *no.* 57, 3e *afd.*, *A*, *waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Raad dier gemeente, waarbij de regeling der jaarwedden der openbare onderwijzers in die gemeente is vastgesteld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 486.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Schoterland van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland van 6 September 1883, n⁰. 57, 3e afd. S, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Raad dier gemeente, waarbij de regeling der jaarwedden der openbare onderwijzers in die gemeente is vastgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Januari 1884 n°. 87;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 Januari 1884, n⁰. 151, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat Burg. en Weth. van Schoterland op 7 Juni 1883, ter voldoening aan art. 5 van het door Gedeputeerde Staten goedgekeurde besluit van den Raad dier gemeente van 4 November 1880, waarbij de jaarwedden voor de onderwijzers aan de scholen voor openbaar lager onderwijs zijn vastgesteld, een voorstel tot wijziging van dat besluit bij den Raad ter tafel hebben gebracht, welk voorstel strekte om de jaarwedden van de hoofden der scholen nos. 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 en 19 van f 700 op f 750 te brengen; die van de hoofden der scholen nos. 6 en 8 van f 700 op f 800 en om de jaarwedden van de 2e, 3e en 4e onderwijzers aan de verschillende scholen met f 100 of f 50 te verhoogen;

dat de Gemeenteraad bij besluit van 17 Juni 1883, n°. 365, zich in hoofdzaak met deze voordracht vereenigende, echter gemeend heeft de jaarwedden van de hoofden der scholen nos. 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 en 19 onveranderd te moeten laten op f 700, het cijfer waarop hij die bij zijn genoemd besluit van 4 November 1880 had vastgesteld;

dat Gedeputeerde Staten van Friesland aan dat besluit, toen het ter goedkeuring aan hun college werd aangeboden, bij hunne resolutie van 6 September 1883, n⁰. 57, 3e afd. S, hunne goedkeuring hebben onthouden, en wel op grond, dat de jaarwedden voor 12 hoofden der scholen op het minimum (f 700) zijn gebracht; dat het verschil der jaarwedden van het hoofd der school n⁰. 3 en van die van het hoofd der school n°. 4 niet is gerechtvaardigd; dat de jaarwedden van de hoofden der scholen nos. 4 en 14 zonder eenige reden zijn gelaten op f 800 en f 700; en dat, wat betreft de bezoldiging der onderwijzers, de ervaring bijna dagelijks leert, dat die minstens f 600 moet bedragen;

en dat de Raad der gemeente Schoterland, bij adres van 2 October 1883, tegen deze beslissing bij Ons voorziening heeft gevraagd;

Overwegende, dat, ingevolge alinea 5 van art. 26 der wet op het lager onderwijs, de Gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten de bezoldigingen der onderwijzers heeft te regelen, met inachtneming van het minimum, in al. 1 van dat artikel gesteld, en dat Gedeputeerde Staten bij het verleenen of onthouden van hunne goedkeuring zoowel op dat wettelijk minimum als op de belangen van het onderwijs en van de gemeente hebben te letten;

dat wat nu het eerste en derde bezwaar betreft, door het Gedeputeerd college tegen het Raadsbesluit ingebracht, door den Gemeenteraad terecht is aangevoerd, dat ten dien opzichte de door hen nu op 7 Juni 1883, vastgestelde regeling eenvoudig herhaalt en bevestigt het door Gedeputeerde Staten goedgekeurde Raadsbesluit van 4 November 1880, en dat het niet aannemelijk is, in allen gevalle niet bewezen, dat in een drietal jaren de toestand in de gemeente zóó veranderd is, dat er thans behoefte zou bestaan op de toen onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten gemaakte regeling terug te komen;

dat ook het tweede bezwaar van Gedeputeerde Staten onjuist is te achten, dat het verschil der jaarwedden van de hoofden der scholen nos. 3 en 4 met den Gemeenteraad voldoende verklaard kan worden uit het verschil in de standplaats van de eene in de andere school; dat echter het vierde bezwaar van Gedeputeerde Staten tegen het besluit van den Raad juist is te achten, aangezien toch zoowel uit ingewonnen ambtsberichten als uit hetgeen van elders bekend is blijkt, dat op eene jaarwedde van f 450, althans voor de scholen waarvan hier de rede is, en onder de bestaande omstandigheden, geen geschikte onderwijzers te bekomen zijn;

Gezien art. 26 laatste lid van de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de regeling der jaarwedden van het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen in de gemeente Schoterland vast te stellen, zooals zij bij besluit van den Raad dier gemeente van 7 Juni 1883, n°. 365, was verordend, met deze wijziging, dat de jaarwedden voor de bij dat besluit bedoelde onderwijzers, die f 450 zouden genieten, op f 500 worden bepaald;

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 22 Januari 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *A. van Iersel te Baardwijk, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, waarbij zijne verkiezing tot lid van het bestuur van het Waterschap van den binnen- en buitenpolder van Baardwijk is vernietigd.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Min. van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder dagteekening van 5 Januari ll., n⁰. 16, Waterstaat A, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door A. van Iersel te Baardwijk ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 30 Augustus 1883, G n⁰. 4, D, 1e afd. A., waarbij zijne op 25 Juni te voren plaats gehad hebbende verkiezing tot lid van het Bestuur van den Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk is vernietigd.

Bij die verkiezing waren 52 stemmen uitgebracht, van welke geene van onwaarde werd verklaard. Daar 29 stemmen zich vereenigden op A. van Iersel, en 23 op N. L. Dekkers, werd eerstgenoemde geacht verkozen te zijn.

Tegen deze verkiezing werd door N. L. Dekkers bezwaar bij Ged. Staten ingebracht, op grond dat aan de stemming had deelgenomen de heer J. Loeff, minderjarige, 1°. als aangewezen door zijne moeder en 2°. als gemachtigde van de Erven H. B. Martini.

Ged. Staten vernietigden daarop, bij hun voorschreven besluit, die verkiezing, overwegende:

dat bij art. 5 van het Algemeen Reglement voor de waterschappen in Noord-Brabant (P. B. 1862 n°. 1) is aangegeven door wie de belangen der minderjarigen kunnen worden waargenomen;

dat, waar alzoo minderjarigen niet uit eigen hoofde kunnen optreden, daaruit volgt dat zij evenmin voor anderen het stemrecht kunnen uitoefenen;

dat blijkens de lijst der gestemd hebbende ingelanden door den minderjarigen Jos. Loeff, als aangewezen door zijne moeder en als gevolmachtigde van de Erven H. B. Martini, zijn uitgebracht acht stemmen;

dat de heer A, van Iersel met eene meerderheid van 2 stemmen tot lid van het bestuur is gekozen en alzoo de door den minderjarigen Loeff uitgebrachte 8 stemmen op die verkiezing van invloed hebben kunnen zijn.

Van deze beslissing van Gedep. Staten is van Iersel in beroep gekomen. In zijn daartoe strekkend adres voert hij aan, dat, terwijl 27 de volstrekte meerderheid was van de uitgebrachte 52 stemmen, hij daarvan 29 verkreeg, zoodat de door den minderjarigen Loeff uitgebrachte drie stemmen, als aangewezen door zijne moeder, op zijne verkiezing van geen invloed hebben kunnen zijn, dewijl bij van onwaarde verklaring van die drie stemmen in het geheel 49 geldige stemmen zouden zijn uitgebracht, van welke hij dan in allen gevalle er 26 op zich had vereenigd.

Ter zake van deze drie stemmen wenscht daarom de appellant, ofschoon de overweging van Gedep. Staten ten sterkste bestrijdende, niet op de vernietiging van hun

besluit te insisteeren. Anders is het echter wat betreft de vijf stemmen, door den minderjarige Loeff uitgebracht als lasthebber krachtens schriftelijke volmacht van de erven Jonkheer H. B. Martini, die wel van invloed zou hebben kunnen zijn op zijne verkiezing. Deze 5 stemmen zijn naar zijn inzien geldig uitgebracht, overeenkomstig art. 6 van het Reglement, hetwelk, behoudens de daarin vermelde uitzonderingen die in dezen niet van toepassing zijn, de lastgeving veroorlooft, en wel de lastgeving van het Burg. Wetboek, daar geene andere bekend is. Had het Reglement minderjarigen als lasthebber willen uitsluiten, dan had het onder de beperkingen de afwijking van art. 1835 Burg. Wetboek uitdrukkelijk moeten opnemen.

Dit is niet gedaan, en het gaat niet op de restrictien, in het Reglement opgenomen, willekeurig te vermeerderen. Naast art. 5, waarop Gedep. Staten zich beroepen, bestaat art. 6 van het Reglement, hetwelk met betrekking tot de dáár bedoelde schriftelijke volmacht niet anders kan worden opgevat dan in den zin van de lastgeving van het Burg. Wetb. Appellant beroept zich op artt. 19 en 21, § 3, der Gemeentewet, ten bewijze, dat in ons staatsrecht de in het Burg. Wetb. omschreven begrippen en beginselen ook gelden, daar, zoo dikwijls dat niet het geval is, de wetgever uitdrukkelijk te kennen geeft, dat van de burgerrechtelijke beteekenis wordt afgeweken.

Op appellant's adres werden bij beschikking van den Minister, dd. 26 Sept. ll., Ged. Staten van Noord-Brabant gehoord, die daarover, onder dagteekening van 13 Dec. ll., rapport uitbrachten, met overlegging van hun bestreden besluit, van het procesverbaal der plaats gehad hebbende stemming en van de lijst der gestemd hebbende ingelanden. Gedep. Staten wijzen in hun rapport nader op art. 5 van het Algemeen Reglement, „waarbij” — aldus schrijven zij — „ is aangegeven door wie de belangen van minderjarigen kunnen worden waargenomen”. „Waar alzoo” — dat voegen zij er bij — „krachtens dat artikel minderjarigen niet uit eigen hoofde kunnen optreden, volgt o. a. daaruit dat zij evenmin voor anderen het stemrecht konden uitoefenen”. Wat betreft het door appellant ingeroepen art. 1835 B. W., geven Gedep. Staten als hunne meening te kennen, dat dit artikel eene uitzondering bevat op de algemeene burgerrechtelijke onbevoegdheid van minderjarigen. Datzelfde beginsel van onbevoegdheid is in het algemeen polderreglement uitgedrukt, waar het geldt de uitoefening van staatsrechtelijke handelingen, in casu het stemrecht. „Wil men nu” — zoo is de redeneering van Gedep. Staten — „de bedoeling van den provincialen wetgever, neêrgelegd in art. 6, verklaren uit het burgerlijk recht, dan moet de onbevoegdheid van minderjarigen om als gevolmachtigde op te treden worden aangenomen, omdat beide wetgevers hetzelfde beginsel van uitsluiting hebben, terwijl slechts één (de burgerlijke wetgever) eene uitzondering op dat beginsel toelaat, de provinciale wetgever kent de uitzondering niet”. Gedep. Staten geven uit dien hoofde in overweging, om op het verzoek van Van Iersel afwijzend te beschikken.

De appellant was zelf ter vergadering verschenen, doch oordeelde het, na het uitgebracht verslag, niet noodig zijn beroep nader toe te lichten.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vierde Vergadering.

Vergadering van Woensdag 20 *Februari* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter: Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden* :

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit, als :

van 5 Februari 1884, n°. 12, houdende beschikking op het beroep van *den Raad der gemeente Ambt Delden, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van* 11 *October* 1883, 2e *afd.*, n°. 4403/2867, *waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van* 24 *September te voren, no.* 4, *strekkende tot regeling der jaarwedden van de onderwijzers, die aan de zes openbare scholen der gemeente nog moeten benoemd worden.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 20).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Ambt-Delden tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 11 October 1883, 2e afd., n°. 4403/2867, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van 24 September te voren, n°. 4, strekkende tot regeling der jaarwedden van de onderwijzers die aan de zes openbare scholen der gemeente nog moeten benoemd worden;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 Januari 1884, n°. 91;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 Februari 1884, n°. 273, Afd. Onderwijs;

Overwegende dat de Raad der gemeente Ambt Delden de jaarwedden der onderwijzers, die aan de zes openbare scholen in die gemeente nog moeten benoemd worden, bij besluit van 24 September 1883, n°. 4, op f 450 heeft bepaald;

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel bij resolutie van 11 October 1883, 2e afd., n°. 4403/2867, hunne goedkeuring aan dat Raadsbesluit hebben onthouden, op grond van de algemeen opgedane ervaring, dat eene jaarwedde van f 450 ten eenenmale onvoldoende is om geschikte onderwijzers te bekomen, inzonderheid wanneer in de gemeente, gelijk te Ambt Delden het geval is, voor de onderwijzers de gelegenheid tot verdere opleiding wordt gemist, welk een en ander de Raad bij de vaststelling der begrooting voor 1883 ook zelf scheen te hebben ingezien, daar hij toen gemeend heeft de jaarwedde van elk der onderwijzers op f 550 te moeten ramen, eene jaarwedde, die in de gegeven omstandigheden alleszins wordt vereischt tot aanvulling van het onderwijzend personeel;

dat de Raad der gemeente Ambt Delden bij adres van 24 October 1883 tegen deze beschikking Onze voorziening heeft gevraagd;

Overwegende, dat volgens art. 26, alinea 5, van de wet op het lager onderwijs de Gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, de jaarwedden der onderwijzers moet vaststellen met inachtneming van het minimum, in de 1e alinea (en, indien daaraan gevolg ware gegeven, ook van dat bij de tweede alinea) van genoemd artikel gesteld;

dat voor het vestigen van een oordeel over het verleenen of weigeren der goedkeuring, zoowel op het wettelijk minimum als op de belangen van het onderwijs en van de gemeente is te letten;

dat in verband daarmede door Gedeputeerde Staten van Overijssel aan het Raadsbesluit van Ambt Delden te recht hunne goedkeuring is onthouden, daar het zoowel uit de ingewonnen berichten als van elders gebleken is, dat op eene jaarwedde van f 450 in den tegenwoordigen toestand voor zoodanige gemeenten, als waaronder die van Ambt Delden is te rangschikken, geene geschikte onderwijzers te bekomen zijn, veelmin een blijvend onderwijzend personeel te verwachten is;

dat in verband met den plaatselijken toestand der gemeente Ambt Delden althans eene jaarwedde van f 500 wordt gevorderd, maar deze ook voorshands voldoende is te achten, daar de ondervinding geleerd heeft, dat op die jaarwedde zoowel in kleinere als grootere gemeenten van de provincie Overijssel onderwijzend personeel is verkregen;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. te beslissen, dat Gedeputeerde Staten te recht hunne goedkeuring hebben onthouden aan het besluit van den Gemeenteraad van 24 September 1883, n°. 4;

2°. de regeling der jaarwedden van de onderwijzers die alsnog aan de zes openbare scholen der gemeente Ambt-Delden moeten benoemd worden, vast te stellen op f 500 (vijfhonderd gulden).

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 5 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *P. Plank en A. van Eijkeren te Nieuwer-Amstel van besluiten van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hun nieuwe voorwaarden zijn opgelegd voor de vergunningen tot het oprichten eener verzameling van mest.*

De *Staatsraad* HEYDENRIJCK brengt het volgend verslag uit:

Bij beschikking van 5 Juli 1879 verleenden Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel, onder anderen, aan P. Plank en A. van Eijkeren de vergunning, eene verzameling mest te hebben aan de stille zijde van den Overtoom, op de kadastrale nummers sectie A, respectievelijk nummer 211 voor Plank en nummers 630 en 1624 voor den in de tweede plaats genoemden verzoeker.

Ofschoon in de vergadering de commodo et incommodo tegen de aanvrage van Plank wel eenige, doch tegen die van Van Eijkeren geene bezwaren werden ingebracht, verleenden Burg. en Weth. de dubbele vergunning onder gelijkluidende voorwaarden:

1°. dat elk terrein binnen eene maand na dagteekening van het besluit, door eene schutting, minstens 2 meters hoog, van den openbaren weg worde afgesloten; 2°. dat geen andere mest dan die afkomstig van paarden en dus geen vloeibare mest, bloed of andere afval op het terrein mag worden opgeslagen of nedergelegd; 3°. dat geene ophooping van mest op den publieken weg plaats vinde, noch mest in vaartuigen in de Overtoomsche vaart mag bewaard worden en eindelijk dat de concessionarissen en hun rechtverkrijgenden steeds gehouden zijn, zich te onderwerpen aan alle voorschriften, die hun bij deze of later uit het oogpunt eener goede politie mochten gegeven worden.

Bij missive van 18 Aug. 1883 werd aan Plank en van Eijkeren door Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel, met inachtneming van art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), bericht dat aan de hun verleende vergunning nieuwe voorwaarden zouden worden verbonden, strekkende, zoo luidde het, om den schadelijken invloed der mestverzamelingen op de openbare gezondheid te voorkomen.

Den 21sten Augustus 1883 zou hun gelegenheid worden gegeven zich over de nieuw op te leggen voorwaarden te verklaren. In deze bijeenkomst wees de voorzitter op de zorg voor de openbare reinheid en gezondheid, die nieuwe voorwaarden noodzakelijk maakte. Zij zouden betrekking hebben op de wijze van bewaring der mest en het droogen van de mest.

In een elftal punten waren zij door den opzichter der gemeentewerken geformuleerd. Na voorlezing daarvan opperde van Eijkeren bezwaren en verzocht verlenging van den voorgestelden termijn, ten einde gelegenheid te zoeken buiten de kom der gemeente.

De voorzitter oordeelde, dat, aangezien de toestand niet mocht voortduren, nadere voorwaarden noodzakelijk waren, behoudens tijdlating daaraan te voldoen, met welk gevoelen, volgens het proces-verbaal, ook Plank en van Eijkeren zich vereenigden.

Van Eijkeren deelde voorts nog mede, dat o. a. Plank den grond, waarop zijn mestbelt is gelegen, in huur heeft, doch hij zelf eigenaar is van den grond, waarop zich zijne mestverzameling bevindt, zoodat voor hem, van Eijkeren, de opoffering, als hij uit hoofde van nieuwe voorwaarden de perceelen moet verlaten, niet zoo groot is als voor Plank en de mede verschenen weduwe Hoogesteijn, die in hetzelfde geval als de laatste verkeert.

De drie genoemde personen verklaarden zich genegen ter verbetering mede te werken, terwijl Plank, onder bemerking, dat hij tot Mei 1885 huur heeft aan den grond, tot zóólang vergunning verzocht, waarover, zoo zeide de voorzitter, het dagelijks bestuur te rade moet gaan,

Bij besluiten van 2 October 1883 legden nu Burg. en Weth. nieuwe, geheel gelijke, voorwaarden aan Plank en van Eijkeren op, luidende als volgt:

1°. Na 1 Mei 1884 mag de mest niet anders bewaard worden dan in goed gesloten, met pannen gedekte, van goed gesloten gierputten en waterdicht gemetselde steenen vloer voorziene, steenen gebouwen, zonder vensters of luchtopeningen en geen anderen toegang hebbende dan door middel van niet meer dan ééne deur, die niet hooger dan 2 meter en niet breeder dan 1,80 meter mag zijn en welke deur niet anders mag openstaan dan om de mest van de schuiten of vervoermiddelen in het

gebouw, of van daar naar de schuiten of vervoermiddelen te brengen en welk gebouw niet mag worden in gebruik genomen dan na goedkeuring van hetzelve door of van wege Burg. en Weth; 2°. dat na 1 Mei 1884 geen mest op het open terrein zal mogen worden gedroogd of gesorteerd; 3°. dat reeds van nu af aan telken male als Burg. en Weth. zulks noodig oordeelen de op het terrein aanwezige mest daarvan moet worden verwijderd en verwijderd gehouden.

Bij gelijkluidende adressen, den 9 October 1883 aan het Kabinet des Konings ontvangen, kwamen Pieter Plank, koopman, wonende aan den Overtoom (Vondelkade) n°. 111 te Amsterdam, en Arie van Eijkeren, koopman, wonende aan den Overtoom n°. 186 te Amsterdam, van deze beschikking bij Z. M. in beroep en werd de overweging dezer beroepen den 13 December 1883 bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van Bestuur) aanhangig gemaakt.

Gedep. Staten van Noord-Holland, op de appellatoire adressen gehoord, refereeren zich aan het gevoelen van Burg. en Weth., dat op het beroep afwijzend moet worden beschikt.

Deze laatsten, constateerende dat door beide appellanten aan art. 15 der wet van 2 Juni 1875 is voldaan, doen uitkomen, dat de bedoelde perceelen gelegen zijn aan de stille zijde van den Overtoom, niet overal en niet zoo dicht bebouwd als de daartegenover op een afstand van plus minus 28 meter gelegen levendige zijde, en beweren dan verder, dat dergelijke groote mestverzamelingen en het droogen daarvan in een buurt zoo bebouwd en waar sedert 1879 zooveel bijgebouwd is als de Overtoom, niet alleen hinder opleveren voor de bewoners, maar bovendien, gevaar, als strekkende door de nadeelige uitwasemingen ter voorbereiding voor de intrede en ontwikkeling van epidemiën. De voorwaarden mogen bezwarend zijn, hij, die dergelijke inrichtingen sticht, weet dat art. 17 der wet van 2 Juni 1875 hem boven het hoofd hangt.

Sedert de overweging van het dubbele beroep bij deze Afdeeling werd aanhangig gemaakt, zijn eensluidende memoriën van Plank en van Eijkeren ingekomen. Zij wijzen er op, dat hunne affaires respectievelijk reeds meer dan 50 en 34 jaren bestaan, zonder dat gemeentebestuur of naburen een klacht hebben doen hooren; omschrijven de ligging hunner perceelen als geheel onschadelijk, terwijl het bepaald onwaar is, dat de toestand na 1879 door bijbouw noemenswaardig veranderd zou zijn. Wie heeft ooit gehoord, dat paardenmest schadelijk is voor de gezondheid?

Appellanten en hunne gezinnen ondervinden er niets van. Hunne broodwinning loopt thans gevaar. Een zeer aanzienlijk kapitaal zou worden vereischt, waarvan de rente hooger is dan de winst. Het bewaren of opstapelen van paardenmest in zulk gesloten gebouw is, wegens het broeien, eene onmogelijkheid; een waterdicht gemetselde vloer een dwaasheid. Een ander terrein is voor het uitoefenen hunner affaires niet te vinden. Men late het dus bij de oude voorwaarden. Daarenboven zou de tuinbouw rondom Amsterdam zeer geschaad worden door de opruiming hunner inrichtingen, welke laatste bewering door 42 groentenkweekers uit de nabijheid der hoofdstad ten sterkste wordt ondersteund in eene overgelegde verklaring, terwijl eene andere, door 41 onmiddellijke naburen geteekende verklaring inhoudt, dat de bewuste verzamelingen van mest hun nooit in het minste schadelijk of lastig zijn geweest, noch wat betreft de openbare reinheid, noch hunne gezondheid.

De heer Mr. J. W. VAN DEN BIESEN, advocaat te Breda, voor de appellanten optredende, is van meening, dat het Gemeentebestuur van de bevoegdheid, hem door de wet gegeven, heeft misbruik gemaakt door het stellen der voorwaarden die zijn opgelegd. Hij beschouwt de voorwaarden als een bevel tot opruiming der verzamelingen die aan de gezondheid geen nadeel doen en waarover nimmer werd geklaagd en ziet met vertrouwen van de afdeeling een ontwerp-besluit tot vernietiging der besluiten van den Gemeenteraad tegemoet.

De heer Mr. D. VAN ECK, advocaat te 's-Gravenhage, optredende voor het Gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel, bestrijdt de gronden voor het beroep aangevoerd, gelooft dat door de voorwaarden het Gemeentebestuur zijne bevoegdheid niet heeft overschreden en dringt aan op handhaving der besluiten.

III. het beroep van *den Gemeenteraad van Vriezenveen van een besluit van Gedeteerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien Raad tot regeling der jaarwedde van het te benoemen hoofd eener openbare school in die gemeente.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 18 Januari 1884, n°. 160, afd. O, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep van den Raad der gemeente Vriezenveen, tegen een besluit van Gedep. Staten van Overijssel van 15 November 1883, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad van 5 October 1883 tot regeling der jaarwedde van het te benoemen hoofd der openbare lagere school in wijk 6.

De Gemeenteraad had die wedde op f 750 bepaald. Overeenkomstig den raad van den districts-schoolopziener oordeelden Gedep. Staten dat zij op f 850 à f 900 behoort te worden vastgesteld. Voor het hoofd eener school als die in wijk 6, bevattende vier lokalen en ingericht voor 192 leerlingen, beschouwden zij een wedde van f 750 als niet voldoende en niet evenredig aan de werkzaamheden dier betrekking. Zij meenden dat het uitloven eener zoo geringe jaarwedde verhindert een flinken onderwijzer te verkrijgen, daar de ondervinding meermalen heeft geleerd, dat slechts bij goede jaarwedden een ruime keus is te doen; terwijl bij minder goede bezoldiging zich slechts middelmatige sollicitanten aanmelden.

In hooger beroep vraagt de Raad nu dat Z. M. het Raadsbesluit alsnog goedkeure en de jaarwedde op f 750 bepale.

In zijn adres deelt app. een schrijven mede door hem, na de beslissing van Ged. Staten, aan dat college gericht. Daarin verklaarde de Raad dat hem de ondervinding geleerd had, dat zelfs tegen eene jaarwedde van f 700 zich kundige sollicitanten aanmelden, zooals L. Ruissink en G. M. van Altena, de eerste voorheen, de tweede thans hoofd der school voor 192 leerlingen in wijk 1; dat beide heeren zelfs de bevoegdheid hebben om in vreemde talen onderwijs te geven, en beiden volgens ver-

klaring der schoolopzieners onder de flinke en deugdelijke onderwijzers kunnen gerangschikt worden; dat in allen gevalle eerst na afloop van het vergelijkend examen zou kunnen blijken of zich voor de jaarwedde van f 750 al dan niet flinke onderwijzers hebben aangemeld. Dit schrijven mocht echter geen verandering brengen in de zienswijze van Ged. Staten. De Raad wijst er voorts op, dat ook het hoofd der mede voor 192 leerlingen ingerichte school in wijk 1 eene wedde van f 750 geniet, welke jaarwedde bij het in werking treden der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127), op dat bedrag door Gedep. Staten is goedgekeurd. Waarom is nu eene jaarwedde, die in 1881 voldoende was, dit nu niet voor eene gelijke school? Daarbij komt, dat de school in wijk 6 veel te groot is en geen 100 leerlingen daar van het onderwijs zullen gebruik maken.

Gedep. Staten, op dit adres gehoord, maken de opmerking, dat de regeling van de jaarwedde aan de school in wijk 1 betrof die van een bestaand onderwijzer, terwijl het thans geldt de regeling van de jaarwedde van het hoofd eener nieuwe school, dat nog benoemd moet worden, en waar de vaststelling van het bedrag zeker van invloed zal zijn op het gehalte van de zich aanbiedende sollicitanten. Gedep. Staten wijzen er op, dat in de naburige gemeenten Ambt-Hardenberg en Gramsbergen enkele scholen maanden lang vacant zijn geweest en de vergelijkende examens bij gebrek van ten minste drie sollicitanten bij herhaling hebben moeten worden uitgesteld.

Door Burg. en Weth. wordt in een schrijven aan den Raad van State medegedeeld, dat in de gemeente is opgericht eene vereeniging tot stichting en instandhouding van vrije scholen met den Bijbel te Vriezenveen, dat het zich dus verwachten laat, dat naast de drie openbare scholen eene school met den bijbel zal worden opgericht, en, daar de bevolking voor $^7/_8$ tot de orthodoxe richting behoort, men kan aannemen dat ten minste $^1/_3$ der schoolgaande kinderen van de openbare school op de school met den Bijbel zullen overgaan, dat het zich dan ook, met het oog op het bevolkingsregister, laat voorzien, dat de school in wijk 6 ten hoogste door 80 à 90 leerlingen bezocht zal worden, zoodat een jaarwedde van f 750 voldoende mag gerekend worden voor de werkzaamheden aan die betrekking verbonden.

Zes ingezetenen der gemeente hebben zich daarentegen tot den Raad van State gewend, verzoekende dat op het adres van den Gemeenteraad afwijzend moge worden beschikt. Zij vinden het onverklaarbaar, waarom aan deze voor 192 leerlingen ingerichte en uit vier lokalen bestaande school niet evenzeer eene wedde van duizend gulden toegestaan wordt als aan het hoofd der school in wijk 4, die slechts uit drie lokalen bestaat. Naar hun oordeel is eene wedde van f 750 niet geëvenredigd aan de werkzaamheden van een hoofd der school van vier lokalen en eischt het hooge belang van het openbaar lager onderwijs niet alleen bekwame, maar ook onafhankelijke onderwijzers.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *Februari* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 15 Februari 1884, n°. 755, afdeeling B. B.;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Aan:

Mr. H. C. Verniers van der Loeff, op zijn verzoek, eervol ontslag te verleenen als lid van den Raad van State.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in afschrift zal worden medegedeeld aan Onzen Minister van Financiën, aan den Raad van State, aan de Algemeene Rekenkamer en aan den Raad van Toezicht op het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

's-Gravenhage, 16 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

De VOORZITTER zegt daarop: Door dit eervol ontslag verliest deze afdeeling een lid van wiens groote kunde en scherpzinnigheid gedurende den tijd dat hij hier zitting had meermalen is gebleken en die wij allen met leedwezen zien vertrekken.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. N. van der List te Gouda, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan G. J. D. Arends vergunning is verleend voor de plaatsing van een stoomwerktuig in zijne smederij aan de Nieuwe Haven aldaar.*

De *Staatsraad* HEYDENRIJCK brengt het volgend verslag uit:

Bij Kon. besluit van 13 Juli 1883, werd, wegens strijd met de wet, vernietigd eene beschikking van Burg. en Weth. van Gouda, waarbij aan G. J. B. Arends, meester smid aldaar, vergunning was verleend tot het plaatsen van een stoomwerktuig in zijne werkplaats.

Den 1en October 1883 kwam genoemde Arends, thans onder overlegging der behoorlijke stukken, op de zaak terug en verzocht het Dagelijksch Bestuur van Gouda vergunning in de smederij, tot welker oprichting den 19 Juni '79 autorisatie was verleend en welke hij had overgenomen, te plaatsen een stoommachine met ketel van 2 paardenkracht tot het in beweging brengen van 3 draaibanken, een schaaf, een boormachine en slijpsteen, ter vervanging van handkracht en ter bewerking van ijzer en andere metalen.

In de vergadering de commodo et incommodo, welke den 17en October 1883 plaats had, brachten J. N. van der List, eigenaar en bewoner van het perceel wijk N, n°. 119, onmiddellijk grenzende aan het perceel van den verzoeker en P. J. U. Klopper, bewoner van het perceel wijk N, n°. 122, vele bezwaren tegen het toestaan der vergunning in, onder overlegging van nota's waaruit de bezwaren van nog andere personen bleken.

De verzoeker daarentegen deponeerde adressen van J. C. Bokhoven, van andere naburen en van verscheidene Goudasche industrieelen, door welke adressen zijne aanvrage werd ondersteund.

Bij beschikking van 31 Oct. 1883 werd nu door Burg. en Weth. van Gouda aan G. J. D. Arends en zijne rechtverkrijgenden vergunning verleend in de smederij aan de Nieuwe Haven aldaar, wijk N, n°. 120, kadastraal bekend sectie B, n°. 1784, de boven omschreven inrichting te vestigen onder de volgende voorwaarden:

1°. dat de stoommachine worde geplaatst aan de zuidwestzijde van het van steen opgetrokken voorgedeelte van het perceel wijk N, n°. 120, nl. aan de zijde van het woonhuis van den adressant en wel op een fundament, niet samenhangende met de wanden van het perceel;

2°. dat de binten, waaraan de drijfassen zijn bevestigd, in het midden worden ondersteund door een moerbalk, welke rust op ijzeren stijlen, staande op een voldoend fundament;

3°. dat de hoofddrijfas mede worde aangebracht aan de zuidwestzijde van het perceel, nl. zoo dicht mogelijk bij den noordoostelijken muur der woning van den adressant;

4°. dat de schoorsteen, die tot een hoogte van 10 meter van uit den beganen grond gemeten, moet worden opgetrokken, worde voorzien van een vonkenvanger of vonkenklep;

5°. dat nauwkeurig worden nageleefd de voorschriften betreffende het in werking brengen van stoomtoestellen, voorkomende in de Koninklijke besluiten van 24 September 1869 (*Stbl.* n°. 154), 12 September 1873 (*Stbl.* n°. 128) en 4 December 1877 (*Stbl.* n°. 199), dienende tot uitvoering der wet van 28 Mei 1869 (*Stbl.* n°. 197);

6°. dat in de smederij geene werkzaamheden mogen worden verricht tusschen des avonds 10 uren en des morgens 6, dan met bijzondere vergunning van den Burgemeester der gemeente Gouda;

7°. dat de inrichting binnen zes maanden, na dagteekening der vergunning, voltooid en in werking zij gebracht;

Van deze beschikking kwam J. N. van der List, dezelfde die het appel van 28 Febr./2 Maart 1883 had ingesteld en naaste buurman van Arends, bij Z. M. den Koning in beroep. Geteekend den 5 November 1883, werd het adres den volgenden dag aan het Kabinet des Konings ontvangen en de overweging van het beroep, krachtens 's Konings machtiging, door den Minister van Waterstaat enz. per schrijven van 11 Januari 1884, bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt.

Appellant voert tegen de vergunning aan, dat zijn huis daardoor onbewoonbaar wordt, zijnde zijne vrouw van eene zeer zwakke gezondheid; dat zijne woning niet tegen de werkzaamheden van zijn buurman zal bestand wezen en verhooging van assurantie volgen moet; dat Arends zich niet houdt aan eene vroegere vergunning tot het uitoefenen eener gewone smederij, daar er ook koperen en andere dergelijke stukken gegoten en allerlei gevaarlijke stoffen gebruikt worden in het gedeeltelijk houten gebouw; dat Arends gemakkelijk in een en ander zou kunnen voorzien; dat ook andere buren, bezorgd voor hun nachtrust, beperking van werktijd hebben verzocht; dat hij, appellant, een en andermaal het stedelijk bestuur op art. 14 in verband

met art. 2 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) heeft gewezen, doch nimmer werd gehoord.

De Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland adviseerden tot handhaving der beschikking en ongegrondverklaring van het beroep.

Ook de Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zuid-Holland, die den 16en April 1883, bij gelegenheid van het eerste beroep, tot het stellen van zekere voorwaarden had geraden, verklaart zich door de thans voorgeschrevene bevredigd en adviseerde in denzelfden zin, terwijl Burg. en Weth. van Gouda, ten deze gehoord, er op wijzen dat door de opgelegde conditiën aan de bezwaren zal worden tegemoet gekomen en zich overigens bepalen tot de mededeeling, dat door appellant, wat aangaat zijn beroep, aan de formaliteiten der wet is voldaan.

Nadat de overweging van dit beroep bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, werden verschillende stukken ontvangen, waaronder nadere memoriën van appellant; documenten betreffende den eigendomsovergang en inrichting der respectievelijke woningen; verklaring der naaste buren; een protest van appellant tegen het procesverbaal de commodo et incommodo; een schrijven van P. J. H. Klopper en eene verklaring van 45 inwoners van Gouda ter ondersteuning van J. N. van der List; kennisgevingen van B. J. van den Berg, predikant, en van mej. de weduwe Pouwels, geboren W. Smits, dat zij van het Gemeentebestuur van Gouda geene oproeping te dezer zake ontvingen en eene volmacht van G. J. D. Arends op Mr. Pieter Dirk Kley, advocaat te Rotterdam.

De heer VAN DER LIST licht zijn beroep nader toe. Hij blijft zijne bezwaren tegen de plaatsing van een stoomwerktuig volhouden en dringt aan op afwijzing alsnog van het door Arends gedaan verzoek.

De heer Mr. P. D. Kley, advocaat te Rotterdam, voor den belanghebbende Arends optredende, is van meening dat de aangevoerde bezwaren niet nieuw en tevens erg overdreven zijn. Na het in deze uitgebracht oordeel door deskundigen en het advies van Gedeputeerde Staten, meent hij een ontwerp-besluit te kunnen tegemoet zien, houdende ongegrondverklaring van het beroep.

De heer Kley beantwoordt daarna nog eenige vragen van de Staatsraden SMIDT en HEYDENRIJCK.

III. het beroep van *den Gemeenteraad van Amerongen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Gemeenteraad van 27 September jl., tot het aangaan eener geldleening.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Door Z. M. daartoe gemachtigd heeft de Min. van Binnenlandsche Zaken bij missive van 31 Januari ll., n°. 477, afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den Raad der gemeente Amerongen ingesteld tegen het besluit van Ged. Staten van

Utrecht, dd. 6 December 1883, no. 29, waarbij zij hunne goedkeuring onthielden aan het besluit van genoemden Gemeenteraad van 27 September bevorens, tot het aangaan eener geldleening van f 48000, tegen eene rente van ten hoogste 4½ pCt. 's jaars, af te lossen in 45 jaar, in de jaren 1884 tot en met 1928.

Deze geldleening zou strekken;

a. ter deelneming in het aandeelen-kapitaal der Oosterstoomtram-Maatschappij Zeist-Arnhem, tot een bedrag van . , ... , ... , ... f 27000

b. tot bestrijding der kosten van verbouw van openbare lagere scholen, geraamd, voor zooveel ze ten laste der gemeente zullen komen, op . . . 〃 6250

c. tot aflossing van de bestaande 5 percents leeningen, bedragende per resto:

van de leening van 1873	f 8000	
en van die van 1882	〃 6750	
		〃 14750
Samen . . .		f 48000

Nadat dit Raadsbesluit bij missive van Burg. en Weth. van 28 September 1883 aan Gedep. Staten ter goedkeuring was opgezonden, schreven deze, onder dagteekening van 16 October d. a. v., aan Burg. en Weth., dat de Raadsbesluiten, strekkende ter deelneming in den Oosterstoomtramweg en tot het aangaan der bovenvermelde geldleening, bij hun college „nog een punt van onderzoek uitmaken", — en namen zij dd. 6 December ll., n°. 29, het besluit om aan het Raadsbesluit, betrekkelijk de geldleening, hunne goedkeuring te onthouden, op grond dat de leeningen van 1873 en 1882, aangegaan ter bestrijding der kosten voor: eene school met onderwijzerswoning, een lijken- en baarhuis, de afsluiting der begraafplaats, eene inrichting voor besmettelijke zieken en voor een post- en telegraafkantoor, volgens de daaromtrent uitgestelde plannen, respectievelijk in de jaren 1892 en 1895 zouden moeten zijn afgelost, volgens het thans door den Raad genomen besluit die aflossing zou worden uitgesteld in dier voege, dat deze voor verreweg het grootste gedeelte ten laste van volgende jaren tot 1928 toe zou gebracht worden, en mitsdien, met voorbijzien van de doeleinden, waarvoor die leeningen zijn gesloten, ten laste van eene verdere toekomst, die buitendien nog zal bezwaard worden met de aflossing eener geldleening ten behoeve van eene onderneming, waarvan de geldelijke uitkomsten zeer wisselvallig zijn, — dat wegens de waarschijnlijke noodzakelijkheid om in toekomstige gewichtige behoeften te voorzien, de aflossing van reeds aangegane leeningen niet op langere termijnen behoort te worden gesteld dan de doeleinden medebrengen, waarvoor de leeningen zijn gesloten, en dat alzoo de voorgenomen conversie in strijd is met het toekomstig algemeen en financieel belang der gemeente.

In dit besluit van Gedep. Staten heeft de Gemeenteraad niet kunnen berusten. In het adres, waarbij hij daarvan bij Z. M. in beroep komt, voert de Raad daarvoor twee gronden aan.

In de eerste plaats beweert de Raad, dat zijn besluit van 27 September ll. voor goedgekeurd moest worden gehouden, omdat binnen den in art. 196 der Gemeentewet gestelden termijn geen besluit van Gedep. Staten tot verdaging hunner beslissing door hen aan den Raad is ingezonden, zoodat eene weigering van goedkeuring op 6 December ll. niet meer bestaanbaar was.

In de tweede plaats is de Raad van meening, dat de bezwaren van Ged. Staten niet gegrond zijn. Van de leening van 1873, oorspronkelijk f 17000 bedragende, is het grootste gedeelte, nl. f 9000, reeds door het tegenwoordig geslacht gedelgd. De daardoor verkregen betrekkelijk improductieve bezittingen vertegenwoordigen eene waarde van ten minste f 15000 en zullen in de eerstvolgende 30 jaar geene noemenswaardige uitgaven meer na zich slepen, zoodat de aard der werken alleszins eene verdeeling der kosten over een grooter aantal jaren gedoogt. Wat betreft de leening van 1882, oorspronkelijk f 7000 bedragende, en aangegaan voor de stichting van een post- en telegraafkantoor, bij het daaromtrent genomen besluit was reeds in beginsel tot deze schuldverwisseling besloten en dáárom in het daartoe betrekkelijke plan de algeheele aflossing facultatief gesteld, daar anders de aflossing reeds dadelijk over 28 jaar zou zijn verdeeld, in verband met den huurprijs van f 500, door het Rijk aan de gemeente gewaarborgd, terwijl in allen gevalle het gebouw in de eerstvolgende 30 jaren niet meer dan het gewone onderhoud zou vorderen, zoodat de leening voor deze productieve inrichting van openbaar nut geheel zou komen ten laste van de tegenwoordige generatie en het opvolgend geslacht daarvan bloot de lusten zou genieten.

In 't algemeen doet de Raad nog opmerken, dat het besluit van Ged. Staten uitgaat van het onpractisch beginsel, dat, in welk geval en onder welke omstandigheden en voor welk doel ook, een Gemeentebestuur nooit gelden zou mogen leenen, die niet door het tegenwoordig geslacht worden opgebracht. Moest die stelling opgaan, het maken van groote werken van openbaar nut, welke voor den vooruitgang, de gezondheid of de instandhouding eener gemeente dikwerf dringend noodig zijn en waarvan het bestaan of de welvaart van toekomstige ingezetenen kan afhangen, zou zoo goed als onmogelijk gemaakt worden, zoodat juist de te groote zorg voor het toekomstig geslacht oorzaak van zijn ondergang of kwijning worden zou. Tegen de deelneming in de Oosterstoomtramwegmaatschappij wordt door Ged. Staten wel geen bezwaar gemaakt, maar zijdelings wordt daaraan toch een argument ontleend, als zij te kennen geven dat de geldelijke uitkomsten dier onderneming zeer wisselvallig zijn. De Raad is echter van meening, dat het hier een werk geldt van blijvend nut, dat een nieuw leven en welvaart in de gemeente belooft te verspreiden, waarvan ook het nageslacht de voordeelen zal genieten, terwijl het vermoedelijk na verloop van eenigen tijd ten minste wel zooveel winst zal opleveren dat de lasten voor het nageslacht van geene beteekenis zullen zijn. Gelijk aan Ged. Staten is medegedeeld, bestaat het voornemen om het dividend, dat van de onderneming mocht worden verkregen, in ronde sommen van f 250 bij de jaarlijksche aflossing te voegen, zoodat vermoedelijk de op te nemen som reeds lang voor den gestelden termijn zal zijn afgelost en dientengevolge aan de toekomstige generatie een aandeelen-kapitaal van f 27000 zal worden nagelaten. Om al die redenen schijnt het den Raad toe, dat het grondwettig recht, hetwelk aan de Gemeentebesturen de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente overlaat, waaronder ook begrepen is de zorg voor de instandhouding der gemeente, aan eene zoo betwistbare stelling als waarop Gedep. Staten hun weigerend besluit baseerden, niet mag worden opgeofferd.

Op het adres van den Gemeenteraad zijn Gedep. Staten van Utrecht door den

Minister gehoord. In hun rapport voeren zij aan, dat hunne uitspraak omtrent het Raadsbesluit vertraagd is, omdat de hoop bestond, dat eene mondelinge gedachtenwisseling tusschen eene commissie uit hun midden en Burg. en Weth. de gerezen bezwaren zou opheffen, wat echter in de bijeenkomst van 20 October ll. niet het geval was. Vóór dien dag echter, nl. op 16 October, hadden zij aan Burg. en Weth. den hierboven reeds vermelden brief geschreven, die, naar hunne meening, overeenkomstig art. 197 der gemeentewet, het „wettig bericht de beslissing verdagende" bevat. Dat dit bericht aan Burg. en Weth. gericht was en niet aan het bestuur dat dit besluit nam, maakt het bericht niet nietig. Tusschen Ged. Staten en de Gemeenteraden heeft wisseling van stukken immer plaats door tusschenkomst van het dagelijksch bestuur en art. 67 der gemeentewet verplicht den Burgemeester dan ook de ontvangen stukken terstond in de vergadering te brengen waar zij behooren. Het Raadsbesluit van 27 Sept. bleef ook onuitgevoerd, waaruit volgt, dat Raad en dagelijksch bestuur met hen van oordeel schenen, dat het rechtsgevolg, verbonden aan het verloop van den termijn van dertig dagen, door een wettig verdagingsbesluit was gekeerd, zoodat ook de begrooting voor 1884 op 22 Oct. 1883 door den Raad op den grondslag van het bestaande financieele status quo werd vastgesteld.

Met betrekking tot dit punt werd door Gedep. Staten in een aan den Voorzitter dezer afdeeling gericht schrijven van 8 Febr. ll. nog opgemerkt, dat de mededeeling van het bericht, de beslissing verdagende, aan het Gemeentebestuur van Amerongen is toegezonden in den vorm, die door hun college steeds werd gevolgd.

Ten aanzien van de hoofdzaak zijn Gedep. Staten van oordeel, dat met het oog op het algemeen en financieel belang der gemeente, geene aannemelijke gronden zijn aangevoerd ter rechtvaardiging van de vastgestelde conversie der leeningen van 1873 en 1882, op de wijze en de voorwaarden, in het Raadsbesluit omschreven. Eene verbetering van dit besluit in dien zin, dat ook de eventueele dividenden aan de middelen tot amortisatie der nieuwe leening werden toegevoegd, was afgesneden door de weigering van Burg. en Weth. om de zaak aan 's Raads nadere overweging te onderwerpen. Voor 't overige verwijzende naar de gronden in hunne beslissing van 6 Dec. ll. opgegeven, doen Gedep. Staten nog opmerken, dat de beschouwingen omtrent den aard der werken, waarvoor vroeger geleend werd, bij de vestiging der betrokken leeningen hadden kunnen zijn aangevoerd, maar thans niet meer ter zake dienende zijn. Blijkbaar beoogt de Raad het restant der nog bestaande leeningen bij de nieuw te sluiten leening ad f 33250 te voegen, ten einde zonder de minste belastingverhooging door eene verdeeling der aflossing over 44 jaar, de wenschen der ingezetenen tot verkrijging en ondersteuning van den stoomtram te bevredigen. Het belang echter der gemeente als blijvend publiek lichaam komt hun voor andere eischen te stellen. Acht zij het oirbaar de stoomtrammaatschappij met een zoo aanzienlijk bedrag te steunen, hare actueele leden mogen zich aan de financieele gevolgen niet onttrekken, maar behooren, gelijk zij aanstonds in de lusten deelen, ook hun aandeel in de lasten te dragen, waartoe de gemeente Amerongen niet onmachtig is. Ter beoordeeling van de financieele huishouding dier gemeente leggen Ged. Staten over de begrooting voor 1884 met memorie van toelichting en de rekening en het verslag van den toestand der gemeente, beide over 1882.

Nadat deze zaak bij 's Raads Afdeeling is aanhangig gemaakt, werd bij hun, ter beantwoording van het rapport van Gedep. Staten, ingezonden eene memorie van den Raad der gemeente Amerongen, waaraan, na hetgeen hierboven reeds vermeld werd, het voldoende moge zijn, nog het volgende te ontleenen.

De Gemeenteraad ontkent dat de brief van Gedeputeerde Staten van 16 October 1883, in den zin der wet zou zijn een bericht, de beslissing verdagende en evenzeer dat het zou zijn de gebruikelijke vorm voor zoodanig bericht. Immers in een in afschrift overgelegd besluit van Gedep. Staten, dd. 20 December 1883, n⁰. 36, luidt het anders: daarbij wordt formeel tot verdaging der beslissing besloten.

De zaak in verschil komt, volgens den Gemeenteraad, feitelijk daarop neer, dat, terwijl de bestaande leeningen in 1884 voor rente en aflossing eene som van f 1987,50 zullen vorderen, die som, na de nieuwe leening in het stelsel van den Raad, zou worden verhoogd tot f 2660 en naar het verlangen van Gedep. Staten tot f 3961,25. Hierdoor zou de aflossing 9 jaar vroeger zijn afgeloopen, dan naar het stelsel van den Raad, een verschil dat z. i. te onbeduidend is om op grond daarvan het leeningsbesluit af te keuren. Het is ten deze niet de vraag wat is het meest gewenscht, want al wat wenschelijk is, is daarom nog niet bereikbaar, maar wat is mogelijk zonder van de burgerij al te groote offers te vragen.

De Gemeenteraad treedt voorts in eene beschouwing over het belang van het nieuwe gemeenschapsmiddel voor de ontwikkeling der gemeente en over de levensvatbaarheid der onderneming die de Gemeenteraad geldelijk wil steunen, en eindelijk spreekt hij als zijne meening uit, dat er niet één aannemelijke grond is voor het verlangen van Gedep. Staten om de jaarlijksche aflossing te verhoogen. Amortisatie van schuld — zegt de Raad — spaart rente en wanneer de financiën der gemeente in de toekomst eene snellere aflossing toelaten, dan brengt welbegrepen eigenbelang dit middel van zelf in toepassing zonder dat het als bindend nu reeds behoeft te worden gedecreteerd.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Zesde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 *Maart* 1884

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. De VOORZITTER deelt mede, dat ingekomen is:

Koninklijk besluit van den 19den Februari 1884 (*Staatsblad no.* 32), *waarbij, met handhaving van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende weigering van eene door het Gemeentebestuur van Smallingerland gevraagde machtiging tot het voeren van een rechtsgeding, het door dat Gemeentebestuur daartegen ingesteld beroep ongegrond wordt verklaard.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 476).

De *Staatscourant* van Donderdag 28 Februari 1883, n°. 50, behelst het volgende rapport :

N$_o$. 633.

—

Afdeeling Binnenlandsch bestuur.

—

Bericht op kantschrijven van 14 Januari jl., n°. 11, betreffende verzoek van Smallingerland tot het voeren van een rechtsgeding.

—

Aan den Koning.

's-Gravenhage, 16 Februari 1884.

De gemeente Smallingerland is bij Uwe Majesteit in beroep gekomen tegen een besluit der Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij machtiging geweigerd werd om tegen de gemeente Opsterland te procedeeren ter zake van de lossing van water uit de Ureterpervaart in de Dragtstervaart door het Ureterpervallaat.

De toedracht dezer zaak is als volgt door den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, medegedeeld:

Bij resolutie van den 2den April 1658 (Charterboek V, pag. 604) is door de Staten van Friesland aan de toenmalige "eigenaars van backefeenen," de heeren Douwe van Aylva c. s., octrooi verleend om — zoo luidt het octrooi — eenige "particuliere landen ende indien nodich oock een heere- ofte dorpswech sonder schade van particuliere ingesetenen te mogen doorgraven tot een publicque vaert van ende nae voorschreven Bakkefeenen des dat d'Ingesetenen daarby geinteresseert voor de overval van wateren gesecureert, ende het becomene octroy voor onsen Hove provinciaal behoorlijk worde geinterineert binnen de tijd van twee jaren". Ten gevolge van en om te voldoen aan de voorwaarde, waaronder het octrooi door het openbaar gezag was verleend, verbonden zich de heeren Douwe van Aylva c. s., verkrijgers van het octrooi, bij akte van den 19den Juni 1658 "omme te procureeren en effectueeren dat een dubbelt verlaat in de lemytscheidingen tusschen Smallingerland en Opsterland werde gemaakt ende het eene gedeelte gestelt in Opsterland en het ander in Smallingerland sufficient en bestand genoeg en soo hoog als de grond ofte vaartswallen, ja soo veel hooger als de ingesetenen ofte het geregt van Smallingerland noodig en dienstig sal oordeelen om de Oosterse en andere uitheemse wateren in de te maakene vaart te keeren, en dat hetselve zal worden gerepareerd en onderholden in debita forma, bij gebreeke dies, dat de ingesetenen ofte geregte van Smallingerland na denunciatie om te repareeren . . . . . . gedaan . . . . . . en naa verloop van drie maanden ofte wettelijk een half jaar deselve vaart met het inwerpen van een dam sullen mogen dempen ende stoppen sonder eenige prescriptie en exceptie daarteegens te gebruiken, wel verstaande nogthans dat naderhands de reparatie behoorlijk geschiet en de noodwendige kosten over het insmijten van de dam gerestitueert en betaalt zijnde deselve dam alsdan ook weederom tot kosten van geenen, die in gebreeken van 't verlaat behoorlijk te repareeren geweest zijn, sal moogen wegnoomen worden en alsoo de vaart als vooren vaarbaar en bruikbaar gelaaten, daarenboven tot meerder en volle vergenoeginge van dengeenen die sich bij de te graavene vaart meermalen gedagt mochten vermeenen geïnteresseert te zijn, staan wij toe en mogen lijden dat de ingeseetenen ofte 't geregte

van Smallingerland in tijd van nood mede goede toesigt neemen en hebben op het gestelde verlaat in Smallingerland teegen de overval van waateren en dat geen klinketten werden geopent wijders als de necessiten van schuttinge van scheepen, schuiten ofte diergelijke vereischen sal.″ Bij het interinement van het octrooi op den 6den Juli 1658 hebben de ingezetenen van Oudega, Kortehemmen, Zuider- en Noorderdragten en ook de dorpen Nyega, Boombergum en Opeinde hiertoe hunne toestemming gegeven, des dat de verzoekers (Douwe van Aylva c. s.) ″in confinio van beyde grietenien Opsterland ende Smallingerland to hun costen leggen een dubbelt vallaat bestant ende sufficient om de Oosterse en andere uitheemsche wateren in de nieuwe te maekene vaart te keeren, in voegen het contracte tusschen partheijen opgeregt in dato den 19den Juni 1658 naeder medebrengt hetwelk in sodanige vigeur sal sijn ende blijven, gelijk ofte het hier van woorde tot woorde waere geinsereerd″.

De aldus tot stand gekomene werken schijnen voortdurend in handen van particuliere personen te zijn verbleven totdat ten jare 1861 bij publieken verkoop door de toenmalige eigenaren de gemeente Opsterland den eigendom van vaart en vallaat heeft verkregen onder anderen onder deze bepaling:

″Er mag niet meer dan driemalen daags worden geschut, tenzij het water over de deuren loopt, en wel om 8, 12 en 4 ure.″

Het blijkt niet uit de stukken dat moeielijkheden ter zake der wijze van beheer van het verlaat vroeger ooit zouden gerezen zijn. Zulks schijnt voor het eerst in de allerlaatste jaren het geval te zijn geweest toen de gemeente Opsterland een vroeger ongekenden overlast van water gekregen had, een overlast omtrent welks oorzaak partijen tegenstrijdige voorstellingen geven. Terwijl namelijk Opsterland de verklaring der veranderde omstandigheden zoekt in den sterkeren aanvoer van water uit Drenthe door het in 1880 weggegraven zijn van den dam, die sinds eeuwen de waterscheiding vormde tusschen Friesland en Drenthe, eene weggraving vreemd aan Opsterland, zou naar het beweren van Smallingerland de oorzaak te zoeken zijn in zeer gebrekkig onderhoud door Opsterlands gemeente Butum van de afvoermiddelen, zijnde twee knippen in den weg tusschen Selmien en Bakkeveen naar het zuidelijker gelegen Koningsdiep, de voormaals steeds gebruikts waterloozing, zoodat het water nu veel meer dan ooit vroeger een uitweg zoekt in de Ureterpervaart.

Wat intusschen ook van het een of ander zijn moge, zeker is het, dat in 1879 tot tweemalen toe van de zijde van Opsterland aan Smallingerland vergunning verzocht en van Smallingerland onder de noodige voorzorgen vergunning verkregen is om water uit de Ureterpervaart door het Ureterperverlaat en de Dragtstervaart te mogen laten afstroomen

En mede is het een feit, dat de sluiswachter van het gezegde verlaat in November 1880, op last van Burgemeester en Wethouders van Opsterland, begonnen is het water met geweld langs de Dragtstervaart te laten afstroomen, zonder eenige vergunning en niettegenstaande alle verzet van de zijde van Smallingerland.

Te dier zake door het bestuur van deze gemeente geïnterpelleerd, hebben Burgemeester en Wethouders van Opsterland daarop geantwoord, ″dat zij daartoe aanleiding vonden in art 179 *g* en *h* der gemeentewet, en dat het hun onnoodig voorkwam aan

het Gemeentebestuur van Smallingerland rekenschap te geven van de motieven, die hen bij dat beheer leiden.

Burgemeester en Wethouders van Smallingerland hebben zich daarop ter zake dezer zooals zij zich uitdrukken „willekeurige en onheusche handelwijze van het bestuur van Opsterland" bij schrijven van 21 Februari 1881 tot Gedeputeerde Staten van Friesland gewend. Zij hebben daarbij aangevoerd, dat de geïncrimineerde afstrooming bijna dagelijks werd voortgezet, geheel in strijd met Smallingerland's recht en belang en met dit gevolg, dat de vaartswallen, op dusdanigen wateraanvoer niet berekend, schromelijk beschadigd en met doorbraak bedreigd werden. Zij deden mitsdien een beroep op de bemiddelende tusschenkomst van het provinciaal bestuur, opdat het afstroomen door het Ureterperverlaat mocht worden gestaakt en de vroeger steeds tot Opsterland's waterlossing gediend hebbende werken voldoende mochten worden hersteld en verder overeenkomstig hun doel en bestemming deugdelijk onderhouden.

Nadat Burgemeester en Wethonders van Smallingerland op dit adres bij brieven van 5 April 1881, 17 December 1881 en 27 April 1882 antwoord hadden verzocht, is hun onder dagteekening van 12 Juli 1882 eene resolutie van Gedeputeerde Staten geworden, waarbij aan de beide Gemeentebesturen in overweging werd gegeven om de zaak gemeenschappelijk te regelen op den voet van art. 121 der gemeentewet.

Tot eenig nuttig gevolg heeft deze resolutie niet geleid; en na inwinning van een rechtskundig advies van mr. H. Binnerts, advocaat en procureur te Heerenveen, heeft daarop de Raad van Smallingerland op 25 Juni 1883 besloten aan Gedeputeerde Staten machtiging te vragen tot het aanleggen van een procedure tegen de gemeente Opsterland ter zake van het wederrechtelijk stroomen met het Ureterperverlaat.

Na verdaging hunner resolutie op dat Raadsbesluit, hebben Gedeputeerde Staten bij missive van 26 Juli daaraanvolgende aan het Gemeentebestuur van Smallingerland te kennen gegeven, dat de vraag bij hen was gerezen, „of het onderwerpelijke geschilpunt wel was van civiel-rechtelijken aard en als zoodanig krachtens art. 148 der Grondwet aan de kennisneming der rechterlijke macht onderworpen"; weshalve Gedeputeerde Staten overlegging verzochten van een nader rechtskundig advies te dier zake.

Nadat daaraan voldaan was, hebben echter Gedeputeerde Staten bij resolutie van 6 September ll., n°. 55, 2e afdeeling, besloten hunne goedkeuring aan het zoo even vermelde Raadsbesluit van 25 Juni bevorens niet te verleenen. Gedeputeerde Staten overwogen daarbij:

„dat het Gemeentebestuur van Smallingerland ten deze niet optreedt om een privaat burgerlijk belang te handhaven, aan de gemeente toekomende in hare hoedanigheid van burgerlijk rechtspersoon, maar daarentegen een bij uitnemendheid publiek belang betreffende de huishouding der gemeente, hierin bestaande, dat hij wenscht ontheven te worden van een waterbezwaar, dat aan zijne gemeente van wege de naburige gemeente Opsterland, naar zijn oordeel onrechtmatig en in strijd met een straks te vermelden octrooi wordt opgelegd;

„dat het waken voor en het handhaven van dat belang niet kan worden gerang-

schikt onder de twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende rechten, over schuldvordering en andere burgerlijke rechten, hoedanige, volgens artikel 148 der Grondwet, bij uitsluiting tot de kennisneming van de rechterlijke macht behooren;

„dat, om aan dat geschilpunt het aanzien te geven van een geschilpunt van gewoon burgerlijk recht, te vergeefs een beroep wordt gedaan og het Burgerlijk Wetboek en het Romeinsche recht, omdat juist voor de toepasselijkheid daarvan *vóóraf* moet worden uitgemaakt, of dat geschilpunt in zijn aard en beteekenis, in zijn wezen en karakter, inderdaad behoort tot de zoodanige, als bij het aangehaald Grondwetsartikel aangeduid en waarop de regelen van het privaat recht toepasselijk zijn;

„dat integendeel de geheele zaak behoort tot het gebied van het publiek recht;

„dat zij betreft handhaving van bepalingen van een onbetwistbaar publiekrechtelijk octrooi van 2 April 1658 (Charterboek V, pag. 604) van den kant der gemeente Smallingerland tegen de gemeente Opsterland voor een publiek belang, te weten het stroomen door de gemeente Opsterland met het Ureterperverlaat langs een ten openbare dienste bestemd kanaal in Smallingerland;

„dat dan ook de omstandigheid, dat geklaagd wordt over handelingen in strijd met het octrooi, indertijd door het souverein staatsgezag binnen de grenzen zijner bevoegdheid verleend, duidelijk heenwijst naar een ander middel van redres dan de toevlucht naar den burgerlijken rechter en dat redres behoort te worden gezocht bij hetzelfde gezag dat het octrooi verleende of dat, naar de beginselen van het nu heerschend staatsrecht, daarvoor in de plaats is getreden;

„dat naar die beginselen de Koning het hoogste administratief gezag uitoefent en bij gevolg de Kroon ten deze uitspraak zal moeten doen;

„dat dit beginsel zelf in concreten vorm is neêrgelegd in art. 147 der provinciale wet, waarbij is bepaald, dat Gedeputeerde Staten alle geschillen tusschen de gemeentebesturen hunner provincie in der minne trachten bij te leggen, en zij, daarin niet slagend, het geval, zoo het een geschil van bestuur betreft, aan den Koning ter beslissing voorleggen.”

Tegen die aldus gemotiveerde resolutie zijn Burgemeester en Wethouders van Smallingerland, handelende ter uitvoering van een besluit van den Gemeenteraad, bij adres van 27 September ll. bij Uwe Majesteit in beroep gekomen, verzoekende, dat het Uwe Majesteit moge behagen alsnog de machtiging te willen verleenen die door Gedeputeerde Staten van Friesland werd onthouden.

Bij dat adres wordt de feitelijke loop der zaak in herinnering gebracht en wordt mede copiëlijk overgelegd het laatstelijk gememoreerde advies van den rechtskundigen raadsman der gemeente, mr. Binnerts, in substantie hierop nederkomende:

„dat volgens art. 148 der Grondwet bij uitsluiting tot de kennisneming van de rechterlijke macht behooren alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende rechten, over schuldvordering en andere burgerlijke rechten;

„dat alzoo bij de beoordeeling van de bevoegdheid der rechterlijke macht om van eenig geschil kennis te nemen, het niets ter zake doet tusschen wie het twistgeding is ontstaan en of de partijen zijn private personen of publiekrechtelijke lichamen, maar enkel en alleen moet worden gelet op het onderwerp van het twistgeding,

op den aard van het recht dat de eischer laat gelden en waarover het geding loopt;

„dat nu het recht, dat de gemeente Smallingerland tegen de gemeente Opsterland wil doen gelden ten einde het stroomen met het Ureterpervallaat langs de Dragtstervaart te beletten, voortspruit uit den eigendom van hare zij het ook voor den publieken dienst bestemde vaarten en wallen, en is gegrond op het recht van iederen eigenaar om te verhinderen, dat ten gevolge van handelingen van eenen eigenaar van een hooger gelegen erf zijn eigendom water zou moeten ontvangen dat niet natuurlijk van dat hooger gelegene afloopt (art. 673 al. 2 Burgerlijk Wetboek; L. 1 § 13 Dig. de aqua et aquae pluviae arcendae XXXIX 3);

„dat toch vóór het jaar 1658 het water van Ureterp en Bakkeveen zijnen weg naar lager gelegen streken niet kon vinden door de gemeente Smallingerland, en tot den aanleg van de vaart naar Bakkeveen met aansluiting aan de bestaande Dragtstervaart in dat jaar door de vertegenwoordigers van de dorpen van Smallingerland slechts toestemming is gegeven, mits door de eigenaren van de aan te leggen vaart voldoende maatregelen werden genomen om te beletten dat door die vaart het water door de gemeente Smallingerland zou stroomen;

„dat de toen door die eigenaren ook bij het interinement van het octrooi tot het maken van de vaart op zich genomen verplichting om ten behoeve van de gemeente Smallingerland het Ureterpervallaat te maken en te onderhouden en daardoor geen ander water te doen loopen dan hetgeen een noodzakelijk gevolg van het doorschutten van schepen zou zijn, is behoorende tot het burgerlijk recht, en de eisch, welke strekt om de gemeente Opsterland als opvolgende eigenares van die vaart te noodzaken tot nakoming van die verplichting, ongetwijfeld behoort tot de kennisneming van de rechterlijke macht.

Voornamelijk dat advies is door Gedeputeerde Staten, toen zij op het ingesteld beroep werden gehoord, bij hun ambtsbericht van 11 Oct. ll., n⁰. 73, 2e afd., bestreden. Zij schrijven dienaangaande het volgende:

„Met den rechtskundigen raadsman van Smallingerland aannemende, dat voor de beantwoording der vraag, of de rechterlijke macht bevoegd is om van het geschil kennis te nemen, alleen moet worden gelet op het onderwerp van het twistgeding, is het ons onbegrijpelijk, hoe die raadsman dit geschil rangschikt onder de zoodanige, welke zijn bedoeld in art. 148 der Grondwet, dat zijn twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende rechten, over schuldvordering en andere burgerlijke rechten, hoedanige, als zijnde zuiver burgerlijke rechtsgeschillen, niet aan de kennisneming van den burgerlijken rechter mogen worden onttrokken. Wij hebben het reeds doen uitkomen, het geldt hier de handhaving van een publiek belang, gegrond op een publiekrechtelijk verleend octrooi.

„Het door dien raadsman aangehaald artikel van het Burgerlijk Wetboek en de door hem geciteerde Pandectenplaats zijn in waarheid eene petitio principii.

„Die zouden volkomen toepasselijk zijn, indien het gold waterbezwaar van het eene erf tegenover het andere.

„Dat nu is niet aangetoond. Integendeel heeft blijkens de stukken de grief van Smallingerland een algemeen karakter.

„Zorg voor de ingezetenen, alzoo zorg voor een gemeentebelang, heeft haar in het leven geroepen.

„De adviseur doet het voorkomen, als gold het bij Smallingerland de verdediging van den eigendom zijner vaart en van de wallen.

„Maar die gemeente kan daarvan in geen anderen zin eigenaresse zijn dan in publiekrechtelijken zin, omdat die vaart en die wallen onderdeel zijn van het gemeentehuishouden.

„Daarbij is het denkbeeld van eigendom in civielrechtelijken zin het dominium jure privato, ten eenenmale uitgesloten.

„Niet onopgemerkt mag voorts blijven dat het octrooi zelf (Charterboek II, pag. 604) gegeven wordt om eenige particuliere landen door te graven tot eene publicque vaart; dat men hier dus te doen heeft met een door het publiek gezag geoctrooiëerd openbaar werk; en eindelijk dat zoowel de inhoud van het octrooi zelf als het doel, waarmede het werd gegeven, onzes inziens medebrengen, dat de daarover gerezen geschillen door den administratieven rechter moeten worden beslist.

„De burgerlijke rechter is niet bevoegd om te oordeelen over de wettigheid der handelingen van de uitvoerende macht binnen den kring harer wettige bevoegdheid verricht.

„Dat leert ook het straks te vermelden arrest van den Hoogen Raad met de pleidooien en de conclusie van het Openbaar Ministerie, opgenomen in het *Weekblad van het Recht*, n⁰. 1917.

„Omdat wij voorzagen, dat, werd de machtiging tot procedeeren door ons verleend, de eischer òf met eene exceptie van onbevoegdheid des rechters ratione materiae beloopen zou worden, òf de rechter zich om die reden ambtshalve onbevoegd zou moeten verklaren, hebben wij de gevraagde machtiging niet verleend en het betrekkelijk Raadsbesluit niet goedgekeurd.

„Daartoe zal een College van Gedeputeerde Staten in strijd met een overgelegd advies niet overgaan, dan wanneer hij meent dat het aanvragend Gemeentebestuur klaarblijkelijk ongelijk heeft, of, wat in zijn gevolg op hetzelfde nederkomt, de burgerlijke rechter zich ratione materiae onbevoegd zou moeten verklaren.

„Naar onze meening kan de ware zin der woorden: eigendom of daaruit voortspruitende rechten, schuldvorderingen en andere burgerlijke rechten, voorkomende in art. 148 der Grondwet, geen andere zijn dan dat de competentie van den burgerlijken rechter beperkt is tot de zaken van zuiver burgerrechtelijken aard.

„Geschillen welke hun grond vinden in het Staats- of publiek recht, zijn dus aan zijne kennisneming onttrokken.

„Bij het woord „schuldvordering" in dat artikel voorkomende en onmiddellijk verbonden met de woorden „en andere burgerlijke rechten" heeft de wetgever blijkbaar alleen gedacht aan burgerrechtelijke schuldvorderingen, dat zijn de zoodanigen, welke haren oorsprong aan het privaat recht ontleenen.

„Men vergelijke de arresten van den Hoogen Raad van 16 December 1857, *Weekblad van het Recht*, n⁰. 1917, *Rechtsgeleerd Bijblad* 1858, pag. 10, en van 1 April 1858, *Weekblad van het Recht*. n⁰. 1944.

„De pleidooien in laatstgemelde zaak gevoerd zijn te vinden in de Weekbladen van het Recht, n⁰. 1946 en 1947.

„De Hooge Raad is blijkens den zin dier arresten van meening dat de vordering, ook al bestaat zij in eene geldelijke vergoeding, nimmer van haren grondslag (het fundamentum petendi) mag worden gescheiden.

„Alzoo zou, indien over de onderwerpelijke kwestie een civiel geding aanhangig werd gemaakt, de rechter in een onderzoek moeten treden omtrent het rechtmatige of onrechtmatige eener daad van het Gemeentebestuur van Opsterland, qua talis, een onderzoek dat uitsluitend op administratief terrein tehuis behoort.”

De afdeeling bood bij haar advies aan Uwe Majesteit het volgende ontwerp-besluit ter bekrachtiging aan:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Gemeentebestuur van Smallingerland tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij machtiging wordt geweigerd tot het voeren van een rechtsgeding;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Januari 1884, nº. 90;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van

Overwegende, dat bij octrooi der Staten van Friesland van 2 April 1658 aan Douwe van Aylva c. s. vergunning is verleend om eenige particuliere landen en een heerwech door te steken tot het aanleggen van een publieke vaart van Bakkeveen naar de Dragtstervaart bij Ureterp;

dat, ten einde te voorkomen dat het water uit Bakkeveen en de hooge landen van Opsterland door gezegde vaart afstroomde naar Smallingerland, door de verkrijgers van het octrooi een dubbel verlaat is gemaakt te Ureterp op de grens van Opsterland en Smallingerland, welk verlaat slechts tot het doorschutten van schepen geopend mocht worden;

dat het overtollige water uit genoemde vaart, voor zoover het niet bij het doorschutten op Smallingerland afvloeide, werd afgeleid naar het Koningsdiep door opzettelijk daartoe aangelegde knippen en zwetten;

dat in 1861 de gemeente Opsterland door aankoop eigenaresse is geworden van bedoelde vaart en verlaat, onder voorwaarde dat, tenzij het water over de deuren heenliep, slechts driemaal daags zou mogen worden geschut;

dat in de latere jaren de bovenbedoelde zwetten en knippen in verval zijn geraakt, de afloop van het water uit gezegde vaart naar het Koningsdiep alzoo niet meer geregeld plaats kon vinden en daardoor Opsterland overlast is begonnen te lijden van het opperwater, zoodat er grootere behoefte is ontstaan aan meerdere waterlossing dan waartoe bij de gegevene gesteldheid alleen het Ureterperverlaat kon dienen;

dat aanvankelijk in 1879 op daartoe strekkende verzoeken van Opsterland door Smallingerland de gevraagde toestemming is verleend, welke vergunning echter op een vernieuwd verzoek in 1880 werd geweigerd;

dat alstoen door het Gemeentebestuur van Opsterland aan den sluiswachter van het meergenoemde verlaat is bevolen het water vrij, zonder eenige maat of perk, naar Smallingerland te doen afstroomen;

dat naar aanleiding daarvan de Gemeenteraad van Smallingerland, in zijne vergadering van 21 Februari 1881, heeft besloten, onder aanduiding der door die handelwijze van Opsterland reeds geledene en nog verder dreigende schade, de bemiddeling van Gedeputeerde Staten in te roepen, opdat het stroomen mocht worden gestaakt en het herstel der vroeger gebezigde afvoermiddelen mocht worden bevolen;

dat Gedeputeerde Staten, na meermalen hernieuwde aanzoeken van Smallingerland, eindelijk en wel bij resolutie van 12 Juli 1882 aan het verzoek van Opsterland eenig gevolg gaven, hierin dan bestaande, dat zij aan de beide Gemeentebesturen in overweging gaven de vereischte machtiging aan te vragen tot het vaststellen eener gemeenschappelijke regeling op den voet van art. 121 der gemeentewet;

dat, toen het bleek dat Opsterland onwillig was daartoe over te gaan, de Gemeenteraad van Smallingerland op 25 Juni 1883 besloten heeft aan Gedeputeerde Staten machtiging te vragen tot het voeren van een proces tegen de gemeente Opsterland ter zake van het wederrechtelijk stroomen met het Ureterperverlaat;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 6 September 1883 de gevraagde machtiging hebben geweigerd, daar het geschil huns inziens niet stond ter beslissing van den burgerlijken rechter; dat het hier toch betrof handhaving van bepalingen uit een publiekrechtelijk octrooi, in het publiek belang vastgesteld en waaromtrent tusschen twee Gemeentebesturen geschil was ontstaan, en zoodanig geschil ingevolge art. 147 der provinciale wet, wanneer het niet door Gedeputeerde Staten in der minne kan worden bijgelegd, aan Ons ter beslissing moet worden voorgedragen;

en dat de Gemeenteraad van Smallingerland, op 19 September 1883, besloten heeft van deze beslissing Onze voorziening in te roepen en aan dat besluit door Burgemeester en Wethouders namens den Gemeenteraad uitvoering is gegeven bij een aan Ons gericht adres van 27 September daaraanvolgende;

Overwegende, dat het Raadsbesluit, waarvan de goedkeuring gevraagd wordt, in het algemeen strekt „tot het aanleggen van een procedure tegen de gemeente Opsterland ter zake van het wederrechtelijk stroomen met het Ureterperverlaat";

Overwegende, dat een besluit, zoo algemeen en onbepaald geformuleerd, voorzeker er ook toe zou kunnen leiden, dat het aan te leggen geding er op werd gericht om aan den burgerlijken rechter eene uitspraak te ontlokken over een geschil, dat naar zijnen aard, krachtens art. 147 der provinciale wet, aan Ons door Gedeputeerde Staten ter beslissing had behooren te zijn voorgedragen;

dat dusdanige onregelmatigheid, waarbij Ons administratief gezag miskend en de rechterlijke macht ten onrechte ingeroepen zou worden, niet door het verleenen van eene machtiging van Gedeputeerde Staten of van Ons behoort te worden mogelijk gemaakt;

dat mitsdien (daargelaten de vraag, wat te beslissen ware, indien bij voortdurende ontstentenis eener provinciale verordening op het stuk der onderwerpelijke waterstaatsaangelegenheid nader een Raadsbesluit genomen werd, gepreciseerd den aanleg ten onderwerp hebbende van eenig twistgeding, bij art. 148 der Grondwet aangewezen)

om het boven overwogene aan het thans voorliggende Raadsbesluit geene goedkeuring kan worden verleend;

Gezien de genoemde wetsartikelen en art. 200 der gemeentewet:

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het dispositief der aangevallene resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland, het door den Gemeenteraad van Smallingerland daartegen ingestelde beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Met de vier laatste, zijnde de rechtskundige overwegingen van dit ontwerp-besluit, kan ik mij niet geheel vereenigen.

De Afdeeling van den Raad van State zegt, dat het instellen van een rechtsgeding zou kunnen leiden tot eene beslissing van het geheele bestaande verschil tusschen de beide gemeenten door de rechterlijke macht. Dit nu wenscht zij te beletten, omdat naar haar inzien de tusschenkomst der rechterlijke macht hier ten onrechte zou worden ingeroepen.

Ik meen de vraag te mogen stellen of het tot de taak der administratieve macht behoort, te beslissen omtrent de bevoegdheid van den burgerlijken rechter? Bij het Koninklijk besluit van 5 October 1822 (*Staatsblad* n⁰. 44) werd die vraag bevestigend beantwoord, maar sedert dit besluit bij dat van 20 Mei 1844 (*Staatsblad* n°. 25) werd ingetrokken, is men van deze meening teruggekomen, en de Grondwet van 1848 heeft in art. 150, § 2, uitdrukkelijk bepaald, dat de wet de wijze van beslissing van geschillen over bevoegdheid tusschen de justitie en de administratie zou beslissen. Deze wet is tot dusver niet tot stand gekomen; zoolang dit het geval is, ontbreekt naar mijne overtuiging de grondslag, naar welken een andere macht dan de rechterlijke macht zelve gerechtigd zou kunnen zijn om uit te maken, dat de beslissing van de eene of andere zaak niet tot hare bevoegdheid behoort. Bij gebreke van die wet dient zoowel de administratieve als de rechterlijke macht zelfstandig omtrent haar eigen bevoegdheid uitspraak te doen.

Deze beschouwingen blijven van kracht waar sprake is van het verleenen van administratieve machtiging tot het instellen van een rechtsgeding door een Gemeentebestuur. Want de bedoeling van den wetgever is geenszins geweest om aan de hoogere machten, met het toezicht op het bestuur der gemeenten belast, op te dragen daarbij over de bevoegdheid der rechterlijke macht te beslissen. De vraag, welk standpunt bij de beslissing van deze aangelegenheid behoort ingenomen te worden, maakte een punt van nauwgezet onderzoek uit in de zaak, welke beslist werd bij Uwer Majesteits besluit van 11 September 1878 (*Staatsblad* n°. 136). Naar de toen aangenomen en trouwens ook vroeger gehuldigde leer wordt de bij art. 194 der gemeentewet gevorderde toestemming tot het voeren van rechtsgedingen alleen vereischt om te voorkomen,

dat de Gemeentebesturen geheel ongegronde rechtsvorderingen instellen. Zonder redelijk uitzicht op goeden uitslag behooren de gelden der gemeente niet in de waagschaal gesteld te worden. Deze leer komt mij juist voor, en zij behoort naar mijn oordeel ook hier de grondslag voor de beslissing omtrent het verzoek van Smallingerland tot het voeren van een rechtsgeding te geven.

De Afdeeling van den Raad van State schijnt te verwachten dat de burgerlijke rechter zich bevoegd zou oordeelen in de onderhavige zaak eene beslissing te nemen. Ware dit gevoelen gegrond, het zou juist moeten leiden tot het verleenen der gevraagde machtiging. Maar ik kan dat gevoelen niet deelen. Het geschil tusschen de beide gemeenten betreft een voorwerp van publieke zorg. De vraag is enkel, of de gemeente Opsterland over een haar toebehoorend publiek werk een onbeperkt recht van beschikking heeft. De gemeente Smallingerland beklaagt zich harerzijds over benadeeling niet van de belangen der gemeente loco privati, maar van de algemeene belangen der ingezetenen, met name over het gevaar van overstrooming, uit de afvloeiing van water door het verlaat van Opsterland voortspruitende. Het is mijns inziens volkomen duidelijk dat men hier te doen heeft met een geschil van bestuur, hetwelk krachtens art. 147 der provinciale wet ter beslissing staat aan Uwe Majesteit en men kan inderdaad niet verwachten, dat de burgerlijke rechter zich bevoegd zou achten zoodanig geschil te beslissen. Wel beroept zich de rechtsgeleerde raadsman van Smallingerland op art. 673 van het Burgerlijk Wetboek, maar dat artikel kan hier niet van toepassing zijn. Er is hier geen sprake van water dat natuurlijk afloopt, maar van een gegraven kanaal en van het gebruik van een daarin gevestigd kunstwerk.

Kan ik mij derhalve met het dictum van het ontwerp-besluit vereenigen, sommige der overwegingen behoeven in overeenstemming met het bovenstaande wijziging.

Uit dien hoofde wordt een gewijzigd ontwerp-besluit Uwe Majesteit hierbij eerbiedig ter bekrachtiging aangeboden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Staatsblad n°. 32.) *Besluit van den* 19*den Februari* 1884, *waarbij, met handhaving van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende weigering van eene door het gemeentebestuur van Smallingerland gevraagde machtiging tot het voeren van een rechtsgeding, het door dat gemeentebestuur daartegen ingesteld beroep ongegrond wordt verklaard.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Gemeentebestuur van Smallingerland tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij machtiging wordt geweigerd tot het voeren van een rechtsgeding;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Januari 1884, n°. 90;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 Februari 1884, n⁰. 633, Afd. Binnenlandsch Bestuur;

Overwegende, dat bij octrooi der Staten van Friesland van 2 April 1658 aan Douwe van Aylva c. s. vergunning is verleend om eenige particuliere landen en een Heerwech door te steken tot het aanleggen van eene publieke vaart van Bakkeveen naar de Dragtstervaart bij Ureterp;

dat, ten einde te voorkomen dat het water uit Bakkeveen en de hooge landen van Opsterland door gezegde vaart afstroomde naar Smallingerland, door de verkrijgers van het octrooi een dubbel verlaat is gemaakt te Ureterp op de grens van Opsterland en Smallingerland, welk verlaat slechts tot het doorschutten van schepen geopend mocht worden;

dat het overtollige water uit genoemde vaart, voorzoover het niet bij het doorschutten op Smallingerland afvloeide, werd afgeleid naar het Koningsdiep, door opzettelijk daartoe aangelegde knippen en zwetten;

dat in 1861 de gemeente Opsterland door aankoop eigenaresse is geworden van bedoelde vaart en verlaat, onder voorwaarde dat, tenzij het water over de deuren heenliep, slechts driemaal daags zou mogen worden geschut;

dat in de latere jaren de bovenbedoelde zwetten en knippen in verval zijn geraakt, de afloop van het water uit gezegde vaart naar het Koningsdiep alzoo niet meer geregeld plaats kon vinden en daardoor Opsterland overlast is begonnen te leiden van het opperwater, zoodat er grootere behoefte is ontstaan aan meerdere waterlossing dan waartoe bij de gegevene gesteldheid alleen het Ureterperverlaat kon dienen;

dat aanvankelijk in 1879, op daartoe strekkende verzoeken van Opsterland, door Smallingerland de gevraagde toestemming is verleend, welke vergunning echter op een vernieuwd verzoek in 1880 werd geweigerd;

dat alstoen door het gemeentebestuur van Opsterland aan den sluiswachter van het meergenoemde verlaat is bevolen het water vrij, zonder eenige maat of perk, naar Smallingerland te doen afstroomen;

dat, naar aanleiding daarvan, de Gemeenteraad van Smallingerland in zijne vergadering van 21 Februari 1881 heeft besloten, onder aanduiding der door die handelwijze van Opsterland reeds geledene en nog verder dreigende schade, de bemiddeling van Gedeputeerde Staten in te roepen, opdat het stroomen mocht worden gestaakt en het herstel der vroeger gebezigde afvoermiddelen mocht worden bevolen;

dat Gedeputeerde Staten, na meermalen hernieuwde aanzoeken van Smallingerland, eindelijk, en wel bij resolutie van 12 Juli 1882, aan het verzoek van Opsterland eenig gevolg gaven, hierin dan bestaande, dat zij aan de beide Gemeentebesturen in overweging gaven de vereischte machtiging aan te vragen tot vaststelling eener gemeenschappelijke regeling op den voet van art. 121 der gemeentewet;

dat, toen het bleek dat Opsterland onwillig was daartoe over te gaan, de Gemeenteraad van Smallingerland op 25 Juni 1883 besloten heeft aan Gedeputeerde Staten machtiging te vragen tot het voeren van een proces tegen de gemeente Opsterland, ter zake van het wederrechtelijk stroomen met het Ureterperverlaat;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 6 September 1883 de gevraagde machtiging hebben geweigerd, daar het geschil, huns inziens, niet stond ter beslissing

van den burgerlijken rechter; dat het hier toch betrof handhaving van bepalingen uit een publiekrechtelijk octrooi, in het publiek belang vastgesteld en waaromtrent tusschen twee Gemeentebesturen geschil was ontstaan, en zoodanig geschil, ingevolge art. 147 der provinciale wet, wanneer het niet door Gedeputeerde Staten in der minne kan worden bijgelegd, aan Ons ter beslissing moet worden voorgedragen;

en dat de Gemeenteraad van Smallingerland op 19 September 1883 besloten heeft van deze beslissing Onze voorziening in te roepen en aan dat besluit door Burgemeester en Wethouders, namens den Gemeenteraad, uitvoering is gegeven bij een aan Ons gericht adres van 27 September daaraanvolgende;

Overwegende, dat van de zijde van Smallingerland geopperde grieven niet het bijzonder, maar het openbaar belang der gemeente betreffen en dat het tusschen die gemeente en Opsterland bestaand geschil de vraag raakt, in hoeverre laatstgenoemde gemeente de vrije beschikking heeft over een haar toebehoorend publiek werk;

dat dit geschil derhalve is een geschil van bestuur, hetwelk volgens art. 147 der provinciale wet aan Onze beslissing is onderworpen;

dat deze omstandigheden recht geven om te verwachten dat — werd de zaak bij den burgerlijken rechter aangebracht — deze zich onbevoegd zou rekenen om daarvan kennis te nemen en het uit dien hoofde niet raadzaam is aan het Gemeentebestuur van Smallingerland machtiging te verstrekken om te dezer zake een rechtsgeding te voeren;

Gezien art. 200 der gemeentewet en art. 40 der wet op den Raad van State;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het aangevallen besluit der Gedeputeerde Staten van Friesland, het door den Gemeenteraad van Smallingerland daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en, tegelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister, in de *Staatscourant* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 19 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Uitgegeven den acht en twintigsten Februari 1884.

De Minister van Justitie.
DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

II. De VOORZITTER doet vervolgens voorlezing van de volgende Koninklijke besluiten, als;

1°. van 20 Februari 1884, n°. 8, houdende beschikking op het beroep door *de commanditaire vennootschap "Fabriek van Waskaarsen", gevestigd te Amsterdam, ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, van* 22 *Juni* 1883, *no.* 10191, *waarbij het voortzetten der werkzaamheden in het onder die gemeente gelegen gedeelte van hare fabriek is verboden.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 429).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door de commanditaire vennootschap "Fabriek van Waskaarsen", gevestigd te Amsterdam, vertegenwoordigd door den besturenden vennoot Otto Huissen en de directeuren L. A. H. Hartogh en M. Hogerzeel, ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, van 22 Juni 1883, n°. 10191, waarbij het voortzetten van de werkzaamheden in het onder die gemeente gelegen gedeelte van hare fabriek is verboden;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 December 1883, n°. 82;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 18 Februari 1884, n°. 31, Afd. Hand. en Nijv.;

Overwegende, dat het aangevallen besluit van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam is genomen naar aanleiding van eene inspectie, door de bouwopzichters der gemeente, in tegenwoordigheid van den technischen geëmploieerde aan de Fabriek van Waskaarsen, op den tweeden Juni 1883 in die fabriek, voor zoover die in de gemeente ligt, gedaan, waarbij door hen is gezien, dat in die inrichting aanwezig waren een groot aantal fornuizen en distilleertoestellen, — dat drie ketels stoom ophadden; dat in werking waren vier stoommachines, waardoor bewogen werden eenige pompen, hydraulische persen, giet- en zaagtoestellen, — alsmede dat in werking waren twee distilleertoestellen;

dat Burgemeester en Wethouders, in aanmerking nemende, dat door het Gemeentebestuur den 16en Maart 1857 aan N. D. Brandon, den voorganger der appellante in den eigendom der fabriek, vergunning is verleend om op het terrein zijner stearinekaarsenfabriek een fornuis te stellen tot het smelten van vet; dat hem door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland bij beschikking van 18 Maart d. a. v. vergunning is verleend om op hetzelfde terrein te plaatsen een distilleertoestel met nevensstaand fornuis tot verwarming van stoompijpen ter distilleering van circa 1500 Ned. ponden vetstoffen; dat hem of aan zijne opvolgers geene vergunning is verleend tot het plaatsen van meerdere fornuizen tot het smelten van vet of meerdere distilleertoestellen; dat dus geene vergunning is verleend om de fabriek te doen werken, zoo als op den tweeden Juni geschiedde, en meer dan een distilleertoestel te hebben en in werking te brengen dan het ééne toestel, waarvoor vergunning is gegeven,

— en oordeelende, dat alzoo de fabriek eene inrichting is, die zonder de vereischte vergunning in werking is, besloten hebben krachtens art. 21 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) het voortzetten der werkzaamheden in die fabriek te verbieden;

dat appellante tegen dat besluit bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat volgens het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19), onder welks werking deze was- en stearinekaarsenfabriek is opgericht, voor kaarsenmakerijen, waskaarsenfabrieken of stearine- en stearinekaarsenfabrieken in het algemeen eene vergunning niet vereischt werd; dat alleen, indien zij met stoomwerktuigen werden gedreven, uit dien hoofde eene vergunning van Gedeputeerde Staten noodig was, omdat de oprichting van stoomwerktuigen zonder die vergunnning niet geoorloofd was; dat voor de stoomwerktuigen, waarmede de fabriek wordt gedreven, de vereischte vergunningen verkregen zijn; dat, wat betreft de door Burgemeester en Wethouders in hun besluit vermelde vergunning tot het smelten van vet, de heer Brandon inderdaad gedurende eenigen tijd ook een vetsmelterij heeft gedreven, doch dat dit bedrijf sedert jaren niet meer in de inrichting, waarvan thans spraak is, is uitgeoefend; maar dat eene was- of stearinekaarsenfabriek niet is eene smelterij van vet; dat dus de inrichtingen en toestellen, welke thans in de fabriek der appellante gebezigd worden, zelfs niet voor een gedeelte krachtens de in 1857 verleende vergunning tot vetsmelterij bestaan, maar dat zij alle bestaan krachtens de vergunningen van Gedeputeerde Staten tot het oprichten van stoomwerktuigen, of voor zoover zij niet in stoomwerktuigen bestaan, eene vergunning niet vereischt werd; eindelijk dat, al mocht het Gemeentebestuur het recht gehad hebben de voortzetting der werkzaamheden te verbieden, hetgeen echter de appellante betwist, ook dan nog in dit geval van dat recht een niet te billijken gebruik zou zijn gemaakt;

dat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, op het adres van appellante gehoord, hebben te kennen gegeven, dat het Gemeentebestuur niet alleen bevoegd, maar zelfs verplicht was art. 21 der aangehaalde wet toe te passen, welk artikel krachtens art. 29 dier wet ook op deze fabriek van toepassing is; dat de reden van het gevallen besluit dus alleen is te zoeken in het feit, dat, terwijl voor één distilleerketel vergunning is verleend, met meerdere gewerkt wordt, welk feit niet is wederlegd; dat wijders waar het Gemeentebestuur geroepen is de wet te handhaven, er moeielijk sprake kan zijn van billijkheid;

dat namens appellante bij de openbare behandeling van dit geschil nog nader is betoogd, dat door smelterijen van vet, in art. 3 van het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19) genoemd, alleen bedoeld worden die inrichtingen, waar door smelting het ruwe vet, van zijne vliezen en andere bestanddeelen ontdaan en gezuiverd wordt, maar geenszins toestellen, waarin de reeds bereide vetsoorten als palmolie, talk en smeer door distillatie vermengd en verwerkt worden, zooals in hare fabriek geschiedt; dat voorts die toestellen ook niet gerangschikt kunnen worden onder de distilleerderijen, in art. 2 van gemeld Koninklijk besluit genoemd, waarmede kennelijk alleen bedoeld worden die inrichtingen, waaruit mout wordt gedistilleerd, en dat dus voor die toestellen geene afzonderlijke vergunning, afgescheiden van die voor de stoomwerktuigen, waarmede zij gedreven worden, gevorderd werd;

Overwegende, dat reeds bij besluit van 21 September 1848, n°. 16, door Gedepu-

teerde Staten van Noord-Holland aan bovengenoemden Brandon vergund is in zijne fabriek van stearine- en andere kaarsen, destijds genaamd „de Bijenkorf" eenen stoomketel te plaatsen van 35 paardenkracht ter vervanging van eenen ouden ketel en bij besluit van 21 December daaraanvolgende, n°. 30, hem is vergund een stoomwerktuig tot voeding van dien stoomketel te plaatsen;

dat toen hij in den aanvang van 1857 voornemens was, hetzij met vuur op de gewone wijze te stoken, of wel met den stoom van zijne aanwezige stoomketels in toepassing te brengen een distilleertoestel met een nevensstaand fornuis tot verwarming van stoompijpen tot het distilleeren van circa vijftien honderd Ned. ponden vetstoffen tegelijk, — hij zich tot Gedeputeerde Staten van Noord-Holland heeft gewend en bij besluit van dat College van 18 Maart 1857, n°. 58, de vergunning tot het plaatsen van dien distilleertoestel met fornuis heeft verkregen;

dat blijkens het verslag van den toestand der provincie over 1857 die distilleertoestel in dat jaar is opgericht en bij het einde des jaars in volle werking was, en dat toen tevens de aanvraag gedaan was om vergunning tot uitbreiding der gebouwen en het plaatsen van stoom- en andere werktuigen;

dat daarop den 16 Januari 1858 door Burgemeester en Wethouders vergunning tot het stichten van het nieuwe gebouw is gegeven, op den 4 Februari daaraanvolgende vergunning is gegeven om daarin te plaatsen vijf stoomketels elk van 30 paardenkracht met drie stoomwerktuigen en in het verslag van de Kamer van Koophandel van Amsterdam over 1858, gevoegd bij het verslag over den toestand der gemeente over dat jaar, werd vermeld, dat tengevolge der verkregene vergunning bij de fabriek een steenen gebouw was gevoegd, beslaande eene oppervlakte van 1100 vierkante Ned. ellen, en dat de fabriek in dat jaar werkte met drie stoommachines, vijf stoomketels, acht hydraulische persen en twee distillatietoestellen;

dat blijkens het verslag derzelfde Kamer van Koophandel over 1859 het getal in de fabriek geplaatste stoommachines, ketels, hydraulische persen en distillatietoestellen onveranderd is gebleven;

dat evenwel in het laatst van dat jaar de directeuren der fabriek zich weder tot Gedeputeerde Staten hebben gewend, en wel dezen keer vergunning vragende om in het steenen gebouw hunner fabriek te mogen plaatsen eenen stoomketel van 8 paardenkracht om te werken op eene drukking van 8 atmosferen en eenen koperen cylinder, een en ander moetende dienen tot het verwerken van vet;

dat Burgemeester en Wethouders, op dat verzoek gehoord en daaromtrent aan Gedeputeerde Staten berichtende, op het reeds in werking zijn van twee distillateertoestellen geene aanmerking hebben gemaakt, maar, lettende op den hinder, die door het verwerken van vet zou kunnen ontstaan, aan Gedeputeerde Staten hebben voorgesteld, aan de verzoekers de verplichting op te leggen om voor eenen doelmatigen afvoer van de onaangename en ongezonde vetdampen ook dáár, waar dit verder in de fabriek noodig mocht zijn, te zorgen door het aanbrengen van eenen op voldoende hoogte boven het dak uitkomenden luchtkoker;

dat Gedeputeerde Staten dienovereenkomstig in hunne vergunning van 12 Januari 1860, n°. 34, tot het plaatsen van den stoomketel enz., moetende dienen tot het verwerken van vet, die verplichting als voorwaarde hebben opgelegd.

dat het niet met zekerheid blijkt, of zij daarbij zijn uitgegaan van de meening, dat voor distillatietoestellen op zich zelven volgens het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19) geene vergunning werd gevorderd, dan wel van het denkbeeld, dat de vergunning om eenen stoomketel te plaatsen tot verwerking van vet tevens medebracht de vergunning voor al wat verder voor die verwerking noodig mocht zijn, maar dat wel uit het bericht van Burgemeester en Wethouders en uit de vergunning van Gedeputeerde Staten met zekerheid is op te maken, dat geen van beide colleges van oordeel was, dat nog afzonderlijk voor de distillatietoestellen, waarmede het vet verwerkt zou worden, vergunningen zouden worden gevraagd, daar zij anders de voorzorgen tot voorkoming van den hinder, door die toestellen te veroorzaken, niet in de vergunning voor den stoomketel, die zeker niet de oorzaak van dien hinder zou zijn, zouden hebben voorgesteld en opgenomen, maar die voor zoodanige later nog aan te vragen vergunningen voor distillatietoestellen zouden hebben voorbehouden;

dat ook de verkrijger der vergunning in het vertrouwen verkeerd heeft dat hij uit deze en de voorgaande vergunningen de bevoegdheid ontleende om in zijne fabriek vet te verwerken, zoo als dat in fabrieken van stearinekaarsen placht te geschieden en met de toestellen daartoe noodig, vermits hij reeds in hetzelfde jaar 1860 met vier distillatietoestellen is begonnen te werken;

dat dit blijkt uit het verslag van de Kamer van Koophandel over 1862, waarin werd medegedeeld, dat volgens de opgaaf der fabriekanten de fabriek, hier bedoeld, gedurende 1862 onafgebroken heeft gewerkt en dat daarin doorloopend in werking waren vier stoomketels, twee stoommachines, negen hydraulische persen en vier distilleertoestellen, terwijl uit het Gemeenteverslag over 1861 blijkt, dat in den toestand der fabriek in dat jaar geen noemenswaardige veranderingen hadden plaats gehad, zoodat de vermeerdering van twee tot vier distilleertoestellen in 1860, dus kort na de toen verkregen vergunning voor den stoomketel tot het verwerken van vet, moet hebben plaats gehad;

dat het niet blijkt, dat door het Gemeentebestuur op dat gebruik van vier distillatietoestellen, hetwelk hem blijkens het bovenvermelde bekend was, ooit eenige aanmerking is gemaakt, zelfs niet bij die gelegenheden, toen voor dezelfde fabriek in de jaren 1870—1874 herhaaldelijk vergunning tot het plaatsen van nieuwe stoomketels is verzocht, op alle welke verzoeken het college van Burgemeester en Wethouders is gehoord en na onderzoek aan Gedeputeerde Staten heeft bericht;

dat nu, indien ook al kon worden beweerd, dat de opvatting van de bepalingen van het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19), die aan de besluiten van Gedeputeerde Staten, de daarbij verleende vergunningen, de bij de laatste gestelde voorwaarden en het onmiddellijk van die vergunning gemaakte gebruik ten grondslag ligt, niet in elk opzicht met de bedoelingen van dat besluit overeenstemt, — thans, nu de inrichting, zoo als zij na de vergunning van 1860 met vier distillatietoestellen in werking is gebracht, onder het oog der overheid en met haar weten meer dan twintig jaar heeft gewerkt, op die opvatting niet meer kan worden teruggekomen;

dat appellante dus op den 2 Juni 1883 in hare fabriek twee der daar aanwezige distillatietoestellen in werking hebbende, werkzaam was met de vergunning, zoover die indertijd werd gevorderd en ook door het openbaar gezag, zoowel Gedeputeerde

Staten als Burgemeester en Wethouders zelven, geoordeeld werd daartoe te zijn vereischt en dat er dus geene termen waren om de voortzetting der werkzaamheden in die inrichting, als zoude zij zonder de vereischte vergunning werkzaam zijn, te verbieden.

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19) en de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam van 22 Juni 1883, n°. 10191, waarbij zij het voortzetten van de werkzaamheden in de stearinekaarsenfabriek der appellante hebben verboden, te vernietigen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 20 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 22 Februari 1884, n°. 8, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Elst, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij machtiging wordt geweigerd tot het voeren van een rechtsgeding tegen de Hervormde gemeente aldaar over het eigendomsrecht op den toren, gehecht aan de Hervormde kerk in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 16).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Elst, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij machtiging wordt geweigerd tot het voeren van een rechtsgeding tegen de Hervormde gemeente aldaar over het eigendomsrecht op den toren, gehecht aan de Hervormde Kerk in die gemeente.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1884 n°. 89;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Februari 1884, n°. 775, Afd. B. B.;

Overwegende, dat, terwijl de burgerlijke gemeente Elst jaren lang over den toren, vastgehecht aan de Hervormde Kerk, had beschikt, tot berging van brandspuiten, marktposten en seinmiddelen bij hooge waterstanden en zij de klokken ook bij brand en bij het afkondigen van verordeningen gebruikte — er in 1858 moeielijkheden tusschen Gemeente- en Kerkbestuur over het gebruik van den toren rezen, verlangende onder anderen het eerste eenen sleutel van den toren, terwijl toch de sleutel bij het laatste, dat den toren en het uurwerk onderhield, berustte;

dat, toen de Kerkeraad bij brief van 26 October 1882 aan het Gemeentebestuur had kennis gegeven, dat de brandspuit en marktposten niet langer mochten geborgen worden in een zeker deel der Kerk, waartoe de deur van den toren alleen toegang geeft, — de Gemeenteraad het noodig oordeelde pogingen aan te wenden om het eigendomsrecht der burgerlijke gemeente op den toren, dat haar, zijns inziens, krachtens de slotbepaling van art. 6 der additioneele artikelen van de Staatsregeling van 1798 toekomt, erkend te zien en derhalve op 5 Mei 1883 besloot tot het voeren van een rechtsgeding in eersten aanleg tegen het Hervormd Kerkbestuur van Elst, opdat door de rechterlijke macht de burgerlijke gemeente worde verklaard eigenaresse te zijn van dien toren;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 13 Juni 1883 de gevraagde machtiging weigerden, daarbij overwegende dat de bewuste toren, publiek eigendom der burgerlijke gemeente en staande onder derzelver beheering en onderhoud, tot den publieken dienst is bestemd, derhalve buiten den handel is en onvatbaar om door verjaring in eigendom te worden verkregen; dat dus de burgerlijke gemeente voortdurend eigenaresse daarvan is gebleven en er derhalve geene termen zijn om dienaangaande eene beslissing van den rechter uit te lokken;

dat de Burgemeester namens de gemeente daarop bij deurwaarders-exploot van 28 Juni 1883 de Hervormde Gemeente sommeerde om binnen 8 dagen gezegden kerktoren ter vrije en onbelemmerde beschikking te stellen van de burgerlijke gemeente en dat, in stede van daaraan te voldoen, de kerkvoogden der Hervormde gemeente bij deurwaarders-exploot van 6 Juli d. a. v. den Burgemeester hebben doen aanzeggen, dat zij het eigendomsrecht der burgerlijke gemeente op den toren wel uitdrukkelijk ontkennen en tegenspreken, zijnde de slotbepaling van art. 6 der additioneele artikelen meergenoemd, op dezen toren niet van toepassing, weshalve zij weigerden aan de gedane sommatie te voldoen;

dat het Gemeentebestuur zich alstoen wendde tot Gedeputeerde Staten met verzoek om inlichting hoe verder te handelen;

dat dit college bij resolutie van 18 Juli te kennen gaf, dat alle zoodanige maatregelen moesten genomen worden als strekken kunnen om daadwerkelijk het publiekrechtelijk beheer over den kerktoren weder bij het Gemeentebestuur te brengen en, nader omtrent de bedoeling dier woorden gevraagd, verklaarde daarmede te willen te kennen geven, dat naar zijn oordeel Burgemeester en Wethouders zoo noodig kunnen overgaan tot het opensteken en in bezit nemen van den toren;

dat de Gemeenteraad, met het Dagelijksch Bestuur van oordeel, dat het instellen

eener procedure te verkiezen is boven eigen rechting, op 18 Augustus ll. besloot tot het voeren van een rechtsgeding in eersten aanleg en zoo noodig in hooger beroep en cassatie tegen de Hervormde Gemeente, opdat door den rechter worde verklaard niet alleen dat de burgerlijke gemeente is eigenaresse van den toren, maar de kerkelijke gemeente ook worde veroordeeld om den toren aan de burgerlijke gemeente op te leveren, met machtiging tot opruiming van alle belemmering, en voorts opdat de burgerlijke gemeente door den rechter gemachtigd worde om gebruik te maken en te blijven maken van den weg, die toegang van den openbaren weg naar den toren geeft, zooals die weg van ouds is gebruikt;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 5 September 1883, n°. 24, de gevraagde machtiging weigerden, op grond dat hier van een publiekrechtelijk beheer sprake is en de gemeente, zoolang de toren ten openbaren dienste bestemd is, zich in dat beheer uit kracht van haar politierecht heeft te handhaven;

dat de Gemeenteraad van Elst bij adres van 19 September ll. tegen deze resolutie Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat het Gemeentebestuur van Elst, op grond der slotalinea van art. 6 der additioneele artikelen der Staatsregeling van 1798, beweert, dat de burgerlijke gemeente eigenaresse is van den toren, gehecht aan de Hervormde Kerk aldaar en krachtens dien titel vordert, dat de toren door kerkvoogden te zijner beschikking zal worden gesteld;

dat Kerkvoogden der Hervormde Gemeente het eigendomsrecht der burgerlijke uitdrukkelijk ontkennen en tegenspreken, aangezien op dien toren genoemd voorschrift uit de Staatsregeling van 1798 niet van toepassing zou zijn, bewerende dat die toren is het eigendom der Hervormde Gemeente, en uitdrukkelijk protesteerende tegen iedere handeling, welke in strijd met den eigendom en het bezit van de Hervormde Gemeente te Elst mocht worden ondernomen;

dat het hier derhalve een geschil betreft over eigendomsrecht, waarvan de beslissing volgens art. 148 der Grondwet bij uitsluiting tot de kennis der rechterlijke macht behoort, en er geene termen bestaan om aan de burgerlijke gemeente, welke tot uitwijzing van dat geschil eene vordering voor den burgerlijken rechter wenscht aanhangig te maken, hetzij wegens de volkomen ongegrondheid dier vordering, hetzij uit eenigen anderen hoofde, de gelegenheid tot het instellen dier vordering te onthouden;

dat derhalve door Gedeputeerde Staten ten onrechte de gevraagde machtiging is geweigerd;

Gezien art. 148 der Grondwet en de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85)

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der bestredene resolutie van Gedeputeerde Staten van Gelderland, alsnog goedkeuring te verleenen aan het besluit van den Gemeenteraad van Elst van 18 Augustus 1883, tot het voeren van een rechtsgeding tegen de Kerkelijke Hervormde gemeente aldaar.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 22 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het geschil tusschen *de gemeenten Capelle en Vrijhoeven Cappel, over de bestemming der fondsen van het burgerlijk armbestuur der gemeente Capelle.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 6 Augustus 1883, n°. 3408, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een geschil tusschen de gemeenten Capelle en Vrijhoeven Cappel over de bestemming der fondsen van het algemeen armbestuur te Capelle.

Blijkens het Reglement voor het Burgerlijk Armbestuur te Capelle, door den Raad dier gemeente vastgesteld 30 Aug. 1855, is het burgerlijk armenfonds van Vrijhoeven Cappel met dat van Capelle vereenigd, maar is die instelling van weldadigheid van ouds alleen door het Gemeentebestuur van Capelle geregeld en van zijnentwege bestuurd. Art. 17 van dat reglement bepaalde, dat het armbestuur geen onderstand verleent, dan na zekerheid te hebben verkregen, dat de arme in de gemeente Capelle of in Vrijhoeven Cappel domicilie van onderstand heeft; terwijl art. 19 inhield: „de regeerende armmeester mag in dringenden nood eenigen onderstand verleenen aan armen, die zich om hulp bij hem aanmelden en in de gemeente Capelle of Vrijhoeven Cappel domicilie van onderstand hebben.”

In Februari 1883 wendden zich Burg. en Weth. van Vrijhoeven Cappel tot Ged. Staten van Noord-Brabant, te kennen gevende, dat tot dat jaar toe de armen hunner gemeente, die in de termen van bedeeling vielen, steeds door het Burg. armbestuur te Capelle waren ondersteund; maar dat in den aanvang van dat jaar de armen hunner gemeente, die gewoon waren maandelijks van dat armbestuur onderstand te erlangen, volgens hun zeggen afgewezen waren met de aanzegging dat hun voortaan alle onderstand door dat bestuur zou worden geweigerd; dat Burg. en Weth. vruchteloos gepoogd hadden eenige opheldering daaromtrent van genoemd Armbestuur of van het Gemeentebestuur van Capelle te verkrijgen en daarom de tusschenkomst van Gedep. Staten inriepen. Adressanten zonden aan Gedep. Staten een nota van toelich-

ting met verschillende bijlagen tot staving van de rechten hunner gemeente op het algemeen armbestuur gevestigd te Capelle. Gedep. Staten zonden de stukken aan Burg. en Weth. van Capelle om bericht, maar ontvingen daarop de mededeeling dat de beide Wethouders verklaard hadden, zich liever buiten die zaken te willen houden. De Burgemeester voegde bij die mededeeling het bericht, dat hem gebleken was dat het alg. armbestuur te Capelle, ingevolge art. 22 der wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85), weigert armen eener andere gemeente te bedeelen, zoo niet met het betrokken Gemeentebestuur eene overeenkomst is aangegaan. Naar 's burgemeesters oordeel spreekt het artikel ook te duidelijk; de bijlagen door Vrijhoeven Cappel overgelegd dagteekenen van vóór de wet van 1870. Het alg. armbestuur is niet ongenegen een billijk contract aan te gaan, maar meent niet gedwongen te kunnen worden, om een arme, die zich in een andere gemeente bevindt, te bedeelen.

Namens Vrijhoeven Cappel werd hierop geantwoord, dat het beroep op art. 22 der armenwet wel niet ernstig gemeend kan zijn. Immers het alg. armbestuur heeft zijne bestemming voor de beide gemeenten; bevindt zich dus een arme in ééne dier gemeenten, dan valt hij juist daarom onder de zorg van dat armbestuur. De wet van 1870 heeft niet bedoeld de bestemming eener instelling van weldadigheid te veranderen. Tot eene gemeenschappelijke regeling der zaak door de beide Gemeentebesturen, verklaarde Vrijhoeven Cappel zich bereid, met opgaaf der punten, welke in die regeling zouden behooren te worden opgenomen.

Toen nu de verdere briefwisseling van Gedep. Staten met de beide Gemeentebesturen tot niets leidde en de Burgemeester van Vrijhoeven Cappel er op aandrong, dat het geschil over de bestemming van genoemde instelling van weldadigheid overeenkomstig art. 69 der armenwet aan 's Konings beslissing zou worden onderworpen, hebben Gedep. Staten van Noord-Brabant aan dien wensch gehoor gegeven. In hun schrijven verklaarden zij de handelwijs van het algemeen armbestuur zeer willekeurig te achten. Naar hun oordeel blijkt uit de overgelegde stukken overtuigend, dat de armen van Vrijhoeven Cappel gelijke aanspraken op bedeeling hebben als die van Capelle; en dat de fondsen der instelling steeds voor de armen van beide gemeenten bestemd geweest zijn, hetgeen van de zijde van Capelle niet wordt tegengesproken. Het beroep op art. 22 der wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85) oordeelen Gedep. Staten geheel ongegrond. Dat artikel heeft in de bestemming eener instelling van weldadigheid geene verandering gemaakt in dien zin dat de armenfondsen, die aanvankelijk voor de armen van twee gemeenten bestemd waren, daardoor ten bate zouden komen van die gemeente alleen, waar het bestuur der instelling is gevestigd.

Het armbestuur, overeenkomstig art. 69 der wet gehoord, heeft als zijn gevoelen medegedeeld, dat de armen van Vrijhoeven Cappel geen recht op bedeeling hebben; dat aan het armbestuur althans geen titel dienaangaande bekend is en naar zijne meening eene, zij het ook jaren lang voortgezette daad van weldadigheid en vrijgevigheid, alleen door tijdsverloop, nog niet tot eene verplichting met daartegenover staand recht kan gemaakt worden.

Ter wederlegging van dit gevoelen beroepen Burg. en Weth. van Vrijhoeven Cappel zich op de door hen overgelegde stukken, die naar hun oordeel, als rechtstitels zijn aan te nemen, waaruit zoowel de bestemming der betwiste armenfondsen en die der

bedoelde instelling van weldadigheid, als het recht hunner gemeente daarop ontegenzeggelijk blijkt. Onwedersprekelijk blijkt, naar hun inzien, het feit dat Vrijhoeven Cappel met Capelle een gecombineerd (algemeen) armenfonds heeft; dat de fondsen sedert onheugelijke tijden voor de armen van beide gemeenten bestemd zijn geweest dat dus Capelle geen weldadigheid of vrijgevigheid aan Vrijhoeven Cappel heeft bewezen, maar door laatstgemelde gemeente een recht voor hare armen is uitgeoefend. In het breede wordt een en ander door Burg. en Weth. uiteengezet.

Het Gemeentebestuur van Capelle verklaarde eenvoudig de door het armbestuur aangevoerde gronden juist te achten en geen titels te kennen, die dat armbestuur zouden verplichten elders wonende armen te ondersteunen.

Op verzoek der Afdeeling is de Raad der gemeente Capelle uitgenoodigd zijn gevoelen over de memorie van Vrijhoeven Cappel te doen kennen, bepaaldelijk ook in verband met het reglement van het burg. armbestuur van 1855. Naar aanleiding daarvan heeft die Gemeenteraad dat bestaande reglement gewijzigd door èn uit de overwegingen èn uit artt. 17 en 19 elke vermelding van Vrijhoeven Cappel en hare armen te doen vervallen. Die wijziging door den Burgemeester voorgesteld werd met drie stemmen aangenomen, terwijl vier leden zich buiten stemming hielden, De meerderheid had namelijk verklaard, dat zij niets met deze armenkwestie te maken willen hebben en zich over alles die zaak betreffende buiten stemming zouden houden. De minderheid die de wijziging aannam, sprak ten aanzien der memorie van Vrijhoeven Cappel de meening uit dat de door die gemeente overgelegde bijlagen nog geen verplichting van weldadigheid met daartegenover staand recht aantoonen, er bijvoegende dat reeds langen tijd eene verandering in dien toestand had gekomen moeten zijn.

Nog verdient vermelding dat de Burgemeester van Vrijhoeven Cappel bij de van zijne zijde overgelegde stukken een nota van toelichting gevoegd heeft, waarin hij doet opmerken dat de tegenwoordige gemeente Vrijhoeven Cappel gevormd is uit verschillende deelen der oorspronkelijke gemeente Capelle, waardoor de stelling voor de hand ligt, dat hetgeen in den loop der eeuwen is vermaakt of aangekomen aan de algemeene of groote of Heiligen Geestarmen van het toenmalige Capelle, tevens is te goede gekomen aan en de bestemming heeft voor de arme opgezetenen van het tegenwoordige Vrijhoeven Cappel als voormalig deel van Capelle.

De overgelegde stukken bestaan uit berichten, opgaven, Raadsbesluiten enz. van het Gemeentebestuur van Vrijhoeven Cappel, van 1827 en later, waarin het gecombineerd armenfonds van beide gemeenten wordt vermeld, onder welke stukken er zijn geteekend door een burgemeester en een secretaris, die tegelijk die betrekking in de gemeente Capelle vervulden. Enkele dier stukken doen tevens zien, dat de Staat, aanwijzende het maximum van onderstand, steeds in overeenstemming met Capelle werd vastgesteld, en dat die staat in Capelle werd opgemaakt en daarna aan Vrijhoeven Cappel ter vaststelling werd aangeboden. Andere houden afschrift in van de declaratiën door het algemeen armbestuur te Capelle c. a. (zooals het zich daarin betitelt) opgemaakt wegens onderstand aan een ingezeten van Vrijhoeven Cappel verstrekt, die te Nijmegen domicilie van onderstand had; welke declaratiën door Burg. en Weth. van Vrijhoeven Cappel aan hunne ambtgenooten van Nijmegen zijn toegezonden. Daarbij is overgelegd het bevelschrift van betaling voor het verschuldigd

bedrag, hetwelk door het burgerlijk armbestuur van Nijmegen aan Vrijhoeven Cappel is gezonden en voor voldaan geteekend door twee der armmeesters van het algemeen Armbestuur te Capelle.

De Burgemeester van Vrijhoeven Cappel, de heer J. van Dijk, voert eenige gronden aan ter bevestiging der meening van het Gemeentebestuur, dat Vrijhoeven Cappel recht bezit op de fondsen door het armbestuur beheerd wordende.

De Burgemeester van Capelle, de heer H. J. Wellenbergh, mede als belanghebbende tegenwoordig, verklaart niets te behoeven mede te deelen.

De heer Mr. H. J. van Leeuwen, advocaat te 's-Hertogenbosch, als gemachtigde optredende voor het armbestuur, oppert de vraag of hier wel een geschil is dat in het hoogste ressort door Z. M. den Koning moet worden beslist. Z. i. behoorde deze zaak aan den burgerlijken rechter onderworpen te zijn omdat van eene verandering van bestemming der fondsen volstrekt geen sprake is. Overigens bepaalt hij zich, wat de hoofdzaak betreft, tot het doen van enkele opmerkingen en is hij van meening dat Vrijhoeven Cappel geen recht op de fondsen van het armbestuur kan pretendeeren.

De Staatsraden de Vries en Smidt doen hierna eenige vragen die door de beide burgemeesters en door den gemachtigde van het armbestuur worden beantwoord.

De president van het armbestuur geeft nog eenige inlichtingen.

III. het beroep van *Mr. Ph. H. Verbeek c. s. te 's-Gravenhage, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan Tom en Van Bergen Henegouwen vergunning is verleend voor de oprichting eener Steenhouwerij in de Frederikstraat aldaar.*

De *Staatsraad* Heydenrijck brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 26 Januari 1884, werd den 1en Februari d. a. v. door den Minister van Waterstaat, enz. bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door Mr. Ph. Verbeek c. s. te 's-Gravenhage, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan de heeren Tom en Van Bergen Henegouwen vergunning werd verleend voor de oprichting eener steenhouwerij.

's Konings beslissing in deze werd verdaagd bij Hds. besluit van 9 Januari 1884;

Bij het verzoekschrift om vergunning, hetwelk den 21/22 Aug. 1883 tot het Dagelijksch Bestuur der Residentie werd gericht, is eene beschrijving gevoegd, inhoudende, dat de plaats, waar de inrichting wordt gewenscht, is een steenen gebouw, staande op het terrein, achter perceel n°. 18, Frederikstraat en zij is ingesloten, overeenkomstig bijgaande teekeningen, door verschillende werk- en bergplaatsen.

In de inrichting zullen worden verricht de gewone steenhouwerswerkzaamheden door handenarbeid, terwijl van geen stoom of andere kracht zal worden gebruik gemaakt.

In de vergadering, welke ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95),

den 16en October 1883 werd gehouden, was, volgens den aanhef van het proces-verbaal, sprake van de oprichting eener steenhouwerij achter perceel Frederikstraat n^{0}. 18, kadaster, sectie P n°. 1169;

Ter zitting verschenen verscheidene personen, waaronder Mr. Ph. Verbeek, die bezwaren inbrachten of adstrueerden.

O. a. wenschte Mr. Jacobson er op te wijzen, hoe in weerwil van het vervallen der concessie, achter perceel Cantaloupenburg 56, P 3479, van het einde der maand April tot den 10en Augustus jl. de steenhouwerij van de heeren verzoekers in vollen gang was geweest, waaraan eerst op laatstgemelden datum een einde kwam, toen zij bekeurd werden.

Den hinder der steenhouwerij trachtte hij door een beroep op de ondervinding van den heer Tom zelven te constateeren. Vervolgens wees hij op de overgelegde kadastrale kaart, door vergelijking met de plattegrondteekening aan, dat in de laatste de inrichting niet is aangeduid op het perceel sectie P 3479, maar op perceel P 1169, mede aan de aanvragers behoorende;

Nog herhaalt hij het in een bezwaarschrift aangevoerde, dat de perceelen van de adressanten, het terrein van den heer Cuisinier, sectie P n°. 4596, vroeger 3857 en die van P 4337 en 4338, hem behoorende, gedurende 20 jaren bestemd zijn tot heerenhuizen met welke bestemming die perceelen zijn gekocht en deze dus in waarde sterk zullen verminderen.

Hij verklaart voorts, als mondeling gemachtigde van mej. Ten Cate Huender, hoofd eener school aan de Prinses Mariestraat, dat zijne lastgeefster bezwaar moet maken tegen de concessie, wegens hinder van ernstigen aard, voor haar instituut ondervonden van het laatst van April tot den 10en Aug. jl.

Ten slotte merkt hij op, dat de vereischten van art. 5 der wet van 1875 stipt moeten worden in acht genomen, en de kadastrale aanwijzing nauwkeurig *moet* zijn, daar het verzoek anders niet-ontvankelijk is.

De heer Tom, erkennende wat werd aangevoerd omtrent het geraas op 27 April jl., doet uitkomen, dat op dien datum de steenhouwerij nog niet bestond en het leven dus niet daardoor kon veroorzaakt worden.

De heer Van Bergen Henegouwen, zijn verzoek adstrueerende, erkent, dat er eene fout is in de aanwijzing van de plaats, waar de inrichting zou komen.

Op de bepaling omtrent het bebouwen der aangrenzende terreinen van de heeren Mr. Ph. Verbeek c. s. en den heer Kiechbach met heerenhuizen, welke bepaling als eene erfdienstbaarheid op die terreinen rust, is reeds, volgens hem, ernstig inbreuk gemaakt en de institutrice, mej. Ten Cate Huender, kan geen hinder ondervinden, aangezien hare woning gelegen is aan de andere zijde der Prinses Mariestraat.

Het bezwaarschrift, waarop in deze vergadering gewezen werd en hetwelk in de eerste plaats de onderteekening draagt van Mr. Ph. Verbeek, eigenaar en gebruiker van het huis Prinses Mariestraat 15, kad. sectie P 4301, drukt er zeer op, dat bij resolutie van 26/29 Januari 1882 aan dezelfde verzoekers, de heeren Tom en Van Bergen Henegouwen, vergunning werd verleend eene steenhouwerij op te richten in perceel Cantaloupenburg 56, kad. P 3479, en o. a. daarbij de termijn, binnen welken

de inrichting voltooid en in werking moest zijn gebracht, op 1 April 1883 werd gesteld. Het was, zoo zegt het request, geheel dezelfde inrichting, op hetzelfde kadastrale perceel als men nu wenscht op te richten. Doch de heeren verzoekers namen dien termijn van 1 April 1883 niet in acht en vroegen te vergeefs verlenging (zie Resolutie van 23/27 April 1883). Hoe kan men dan nu hun verlangen inwilligen, zonder in strijd met de artt. 13 en 14 der wet van 2 Juni 1875 te geraken?

Zoo verzoekers bedoelen eene andere inrichting, op eene andere plaats, hebben zij niet voldaan aan de voorschriften van art. 5 der bovengenoemde wet, zooals uit de vergelijking van de kadastrale kaart en de overgelegde plattegrondteekening duidelijk is. Op de laatste staat de inrichting *niet* aangeduid op perceel kad. P 3479, maar op P 1169, hetwelk den aanvragers ook toebehoort; zie uittreksel der kad. leggers n°. 1 en n°. 2.

Mede wordt in het bezwaarschrift op de erfdienstbaarheid der bewuste perceelen, op waardevermindering der huizen, op den ondragelijken hinder en wat dies meer zij, gewezen.

De wethouder voor de plaatselijke werken en eigendommen adviseerde den 25sten October 1883 tot inwilliging van het verzoek onder de voorwaarden door den Inspecteur der bouwpolitie gewenscht.

Hij ontkent, dat hier geheel dezelfde inrichting wordt bedoeld, als was toegestaan in Januari 1883. Uit eene vergelijking der stukken bleek hem, dat op laatstgemelden datum sprake was van het kadastrale perceel P 3479 (gelegen aan het Cantaloupenburg), thans van het perceel P 1169.

De heer Van Bergen Henegouwen moge hebben erkend, dat de aanwijzing op zijne teekening foutief is, hem, wethouder, had het niet kunnen blijken, dat de bescheiden met elkander in strijd zijn.

Wat aangaat de bewuste erfdienstbaarheid, kan deze alleen gelden voor de perceelen, waarop zij kleeft en niet voor de aangrenzende terreinen, waar verzoekers hun bedrijf uitoefenen zullen.

Eene steenhouwerij moge hinder en nadeel veroorzaken, ook de belangen der industrie moeten wegen.

Bij besluit van 26/29 Oct. 1883 verleenden nu Burgemeester en Wethouders aan de heeren Tom en Van Bergen Henegouwen en hun rechtverkrijgenden vergunning tot het oprichten eener steenhouwerij achter perceel Frederikstraat n°. 18, kad. sectie P n°. 1169, mits van de vergunning worde gebruik gemaakt vóór 1 Januari 1884 en onder bepaling, dat het gebouw, waarin de steenhouwerij zal worden uitgeoefend, geheel van steen gemaakt en met onbrandbaar materiaal gedekt moet zijn; dat in de steenhouwerij niet mag worden gewerkt tusschen des avonds 10 en des morgens 5 uren; dat de geheele inrichting moet worden gemaakt volgens de voorschriften der verordening op de bouwpolitie, onder toezicht enz.

Tegen deze resolutie kwamen Mr. Ph. H. Verbeek en zes andere ingezetenen van 's-Gravenhage bij Z. M. in beroep, zijnde het adres den 12 November 1883, aan het Kabinet des Konings ontvangen.

Laatstbedoeld stuk ontwikkelt nader de bezwaren, straks aangegeven. Het tracht

nogmaals in het licht te stellen, dat noch bij de aanvrage, noch bij de beschrijving een kadastraal nummer opgegeven, maar, zooals bij de eerste aanvrage, ook nu door Burg. en Weth. eigenmachtig bijgevoegd is. Alles toont aan, dat de stukken foutief zijn en deze concessie niet noemenswaardig van de vervallene verschilt.

Ter staving van hun beweren omtrent de erfdienstbaarheid op de perceelen rustende, leggen appellanten eene grosse des titels van vestiging over, alsmede een notarieel afschrift eener akte, dd. 18 Augûstus 1880. Onwaar is, volgens hen, de bewering, dat reeds op de erfdienstbaarheid inbreuk was gemaakt. De meisjesscholen, vallende onder art. 5 n°. 3 der wet van 2 Juni 1875, juist daar ter plaatse met het oog op het servituut gevestigd, leden, volgens de verklaring der mede-appelleerende institutrice, wel degelijk last en hinder, toen de aanvragers, zonder vergunning, maar vast hunne steenhouwerij in werking hadden gebracht. Waarom niet, zooals steeds geschiedde, ook deze steenhouwerij naar een buitenwijk verwezen, te meer daar het den verzoekers meer te doen is om alles bijeen te hebben, dan om te voorzien in eene behoefte? Anders toch hadden zij hunne eerste concessie uitgevoerd.

Appellanten vragen dus vernietiging van het besluit.

Overeenkomstig het gevoelen van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zuid-Holland, adviseeren Ged. Staten van dat gewest tot handhaving der vergunning onder toevoeging der bepaling, dat buiten het daarvoor bestemde gebouw het steenhouwersbedrijf niet mag worden uitgeoefend en dat, aangezien de termijn van 1 Januari 1884 reeds is verloopen — de vergunning vervalt, wanneer daarvan vóór 1 Augustus 1884 geen gebruik is gemaakt.

De heer Mr. A. W. Jacobson, advocaat te 's-Gravenhage, optredende voor zich zelf en voor sommige mede-appellanten, gelooft dat men in deze te doen heeft met eene reeds vervallen aanvrage, waarin slechts eene kleine wijziging is gebracht. Zij had alzoo door Burg. en Weth. moeten zijn niet-ontvankelijk verklaard. Maar ook al was de aanvrage niet dezelfde als waarvan door de aanvragers geen gebruik is gemaakt, toch moet z. i. eene niet-ontvankelijkverklaring volgen, omdat in het verzoek niet juist is aangeduid, waar men de steenhouwerij wenscht te plaatsen. Doch, aangenomen dat het beroep wel ontvankelijk is, dan gelooft pleiter dat eene afwijzing van het verzoek zal moeten worden uitgesproken omdat feitelijk vaststaat dat het geheele karakter van de Prinses Mariestraat aan den kant waar hij en zijne mede-belanghebbenden wonen, is bestemd voor heerenhuizen en waarop een zoodanig servituut rust. Dat karakter zou thans geheel verloren gaan.

In strijd met het oordeel van den hoofdingenieur, die z. i. de zaak niet voldoende heeft onderzocht, wijst hij op den ernstigen hinder dien de steenhouwerij oplevert. Reeds ten vorigen jare, toen zij zonder vergunning in werking was, hebben de aan het terrein van de verzoekers grenzende bewoners der Prinses Mariestraat den grooten hinder van de steenhouwerij ondervonden.

Pleiter concludeert mitsdien tot niet-ontvankelijkverklaring of afwijzing van het verzoek.

De heer Tom, het beroep bestrijdende, zegt dat hij eenvoudig vergunning gevraagd heeft voor de oprichting eener steenhouwerij achter perceel n°. 18 in de Federrikstraat.

Van het aangegeven kadastrale n°. is hem niets bekend. Hij geeft overigens toe dat de steenhouwerij hinder veroorzaakt, maar die kan zoo ernstig niet zijn als wel wordt voorgesteld, omdat het meeste steenhouwwerk wordt verricht niet in de steenhouwerij, maar op de plaats waar de steen gesteld moet worden.

De heer Tom geeft voorts eenige inlichtingen op vragen van den president en de leden der afdeeling en verklaart zich te zullen houden aan de bepaling dat het steenhouwwerk in het daarvoor bestemde gebouw zal worden verricht.

IV. het beroep van *H. Burgers te Fijnaart, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener fabriek voor het bereiden van wagensmeer.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Door Z. M. daartoe gemachtigd heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder dagteekening van 6 Februari ll., n°. 39, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door H. Burgers, vleeschhouwer, wonende te Fijnaart, bij adres, op 11 November ll. bij het Kabinet des Konings ingekomen, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Fijnaart, van 27 October 1883, waarbij afwijzend werd beschikt op een verzoek van appellant om vergunning tot het oprichten eener inrichting tot het bereiden van wagensmeer in het pand wijk B n°. 204*a*, kadastaal bekend in de gemeente Fijnaart, in sectie D n°. 584.

Volgens de bij het oorspronkelijk verzoekschrift gevoegde beschrijving, zou de bereiding plaats hebben in het ondergedeelte der behuizing, door middel van handenarbeid, „waartoe onder anderen gebezigd wordt gebluschte kalk en palmolie, van welke laatste in den regel een voorraad van hoogstens twaalf vaten zal voorhanden zijn, die ook in het lokaal geborgen worden.” Voor de bereide wagensmeer wordt daarbij de eerste verdieping als bewaarplaats aangewezen, terwijl de bovenverdieping zou worden gebezigd tot berging van ledig vaatwerk.

Blijkens het proces-verbaal der vergadering, gehouden ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), werd er alléén een schriftelijk bezwaar tegen het verzoek ingebracht door M. van Dis Jzn.

In het besluit van Burg. en Weth., waarin ook nog melding gemaakt wordt van een mondeling bezwaar van P. C. van Dongen, wordt de afwijzing van het verzoek gegrond op gevaar voor brand en tevens voor hinder en voor de gezondheid, wegens de in hetzelfde pand uitgeoefend wordende vleeschhouwerij, aan welke bezwaren door het stellen van voorwaarden niet zou kunnen worden tegemoet gekomen.

De afwijzende beschikking werd door Burg. en Weth. ter algemeene kennis gebracht bij eene bekendmaking, gedagteekend op denzelfden dag, als op welken de beschikking werd genomen.

In het appellatoir adres wordt de twijfel geopperd of voor de gevraagde inrichting volgens de wet eigenlijk wel vergunning noodig is, daar de bereiding eenvoudig

geschiedt door koude vermenging van 70 deelen gebluschte kalk met 30 deelen palmolie, zonder eenig gebruik van vuur. Wat het brandgevaar betreft, dit wordt door appellant betwist, omdat er geen vuur gebruikt wordt, gebluschte kalk een onschuldig artikel is en palmolie niet ontbranden kan zonder onmiddellijk met vuur in aanraking te komen.

Het pand, waarin de bereiding zal plaats hebben, is geheel van steen opgetrokken, van het erf van Van Dongen gescheiden door eene onbebouwde streek van 5 M. en van het huis, ter zake waarvan bezwaar door Van Dis was ingebracht, door twee perceelen, ter breedte van 12 M. In eene reeds bestaande inrichting ter bereiding van wagensmeer was onlangs wel een begin van brand ontstaan, maar deze was te wijten aan de ophooping van ongebluschte kalk tegen een houten wand, en tegen app. kan dit precedent dus niet gelden. — Ten aanzien van den tweeden grond van Burg. en Weth. merkt app. op, dat de bewering dat in hetzelfde pand eene vleeschhouwerij wordt uitgeoefend, feitelijk onjuist is, dat bovendien de mogelijkheid van schadelijken invloed op het vleesch mag worden betwijfeld, daar een der bestanddeelen (kalk) veeleer weldadig dan verderfelijk voor de gezondheid werkt, terwijl ook het voorbeeld zijner ouders, die beide inrichtingen in hetzelfde pand uitoefenden en hunne gouden bruiloft mochten vieren, bewijst dat het gevaar voor de gezondheid denkbeeldig is te achten.

Appellant's adres werd door den Minister in handen gesteld van Ged. Staten van Noord-Brabant, die daarop Burg. en Weth. van Fijnaart en den Hoofdingenier van den Prov. Waterstaat hoorden.

Burg. en Weth. gaven in hun bericht te kennen, dat naar hunne meening de inrichting valt onder IV en VI van art. 2 der wet van 1875, en dat zij bovendien betwijfelen, of de bestanddeelen, waaruit het wagensmeer zou worden bereid, wel met juistheid zijn opgegeven, daar men een geheim maakt van die samenstelling, en volgens aan hen van elders gedane mededeeling, daartoe geen palmolie wordt gebezigd. Zij houden bovendien vol, dat de in hun besluit gevreesde bezwaren inderdaad gegrond zijn, en merken ten slotte op, dat het beroep niet-ontvankelijk is, omdat het is ingesteld op 11 Nov., terwijl hunne beschikking van 27 October op denzelfden dag aan den adressant is ter hand gesteld.

Ook de Hoofdingenieur is van meening, dat het appel te laat is ingesteld, daar de bij de stukken voorhanden publicatie van Burg. en Weth. is van 27 October ll. Wat de zaak zelve betreft, beschouwt de Hoofdingenieur de wet van 1875 niet toepasselijk op de gevraagde inrichting, gelijk zij door appellant wordt omschreven, maar de juistheid dier omschrijving acht hij niet boven twijfel verheven, omdat palmolie een hard vet is dat zich koud bezwaarlijk met gebluschte kalk laat mengen. Tegen gevaar van brand echter kan volgens den Hoofdingenieur door voorwaarden genoegzaam worden voorzien, en ten aanzien van de andere bezwaren is zijns inziens het Gemeentebestuur wat ver gegaan, daar het adressants eigen zaak is om te beslissen of de wagensmeerbereiding voor zijne vleeschhouwerij nadeelig kan zijn. Ten slotte adviseert de Hoofdingenieur, dat, indien omtrent het verzoek zelf eene beslissing moet worden genomen, aan den adressant eerst de gelegenheid moge worden gegeven om te bewijzen dat de bereiding van zijn fabrikaat koud geschiedt, zonder gebruik van

licht ontvlambare stoffen, — en bij gebreke hiervan, dat hem alsdan de vergunning voorwaardelijk worde verleend.

Gedep. Staten, in hun rapport de al of niet-ontvankelijkheid van het appel in het midden latende, meenen dat naar de door appellant gegeven verklaring zijner inrichting daarop de wet niet van toepassing kan geacht worden. Mocht dit anders begrepen worden, voor dat geval adviseeren zij tot het verleenen der gevraagde vergunning voor een proeftijd van een jaar, onder voorwaarde dat de bereiding geschiede zonder gebruik van licht ontvlambare stoffen.

Nadat deze zaak bij 's Raads Afdeeling aanhangig werd gemaakt, is een schrijven ingekomen van het Parochiaal Kerkbestuur der R. K. gemeente van Fijnaart, waarin bezwaren van algemeenen aard tegen het verleenen der vergunning worden ingebracht, en heeft voorts de appellant in eene uitgebreide memorie de geopperde bedenkingen getracht te wederleggen en nader zijne rechten en belangen verdedigd.

Door middel van eene bijgevoegde schetsteekening stelt hij daarbij in 't licht, dat de voorstelling door Burg, en Weth. van de plaatselijke gesteldheid gegeven, niet juist is. Met betrekking tot de beweerde niet-ontvankelijkheid van zijn beroep, voert hij aan, dat de afkondiging van het besluit van Burg. en Weth. van 27 October ll. heeft plaats gehad op Zondag 28 October 1883, des voormiddags ten half twaalf ure, en dat dit zoowel door anderen kan worden getuigd, als ook door den gemeentebode van Fijnaart, welke belast is met de afkondiging der publicatiën van de gemeente.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zevende Vergadering.

Vergadering van Donderdag 13 *Maart* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1⁰. van 27 Februari 1884, n°. 10, houdende beschikking op het beroep van *P. F. De Bruijn Tengbergen te Doesburg, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Angerloo, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener steenfabriek.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 38.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. F. de Bruijn Tengbergen te Doesburg, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Angerloo, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener steenfabriek;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1884, n°. 95;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 Februari 1884, no. 17, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat Pieter Franco de Bruijn Tengbergen, wonende te Doesburg, aan Burgemeester en Wethouders van Angerloo verzocht heeft vergunning tot oprichting eener steenfabriek op de perceelen kadastraal bekend als gemeente Angerloo, Sectie A n°. 46 en 47;

dat op de vergadering, ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) belegd, bezwaren tegen het verleenen der vergunning zijn ingebracht door Peter Derksen, landbouwer, Peter Brouwer, landbouwer, Jonkheer Carel Marie Brantsen, Burgemeester van Angerloo, terwijl een bezwaarschrift was ingekomen van Mr. W. Baron van Heeckeren van Kell, eigenaar van het landgoed Bingerden, in welks onmiddellijke nabijheid de steenfabriek zou worden opgericht;

dat Burgemeester en Wethouders op grond dier ingebrachte bezwaren bij besluit van 17 September ll. de gevraagde toestemming hebben geweigerd;

dat appellant tegen deze beschikking bij adres van 28 September d. a. v. Onze voorziening heeft ingeroepen, daarbij aanvoerende, dat bij de voorgenomene fabriek zal worden gevolgd een nieuw stelsel, zoo als hij zegt, van den heer Hasselo, te Zutphen, dat zoodanig werkt, dat, zelfs indien alle de door het Gemeentebestuur gevreesde bezwaren inderdaad mochten kunnen verwacht worden van een steenfabriek volgens het oude stelsel ingericht, daarvan met het bovenbedoelde stelsel geen sprake kan zijn;

Overwegende, dat volgens art. 5 1°. van de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) bij het verzoek om vergunning onder anderen moet worden overgelegd eene opgave van hetgeen in de inrichting zal worden verricht, vervaardigd of verzameld;

dat blijkens dit voorschrift, in verband met de artt. 6 en 9 derzelfde wet, de wetgever heeft verlangd, dat er omtrent hetgeen de verzoeker voornemens is te doen, zoo min mogelijk onzekerheid zou worden gelaten, te dien effecte eerstens, dat zoowel door alle verdere belanghebbenden als door het administratief gezag zelf over de bezwaren die aan de voorgenomene inrichting mochten verbonden zijn, met deugdelijke kennis van zaken zou kunnen worden geoordeeld, en ten andere, dat bij de inwilliging later de gegevens voorhanden zouden zijn om ten allen tijde op vasten grondslag te kunnen nagaan of hetgeen opgericht is en gedaan wordt, met betrekking tot die belangen, waarop de genoemde wet het oog heeft, in overeenstemming is met de verleende vergunning,

dat, bij dat stelsel van de wet, de ter voldoening aan gemeld voorschrift over te

leggen stukken, naar den aard van ieder voorkomend geval, derwijze behooren te zijn opgemaakt, dat de beteekenis der ontworpene inrichting, voor de belangen van derden, welker bescherming de wet van 1875 ten doel heeft, van stonde aan, immers zoover redelijkerwijze bereikbaar is, gepreciseerd en in haren vollen omvang kunne worden gewaardeerd, ook met dit gevolg dat in die stukken de noodige gegevens zullen gevonden worden om het debat, waartoe art. 7 der wet de gelegenheid geeft, te maken tot een open strijd tusschen de wederzijdsche partijen en tot eene vruchtbare voorlichting voor het beslissend gezag;

Overwegende, dat in het voorliggend geval, de appellant, althans naar hij bij zijn adres aan Ons verzekert, beoogt de oprichting eener steenfabriek, volgens een stelsel, door hem aangeduid als het stelsel-Hasselo, hetwelk dan ook in de openbare vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, waarin over deze zaak verslag werd uitgebracht, namens appellant uitvoerig is uiteengezet en beschreven en welk stelsel, volgens adressants meening, al de bezwaren aan een steenfabriek volgens het oude stelsel verbonden, zoo al niet geheel wegneemt, dan althans in zeer belangrijke mate doet verminderen;

dat echter in de beschrijving, bij het verzoek ter voldoening aan art. 5° der bovenvermelde wet overgelegd, gezegd stelsel, wel verre van daar gepreciseerd omschreven te worden, zelfs niet genoemd wordt op zoodanige wijze als, gelijk zoo even vermeld is, later dan in het adres van appel is geschied;

dat toch in de aan het verzoek om vergunning, hetwelk alleen strekt „tot oprichting eener steenfabriek, gehechte beschrijving, dienaangaande alleen en zonder meer voorkomt dat zal worden opgericht „een overwelfde steenoven";

dat daarnevens nog mede als vaststaande moet worden aangenomen het feit door een der opposanten, zonder tegenspraak van des appellants zijde, in de openbare vergadering van de Afdeeling van den Raad van State aangevoerd, dat namelijk tijdens de behandeling van het verzoek bij het Gemeentebestuur nog niet beslist was, welk stelsel eigenlijk zou worden gevolgd en eene plattegrondsteekening naar eenig bepaald stelsel, aanduidende de uit- en inwendige samenstelling der inrichting en toebehooren, als bedoeld bij art. 5, n°. 2, der wet, dan ook niet aanwezig was;

dat derhalve in casu aan het voorschrift van art. 5 der meerbedoelde wet niet in den geest, als hierboven werd aangegeven, is voldaan;

dat in dat gebrek niet kan voorzien worden door alsnog in den vorm van voorwaarden, aan eene te verleenen vergunning te verbinden, nauwkeurig aan te geven, waarin de volgens het nieuwe stelsel aan te nemen werkmethode bestaan zal;

dat toch het stelsel der wet ook met het oog op derden, die reeds in eerste instantie voor hunne belangen moeten kunnen waken, niet gedoogt dat bij wege van toepassing van art. 12 al. 1 en wel van Onzentwege bij de eindbeslissing aldus hersteld en aangevuld zou worden, wat met tekortdoening aan art. 5 door den verzoeker is verzuimd en onthouden;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het aangevallen besluit van Burgemeester en Wethouders van

Angerloo van 17 September 1883, te verklaren, dat op het verzoek van appellant, zoo als het gedaan was, geene beslissing kan worden genomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 27 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 27 Februari 1884, n°. 11, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *R. Bakker Hzn. te Meppel, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem eene nieuwe voorwaarde is opgelegd voor het drijven zijner stoombakkerij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 34.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Richel Bakker Hzn. te Meppel, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem eene nieuwe voorwaarde is opgelegd voor het drijven zijner stoombakkerij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1884 n°. 94;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 Februari 1884, n°. 18, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat, nadat Burgemeester en Wethouders van Meppel bij besluit van 30 December 1882 aan R. Bakker Hz. aldaar vergunning hadden verleend om in zijn pand, staande in de Woldstraat, kadaster sectie A, n°. 3320, ter uitbreiding van de daar aanwezige bakkerij eenen tweeden oven op te richten, in de maand Juli 1883 E. H. Stahl met 16 andere bewoners van de Woldstraat zich tot bovengenoemd college hebben gewend, zich beklagende, dat de uitwerpselen uit den schoorsteen van

genoemde bakkerij doordringen in de kamers en kasten; dat hunne regenwaterbakken zoo verontreinigd worden, dat het water geheel onbruikbaar is; dat door dezelfde oorzaak de bleekgronden, die achter de meeste perceelen liggen, bijna niet meer gebruikt kunnen worden; en mitsdien verzoekende, dat de oven der stoombakkerij in het vervolg met turf zal moeten worden gestookt of dat op den bestaanden schoorsteen een roetvanger zal moeten worden geplaatst, die het roet zelf verzamelt;

dat Burgemeester en Wethouders van Meppel, ten einde aan deze bezwaren te gemoet te komen, bij besluit van 11 September 1883, n°. 52/1, aan den concessionaris Bakker als nieuwe voorwaarde hebben opgelegd, dat voor het stoken van zijnen heetwateroven geene andere brandstof mag worden gebruikt dan cokes;

dat appellant bij adres van 23 September 1883 tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen op grond van de groote bezwaren, voor hem aan het stoken met cokes verbonden, verzoekende, dat het voormeld besluit van Burgemeester en Wethouders van Meppel door Ons moge worden vernietigd;

Overwegende, dat volgens art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) Burgemeester en Wethouders aan eene eenmaal gegeven vergunning nieuwe voorwaarden kunnen verbinden, wanneer de ondervinding de noodzakelijkheid daarvan mocht aantoonen;

dat het roet en ander vuil, dat door den schoorsteen der stoombakkerij van den appelllant over de nabij gelegen perceelen verspreid wordt, tot ernstige klachten van een groot aantal der naaste buren aanleiding heeft gegeven;

dat aan het bezwaar van dien hinder kan worden te gemoet gekomen, indien voor het stoken van den heetwateroven der bakkerij geene steenkolen, maar cokes worden gebezigd;

dat zoowel uit de inlichtingen door Burgemeester en Wethouders ingewonnen als uit de verklaring van den Provincialen Ingenieur van Drenthe, gegeven op grond van ingewonnen berichten van bevoegde deskundigen, is gebleken, dat heetwaterovens als die van den appellant, zeer goed met cokes kunnen worden gestookt, vooral zoo deze met enkele stukken turf worden vermengd, en dat dit stoken met cokes geene grootere kosten voor den bakker zal met zich brengen;

dat Burgemeester en Wethouders van Meppel mitsdien te recht aan den appellant de verplichting om zijnen oven met cokes te stoken hebben opgelegd, maar dat de bepaling, dat hij voor dat stoken geene andere brandstof dan cokes zal mogen bezigen, te ver gaat, omdat zij hem ook de vermenging der cokes met turf zou verbieden, waartoe geene noodzakelijkheid bestaat;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met afwijzing van het verzoek van appellant, het besluit van Burgemeester en Wethouders van Meppel van 11 September 1883, n°. 52/1 te handhaven, met deze wijziging, dat voor het stoken van den bedoelden oven behalve cokes ook turf zal mogen worden gebezigd.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 27 Februari 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den Gemeenteraad van Franeker van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de Gemeentebegrooting voor* 1884.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenl. Zaken, met zijn schrijven van 29 Januari 1884, n⁰. 437, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep ingesteld door den Raad der gemeente Franeker tegen het besluit van Gedep. Staten van Friesland, van 13 December 1883, n°. 22, waarbij goedkeuring is geweigerd aan de gemeentebegrooting voor het jaar 1884.

De begrooting voor 1884, zooals die door Burg. en Weth. van Franeker aan den Gemeenteraad was voorgedragen, opende met een batig slot der rekening over 1882 á f 10988,89^{5}. Onder de inkomsten kwam o. a. voor een hoofdelijke omslag van f 28000 en het bedrag eener geldleening ter voorziening in de kosten der uitbreiding van het krankzinnigengesticht tot een bedrag van f 15000; onder de uitgaven een gelijke post van f 15000 voor de uitbreiding van dat gesticht door daarstelling van een nieuw gebouw, en een post van f 6000 tot gedeeltelijke aflossing van de geldleeningen voor dat krankzinnigengesticht.

Op voorstel der commissie met het onderzoek der ontwerp-begrooting belast geweest, besloot de Raad den hoofdelijken omslag te verminderen met f 3300 en dus uit te trekken op een bedrag van f 24700; en daartegenover onder de uitgaven de aflossing op de leeningen ten laste van het krankzinnigengesticht te verminderen met gelijke som van f 3300 en dus te brengen op f 2700, zijnde het bedrag der schuldbekentenissen ten voordeele der spaarbank in de gemeente.

De aldus gewijzigde begrooting werd vastgesteld en aan de goedkeuring van Gedep. Staten onderworpen.

Tegen de begrooting, zooals die nu was gewijzigd, hebben een der Regenten en

de geneeeheer van het gesticht bij Gedep. Staten bezwaar ingebracht. In dat bezwaar werd door dat college gedeeld. Met die beide heeren oordeelden Gedep. Staten dat aan het voordeelig saldo der exploitatie van het krankzinnigengesticht eene ongeoorloofde bestemming werd gegeven. Zij overwogen, dat in het voordeelig slot der gemeenterekening van 1882, onder de inkomsten der begrooting voor 1884 voorkomende, begrepen was het batig saldo der exploitatie van genoemd gesticht over 1882 ad f 6655,77[5], en dat als batig saldo dier exploitatie over 1881 reeds vroeger in de gemeentekas gevloeid was eene som van f 3101,37[5]; dat het echter niet aangaat die saldo's van een gesticht, zijnde eene instelling van weldadigheid, te vermengen met de andere gewone baten van de gemeente en alzoo te bezigen voor andere doeleinden, maar dat zij moeten te goede komen aan de instelling zelve, hetzij door te haren laste bestaande schulden te delgen, hetzij door het aanbrengen der verbeteringen, waaraan zij behoefte heeft; dat het dus rationeel zou zijn en door de eischen eener zuivere boekhouding wordt gevorderd die saldo's te bestemmen tot gedeeltelijke betaling van het daar te stellen gebouw ten dienste van de afdeeling der storende mannen, waardoor de daarvoor te sluiten leening in plaats van f 15000 slechts f 6000 zou hehoeven te bedragen. Ged. Staten merkten tevens aan, dat de onlangs plaats gehad hebbende verhooging van de verpleegkosten in het gesticht niet ten doel had den hoofdelijken omslag voor de ingezetenen te verminderen, maar juist de verpleging te verbeteren. Zij noodigden daarom den Gemeenteraad uit de begrooting zóó te wijzigen, dat de zich in de gemeentekas bevindende saldo's van het krankzinnigengesticht over 1881 en 1882 op die wijze in uitgaaf worden gesteld, dat hunne bestemming ten nutte van het gesticht ongeschonden bewaard blijve.

Daarop is een briefwisseling gevolgd, waarbij Burg. en Weth. verwezen naar een brief van Gedep. Staten van 6 Sept. te voren. In dezen schreven Gedep.: „Het gesticht is niet eene op zich zelf staande instelling, maar eene gemeentelijke inrichting. De eindcijfers van ontvang en uitgaaf der speciale begrooting en rekening van het gesticht worden in de begrooting en rekening van de gemeente opgenomen.

De commissie van bestuur van het gesticht kan wel uit de gemeentefondsen beschikken over de bedragen op hare door den Gemeenteraad goedgekeurde begrooting voorkomende, maar eigene middelen heeft het gesticht niet en evenmin eigen schulden.

De leeningen, vroeger door de regenten aangegaan, zijn, voor zoover zij het niet reeds waren, schulden der gemeente geworden, zoodra, ten gevolge van de nu bestaande verhouding, het batig saldo van de administratie van het gesticht in de gemeentekas vloeide."

Burg. en Weth. vroegen of hiermede te rijmen was de nu door Gedep. Staten aangenomen stelling, dat de bestemming der batige saldo's ten nutte van het gesticht ongeschonden behoort bewaard te blijven; inkomsten toch, die in de gemeentekas vloeien, dus aan de gemeente toekomen, kunnen niet ongeschonden voor een bepaald doel bewaard worden. Zij voegden er bij, dat de gemeente de oude schuld van het gesticht, bedragende f 9200, voor hare rekening had genomen; dat op de gemeentebegrooting eene som van f 2700 tot gedeeltelijke aflossing dier schuld was uitgetrokken, ten gevolge waarvan de hoofdelijke omslag ongeveer gelijk bedrag hooger dan het vorige jaar was geraamd, en de Raad daarenboven had toegelaten, dat op de begrooting

van het gesticht eene som van f 2000 tot aflossing op de oude schuld was gebracht; dat de Raad dus meer deed dan hij behoefde te doen.

Deze briefwisseling heeft echter de bezwaren van Gedep. Staten niet opgeheven. Bij hun besluit van 13 December werd aan de begrooting en aan het daarbij behoorend plan eener geldleening van f 15000 hunne goedkeuring onthouden.

Deze beslissing werd gegrond op de overweging, dat het krankzinnigengesticht is eene gemeenteïnstelling van weldadigheid door het bestuur der gemeente geregeld en van harentwege bestuurd; dat zijne uitgaven worden bestreden, behalve voor een klein gedeelte uit de opbrengst van den arbeid der lijders, uit de vergoeding voor verplegingskosten, welke door de gemeente, de provincie, het rijk en de familiën van enkele lijders, die voor eigen rekening worden verpleegd, aan haar worden betaald; dat indien die inkomsten de uitgaven overtreffen, het overschot uit den aard der zaak niet behoort te worden gebruikt tot bestrijding van andere, aan de instelling vreemde uitgaven der gemeente, zoolang nog noodzakelijk verbeteringen aan de inrichting zijn aan te brengen of de ten haren behoeve aangegane geldleeningen nog niet zijn afgelost; dat juist met het oog op de nog vereischte verbeteringen en de bestaande schulden, de Prov. Staten in hunne jongste winterzitting, bij gelegenheid van de vernieuwing der overeenkomst met de gemeente, er in hebben toegestemd, dat het bedrag der vergoeding voor verplegingskosten niet werd verminderd, waartoe anders de financiëele uitkomsten van de laatste jaren aanleiding zouden hebben gegeven, dewijl van de andere gemeenten geene hoogere vergoeding behoort te worden gevorderd, dan die welke volstrekt noodzakelijk is; dat alzoo ten onrechte de begrooting zoo is ingericht dat een deel van het overschot op de vergoeding van verplegingskosten wordt aangewend tot bestrijding van aan het gesticht vreemde uitgaven.

Bij het besluit van niet-goedkeuring werd het Gemeentebestuur door Gedep. Staten gemachtigd tot het doen van uitgaven tot op de helft der aangevraagde begrooting en tot ontvangst van alle inkomsten met uitzondering van het bedrag der leening.

Het adres, waarbij het Gemeentebestuur van dit besluit van Gedep. Staten bij Z. M. in beroep is gekomen, bevat geene bestrijding der beweegredenen van dat besluit. Het verzoek strekt dat Z. M. de begrooting moge goedkeuren, zooals zij door den Raad bij besluit van 23 Oct. 1883 is vastgesteld en mitsdien uitspraak doe in het bestaande geschil tusschen Gedep. Staten van Friesland en den Gemeenteraad van Franeker.

Tegen de niet-goedkeuring van het plan tot het aangaan eener geldleening van f 15000, vastgesteld bij besluit van den Gemeenteraad van 6 Oct. 1883, is geen beroep, ten minste niet uitdrukkelijk, ingesteld.

Bij hun bericht op het in hunne handen gesteld adres van het Gemeentebestuur wijzen Gedep. Staten er op, dat zij hunne goedkeuring hebben geweigerd speciaal om de onder de inkomsten opgenomen leening voor den bouw van een lokaal aan het krankzinigengesticht. Naar hun oordeel behoeft die niet tot zulk een hoog bedrag te worden uitgetrokken, en wordt het gemeentebelang slecht gediend door eene geldleening hooger dan noodig is. Gedep. Staten herhalen hun gevoelen, dat de saldo's van het beheer van het gesticht ten goede moeten komen aan de instelling zelve, vooral om de verhooging der verplegingskosten die door de gemeenten voor de te

haren laste verpleegde lijders worden voldaan, die niet ten bate van de ingezetenen van Franeker mag komen. Ook het Rijk zelf heeft hierbij belang, daar het 't verhoogde verpleeggeld, betaalt, voor de lijders, die ten zijnen laste komen, omdat hun onderstandsdomicilie niet is te vinden. Gedep. Staten blijven van oordeel dat ter bestrijding der kosten van den aanbouw van een nieuw lokaal in het gesticht voor de storende klasse der mannen in de eerste plaats moeten gebruikt worden de saldo's ter zake van de exploitatie van het gesticht over 1881 en 1882 in de gemeentekas gevloeid ter somme van f 9757,15 of, indien de aflossing van f 2700 op de schuld voor het gesticht aangegaan, wordt gehandhaafd ter somme van f 7057,15. Met een dier beide bedragen moet de leening worden verminderd, tenzij men die saldo's wil bezigen tot aflossing der schulden door de gemeente ten behoeve van het gesticht aangegaan, bedragende eene som van f 9200. Gedep. Staten laten daarop deze woorden volgen:

„Maar noch het een, noch het ander te doen en met die saldo's te handelen, als „gold het eene zeer gewone inkomst van de gemeente, alzoo te eenenmale te mis„kennen den bijzonderen aard, de herkomst en den oorsprong dier saldo's, kan „inderdaad niet opgaan en is, zooal niet in strijd met de wet, dan toch zeker met „het belang van het Rijk, de andere gemeenten, de billijkheid en een goed beheer.

„Want op die wijze wordt langs indirecten weg in de gemeentebelasting van Fra„neker bijgedragen door personen, die in de gemeente volstrekt niet belasting„schuldig zijn.„

Blijkens een schrijven aan den Raad van State gericht, heeft het bestuur van het gesticht, bestaande uit vier leden, waarvan drie tevens leden van den Gemeenteraad, geen bedenking tegen de begrooting, zooals de Raad die heeft vastgesteld. Het lid, dat geen lid van den Gemeenteraad is, heeft daartegenover met den geneesheer van het gesticht eene memorie aan den Raad van State ingediend tot bestrijding van het ingesteld beroep op de gronden, waarop de beslissing steunt.

Door het Gemeentebestuur is ook de overeenkomst overgelegd 5/7 December 1882 tusschen de gemeente Franeker en de provincie Friesland gesloten, betreffende het voortduren van de inrichting en het beheer van meergenoemd gesticht, toebehoorende aan de genoemde gemeente krachtens koopakte van 20 Mei 1845;

Deze overeenkomst is aangegaan voor het jaar 1883. Daarbij werd bepaald wat door de provincie voor de verpleging van elken lijder krachtens machtiging van Gedeputeerde Staten opgenomen, zou worden betaald, welke kosten de gemeente op zich nam; hoe in het bestuur zou worden voorzien. Zij hield in dat de rekening en verantwoording van de ontvangsten en uitgaven, de inrichting betreffende, door den Gemeenteraad vastgesteld en aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring aangeboden worden moest, dat de eindcijfers van ontvang en uitgaaf der goedgekeurde rekeningen in de rekening der gemeente zouden worden opgenomen; dat door Burg. en Weth. aan Gedep. Staten zou worden ingezonden een staat van de ontvangsten en uitgaven en een overzicht van het financieel beheer over de jaren 1872 tot en met 1882, ten einde daaruit kon blijken of er aanleiding bestond om ingeval tusschen de provincie en de gemeente eene nieuwe overeenkomst zou worden aangegaan, de vergoeding voor verplegingskosten te verminderen of te verhoogen. Eindelijk valt nog op te merken, dat volgens die overeenkomst, zoo de provincie na den afloop daarvan zelve de

exploitatie van het gesticht wenschte te ondernemen, de gebouwen daartoe behoorende, aan haar door de gemeente in gebruik zouden worden afgestaan, en de roerende goederen tegen verzekering der geschatte waarde aan de provincie in eigendom zouden overgaan.

In de memorie, door den Burgemeester van Franeker aan den Raad van State ingediend, wordt in de eerste plaats gewezen op de geldelijke bezwaren, waardoor de gemeente ten gevolge der gesloten overeenkomst bedreigd wordt, en vervolgens nader betoogd, dat het batig saldo der exploitatie van het gesticht niet behoort aan het gesticht, maar aan de gemeentekas, daar het gesticht is eene gemeentelijke inrichting en tot het beheer der gemeente behoort, dat de Raad er voor waakt, dat bij eventueelen overgang aan het einde van 1884 van het gesticht aan de provincie de gemeente noch voordeel hebbe, noch nadeel lijde;

dat de hoofdelijke omslag bij de begrooting hooger is geraamd dan voor 1883, in welk jaar zij tot een bedrag van f 22400 is geheven, terwijl de begrooting voor 1884 daarvoor een bedrag van f 24700 aanwijst. Het thans bepaalde maximum is blijkens het door Z. M. goedgekeurde besluit f 25000.

In de tweede plaats wordt in die memorie betoogd, dat het niet aangaat dat het college van Gedep. Staten als college van toezicht op de Gemeentebesturen, pressie uitoefene tot het geven van uitbreiding aan een contract, aangegaan door het college als uitvoerder van de besluiten van Prov. Staten met de gemeente Franeker. In dat contract wordt van de oude schuld van f 9200, die het gesticht had, niet gewaagd en dus niets vermeld omtrent de wijze, waarop die schuld moet worden afgelost. Thans echter willen Gedeputeerde Staten den Raad tot dadelijke en geheele aflossing dwingen en dus uitbreiding geven aan de verplichtingen, die krachtens het contract op de gemeente rusten.

Ten bewijze dat de Raad telkens belangrijke verbeteringen in de inrichting van het gesticht heeft aangebracht zijn bij deze memorie overgelegd een uittreksel uit een brief van de Inspecteurs van de gestichten voor krankzinnigen van 21 Oct. 1882, en een schrijven van Gedep. Staten aan 't Gemeentebestuur van 11 October 1883, waarbij deze hun voornemen te kennen geven om aan de Staten in hunne aanstaande winterzitting voor te stellen hen te machtigen om met de gemeente op de bestaande voorwaarden een nieuw contract voor het jaar 1884 aan te gaan. In dien brief schrijven Gedep. Staten: „De batige saldo's, welke over de jaren 1881 en 1882 in de „gemeentekas zijn gevloeid, te zamen bedragende f 9758,15, geven, naar ons oordeel, „geene aanleiding tot vermindering van de in art. 5 van die overeenkomst bepaalde „vergoeding voor verplegingskosten, nu de gemeente onlangs heeft besloten, bij het „gesticht een lokaal te bouwen ten dienste van de storende klasse der mannen, „waarvan de kosten op f 15000 worden geraamd.”

Nog heeft de Burgemeester aan den Raad van State een schrijven gericht ten betooge dat de aflossing van de oude schuld van het gesticht niet is een uitgaaf, die door Gedep. Staten op de begrooting kan worden gebracht, waarvan trouwens in de stukken ook geen spraak is.

Uit hoofde het adres, waarbij de Gemeenteraad in beroep is gekomen, geene gronden ter bestrijding van de beslissing van Gedep. Staten inhield, zijn de nadere

memoriën van het Gemeentebestuur, die gronden ontwikkelende, aan Gedep. Staten medegedeeld om daaromtrent hun gevoelen te doen kennen.

De Gedep. Staten hebben daarop geantwoord. Zij meenen dat juist het Gemeentebestuur verwart de attributen van hun college, gelijk dat heeft te waken voor de handhaving der gemeentebelangen in het algemeen — en van het college, zooals dat, uitvoerende een besluit der Staten, is belast met het toezicht op het krankzinnigengesticht te Franeker in het bijzonder. De begrooting is door hen in hunne eerste hoedanigheid niet goedgekeurd, alleen omdat daarbij het gemeentebelang niet gediend was. Het is toch al een zeer vreemde huishouding, geld te leenen voor eene zaak, waarvoor reeds geld in kas is. Dit doet de Raad, wanneer hij wil leenen f 15000 voor eene uitgaaf, waarvoor reeds f 9757,15 (de saldo's der exploitatie van het gesticht over 1881 en 1882) in kas is. Gedep. Staten betoogen verder dat de stelling van Franeker rust op de meening dat die saldo's eene gewone inkomst der gemeente zijn, terwijl zij integendeel een bate zijn van zeer bijzonderen aard, omdat zij zijn verkregen door de verhooging van het verpleeggeld, welke uitsluitend geschied is om het lot der verpleegden te verbeteren, zooals reeds door Gedep. Staten in hun vroeger bericht was uiteengezet. Eindelijk dringen Gedep. Staten er nog eens op aan dat als de meergemelde saldo's niet gebruikt worden op eene der wijzen door hen verlangd, het gevolg zou zijn, dat de ingezetenen van Franeker zelven minder belasting betalen, dan zij zouden moeten doen, indien de andere gemeenten hen niet te hulp kwamen.

De Burgemeester van Franeker, de heer Mr. A. Ferf, als gemachtigde van den Gemeenteraad optredende, licht het beroep nader mondeling toe en concludeert tot goedkeuring alsnog van de gemeentebegrooting.

Hij beantwoordt voorts enkele vragen van de Staatsraden de Vries en Smidt.

III. het beroep van het bestuur van *den dorpspolder van Wijchen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, betreffende het schouwvoeren over en het herstellen van de zoogenaamde Woordsche dammen en den Zeegdijk in dien polder.*

De *Staatsraad* Heydenrijck brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 2 Februari 1884 werd door den Minister van Waterstaat enz., den 9 Februari d. a. v. bij den Raad van State. Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door het dorpspolderbestuur van Wijchen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, betreffende het schouwvoeren over en het herstellen van de zoogenaamde Woordsche dammen en den Zeegdijk in dien polder.

De W. dammen en de Zeegdijk vormen, wat het technische betreft, de waterstaatkundige grens tusschen den polder Wijchen eenerzijds en de polders Balgoy-Keent, Over- en Nederasselt anderzijds, terwijl, volgens opmerking van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Gelderland, de administratieve grens tusschen de

polders Balgoy-Keent en Wijchen. moet gezocht worden in de gemeentegrens, loopende gedeeltelijk bezuiden en gedeeltelijk bewesten de Woordsche dammen.

Dat beide bovengenoemde waterkeeringen op verschillende plaatsen in minder goeden staat verkeeren, wordt niet betwijfeld. Aan wie de schuld?

Eéne zaak schijnt vast te staan, namelijk dat de Woordsche dammen in den nacht van 5 op 6 December 1882 werden doorgestoken op aanzienlijke lengte en daardoor natuurlijk groote schade ontstond in een groot gedeelte van Wijchen.

Tusschen de betrokken Polderbesturen werd omtrent het verhoogen der Woordsche dammen het onderhoud der werken enz. voortdurend strijd gevoerd, naar aanleiding waarvan Heeren Ged. Staten van Gelderland, den 6en Maart 1883, aan den Dijkstoel van het Polderdistrict „Rijk van Nijmegen" te kennen gaven, dat door Poldermeesters van Wijchen niet scheen voldaan te worden aan de artt. 346 en volgg. van het vigeerende Rivierpolderreglement.

Den 9en Juni 1883 wendde zich het polderbestuur van Wijchen tot genoemden Dijkstoel, verzoekende dat van wege dit college, met eenigen spoed, een voorjaarsschouw worde gevoerd, hebbende Woordsche dammen en Zeegdijk, wat cieringen en schouwen betreft, altoos onder het beheer van den Dijkstoel behoord.

In een verzoekschrift dd. 7 Augustus 1883 tot Heeren Gedeputeerden gericht, dringen ook Burg. en Weth. van Wijchen op voorziening in den onhoudbaren toestand aan, zich incompetent verklarende omtrent de vraag, van welk college het herstel moet uitgaan, doch hunnerzijds constateerende, dat het verval der Woordsche dammen steeds is in het belang van den dorpspolder van Balgoy en de zoo aanzienlijke beschadiging der dammen is gepleegd in de onmiddellijke omgeving van den heemraad van den post, waaronder die dammen ressorteeren.

De dijkstoel van het Polderdistrict „Rijk van Nijmegen" berichtte den 8 September 1883 aan Heeren Gedeputeerden, dat, naar zijne meening, ingevolge art. 343 en andere artikelen van het Rivierpolderreglement, herstel moet worden aangebracht door den polder Wijchen, aangezien de dammen in quaestie zijn kaden, geene waterkeering van het district en dus niet rechtstreeks onder het beheer van den Dijkstoel behooren.

De ingenieur van den Provincialen Waterstaat, deze meening deelende en zijnerzijds constateerende, dat het Polderbestuur van Wijchen reeds meermalen, volgens zijn eigen erkentenis (schrijven van 14 December 1882, n°. 16) in dien zin heeft gehandeld, adviseerde nu, dat Heeren Gedeputeerden den Dijkstoel zouden uitnoodigen, te willen zorg dragen, dat door het Polderbestunr van Wijchen worde voldaan aan de artikelen 343 en volgg. van het Rivierpolderreglement en mocht het daartoe niet overgaan, gebruik te maken van zijne bevoegdheid volgens art. 350.

Nadat Wijchen eene ciering had overgelegd, waaruit bleek, dat Zeegdijk en Woordsche dammen steeds onder het rechtstreeksch beheer van den Dijkstoel stonden; nadat laatstgemeld college zulks erkend, doch tevens gewezen had op de artt. 256, al. 3 en 343 van het nieuwe polderreglement van 1879, die het beheer op poldermeesters van Wijchen overbrachten; nadat Wijchen nogmaals op hetgeen ten voordeele van verschillende dammen in het gecombineerd Polderdistrict „Rijk van Nijmegen" en „Maas en Waal" was geschied, had

gewezen, vonden Gedeputeerde Staten van Gelderland bij resolutie van 7 November 1883 goed:

1°. den Dijkstoel van het Polderdistrict „Rijk van Nijmegen" het ongenoegen van Gedeputeerde Staten te kennen te geven over zijne, ten deze gebleken, niet-nakoming van dezerzijdsche aanschrijvingen;

2°. voormelden Dijkstoel andermaal uit te noodigen, te willen zorg dragen, dat de bepalingen der artikelen 343 en volgende van het Rivierpolderreglement door het polderbestuur van Wijchen worden nageleefd en daartoe dit bestuur aan te schrijven, dat het ten spoedigste overga tot het voeren eener buitengewone schouw over den Zeegdijk en de Woordsche dammen, om voor de te treffen voorzieningen, cieringen op te maken, die aan de goedkeuring van den dijkstoel te onderwerpen en daarna met den meesten spoed ten uitvoer te leggen. In geval het polderbestuur in gebreke mocht blijven, alsdan moest, volgens het bepaalde bij art. 350, de Dijkstoel zelf handelend optreden;

3°. den Burgemeester der gemeente Wijchen uit te noodigen, om bij voorkomende hooge waterstanden tegen de kaden van den polder Wijchen, door een nauwlettend toezicht der politie-beambten, het zijne er toe bij te dragen, dat ongeregeldheden, als in den afgeloopen winter plaats vonden, in het vervolg worden voorkomen.

Tegen deze beschikkingen kwam, namens de vergaderde geërfden van Wijchen in den Niftrikschen Sluispolder onder Wijchen, het Polderbestuur bij den Koning in beroep, vragende dat Z. M. het wel daarheen zou willen leiden, dat aan hun verzoek een gunstig gevolg worde gegeven. Het desbetreffend adres kwam den 5en December 1883 bij het Kabinet des Konings in. In hoofdzaak beroept appellant er zich op dat de Polders Balgoy-Keent, Over- en Nederasselt eene sluis op zich zelve hebben, even als die van Wijchen; dat de dammen, waarvan hier sprake is, eene lengte hebben van bijna 1½ uur gaans en zoowel schouw als cieringen immer en altoos zijn gedaan en opgemaakt van wege den dijkstoel en altoos rechtstreeks onder diens beheer hebben gestaan. Zoowel onder het oude polderreglement, als onder dat van 17 Mei 1879, goedgekeurd den 24 Augustus 1880, zelfs nog in den herfst van 1882, geschiedde de schouw op die wijze;

Waarom, zoo men zich op art. 343 beroept, heeft de Dijkstoel dan nog zoolang onder vigeur van het nieuwe Reglement de schouw gedaan en niet dadelijk aan het polderbestuur opgedragen, wat behoorde? Wel heeft het Polderbestuur soms des winters bij buitengewoon hoog water eenige planken doen stellen, maar nimmer of nooit de schouw gevoerd;

Het polderbestuur vermeent, dat hier het 3e lid van art. 256 en 303 van toepassing is.

Worden heeren Gedeputeerden in het gelijk gesteld, zoo zal in elk geval het salaris van Heemraden eene vermindering, dat van poldermeesters eene verhooging moeten ondergaan.

Heeren Gedeputeerden, op het appel gehoord, vroegen den dijkstoel van „het Rijk van Nijmegen" om consideratie en advies.

Dit college acht het verzoek van appellant te onbestemd om te kunnen ingewilligd worden. Voor het overige weegt hier alleen de vraag: of Zeegdijk en Woordsche

dammen waterkeeringen zijn van den dorpspolder Wijchen tegen hooger gelegen dorpspolders, als bedoeld bij art. 256 al. 3 van het reglement?

Appellant zelf nu ontkent niet en kon niet ontkennen, dat bedoelde waterkeeringen behooren onder deze rubriek. Van districtswaterkeeringen is hier geen sprake en dus ook niet van rechtstreeksch beheer van den dijkstoel. Zie art. 343.

De schouw moge vroeger door dezen zijn gevoerd, door het nieuwe polderreglement (1 Juli 1881) ging het beheer op poldermeesters van Wijchen over.

En wat het schouwvoeren door den dijkstoel, ook nog onder de werking van het nieuwe reglement, betreft, al was het waar, dat zulks gebeurde, daardoor worden de artikelen 256 en 343 niet veranderd.

Gedeputeerden vereenigden zich met dit advies en deden uitkomen, dat zelfs onder het vorige reglement over het algemeen het beheer over zoodanige waterkeeringen werd gevoerd door het bestuur van den dorpspolder, waarvan zij de waterkeering uitmaakten, al werd, voor de betrokken kaden, de schouw door den Dijkstoel gehouden.

Nadat de overweging van het beroep bij deze afdeeling was aanhangig gemaakt, kwamen verschillende stukken in van wege het Polderbestuur van Balgoy en Keent, den dringenden wensch bevattende, dat de ongeveer honderd hectaren, behoorende tot de kadastrale gemeente Wijchen, welke landerijen door de Woordsche dammen van den polder Wijchen zijn afgescheiden en haar water uitsluitend door de wetering en de sluis van Balgoy lossen — dan ook de Polder- en sluislasten aan Balgoy en niet langer aan Wijchen zullen betalen.

Het bestuur acht dat van Wijchen tot behoorlijk onderhoud en beheer van Woordsche dammen en Zeegdijk verplicht.

Het polderbestuur van Wijchen legde nog eene ciering over ten bewijze dat de Dijkstoel steeds het beheer voerde.

Alleen in tijd van nood verrichtte de polder zelf iets aan bewuste dammen, terwijl adressant er onmiddellijk bijvoegt, dat de gewone en buitengewone herstellingen altijd door de onderhoudsplichtigen geschiedden, doch het nieuwe polderreglement deze laatsten van het buitengewoon onderhoud schijnt te ontslaan, vermoedelijke reden waarom de Dijkstoel deze schouw eenvoudig heeft geschrapt.

IV. het beroep van *M. J. van de Waal en Co. te Amsterdam, tegen de voorwaarden, waarop hun bij besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 22 *September* 1883, *vergunning is verleend tot uitbreiding hunner fabriek van kleedingstukken.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 9 Februari 1884, n^{0}. 31, Afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door M. J. van de Waal en Co. te Amsterdam, tegen eene der voorwaarden, waarop hun bij besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 22 September 1883 vergunning is verleend tot uitbreiding hunner fabriek van kleedingstukken.

Op 14 Juli 1875 hebben Gedeputeerde Staten van Noordholland ingevolge het Kon. besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19) in verband met art. 28 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) aan de firma M. J. van de Waal en Co. te Amsterdam vergunning verleend tot het plaatsen in hunne fabriek van corsetten op de Prinsengracht H. H. 607 van een stoommachine met staanden ketel van 3 à 4 paardekrachten bestemd tot het in werking brengen van naaimachines, op voorwaarde o. a. dat het stoomtuig op eigen fundeering ten minste op 0.20 M. afstand van alle vaste voorwerpen verwijderd geplaatst en de vloer vóór de stookplaats ter breedte van ten minste 1 Meter met steenen of ijzeren platen bekleed worde.

Toen daarop in het begin van 1883 genoemde firma aan Burg. en Weth. van Amsterdam vergunning verzocht tot het volgens overgelegde teekening verbouwen der perceelen Prinsengracht 601—607, heeft dat college, bij besluit van 14 April 1883 n°. 4349/1857 P. W., na overwogen te hebben, dat voor het talrijk dienstpersoneel in geval van brand in de benedenverdiepingen, gelegenheid tot ontvluchting moet bestaan uit de bovenverdiepingen, het verzoek toegestaan onder voorwaarde o. a. dat in den voorgevel geen naar buiten draaiend gedeelte worde gemaakt; en dat zoowel aan de voor- als achterzijde van het gebouw voor de ramen worden aangebracht ijzeren balcons met ijzeren ladders, allen ingericht ten genoegen van den kommandant der brandweer.

Intusschen had dezelfde firma Van de Waal en Co. zich gewend tot het dagelijksch bestuur van Amsterdam tot het verkrijgen van vergunning tot het plaatsen van een stoomwerktuig van 8 paardekrachten in hunne fabriek tot het vervaardigen van kleedingstukken, in de perceelen Prinsengracht 603—607; welk stoomwerktuig zal dienen tot het drijven van naaimachines en zullende de ketel geplaatst worden in perceel n°. 607, gelijkstraats.

Bij het den 23sten Maart 1883 gehouden verhoor zijn opgekomen: 1°. H. I. S. Claus, als bezwaar aanvoerende: waardevermindering van de beste perceelen van de Keizersgracht, daar door het vallen van zwart het tot de onmogelijkheden behoort van den tuin gebruik te maken, de ramen gesloten moeten blijven en allerwege in die huizen het zenuwachtig leven der naaimachines gehoord zal worden. Hij beveelt stoken met cokes aan en wijst er nog op, dat, heeft de aanvrager eenmaal vergunning, het aantal naaimachines steeds kan worden uitgebreid. Hij refereert zich verder aan een adres van hem en andere ingezetenen aan Burg. en Weth., waarin nog werd opgemerkt, dat de hinder door de gevraagde uitbreiding veel grooter zal worden dan thans reeds het geval is.

C. G. Meerburg, technisch deskundige, was integendeel van meening, dat de hinder minder zal worden; wat het stoken met cokes aangaat, daartegen heeft hij bezwaar en wil liever een rookverbrandingssysteem zien toegepast. Worden er meerdere naaimachines geplaatst, dan zal zulks geschieden aan de zijde van de Prinsengracht en mochten de open ramen overlast veroorzaken, dan zouden zij zijns inziens gesloten kunnen blijven en met matglas voorzien.

De aanvrager gaf nog te kennen, dat het hem bevreemdt, dat in 15 jaren geene bezwaren gerezen zijn, dat hij veel ter verbetering der fabriek heeft bijgedragen, dat hij het uittebreiden gedeelte alleen voor magazijnen zal inrichten en dat het leven

niet zoo hinderlijk kan zijn. Wat de naaimachines aangaat, deze wil hij wel aan de zijde van de tuinen van de Keizersgracht verplaatsen voor rekening van den heer Claus. De klacht, door den schoorsteen veroorzaakt, zal wel verminderen, daar die verder van den heer Claus zal verwijderd worden, terwijl hij ten slotte wijst op de schoorsteenen van industrieelen in den omtrek, wier rookproductie veel grooter is en waarover niet geklaagd wordt.

Nadat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam bij besluit van 19 April 1883, n⁰. 1014/419 P. W. hunne beslissing op bovengenoemd verzoek hadden verdaagd, heeft dat college bij besluit van 22 September 1883, n⁰. 1014/419 P. W. aan M. J. van de Waal en Co. en hunne rechtverkrijgenden toegestaan de uitbreiding van de door stoom gedreven inrichting tot het vervaardigen van kleedingstukken, door het aldaar bijplaatsen van een stoomwerktuig van 8 paardekracht onder voorwaarde: 1⁰. dat de stoomketel en het stoomwerktuig ten minste 0.20 M. van de muren verwijderd geplaatst worden; 2⁰. dat de afgewerkte stoom op zoodanige wijze worde afgevoerd, dat er geen hinder aan de omgeving wordt veroorzaakt; 3⁰. dat zoowel op den bestaanden als den te plaatsen stoomketel het rookverbrandingssysteem Thierry worde toegepast en ten allen tijde gebruikt en in goeden staat gehouden worde; 4⁰. dat de ramen op de 2e en 3e verdieping van de lokalen, grenzende aan den achtergevel in de fabriek, alwaar naaimachines geplaatst zijn, zoodanig worden vastgemaakt, dat zij niet kunnen worden geopend en op andere wijze dan door middel der ramen in de luchtverversching worde voorzien.

Tegen deze laatste voorwaarde is nu het onderwerpelijk appel gericht, dat door adressante met inachtneming van art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) bij den Koning is ingesteld.

In haar adres van 4 October ll. betoogt appellante in de eerste plaats dat de genoemde voorwaarde in strijd is met de beschikking van Burg. en Weth. van 14 April 1883 bovenvermeld en waarin de verplichting wordt opgelegd, „dat zoowel aan de voor- als achterzijde van het gebouw voor de ramen worden aangebracht ijzeren balcons” enz. Ten tweede staat haars inziens de genoemde voorwaarde niet in verband met de gevraagde vergunning, waarbij verlangd wordt plaatsing van een stoommachine en wel een zoodanige, die iets sterker is dan de vorige, waarvoor aan appellante behoorlijk vergunning was verleend bij boven aangehaald besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland. De opgelegde voorwaarde is voorts niet met de wet overeen te brengen, omdat noch van gevaar, noch van schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid sprake is, terwijl evenmin iets van hinder blijkt, zooals de wet bedoelt. Het nakomen der voorwaarde zou volgens meening van appellante juist in strijd zijn met de wet die de gezondheid wil bevorderen; immers een deel van het personeel der fabriek, bestaande uit 200 à 300 meisjes in den leeftijd van 16—25 jaar is juist werkzaam in die vertrekken, waarvan het Gemeentebestuur de ramen wil gesloten zien. Adressante verzoekt ten slotte dat Z. M. de genoemde beschikking van Burgemeester en Wethouders, voor zooveel deze voorwaarde aangaat, zal vernietigen.

Gedeputeerde Staten van Noordholland, door den Minister op dit adres gehoord, hebben inlichtingen ingewonnen bij het dagelijksch bestuur van Amsterdam. Dit college

verdedigt in zijn missive van 27 December 1883 n°. 16615/7056 P. W. nader de bestreden voorwaarde.

Deze voorwaarde toch omtrent het vastmaken der ramen werd door den deskundige der appellante bij het gehouden verhoor zelven aan de hand gedaan. Het college merkt verder op, dat, daar de bouwvergunning verleend is vóór de fabrieksvergunning, het bij het opmaken der eerste niet kon weten, wat ter voorkoming van hinder zou moeten worden voorgeschreven. Ingeval de bepalingen dier latere beschikkingen schijnen te strijden met die, in de bouwvergunning vervat, zou hoogstens nog de vraag kunnen rijzen of door latere voorschriften vroeger gegevene, zijn te niet gedaan, wat zijns inziens geen grond tot vernietiging der gestelde voorwaarden kan opleveren.

Verder wijzen Burg. en Weth. er op, dat er hier hoegenaamd geen tegenstrijdigheid bestaat, daar men best na verkregen vergunning van uit de fabriekszalen deuren op de balcons kan maken of desnoods een of meer der ramen in deuren veranderen. Wat eindelijk de ventilatie aangaat, daaraan zou kunnen worden tegemoet gekomen door het aanbrengen van luchtkokers, reikende tot buiten het dak, zoo noodig voorzien van luchtzuigers, iets dat dikwijls wordt voorgeschreven en altijd zonder tegenstand toegepast en dat tevens een werk is van zóó geringe beteekenis en zóó weinig kosten, dat het niet aangaat, om, door het nalaten daarvan, de buren aan last en hinder bloot te stellen.

Gedeputeerde Staten van Noordholland zijn in hun ambtsbericht van 28/29 Januari 1884, n°. 16, dit laatste met het college van dagelijksch bestuur eens, zoodat dit bezwaar der adressanten ook bij hen niet geldt.

Zij wijzen echter op een ander bezwaar, dat zij van zooveel gewicht achten, dat zij meenen alleen daarom tegen de gestelde voorwaarden te moeten opkomen, nl. het gevaar, dat uit het gesloten houden der ramen voor de bevolking der fabriek zal ontstaan, ingeval daarin onverhoopt brand mocht uitbreken.

Burg. en Weth. hebben bij hun besluit van 14 April 1883, waarbij verlof is gegeven tot den verbouw, blijkbaar dit bezwaar gevoeld, daar zij de voorwaarde hebben gesteld, dat voor de ramen ijzeren balcons met ijzeren ladders moesten worden aangebracht. Dit echter zou, werd de nu opgelegde voorwaarde nagekomen, onmogelijk zijn en nu zeggen Burg. en Weth. in hun zoo even aangehaald bericht wel, dat men van uit de zalen der fabriek deuren kan maken op de balcons, desnoods ramen in deuren kan veranderen, doch, tenzij op die deuren dan steeds de sleutels aanwezig zijn, zoodat ze elk oogenblik toch geopend kunnen worden, zou dit maken van deuren aan het gevaar van menschenlevens bij brand niet of slechts zeer gebrekkig tegemoet komen. Ged. Staten adviseeren dus tot vernietiging van het besluit van Burg. en Weth., voor zooveel daartegen is geappelleerd en merken nog op, dat, wordt dienovereenkomstig een beslissing genomen, het aan laatstgenoemd college blijft overgelaten, om met aanvulling hunner beschikking van 14 April 1883 alsnog zoodanige voorwaarden te stellen, dat èn aan het gevaar voor brand èn aan hinder zooveel mogelijk worde tegemoet gekomen.

Nadat deze zaak krachtens Zr. Majesteits machtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, is aanhangig gemaakt, zijn nog eenige missiven ingekomen.

Vooreerst is een schrijven van H. I. S. Claus en 5 anderen ingezonden, waarin in het breede betoogd wordt, dat de door het college van dagelijksch bestuur aan appellante opgelegde voorwaarde als een minimum van hetgeen geëischt kan worden, is te beschouwen. Hunne huurprijzen zijn hoog en zij meenen daardoor het recht te hebben te vorderen, dat hun stand, de Keizersgracht tusschen het Molenpad en de Runstraat, niet worde bedorven. De fabriek van M. J. van de Waal en Co. wordt hoe langer hoe hinderlijker; het getal naaimachines is langzamerhand tot 60 gestegen, maar tegelijkertijd is ook het gesnor en getik dier machines zóó sterk geworden, dat men in de tuinen en ook vaak in de achterwoningen zou denken in een spoorwagen te zitten. Wordt nu de stoomkracht vermeerderd, dan zal ook het getal machines vergroot worden en het nu reeds zeer hinderlijk gesnor en getik zal ondragelijk worden.

Verder is nog ingekomen eene machtiging van de appelleerende firma op Mr. N. A. Calisch, advocaat en procureur te Amsterdam, om haar in deze te vertegenwoordigen, alsmede eene door dezen ingezonden verklaring van Fred. Stieltjes en Co. en 42 anderen, zich noemende „allen ingezetenen der gemeente Amsterdam, aldaar wonende in de onmiddellijke nabijheid van de fabriek," houdende, dat zij nimmer hinder van de in hunne onmiddellijke nabijheid gelegen fabriek hebben ondervonden en dan ook niet de minste bezwaren hebben tegen de inwilliging van het door de firma M. J. van de Waal en Co. aan het Amsterdamsche Gemeentebestuur gedaan verzoek, evenmin als zij zich bezwaard gevoelen mee te werken tot het opheffen van de door het Gemeentebestuur opgelegde voorwaarde, waartegen de firma opkomt.

De heer Mr. N. A. Calisch, advocaat en procureur te Amsterdam, licht de zaak nader toe. Hij tracht aan te toonen, dat het gesloten houden der ramen in de fabriek als eene te bezwarende voorwaarde kan worden aangemerkt en gelooft dat, wanneer ooit, er dan in deze reden van appel aanwezig is, omdat z. i. zonder eenige gegronde reden over den hinder van de naaimachines, — voor het in werking brengen waarvan trouwens geene vergunning wordt vereischt — geklaagd wordt.

De heer van de Waal geeft voorts eenige inlichtingen naar aanleiding van vragen van den president en de leden der afdeeling.

V. het beroep van *den Gemeenteraad van Dantumadeel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting der gemeente voor* 1884.

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 14 Febr. jl., n°. 651, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door den Raad der gemeente Dantumadeel ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Friesland van 27 December 1883.

Bij dat besluit hebben Ged. Staten hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der inkomsten en uitgaven der genoemde gemeente voor 1884, op grond dat onder hoofdstuk IV der uitgaven art. 1 de post voor onderhoud en aanschaffen van brandspuiten is uitgetrokken voor memorie.

De Gemeenteraad weigert voor dien post eenig cijfer uit te trekken omdat het aanschaffen van meer brandspuiten dan de bestaande, waarop Ged. Staten aandringen, doelloos zou zijn, aangezien op de meeste plaatsen in de gemeente geen water aanwezig is, het nut dus niet tegen de kosten zou opwegen en de geldelijke toestand der gemeente dergelijke uitgaven niet gedoogt.

Gedep. Staten oordeelden dat op de gemeente-begrooting behooren de kosten der brandweer en de Gemeenteraad niet volstaan kan met daarvoor slechts een memoriepost uit te trekken, zoolang niet in de behoefte aan brandbluschmiddelen behoorlijk is voorzien. Voor de belangrijke dorpen Rinsumageest en Veenwoude, beiden langs en bij kanalen gelegen, is de behoefte aan en het nut van een brandspuit volgens Gedep. Staten niet tegen te spreken. Dat college oordeelt ook den geldelijken toestand der gemeente niet zoo ongunstig, en meent dat in allen geval door het opnemen van geld de kosten der aanschaffing eener brandspuit over eenige jaren kan worden verdeeld.

In zijn adres aan Z. M. merkt de Raad op, dat in de gemeente zeer zelden een geval van brand is voorgekomen, omdat de ingezetenen in het omgaan met vuur zeer voorzichtig zijn; dat in een mogelijk geval van brand gemakkelijk eene brandspuit uit eene aangrenzende gemeente te bekomen is; dat in de gemeente een hoofdelijke omslag wordt geheven tot het bedrag van gemiddeld 7 $^0/_0$ van het zuiver inkomen; dat verscheidene nieuwe of hoogere uitgaven te wachten zijn, en de gemeente reeds een schuldenlast heeft van f 81500, zoodat er ook tegen het aangaan van eene nieuwe leening bezwaar bestaat.

In hun nader bericht wijzen Gedeputeerde Staten op de Kon. besluiten van 7 Juni 1878, n°. 23, en 2 Juli 1879 n°. 18, betreffende de gemeenten Menaldumadeel en Barradeel, waarbij beslissingen in denzelfden geest als hun aangevallen besluit zijn genomen. Gedep. Staten vorderen slechts dat op de begrooting geld zal worden uitgetrokken voor het aanschaffen van één brandspuit te stationeeren òf te Veenwouden òf te Rinsumageest. Zij deelen wijders mede dat in de geheele gemeente Dantumadeel wordt aangetroffen slechts één brandspuitje van zeer gering watergevend vermogen en een extincteur, beide in het gemeentehuis geplaatst. Die eene brandspuit is verre van voldoende. Zij kan van geenerlei nut zijn in de van het gemeentehuis verwijderde dorpen Rinsumageest en Veenwouden met hunne aaneengebouwde kommen en voor de bediening der spuit alleszins toereikenden watervoorraad.

Nadere stukken zijn niet ingekomen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Achtste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 19 *Maart* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

Aan de orde is:

het beroep van *H. Mellegers, te Overschie, van een besluit van burgemeester en wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachtplaats.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 16 Febr. 1884 nº. 46, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door H. Mellegers te Overschie tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 13 Oct. 1883, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachtplaats.

Genoemde aanvrager had zich tot genoemd gemeentebestuur gewend ten einde vergunning te erlangen, om in het huis in de Dorpstraat wijk A n°. 122 kad. sectie C n°. 1147 eene slachtplaats op te richten voor gezond vee. Ter voldoening aan art. 5 der wet van 2 Juni 1875 *Stbl.* no. 95 werd door den adressant eene plattegrondteekening overgelegd en daarbij was in eene beschrijving, Memorie van toelichting geheeten, de mededeeling gevoegd, dat het gedeelte van het pand sectie C n°. 1147, dat de aanvrager tot slachthuis en stal zou wenschen in te richten als afzonderlijk woonhuis werd verhuurd, dat het belend is noordelijk en oostelijk door een perceel waarvan adressant zelf huurder is, terwijl het terrein ten zuiden van de voorgenomen inrichting aan de gemeente Overschie behoort en het westelijk aan de straat uitkomt, en dat het perceel zoodanig zal worden ingericht, dat de bestemming van de straatzijde nauw merkbaar zal zijn.

Nadat op het verhoor ingevolge art. 17 der wet van 2 Juni 1875 *Stbl.* n°. 95 niemand was verschenen, hebben Burg. en Weth. van Overschie nog op denzelfden dag, en wel 13 October 1883, een afwijzende beschikking op het verzoek genomen uit overweging, dat, door het aanwezig zijn van eenige slachtplaatsen in de kom der gemeente, waarvan twee reeds vóór het in werking treden van bovengenoemde wet bestonden, de bodem door het begraven van afval, als anderszins, reeds is verpest en bij hitte een voor de bewoners ondragelijken en ongezonden stank verspreidt, en dat bij het toekennen van deze aanvraag, dat euvel zou worden in de hand gewerkt en de gezondheid der ingezetenen worden bedreigd.

Tegen dit besluit is het onderwerpelijk appel, gericht. In zijn adres van 25 Oct. 1883 verzoekt de aanvrager, dat hem de gevraagde vergunning alsnog worde verleend, omdat zijns inziens de gezondheid, mocht zijne inrichting tot stand komen, daardoor niet zou kunnen worden geschaad.

Ged. Staten van Zuidholland, door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid op dit appellatoir adres gehoord, hebben berichten ingewonnen van het betrokken college van Dagelijksch Bestuur en van den Provincialen Hoofdingenieur.

Burg. en Weth. van Overschie wijzen er in hunne missive van 3 December 1883 n°. 458 op, dat vrees voor schade aan de gezondheid hen tot de afwijzende beschikking heeft bewogen. Zij merken verder op, dat er in de gemeente reeds 4 slachtplaatsen vóór de wet van 2 Juni 1875 *Stbl.* n°. 95 waren opgericht, die al een ondragelijken stank verspreiden en zij deelen ten slotte nog mede, dat Mellegers wel runderen slacht doch het geslachte niet in den winkel ten verkoop aanbiedt, doch het bij vierendeelen naar de hal te Rotterdam vervoert. Burg. en Weth. vreezen, dat wordt hem vergunning verleend, dit den weg openstelt voor nog vele aanvragen tot ontduiking van het toezicht en de betaling der slachtgelden, geheven bij het abattoir te Rotterdam. De slachters toch koopen hunne runderen in de gemeenten om Rotterdam en juist omdat er aldaar tegen het abattoir veel oppositie bestaat, moet volgens de meening van het college van Dagelijksch Bestuur de weg worden afgesneden waardoor een zóó nuttige inrichting, niet aan haar doel zou beantwoorden.

De Hoofd-Ingenieur is in zijn missive van 19 Jan. 1884 n°. 52 de meening toegedaan dat het besluit van het gemeentebestuur moet worden vernietigd. Wat de redenen betreft, die Burg. en Weth. tot hun besluit hebben bewogen, dat de

bodem reeds door het begraven van afval van twee slachtplaatsen is verpest en dit door eene nieuwe vergunning nog grooter zou worden, merkt hij op, dat er bij het slachten van gezond vee van geen begraven van afval en dus van geen verpesten van den bodem sprake is en het den aanvrager zonder bijzondere vergunning niet veroorloofd is om ziek vee te slachten. Van de bij het slachten niet onmiddelijk bruikbare stoffen, namelijk meststoffen en bloed, worden de eerste in de mestvaalten, zooals overal elders, in plattelandsgemeenten zonder bezwaar verzameld en zullen dus in Overschie wel evenmin schade voor de gezondheid teweegbrengen, terwijl van het bloed, eenigen tijd bewaard, evenmin eenig kwaad is te vreezen. De Hoofd-Ingenieur vreest echter dat Burg. en Weth. bij hunne beslissing meer aan het argument hebben gehecht, in hun brief aan Ged. Staten genoemd, dat namelijk de vergunning gevraagd wordt, om de betaling der slachtgelden en het toezicht aan het abbattoir te Rotterdam te ontkomen dan aan de in hun besluit van 13 Oct. ll. genoemde redenen. De wet echter erkent zoodanig argument niet als een grond van weigering der vergunning. Hij adviseert derhalve tot het verleenen der vergunning onder de volgende voorwaarden:

1°. dat de slachtplaats worde voorzien van een waterdichten geplaveiden vloer, in het midden waarvan een insgelijks waterdichten van klinkerts in portlandcement bewerkten put, waarin het bloed kan afloopen.

2°. dat het bloed na iedere slachting uit den put moet worden verwijderd en hoogstens gedurende vijf dagen aan de achterzijde van het erf in gesloten vaten mag worden bewaard.

3°. dat in een der hoeken van de slachtplaats een behoorlijk waterdichte zinkput worde gelegd zóó ingericht, dat alléen het water tot het reinigen der slachtplaats, ontdaan van afvalstoffen naar de bestaande riolen of over het open erf kan afloopen.

4°. dat de meststoffen evenals de afvalstoffen in het zinkputje verzameld, telkens zooveel noodig moeten worden verwijderd en vervoerd naar een door adressant onder goedkeuring van Burg. en Weth. te bepalen plaats.

5°. dat de inrichting moet zijn in werking gebracht vóór of op 1 November 1884.

Ged. Staten van Zuidholland vereenigen zich in hun ambtsbericht van 29 Jan./4 Febr. 1884 met het gevoelen van den Hoofd-Ingenieur en adviseeren derhalve mede tot het verleenen der vergunning onder bovengenoemde voorwaarden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 26 *Maart* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten als:

1°. van 11 Maart 1884, n°. 4, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *A. van Iersel te Baardwijk, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, van* 30 *Augustus* 1883, *G. n°.* 4 *D.*, 1e *afd. A, waarbij zijne op* 25 *Juni te voren plaats gehad hebbende verkiezing tot lid van het bestuur van den Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk is vernietigd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 47.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep ingesteld door A. van Iersel te Baardwijk, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 30 Augustus 1883, G n°. 4 D,

afd. A, waarbij zijne op 25 Juni te voren plaats gehad hebbende verkiezing tot lid van het bestuur van den Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk is vernietigd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1884 n^{0}. 1;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 7 Maart 1884, n^{0}. 10, Afd. Waterstaat A;

Overwegende dat bij de verkiezing op 25 Juni 1883 van twee leden van het bestuur, van den Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk bij de stemming voor het eerste lid 52 stemmen zijn uitgebracht, van welke 29 op A. van Jersel en 23 op N. L. Dekkers, en dat eerstgenoemde dientengevolge is verklaard te zijn verkozen;

dat aan die stemming is deelgenomen door Jos. Loeff, uitbrengende als "aangewezen door zijne moeder" 3 stemmen en als "gevolmachtigde van de erven H. B. Martini" 5 stemmen;

dat deze Jos. Loeff, gelijk niet wordt tegengesproken, veelmin betwist, is of althans tijdens voorschreven stemming was minderjarig, en dien ten gevolge door N. L. Dekkers aan Gedeputeerde Staten van Noordbrabant de vernietiging der verkiezing van A. van Jersel is gevraagd;

dat Gedeputeerde Staten bij hun hierboven vermeld besluit de gevraagde vernietiging hebben uitgesproken, op grond dat — terwijl volgens art. 5 van het Algemeen Reglement voor de waterschappen in Noordbrabant minderjarigen niet uit eigen hoofde kunnen optreden en zij dus evenmin voor anderen het stemrecht kunnen uitoefenen — de 8 door den minderjarigen Loeff uitgebrachte stemmen op den uitslag der bedoelde verkiezing van invloed hebben kunnen zijn;

en dat A. van Jersel van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat, mocht ook al door genoemden minderjarige ten onrechte zijn mede gestemd krachtens de aanwijzing zijner moeder, de drie als zoodanig door hem uitgebrachte stemmen van geenen invloed op de verkiezing hebben kunnen zijn, en voorts bewerende, dat de vijf stemmen door Jos. Loeff als schriftelijk gemachtigde uitgebracht, als geldig zijn aan te merken, omdat in art. 6 van het Reglement, eene vertegenwoordiging krachtens schriftelijke volmacht is erkend, minderjarigen daarbij als vertegenwoordigers niet zijn uitgesloten en mitsdien naar art. 1835 van het Burgerlijk Wetboek, ook minderjarigen als lasthebbers bij de stemming kunnen optreden;

Overwegende, dat volgens art. 2 van het genoemd Algemeen Reglement grondbezit het vereischte is om als ingeland van een waterschap te worden erkend, en niet alleen eigen grondbezit, maar onder anderen voor eenen zoon ook dat der moeder-weduwe, op hare schriftelijke aanwijzing, zoodat alzoo die zoon in dat geval niet optreedt als gemachtigde zijner moeder, maar ingevolge de aanwijzing der moeder, als ingeland uit eigen hoofde, vermits haar grondbezit aan hem wordt toegerekend;

dat mitsdien Jos. Loeff, krachtens de aanwijzing van zijne moeder zelf ingeland is van den Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk en ter beantwoording der vraag, of hij als zoodanig het stemrecht kan uitoefenen zoolang hij minderjarig is, art. 5 van het Reglement beslissend is, volgens hetwelk niet de minderjarigen zelven, maar

voor hen diegenen, welke hen volgens het burgerlijk recht vertegenwoordigen, daartoe worden toegelaten;

en dat alzoo op 25 Juni 1883 door den minderjarige Loeff op aanwijzing zijner moeder, in strijd met het Reglement, bij de toen plaats gehad hebbende verkiezing drie stemmen zijn uitgebracht;

Overwegende voorts, dat, wat betreft de vijf stemmen van den minderjarigen Loeff, als schriftelijk gemachtigde van de erven Martini, ook deze door Gedeputeerde Staten voor ongeldig zijn verklaard, omdat bij art. 5 van het Reglement zou zijn aangegeven door wie de belangen van minderjarigen kunnen worden waargenomen, en, waar minderjarigen niet uit eigen hoofde kunnen optreden, zij evenmin voor anderen het stemrecht kunnen uitoefenen;

dat deze opvatting echter niet als juist kan worden aangenomen zoowel omdat in art. 5 alleen van de uitoefening van het stemrecht voor minderjarigen, niet in 't algemeen van de waarneming hunner belangen sprake is, als omdat het hier niet betreft de uitoefening der rechten van minderjarigen maar integendeel de waarneming der belangen van anderen door minderjarigen, waaromtrent in het gemeene recht geenszins als algemeen beginsel geldt, dat een minderjarige als zoodanig uit eigen hoofde uitgesloten, daarom alleen ook zou zijn uitgesloten om voor anderen te handelen;

dat dan ook niet in art. 5 maar in art. 6 van het Reglement de oplossing is te vinden van de vraag of de minderjarige Loeff als gemachtigde eenen stemgerechtigde mocht vertegenwoordigen;

en dat art. 6 zoodanige vertegenwoordiging niet uitsluit, daar die bepaling in 't algemeen het recht op vertegenwoordiging erkennende behoudens de beperkingen die daarin uitdrukkelijk worden gemaakt, maar in deze niet toepasselijk zijn, daarbij niet heeft gederogeerd aan de bevoegdheid, die naar het gemeene recht bestaat, om ook minderjarigen als lasthebbers aan te stellen;

Overwegende dat alzoo alléén kan worden aangenomen de ongeldigheid der drie stemmen, die door den minderjarigen Loeff op 25 Juni 1883 op aanwijzing zijner moeder werden uitgebracht;

dat echter deze drie stemmen van geenen invloed op den uitslag der stemming hebben kunnen zijn, vermits, bij aftrekking daarvan zoowel van het geheele getal uitgebrachte stemmen als van die op A. van Iersel, van de 49 uitgebrachte geldige stemmen alsnog 26, en alzoo de volstrekte meerderheid, zich op den appellant van Iersel hebben vereenigd;

en dat mitsdien de vernietiging der gehouden verkiezing door Gedeputeerde Staten ten onrechte is uitgesproken;

Gezien het algemeen reglement voor de waterschappen in Noordbrabant goedgekeurd bij Ons besluit van 4 Januari 1862, n°. 101 (*Provinciaal Blad* 1862 n°. 1);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 30 Augustus 1883, te verklaren, dat de appellant A. van Iersel op 25 Juni 1883 op wettige wijze verkozen is tot lid van het bestuur van den Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 11 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 11 Maart 1884, n°. 5, houdende beschikking op het beroep van *P. Plank te Nieuwer-Amstel van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem nieuwe voorwaarden zijn opgelegd voor de vergunning tot het hebben eener verzameling van mest.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 51).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. Plank te Nieuwer-Amstel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem nieuwe voorwaarden zijn opgelegd voor de vergunning tot het hebben eener verzameling van mest;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Februari 1884 n°. 92;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 7 Maart 1884, n°. 73, Afd. Hand. en Nijv.;

Overwegende, dat door Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel op 5 Juli 1879 onder zekere daarbij gestelde voorwaarden aan appellant vergunning is verleend tot het hebben eener verzameling van mest op het perceel in die gemeente kadastraal bekend sectie A, n°. 211;

dat Burgemeester en Wethouders, in het belang der openbare reinheid en gezondheid nieuwe voorwaarden noodzakelijk achtende, bij beschikking van 2 October 1883 bepaalden:

1°. dat na 1 Mei 1884 de mest niet anders mag bewaard worden dan in goed gesloten, met pannen gedekte, van goed gesloten gierputten en waterdicht gemetselden steenen vloer voorziene steenen gebouwen, zonder vensters of luchtopeningen, en geen anderen toegang hebbende dan door middel van niet meer dan ééne deur, die niet hooger dan 2 meter en niet breeder dan 1.80 meter mag zijn en welke deur niet

anders mag openstaan dan om den mest van de schuiten of vervoermiddelen in het gebouw of van daar naar de schuiten of vervoermiddelen te brengen en welk gebouw niet mag worden in gebruik genomen dan na goedkeuring van hetzelve door of van wege Burgemeester en Wethouders;

2°. dat na 1 Mei 1884 geen mest op het open terrein zal mogen worden gedroogd of gesorteerd;

3°. dat reeds van nu af aan, telken male als Burgemeester en Wethouders zulks noodig oordeelen, de op het terrein aanwezige mest daarvan moet worden verwijderd en verwijderd gehouden;

Overwegende, dat appellant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) het opleggen van nieuwe voorwaarden aan eene verleende vergunning slechts toelaat, indien de ondervinding de noodzakelijkheid daarvan mocht aantoonen;

dat zoodanige noodzakelijkheid hier niet is aangetoond;

dat Burgemeester en Wethouders zich toch uitsluitend beroepen op de nadeelen, in het algemeen aan mestverzamelingen verbonden, en dus op omstandigheden, die, evenzeer bekend in 1879, destijds het toestaan der gevraagde vergunning zonder de thans opgelegde zeer bezwarende voorwaarden niet hebben belet; — terwijl de ligging van het perceel aan de stillezijde van de Overtoomsche vaart, grootendeels omgeven door weilanden, evenmin pleit voor die beweerde noodzakelijkheid;

dat dan ook, terwijl geen der naburen op het opleggen van nieuwe voorwaarden heeft aangedrongen, integendeel door 47 der omwonenden is verklaard, dat de bewuste inrichting hun niet in het minst schadelijk of lastig is geweest en noch de openbare reinheid noch de gezondheid heeft geschaad;

dat er derhalve geen grond is om de nieuwe, door het gemeentebestuur gestelde voorwaarden op te leggen en adressants verzoek moet worden ingewilligd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met gegrondverklaring van het ingesteld beroep de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel van 2 October 1883, waarbij aan appellant nieuwe voorwaarden werden opgelegd voor het houden eener mestverzameling, te vernietigen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 11 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN.

3°. van 11 Maart 1884, n°. 6, houdende beschikking op het beroep van *Arie van Eijkeren te Nieuwer-Amstel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente, waarbij hem nieuwe voorwaarden zijn opgelegd voor de vergunning tot het hebben eener verzameling van mest.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 51).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Arie van Eijkeren te Nieuwer-Amstel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente, waarbij hem nieuwe voorwaarden zijn opgelegd voor de vergunning tot het hebben eener verzameling van mest;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Februari 1884, n°. 92;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 7 Maart 1884, n°. 73, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat door Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel op 5 Juli 1879, zonder dat daartegen door een der naburen bezwaren waren ingebracht, onder zekere daarbij gestelde voorwaarden aan appellant vergunning is verleend tot het hebben eener verzameling van mest op de perceelen in die gemeente kadastraal bekend sectie A nos. 1624 en 630;

dat Burgemeester en Wethouders, in het belang der openbare reinheid en gezondheid nieuwe voorwaarden noodzakelijk achtende, bij beschikking van 2 October 1883 bepaalden:

1°. dat na 1 Mei 1884 de mest niet anders mag bewaard worden dan in goed gesloten, met pannen gedekte, van goedgesloten gierputten en waterdicht gemetselde steenen vloer voorziene steenen gebouwen, zonder vensters of luchtopeningen, en geen anderen toegang hebbende dan door middel van niet meer dan ééne deur, die niet hooger dan 2 meter en niet breeder dan 1.80 meter mag zijn en welke deur niet anders mag openstaan dan om den mest van de schuiten of vervoermiddelen in het gebouw of van daar naar de schuiten of vervoermiddelen te brengen, en welk gebouw niet mag worden in gebruik genomen dan nà goedkeuring van hetzelve door of van wege Burgemeester en Wethouders;

2°. dat na 1 Mei 1884 geen mest op het open terrein zal mogen worden gedroogd of gesorteerd;

3°. dat reeds van nu af aan, telkenmale als Burgemeester en Wethouders zulks noodig oordeelen, de op het terrein aanwezige mest daarvan moet worden verwijderd en verwijderd gehouden;

Overwegende, dat appellant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) het opleggen

van nieuwe voorwaarden aan eene verleende vergunning slechts toelaat, indien de ondervinding de noodzakelijkheid daarvan mocht aantoonen;

dat zoodanige noodzakelijkheid hier niet is aangetoond;

dat Burgemeester en Wethouders zich toch uitsluitend beroepen op de nadeelen, in het algemeen aan mestverzamelingen verbonden, en dus op omstandigheden, die, evenzeer bekend in 1879, destijds het toestaan der gevraagde vergunning zonder de thans opgelegde zeer bezwarende voorwaarden niet hebben belet, — terwijl de ligging der perceelen aan de stille zijde van de Overtoomsche vaart, en grenzende aan uitgestrekte weilanden, evenmin pleit voor die beweerde noodzakelijkheid;

dat dan ook, terwijl geen der naburen op het opleggen van nieuwe voorwaarden heeft aangedrongen, integendeel door 47 der omwonenden is verklaard, dat de bewuste inrichting hun niet in het minst schadelijk of lastig is geweest en noch de openbare reinheid noch hunne gezondheid heeft geschaad;

dat er derhalve geen grond is om de nieuwe, door het Gemeentebestuur gestelde voorwaarden op te leggen en adressants verzoek moet worden ingewilligd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met gegrondverklaring van het ingesteld beroep, de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel van 2 October 1883, waarbij aan appellant nieuwe voorwaarden werden opgelegd voor het houden eener mestzameling, te vernietigen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 11 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 11 Maart 1884, n°. 10, houdende beschikking op het bezwaarschrift van *J. A. Suringar, gewezen tijdelijk gepensioneerd* 1e *luitenant der infanterie, te Zutfen, tegen de beschikking van den Minister van Oorlog, waarbij zijn verzoek om verlenging van den termijn, waarvoor hem bij besluit van* 3 *October* 1882 *n°.* 20 *tijdelijk pensioen is verleend, is gewezen van de hand.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 36).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bezwaarschrift van J. A. Suringar, gewezen tijdelijk gepensioneerde 1e luitenant der infanterie te Zutfen, tegen de beschikking van Onzen Minister van Oorlog, waarbij zijn verzoek om verlenging van den termijn, waarvoor hem bij Ons besluit van 3 October 1882 n°. 20 tijdelijk pensioen is verleend, is gewezen van de hand;

Den Raad van State, Afd. voor de geschiilen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1884, n°. 93;

Op de voordracht van Onzen Minister van Oorlog van 7 Maart 1884, 1e Afd. n°. 27;

Overwegende dat aan Johan Arnold Suringar, bij Ons besluit van 18 Juli 1870 n°. 19 benoemd tot 2en luitenant, bij Ons besluit van 3 October 1882 n°. 20, op zijn verzoek, wegens lichaamsgebreken is toegekend een tijdelijk pensioen, als bedoeld in de laatste alinea van art. 42 der wet van 28 Aug. 1851 (*Stbl.* no. 128) voor één jaar ten bedrage van f 450;

dat reclamant, bij adres van 27 October 1883, aan Onzen Minister van Oorlog verzocht heeft verlenging van dat tijdelijk pensioen, doch deze hem te kennen heeft gegeven, dat daarvoor geen termen bestonden;

dat reclamant zich bij adres van 24 November ll. tot Ons heeft gewend, bewerende recht te hebben om op nieuw geneeskundig te worden onderzocht, ten einde, zoo zijne lichaamsgebreken blijken alsnog te bestaan, zich een nieuw tijdelijk pensioen te zien toegekend, en mitsdien verzoekt, dat, nadat zijne zaak door den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) zal zijn onderzocht, hem op nieuw een tijdelijk pensioen worde verleend;

Overwegende dat art. 42 der wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* no. 128) bepaalt, dat officieren door Ons op pensioen kunnen worden gesteld, onder anderen, op grond van lichaamsgebreken, en dat, voor zoover de daarbij aangewezen bepalingen op hen van toepassing zijn, zij bij minderen diensttijd dan van twintig jaren tijdelijk op pensioen worden gesteld;

dat deze laatste bepaling blijkens de Memorie van Toelichting in de wet is opgenomen om eenen officier, wanneer hij althans in den eersten tijd geheel of gedeeltelijk ongeschikt moet worden geacht om op eenigerhande wijze in zijn levensonderhoud te voorzien en het hem soms aan middelen ontbreekt om zich geneeskundige of heelkundige verzorging te verschaffen, niet aan zijn lot over te laten, waardoor hij vaak op eenmaal van den eervollen stand van officier tot een lagen trap in de burgerlijke maatschappij zou nederdalen;

dat volgens art. 23 der wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 129) dat tijdelijk pensioen wordt toegelegd niet korter dan voor één jaar en niet langer dan voor 5 jaren, na het eindigen van welken tijd het ophoudt of door Ons op nieuw tijdelijk wordt toegestaan;

dat wel het derde lid van genoemd artikel 23 bepaalt dat, ingeval het pensioen ophoudt, de officier den rang behoudt, door hem bij het verlaten van den dienst

bekleed, maar dat adressant die bepaling verkeerdelijk opvat, als zou daaruit volgen dat hem de gelegenheid is gelaten om, indien door geneeskundig onderzoek mocht blijken, dat zijne lichaamsgebreken niet meer bestaan, zijnen dienst weder te verrichten, en dat, zoo het tegendeel mocht blijken, hem opnieuw een tijdelijk pensioen moet worden toegelegd;

dat toch in het bedoelde derde lid van geen terugkeeren in den werkelijken dienst spraak is, maar alleen van het behouden van den rang, dien de tijdelijk gepensioneerde bij het verlaten van den dienst bekleedde, zooals duidelijk blijkt uit de woorden, waarmede indertijd dit derde lid door de Regeering is toegelicht, luidende: „Aangezien de hier bedoelde officier op eene eervolle wijze, geheel buiten zijne schuld, den dienst moet verlaten en hij derhalve niet gelijk gesteld behoort te worden met dengene, die om wangedrag, al of niet onder toekenning van onderstand, verwijderd wordt, is het bilijk dat hij zijnen rang, ook nadat het tijdelijk pensioen is ingetrokken, blijft behouden.''

dat alzoo volgens art. 23 voornoemd wel door Ons op nieuw tijdelijk pensioen kan worden toegestaan, maar adressant geen recht heeft te vorderen, dat hem op nieuw een tijdelijk pensioen worde verleend;

Gezien de wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 128) en de wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 129), laatstelijk gewijzigd bij die van 29 Mei 1877 (*Stbl.* n°. 114);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat aan Johan Arnold Suringar, niet toekomt een recht om te vorderen dat hem een nieuw tijdelijk pensioen worde verleend.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 11 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
WEITZEL.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5°. van 12 Maart 1884 n°. 7, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Raad der Gemeente Vriezenveen tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, van* 15 *November* 1883 n°. 4785/3175, 2e *afd, waarbij goedkeuring is ont-*

houden aan een besluit van genoemden Raad van 5 October te voren tot regeling der jaarwedde van het te benoemen hoofd eener openbare school in die gemeente.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 54).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Vriezenveen, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 15 November 1883, n⁰. 4785/3175, 2e afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden raad van 5 October te voren tot regeling der jaarwedde van het te benoemen hoofd eener openbare school in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Februari 1884 n°. 3;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 Maart 1884, n°. 741, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat de Raad der gemeente Vriezenveen, bij besluit van 5 October 1883, de jaarwedde van den aan het hoofd der nieuwe school in wijk VI dier gemeente te benoemen onderwijzer heeft bepaald op f 750 met vrije woning en tuin;

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel bij resolutie van 15 November 1883, 2e afd. n⁰. 4785/3175, aan genoemd raadsbesluit hunne goedkeuring hebben onthouden op grond, dat een jaarwedde van f 750 voor het hoofd der nieuwe school, voor 192 leerlingen ingericht, niet voldoende moet worden geacht en niet evenredig aan de werkzaamheden, aan de gemelde betrekking verbonden; dat bovendien het uitloven van die geringe jaarwedde verhindert, om een flink onderwijzer te verkrijgen, en dat het alzoo in het belang van het onderwijs moet worden geacht, de jaarwedde tot een hooger bedrag te regelen en die in de gegeven omstandigheden op f 850 à f 900 zou behooren te worden bepaald;

dat de Raad der gemeente Vriezenveen tegen deze beschikking bij Ons voorziening heeft gevraagd;

Overwegende, dat volgens art. 26 van de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n⁰. 127) de aan elk hoofd der school toe te kennen vaste jaarwedde door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten wordt geregeld, maar in geen geval minder dan f 700 mag bedragen;

dat alzoo volgens de bedoeling des wetgevers die jaarwedde behoort geregeld te worden naar plaatselijke omstandigheden en naar het gewicht der betrekking, waartoe de onderwijzer wordt geroepen;

dat de genoemde gemeente Vriezenveen is een niet onaanzienlijke gemeente en dat de nieuwe school van grooten omvang is, uit vier lokalen bestaat en voor 192 leerlingen is ingericht;

dat naar den geest der wet voor zoodanige school de jaarwedde aan haar hoofd

toe te kennen niet tot het laagste of nagenoeg het laagste bedrag mag dalen, en het door den Raad aangenomen cijfer van f 750 dus niet voor goedkeuring vatbaar is, maar het bedrag zeker op niet minder dan f 850 mag worden gesteld;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* no. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1o. Te verklaren dat Gedeputeerde Staten van Overijssel te recht kunnen goedkeuring aan het raadsbesluit voornoemd hebben onthouden;

2o. De jaarwedde van het hoofd der nieuwe school in wijk VI der gemeente Vriezenveen vast te stellen op f 850.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 12 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van het bestuur van den *Plaspoelpolder, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, in een geschil tusschen dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland en gezegd polderbestuur, over het onderhoud van de kade langs de Kastanjewetering.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met zijn schrijven van 31 Januari 1884 no. 29, Waterstaat A, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door het bestuur van den Plaspoelpolder van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 18/22 December 1883 no. 90 G. S. in een geschil over kade-onderhoud tusschen Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland en gezegd polderbestuur.

Het geschil betreft het onderhoud der kade langs de kastanjewetering, die aldaar de waterkeering van den Plaspoelpolder is; eene kade, die in de zestiende eeuw en

de eerste helft der zeventiende eeuw door de ingelanden van dien polder gebruikt werd als weg om van de verschillende landen uit den polder te komen of tot die landerijen te naderen, en die door die ingelanden werd onderhouden.

Tot staving daarvan wordt o. a. overgelegd eene uitspraak van Hoogheemraden van Delfland van 15 November 1527.

Maar in het midden der zeventiende eeuw kwam hierin verandering; de heer Daniel van Hogendorp, eigenaar van de hofstede van ouds genaamd het klooster van Sion welke in den aangrenzenden Hoekpolder nevens den Plaspoelpolder gelegen was, maar daarvan door de Spieringwetering was gescheiden, wenschte langs die kade een uitweg voor zijne hofstede naar de zijde van Delft te verkrijgen. Hij sloot daartoe 12 April 1652 voor de gezworenen in den Ambachte van Rijswijk eene overeenkomst met de eigenaars van den weg of laan gelegen aan de Noordzijde van de Corstange, voor zoover die was strekkende voor hunne landen, beginnende ten Noordoosten van den nieuwen weg bij 't Haantje en strekkende Zuidwest tot aan de Spieringwetering, bij welke overeenkomst hem werd toegestaan een vrij overpad over die laan om naar en van zijne hofstede met wagen en paard te rijden, tegen verplichting om den weg naar de keur van dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland te onderhouden en wel zoodanig, dat de Plaspoelpolder tegen alle buitenwater beveiligd bleef. Voorts werd daarbij bedongen, dat zoo de Heer van Hogendorp in de vervulling zijner verplichtingen nalatig bleef, de eigenaars van de laan daarin op zijne kosten zouden mogen voorzien.

Reeds in de daarop volgende maand Mei werd genoemden heer van Hogendorp door Hoogheemraden de vereischte vergunning verleend om over de Spieringwetering een brug te leggen om zijne hofstede met de bedoelde kade of laan te verbinden. Later in 1680, is die brug door den eigenaar der hofstede door een steenen brug vervangen.

Sedert de gemelde overeenkomst hebben de opvolgende eigenaars der hofstede. gewoonlijk kortweg Sion genoemd, de kade, waarover zij hun uitweg hadden, altijd onderhouden. Nog in 1848—1851 is eene verzwaring dier kade, geheel buiten kosten des Plaspoelpolders, door den toenmaligen eigenaar van de hofstede Sion bewerkstelligd.

Maar in 1859 is de hofstede verkocht en zijn de daartoe behoorende gronden in handen van verschillende eigenaars gekomen. Wel was in de veilconditien bedongen dat de koopers zich zouden belasten met het onderhoud van wegen, dijken kaden enz. en van de brug over de Spieringwetering, en wel elk naar evenredigheid van de grootte van zijn gekocht perceel, maar weldra bleek het dat die koopers zich over de voldoening aan die verplichting niet met elkander konden verstaan, en dientengevolge het onderhoud nalieten.

Het noodzakelijke gevolg was, dat daaruit moeilijkheden ontstonden. Volgens art. 19 der verordening op het onderhouden der waterkeeringen van de polders in Delfland, van 30 Juli 1859, zijn de polderbesturen verplicht, ieder jaar vóór den 1en Mei, aan dijkgraaf en hoogheemraden in te zenden een staat der verschillende hoefslagen op de kaden van den polder, met de namen en woonplaatsen der onderhoudsplichtigen. Ter voldoening aan die bepaling richtte het bestuur van den Plaspoelpolder o. a. op 26 Juni 1865 een schrijven aan dijkgraaf en hoogheemraden, waarin het betreffende de kade langs de Kastanjewatering van het Haantje tot aan Sion meldde, dat die

kade door de eigenaars van dat Sion, wier namen het daarbij opgaf, moet worden onderhouden ingevolge de overeenkomst van 12 April 1652, — Dijkgraaf en Hoogheemraden beantwoordden dat bericht met de opmerking dat niet alleen de namen en woonplaatsen van de gehoefslaagden behoorden te worden opgegeven, maar ook de landen in den polder, die met hoefslagen zijn belast, of waarop de verplichting tot onderhoud kleeft. Het bestuur van den Plaspoelpolder verklaarde echter daaraan niet te kunnen voldoen, omdat de waterkeering langs de kastanjevaart niet is gekadastreerd, en de hofstede Sion binnen den polder geen eigendom bezat.

Volgens het polderbestuur is toen en ook later in 1880 de kade door tusschenkomst van Dijkgraaf en Hoogheemraden door de eigenaars van Sion buiten bezwaar des polders gemaakt en in orde gebracht.

Maar toen dat polderbestuur op 7 November 1882 zich tot Dijkgraaf en Hoogheemraden wendde met verzoek, dat door dit college de eigenaars der buitenplaats Sion als onderhoudsplichtigen zouden worden aangeschreven tot verzwaring der waterkeering des polders langs de kastanjewetering, ontving het polderbestuur ten antwoord dat Dijkgraaf en Hoogheemraden aan dat verzoek niet konden voldoen, omdat de overeenkomst van 12 April 1652 dien onderhoudsplicht niet voldoende aantoont. In die akte toch, schreven Dijkgraaf en Hoogheemraden, is alleen spraak van een gedeelte laan of kade, gelegen vóór het land van de heeren E. van der Dussen en J. Duijst van Voorhout, doch wordt van het verdere deel der waterkeering geen melding gemaakt. Ook was, voegde het college er bij, bij ingesteld onderzoek zoowel in het archief van de gemeente Rijswijk als van het Rijk, niet gebleken, dat er met de overige aangelanden van de laan overeenkomsten zijn gesloten. Krachtens art. 2 der keur van 30 Juli 1859 oordeelde het bedoeld college dus dat de polder voor het onderhoud der kade behoorde te zorgen, nu het tegendeel niet uit hoefslagboek of andere wettige verplichting blijkt.

Te vergeefs betoogde het polderbestuur, dat het niet ter zake doet of de genoemde heeren van der Dussen en Duijst van Voorhout in 1652 van vele of weinige landen aan de bedoelde kade eigenaars waren, daar in allen gevalle de eigenaar van Sion zich toen bij meergemelde akte heeft verbonden tot het onderhoud van den geheelen kastanjeweg, beginnende ten Noordoosten van den nieuwen weg bij het Haantje en strekkende Zuidwest op tot de Spieringwetering, zooals dan ook de opvolgende eigenaars van Sion voortdurend den geheelen weg hadden onderhouden, — Dijkgraaf en Hoogheemraden bleven er op aandringen dat het polderbestuur tot herstel der waterkeering langs de kastanjewetering zou overgaan. — Het polderbestuur daarentegen schreef wel de eigenaars der perceelen, die vroeger de meergenoemde hofstede uitmaakten, aan om onverwijld den weg naar de bepalingen der keur in orde te brengen, maar toen deze daaraan niet voldeden, bepaalde het er zich toe daarvan aan Dijkgraaf en Hoogheemraden kennis te geven met verzoek die eigenaars overeenkomstig art. 5 der keur alsnog te willen aanmanen.

Dijkgraaf en Hoogheemraden hebben daarop krachtens art. 93 van het algemeen polderreglement van Zuidholland de tusschenkomst van Ged. Staten ingeroepen, opdat door deze eene beslissing in het bestaande geschil mocht worden gegeven. Bij de uiteenzetting van zijne beweringen hierboven vermeld in eene aan Ged. Staten

gerichte memorie heeft het polderbestuur behalve de overige bescheiden, waarop het zich beroept, een uittreksel overgelegd van den legger der wegen en voetpaden binnen de gemeente Rijswijk, door den Raad dier gemeente vastgesteld 7 Januari 1874, op welken legger als onderhoudsplichtigen van den weg langs de kastanje van de Haantjesbrug af tot aan de brug van de hofstede Sion worden vermeld de eigenaars van die hofstede. Wel is daarbij gevoegd dat deze zich er aan onttrekken en het onderhoud overlaten aan aangelanden van den Plaspoelpolder, maar de bedoelde eigenaars der hofstede hebben zich nooit tegen dien legger en dus ook niet tegen hunne verplichting tot onderhoud verzet of van hunne ongehoudenheid daartoe doen blijken.

Gedep. Staten hebben bij hunne aangevallen uitspraak het polderbestuur in het ongelijk gesteld, verklarende den Plaspoelpolder verplicht om in den gebrekkigen toestand zijner kade langs de Kastanjewetering door deugdelijk onderhoud te voorzien en het bestuur des polders gehouden om aan die verplichting te voldoen.

Deze beslissing steunt op de volgende overwegingen:

Overwegende, dat het bestuur van den Plaspoelpolder zijn onderhoudsplicht ten aanzien zijner kade langs de Kastanjewetering betwist op grond dat de gezamenlijke eigenaren der gronden van de voormalige Hofstede Sion, gelegen in den naburigen, van den Plaspoelpolder door boezemwater gescheiden Hoekpolder uit krachte van de door hem overgelegde akten van 12 April 1652 en 2 Mei 1859 als rechtstreeks jegens het waterschap voor het onderhoud dier kade aansprakelijk zouden moeten worden aangemerkt;

Overwegende dat die bewering in lijnrechten strijd is met gezegd art. 2 der keur, daar dit alléén dan den polder van die verplichting ontlast zoo het onderhoud aan Ingelanden wettig is opgelegd, en mitsdien eene verwijzing naar de eigenaren der gronden van de voormalige Hofstede Sion, die buiten den polder zijn gelegen, volgens art. 2 der keur niet tot ontheffing des polders van zijne aansprakelijkheid voor dat onderhoud kan leiden;

Overwegende bovendien, dat noch uit de akte van 12 April 1652, noch uit die van 2 Mei 1859 volgt, dat de gronden van Sion zouden kunnen worden beschouwd als jegens het waterschap belast met het onderhoud der genoemde kade;

Overwegende toch dat bij geen dier akten het waterschap partij is geweest;

Overwegende, dat de eerste, verleden tusschen de toenmalige eigenaren der in den Plaspoelpolder aan de Kastanjewetering gelegen landen en die van de Hofstede Sion strekt tot vestiging eener erfdienstbaarheid van weg over de op eerstgenoemde landen gelegen kade ten behoeve van de gronden van Sion;

Overwegende dat wel bij die akte tevens door de vestigers dier erfdienstbaarheid van haren verkrijger werd bedongen het onderhoud van gezegden weg als waterkeering volgens de keuze van Delfland; doch dat — daargelaten de vraag of daaruit eene persoonlijke verplichting van den toenmaligen eigenaar van Sion en zijne erfgenamen, dan wel een zakelijke last aan de erfdienstbaarheid verbonden, werd geboren — door dat beding, aangegaan tusschen 2 grondeigenaren, het eigendom des eenen evenmin met een publiekrechterlijken waterschapslast kan worden bezwaard, als dat des anderen van dien last ontheven;

Overwegende dat mitsdien uit dat beding geene andere verplichting kan voortvloeien

dan een civielrechtelijke jegens de eigenaren van het dienstbare erf tot het leveren van de specie en den arbeid, die vereischt mochten worden voor de vervulling van den publiekrechtelijken onderhoudslast, waarmede dat erf, d. i. diens eigenaren, jegens het waterschap belast waren en zouden blijven;

Overwegende dat de contractanten dan ook met dat beding geene andere bedoeling hebben gehad dan die verplichting te scheppen, gelijk ten duidelijkte blijkt uit het slot der akte, waarbij werd bepaald: „op poene van nalaticheyt van 't geen hierboven geschreven staat, d' Eygenaars van de voorschreven weech ofte laan 't zelve zullen vermogen te doen maecken tot costen van gemelden Heer van Hogendorp" (den contracteerenden toenmaligen eigenaar van Sion).

Overwegende dat, zoo bij de akte van 1652 op de gronden van Sion geen publiekrechterlijke onderhoudslast ten aanzien der bedoelde kade ten behoeve van het waterschap opgelegd kon worden of is, evenmin een beroep op de verkoopakte dier gronden van 2 Mei 1859 ten deze kan baten, daar ook deze als civielrechtelijke akte geen publiekrechtelijken onderhoudslast kon scheppen, en dit ook niet heeft gepoogd, daar zij, sprekend van „de lasten waarmede het goed was bezwaard en die de koopers zouden hebben na te komen," geen andere kan hebben op het oog gehad dan de werkelijk rechtens bestaande lasten;

Overwegende voorts ten overvloede dat ten onrechte door het polderbestuur is beweerd, dat de Hooge Heemraden van Delfland bij hunne beschikking van 11 Mei 1652 op een verzoek van den heer van Hogendorp om vergunning tot het plaatsen van 2 jakken of binten in de Spieringwatering, de eigenaren van Sion als onderhoudsplichtig jegens het waterschap ter zake van de bewuste kade zouden hebben aanerkend, terwijl, al moge, ofschoon het onbewezen is, de eigenaar van Sion in 1848 op uitnoodiging van het polderbestuur de kade hebben verhoogd en verzwaard, ja al mochten, ofschoon ook dit onbewezen is, alle de opeenvolgende eigenaren van Sion als zoodanig gerechtigd tot de in 1652 verkregen erfdienstbaarheid, sints dat jaar tot 1859 voortdurend de kade hebben onderhouden, zulks, evenmin als de akten van 1652 en 1859, zou kunnen worden aangenomen tot bewijs dat gezegde gronden tegenover het waterschap met dat onderhoud belast zouden zijn, — maar daaruit alleen zoude volgen, dat die eigenaren in hunne aan de uitoefening der erfdienstbaarheid verbonden belangen in opvolging van den heer van Hogendorp de civielrechtelijke verplichting tot voorziening in dat onderhoud, welke deze tegenover de eigenaars van het dienstbare erf in 1652 op zich nam, te hebben willen blijven vervullen;

Overwegende dat, daar het bestuur van den Plaspoelpolder niet overeenkomstig de artt. 2 en 19 van bovengenoemde keur van Dijkgraaf en Hoogheemraden de namen en woonplaatsen der ten aanzien dezer kade onderhoudsplichtige Ingelanden des polders heeft kenbaar gemaakt; veelmin, wat tevens vereischt zoude zijn, van den onderhoudsplicht van deze door hoefslagboek of andere wettige verplichting het bewijs heeft geleverd, dit bestuur verplicht is in den gebrekkigen toestand dier kade uit de polderkas te voorzien.

Het polderbestuur is tegen deze beslissing bij Z. M. in beroep gekomen.

In zijn adres betoogt het in de eerste plaats, dat het door den vastgestelden legger der wegen en voetpaden van Rijswijk rechtens vaststaat dat onderhoudsplichtigen van

den bedoelden weg of kade, want weg en kade maken één geheel uit, zijn de eigenaars van de hofstede Sion. Vervolgens merkt app. op, dat art. 2 der keur, waarop Gedep. Staten zich beroepen, niet verhindert, dat ingelanden, zij het ook van een anderen polder, als onderhoudsplichtigen zijn aangewezen. App. meent dat de eigenaars der hofstede Sion publiekrechtelijk onderhoudplichtig tegenover Delfland zijn, omdat de akte van 12 April 1652 niet inhoudt een bilaterale overeenkomst, maar eene vergunning verleend door gezworenen in den ambachte van Rijswijk aan den eigenaar van Sion tot het leggen van den bedoelden weg onder de mits dat die kade of weg door dien eigenaar of zijne rechtverkrijgenden zou worden onderhouden. App. beroept er zich voorts op dat gedurende meer dan twee eeuwen die eigenaars als onderhoudsplichtigen der kade bij het Hoogheemraadschap zijn bekend geweest; dat het polderbestuur herhaaldelijk hen als zoodanig aan Dijkgraaf en Hoogheemraden heeft opgegeven en door dezen daarin vroeger altijd is berust.

Deze beweringen van app. worden door Gedep. Staten bij hun ambtsbericht over zijn in hunne handen gesteld adres op de volgende wijze bestreden:

I. Door het woord Ingelanden, als de betrekking aanduidende waarin grondeigenaren staan tot den Polder, waarin hunne gronden gelegen zijn, kan in art. 2 der keur van Delfland van 30 Juli 1859 niet anders zijn bedoeld dan de Ingelanden van den Polder, van welks kade-onderhoud in dat artikel sprake is. Dientengevolge zou naar luid van dat art. 2 alleen een door het Polderbestuur ingeroepen onderhoudsplicht van Ingelanden van den Plaspoelpolder maar geenszins die van de eigenaren der in den Hoekpolder gelegen gronden van Sion, den Plaspoelpolder kunnen ontheffen van de verplichting tot onderhoud zijner kaden, welke uit den aard elker polderinrichting ontstaat en in gezegd art. 2 der keur als de regel voorop gesteld wordt.

II. Geen beroep op den legger der wegen en voetpaden kan in deze iets afdoen — waarom van deze dan ook in de motieven onzer beschikking niet werd gesproken — daar het onderhoud, waarover dit geschil loopt, uitsluitend is dat van de betrokken kade als waterkeering in het waterschapsbelang, d. i. van diens hoogte en verdere afmetingen, terwijl de legger, uitvloeisel van art. 3 van het Reglement op de wegen en voetpaden, van geen ander onderhoud spreekt of spreken kan, dan dat van den op de kruin dier kade gelegen weg, d. i. de zorg dat die begaan en bereden kan worden

III. De poging, die het adres schijnt te beproeven om de akte van 1652 te doen voorkomen als eene vergunning van het waterschapsgezag om op die kade een weg aan te leggen onder den last van haar onderhoud als waterkeering, stuit af op den inhoud dier akte.

Bij die akte, welke verleden werd voor gezworenen in den ambachte van Rijswijk, als het toenmalig instrumenteerend d. i. tot het verleiden van authentieke civielrechtelijke akten bevoegd gezag, werd geheel buiten het waterschapsgezag om, dat bij het Polderbestuur en in hooger ressort bij het Hoogheemraadschap berustte, door de eigenaars van den toen reeds op die kade gelegen weg of laan aan den eigenaar van Sion eene erfdienstbaarheid van weg verleend. Mitsdien is wel uit het daarbij als voorwaarde dier verleening gestipuleerde onderhoud der waterkeering volgens de keure van Delfland, voor de eigenaren van het dienstbare erf een recht op dat onderhoud hetzij tegen de eigenaren van Sion, hetzij tegen de erfgenamen des heeren

van Hogendorp geboren, maar nooit kan door dat beding de publiekrechtelijke onderhoudslast jegens het waterschap van het dienstbare erf op het heerschende erf zijn overgegaan. De eigenaren van Sion kunnen daarom ter zake van dat onderhoud niet jegens het waterschapsgezag aansprakelijk zijn geworden.

IV. In geen der overgelegde stukken is eenig bewijs te vinden van het door de adressanten beweerde feit, dat het Hoogheemraadschap van Delfland de eigenaren van Sion als de jegens het waterschap onderhoudsplichtigen zou hebben erkend.

Al moge het waar zijn, dat gedurende meer dan 2 eeuwen het Polderbestuur nimmer door het Hoogheemraadschap van Delfland ter zake van het onderhoud dier kade werd aangesproken, zoo vindt zulks zijne oplossing in het feit van het deugdelijke onderhoud, dat aan de waterkeering, door wien dan ook, weervoer en alle aanleiding tot aanspreken deed ontbreken. Doch het neemt niet weg, dat nu volgens het Polderbestuur zelf, de waterkeering aan gebrek van onderhoud is komen te lijden, en er mitsdien aangesproken moet worden, de, zoowel uit den aard zijner inrichting als volgens art. 2 der keur, tot dat onderhoud verplichte en dientengevolge te dier zake aansprakelijke de polder zelf is, tenzij volgens artt. 2 en 19 der keur door het Polderbestuur Ingelanden des Polders zijn aangewezen, wier wettige onderhoudsplicht worde bewezen — iets wat geen plaats had en nog door het Polderbestuur wordt geweigerd.

Aan den Raad van State is door het polderbestuur nog ingezonden kopie van eene missive van 2 Oct. 1880 door dat bestuur gericht aan Mevrouw de weduwe A. van den Ham van Heijst, geboren Hoogendijk, en verdere eigenaars van Sion, waarbij worden aangegeven de gebreken die het college van Delfland in die waterkeering heeft bevonden, met uitnoodiging van de zijde van Delfland om die gebreken vóór 1 Nov. 1880 te herstellen. Van die missive schrijft het bestuur is indertijd aan het college van Delfland kennis gegeven. Noch van dat college noch van de onderhoudsplichtigen is daarop eenige aanmerking gemaakt, zoodat het bestuur moet aannemen dat de bevolen veranderingen door de eigenaars van Sion zijn verricht.

De heer Mr. B. L. Rasch te 's-Gravenhage, namens dijkgraaf en hoogheemraden optredende, gelooft zich te kunnen refereeren aan het besluit van Gedeputeerde Staten en aan hetgeen door den Staatsraad-rapporteur in zijn verslag is medegedeeld en wijst overigens, doch geheel subsidiair, op de wetsbepaling dat hier aan een werk kan worden gedacht waartoe Ged. Staten bevoegd waren bevel te geven.

III. het geschil *over de woonplaats van den armen krankzinnige Marinus Johann Gottlob Naumann.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 11 Februari 1884 n°. 631 Afd. B. B. bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het geschil over de woonplaats van den krankzinnige M. J. G. Naumann.

Marinus Johannes Gottlob Naumann is op 20 Januari 1877 geboren te Doodewaard (prov. Gelderland). In Januari 1881 vertoonden zich bij hem sporen van krankzinnigheid, zoodat zijne opname in het St. Joris Gasthuis te Delft noodzakelijk werd geacht. Daar werd hij dan ook op kosten van Dodewaard verpleegd tot Juli 1883. Intusschen had de vader op 12 April 1881 Dodewaard metterwoon verlaten en zich eerst naar Leeuwarden, vervolgens naar Gorinchem begeven, waar hij zich thans nog bevindt.

Op 2/6 Juni 1883 gaven regenten van bovengenoemd St. Jorisgesticht te Delft aan het gemeentebestuur van Dodewaard kennis, dat zij zich na afloop van het kwartaal niet langer konden blijven belasten met de verpleging van M. J. G. Naumann en verzochten dat gemeentebestuur hem vóór of met het einde van de maand uit het gesticht te laten afhalen. Regenten voegden er bij, dat zij tot dezen maatregel gedwongen werden door plaatsgebrek voor patienten, waarvan de opneming, uithoofde van contracten verplichtend is. Naar aanleiding van een hun door den burgemeester van Dodewaard gedane vraag, verklaarden regenten in hunne missive van 11 Juni 1883 volgens rapport van den Geneesheer-directeur van het gesticht: "M. J. G. Naumann is een gezond en vlug doch wat druk en lastig onzindelijk idioot kind, dat onder goed toezicht desnoods wel buiten een gesticht kan verpleegd worden, doch, om zijn soms onhebbelijke en baldadige manieren, toch beter in een of ander gesticht op zijn plaats schijnt, te meer, daar hij ons voorkomt, later aan vallende ziekte te zullen onderhevig worden.

Het gemeentebestuur van Dodewaard heeft den jongen toen uit het gesticht laten halen op 4 Juli 1883 en hem bij zijn vader te Gorinchem laten brengen. In die gemeente werd hij den 10 Juli 1883 in het bevolkingsregister ingeschreven. Daar echter de Burgemeester meende, dat de toestand van het kind van dien aard was, dat de afgebroken verpleging dadelijk moest worden voortgezet, heeft hij omtrent zijn toestand bericht ingewonnen van den Geneesheer-directeur van het St. Jorisgesticht te Delft, dat bericht luidde: dat Marinus Johann Gottlob Naumann een zeer geringe verstandsontwikkeling vertoonde, uiterst weinig begrip en oordeel en naar het schijnt geen geheugen bezat; ten eenenmale het gereticuleerd spraakvermogen miste, niet in staat was om iets aan te leeren; zelfs in spelen en speelgoed, waarmede kinderen van zijn leeftijd zich gaarne bezighouden, niet het minste genoegen schept, van zindelijkheid en reinheid geen besef had en met betrekking tot zijn lichamelijke voeding geheel en al de speelbal van luimen en grillen was als men hem in dat opzicht iets weigerde, dwong om zijn wil te hebben, zich dan uitermate boos en driftig maakte, onwillig rondliep, stampvoette en schreeuwde en soms ook zonder aanleiding waarschijnlijk tengevolge zijner epilepsie, uitermate lastig was, trapte, schopte en beet en als men er niet streng op lette, zijn hoofd en ledematen gedurende deze aanvallen verminkte en beleedigde.

Al spoedig bleek dat de lijder voor zijne omgeving gevaarlijk en zijne wederopname in een gesticht noodzakelijk was en tengevolge der geneeskundige verklaring van 25 September 1883 werd de rechterlijke machtiging aangevraagd en de krankzinnige voorloopig voor rekening van Gorinchem in het gesticht te Gheel (Belgie) bij gebrek aan een plaats in een dergelijk gesticht in ons land opgenomen; uit een brief van regenten van het St. Jorisgesticht aan den burgemeester van Gorinchem blijkt, dat de poging

van dit hoofd der gemeente, om het kind dadelijk na zijn aankomst te Gorinchem weer in voormeld gesticht te doen opnemen, om bovenvermelde reden schipbreuk leed.

Tusschen de gemeenten Gorinchem en Dodewaard ontstond nu verschil, welke gemeente de kosten van verpleging in dat gesticht moest dragen.

In zijn schrijven van 11 Juli 1883 aan Regenten van het St. Joris gasthuis te Delft tot bekoming van inlichtingen, had de Burgemeester van Gorinchem het vermoeden geopperd, dat men hier te doen had met eene ongeoorloofde toekaatsing van een arme, vermits de onafgebroken verpleging van het kind noodzakelijk scheen.

Door den Geneesheer-Directeur werd hem daarop onder dagteekening van 13 Juli geantwoord, dat het hem voorkwam, dat door den Burgemeester van Dodewaard, zoodra deze kennis had genomen van het besluit van Regenten betreffende het ontslag van den lijder uit hun gesticht, het voornemen werd opgevat om zijne gemeente, op welke wijze dan ook, te ontheffen van den finantieelen druk die een armlastig verpleegde meêbrengt. Immers, zoo deelde de Geneesheer-Directeur mede, op 1 Juli ll. meldde zich in het gesticht een zekere Koops aan, bewerende gemeenteveldwachter van Dodewaard te zijn met den mondelingen last van den burgemeester Naumann af te halen, naar zijn ouders te brengen of wanneer die hun zoontje niet konden verplegen, naar den heer Commissaris van Politie te Gorinchem. De veldwachter kon noch zijn aanstelling noch eene machtiging vertoonen, zoodat de Geneesheer-Directeur weigerde den jongen meêtegeven en in een schrijven van 2 Juli ll. n⁰. 157 aan den burgemeester van Dodewaard niet alleen zijn verwondering te kennen gaf dat deze iemand met een mondelingen last kon zenden om een krankzinnige af te halen maar tevens aanmerking maakte op het voornemen, om Naumann òf bij zijn ouders òf bij den Commissaris van Politie te deponeeren, daar het hem bekend was dat die Burgemeester, op zijne vraag aan de ouders of zij hun kind te huis zouden kunnen verzorgen, van hen een ontkennend antwoord had ontvangen. Een paar dagen later kwam de veldwachter terug met eene schriftelijke machtiging waarop de jongen werd meêgegeven; de Geneesheer-Directeur verklaarde daarbij niet vermoed te hebben dat de Burgemeester van Dodewaard aan zijn inhumaan en deloyaal voornemen zou gevolg geven."

Burg. en Weth. van Dodewaard zijn van oordeel dat Gorinchem als de gemeente moet worden aangewezen, die de verplegingskosten moet betalen. Immers, zoo beweren zij, woonde het kind bij zijn opneming, te Gorinchem en zijn verplegingskosten moeten dus ten laste dier gemeente komen, ten ware er een speciale op de wet gegronde oorzaak mocht bestaan, die Dodewaard daartoe zou verplichten. Zoodanige oorzaak nu bestond er huns inziens niet. Zij betoogen wijders, dat hun bestuur wel degelijk gronden had, om het kind op 4 Juli te laten wegnemen, daargelaten nog, dat, al ware dit weghalen zonder gronden geschied, daaruit geene verplichting voor hunne gemeente zou volgen, om de kosten van verpleging te betalen. Juist, omdat het gemeentebestuur van Dodewaard verplicht was, het kind uit Delft te doen weghalen en op dat oogenblik blijkens het schrijven van den Secretaris-rentmeester van het gesticht aan den Burgemeester de verpleging in een gesticht niet volstrekt noodig was, gaat ook, (zoo wordt door Dodewaard aangevoerd) het beroep op het Kon. Besl. 15 November 1852 n°. 24 niet op, omdat daarbij werd aangenomen, dat „het afbre-

ken der verpleging zijn eenige oorzaak had in den toeleg van het bestuur der gemeente om die gemeente aan een onderhoudslast te onttrekken, waarmede zij volgens de wet eenmaal was bezwaard."

Gedep. Staten van Gelderland zijn van oordeel dat, vermits uit de stukken overtuigend blijkt dat van de zijde van Dodewaard geenerlei opzet heeft bestaan om door het afbreken der verpleging in het gesticht de gemeente te onttrekken aan den onderhoudslast van het krankzinnige kind, de gemeente Gorinchem als de woonplaats beschouwd moet worden, bedoeld in art. 26 der wet op het armbestuur.

Dat college heeft alzoo geene vrijheid gevonden bij Burg. en Weth. van Dodewaard pogingen in 't werk te stellen om hen hunne gemeente als woonplaats van den krankzinnige te doen erkennen.

De Commissaris des Konings in Gelderland verklaarde bij de inzending der stukken zich met het gevoelen van Gedep. Staten te vereenigen.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, van oordeel dat de bewering van het gemeentebestuur van Gorinchem, ook met het oog op een in een bijna gelijksoortig geval genomen Kon. besluit van 15 November 1882, juist is, hebben den minister verzocht dit geschil aan de beslissing van Z. M. te onderwerpen.

Burg. en Weth. van Dodewaard hebben in een schrijven aan den Raad van State gericht, hun gevoelen nader verdedigd. Zij komen daarbij nogmaals op tegen de beschuldiging van den Geneesheer-Directeur, bovenvermeld. Nogmaals wijzen zij er daarin op dat Naumann niet op hun verzoek is ontslagen en dat hij volgens rapport van den Geneesheer-Directeur desnoods wel buiten een gesticht kon verpleegd worden; $2^1/_2$ maand is hij dan ook ten huize zijns vaders te Gorinchem verpleegd. Huns inziens is dus de gemeente, waar zijn woonplaats gevestigd was, toen noodzakelijkheid tot opneming in een gesticht ontstond en de machtiging is aangevraagd, gehouden zijn verpleging te bekostigen en doet het er niets toe, of er vroeger, in Januari 1881, toen hij te Dodewaard woonde, noodzakelijkheid bestond om hem in een gesticht op te nemen, daar immers die noodzakelijkheid bij zijn ontslag op 4 Juli 1883 had opgehouden te bestaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Tiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 2 April 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit, als:

van 17 Maart 1884, n^{0}. 11, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Amerongen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht*, *van* 6 *December* 1883 n°. 29, *waarbij goedkeuring wordt onthouden aan het besluit van dien Raad van* 27 *September bevorens tot het aangaan eener geldleening.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 59.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Amerongen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1883 n°. 29, waarbij goedkeu-

ring wordt onthouden aan het besluit van dien Raad van 27 September bevorens tot het aangaan eener geldleening;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Maart 1884 n⁰. 5;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 Maart 1884 n⁰. 1187, Afd. B. B.;

Overwegende dat de Gemeenteraad van Amerongen op 27 September 1883 besloot tot het aangaan eener geldleening van f 48000, strekkende tot deelneming in het Aandeelen-kapitaal der Oosterstoomtramweg-Maatschappij, tot bestrijding van kosten wegens verbouwing eener openbare lagere school en tot eene verwisseling van bestaande schuld rentende 5 % in eene van ten hoogste 4½ %;

dat dit besluit bij missive van Burgemeester en Wethouders van Amerongen van 28 September 1883 ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten is ingezonden;

dat deze, op 11 October ll. besluitende tot het instellen van een nader onderzoek, bij brief, gedagteekend 16 October ll., aan Burgemeester en Wethouders mededeelden, dat voormeld Raadsbesluit en een ander gelijktijdig ingezonden besluit, strekkende tot deelneming in de bovengenoemde trammaatschappij, bij hun college nog een punt van onderzoek uitmaken, waarna op 20 October een conferentie ter zake tusschen het Gemeentebestuur en eene Commissie uit dat College van Gedeputeerde Staten plaats had;

dat Gedeputeerde Staten op 26 November 1883 aan het Gemeentebestuur schreven: „Onze beslissing op het Raadsbesluit tot deelname in de geldleening ten behoeve van den Oosterstoomtramweg Zeist—Arnhem wordt verdaagd," en eindelijk bij resolutie van 6 December 1883 no. 29 aan het Raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening van f 48000, op grond dat het in strijd is met het financieel belang der gemeente, de gevraagde goedkeuring onthielden;

dat de Gemeenteraad van Amerongen van deze beslissing bij Ons voorziening vragende aanvoert, dat Gedeputeerde Staten op 6 December onbevoegd waren goedkeuring te onthouden aan een hun op 28 September aangeboden Raadsbesluit, waaromtrent niet binnen den bij art. 197 der Gemeentewet bepaalden termijn een bericht, de beslissing verdagende, was ingekomen, en dat overigens bij het Raadsbesluit de financieele belangen der gemeente behoorlijk zijn behartigd;

Overwegende, dat in het schrijven van Gedeputeerde Staten, gericht aan Burgemeester en Wethouders van Amerongen, gedagteekend 16 October ll. (notulen 11 October n°. 51) alleen mededeeling wordt gedaan niet aan den Gemeenteraad, maar aan Burgemeester en Wethouders, en zonder verzoek om daarvan aan gezegden Raad kennis te geven;

dat de op 28 September bevorens ingezonden Raadsbesluiten omtrent de geldleening en de deelneming in de Tram-Maatschappij in onderzoek waren, zonder dat daarin met een enkel woord melding gemaakt werd van de verdaging eener beslissing waartoe trouwens ook eerst geruimen tijd later behoefde besloten te worden;

dat, wel is waar, Gedeputeerde Staten ten aanzien van het in art. 197 der Gemeentewet bedoeld bericht omtrent eene verdaging der beslissing niet gebonden zijn aan bepaalde woorden of uitdrukkingen, maar dat, bij de uit de geschiedenis dier wetsbe-

paling onmiskenbare bedoeling des wetgevers om te verhoeden, dat de beslissing op de lange baan worde geschoven, het bericht toch zoodanig moet zijn ingekleed, dat daaruit stellig blijkt van de strekking om te moeten dienen tot het einde in art. 197 aangewezen;

dat nu de omstandigheid, dat reeds op 11 October, toen dus de termijn, aan Gedep. Staten bij de wet tot het geven eener beslissing gelaten, nog niet half verstreken was, tot het schrijven der mededeeling besloten werd, medebrengt, dat daarmede vermoedelijk niet werd bedoeld eene verdaging der beslissing, omdat het destijds nog geheel onzeker was, of niet binnen den vereischten termijn het onderzoek kon afloopen en dit afhing van den uitslag der conferentie op 20 October bepaald, na welken datum zelfs er althans nog acht dagen van den wettigen termijn overblijven om òf eene beslissing te nemen, òf, des noodig bevonden, haar te verdagen; — en dat, mocht ook al de bedoeling van Gedeputeerde Staten ten aanzien van hun bericht van 16 October ll. eene andere geweest zijn, de inhoud daarvan en de omstandigheden waaronder het werd opgemaakt en verzonden, van dien aard zijn, dat eene met die bedoeling strijdige opvatting alleszins is gerechtvaardigd, — te meer omdat, indien Gedeputeerde Staten met hun schrijven van 16 October bedoeld hadden het bericht naar art. 197 der Gemeentewet te geven, het alsdan onverklaarbaar is, waarom Gedeputeerde Staten, nadat zij op 16 Oct. ll. hunne beslissing, ook omtrent het besluit tot deelneming in de Trammaatschappij, reeds zonder tijdsbepaling hadden verdaagd, op nieuw op 26 November hunne beslissing ten aanzien van dàt besluit, andermaal onbepaald verdaagden;

dat derhalve het schrijven van Gedeputeerde Staten van 16 October ll. niet kan worden aangemerkt als het door de wet gewilde bericht van verdaging en mitsdien het Raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening toen op 28 of 29 October geen bericht, de beslissing daaromtrent verdagende, bij den Gemeenteraad was ingekomen, als door Gedeputeerde Staten goedgekeurd moet beschouwd worden, en deze dus op 6 December daaraanvolgende onbevoegd waren omtrent het Raadsbesluit alsnog eene beslissing te nemen;

dat onder deze omstandigheden een onderzoek naar de vraag, of gemeld Raadsbesluit al dan niet strekt in het finantieel belang der gemeente, niet meer kan te pas komen;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1883 n°. 29, te verklaren, dat het besluit van den Gemeenteraad van Amerongen van 27 September bevorens tot het aangaan eener geldleening van f 48.000, toen binnen 30 dagen na de mededeeling daarvan aan Gedeputeerde Staten geen bericht, de beslissing verdagende, bij den Gemeenteraad was ingekomen, volgens de wet voor goedgekeurd was te houden.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 17 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. H. Luijerink te Lonneker, van een besluit van burgemeester en wethouders dier gemeente, waarbij aan J. Zilverberg te Enschedé vergunning is verleend tot het oprichten van een pakhuis tot berging van afval van katoen.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Daartoe door Z. M. gemachtigd, heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder dagteekening van 28 Februari ll. n⁰. 40, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een door J. H. Luyerink te Lonneker ingesteld beroep tegen het besluit van B. en W. dier gemeente van 30 October 1883 n⁰. 426, waarbij aan Jacob Zilverberg en zijne rechtverkrijgenden vergunning is verleend, om op het perceel, kadastraal bekend in sectie O n°. 2881, een pakhuis op te richten, bestemd tot berging van katoen en afval van katoen.

Bij genoemd besluit werden door B. en W., naar aanleiding van de behalve door nderen ook door J. H. Luyerink ingebrachte bezwaren, aan de vergunning o. a. de volgende voorwaarden verbonden:

„*a.* dat het pakhuis uitsluitend zal dienen tot berging van katoen en afval van katoen, en deze stoffen nimmer in vochtigen staat of met olie of vet doortrokken, zelfs niet bij de geringste hoeveelheid daarin worden geborgen.

„*b.* dat het houtwerk voor den bouw van dit pakhuis te bezigen, worde bestreken met eene behoorlijke laag brandvrije asbestverf."

Volgens de bij de vergunning behoorende beschrijving, wordt het pakhuis opgericht van steen, gedekt met pannen zonder stroodokken en zonder verdieping, — en naar de bijgevoegde plattegrondteekening wordt het gebouw breed 5 M. en lang $8^1/_2$ M.

In het adres, waarbij appellant van het besluit van B. en W. in beroep komt bij Z. M., wordt opgemerkt dat in de gemeente Lonneker nog overvloedig terrein wordt aangetroffen, waar dergelijke bergplaatsen, als waarvoor vergunning werd verleend,

voor niemand belemmerend zouden werken, en dat het gemeentebestuur zelf dit vroeger ook scheen in te zien, daar het bij herhaling de oprichting daarvan in bebouwde wijken had geweigerd. Voorts oppert appellant nog den twijfel, of het gemeentebestuur van Lonneker wel het recht had de vergunning te verleenen, daar de aanvrager Zilverberg eerst in 1884 feitelijk eigenaar van den grond zou worden, terwijl met 1 Januari 1884 het gedeelte van Lonneker, waartoe die grond behoort, tot de gemeente Enschedé overgaat. — Bij B. en W. had de appellant schriftelijk als bezwaren ingebracht, dat, indien de oven zijner bakkerij wordt gestookt, allicht vonken de in de bergplaats aanwezige katoen zouden kunnen in brand steken, dat het land door de stof, die van de katoen bij de verpakking valt, veel schade zou hebben en dat de wind die stof in zijne bakkerij drijven en daar in aanraking komen zou met het tot brood bestemde deeg.

Door den Minister zijn Gedep. Staten van Overijssel op het adres gehoord. Deze verwijzen in hun rapport naar de door hen ingewonnen berichten van B. en W. van Lonneker en van den ingenieur van den Provincialen Waterstaat, waarin, naar het hun voorkomt, de bezwaren van appellant op afdoende wijze zijn wederlegd, waarom zij tot afwijzing van het beroep adviseeren.

B. en W. doen opmerken, dat wat het brandgevaar betreft, de gestelde voorwaarden daaraan voldoende te gemoet komen, en dat, daar het pakhuis uitsluitend dient tot berging, niet tot reiniging of verwerking van katoen en afval van katoen, die berging geen stof kan veroorzaken, dat daarvan zelfs de minste hinder wordt ondervonden.

Onder overlegging eener situatieteekening, bericht de Ingenieur, dat het afval van de katoenspinnerijen meest wordt verzonden naar België, en de eenige bewerking, welke het te Enschedé ondergaat, bestaat in het inpakken in balen, waarvan, daar dit binnenshuis geschiedt, hinder voor appellante hoogst onwaarschijnlijk is. Ook het gevaar van brand komt den Ingenieur niet bijzonder groot voor, daar geen met vet gedrenkt katoen in het pakhuis zal worden geborgen en dit van steen is opgebouwd. — Dat tot nu toe vergunning voor dergelijke bergplaatsen in de bebouwde buurten van Lonneker werd geweigerd, noemt de Ingenieur onjuist, daar althans in de onmiddelijke nabijheid van het station vier dergelijke inrichtingen worden aangetroffen, waaronder eene van hout, en wordt er uit den aard der zaak eene bergplaats van afval aangetroffen, bij al de talrijke katoenfabrieken in Enschedé en Lonneker, die zich bijna allen in of bij bebouwde buurten bevinden. Eindelijk vermeldt de ingenieur nog dat app. zich niet heeft verzet tegen de vergunning aan eene andere firma, tot oprichting van zoodanig pakhuis op hetzelfde perceel onmiddellijk naast dat van Zilverberg. De ingenieur oordeelt dus het beroep ongegrond, aannemende dat eene bergplaats van katoenafval, valt onder art. 2 sub VII der wet van 1875, wat hem evenwel twijfelachtig toeschijnt.

In eene door app., nadat de zaak bij deze Afdeeling aanhangig werd, ingediende memorie, wordt, ten bewijze dat men te Enschedé, door de ervaring geleerd, de bedoelde pakhuizen uit de kom der gemeente wil weren, aangevoerd, dat de koopman Serphos, toen diens pakhuis voor eenige jaren door brand vernield was, geene vergunning tot wederopbouw kon erlangen en dat aan den koopman Rozendaal de vergun-

ning tot vergrooting van zijn pakhuis slechts verleend werd onder voorwaarde, dat het volkomen brandvrij werd opgetrokken. Te Lonneker is eene soortgelijke bergplaats, als het hier betreft, in betrekkelijk korten tijd tot drie keer toe afgebrand; en voor weinig maanden is door 't gemeentebestuur aan J. Stofkooper, onder volkomen gelijke omstandigheden, de vergunning geweigerd, die thans aan Ziiverberg is verleend, "waarom" aldus eindigt appellant zijne memorie, — moet eene geheele omliggende buurt onophoudelijk in schrik verkeeren voor het uitbreken der vlammen, daargelaten de kosten van verhoogde assurantie en de geringere waarde van de omliggende perceelen? waarom moeten dergelijke bergplaatsen in de kom der gemeente opgericht worden, wanneer nog onbebouwd terrein genoeg aanwezig is, waar niemand schade of letsel toegebracht wordt, waar geen andere perceelen gevaar loopen in vlammen op te gaan?

De heer Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's-Gravenhage, voor den belanghebbende Zilverberg optredende, bestrijdt het ingestelde beroep. Hij gelooft dat het gemeentebestuur van Lonneker wel degelijk bevoegd was de vergunning in deze te verleenen en oordeelt het zelfs twijfelachtig of de wet van 1875 wel van toepassing is op eene inrichting als waarvoor hier vergunning is verleend. Wat de zaak au fond betreft, tracht spr. aan te toonen dat de bergplaats door niets zal zijn belend en er altijd toevoer van versche lucht zal zijn, terwijl zij, in geval van brand, van alle zijden zal kunnen bereikt worden. Hij bespreekt voorts de bezwaren van appellant die vrees koestert voor stof en brandgevaar, doch hij gelooft dat het eerste geheel en al als hersenschimmig kan worden beschouwd en het tweede al zeer overdreven is. Ten slotte dringt spr. aan op handhaving der verleende vergunning.

III. het beroep van *de weduwe Kuipers en H. L. Elting te Valthe, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, omtrent de door hen gevraagde wijziging van den legger der waterleidingen in de gemeente Odoorn.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 4 Maart 1884 Waterstaat A n^{0}. 19 bij den Raad van State, Afd. voor de Geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep ingesteld door de Wed. Kuipers en H. L. Elting te Valthe van het besluit van Gedep. Staten van Drenthe van 11 Jan. 1884 n^{0}. 22, omtrent een door adressanten gevraagde wijziging van den legger der waterleidingen in de gemeente Odoorn.

Nadat bedoelde legger door Gedep. Staten bij besluit van 26 Mei 1883 was vastgesteld, hebben adressanten zich in December van dat jaar tot dat college gewend, verzoekende dien legger in dien zin te wijzigen, dat het op bladz. 1 onder volgn. 2 daarvan voorkomende pand van hun naam worde geroieerd en alleen te hunnen laste worde gelegd het onderhoud van de til in dat pand gelegen. Gedep. Staten gaven

hun als beschikking op hun adres te kennen dat, vermits hier niet de rede was van eene bevrijding van den onderhoudslast, als in art. 9 van 't reglement bedoeld, het college zich tot de door hen verzochte wijziging niet bevoegd acht, en verklaarden hen mitsdien in hun verzoek niet-ontvankelijk.

Adressanten hebben zich thans tot Z. M. gewend. Zij erkennen dat zij verzuimd hebben hunne bezwaren, toen het nog tijd was, bij Burg. en Weth. in te brengen, maar beweren zich tot Gedep. Staten te hebben gewend met verzoek dat deze alsnog het abuis mochten herstellen door van de hun bij art. 10 van het reglement op de waterleidingen toegekende bevoegdheid gebruik te maken en eene herziening van den legger te bevelen. Gedep. Staten hebben zich onbevoegd verklaard om aan hun verzoek te voldoen, omdat hier niet de rede is van bevrijding van onderhoudslast als in art. 9 bedoeld, maar adressanten zijn van oordeel dat de bevoegdheid bij art. 10 gegeven zich verder uitstrekt. Zij verzoeken mitsdien dat het Z. M. behage aan Gedep. Staten in overweging te geven het verzoek van adressanten andermaal ter hand te nemen en te onderzoeken of hunne bezwaren gegrond zijn of niet.

Gedep. Staten, op dit adres gehoord, geven als hun gevoelen te kennen, dat adressanten niet-ontvankelijk behooren te worden verklaard, omdat art. 10 door de adressanten aangehaald, geen beroep op Z. M. toelaat.

Adressanten hebben aan den Raad van State ingezonden twee koopakten, bij elk van welke hunne perceelen belast zijn met het onderhoud van een derde in de Loopjestil; de akte, waarbij een perceel met het derde $^1/_3$ bezwaard wordt, is volgens hen in het ongereede geraakt.

IV. het beroep van *L. J. van Weert, te Veghel, van een besluit van burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Ingevolge Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij missive van 4 Maart ll. nº. 46, Afd. Hand. en Nijv., aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, ter overweging toegezonden het beroep, door L. J. van Weert te Veghel ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 1 December 1883 nº. 4, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprichting eener slachterij in het perceel, kadastraal aldaar bekend in sectie G nr. 816.

Tegen het verleenen der vergunning waren bezwaarschriften ingediend door het bestuur der R. K. kerk, de onderwijzers der bijzondere school voor jongens en de overste van het gesticht van liefdadigheid en van de bijzondere school voor meisjes, alle welke gebouwen binnen de 200 M. van de op te richten slachterij gelegen zijn. De afwijzing van het verzoek geschiedde op de overweging:

„dat het perceel, waarvoor adressant vergunning tot oprichting eener slachterij vraagt, grenst ten westen aan de bijzondere school met speelplaats voor meisjes,

welke voor een gedeelte zelf de noodige versche lucht door de ramen voor de binnenplaats, waar de slachterij zou worden opgericht, moet trekken, dat die school bezocht wordt door ruim 400 kinderen; dat die school verbonden is aan het gesticht van liefdadigheid, waarin tevens is het gasthuis tot verpleging van ouden en zieken;"

"dat het perceel grenst ten oosten aan de speelplaats en de lokalen der bijzondere school voor jongens, tellende ruim 300 leerlingen; dat het perceel grenst ten noorden aan de inrichting tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, in welke richting vuil en afval bovendien uit den aard der ligging van het terrein moeten wegvloeien" en

"dat alle vrees bestaat voor schade aan de gezondheid van ongeveer 1000 personen en voor hinder van ernstigen aard door het verspreiden van vuil of walgelijke dampen."

Appellant voert in zijn adres aan, dat het bezwaar van schade aan de gezondheid of van hinder van ernstigen aard geheel denkbeeldig is, daar steeds gezorgd zal worden dat onmiddelijk na de slachting alle afval, bloed, vuil enz. van het terrein verwijderd en buiten de kom der gemeente gebracht worden. In een nader aan den Minister gericht schrijven voegt app. daaraan nog toe, dat wat betreft den grond door 't gemeentebestuur ontleend aan de onmiddelijke belending der bijzondere school met speelplaats voor meisjes, welke door 5 daar aanwezige ramen van versche lucht moet kunnen voorzien worden, — app. volgens het Burg. Wetb. het recht zou hebben deze ramen te doen dichten en die omstandigheid in allen gevalle geene reden van afwijzing mag zijn, daar de afstand meer dan groot genoeg is om de van de slachtplaats komende lucht te verwijderen. De voorstelling, dat het perceel grenst aan de inrichting tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, noemt app. verder onjuist, daar die inrichting meer dan 150 M. van de slachterij is verwijderd. Omtrent een in het lokaal der slachterij reeds aanwezigen put, geeft app. op, dat deze enkel dient tot opvanging van het huishoudwater, maar dat hij gaarne bereid is een put te maken tot tijdelijke berging van bloed en afval en dien telkens onmiddelijk na afloop der slachterij te ledigen. Eindelijk wijst app. er nog op, dat in de kom der gemeente niet minder dan 5 slachterijen bestaan, over welker ligging, hoewel veel ongunstiger dan de zijne, nimmer klachten zijn gerezen.

Door Ged. Staten van Noord-Brabant, in wier handen appellants adres gesteld werd, zijn Burg. en Weth., de Hoofd-Ingenieur van den Prov. Waterstaat en de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht gehoord.

Burg. en Weth. berichten, dat er niet de minste waarborg bestaat dat app. geregeld en nauwgezet de door hem toegezegde opruiming zal doen verrichten en dat door de afsluiting van het terrein, toezicht hoogst moeilijk zoo niet onmogelijk zijn zal.

De Hoofd-Ingenieur meldde, dat hij na een persoonlijk onderzoek in loco tot de overtuiging is gekomen, dat in de bezwaren door voorwaarden wel is te voorzien, en deelt, onder overlegging eener situatieteekening, de gronden mede, waarop die overtuiging steunt.

Daarentegen was de Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht op grond van de door hem opgegevene hygienische redenen van meening, dat appellants verzoek

niet behoort te worden ingewilligd. En met deze meening vereenigen Gedep. Staten zich.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling was aangebracht, heeft haar Voorzitter opgevraagd, als aan de stukken ontbrekende: 1°. het oorspronkelijk verzoekschrift van app. aan Burg. en Weth. gericht, en 2°. de daarbij volgens art. 5 1°. der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) behoorende beschrijving. Met toezending van het verzoekschrift, antwoordden Ged. Staten, dat de bedoelde beschrijving, blijkens bericht van Burg. en Weth., bij hen niet was ingekomen. Voorts zijn bij deze Afdeeling nog brieven ontvangen van Burg. en Weth., van het kerkbestuur, van de overste in het gesticht van liefdadigheid, en van den bestuurder der bijzondere school voor jongens, allen inhoudende, dat zij het niet noodig achten nadere memorien of bewijsstukken tot staving hunner bezwaren in te zenden. En eindelijk kwam nog in een schrijven van appellant, waarin hij de gunstige ligging der voor de slachterij bestemde localiteit en het niet bestaan der gegronde bezwaren tegen de gevraagde inrichting nader tracht aan te toonen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Elfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag 9 April 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck,

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 17 Maart 1884, n°. 13, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *J. N. van der List, te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan G. J. D. Arends vergunning is verleend voor de plaatsing van een stoomwerktuig van twee paardenkrackt in zijne smederij aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 57).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. N. van der List, te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan G. J. D.

Arends vergunning is verleend voor de plaatsing van een stoomwerktuig van twee paardenkracht in zijne smederij aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Maart 1884, nº. 2;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 14 Maart 1884, nº. 56, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat, nadat bij Ons besluit van 13 Juli 1883, nº. 7, vernietigd was eene op het verzoek van G. J. D. Arends gevolgde beschikking van Burgemeester en Wethouders van Gouda dd. 21 Februari 1883 en verklaard was, dat omtrent het verzoek, zooals het werd gedaan, geene beslissing had kunnen worden genomen, — dezelfde aanvrager zich andermaal tot het Bestuur der genoemde gemeente heeft gewend en vergunning heeft gevraagd om in zijne smederij, zijnde het perceel, gelegen aan de Nieuwehaven, wijk N nº. 120, kadastraal bekend als sectie B nº. 1784, eene stoommachine met ketel van twee paardenkracht te plaatsen, ten einde daarmede in beweging te kunnen brengen drie draaibanken, eene schaafbank, eene boormachine en eenen slijpsteen, benoodigd tot het bewerken van ijzer en andere metalen;

dat, nadat op de zitting, bedoeld bij art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95), verschillende mondelinge en schriftelijke bezwaren tegen de voorgenomen inrichting waren in het midden gebracht, hoofdzakelijk ontleend aan vrees voor verhooging der assurantiepremie, vermindering van de waarde der naastbij gelegen woningen, storing der nachtrust en mogelijk brandgevaar, — Burgemeester en Wethouders van Gouda bij besluit van 31 October 1883 de gevraagde vergunning hebben verleend onder de volgende voorwaarden:

a. dat de stoommachine worde geplaatst aan de zuidwestzijde van het van steen opgetrokken vóórgedeelte van het perceel wijk N 120, namelijk aan de zijde van het woonhuis van den adressant, en wel op een fundament niet samenhangende met de wanden van het perceel;

b. dat de binten, waaraan de drijfassen zijn bevestigd, in het midden worden ondersteund door eenen moerbalk, welke rust op ijzeren stijlen, staande op een voldoend fundament;

c. dat de hoofddrijfas mede worde aangebracht aan de Zuidwestzijde van het perceel namelijk zoo dicht mogelijk bij den Noordoostelijken muur der woning van den adressant;

d. dat de schoorsteen, die tot een hoogte van 10 M., van uit den beganen grond gemeten, moet worden opgetrokken, worde voorzien van eenen vonkenvanger of vonkenklep;

e. dat nauwkeurig worden nageleefd de voorschriften betreffende het in werking brengen van stoomtoestellen, voorkomende in de Koninklijke besluiten van 24 Sept. 1869 (*Stbl.* nº. 154), 12 September 1873 (*Stbl.* nº. 128) en 4 December 1877 (*Stbl.* nº. 99), welke besluiten dienen tot uitvoering der wet van 28 Mei 1869 (*Stbl.* nº. 97);

f. dat in de smederij geene werkzaamheden mogen worden verricht tusschen des avonds 10 uren en des morgens 6 uren, dan met bijzondere vergunning van den Burgemeester der gemeente Gouda;

Overwegende, dat tegen deze beslissing J. N. van der List Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat volgens art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) het oprichten eener inrichting alleen dan mag worden geweigerd, wanneer daarvan te duchten is gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid, en hinder van ernstigen aard, als daar bedoeld;

dat aan de ingebrachte bezwaren, voor zooveel die volgens de wet in aanmerking kunnen komen, in het algemeen door de opgelegde voorwaarden op doelmatige en voldoende wijze wordt te gemoet gekomen;

dat het echter, ten einde dreuning en trilling van het naastbijzijnd perceel te voorkomen, billijk schijnt bij de opgelegde voorwaarden nog deze te voegen, dat de beweging niet anders dan door riemschijven op de werktuigen mag worden overgebracht;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de beschikking van Burgemeester en Wethouders van Gouda dd. 31 October 1883, waartegen het beroep was gericht, te handhaven, met bijvoeging der voorwaarde, dat de beweging niet anders dan door riemschijven op de werktuigen mag worden overgebracht, en voorts met bepaling en met wijziging in zóóverre, dat de inrichting voltooid en in werking gebracht zij binnen 6 maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 17 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 27 Maart 1884, n°. 10, houdende beslissing in *het geschil over de bestemming der fondsen van het Burgerlijk Armbestuur, gevestigd te Capelle.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 84.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende een geschil over de bestemming der fondsen van het Burgerlijk Armbestuur te Capelle;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Maart 1884, nº. 63;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 24 Maart 1884, nº. 1298, afdeeling B. B.;

Overwegende, dat het Burgerlijk of Algemeen Armbestuur te Capelle, dat van oudsher ook aan behoeftigen uit de gemeente Vrijhoeven Cappel onderstand verleende, sedert den aanvang van 1883 weigert uitkeering te doen aan noodlijdenden uit laatstgemelde gemeente, op grond dat art. 22 der in 1870 gewijzigde armenwet slechts bedeeling toelaat aan armen, zich bevindende in de gemeente, waaronder het armbestuur ressorteert;

dat het gemeentebestuur van Vrijhoeven Cappel, meenende, dat het fonds van voorzegd armbestuur ook tot bedeeling van de behoeftigen uit Vrijhoeven Cappel bestemd is, onder overlegging van talrijke bescheiden tot staving van dit gevoelen, de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten heeft ingeroepen;

dat het aan dezen niet is gelukt dit geschil in der minne te doen bijleggen, daar het armbestuur voormeld blijft beweren, dat voor behoeftigen uit eene andere gemeente, met name uit Vrijhoeven Cappel, geen aanspraak op ondersteuning uit de fondsen dier instelling kan worden gemaakt en elke bedeeling vroeger verstrekt louter vrijgevigheid is geweest, in welk beweren dat armbestuur gesteund wordt door het gemeentebestuur, terwijl de gemeenteraad van Capelle, ook zijnerzijds tot handhaving van dit beginsel willende medewerken, op 14 Januari ll. besloot het op 30 Augustus 1855 vastgesteld reglement voor gezegd armbestuur aldus te wijzigen, dat daaruit in artt. 17 en 19 de vermelding van inwoners uit Vrijhoeven Cappel onder degenen, aan wie uit de fondsen der bedoelde instelling ondersteuning verstrekt kan worden, zou vervallen;

dat het hier derhalve een geschil betreft over de bestemming eener instelling van weldadigheid, door de burgerlijke gemeente Capelle geregeld en van harentwege bestuurd, dat ingevolge art. 69 der gewijzigde armenwet, door Ons moet worden beslist;

Overwegende, dat overeenkomstig hetgeen gebleken is omtrent den vroegeren toestand in het reglement voor het Burgerlijk Armbestuur te Capelle, zooals het door den Raad dier gemeente in zijne vergadering van 30 Augustus 1855 is vastgesteld, wordt erkend: „dat het burgerlijk armenfonds van Vrijhoeven Cappel met dat van Capelle is vereenigd, doch dat gezegde instelling van weldadigheid van ouds alleen door het gemeentebestuur van Capelle is geregeld en van zijnentwege bestuurd;

dat bij gezegd reglement dientengevolge in artt. 17 en 19 bepaald is, dat onderstand verleend zal worden aan armen, die in de gemeente Capelle of Vrijhoeven Cappel domicilie van onderstand hebben;

dat het niet is tegengesproken dat overeenkomstig die voorschriften de armen van Vrijhoeven Cappel zoowel als die van Capelle tot Januari 1883 uit dat fonds zijn ondersteund;

dat het beweren van het armbestuur, dat die ondersteuning een daad van onverplichte vrijgevigheid zou zijn geweest, maar geen gevolg van een recht waarop Vrijhoeven Cappel voor hare armen aanspraak kan maken, niet alleen onbewezen is,

maar dat zelfs geen enkele grond is aangevoerd om het eenigermate waarschijnlijk te maken;

dat ten onrechte is beweerd, dat door art. 22 der armenwet, zooals dit in 1870 is gewijzigd, verandering in de bestemming der hier bedoelde fondsen zou zijn gebracht, omdat genoemd artikel inhoudt, dat op de aanvraag om onderstand beslist wordt door het armbestuur der gemeente, waar de arme zich bevindt; dat integendeel dit artikel medebrengt, dat, waar een vereenigd armbestuur voor twee gemeenten bestaat, door dat armbestuur beslist moet worden op de aanvragen van armen, die zich hetzij in de eene hetzij in de andere van die beide gemeenten bevinden;

dat dus niets is aangevoerd om het zelf maar twijfelachtig te maken, of de bestemming in 1855 voor de armenfondsen in geschil aangenomen, wel de oorspronkelijke en ware bestemming is;

dat derhalve de Raad van Capelle geene bevoegdheid heeft, die bestemming thans willekeurig te veranderen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n⁰. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85).

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de fondsen van het Burgerlijk Armbestuur gevestigd te Capelle, bestemd zijn voor de armen der twee gemeenten Capelle en Vrijhoeven Cappel.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 27 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

30. van 31 Maart 1884, n°. 2, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door den *Raad der gemeente Dantumadeel, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, van* 27 *December* 1883, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1884.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 111).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente Dantumadeel tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 27 December 1883, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1884;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Maart 1884, n°. 12;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Maart 1884, n°. 1414, Afd. B. B.;

Overwegende, dat op de aan Gedeputeerde Staten van Friesland ter goedkeuring toegezonden gemeentebegrooting van Dantumadeel voor 1884 onder hoofdstuk IV der uitgaven art. 1, de post voor onderhoud en aanschaffing van brandspuiten, voor *memorie* was uitgetrokken;

dat de Gemeenteraad van Dantumadeel weigerde voor dien post eenig cijfer uit te trekken, omdat het aanschaffen van meer brandspuiten, dan de bestaande, waarop door Gedeputeerde Staten werd aangedrongen, doelloos zou wezen, aangezien op de meeste plaatsen in de gemeente geen water aanwezig is, — het nut dus niet tegen de kosten zou opwegen, en de geldelijke toestand der gemeente dergelijke uitgaven niet gedoogt;

dat daarop Gedeputeerde Staten bij besluit van 27 December 1883, 2e afdeeling F., hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden, op grond dat daarop behooren voor te komen de kosten der brandweer en de gemeente niet volstaan kan met daarvoor slechts een memoriepost uit te trekken, zoolang niet in de behoefte aan brandbluschmiddelen behoorlijk is voorzien; dat verder de door den Raad aangevoerde redenen, die de niet-aanschaffing van brandspuiten zouden wettigen, niet afdoende zijn, daar toch zeer zeker het nut daarvan voor de zeer belangrijke dorpen Rinsumageest en Veenwouden, beide langs bijkanalen gelegen, zoodat aldaar ten allen tijde voldoend water is te bekomen, niet kan worden weêrsproken; dat wat den geldelijken toestand der gemeente aangaat, die niet zoo slecht is, als de Raad voorgeeft, en in allen gevalle de uitgaven voor aankoop eener brandspuit door het aangaan eener geldleening kunnen worden bestreden en alzoo over eenige jaren kunnen worden verdeeld;

dat de gemeenteraad van Dantumadeel tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen, bewerende, dat zeer zelden een geval van brand in de gemeente is voorgekomen; dat in zoodanig geval gemakkelijk eene spuit uit eene aangrenzende gemeente te krijgen is; dat voorts in de gemeente een hoofdelijke omslag wordt geheven van gemiddeld 7 % van het zuiver inkomen; dat verscheidene nieuwe of hoogere uitgaven te wachten zijn, en de gemeente reeds een schuldenlast van f 81500 heeft, zoodat tegen het aangaan eener nieuwe leening bezwaar bestaat;

Overwegende dat in de Gemeentewet het beginsel is aangenomen, dat de zorg voor de brandweer is eene gemeentezorg en dat de uitgaven, daarvoor gevorderd, op de gemeentebegrooting moeten worden gebracht;

dat de gronden door den Raad aangevoerd, niet afdoende zijn om te kunnen aan-

nemen, dat in eene gemeente als Dantumadeel, die uit verschillende dorpen bestaat, eene voldoende brandweer zou kunnen gemist worden;

dat zeer zeker de aanwezigheid van één brandspuitje van zeer gering watergevend vermogen en één extincteur, beide in het gemeentehuis geplaatst, verre van voldoende is te achten en van geenerlei nut kan zijn in de van het gemeentehuis verwijderde dorpen Rinsumageest en Veenwouden met hunne aaneengebouwde kommen en voor de bediening der spuit alleszins toereikenden watervoorraad;

dat, waar de wet de gemeente met de zorg voor de brandweer belast, de Raad zich alleen op grond van de mogelijkheid, dat in tijd van nood wel hulp uit eene aangrenzende gemeente te krijgen zal zijn, niet van die zorg ontheven kan achten;

dat derhalve Gedeputeerde Staten terecht beslist hebben, dat door den post voor onderhoud en aanschaffen van brandspuiten voor *memorie* uit te trekken in de behoeften der brandweer niet behoorlijk wordt voorzien;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, van 27 December 1883, 2e afd. F., het daartegen ingestelde beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 31 Maart 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 2 April 1884, n°. 2, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Franeker, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, van* 13 *December* 1883, *n°.* 22, 2e *afd. F., waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de Gemeentebegrooting voor* 1884.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 99).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Franeker van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 13 December 1883 n°. 22, 2e afd. F., waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1884;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Maart 1884, n°. 10;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Maart 1884 n°. 1413, Afd. B. B.;

Overwegende, dat in het laatst van 1881 tusschen de provincie Friesland en de gemeente Franeker eene overeenkomst is gesloten, met het doel het geneeskundig gesticht voor behoeftige krankzinnigen aldaar door de gemeente te doen exploiteeren;

dat dit contract, aangegaan voor den tijd van één jaar, op het einde van 1882 en 1883 telkens voor een jaar is verlengd geworden;

dat de gemeente de vroeger door regenten aangegane geldleeningen, nog onafgelost tot een bedrag van f 9200, als gemeenteschuld erkende;

dat de exploitatie voor 1882, evenals die voor 1881 gedaan had, een batig saldo opleverde, welke saldo's bedroegen f 3.101.37[5] over 1881 en f 6.655.77[5] over 1882;

dat in den loop van 1883 de behoefte tot oprichting van een nieuw gebouw, bestemd voor de verpleging van onrustige mannen, onvermijdelijk noodzakelijk bleek en de kosten daarvan op f 15000 geraamd werden;

dat de gemeenteraad besloot daartoe over te gaan en te dier zake eene geldleening te sluiten, waarvan de rentebetaling en aflossing zou worden gekweten „uit de kas van het gesticht."

dat Gedeputeerde Staten weigerden aan dit besluit goedkeuring te verleenen, op grond dat het gesticht, eene zuiver gemeentelijke instelling geworden, geene eigene fondsen bezat en derhalve de leening door de gemeente behoorde te worden aangegaan en ook uit hare fondsen de rentebetaling en aflossing moest plaats hebben;

dat Burgemeester en Wethouders dientengevolge voor bedoelde uitgaaf eenen post op de gemeentebegrooting uittrokken en tevens onder de ontvangsten eenen post van gelijk bedrag als opbrengst eener te sluiten geldleening, terwijl tevens werd voorgesteld van de vroegere schuld van het krankzinnigengesticht, thans gemeenteschuld geworden en nog bedragende f 9200, af te lossen eene som van f 6000;

dat echter in de zitting van den Gemeenteraad van 23 October ll. werd besloten bedoelde aflossing slechts te stellen op f 2700 en met f 3300 daarentegen den hoofdelijken omslag te verminderen;

dat terwijl de gemeentebegrooting bij Gedeputeerde Staten in onderzoek was, aan dat college door een der regenten van het krankzinnigengesticht, die niet, evenals de andere regenten, tevens lid van den Gemeenteraad was en door den geneesheer van het gesticht werd te kennen gegeven, dat naar hun inzien de batige saldo's der exploitatie van het krankzinnigengesticht ten behoeve dier inrichting behoorden te

worden aangewend, en niet, gelijk zij beweerden dat plaats had, strekken mochten tot vermindering van den hoofdelijken omslag;

dat Gedeputeerde Staten, dit gevoelen omhelzende, bij resolutie van 8 November ll. de begrooting aan den gemeenteraad ter wijziging terugzonden, daarbij te kennen gevende, dat de batige saldo's over de exploitatie van het krankzinnigengesticht voor dat gesticht behoorden bestemd te blijven; dat derhalve, aangezien die saldo's over 1881 en 1882 f 9757.15 bedroegen, dit bedrag in de eerste plaats moest dienen voor het bouwen der nieuwe bewaarplaats, en derhalve niet f 15000 maar slechts ongeveer f 6000 behoorde te worden geleend;

dat, nadat Burgemeester en Wethouders eene vergeefsche poging hadden aangewend om Gedeputeerde Staten op hun gevoelen te doen terugkomen, de Gemeenteraad van Franeker op 4 December ll. besloot aan het verlangen van Gedeputeerde Staten niet te voldoen, daarbij hoofdzakelijk overwegende, dat, aangezien de uitgaven voor het krankzinnigengesticht gemeente-uitgaven- en zijne inkomsten gemeente-inkomsten geworden zijn, de batige saldo's zich oplossen in de gemeente-ontvangsten en niet afzonderlijk bestemd behoeven te blijven ten bate dier inrichting;

dat Gedeputeerde Staten, hunne vroegere beweringen handhavende, daarop bij resolutie van 13 December 1883 aan de gemeentebegrooting en aan het daarbij behoorend plan eener geldleening ad f 15000 goedkeuring onthielden, hoofdzakelijk op grond dat de batige saldo's der exploitatie van het krankzinnigengesticht, die ten bedrage van f 9757.15 bij den aanvang van het dienstjaar 1884 beschikbaar zouden zijn, behooren bestemd te worden, hetzij tot delging der ten behoeve van het krankzinnigengesticht aangegane en nog niet afgeloste schuld, hetzij tot medebestrijding van de kosten der voorgenomene uitbreiding van de bij die inrichting behoorende gebouwen;

dat de Gemeenteraad op 24 December d. a. v. besloot van dit besluit in beroep te komen en Burgemeester en Wethouders, aan dit besluit bij adres van 27 December uitvoering gevende, Ons verzochten de gemeentebegrooting, zooals die door den Gemeenteraad is vastgesteld, alsnog goed te keuren en mitsdien uitspraak te doen in het bestaande geschil tusschen Gedeputeerde Staten van Friesland en den Gemeenteraad van Franeker;

Overwegende dat blijkens de voordracht door Gedeputeerde Staten van Friesland aan de Staten van dat gewest van 15 September 1881, de bedoeling bij het sluiten der tusschen de provincie en de gemeente bestaande overeenkomst, hierboven vermeld, geweest is: „het gesticht niet meer als eene op zich zelve staande inrichting met eigene fondsen, maar geheel als eene gemeentelijke inrichting te doen beschouwen en te beheeren;"

dat dienovereenkomstig het contract is ingericht; dat daarbij eenerzijds is bepaald hoeveel voor elken lijder door de provincie aan de gemeente zou worden betaald en anderzijds, dat tegen genot van dit subsidie de exploitatie geheel voor rekening der gemeente zou komen;

dat de ontvangsten en uitgaven van het gesticht daarom, nadat de rekening van het gesticht door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd, onder de ontvangsten en uitgaven der gemeenterekening worden opgenomen, zoodat het voor- of nadeelig saldo

zich in het slot der gemeenterekening oplost en daarmede één geheel uitmaakt;

dat dus het geven eener eigene bestemming aan het saldo der exploitatie van het gesticht, als afzonderlijk fonds, in strijd is met den aard der zaak en met de regelen van het geldelijk beheer der gemeente, volgens welke alle inkomsten en uitgaven der gemeente in ééne begrooting en ééne rekening worden vereenigd;

dat derhalve de stelling van Gedeputeerde Staten, dat bedoeld saldo zou zijn aan te merken als- en daarmede zou moeten gehandeld worden als met eene bijzondere bate, eene bate van zeer bijzonderen aard, op geen enkelen grond steunt;

dat wel bij de nadere regeling van het bedrag der verpleegkosten op de uitkomsten van het gesticht op zich zelven gelet kan worden, doch over het slot van dat beheer de Gemeenteraad met volkomen dezelfde vrijheid beschikt als over het geheele slot der gemeenterekening, waarin het zich heeft opgelost, welk batig slot volgens de bestaande voorschriften, als eerste post onder de gewone ontvangsten der begrooting behoort;

dat dus de vraag, of tot dekking der kosten voor de uitbreiding van het gesticht door daarstelling van een nieuw gebouw eene leening tot gelijk bedrag op de begrooting mag gebracht worden, moet beoordeeld worden met het oog op de geheele gemeentebegrooting;

dat nu de begrooting, zooals zij door den Gemeenteraad is vastgesteld en waarop de hoofdelijke omslag tot nagenoeg het maximum is uitgetrokken, doet zien, dat aan eene leening tot het geheele bedrag der voor de uitbreiding van het gesticht gevorderde kosten, werkelijk behoefte bestaat;

dat daarenboven, al moge het onder art. 1 van hoofdstuk I der ontvangsten op de gemeentebegrooting voor 1884 uitgetrokken batig saldo der gemeenterekening over 1882, ten bedrage van f 10988.89[5], de baten bevatten, afkomstig uit het beheer van het gesticht over 1881 en 1882, die als buitengewone inkomsten zouden kunnen worden beschouwd, daarentegen op de begrooting ook voorkomt eene buitengewone uitgaaf den dienst van het gesticht betreffende, nl. in art. 10 afd. 1 hoofdstuk VIII, aflossing van de geldleening voor het krankzinnigengesticht f 2700, terwijl op de begrooting voor het krankzinnigengesticht, waarvan het totaal zoowel der ontvangsten als der uitgaven op de gemeentebegrooting is uitgetrokken, nog voorkomen als buitengewone uitgaven: in art. 2 afd. 1 hoofdstuk I voor daarstelling van nieuwe inrichtingen f 2000 en in art. 2 hoofdstuk XI aflossing op de oude schuld f 2000;

dat derhalve, voor zoover onder de ontvangsten der gemeente zijn opgenomen buitengewone inkomsten, uit de exploitatie van het krankzinnigengesticht voorkomende, daartegenover ook buitengewone uitgaven dien dienst betreffende onder de op de gemeentebegrooting gebrachte uitgaven zijn begrepen;

dat er dus geen bezwaar kan zijn, dat de gemeente in de noodzakelijk gebleken uitgaaf voor de uitbreiding van het gesticht geheel door middel eener geldleening voorzie;

dat, nadat de begrooting door Ons is goedgekeurd en daarmede mitsdien het bedrag der geldleening is vastgesteld, een in overeenstemming met dat bedrag nader vast te stellen plan van geldleening aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten behoort te worden onderworpen;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, goedkeuring te verleenen aan de begrooting der gemeente Franeker zooals die door den Gemeenteraad is vastgesteld den 23 October 1883, onverminderd het vereischte van goedkeuring door Gedeputeerde Staten op het plan van de tot een bedrag van f 15000 te sluiten leening.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 2 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *A. H. Burghgraef en het beroep van J. T. Noordhof en A. H. Burghgraef, te Spijk, gemeente Bierum, van beslissingen van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij zij niet-ontvankelijk zijn verklaard in hunne verzoeken betreffende een houten pendam, door hen geplaatst, ter vervanging van een aardendam, in een sloot in de gemeente Bierum.*

De *Staatsraad* HEYDENRIJCK brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 27 Februari 1884, n°. 34, werd door den Minister van Waterstaat enz., bij schrijven van 4/6 Maart d. a. v., bij den Raad van State (afdeeling voor de geschillen van Bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van beroepen, ingesteld door A. H. Burghgraef en door J. F. Noordhof met denzelfden A. H. Burghgraef, van beslissingen door Gedeputeerde Staten van Groningen genomen, waarbij adressanten niet-ontvankelijk zijn verklaard in hunne verzoeken, betreffende een houten pendam, door hen geplaatst ter vervanging van een aardendam in een sloot in de gemeente Bierum.

Den 9en October 1882 wendden zich Noordhof en Burghgraef tot heeren Gedeputeerden voornoemd, te kennen gevende dat zij in de sloot, tusschen het perceel van den eerste, kadaster gemeente Bierum sectie H n°. 566, en het land behoorende aan de spaarbank te Spijk, en zulks met goedvinden van deze, een houten pendam hadden geplaatst, ter vervanging van een aardendam, die aldaar sedert onheugelijke jaren lag. Het Bestuur van het 4e onderdeel van het waterschap Fivelingo, binnen 't welk

die sloot is gelegen, had den 3n October bevorens, aan Noordhof en de spaarbank te Spijk aanzegging laten doen, dien dam op te ruimen binnen zekeren termijn.

Adressanten verzochten nu Heeren Gedeputeerden te willen zorgen, dat de voor hunne gronden hoogst noodzakelijke dam zou blijven bestaan, ter voorkoming van verdere gevolgen en verklaarden voorts bij nader schrijven van 12 October 1882, dat zij zich omtrent het geschil vooreerst onderwierpen aan art. 104 § 19 der algemeene bepalingen van het reglement voor het Waterschap Fivelingo.

Doch nog vóór dat de beslissing van Gedeputeerden genomen was, deed bovengenoemd Waterschapsbestuur zelf, ondanks verzet, den dam opruimen, hetgeen weder een schrijven van Noordhof en Burghgraef van 17 October 1882 ten gevolge had, waarbij zij Gedeputeerden verzochten voorloopig herstel van den dam, tot aan de beslissing, te gelasten en waaraan zij bij missive van 22 October 1882 toevoegden dat het waterschapsbestuur op zijn hoogst recht had den eigenaar te bevelen in den houten dam een gat op de noodige hoogte te maken, kunnende van een pomp hier geen sprake zijn.

Bij resolutie van 1 December 1882 overwogen Heeren Gedeputeerden, dat het hier betreft eene zaak die het bestuur van het 4e onderdeel van het waterschap Fivelingo aangaat en het niet ter beoordeeling staat van hun college, of de voormelde dam al of niet moet behouden blijven.

Derhalve gaven zij adressanten te kennen, dat het niet op den weg hunner vergadering ligt, aan hun verzoek tot herstel van voormelden dam gevolg te geven en hun verzoek mitsdien buiten verdere beschikking werd gehouden.

Inmiddels meenden Noordhof en Burghgraef verdere maatregelen te moeten nemen, om het droogloopen hunner slooten te beletten en zoowel in de behoeften van hun land als in de drenking van hun vee te voorzien, waartoe door Burghgraef voornoemd een paar houten pendammen werden geplaatst, met behoorlijke aanvulling en een hekwerk.

Nieuwe moeilijkheden volgden. Opruiming weigerde men; van wege het bestuur werd in den dam een pomp aangebracht, de sloot gedempt, doch weder uitgegraven enz., totdat in het laatst van October 1883 door Burghgraef en door dezen met Noordhof, op nieuw de tusschenkomst van Gedeputeerden ingeroepen werd.

Bewerende, dat artikel 89 van het Reglement voor het Waterschap Fivelingo, geen verbindende kracht heeft en in het geheel niet mocht worden toegepast, of in elk geval verkeerd is toegepast en onder reserve van hun recht om in deze den Burgerlijken Rechter te adieeren, verzochten zij Gedeputeerden dat hun college, uitspraak doende in het over de toepassing van bewust art. 89 gerezen geschil, met en behalve toekenning van schadevergoeding zoude verstaan dat het waterschapsbestuur onbevoegd was tot het bevelen en doen verrichten der geincrimineerde handelingen, met last op het Bestuur om den dam te herstellen in vorigen staat, of zoo als Burghgraef in zijn afzonderlijk adres het uitdrukt „met last op het bestuur om den pendam tusschen de perceelen van Noordhof en de spaarbank te herstellen; de pomp in den dam tusschen nos. 228 en 465 weg te nemen en de sloot tusschen die perceelen weder te dichten, met herplaatsing van de schutting in vorigen staat."

Beide adressen hadden eene dubbele beschikking van Heeren Gedeputeerden van Groningen ten gevolge dd. 28 December 1883 nos. 1 en 2.

In die, genomen op het adres van Noordhof en Burghgraef gezamenlijk, overwogen Gedeputeerden dat de requestranten bereids bij adressen of schrifturen van 9, 12, 17, en 26 (?) October 1882 de tusschenkomst van hun college hadden ingeroepen en daarop door het college eene beschikking was genomen bij resolutie van 1 December 1882 n^{0}. 69; dat de requestranten wel indertijd waren gerechtigd, des goedvindende, van deze beschikking in beroep te komen bij den Koning (wat zij echter niet hebben gedaan), doch dat tegen het bevel en de handeling van het Waterschapsbestuur in 1882 gegeven en verricht, thans niet op nieuw bij hun college kan worden opgekomen, nu hierover bereids eene beslissing was genomen en deze beslissing kracht van gewijsde heeft. Dienovereenkomstig werden requestranten, ter zake voorschreven, niet-ontvankelijk verklaard.

In de resolutie van Gedeputeerden, genomen op het adres van den heer Burghgraef alleen, komen, behalve bovenvermelde overwegingen en dus in hoofdzaak „dat de requestrant ten aanzien van de bezwaren, reeds vroeger ingebracht en waaromtrent reeds is beslist, niet-ontvankelijk wordt verklaard," nog andere voor, omtrent de door het Waterschapsbestuur *in den loop van* 1883 verrichtte handelingen, tegen welke door adressant mede voorziening bij het college was gevraagd, als *a.* het opruimen van een door requestrant geplaatste houten pendam; *b.* het opruimen van een door hem tusschentijds geplaatsten dam en het aanbrengen van een pomp; *c.* het opgraven van de sloot, welke door requestrant was gedempt en het wegnemen van een op die gedempte sloot door hem geplaatste schutting.

Daaromtrent overwogen Gedeputeerden, dat requestrant, blijkens de door hem erkende feiten, telkenmale schriftelijke aanzegging van het Waterschapsbestuur heeft bekomen, om te doen, waartoe, naar het oordeel van het bestuur, de requestrant was verplicht, bij gebreke waarvan het Bestuur zich genoodzaakt achtte zelf handelend op te treden; dat de requestrant, deels door tijdelijke berusting, na bekomen aanschrijving, het Bestuur in zijne voorgenomen handelingen heeft laten begaan, deels door daden van eigen richting het handelend optreden van het Bestuur heeft uitgelokt, zonder echter tegen dit laatste bij de administratieve macht bezwaren wegens verkeerde toepassing der reglementaire bepalingen in te brengen; dat alzoo in dezen stand van zaken de requestrant door het stilzitten heeft berust en door daden van eigen richting eene administratieve beslissing heeft onmogelijk gemaakt; dat eene administratieve uitspraak over de beweerde onbevoegdheid van het Bestuur thans geenerlei bindend en voor uitvoering vatbaar gevolg zou kunnen hebben; dat bij gevolg ook te dezen aanzien de niet-ontvankelijk-verklaring van den requestrant diende te worden uitgesproken; dat de eisch van schadevergoeding wegens onrechtmatige handelingen, ook in het eigen systeem van den requestrant, niet staat ter beoordeeling van de administratieve macht;

mitsdien vonden Gedeputeerden goed, requestrant, ook wat zijn bezwaren tegen de in het jaar 1883 door het Waterschapsbestuur verrichtte handelingen betreft, niet-ontvankelijk te verklaren en voorts te verstaan, dat hun college niet is bevoegd over den eisch tot schadevergoeding, in voege gevraagd, te oordeelen.

Tegen deze beschikkingen kwamen bij Z. M. in beroep Albert Hendrik Burghgraef, geneesheer te Spijk, gemeente Bierum, provincie Groningen bij adres den 10 Januari

1884 en Jan Tjaards Noordhof, rentenier te Spijk, met en benevens genoemden Burghgraef, bij adres den 17en Januari aan het Kabinet des Konings ontvangen.

In beide adressen wordt de stelling van Gedeputeerden, dat omtrent de in 1882 voorgevallen feiten, den 1en Dec. van dat jaar eene beslissing door hen is genomen en deze resolutie, bij gebreke van tijdig beroep, kracht van gewijsde heeft verkregen, bestreden op grond, dat Gedeputeerden, wijl de zaak hun niet aanging, daarvan geene kennis hebben willen nemen, en dus daaromtrent juist niets beslisten; terwijl Burghgraef in zijn request, wat aangaat de overige in 1883 door het Waterschapsbestuur verrichtte handelingen, opkomt tegen de bewering, dat hij daarin zou hebben berust. Zijne protesten en daden bewijzen geheel iets anders. Maar hoe dan, vraagt appellant, „toen ik in 1882 nog slechts werd bedreigd, zeide men met de zaak niets te maken te hebben en nu het Bestuur werkelijk gehandeld heeft, hoor ik mij toevoegen, dat men nu geene beslissing meer kan geven?"

Neen, er bestaat nu eenmaal een geschil. Volgens art. 104 in verband met de artikelen 89 en 90 van het Waterschapsreglement zijn Gedeputeerde Staten tot het nemen eener beslissing verplicht.

Beide adressen eindigen met het verzoek, dat het Zr. Maj. behage, recht doende in hooger beroep, te vernietigen de beslissing van Gedeputeerde, Staten, waarvan appel, en doende, wat dit college had behooren te doen, appellanten hunne in eerste instantie genomen conclusie toe te wijzen.

Gedeputeerde Staten van Groningen, op beide beroepen gehoord, adviseeren tot afwijzende beschikking. In hun schrijven betrekkelijk het beroep van Burghgraef komen geene nieuwe gezichtspunten voor. Het behelst de mededeeling dat appellant terzelfder tijd dat hij zich tot den Koning wendde, een rechtsgeding tegen het waterschapsbestuur bij de Arrondissements-Rechtbank te Groningen heeft aanhangig gemaakt.

In hun schrijven echter, naar aanleiding van het beroep-Noordhof-Burghgraef, leveren Gedeputeerden eenige meer uitvoerige beschouwingen. Eene beschikking dat de beoordeeling van het al- of niet behouden van een dam, berust eenig en alleen bij het waterschapsbestuur, is wel degelijk eene beslissing, en eene juiste ook. Deze werd 1 December 1882 genomen. In beroep ging men tempore utili niet. In 1883 het verzoek herhalende, moesten appellanten dus niet-ontvankelijk worden verklaard. Wat de hoofdzaak betreft, doen Gedeputeerden opmerken, dat de bewering, als zou art. 89 van het waterschapsreglement geen verbindende kracht hebben, als zijnde in strijd met art. 625 B. W. — zeer zonderling is, — Gedeputeerden hebben het door den Koning goedgekeurd Staten-reglement uit te voeren. Daarmede is alles gezegd. Maar daarenboven is bewust art. 89 niet met art. 625 B. W. in strijd, hetgeen zij aantoonen.

Ook is art. 89 niet verkeerd toegepast.

Dat de sloot in geschil niet aan schouw onderworpen is en dus niet op den ligger der schouwbare objecten voorkomt, is volkomen waar, maar de gevolgtrekking faalt.

Art. 89 spreekt niet van schouwbare slooten en schouwbare pompen of dammen, maar het gewaagt van den waterafvoer door slooten naar het onder schouwstaand kanaal, wat hier het geval is. Tusschenkomst van het waterschapsbestuur is dus,

wanneer dit laatste ze noodig oordeelt, gewettigd, — dezelfde omstandigheid verklaart waarom art. 89 voorkomt onder de §§ van den onderhoudsplicht en den schouw, al zijn de slooten zelve ook niet aan schouw onderworpen.

Sedert de overweging van het dubbele beroep bij deze afdeeling werd aanhangig gemaakt, werden door haar ontvangen: 1°. een schrijven van het bestuur der spaarbank te Spijk, goedkeurende de opruiming van den dam of het daarin leggen van een voldoende pomp; 2°. een negatief bericht van het Bestuur van het 4e onderdeel van het waterschap Fivelingo; 3°. eene uitvoerige memorie van Burghgraef ook namens Noordhof ingediend met plattegrondteekening en verscheidene bijlagen, welke memorie ook inzonderheid hunne twisten met spaarbank en begraafplaatsbestuur ontvouwt; 4°. verklaringen van verschillende Spijkenaars ten gunste van appellanten; 5°. een nader schrijven van Burghgraef dd. 5 April '84 en 6°. eene missive van het bestuur der spaarbank, over den stand en invloed van het water op de perceelen der appellanten en de boven liggende gronden, toen de aardendam later de pendam nog bestonden, en thans.

III. het beroep van *M. Stevens te Zalt Bommel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het bouwen van een schuurtje nabij de algemeene begraafplaats aldaar.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 10 Maart 1884 n°. 1115, afdeeling B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep van M. Stevens, uitdrager te Zalt-Bommel, tegen eene uitspraak van Gedep. Staten van Gelderland van 19 December 1883 n°. 33, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het bouwen van een schuurtje op 23.20 M. van de algemeene begraafplaats in de gemeente.

Volgens de aanvraag van app. wenscht hij dat schuurtje, ter lengte van 8.75 M., ter breedte van 3.90 M. en bestemd tot berging van goederen, te plaatsen in zijn tuin, gelegen aan de Bossche poort, kadastraal bekend in sectie A n°. 708.

Blijkens het bericht van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht bestaat er uit een sanitair oogpunt geen bezwaar om het verzoek in te willigen, onder voorwaarde dat het schuurtje nimmer in zijn geheel of ten deele worde bestemd of ingericht tot woning en dat daar binnen of daarbij nimmer een welwaterput worde daargesteld.

De weigering van Gedep. Staten steunt alleen op dezen grond, dat de bebouwde kom der gemeente zich thans uitstrekt tot op een afstand van ruim 32 M. van de algemeene begraafplaats; dat die afstand bij het verleenen der gevraagde vergunning zou worden beperkt tot 23.20 M. en dat tengevolge hiervan, in verband met art. 48 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65), ieder voortaan zonder vergunning op den afstand van 23.20 M. van de begraafplaats gebouwen zou mogen oprichten of putten graven, hetgeen niet anders dan gevaarlijk voor de volksgezondheid en mitsdien strijdig met de bedoeling der begrafeniswet moet worden geacht.

Op gelijke overweging hadden Gedep. Staten een gelijk verzoek van zekeren J. Metz, afgewezen bij beschikking van 23 Febr. 1881. De Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht had in zijn bericht daaraan herinnerd, en evenzeer had het gemeentebestuur van Zalt-Bommel daarop gewezen, daarbij zijne beduchtheid uitende, dat door verleening van het gevraagde verlof mogelijk het gevaar kon ontstaan, dat de begraafplaats te na aan de bebouwde kom der gemeente zal worden gebracht en daardoor wat den afstand tusschen deze beide punten aangaat misschien niet meer geacht zal worden te voldoen aan den daarvoor bij art. 48 der begrafeniswet gestelden eisch, waaruit casu quo later groote bezwaren voor de gemeente zouden kunnen ontstaan.

Tegen het besluit van Gedep. Staten is app. bij Z. M. in beroep gekomen, verzoekende dat Z. M. alsnog de verlangde vergunning moge verleenen. Hij betoogt in zijn adres, dat door het bouwen van een schuurtje de bebouwde kom der gemeente niet wordt uitgebreid, daar die kom dezelfde blijft en, al wordt hem de vergunning verleend, een ander daarom nog niet gerechtigd is om op een afstand van 23.30 M. van de begraafplaats gebouwen op te richten, terwijl dit behalve dat nog onmogelijk is, daar er buiten zijn terrein geen ander terrein gelegen is binnen een afstand van minder dan 32 M. van de begraafplaats dan de stadswallen en wandelingen.

Uit het nader bericht van het gemeentebestuur aan Gedep. Staten blijkt, dat ter aangewezen plaatse nu reeds niet een schuurtje, maar weer een tot woonhuis ingericht gebouw, o. a. voorzien van drie groote schuiframen, zoo goed als voltooid is. Gedep Staten, dit bericht inzendende, blijven bij hun gevoelen, waarvan, naar hun inzien, de onjuistheid door app. wel is beweerd, maar niet bewezen.

App. heeft nog aan den Raad van State eene memorie ingediend. Hij deelt daarin mede, dat hij door verkeerde inlichtingen misleid, meende op de bedoelde plaats te mogen bouwen, en daarom aangevangen had te bouwen, omdat hij anders zijne uitdragerszaak had moeten quiteeren, daar hij die na 1 Mei 1884 in zijn huis, waarin tapperij is, niet meer mocht uitoefenen. Naar zijn oordeel is de beschouwing van Gedep. Staten omtrent de bebouwde kom van Zalt-Bommel onjuist. Die plaats toch is aan alle zijden, buiten het gedeelte dat aan de rivier de Waal ligt, omringd èn door een binnengracht èn door een buitengracht, tusschen welke beiden de wandelingen en het kerkhof zich bevinden. Overal is gebouwd tot aan de binnengracht, op verschillende plaatsen, zoodat in het algemeen mag worden aangenomen, dat die binnengracht de natuurlijke grens is van de bebouwde kom der gemeente; dat ter plaatse, waar appellant gebouwd heeft, een smalle streep tusschen het laatste huis aan die zijde der straat en de binnengracht is, doet niets ter zake. Aan de overzijde der straat toch is veel verder gebouwd naar de zijde van de binnengracht dan nu adressant gebouwd heeft. Hij heeft gebouwd tegen een ter plaatse bestaanden muur en is niet verder gegaan dan bij missive van den Minister van Binn. Zaken van 15 December 1859 (Luttenberg Chr. Verz. 1859 bl. 333) is bepaald ten aanzien van wat onder kom der gemeente moet verstaan worden.

Hij verklaart zich ten slotte bereid alle voorwaarden aan te nemen, die Z. M. aan het geven der vergunning mocht verbinden.

De belanghebbende was zelf ter vergadering tegenwoordig en heeft aan den voorzitter en aan leden der afdeeling verschillende inlichtingen gegeven.

IV. het beroep van *den gemeenteraad van Sleen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1884.

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 11 Maart 1884 n⁰. 1135 afd. B. B. bij den Raad van State, Afd. voor de gesch. van bestuur, aanhangig gemaakt de overweging van het beroep ingesteld door den Raad der gemeente Sleen tegen het besluit van Ged. Staten van Drenthe van 11 Januari 1884 n⁰. 7, waarbij aan de begrooting van inkomsten en uitgaven dier gemeente voor 1884 de goedkeuring werd onthouden.

Ged. Staten van Drenthe hadden bij missive van 25 Februari 1881 n°. 34 het gemeentebestuur van Sleen er op gewezen, dat aan onderscheidene scholen dier gemeente nog niet het hulppersoneel verbonden was, hetwelk daaraan volgens de wet van 13 Augustus 1857 (*Stbl.* n⁰. 103) behoorde werkzaam te zijn. Zij noodigden daarom dat bestuur uit, om te zorgen, dat zoo spoedig mogelijk aan de bedoelde scholen het personeel in dienst werd gesteld, hetwelk daar reeds vroeger had moeten zijn. Bij missive van 5 Augustus 1881 n°. 41 en 21 October 1881 n⁰. 45 herhaalden zij dat verzoek speciaal met betrekking tot de scholen te Schoonoord en Veenoord en bij brief van 10 Juli 1882 n°. 1 wezen zij er op nienw op, dat volgens de schoolstatistiek op 1 Januari van dat jaar in de onderdeelen Erm, Veenoord en Schoonoord respectievelijk 103, 104 en 111 kinderen ter school gingen, zoodat, zelfs naar den eisch der onderwijswet van 13 Augustus 1857 (*Stbl.* n⁰. 103) gerekend, aan elke dier scholen een onderwijzer van bijstand behoorde te zijn. Zij verzochten het gemeentebestuur tevens, om, zoo noodig na verhooging der daarvoor vastgestelde jaarwedden, de bezoldigingen voor die onderwijzers op de begrooting uit te trekken. Ged. Staten voegden nog hierbij, dat zij, wat Veenoord en Schoonoord betrof, aan de begrooting voor 1882 hunne goedkeuring niet hadden willen onthouden, hoewel de jaarwedden der onderwijzers aan de aldaar bestaande scholen daarop niet voorkwamen, doch dat die goedkeuring de gemeente niet kan ontheffen van hetgeen de wet voorschrijft.

Het gemeentebestuur van Sleen beantwoordde dien aandrang met een beroep op de armoede en onmacht der gemeente, en nadat het Gedeputeerd college bij missive van 27 October 1882 n°. 6, aan Burg. en Weth. had voorgehouden dat dergelijk beroep niet kan opgaan, en het van hen bepaald verlangde om te zorgen dat in elk der drie bovengenoemde scholen in de maand Januari 1883 het noodige onderwijzerspersoneel in functie zij, — hebben Burgemeester en Wethouders dier gemeente bij brief van 27 Januari 1883 n°. 46 te kennen gegeven, dat aan het verzoek van Gedeputeerde Staten nog niet was voldaan, maar dat men trachtte zoude dit te doen, zoodra op de aanvraag van rijkssubsidie krachtens art. 49 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127) gunstig zou zijn beschikt, hetgeen, naar zij meenden, ook reeds bleek uit de inrichting der door Gedeputeerde Staten goedgekeurde begrooting voor 1883 en uit de daarbij behoorende memorie van toelichting.

Toen op de begrooting der gemeente Sleen voor 1884 onder volgnommer 17 der

inkomsten was uitgetrokken een bedrag van f 2730, subsidie in de kosten voor het lager onderwijs, genoemd in art. 49 der wet, waaronder volgens de toelichting werd verstaan een subsidie van 70 pct. voor de jaarwedden van zes aan te stellen onderwijzers van bijstand, welke jaarwedden waren uitgetrokken op den post volgnommer 40 der uitgaven, en het blijkens de toelichting van laatstgenoemden post nog altijd 's Raads bedoeling was, met de aanstelling der onderwijzers te wachten, totdat de ontvangst van het subsidie verzekerd zou zijn — hebben Gedep. Staten van Drenthe bij missive van 21 December 1883 n°. 22 aan Burgemeester en Wethouders van Sleen te kennen gegeven, dat dewijl de uitvoering der wet aldus niet afhankelijk kan gesteld worden van het ontvangen van een subsidie, zij met het voortdurend sleepende houden dezer zaak geen genoegen konden nemen. Gedep. Staten drongen er mitsdien op aan, dat op de begrooting, ten einde de bezoldigingen der onderwijzers van bijstand in de meer genoemde drie scholen reeds dadelijk betaald zouden kunnen worden, andere middelen tot een bedrag van f 1950 (zij 't tijdelijke) worden aangewezen, dan de thans onder n°. 17 der inkomsten geraamde 70 pct. rijkssubsidie.

Bij brief van 29 December 1883 n°. 371 berichtten Burg. en Weth. echter dat de Raad besloten had, aan de uitnoodiging van Gedep. Staten geen gevolg te geven. De draagkracht der ingezetenen gedoogde geene verhooging van den reeds bezwarenden hoofdelijken omslag. Een tijdelijk middel, het aangaan eener leening, was evenzeer te bezwarend, terwijl het subsidie wel spoedig zou verleend worden. En bovendien zou het toch ook onverantwoordelijk zijn, om alles aan het onderwijs op te offeren, terwijl zoo menige zaak zulke dringende verbetering eischt. Evenwel niet uit onwil, maar uit onmacht, kon aan het verzoek van Gedep. Staten niet worden voldaan.

Dit college heeft toen bij besluit van 11 Januari 1884 n°. 7 aan de begrooting van inkomsten en uitgaven der gemeente Sleen zijne goedkeuring onthouden en wel hoofdzakelijk op grond, dat de uitvoering der wet niet, gelijk de gemeenteraad doet, afhankelijk kan worden gesteld van het al of niet ontvangen van subsidie, en dat in ieder geval thans de aanstelling van een onderwijzer van bijstand in elke der scholen te Erm, Veenoord en Schoonoord behoort plaats te hebben, welke onderwijzers er reeds vóór de tegenwoordige wet hadden moeten zijn en op wier benoeming van den kant van Gedep. Staten zoo herhaaldelijk vruchteloos was aangedrongen, en welke benoeming ook nu weder voor 1884 geheel in het onzekere wordt gelaten, daar de Raad weigert om voor voldoening der bezoldiging van die onderwijzers, andere middelen, zij het tijdelijke, dan het thans daarvoor geraamde subsidie, aan te wijzen.

Tegen deze beslissing is het onderwerpelijk appel gericht. De Raad merkt op, dat hij niet twijfelt, of subsidie volgens art. 49 der onderwijswet zal spoedig verleend worden en dat het voor de gemeente te bezwarend is, de begrooting met andere middelen aan te vullen. Met tijdelijke middelen toch, zoo vervolgt de Raad, hebben Gedep. Staten blijkbaar bedoeld gelden voortspruitende uit eene geldleening. Het komt hem nu gevaarlijk voor, om, zoolang er geen zekerheid bestaat, dat de gevraagde subsidie zal verleend worden, tot een geldleening te besluiten, want, werd die subsidie niet verleend, dan ware men een volgend jaar verplicht weder een leening te sluiten of toch den hoofdelijken omslag te verhoogen terwijl bovendien, daar het hier

eene gewone uitgaaf betreft, het niet rationeel is, daarvoor eene geldleening te sluiten.

Gedep. Staten van Drenthe, door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord, verdedigen in hun ambtsbericht van 22 Februari 1884 n°. 18 hunne aangevallene resolutie. Zij herinneren aan hunne menigvuldige pogingen om het gemeentebestuur te bewegen, tot aanstelling van onderwijzers in de scholen te Erm, Veenoord en Schoonoord, welke intusschen met allerlei uitvluchten is uitgesteld en op de lange baan geschoven, waaraan naar zij meenden een einde moest komen, toen hun ook uit de begrooting voor 1884 weder bleek, dat de Raad de aanstelling van onderwijzers afhankelijk bleef maken van eene gunstige beschikking op zijne aanvraag om subsidie. Die aanvraag zelve moest ook steeds hangende blijven, daar, toen deze in hunne handen was gesteld, daarin aanleiding bij hen was gevonden, om het gemeentebestuur van Sleen nadere inlichtingen te verzoeken, hetgeen zij reeds hadden gedaan bij missive van 29 December 1882 n°. 72.

Daarbij was het Gemeentebestuur uitgenoodigd, om de door den districts-schoolopziener goedgekeurde bouwkundige stukken ter inzage aan hun college te doen toekomen. Op die inzendingen echter wachtten Gedep. Staten nog steeds te vergeefs, inweerwil daarop herhaalde malen was aangedrongen.

Wat de opmerking betreft, in het adres van den Raad voorkomende, als zouden Gedep. Staten verlangen, dat in de ontbrekende gelden door geldleening zou worden voorzien, merkt dat college op, dat het slechts in het algemeen op andere middelen, d. i. andere dan het subsidie, gewezen heeft.

Ten slotte voegen Gedep. Staten er nog bij, dat op 1 Januari 1882 ter school gingen te Erm 103, te Veenoord 104, te Schoonoord 111 kinderen en op 1 Januari 1880 respectievelijk 102, 118, 128 en dat zij met de hun bij art. 1 van het kon. besluit van 17 Januari 1880 (*Stbl.* n°. 1) gewijzigd bij dat van 27 October 1883 (*Stbl.* n°. 149) opgedragen zorg het niet konden overeenbrengen om geen einde te maken aan de stelselmatige weigering van het Gemeentebestuur, om tot de uitvoering der wet mede te werken.

Bij de stukken is voorts gevoegd eene aan den Min. van Binn. Zaken gerichte missive van den Commissaris des Konings in Drenthe, die daarin mededeelt dat hij zich noch met het ambtsbericht van Gedep. Staten, noch met het besluit van dat college van 11 Januari 1884 heeft kunnen vereenigen. Naar zijne meening zijn Ged. Staten, met de beste bedoelingen omtrent het onderwijs bezield, hunne bevoegdheid te buiten gegaan. Daargelaten nog, zoo beweert hij, dat naar aanleiding van de besluiten van 4 Mei en 27 October 1883 (*Stbl.* nos. 41 en 149) vóór den uitersten termijn 1 Januari 1886 de gemeentebesturen bezwaarlijk nu reeds kunnen gedwongen worden, zoo is daarvoor in dezen te minder reden, omdat op de begrooting gebracht zijn de traktementen der onderwijzers. Het geschil dus loopt bij Ged. Staten in hoofdzaak over het middel, dat in ontvang is gebracht (de toepassing van art. 49) waaruit het gemeentebestuur die uitgaven meent te moeten bestrijden. Trouwens de begrooting sluit behoorlijk in ontvang en uitgaaf en of art. 49 zal worden toegepast, hebben Gedep. Staten niet te beoordeelen. De Commissaris wijst er nog op, dat Sleen eene der armste gemeenten is in de provincie en dat reeds door de beide vorige Ministers

van Binn. Zaken aan den Districts-schoolopziener geschreven werd, dat, zoo art. 49 door Sleen werd ingeroepen, er alleszins termen tot toepassing zouden zijn. Het Gemeentebestuur nu heeft kennis van die missives gekregen, zoodat het zeer natuurlijk is dat de gemeente uit art. 49 de inkomsten raamt, om den in uitgaaf gebrachten post te bestrijden. Het niet goedkeuren eener begrooting mag geen wapen zijn, om de gemeentebesturen te dwingen iets te doen waartoe de wet hen niet of nog niet verplicht. Ten slotte merkt de Commissaris nog op, dat het achterlijk zijn van Sleen met de bouwplannen, voor een arme gemeente zonder behoorlijke technische hulp, wel verschoonbaar is. Intusschen legt hij een brief over van den districts-schoolopziener dd. 22 Febr. ll., waaruit blijkt, dat die plannen toen door hem aan Burg. en Weth. waren teruggezonden. Met het niet-goedkeuren der begrooting echter, staat, naar de meening van den Commissaris des Konings, dit een en ander niet in verband.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twaalfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 16 *April* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten als:

1°. van 3 April 1884, n°. 12, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *Mr. Ph. H. Verbeek c. s. te 's-Gravenhage, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van* 26/29 *October* 1883, *waarbij aan Tom en Van Bergen Henegouwen aldaar vergunning is verleend tot het oprichten eener Steenhouwerij in de Frederikstraat.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 87.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Mr. Ph. H. Verbeek c. s. te 's-Gravenhage, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 26/29

October 1883, waarbij aan Tom en van Bergen Henegouwen aldaar vergunning is verleend tot het oprichten eener steenhouwerij in de Frederikstraat;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Maart 1884 nº. 6;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 31 Maart 1884, nº. 38, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat bij verzoekschrift van 21/22 Augustus 1883 Tom en Van Bergen Henegouwen te 's-Gravenhage aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning hebben gevraagd tot oprichting eener steenhouwerij op het terrein achter perceel 18 Frederikstraat, aldaar;

dat in de op 16 October 1883 overeenkomstig art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95) gehouden vergadering verschillende bezwaren tegen de voorgenomen inrichting werden in het midden gebracht, hoofdzakelijk ontleend aan het karakter der straat, waarachter de aanvragers hunne steenhouwerij willen oprichten, aan vrees voor hinder van ernstigen aard wegens het aanhoudend eigenaardig geluid, door de uitoefening van het bedrijf veroorzaakt, alsook aan het feit, dat reeds bij resolutie van 26/29 Januari 1883 aan dezelfde verzoekers vergunning werd verleend eene steenhouwerij op te richten in perceel Cantaloupenburg 56, kadastraal sectie P 3479, waarbij de termijn tot het in werking brengen op 1 April daaraanvolgende werd gesteld, welken termijn zij echter ongebruikt hebben laten voorbijgaan, waarna te vergeefs verlenging daarvan door adressanten werd verzocht;

dat Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage bij besluit van 26/29 October 1883 vergunning hebben verleend aan de verzoekers en hunne rechtverkrijgenden tot oprichting eener steenhouwerij op de aangewezen plaats, zijnde het terrein achter perceel 18 Frederikstraat kadaster sectie P nº. 1169, onder voorwaarde, dat het gebouw, waarin de steenhouwerij zal worden uitgeoefend, geheel van steen gemaakt en met onbrandbaar materiaal gedekt moet zijn; dat in de steenhouwerij niet mag worden gewerkt tusschen 's avonds 10 en 's morgens 5 uren; dat de geheele inrichting moet worden gemaakt volgens de voorschriften der verordening op de bouwpolitie, onder toezicht en ten genoegen der ambtenaren, met hare toepassing belast;

dat tegen deze beschikking door Mr. Ph. Verbeek c. s. bij Ons voorziening is gevraagd;

Overwegende, dat, wat het door appellanten te berde gebrachte bezwaar betreft, als zoude door het vervallen der vergunning van 26/29 Januari 1883 deze nieuwe vergunning volgens de artt. 13 en 14 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95) niet geoorloofd zijn, onjuist is, aangezien noch door genoemde artikelen noch door eenige andere wetsbepaling eene gunstige beschikking op een daarna gedane, geheel nieuwe aanvrage en nieuwe behandeling der zaak wordt verboden;

dat wijders volgens art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95) het oprichten eener nijverheidsonderneming alleen dan mag worden geweigerd, wanneer daarvan te duchten is gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid en hinder van ernstigen aard, als daar bedoeld;

dat, ten einde de geopperde bezwaren, voor zoover die volgens de wet in aanmerking kunnen komen, te keeren, door Burgemeester en Wethouders reeds eenige voorwaarden aan de verleende concessie zijn verbonden;

dat overigens elke redelijke vrees voor ernstigen hinder kan worden opgeheven door de toevoeging der bepaling, dat het steenhouwersbedrijf uitsluitend binnen het daartoe bestemde gebouw mag worden uitgeoefend en dat aan de zijde, naar de Prinses Mariestraat gekeerd, geene openingen in dat gebouw mogen worden gemaakt;

dat met deze aanvulling tegen de gevraagde vergunning bij Ons geene bedenkingen bestaân;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het besluit van Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage van 26/29 October 1883, edoch met aanvulling der voorwaarden, dat het steenhouwersbedrijf uitsluitend binnen het daarvoor bestemde gebouw mag worden uitgeoefend en dat aan de zijde, naar de Prinses Mariestraat gekeerd, geene openingen in dat gebouw mogen worden gemaakt, en voorts te bepalen, dat van de vergunning vóór 1 Augustus 1884 moet zijn gebruik gemaakt.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 3 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 3 April 1884, n°. 13, houdende beschikking op het beroep door *M. J. van de Waal en Co., fabriekanten van gemaakte kleedingstukken, gevestigd te Amsterdam aan de Prinsegracht, ingesteld tegen ééne der voorwaarden, waarop hun bij beschikking van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam van* 22 *September* 1883, *n*°. 1014/419 *P. W. vergunning is verleend tot het plaatsen van een stoomwerktuig van* 8 *paardenkracht tot het drijven van naaimachines in hunne fabriek tot het vervaardigen van kleedingstukken in de perceelen Prinsengracht* 603—607.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 107).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door M. J. van de Waal en Co., fabrikanten van gemaakte kleedingstukken, gevestigd te Amsterdam aan de Prinsengracht, ingesteld tegen ééne der voorwaarden, waarop hun bij beschikking van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam van 22 September 1883 n°. 1014/419 P. W. vergunning is verleend tot het plaatsen van een stoomwerktuig van 8 paardenkracht tot het drijven van naaimachines in hunne fabriek tot het vervaardigen van kleedingstukken in de perceelen Prinsengracht 603—607;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Maart 1884, n°. 11;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 31 Maart 1884, n°. 39, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders aan de in hunne bovenvermelde beschikking vervatte vergunning onder meer de voorwaarde hebben verbonden „dat de ramen op de 2e en 3e verdieping van de lokalen, grenzende aan den achtergevel in de fabriek, alwaar naaimachines geplaatst zijn, zoodanig worden vastgemaakt, dat zij niet kunnen worden geopend, en op andere wijze dan door middel der ramen in de luchtverversching worde voorzien;"

dat appellanten, door deze voorwaarde zich bezwaard achtende, daarvan in hooger beroep van Ons de vernietiging verzoeken, aanvoerende, dat die voorwaarde in strijd is met de beschikking van hetzelfde college van Burgemeester en Wethouders van 14 April 1883, waarbij ter zake van het verbouwen hunner fabrieksiokalen, in het belang der veiligheid van het talrijke daarin werkzame personeel in geval van brand, hun werd opgelegd, om zoowel aan de voor- als achterzijde van het gebouw voor de ramen ijzeren balkons met ijzeren ladders aan te brengen, ingericht ten genoegen van den commandant der Brandweer;

dat voorts de voorwaarde, waarvan geappelleerd wordt, niet met de wet is overeen te brengen, zoowel omdat zij niet betreft het stoomwerktuig, voor hetwelk alléén door hem eene vergunning wordt noodig geacht, als omdat van gevaar of schade geen sprake kan zijn, en evenmin zoodanige hinder is te duchten, als door de wet wordt bedoeld; en dat eindelijk de nakoming dier voorwaarde hoogst nadeelig zou werken voor de gezondheid van het in die lokalen werkende personeel, onder anderen uit 200 à 300 meisjes van 16—25 jarigen leeftijd bestaande;

dat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, nader gehoord, van meening zijn dat de beweerde strijd der voormelde voorwaarde met de vroeger door hen verleende bouwvergunning wel voor oplossing vatbaar is, maar ware dit ook niet het geval alsdan door de latere voorschriften, die hun noodig voorkomen, de vroeger gegevene moeten geacht worden te vervallen, terwijl Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, van oordeel dat in het door appellanten geopperde gezondheidsbezwaar voor het personeel der fabriek wel op andere wijze, bij voorbeeld door luchtkokers, ware te voorzien, niettemin adviseeren tot vernietiging van de bestreden voorwaarde, omdat

uit het gesloten houden der ramen voor de talrijke bevolking der fabriek, bij een onverhoopt uitbreken van brand, groot gevaar zou ontstaan;

Overwegende, dat de door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam binnen de grenzen hunner bevoegdheid verleende bouwvergunning geen onderwerp van onderzoek bij het krachtens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) ingesteld appel van een volgens die wet verleende vergunning kan uitmaken, maar het in dezen enkel de vraag betreft, of de aan die vergunning verbonden voorwaarde, waartegen het hooger beroep is gericht, wettig is opgelegd en voorts of zij noodzakelijk en doelmatig is te achten ter voorziening in zoodanige bezwaren, ontleend aan vrees voor gevaar, schade en hinder, als welke naar de wet tot weigering der vergunning grond zouden kunnen opleveren;

Overwegende dienaangaande, dat de opvatting der appellanten, alsof enkel voor het stoomwerktuig op zich zelf vergunning vereischt wordt, niet juist is, daar de wet haar integendeel ondubbelzinnig vordert voor de inrichting, bij welke stoom gebezigd of die door stoomkracht gedreven wordt;

dat het echter in dezen niet betreft de vestiging eener nieuwe inrichting maar de uitbreiding eener reeds sedert jaren bestaande, waarin laatstelijk met 60 naaimachines werd gewerkt en tot welke uitbreiding eene betrekkelijk geringe vermeerdering van stoomvermogen wordt gewenscht;

dat van gevaar of schade, door de inrichting veroorzaakt of te veroorzaken, niet is gebleken, en de bestreden voorwaarde dan ook alleen strekt om tegemoet te komen aan de door sommige bewoners van huizen aan de Keizersgracht geduchte vrees voor hinder;

dat bij den bestaanden afstand tusschen die huizen en de fabriek, in verband met den aard der daarin verricht wordende werkzaamheden, de hinder niet van zoodanigen ernstigen aard kan geacht worden, als de wetgever in aanmerking heeft willen genomen hebben, en waartoe volgens de wet zelve behoort „het ter bewoning ongeschikt maken van woonhuizen of gedeelten van woonhuizen," hebbende zelf een groot aantal in de onmiddellijke nabijheid der fabriek wonende ingezetenen eene verklaring geteekend, dat zij van de werking dier fabriek nimmer hinder hebben ondervonden; en

dat onder deze omstandigheden er geene termen bestaan om eene, uit hoofde van het daaruit mogelijkerwijze voor een zeer talrijk in de inrichting werkend personeel in geval van brand ontstaande gevaar en wegens de daardoor beperkt wordende gelegenheid tot luchtverversching, op zich zelf ondoelmatige voorwaarde te handhaven;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met wijziging van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam van 22 September 1883, daaruit de voorwaarde, waartegen appellanten bij Ons voorziening hebben gevraagd, te doen vervallen, onder bepaling dat de inrichting, waartoe bij het aldus gewijzigde besluit van Burgemeester en Wethouders voornoemd vergunning is verleend, zal moeten zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 3 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het verzoek van *Ph. von Roesgen von Floss, te Rotterdam, indertijd eervol ontslagen ambtenaar van het kabinet des Konings, om in het genot van pensioen te worden gesteld.*

De *Staatsraad* HEYDENRIJCK brengt het volgend verslag uit:

Ingevolge machtiging des Konings werd door den Minister van Financien den 7/10 Maart 1884 bij den Raad van State (Afd. v. d. G. v. B.) de overweging aanhangig gemaakt van een verzoek van Ph. von Roesgen von Floss, indertijd eervol ontslagen ambtenaar bij het kabinet des konings, thans wonende te Rotterdam, om in het genot van pensioen te worden gesteld.

Den 6 Juni 1882 had genoemde R. von Floss zich gewend tot den heer Minister van Financien, onder wiens departement hij laatstelijk behoorde, met kennisgeving, dat hij op 28 April 1853 in dienst was getreden, als ambtenaar bij het Kabinet des Konings, op eene wedde van f 58 's maands, bij koninklijk Besluit van 21 April 1855 op f 980 's jaars gebracht;

dat hij den 6 Juni 1817 geboren, derhalve den 6 Juni 1857 zijn 40 levensjaar had vervuld; dat hij uit bovengemelde betrekking den 20 Januari 1863, en dus na het volbrengen van zijn 40e levensjaar, niet op eigen verzoek, niet om eene der redenen vermeld bij het 1 lid van art. 7 der wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* n°. 24), maar eervol, zonder alstoen aanspraak op pensioen te hebben, is ontslagen.

dat hij niet is herplaatst, zijnde eene benoeming in 1866 tot ambtenaaar bij de Rijkstelegraaf, later weer ingetrokken;

dat hij, den ouderdom van 65 jaren bereikt hebbende, ingevolge art. 3 der wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* n°. 24) al. 1 litt. *a*, gelijk dit artikel is gewijzigd bij art. 1 § b der wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* n°. 64), alsmede ingevolge art. 6 al. 2 en 3

der eerstgemelde wet, gelijk dit artikel is gewijzigd bij art. 1 § e der wet van 21 Mei 1873, en ingevolge art. 10 al. 2 van laatstgemelde wet, aanspraak heeft op pensioen, naar den maatstaf van art. 8 al. 1 en litt. *b* en art. 13, (zooals dit is gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873 art. 1 § 1) der wet van 9 Mei 1846, in verband met het even aangehaalde 3 lid van art. 6 dier wet;

Redenen waarom adressant zich wendde tot ZEx. met eerbiedig verzoek, dat hem, overeenkomstig zijn hiervoren omschreven aanspraak, pensioen zou worden verleend.

De Raad van Toezicht op het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren, adviseerde tot afwijzing van het verzoek op grond dat art. 3 *a* der wet, wel aan hem, die als burgerlijk ambtenaar den ouderdom van 65 jaren vervuld heeft, recht op pensioen toekent, maar niet aan personen van dien leeftijd, welke, ofschoon vroeger ambtenaar, evenals adressant, door eervol ontslag dit radikaal sedert jaren hebben verloren, — ook art. 6 al. 2 en 3 kent den adressant, volgens 's Raads meening, geene pensioen-aanspraken toe.

Al is het uit de bewoordingen van al. 2 des bewusten artikels „anders dan op eigen verzoek," waarop het in casu voornamelijk aankomt, niet direct aan te toonen, de geschiedenis der wet bewijst niettemin dat daarmede niets anders bedoeld wordt dan wat in het laatste lid van art. 5 met zoovele woorden is uitgedrukt „tengevolge van opheffing hunner bediening of van eene nieuwe organisatie van het dienstvak, waartoe zij behooren."

En wat eindelijk art. 10 der wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* n°. 64) betreft, het artikel kent slechts terugwerkende kracht toe aan wijzigingen door die wet in sommige bepalingen der oorspronkelijkelijke wet op de burgerlijke pensioenen gebracht.

Vermits nu op den adressant geen artikel dier wet van toepassing is, kan er voor hem geen sprake zijn van terugwerkende kracht.

Den 13en December 1882 werd dan ook door den heer Minister van Financien afwijzend op het verzoek beschikt.

Naar aanleiding dezer beslissing wendde zich Philipp von Roesgen von Floss bij adres tot Z. M., — welk stuk den 21 Januari 1884 aan het kabinet des konings werd ontvangen.

De bijzonderheden, vermeld in het oorspronkelijk verzoekschrift, den 6en Juni 1882 tot den Minister van Financien gericht, vult adressant nu aan als volgt:

vooreerst wat aangaat zijne niet-herplaatsing: dat hij wel op 29 December 1867 door den minister van Binnenlandsche Zaken, met ingang van den 1en Januari 1868, is benoemd tot klerk bij de Rijkstelegraaf, maar deze benoeming, vóórdat adressant krachtens dezelve iets had gepraesteerd of genoten, bij beschikking van den minister van finantien van 22 Mei 1871, is ingetrokken en dus ongedaan gemaakt;

dat hij tijdens deze benoeming (krachtens de aanstelling van 1866) reeds tijdelijk in de betrekking van klerk bij de Rijkstelegraaf werkzaam was, aan welke tijdelijke werkzaamheid niet door een formeel ontslag maar eerst feitelijk, door evenbedoelde benoeming, nadat op 14 December 1867 bevorens aan adressant als tijdelijk klerk onbepaald verlof was verleend, een einde is gemaakt;

dat de voorgemelde tijdelijke aanstelling aan adressants aanspraak op pensioen niet in den weg staat, daar toch, volgens art. 2 der pensioenwet, slechts ambtenaren van

vaste aanstellingen voorzien, aanspraak hebben op pensioen en, volgens art. 6 laatste d dier wet, tijdelijke diensten bij de berekening van den diensttijd, niet in aanmerking komen, zoodat slechts de ontslagen ambenaar, die op nieuw van een vaste aanstelling voorzien is, in den zin der pensioenwet, en bepaaldelijk van het nieuwe art. 6, als herplaatst is te beschouwen, met gevolg dat hij aan een vroeger ontslag geen aanspraak op pensioen meer ontleent;

Adressant verzoekt dus den koning, dat het Hd. moge behagen om, nadat de Raad van State (afd. voor de geschillen van bestuur) zal zijn gehoord, alsnog aan adressant te verleenen een pensioen naar den maatstaf, aangegeven in het request, den 6en Juni 1882 tot den minister van financien gericht, en bijgevolg ten bedrage van f 158 's jaars, ingegaan op 6 Juni 1882.

In het bericht des heeren Ministers van finantien aan den Koning omtrent het thans aanhangig verzoek, overweegt de Minister, dat R. von Floss den 1en Mei 1853 voor het eerst als 2e klerk bij 's Konings kabinet, in Nederlandschen Staatsdienst getreden, in Maart 1862 wegens voortdurende nalatigheid, voor 14 dagen in de uitoefening zijner betrekking werd geschorst. Daarop volgde een voordracht tot eenvoudig ontslag om dezelfde beweegreden en wegens onvoegelijke beschuldigingen jegens zijne meerderen.

Het Kon. besluit echter van 21 Januari 1863 n°. 90 verleende den heer R. v. Floss eervol ontslag uit 's Rijks dienst; waarom het oorspronkelijke ontwerp-besluit met het woord *eervol* werd aangevuld weet de minister niet met zekerheid te zeggen.

Zijnerzijds levert hij een benopt overzicht van den loop der zaak. Na het Kon. besl. van 21 Januari 1863, werd adressant tijdelijk benoemd tot klerk aan de Rijkstelegraaf; — bij beschikking van 3 Maart 1866 overplaatsing van adressant naar Dordrecht; den 26 Juni d. a. v. met verhooging van jaarwedde. — Weigering van adressant. Uitstel tot indiensttreding te Dordrecht tot 1 Aug. '66. — Toen adressant in gebreke bleef zijne betrekking te aanvaarden, volgde zijn ontslag bij resolutie van 6 Augustus 1866, wat niet belette, dat hij, den 4en Mei 1867, op zijn verzoek, andermaal tijdelijk tot klerk bij de Rijkstelegraaf werd benoemd. — Na in diensttreding, verlof van 26 Mei 1867 tot 8 Juni d. a. v. — verlenging van het verlof tot 7 November van dat jaar; toen geene indiensttreding volgde, verlof voor onbepaalden tijd, zonder bezwaar van 's Rijks schatkist. Bij beschikking van 29 Dec. 1867 werd Roesgen definitief tot klerk bij bewusten tak van dienst aangesteld. Toen hij nu wederom zijne functien niet aanvaardde, werd de tijdelijke benoeming van 4 Mei '67, bij gemotiveerde resolutie van 5 Mei 1871 opgezegd en de definitieve benoeming, bij beschikking van 22 Mei 1871 ingetrokken.

Adressant had inmiddels verschillende pogingen aangewend om in het genot van wachtgeld te worden gesteld en te vergeefs den Hoogen Raad verzocht, kosteloos te dier zake tegen den Staat te mogen procedeeren.

Naar 's ministers oordeel, blijft de vraag, nu adressant geene nieuwe gronden heeft aangevoerd, uitsluitend deze, of de artt. 3 al. *a* en 6 al. 3 der gewijzigde pensioenwet in deze van toepassing zijn.

Zooals de Raad van toezicht terecht opmerkt, bevat art. 3 al. *a* uitsluitend eene regeling voor ambtenaren, die op den leeftijd van 65 jaren uit hunne betrekking

ontslagen worden terwijl adressant sedert jaren geen ambtenaar meer is. Art. 6 al. 3 regelt de aanspraken van hen, die vóór hun 65e jaar eervol ontslagen en niet herplaatst zijn.

Von R. von Floss is wel herplaatst. Als zoodanig kreeg hij wederom aanspraak op pensioen, wanneer hij ambtenaar zijnde, den leeftijd van 65 jaren vervuld had, dan wel, wanneer hij na zijn 40e en vóór zijn 65e jaar, mits niet om eene der redenen bij art. 7 al. 1 genoemd, ontslagen werd; hij is echter wel, zooals uit de verschillende aangehaalde beschikkingen blijkt, om eene dier redenen, uit zijne laatste betrekking ontslagen en heeft daardoor alle aanspraak op het bekomen van pensioen verloren. Zóó ongegrond acht de Minister het verzoek, dat hij slechts aarzelend machtiging vroeg, om de overweging daarvan bij deze Afdeeling aanhangig te maken.

Nadat die overweging bij haar was aanhangig gemaakt, kwamen in: 1°. eene machtiging op Mr. J. Rombach, advocaat en procureur te Rotterdam, om inzage te nemen van de stukken; 2⁰. afschrift van de beschikking des ministers van financien d.d. 5 Mei 1871 n°. 44, door deze Afdeeling opgevraagd en 3°. eene memorie van Ph. von Roesgen von Floss met bijlagen.

In dit laatste stuk wijst adressant er vooreerst op, dat hij zijn verzoek grondt op het bepaalde in art. 6 al. 3 der gewijzigde pensioenwet en niet alternatief op dit artikel, of op artikel 3 litt. *a* dier wet. Zijns inziens leggen de Regeering en de Raad van toezicht in de alinea's 2 en 3 van art. 6 iets, wat strijdt met de geschiedenis en de juiste uitlegging dier bepalingen,

Het is alleen de vraag:

a. Is adressant, anders dan op eigen verzoek, mits niet om een der redenen bij het 1e lid van art. 7 vermeld, na het volbrengen van zijn 40e levensjaar ontslagen?

b. Is hij niet herplaatst?

c. Heeft hij den ouderdom van 65 jaren bereikt?

ad *a*. Het eervol ontslag, dat vaststaat, sluit uit ontslag om eene der redenen, bij het 1e lid van art. 7 vermeld. Alle onderstellingen omtrent min voegzame handelingen kunnen dus terzijde blijven. De overgelegde geboorteakte bewijst dat hij op 45 jarigen leeftijd ontslagen is.

ad *b*. Met de voorstelling of het overzicht der feiten, door dezen minister geleverd, stemmen niet geheel overeen de inlichtingen des vorigen ministers van financien aan de Eerste Kamer verstrekt, waarvan adressant afschrift overlegt.

Dat ook deze inlichtingen niet juist waren, blijkt uit de van de Reg. afkomstige stukken, door adressant onder nummers 4—7 gedeponeerd. Trouwens de beschikking van 6 Aug. '66 en van 5 Mei '71 had men moeten overleggen. Hoe het zij, de vraag of adressant na het eervol ontslag in Januari 1863 werd herplaatst in den zin der pensioenwet, is in elk geval ontkennend te beantwoorden. De Minister brengt terecht het herplaatst zijn in verband met het wederom aanspraak krijgen op pensioen. Omdat de ontslagen ambtenaar, herplaatst zijnde, als zoodanig wederom aanspraak op pensioen erlangt, kan hij aan het vroeger ontslag geen aanspraak op pensioen meer ontleenen. Ook uit al. 2 van art. 6 blijkt ten duidelijkste, dat de wet met herplaatsing slechts eene zoodanige op het oog heeft, die op nieuw aanspraak op pensioen doet ontstaan. Is nu adressant in dien zin herplaatst?

Niet in Maart '66 door zijne tijdelijke aanstelling bij de Rijkstelegraaf. Als tijdelijk ambtenaar kon hij nimmer aanspraak op pensioen erlangen, evenmin als hij onderworpen was aan kortingen. Zijne aanspraken, geldende in Januari '63, bleven dus in haar geheel.

De aanstelling tot vast ambtenaar op 29 December '67 werd den 22 Mei 1871 ingetrokken en dus ongedaan gemaakt. Op 29 December '67 benoemd, werd hij nooit onstlagen, wat ook niet noodig was en niet kon, omdat de benoeming later (zonder dat adressant ooit eene order van indienststelling ontvangen had) is ingetrokken, d. i. te niet gedaan.

Ook de aanstelling van 29 December '67 is dus geene herplaatsing als vereischt.

Volgens den minister werd adressant niet alleen herplaatst, maar daarna ontslagen op eene wijze, die hem ook zijn nieuw verkregen aanspraak op pensioen deed verliezen. Waar het eerste niet juist is, moet een onderzoek omtrent het tweede onnoodig worden geacht.

Welke zijn dus die "verschillende beschikkingen," waaruit, volgens den Minister, zou blijken, dat adressant om eene der redenen, in art. 7 al. 1 genoemd, uit zijne laatste betrekking werd ontslagen:

1°. Een ontslag op 6 Augustus '66 aan adressant niet bekend, niet overgelegd en waarvan dus de inhoud niet blijkt; uit eene tijdelijke betrekking en dus zonder verband met pensioensaanspraken, gevolgd en dus, voorzoover het niet eervol moest zijn geweest, uitgewischt door eene nieuwe tijdelijke aanstelling.

2°. Eene opzegging, bij gemotiveerde resolutie op 5 Mei 1871, eener tijdelijke aanstelling, aan adressant niet bekend, niet overgelegd en waarvan dus de inhoud niet blijkt, in elk geval geen ontslag, maar een beëindiging der betrekking, geheel in overeenstemming met het tijdelijk karakter der aanstelling, die trouwens, zoo min als die van Maart '66, als herplaatsing kon gelden;

3°. eene intrekking bij besluit van 22 Mei '71 der benoeming op 29 December '67 van adressant tot klerk bij de Rijkstelegraaf, die eenvoudig ten gevolge had, dat eene werkelijke herplaatsing werd ongedaan gemaakt.

Na die intrekking was adressant dus weder: in Januari 1863 eervol ontslagen ambtenaar, niet herplaatst.

ad *c*. dat adressant zijn 65e jaar heeft bereikt, wordt niet betwist en in elk geval door zijne geboorte-akte bewezen.

Het verzoek wordt nader mondeling toegelicht door den heer Mr. J. Rombach, advocaat en procureur te Rotterdam. Hij voert eenige gronden aan waarop het verzoek berust en tracht aan te toonen dat aan den verzoeker het verlangde pensioen rechtens toekomt.

III. het beroep van de *firma van der Elst en Matthes te Amsterdam, van een besluit van burgemeester en wethouders van Nieuwer-Amstel, waarbij de aan de firma verleende vergunning tot uitbreiding harer sal-ammoniacfabriek is ingetrokken.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 28 Maart 1884 n°. 51 afd. Handel en Nijverheid bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door de firma van der Elst en Matthes te Amsterdam ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. van Nieuwer-Amstel, van 31 Jan. 1884, waarbij deze de vergunning op 23 Mei 1883 aan genoemde firma verleend tot uitbreiding hunner bestaande salamoniacfabriek, hebben ingetrokken.

Op 27 Maart 1873 is aan de firma van der Elst en Matthes te Amsterdam vergunning verleend om op het perceel sectie A. n°. 1131, gelegen aan het kleine Bleekerspad gemeente Nieuwer-Amstel, eene fabriek van ammoniacale zouten op te richten. Die vergunning is gegeven door Gedep. Staten van Noordholland. De vergunning om in die fabriek een stoomketel van 40 p. k. te plaatsen volgde bij het besluit van genoemd college van 25 Juni van hetzelfde jaar.

Onder de voorwaarden aan de vergunning der fabriek verbonden verdient vermelding die, welke voorschrijft, dat de uitdampingen van het fabrikaat zoo moeten worden geleid, dat zij in de vuurhaarden verbranden alvorens in de lucht te kunnen ontsnappen.

In het voorjaar van 1883 wenschte de firma hare fabriek uit te breiden en daarin nog drie stoomketels te plaatsen en wendde zij zich tot het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel om daartoe de vereischte vergunning te bekomen. Burg. en Weth. hebben die vergunning verleend bij hun besluit van 23 Mei 1883 onder voorwaarde o. a. dat geen hinder worde ondervonden van onaangename lucht en stank en dat de vergunning zou worden ingetrokken indien aan de gestelde voorwaarden niet voldaan werd.

In October daaraanvolgende ontving het gemeentebestuur een klacht van meer dan zestig omwoners der fabriek, over de verpestende damp die deze liet ontsnappen. Zij klaagden dat hun eten en drinken daardoor werd verontreinigd, daar de damp een vettig afzetsel achterlaat op alles, waar zij mede in aanraking komt, dat hunne huizen er onschouwbaar uitzagen, de huurders hunne woningen dreigden te verlaten, hunne oogen door den damp pijnlijk werden aangedaan, hunne nachtrust verstoord werd daar die damp hun het ademhalen verhinderde.

Burg. en Weth. bij onderzoek de klacht gegrond bevindende, waarschuwden de fabriekanten de voorwaarden der vergunning stiptelijk op te volgen daar zij zich anders verplicht zouden zien die vergunning in te trekken.

In antwoord daarop gaven de fabriekanten te kennen, dat hunne fabriek nog niet geheel gereed was, maar weldra gereed zou zijn en dat dan geen stank van eenig belang meer zou voorkomen.

Daar evenwel de klachten niet ophielden volgde op 7 Nov. 1883 een nieuwe waarschuwing.

Dezelfde klachten hadden tevens ten gevolge dat op verzoek van den geneeskundigen Inspecteur, een onderzoek werd ingesteld door Dr. J. Forster, lid, en Dr. R. H. Saltet, plaatsvervangend lid van den geneeskundigen raad voor Noordholland. Deze beide geneeskundigen verklaarden in hun bericht van 23 Nov. dat in de fabriek uit

gaswater zwavelzure ammonia werd bereid; dat tot op vrij aanzienlijken afstand van de fabriek het met loodverf geschilderde houtwerk zwart aangeslagen was en de reuk van dat gas duidelijk was waar te nemen; dat door de bewoners der nabij gelegen huizen aan den eerstgenoemde allerlei voorwerpen vertoond werden wier uiterlijk door de inwerking van dat gas geleden had, als: metalen ketels, geldstukken, glazen, knoopjes enz. De geneeskundigen geven vervolgens eene beschrijving van de werkzaamheden in de fabriek en van hare inrichting, waarin zij verscheidene gebreken aanwijzen. Naar hun oordeel is geen afdoende verbetering te wachten zoolang de gassen langs houten geleidingen worden afgevoerd en de zwavelzuurbakken niet geheel overdekt zijn; wel zou de ontwikkeling van zwavelwaterstofgas uit het gaswater voorkomen worden, indien er reeds vóór de verhitting voldoende kalk bijgevoegd werd, maar dien maatregel acht de directeur der fabriek te kostbaar. De beide geneeskundigen kwamen tot het besluit, dat de fabriek door in de atmospheer zwavelwaterstof te laten ontsnappen schade en hinder veroorzaakt.

Herhaalde klachten, met name van den pastoor der kerk „de Liefde" H. L. Sloots, leidden in Januari dezes jaars tot een nieuw bezoek van gemelde geneeskundigen in de fabriek. In hun bericht aan den geneeskundigen Inspecteur deelen zij mede, dat een naar schatting 15 M. hooge schoorsteen was opgericht, waaronder naar verzekering van den directeur dag en nacht een vuur brandde, en waarheen de dampen en gassen uit de zwavelzuurbakken werden afgevoerd; evenwel niet zoo dat de gassen onder het vuur geleid werden, zoodat het twijfelachtig was of die gassen wel geheel verbrand werden. In de fabriek zelve namen de geneeskundigen nauwlijks eenigen stank waar, behalve toen, op bevel van den directeur, een klep in een der afvoerbuizen werd gesloten, als wanneer een duidelijke reuk naar zwavel-waterstof ontstond. Evenmin nam men stank waar op het terrein der fabriek behalve een spoor ammonia komende van het verwerkte gaswater. Dr. Saltet verklaarde bij herhaalde bezoeken aan de buurt buiten de Raampoort tusschen 4 en 10 Jan. geen stinkende gassen geroken te hebben. Naar beider oordeel hangt, zooals de zaak nu wordt gedreven, de meerdere of mindere overlast, dien de nabij de fabriek wonenden ondervinden, af van de meer of min zorgvuldige behandeling der afzonderlijke toestellen in de fabriek (Kleppen, vuurhaarden enz.) Onmogelijk achten zij het niet dat verder van de fabriek wonenden door de dampen uit den schoorsteen worden gehinderd of geschaad, daar de uitvindingen van de laatste jaren aangaande het binden van zwaveligzuur en zwavelwaterstof hier niet zijn toegepast. Zeker noemen zij het echter, dat door de oprichting van den schoorsteen verbetering is aangebracht.

Ook de gezondheidscommissie der gemeente heeft in Januari een bezoek aan de fabriek gebracht en daarvan aan Burg. en Weth, het verzochte verslag uitgebracht. In dat verslag wijst zij op eenige fouten in de inrichting en wijze van werken welker herstel de klachten aanmerkelijk zouden verminderen. Door die gebrekkige en verkeerde wijze van werken, en ook door de te geringe hoogte van den schoorsteen, is de gezondheidscommissie van oordeel, dat bepaald gehandeld wordt in strijd met de op 23 Mei 1883 verleende vergunning.

Op 16 Jan. riep een aantal ingezetenen van Amsterdam en Nieuwer-Amstel de tusschenkomst des Ministers is om te verkrijgen, óf dat de voorwaarden der vergunning

werden nageleefd, òf dat die vergunning zelve werd ingetrokken. Zij voegden bij hun adres twee uittreksels uit dagbladen, waarin de zaak is ter sprake gebracht.

Dienaren der politie hebben van 27—31 Januari bij onderzoek bevonden, dat bepaaldelijk 's nachts en 's morgens vroeg in de nabijheid der fabriek een ondragelijke stank waargenomen werd, welke stank telkens een half uur of drie kwartier duurde.

Daarop is 31 Januari het besluit gevallen, waarbij Burg. en Weth., op grond dat niet voldaan werd aan de voorwaarde, dat geen hinder zou worden veroorzaakt door onaangename lucht en stank, — krachtens art. 20 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) de vergunning van 23 Mei 1883 hebben ingetrokken.

Nog dien eigen dag gaven Burg. en Weth. van hun besluit kennis aan Gedep. Staten om te dienen op het door deze aan hen in handen gesteld adres door ingezetenen van Amsterdam en Nieuwer-Amstel aan den Minister ingediend. Tevens richten zij aan Z. M. het verzoek bevel te willen geven tot schorsing der werkzaamheden, hangende het hooger beroep, indien meergenoemde firma daarvan gebruik mocht maken. Bij een later schrijven hebben zij de bedoeling van dit verzoek verduidelijkt door te verklaren, dat zij het bevel tot schorsing uitsluitend verlangden voor die werkzaamheden, welke de uitbreiding der fabriek door plaatsing van meerdere stoomketels betreffen, niet die welke geschieden krachtens de oorspronkelijke door Gedep. Staten verleende vergunning.

De fabrikanten hebben zich tegen het besluit van Burg. en Weth. in hooger beroep voorzien bij Z. M. Zij beweren dat de gestelde voorwaarde niet kan beteekenen dat de fabriek in het geheel geen onaangename lucht zou mogen verspreiden (iets dat bij eene fabriek als deze, ja bij elke stoomfabriek onmogelijk zou zijn), maar dat de nadruk moet vallen op de woorden: dat geen hinder worde ondervonden; dat nu van zoodanigen hinder niets is gebleken en dat zij, die klagen over schadelijken stank en de gevolgen daarvan, de vele andere oorzaken uit het oog verliezen, waaraan die, zoo zij al bestaan, kunnen worden toegeschreven.

Bij nader verzoekschrift vragen appellanten dat geen schorsing hangende het geschil moge worden uitgesproken, omdat daardoor een vijftigtal arbeiders, meest vaders van huisgezinnen, broodeloos zouden worden, en ruim vijftig der grootste gemeenten van het Rijk, van wier gasfabrieken het ammoniawater in hunne fabriek verwerkt wordt, in moeielijkheden zouden geraken, daar de afvoer van dat water niet dadelijk op eene andere wijze te regelen is.

Door een aantal bewoners van Amsterdam, Nieuwer-Amstel en Sloten is daartegen een adres aan Z. M. aangeboden, waarbij zij op de bedoelde schorsing aandringen; verder verzoekende dat de intrekking moge worden gehandhaafd; en zoo de vergunning niet door het gemeentebestuur, maar alleen door Gedep. Staten had kunnen zijn verleend, geene vergunning tot uitbreiding gegeven worde; eindelijk dat, zoo de fabriek in haren oorspronkelijken toestand van vóór 23 Mei 1883 mocht blijven voortwerken, door de firma al die maatregelen mogen worden genomen, welke dienen kunnen om den onhoudbaren toestand te doen ophouden en geen schade of hinder te veroorzaken.

Insgelijks is door een aantal groenteboeren onder Sloten, op grond van de schade,

die de gassen door de fabriek uitgeworpen aan hunne groenten veroorzaken, op schorsing der werkzaamheden in de fabriek bij een adres aan Z. M. aangedrongen.

Al deze aan Z. M. aangeboden en insgelijks de aan den Minister ingediende adressen zijn gesteld in handen van Gedep. Staten, die daarover het Gemeentebestuur hebben gehoord. Uit hunne ambtsberichten zij nog het volgende vermeld:

Burg. en Weth. verklaren, dat de fabriek, toen zij in 1873 opgericht werd, niet, zooals app. hadden beweerd, geisoleerd te midden van weilanden stond, omdat de perceelen aan het Korte Bleekerspad en die op het terrein „de Snelheid" daar toen reeds stonden. Maar, al ware het zoo, dan zouden toch app. zich niet op die omstandigheid ten nadeele hunner buren kunnen beroepen, omdat de stichters der later daar gebouwde huizen wisten of althans weten konden, dat Gedep. Staten in hunne vergunning van 27 Maart 1873 hadden bepaald, dat de uitdampingen van het fabricaat zoo moesten worden geleid, dat zij in de vuurhaarden verbranden, alvorens in de lucht te kunnen ontsnappen. Burg. en Weth. bleven aandringen op dadelijke schorsing der werkzaamheden, en, mocht die niet worden bevolen, op eene zoo spoedig mogelijke beslissing.

Gedep. Staten doen opmerken, dat volgens de beslissing, nedergelegd in de Kon. besluiten van 28 Jan. 1876 (*Stbl.* n°. 35) en van 3 Aug. 1876 (*Stbl.* n°. 167), de vergunning tot uitbreiding der fabriek ten onrechte door Burg. en Weth. bij hun besluit van 23 Mei 1883 is gegeven; dat het geven van die vergunning niet aan hen stond, maar aan Gedep. Staten, als het college dat de oorspronkelijke vergunning had verleend, dat ook voor de uitbreiding der fabriek dus geen behoorlijke vergunning is verkregen en de fabrikanten, zoodanige vergunning alsnog verlangende, die van Gedep. Staten behooren te vragen; en dat, wanneer zij dit doen, de zaak op nieuw zal worden onderzocht, en eene geldige beschikking zal worden genomen, tegen welke door hen, die er zich mede bezwaard mochten voelen, beroep bij Z. M. kan worden ingesteld.

Pastoor Sloots, J. H. C. Eberhard, P. van Amsterdam en J. F. Krawinkel hebben in memoriën aan den Raad van State gericht hunne bezwaren nader toegelicht, verklarende dat die bij voortduring bleven bestaan, en dat hun regenwater werd bedorven en hunne gezondheid werd benadeeld.

Ook Burg. en Weth. hebben een schrijven aan den Raad van State gericht. Zij geven daarbij de gronden op, waarom zij zich in Mei 1883 bevoegd hebben geacht vergunning tot uitbreiding der fabriek te geven. Die gronden zijn: dat bij art. 28 der wet van 1875 het besluit van 31 Jan. 1824 is ingetrokken en daarop slechts éene uitzondering wordt gemaakt, nl. voor de verzoeken om vergunning bij het in werking treden der wet in behandeling; daardoor wordt alle twijfel omtrent de bevoegdheid der gemeentebesturen om vergunning tot uitbreiding te geven uitgesloten, terwijl indien de wet eene andere bedoeling had, zeker zou zijn bevolen over zoodanig verzoek om vergunning tot uitbreiding de gemeentebesturen te hooren, zooals bijv. art. 16 der wet voorschrijft in een geval, waarin deze door Gedep. Staten vervangen worden. Eindelijk beschouwen Burg. en Weth. een vergunning tot uitbreiding eener fabriek als eene suppletoire vergunning, die de oorspronkelijke onaangetast laat, en dus als eene handeling, die, door wien zij ook verricht wordt, dezelfde

gevolgen heeft, hetgeen hen versterkte in hunne opvatting, dat ook voor de vergunning tot uitbreiding van bestaande fabrieken de bevoegdheid van Gedep. Staten op de Gemeentebesturen is overgegaan.

Bij hun schrijven leggen Burg. en Weth. over 27 processen-verbaal van politie-ambtenaren, waarbij, op een paar uitzonderingen na, geconstateerd wordt, dat de fabriek nog steeds ondragelijken stank verspreidt en de maatregelen, die de firma beweert genomen te hebben om zulks tegen te gaan, dus onvoldoende waren. Zij voegen er tevens bij eenige voorwerpen binnen huizen van omwonenden door de dampen der fabriek aangeslagen.

Namens de appelleerende firma treedt de heer Matthes in eene wederlegging der opgesomde bezwaren tegen de uitbreiding der fabriek. Hij bespreekt de rapporten der leden van de gezondheidscommissie en is van meening dat er geen gegronde reden kan worden aangevoerd voor het verwijderen der fabriek.

De heer Mr. D. van Eck, advocaat te 's-Gravenhage, als gemachtigde optredende van het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel, behandelt hoofdzakelijk de quaestie der bevoegdheid in deze. Hij gelooft dat het gemeentebestuur zonder twijfel bevoegd was tot het geven der vergunning tot uitbreiding der fabriek, maar ook tot intrekking daarvan. Hij wijst voorts op de onhoudbaarheid der fabriek, voornamelijk omdat de eigenaren de hun gestelde voorwaarden niet hebben opgevolgd en concludeert ten slotte dat door den Raad van State een besluit tot afwijzing van het verzoek zal worden voorgedragen.

De heer Mr. J. J. W. van den Biessen, advocaat te Amsterdam, bespreekt de z. i. verouderde jurisprudentie van vroegere koninklijke besluiten waarvan, naar het hem voorkomt, moet worden afgeweken. Hij ontwikkelt nader de klachten van onderscheidene bewoners van woningen in de nabijheid der fabriek, waaruit naar zijne meening kan worden afgeleid dat zij onhoudbaar is. Toegevende dat de vergunning wettig is verleend acht spreker het noodig, dat, bij bevestiging van het appel, om een zuiveren toestand te verkrijgen, het besluit van het gemeentebestuur van 23 Mei 1883, waarbij de vergunning is verleend, zal worden vernietigd.

Op de vragen van de Staatsraden de Vries en Smidt geven de heer Matthes en de Burgemeester van Nieuwer-Amstel eenige inlichtingen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Dertiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 23 *April* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

Aan de orde is:

het beroep van *J. H. Ten Bos te Stad-Almelo van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij de voorwaarden, waaronder hem in* 1879 *vergunning is verleend voor het oprichten eener stoom-stoffenverwerij, zijn aangevuld.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging werd door den Minister van Waterstaat enz. den 22 Februari 1884 de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door J. H. Ten Bos te Stad-Almeloo ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij de voorwaarden, onder welke hem in 1879 vergunning is verleend voor het oprichten eener stoom-stoffenverwerij, zijn aangevuld.

's Konings beslissing in deze werd verdaagd bij besluit van 19 Februari 1884.

Uit het onderzoek der zaak blijkt, dat Burg. en Weth. van Stad-Almeloo, niettegenstaande toen reeds bezwaren waren ingebracht, den 10 April 1879 aan J. Ten Bos en diens rechtverkrijgenden vergunning verleenden tot het oprichten van een stoomwerktuig van hoogstens 12 paardenkracht en het uitoefenen eener stoffenverwerij

in een gebouw, door hem te stichten op het weiland, kadastraal bekend gemeente stad-Almeloo in sectie B n°. 1399, gelegen achter of ten Westen van adressant's woonhuis en erf aan het Nieuwe-Eind, evenwel niet dan onder de voorwaarden, wat betrof het stoomwerktuig en wat aanging de stoffenverwerij.

De voorwaarden der laatste kategorie behelsden in hoofdzaak, dat geen verfwater uit de fabriek middelijk of onmiddelijk worde afgevoerd naar de openbare waterleidingen, waartoe behooren die kadastraal bekend in sectie B nos. 1219, 1053, 1677 en 1208; dat het verfwater of ander vuil water, voor zoover het dagelijksch bestuur daarin iets had te zeggen, mocht worden geloosd uit en geborgen in een, bij het besluit aangewezen en omschreven sloot of particuliere waterleiding, behoudens de rechten van derden; dat voor het geval de daartoe rechthebbenden aan adressant vergunnen het verf en ander water af te voeren naar de bedoelde sloot, deze waterleiding onder toezicht en ten genoege van het gemeentebestuur zal moeten worden afgedamd of afgesloten aan beide zijden, op nader te bepalen plaats, door een aarden wel aangestampten dam van minstens één meter lengte en dat het verf en ander water, voordat het in de bedoelde waterleiding komt, moet worden verzameld in een kom of reservoir van minstens 9 vierk. Meter oppervlakte en uitgegraven ter diepte van minstens 5 decimeter beneden de mondingen van de buizen, bestemd tot het in- en uitlaten van het water en verder met bepaling, dat de inrichting zou zijn voltooid en in werking gebracht vóór den 1 October 1879.

Het duurde niet lang, of er rezen klachten over de verontreiniging der openbare waterleidingen, zoodat Burg. en Weth., na den 12 Juni 1880 den heer J. ten Bos te hebben gehoord, bij besluit van 17 Juni van datzelfde jaar nieuwe voorwaarden aan de concessie verbonden, waarbij opmerking verdient, dat onder meer met vergrooting van het bestaande reservoir, de afvoer van het water daaruit naar een tweede en de jaarlijksche uitbaggering werden geregeld.

Ook daarbij bleef het niet. In Mei 1882 werd de concessionaris opgeroepen en verscheen hij, om over het stellen van nieuwe voorwaarden te worden gehoord. Het proces-verbaal en een concept-besluit vindt men onder de stukken, doch tot een besluit kwam het niet, waarschijnlijk, wijl men een proef wilde afwachten, of de door den concessionaris voorgestelde wijze van bevloeiing zijner weide voorzien zou in de noodzakelijk gebleken meerdere gelegenheid tot het bezinken van het verfwater.

Volgens mededeeling van Burg. en Weth. aan Heeren Gedeputeerden van Overijssel werd den 18 Mei 1883 proces-verbaal tegen den concessionaris opgemaakt wegens twee overtredingen der gestelde voorwaarden waarvan de eene (het eigenmachtig dempen van een reservoir) door hem erkend wordt en volgde eene veroordeeling door de Rechtbank.

Tegen 13 October 1883 werd nu de concessionaris, aangezien hij de door hem aanbevolen bevloeiing eener weide, slechts korten tijd toegepast, en integendeel de middelen tot berging en bezinking van het verfwater eigenmachtig verminderd had, opgeroepen om over het stellen van nieuwe voorwaarden, gehoord te worden. Ten Bos verklaarde zich toen bereid om in zijn sloot te plaatsen een van boven en van onder open zijnde houten kist, deze met cokes te vullen, en deze eenige of zoo noodig meermalen in het jaar te vernieuwen, zoodat zijn verfwater aanwezig in het

bestaande reservoir, na door die met cokes gevulde houten kist te zijn doorgedrongen, eerst zijn loop kan vervolgen. Hij verzocht echter dat hem alsdan ook worde vergund zijn sloot, ter plaatse waar zij zich vereenigt met de sloot, kad. bekend sectie B n°. 1053 van deze bij voortduring te mogen afsluiten, ter voorkoming dat bij hoogen waterstand de afvoer van zijn verfwater worde belemmerd.

Dit aanbod van concessionaris vond geen gunstig onthaal en nu volgde het besluit van Burg. en Weth., d.d. 13 October 1883, ook aldus gemotiveerd, dat de proef met de bevloeiing eener weide genomen, niet voldoende bleek, maar vooral, dat door het wederrechtelijk dempen van het vroeger gegraven en voorgeschreven reservoir en het stichten op het gedempte gedeelte van een droogloods, de vroegere besluiten moesten worden herzien en de gestelde voorwaarden aangevuld, vermeldende het Dagelijksch Bestuur tevens, dat het perceel, waarop zich de stoffenverwerij bevindt, thans is gekadastreerd sectie B n°. 3265.

De nieuwe voorwaarden luiden 1°. dat, alvorens het verf- en ander water uit de inrichting worde afgevoerd naar de sloot, welke zich tusschen de perceelen kad. sectie B n°. 1400 en 1401 bevindt, het verzameld en geleid worde in drie aan te leggen reservoirs, kommen of vijvers, die elk eene oppervlakte op den bodem hebben van minstens 16 vierk. Meters en uitgegraven tot op eene diepte van één Meter beneden den beganen grond.

2°. dat de reservoirs worden aangelegd of gegraven op het perceel kad. sectie B n°. 1400 en wel ten oosten van de aldaar gebouwde droogloods;

3°. dat het verf- en ander water uit de inrichting eerst geleid worde naar het reservoir, op de schetsteekening aangeduid met de letter A, van hier naar het reservoir B, vervolgens naar het reservoir C en eindelijk naar de sloot, of het reservoir D, bij punt 1°. hiervoren bedoeld en dat geene dan de hier bedoelde verbindingen tusschen die verschillende reservoirs onderling worden aangebracht;

4°. dat de buisleiding voor het in- en uitlaten van het verfwater en ander water in de reservoirs tot geene meerdere diepte dan van twee decimeters beneden den beganen grond komt te liggen;

5°. dat, nadat de reservoirs gegraven zijn en de buisleiding gelegd is, en alvorens die buisleiding met grond of aarde aangevuld wordt en de reservoirs met water gevuld en in gebruik genomen worden, door den gemeente-opzichter de werken worden goedgekeurd en de aanvulling met aarde daarna onder zijn toezicht, of dat van den door Burg. en Weth. aan te wijzen beambte, geschiede;

6°. dat de concessionaris de sloot of het reservoir, gemerkt D, uitbaggere en tot eene diepte van 1 Meter uitgrave;

7°. dat de concessionaris den dam aan de Oostzijde in die sloot, over eene breedte van 1 Meter zoodanig ophooge, dat het water in die sloot niet kan verloopen naar de openbare waterleidingen;

8°. dat de concessionaris minstens tweemalen 's jaars, en wel in de maanden April en September, en voorts zoo dikwijls als het door het Dag. bestuur noodig geacht en gelast wordt, de bezonken stoffen uit de reservoirs uitbaggere en die reservoirs op eene diepte van 1 Meter uitgrave, zullende de uitgebaggerde stoffen moeten worden geborgen of verwijderd, ten genoege van Burg. en Weth.;

9°. dat aan de voorwaarden, welke, ingevolge dat besluit, den concessionaris worden opgelegd, door hem zij voldaan vóór 1 November 1883."

Tegen dit besluit kwam Johannes Hendrikus Ten Bos, fabriekant te Almeloo, bij Z. M. in beroep, zijnde het request den 27 October 1883 aan het Kabinet des Konings ontvangen.

Onder overlegging eener verklaring, door een tiental omwonende personen, ten zijnen gunste geteekend, treedt appellant zijnerzijds in een historisch overzicht der zaak en in vele technische bijzonderheden, om aan te duiden, dat zijn sloot geen kwaad kon, de dam in orde was, dat door hem aan de vijf nieuwe voorwaarden van 1880 werd voldaan; dat hij wel zijn reservoir, door hem daargesteld, heeft gedempt en het terrein gedeeltelijk bebouwd, doch het gedeelte sloot, ook dienende tot reservoir, evenveel of nog meer heeft vergroot.

Gelijk men in 1880 van klachten sprak, doch de klagers niet noemde, zoo gelooft appellant ook nu, dat er tegen de demping van zijn reservoir geene bezwaren zijn ingebracht, door welke demping zijne inrichting niet werd veranderd noch de gelegenheid tot berging en bezinking verminderd.

Ter tegemoetkoming aan alle mogelijke bezwaren, blijft appellant zich bereid verklaren zijn sloot of waterleiding in te richten, overeenkomstig zijn voorstel van 13 October 1883, of wel zijn geheele waterleiding tot reservoir te maken en dat ter plaatse, waar zijn sloot grenst aan de kadastrale perceelen sectie B 1053 en 1219 daarvan hermetisch af te sluiten en voorts in beide gevallen, wanneer zijn reservoir vol mocht zijn, het overtollige verfwater over zijn weiland sectie B 1400 te laten loopen of vloeien.

Dit adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid in handen gesteld van Gedep. Staten van Overijssel, die daarop den provincialen ingenieur en het gemeentebestuur hoorden.

B. en W. merken in hun schrijven van 16 November aan dat voldaan is aan het bepaalde bij art. 15 al. 2 der wet, en legden twee adressen over, in 1880 ingediend, waarbij door naburen (F. v. d. Elst ten Cate c. s.) op het opleggen van nieuwe voorwaarden werd aangedrongen.

Zij wezen er voorts op dat krachtens de vergunning van 1879 slechts een gedeelte der sloot en wel tot den meest westelijken dam als reservoir moest gebruikt worden; het overige deel der sloot ligt, zeggen zij, geenszins in den regel droog, integendeel het verfwater vloeit daardoor in de aangrenzende waterleidingen; dit is aan adressant zelf aangetoond, toen de sporen er van zichtbaar waren en het gras met bezonken verfdeelen bedekt was. Dat Ten Bos het gedeelte sloot dat als reservoir mag gebruikt worden verbreed heeft, is aan het gemeentebstuur onbekend. In elk geval is ook, al mocht dit geschied zijn, de capaciteit tot berging van het verfwater onvoldoende gebleven. Reeds in 1880 erkende Ten Bos dat de hoeveelheid geproduceerd afvalwater grooter was dan hij zich had voorgesteld; voor berging daarvan is echter op het aan adressant toebehoorende weiland voldoende plaats en het graven van reservoirs aldaar is weinig kostbaar. Het door adressant gewenschte bevloeiingsstelsel is ongeschikt, want het verfwater zal dan toch ten slotte in de openbare waterleidingen geraken. Herhaaldelijk is reeds geconstateerd, ook bij den schouw van April 1882, dat het

verfwater was doorgedrongen in den watergang kad. sectie 1053. — Wat van adressant verlangd wordt is dat hij zijn afvalwater berge op zijn eigen terrein waarvoor hij ruimschoots de gelegenheid heeft.

De provinciale ingenieur gaf bij schrijven van 22 Januari te kennen, dat hem bij een op 10 Januari ingesteld onderzoek gebleken was dat het verfwater eerst wordt geleid in het westelijk gedeelte der sloot, dat zich uitstrekt tot den eersten dam; is dit gedeelte gevuld dan loopt het overtollige water in het 2e deel der sloot, dat zich uitstrekt tot aan den aardendam nabij de samenvloeiing der watergangen, kad. bekend sectie B nos. 1219 en 1053. Het water in het eerste gedeelte der sloot is zeer zwart gekleurd, dat in het tweede iets minder donker; de bodem en de boorden van de beide gedeelten zijn echter zeer sterk door verfstoffen verontreinigd. Verder wordt een deel van het verfwater geleid in een tonnetje en van daar in ondiepe greppels, beide zich bevindende achter adressant's woonhuis op het perceel, kadaster sectie B n⁰. 1400. Volgens app's. mededeeling bedraagt de hoeveelheid verfwater, die zijne inrichting oplevert, slechts circa 2 kub. M. per week. De zeer geconcentreerde toestand van het verfwater is echter oorzaak dat eene kleine hoeveelheid daarvan voldoende is om een aanzienlijke hoeveelheid water zoo te verontreinigen dat het voor gebruik totaal ongeschikt wordt.

Vergrooting der waterberging, door verplaatsing van den tweeden dam, zooals adressant voorstelt, zal, zegt hij, evenmin baten als het bevloeiingsstelsel. Omtrent het stelsel van B. en W. bestaat bij den Ingenieur twijfel, aangezien het onzeker is of door bezinking alleen het verfwater voldoende kan worden gezuiverd; z. i. zouden alle bezwaren worden voorkomen, indien althans adressant's opgave omtrent het geproduceerd verfwater juist is, door voor te schrijven: dat het verfwater naar een reservoir ter inhoud van 5 a 6 M^3. wordt afgeleid; 2⁰. gezorgd worde dat in dat reservoir geen regenwater zijdelings kan invloeiien, wat geschieden kan door van de uitkomende specie eene kade rondom het reservoir te maken; 3°. de hoeveelheid van 2 M^3. verfwater die wekelijks wordt overgebracht op te pompen en in tonnen te vervoeren naar de Stadsmestplaats, of eene andere door B. en W. aan te wijzen plek, waar het zonder schade voor het algemeen belang kan worden uitgestort. Is echter de hoeveelheid grooter dan is opgegeven, dan moet bij het door B. en W. voorgeschrevene nog worden gevoegd dat het verfwater door cokes moet worden gefiltreerd en het zijdelings invloeien van regenwater in de reservoirs moet worden belet; twee reservoirs zullen dan echter wel voldoende zijn.

Gedep. Staten vereenigen zich met het advies van den ingenieur.

Nadat deze zaak bij de afdeeling was aangebracht zijn bij haar nog ingekomen adressen van:

1⁰. Adolf Friederik Graaf v. Rechteren Limpurg, die van de verontreiniging van het water vreest bederf van het drinkwater en schade voor de door hem aan v. d. Elst verhuurde bleekerij;

2⁰. de dames Brouwer, die beweeren dat indien aan adressant vergund wordt het verfwater over zijn weiland te doen vloeien, dit terrein het afvalwater niet zal absorbeeren, maar dit verfwater over het perceel bij de wed. Meijer zal vloeien in het langs adressanter tuin stroomende water.

3°. de wed. Meijer, die beweert dat door het dikwijls over haar gronden afvloeiende verfwater die gronden onvruchtbaar worden.

4°. het gemeentebestuur van Stad-Almeloo, mededeelende dat blijkens daarvan opgemaakt proces-verbaal op 23 Febr. het verfwater naar het perceel van de wed. Meijer stroomde en zelfs in den kelder van een op dat perceel staande arbeiderswoning drong. Daar adressant zijn spoelwater vermengt met zijn verfwater is de hoeveelheid afvalwater veel meer dan 2 M^3. en derhalve een reservoir van de grootte als de provinciale ingenieur voorstelt, ten eenenmale ongenoegzaam. — Het opwerpen van kaden rondom de reservoirs schijnt ook hen wenschelijk, doch zij geven, vooral met het oog op het bezinken, de voorkeur aan drie kleine boven een groot reservoir. — Het wekelijksch vervoer naar een mestvaalt zal bezwarend zijn omdat geen gemeentelijke mestvaalt bestaat. — In elk geval dient het uitbaggeren en verwijderen der gezonken verfstoffen te blijven voorgeschreven.

5°. F. van der Elst, die verzoekt dat Bos genoopt worde zijn afvalwater zelf te bergen, omdat anders zijne bleekerij niet langer zou kunnen in stand blijven.

Door Ten Bos is eindelijk nog overgelegd eene situatieteekening en op zijn verzoek is de openbare behandeling der zaak, die reeds op 26 Maart bepaald was, uitgesteld.

De heer Mr. E. J. J. van Sonsbeeck, advocaat te Zwolle, treedt op als gemachtigde van den appellant. Hij meent te kunnen aantoonen dat de klachten over het vloeien van verfwater in particuliere slooten overdreven zijn en hoopt dat het door appellant voorgestane bevloeiingssysteem in plaats der gestelde voorwaarden zal worden goedgekeurd. Bij aanneming van dat systeem zal appellant het afvalwater zijner inrichting uitstorten over twee hem toebehoorende perceelen weiland die dat water voldoende zullen kunnen absorbeeren, terwijl hij door het aanbrengen eener omkading aan het land en het doen metselen van een muur aan het einde der daar langsloopende sloot, meent, dat het eigendom van anderen voldoende tegen het over zijn land vloeiend water zal worden beveiligd.

De gemachtigde beantwoordt voorts nog eenige vragen hem door den president en den Staatsraad de Vries gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten

Veertiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 7 Mei 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck,

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 6 April 1884, n°. 6, houdende beschikking op het beroep van *het bestuur van den dorpspolder van Wijchen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland*, *d.d. 7 November* 1883, *betreffende het schouwvoeren over en het herstellen van de zoogenaamde Woordsche dammen en den Zeegdijk in dien polder.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 104).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het bestuur van den dorpspolder van Wijchen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, d.d. 7 November 1883,

betreffende het schouwvoeren over en het herstellen van de zg. Woerdsche dammen en den Zeegdijk in dien polder;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Maart 1884, n°. 9;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 3 April 1884, n°. 2, Afdeeling Waterstaat A.;

Overwegende, dat de Woordsche dammen en de Zeegdijk, die den polder Wijchen scheiden van de polders Balgoy-Keent en Over- en Nederasselt, ook tengevolge van moedwillige doorsteking, in slechten toestand verkeeren, zoodat herstel en beter onderhoud dringend noodig zijn;

dat tot 1883 de sieringen voor gezegde dammen en dijk steeds schijnen opgemaakt en de schouw daarover steeds schijnt gevoerd te zijn door den Dijkstoel van het „Rijk van Nijmegen;"

dat het gemeentebestuur van Wijchen in Augustus 1883 over den onvoldoenden toestand der Woordsche dammen klachten inzond bij Gedeputeerde Staten;

dat, toen deze daarover het Polderbestuur van Wijchen hoorden, dit bestuur te kennen gaf, dat zulks te wijten was aan den Dijkstoel van het „Rijk van Nijmegen" met de zorg voor gezegde kaden belast, terwijl de Dijkstoel, eveneens gehoord, het feit niet betwistte van vroeger steeds voor die dammen sieringen te hebben opgemaakt en daarover schouw te hebben gevoerd, doch dat zulks niets veranderde aan de bepaalde voorschriften van het thans geldende Rivierpolder-reglement van Gelderland aangezien ingevolge de artt. 256, 3e alinea en 343 de zorg voor genoemde kaden berust bij poldermeesters;

dat Gedeputeerde Staten alstoen in dat geschil uitspraak doende, bij resolutie van 7 November l.l. den Dijkstoel uitnoodigden onverwijld zorg te dragen dat het Polderbestuur van Wijchen zijne door het Rivierpolder-reglement voorgeschrevene verplichtingen stiptelijk en ten spoedigste nakome;

dat hieraan door den dijkstoel werd gevolg gegeven, doch het polderbestuur van Wijchen, in stede van daaraan te voldoen, tegen voornoemde resolutie van Gedeputeerde Staten Onze voorziening inriep;

Overwegende, dat het Geldersch Rivierpolder-reglement in art. 256 nadrukkelijk onderscheidt tusschen dijken, kwelkaden, kaden en binnenkaden, de zorg voor de goede instandhouding der beide eersten in art. 303 opdraagt aan den Dijkstoel en der beide laatstgenoemde werken, voor zoover zij geene districtswaterkeering zijn, in art. 343 aan poldermeesters;

dat nu de Woordsche dammen en de Zeegdijk ook volgens erkentenis van het polderbestuur in zijn adres van appel kaden zijn als bedoeld in art. 256 al. 3 van gezegd reglement;

dat zij echter niet zijn districts-waterkeering en dit dan ook niet is beweerd;

dat derhalve niet, zooals het polderbestuur beweert, art. 303 van het reglement op dezen dijk en dammen van toepassing is, doch art. 343, zoodat de zorg voor het opmaken der sieringen en het schouwvoeren behoort te geschieden door poldermeesters;

dat, voor zoover tot 1883 de Dijkstoel van het „Rijk van Nijmegen" zulks heeft

verricht, zulks abusievelijk is geschied in strijd met de voorschriften van het thans vigeerend Rivierpolderreglement, en deze omstandigheid het polderbestuur niet kan ontheffen van eene wettiglijk op hetzelve rustende verplichting;

dat derhalve terecht door Gedeputeerde Staten het polderbestuur van Wijchen is belast met de zorg voor de goede instandhouding der Woordsche dammen en van den Zeegdijk;

Gezien het Reglement op het beheer der Rivierpolders in Gelderland, vastgesteld door de Staten den 17 Mei 1878 en goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1880, n°. 7;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestredene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 7 November 1883 no. 88, het daartegen door het bestuur van den dorpspolder van Wijchen ingesteld beroep te verklaren ongegrond;

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 6 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 7 April 1884, n°. 14, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *H. Mellegers te Overschie, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 13 *October* 1883, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachtplaats.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 113.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. Mellegers te Overschie, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 13 October 1883, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachtplaats;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 Maart 1884 n°. 13;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 4 April 1884, n°. 56, Afd. Hand. en Nijv.;

Overwegende, dat H. Mellegers te Overschie aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft gevraagd om in het huis in de Dorpstraat wijk A n°. 122, kadaster sektie C n°. 1147, een slachtplaats voor gezond vee op te richten;

dat nadat op de zitting, gehouden ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), niemand was verschenen en ook schriftelijk geene bezwaren tegen de voorgenomen inrichting waren ingebracht, Burgemeester en Wethouders bij besluit van 13 October 1883 de vergunning hebben geweigerd op grond, dat door het aanwezig zijn van eenige slachtplaatsen in de kom der gemeente, waarvan twee reeds vóór het in werking treden van bovengenoemde wet bestonden, de bodem door het begraven van afval als anderszins reeds is verpest en bij hitte een voor de bewoners ondragelijken en ongezonden stank verspreidt, en dat bij het toestaan van deze aanvraag, dat euvel nog zou vergroot en de gezondheid der ingezetenen bedreigd worden;

dat tegen deze beschikking door H. Mellegers bij adres van 25 October 1883 Onze voorziening is ingeroepen;

Overwegende, dat volgens art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) een nijverheidsonderneming alleen dan mag worden geweigerd, wanneer daarvan is te duchten gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid, of hinder van ernstigen aard als daar bedoeld;

dat het bestaan van meerdere slachterijen in de gemeente noch op zich zelf, noch wegens de daarvan hier ondervonden gevolgen, die niet noodzakelijk aan elke slachterij zijn verbonden, een grond mag zijn om de door appellant gevraagde vergunning te weigeren;

dat door geen der buren eenig bezwaar is geopperd en aan het door Burgemeester en Wethouders gevreesde gevaar voor de gezondheid, voor zooveel het als gegrond kan worden aangemerkt, voldoende door voorwaarden kan worden te gemoet gekomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Te vernietigen het bovenvermeld besluit van Burgemeester en Wethouders van Overschie van 13 October 1883, en aan H. Mellegers en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen om in het perceel wijk A n°. 122, kadaster sectie C n°. 1147, volgens de bij dit besluit behoorende teekening en beschrijving, een slachterij op te richten onder voorwaarde:

1°. dat de slachtplaats worde voorzien van een waterdichten, geplaveiden vloer, in het midden waarvan moet worden aangebracht een insgelijks waterdichte van klinkers en portlandcement bewerkte put, waarin het bloed kan afloopen;

2°. dat het bloed onmiddellijk na iedere slachting, uit den put moet worden verwijderd en ten hoogste gedurende vijf dagen aan de achterzijde van het erf in gesloten vaten mag worden bewaard;

3°. dat in een der hoeken van de slachtplaats een behoorlijk waterdichte zinkput worde gemaakt tot berging van het water, voor het reinigen der slachtplaats gebruikt, en

4°. dat alle vuilnis en andere afval onmiddellijk na iedere slachting worden weggevoerd;

en voorts te bepalen, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht vóór of op 1 November 1884.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, den 7 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

behoorende bij het verzoek van H. Mellegers te Overschie om vergunning tot oprichting van een slachthuis en stal in een gedeelte van het pand kad. sect. C. n°. 1147.

Het gedeelte van het pand, kad. sectie C n°. 1147, dat den ondergeteekende tot slachthuis en stal wenscht in te richten, werd tot heden als afzonderlijk woonhuis verhuurd.

Het is belend Noordelijk en Oostelijk den adressant als huurder; Zuidelijk de gemeente Overschie en Westelijk de Dorpstraat.

Een en ander zal zoodanig worden ingericht dat de bestemming van de straatzijde naauw merkbaar zal zijn.

Overschie, 26 September 1883.

H. MELLEGERS.

Behoort bij Koninklijk besluit van 7 April 1884, n°. 14.

Mij bekend,

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN

3°. van 16 April 1884, n°. 11, houdende beschikking op het beroep van *het college van poldermeesters en geinteresseerden in de Korne en Stadsgracht van Buren van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 12 *September* 1882 *n°.* 77, *betreffende de opruiming van een gedeelte pakwerk door verzakking geschoven in de Korne.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 259.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het college van poldermeesters en geinteresseerden in de Korne en Stadsgracht van Buren van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 12 September 1882 no. 77, betreffende de opruiming van een gedeelte pakwerk door verzakking geschoven in de Korne;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 Maart 1884, n°. 110;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 April 1884, n°. 29, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat in den zomer van 1880 Mejuffrouw H. W. Spiering te Tiel een haar toebehoorend dijkvak van den Lingedijk, bekend onder den naam van de Kromme Elleboog onder de buurtschap Achter den Haag, gemeente Buren, met toestemming en onder toezicht van den Dijkstoel van Buren en overeenkomstig eene door dezen vastgestelde en door Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid goedgekeurde siering heeft doen recht leggen, waardoor de teen van den dijk onmiddelijk aan den oever der rivier de Korne gebracht werd;

dat destijds wegens den slechten toestand van den ondergrond de dijk op pakwerk van rijshout is gelegd;

dat, toen deze gereed was om opgeleverd te worden, eene verzakking in den dijk is ontstaan, en wel ter plaatse waar het rijswerk aangebracht was;

dat uit een ingesteld onderzoek gebleken is, dat de nieuwe dijk de modder onder het rijswerk in de Korne geperst had en het rijswerk zelf ook eenigzins buitenwaarts uitgeschoven was, dat de modder onmiddelijk is verwijderd, doch het pakwerk is blijven zitten;

dat het college van poldermeesters en geinteresseerden in de Korne en Stadsgracht van Buren, het instandblijven dier uitzakking in strijd achtende met art. 12, 1, 2, 3, 5 *b* van het Reglement op het onderhoud der Linge en der daaraan verbonden algemeene watergangen, vastgesteld door de Staten den 15 Juli 1864 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 16 Februari 1865 n°. 36, — krachtens art. 13 van gezegd Reglement Mejuffrouw Spiering uitnoodigden tot onmiddellijke opruiming van dat pakwerk;

dat Mejuffrouw Spiering, alvorens aan die uitnoodiging te voldoen, aan den Dijk-

stoel van het polderdistrict Buren, met het toezicht op gemelden dijk belast, de noodige toestemming heeft verzocht om die opruiming te bewerkstelligen, doch dat deze haar is geweigerd;

dat, toen het college van poldermeesters niettemin op de opruiming bleef aandringen, Mejufvrouw Spiering zich wendde tot Gedeputeerde Staten, met verzoek krachtens art. 14 van voornoemd Reglement het gerezen geschil te beslissen;

dat het college van poldermeesters, door Gedeputeerde Staten gehoord, te kennen gaf: dat eene vernauwing van den watergang tengevolge der verzakking is ontstaan en het Lingereglement bovenbedoeld elke vernauwing onvoorwaardelijk verbiedt; dat ingevolge art. 6 van het Reglement de gemiddelde breedte en diepte der Korne wordt gerekend te zijn overeenkomstig de metingen en peilingen, daarvan op onderlinge afstanden van 500 ellen verricht door den Provincialen opzichter van den Waterstaat in de maand October 1863 en naar de daarvan door hem gemaakte profielteekeningen, waarbij de diepte van dien watergang is gemeten in verband met het Asperensche Lingepeil, waarvan de O. aan de Asperensche sluis gelijk is aan 0.37 el boven A. P. en dat gerekend wordt met de verhanglijn der Linge te klimmen, en dat tengevolge der uitzakking die reglementaire breedte niet meer aanwezig is; dat voorts de Dijkstoel van Buren niet bevoegd is de uitvoering te beletten van een bevel, door het college, met de zorg voor de Korne belast, in het belang der instandhouding van dien watergang gegeven;

dat de Dijkstoel van het polderdistrict Buren, eveneens gehoord, te kennen gaf: dat de bewuste opruiming voor den dijk hoogst gevaarlijk zijn zou en onnoodig voor den waterafvoer, aangezien juist tegenover de verzakking een inschering van den oever aanwezig is, die de breedte daar ter plaatse grooter maakt dan zij daarboven of daar beneden is;

dat de Provinciale Ingenieur, die de opruiming eveneens in het dijksbelang ontriedt en voor de afstrooming niet noodzakelijk rekende, tevens te kennen gaf, dat uit een op zijn last ingesteld onderzoek gebleken was, dat de thans bestaande breedte aan de voorschriften van het reglement voldoet;

dat Gedeputeerde Staten, aldus voorgelicht, bij besluit van 12 September 1882, no. 77, op grond dat de toestand van den dijk eene opruiming niet toeliet en de breedte en diepte der Korne ook na de bewuste verzakking nog voldoen aan de eischen bij art. 6 van het Reglement gesteld, verklaarden, dat er voor het tegenwoordige en zoolang zich geene verdere afschuiving van het pakwerk of van grond zal openbaren, waardoor het voorgeschreven afvoervermogen van de Korne daar ter plaatse verkort wordt, geene termen bestaan die opruiming van het pakwerk of de verruiming van den watergang noodzakelijk maken;

dat poldermeesters en geinteresseerden in de Korne en Stadsgracht van Buren, van deze beslissing bij Ons in beroep komende, aanvoeren dat de breedte der Korne ter aangehaalde plaatse minstens 11.50 M. moet bedragen en dat zij er slechts 8.65 M. breedte heeft; — dat de uitzakking steeds toeneemt en derhalve de opruiming, die zonder eenig gevaar kan plaats hebben, onverwijld behoort te geschieden om de afstrooming der Korne en daarmede de belangen der uitgebreide op dien watergang afstroomende landen te verzekeren;

dat, aangezien verschil bestond over de hoegrootheid der verzakking en over de breedte daar ter plaatse van den watergang, na de verzakking nog aanwezig, een nieuw onderzoek noodig is geworden;

dat uit dat nader onderzoek is gebleken:

dat de uitzakking zich bevindt nagenoeg midden tusschen de profielen 4 [1] en 5 [1] bedoeld in art. 6 van het Reglement op het onderhoud der Linge;

dat volgens die profielen in 1863 de breedte op den waterspiegel bij eenen waterstand, overeenkomende met de vastgestelde verhanglijn, bedroeg:

bij profiel 4 [1] op 1.30 M. + A. P. 12 M.
" " 5 [1] " 1.27 M. + A. P. 10 M.

waarvan het middelcijfer bedraagt elf M.;

dat bij het thans ingestelde onderzoek is bevonden, dat bij eenen waterstand van 1.28⁵ M. + A. P. den gemiddelden stand tusschen 1.27 en 1.30 + A. P. die ter plaatse van het midden van het over 40 M. aangelegde en gedeeltelijk uitgeschoven rijswerk moet worden aangenomen, de breedte op den waterspiegel bedraagt 14.50 M. en dat, zoo men al de 3 M. verbreeding door den Lammenhoek buiten rekening laat, die breedte 11.50 M. bedraagt of 0.50 M. meer dan het reglementair gemiddelde;

dat de afwatering niet belemmerd wordt, omdat het profiel op het punt der verzakking telkens grooter bevonden is dan op een lager gelegen punt;

dat de opruiming niet zonder gevaar kan plaats hebben, tenzij zij gepaard ga met het over eene lengte van 50 M. minstens 2 M. achteruit leggen van den dijk waartoe vooralsnog geene noodzakelijkheid bestaat;

Overwegende dat in de eerste plaats dient onderzocht te worden, of het beroep ontvankelijk is te achten;

Overwegende dienaangaande, dat het college van poldermeesters en geinteresseerden in de Korne en Stadsgracht van Buren de opruiming van het bedoelde uitgezakte pakwerk eischt krachtens het Reglement op het onderhoud der Linge en der daaraan verbonden algemeene watergangen;

dat echter Mejuffrouw Spiering voornoemd, die door het college daartoe verplicht geacht wordt, meent aan dien eisch niet te mogen voldoen, omdat haar door den Dijkstoel de toestemming wordt geweigerd, volgens art. 258 al. 1 en 5 van het Reglement voor die opruiming gevorderd;

dat het college van poldermeesters evenwel van oordeel is, dat haar beroep op de weigering van den Dijkstoel haar niet kan ontslaan van de verplichting om die opruiming te bewerkstelligen;

dat dit geschil over de uitvoering van eerstgenoemd reglement door Gedeputeerde Staten overeenkomstig art. 14 van dat reglement is beslist, bij welk artikel van hunne beslissing beroep op Ons is toegelaten;

dat derhalve het beroep ontvankelijk is;

Overwegende wat nu het geschil zelf betreft:

dat hier geen sprake is van een opzettelijke of door onachtzaamheid teweeggebrachte vernauwing van den watergang, vermits de uitzakking van het pakwerk een gevolg is van een werk, met toestemming en onder toezicht van den Dijkstoel van Buren

overeenkomstig eene door dezen vastgestelde en door Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid goedgekeurde siering ten uitvoer gebracht;

dat een nader onderzoek heeft bevestigd, dat het uitgezakte pakwerk niet kan worden weggenomen zonder gevaar voor den dijk en vrees voor nieuwe uitzakking, en dat de geeischte opruiming daarom gepaard zou moeten gaan met eene achteruitlegging van den geheelen dijk over 50 M. lengte;

dat daarentegen het nader onderzoek heeft aangetoond, dat inderdaad niettegenstaande de bedoelde uitzakking de daar bestaande breedte der Korne gemeten op den waterspiegel ter hoogte van 1.28^5 M. + A. P. overeenkomende met 0.37 M. + A. P. van de Asperensche Lingesluis, welke in het Linge-reglement als maatstaf is aangenomen, ongeveer 14.50 M. bedraagt;

dat poldermeesters beweren, dat onder die 14.50 M. verkeerdelijk zoude zijn mede gemeten het pakwerk, waarover geklaagd wordt, en de zoogenaamde Lamme hoek, voor elk van welke de gemeten breedte met 3 M. te verminderen is, maar dat dit beweren niet juist is;

dat toch van het al of niet medemeten van het pakwerk als rivier geen spraak kan zijn, vermits ter hoogte van 1.28^5 M. + A. P. op den waterspiegel geen pakwerk wordt aangetroffen, en dat, zelfs indien men voor dat pakwerk de gemeten breedte van 14.50 met 3 M. vermindert, er nog 11.50 M. overblijft, omdat de verbreeding der rivier, die de Lamme hoek genoemd wordt, door eene zeer flauwe bocht in den oever wordt gevormd en dus bij de geringe stroomsnelheid, die in de Korne wordt aangetroffen, wel degelijk bij het doorstroomingsprofiel moet in rekening gebracht worden;

dat dit doorstroomingsprofiel ter bedoelde plaatse ruimer is dan het gemiddelde van het boven- en het beneden gelegen profiel en er alzoo geen grond is om over belemmering der doorstrooming te klagen;

dat daarom door Gedeputeerde Staten terecht is beslist, dat, zoolang zich geene verdere afschuiving van het pakwerk of van grond zal openbaren, waardoor het voorgeschreven afvoervermogen van de Korne daar ter plaatse verkort wordt (hetgeen sedert de beslissing van hun college nog niet blijkt gebeurd te zijn), geene termen bestaan die opruiming van het pakwerk of de verruiming van den watergang noodzakelijk maken;

Gezien het Geldersche Rivierpolderreglement, vastgesteld door de Staten den 17 Mei 1879 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 24 Augustus 1880, n°. 7 (Prov. Blad 1880 n°. 82), gewijzigd bij besluit der Staten van 9 Juni 1881, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 October 1881, n°. 22 (Prov. Blad 1881 n°. 125) en het Reglement op het onderhoud der Linge en der daaraan verbonden algemeene watergangen, vastgesteld door de Staten den 15 Juli 1864, door Ons goedgekeurd bij besluit van 16 Februari 1865 n°. 36 (Prov. Blad 1865 n°. 60), en gewijzigd bij besluit der Staten van 19 Juli 1882, door Ons goedgekeurd bij besluit van 27 Augustus 1882, n°. 15 (Prov. Blad n°. 109);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland

van 12 September 1882 no. 77, het daartegen door het college van poldermeesters en geinteresseerden in de Korne en Stadsgracht van Buren ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 16 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 19 April 1884, n°. 10, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *H. Burgers, vleeschhouwer te Fijnaart, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van* 27 *October* 1883, *waarbij afwijzend is beschikt op zijn verzoek om vergunning tot het oprichten eener inrichting tot het bereiden van wagensmeer in het pand wijk B n*o. 204a, *kadastraal bekend in de gemeente Fijnaart in sectie D n*o. 584.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 91).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. Burgers, vleeschhouwer te Fijnaart, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 27 October 1883, waarbij afwijzend is beschikt op zijn verzoek om vergunning tot het oprichten eener inrichting tot het bereiden van wagensmeer in het pand wijk B no. 204a, kadastraal bekend in de gemeente Fijnaart in sectie D no. 584;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 April 1884, no. 8;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 15 April 1884, no. 47, afd. H. en N.;

Overwegende, dat H. Burgers te Fijnaart aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning heeft gevraagd tot het oprichten eener inrichting tot het bereiden van wagensmeer in het pand wijk B no. 204, kadaster sectie D no. 584;

dat, nadat bij het den 13 October 1883 ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875

(*Stbl.* n_0. 95) gehouden verhoor schriftelijk één bezwaar, aan vrees voor brand ontleend, was ingebracht, Burgemeester en Wethouders bij besluit van 27 October ll. de gevraagde vergunning hebben geweigerd op grond van gevaar voor brand en tevens van hinder voor de gezondheid, wegens de in hetzelfde pand uitgeoefend wordende vleeschhouwerij, aan welke bezwaren door voorwaarden niet zou kunnen worden te gemoet gekomen;

dat appellant tegen deze beschikking bij adres, op 11 November 1883 bij het kabinet ingekomen, Onze voorziening heeft ingeroepen, aanvoerende dat, daar de bereiding van wagensmeer in de door hem gewenschte inrichting zal geschieden door koude vermenging van gebluschte kalk met palmolie, zonder eenig gebruik van vuur, — mocht daarvoor volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 25) vergunning noodig zijn — deze vergunning zonder bezwaar kan worden verleend, omdat van bedoelde bereiding geene vrees voor brandgevaar is te duchten; dat, wel is waar, in eene bestaande inrichting tot bereiding van wagensmeer onlangs een begin van brand was ontstaan, doch dat deze te wijten was aan ophooping van ongebluschte kalk tegen een houten wand, wat in zijne inrichting met steenen muren, waar ongebluschte kalk niet zal gebezigd worden, niet kan voorkomen; en dat verder de tweede grond van Burgemeester en Wethouders onjuist is en daarenboven de schadelijke invloed van eene inrichting, als waarvoor door hem vergunning wordt verzocht, op vleesch mag worden betwijfeld;

Overwegende, dat uit een dienaangaande ingesteld onderzoek is gebleken, dat de openbare afkondiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders heeft plaats gehad op 28 October 1883, en appellant derhalve, overeenkomstig art. 15 al. 1 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) daarvan tijdig in beroep is gekomen;

dat verder de door appellant geopperde twijfel als zou eene inrichting, als waartoe hij vergunning verzocht heeft, niet behooren tot die, waarop bovengenoemde wet toepasselijk is, niet strookt met de door hem zelven gedane aanvraag en in allen gevalle ongegrond is, omdat eene inrichting tot het bereiden van wagensmeer moet geacht worden begrepen te zijn onder de inrichtingen, bedoeld in art. 2 sub VI der voormelde wet;

dat het mitsdien de vraag is of door Burgemeester en Wethouders de gevraagde vergunning uit hoofde van gevaar voor brand, hinder of de gezondheid terecht is geweigerd;

dat van vrees voor hinder van ernstigen aard, van de inrichting te duchten, niet is gebleken, en evenmin van eenig bijzonder gevaar voor brand, indien de door appellant zelven opgegeven werkwijze wordt gevolgd, welke hem als voorwaarde kan worden opgelegd en waardoor dan aan bedoeld bezwaar voldoende wordt te gemoet gekomen, terwijl, wat betreft den beweerden schadelijken invloed op het slagersbedrijf van appellant hij — daargelaten, dat hij dien invloed ontkent, — zelf dient te beoordeelen, of en in hoeverre de inrichting voor een ander bedrijf van hem zelven nadeelig zou werken, en daarin mitsdien, onder deze omstandigheden, voor het publiek gezag geen grond kan worden gevonden om de gewenschte vergunning niet te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Fijnaart van 27 October 1883, aan H. Burgers en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen om, volgens de bij dit besluit behoorende teekening en beschrijving, in het pand wijk B n°. 204, kadastraal bekend in de gemeente Fijnaart in sectie D n°. 584, op te richten eene inrichting tot het bereiden van wagensmeer, onder voorwaarde dat de bereiding daarvan alléén mag geschieden door koude vermenging van gebluschte kalk met palmolie, zonder eenig gebruik van vuur, en voorts te bepalen, dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen zes maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's-Gravenhage, 19 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

BESCHRIJVING

der inrichting tot bereiding van wagensmeer, behoorende bij het adres van ondergeteekende d.d. heden.

De inrichting zal worden daargesteld in een gedeelte van het huis te dezer plaatse, gemerkt wijk B n°. 204*a*, en bij het kadaster bekend in sectie D n°. 584, en moet dienen tot bereiding van wagensmeer, waartoe gebezigd wordt het ondergedeelte der behuizing, met een uitgang aan den weg onder den dijk, en een trap naar de bovenwoning. De bereiding geschiedt in een verplaatsbare houten bak van 3 à 1½ M. in omvang, door handen arbeid, waartoe onder anderen gebezigd wordt gebluschte kalk en palmolie, van welke laatste in den regel een voorraad van hoogstens twaalf vaten zal voorhanden zijn, die ook in het locaal geborgen worden.

De bereide wagensmeer wordt geborgen op de eerste verdieping welke een uitgang heeft op den dijk, en een trap naar de benedenverdieping.

De bovenverdieping wordt gebezigd tot berging van ledig vaatwerk.

Fijnaart, den 21 Augustus 1883.

H. Burgers.

Behoort bij het Koninklijk besluit van 19 April 1884, No. 10.

Mij bekend:

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

Alewijn.

50. van 22 April 1884, n°. 5, houdende beslissing in het *geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Johanna Leonarda Zonneveld, thans verpleegd in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Zutphen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1883, bl. 334).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Johanna Leonarda Zonneveld, thans verpleegd in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Zutfen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 April 1884, n°. 62;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 April 1884 n°. 1628, Afd. B. B.;

Overwegende dat J. L. Zonneveld thans 32 jaren oud, na te voren steeds bij hare moeder te Noordwijk gewoond te hebben, in Maart 1882 in dienst is getreden bij den banketbakker Cottaar te Delft;

dat die dienst na verloop van ongeveer een half jaar is geëindigd en zij toen naar hare moeder te Noordwijk is teruggekeerd;

dat zij op 3 November 1882 in dienst is getreden bij den heer Bijvoet te Overveen gemeente Bloemendaal;

dat zij aldaar, na woordenwisselingen met de huishoudster, zenuwtoevallen kreeg en zeer zonderling handelde, hetgeen den heer Bijvoet deed besluiten Johanna's familie te verzoeken haar te komen terughalen

dat daaraan op 11 November is gevolg gegeven, toen zij, verheugd weder naar hare moeder te kunnen gaan, met haren broeder huiswaarts keerde, na van den heer Bijvoet en zijne huisgenooten afscheid te hebben genomen

dat kort daarna hare ongesteldheid van dien aard is geworden dat plaatsing in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen noodzakelijk werd;

dat daartoe, na verkregen rechterlijke machtiging van 27 November, op den daaraanvolgenden 28 November is overgegaan

dat Bloemendaal en Noordwijk ontkennen tot de betaling der verplegingskosten verplicht te zijn;

Overwegende, dat overeenkomstig de beginselen der armenwet, die gemeente tot betaling der verplegingskosten gehouden is, waar de lijderes woonplaats had, toen de krankzinnigheid opneming in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen noodzakelijk maakte;

dat uit de onder eede voor den kantonrechter te Leiden afgelegde verklaringen van Dr. J. van Nes, geneesheer te Noordwijk, die de lijderes des avonds dadelijk na hare aankomst en andermaal den volgenden dag bezocht, blijkt, dat hij, ofschoon van het eerste oogenblik af, krankzinnigheid constateerende, van oordeel was, dat de lijderes, zooals door hem den 12 November aan de familie werd gezegd, voorloopig nog wel bij hare moeder kon blijven;

dat daarmede overeenkomt hetgeen door het gemeentebestuur van Noordwijk in zijn schrijven aan Burgemeester en Wethouders van Bloemendaal van 27 November 1882, wordt gezegd, dat de toestand der lijderes te Noordwijk zoodanig was verergerd, dat de burgemeester op dien datum machtiging om haar in een krankzinnigengesticht te doen opnemen had gevraagd;

dat derhalve tusschen 12 en 27 November de krankzinnigheid van dien aard is geworden dat opneming der zieke in een gesticht noodzakelijk werd

dat zij alstoen woonplaats had te Noordwijk;

dat zij wel op 3 November 1882 woonplaats verkreeg te Bloemendaal als inwonende dienstbode krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, maar die woonplaats ophield toen op 11 November de dienstbetrekking eindigde en zij die gemeente verliet en naar Noordwijk terugkeerde;

dat zij destijds zich zeer goed van hare handelingen bewust was zooals blijkt uit de verklaring:

1°. van Pietje Veerkamp, destijds mede dienstmeid bij den heer Bijvoet „bij haar vertrek was zij geheel gewoon en wel, en verheugd dat zij naar huis ging;"

2°. van den heer Bijvoet „dat zij beleefd en zeer gewoon van hem en zijne huisgenooten afscheid nam en kalm en welgemoed vertrok;"

dat derhalve Noordwijk tot betaling der verplegingskosten gehouden is;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* no. 100) zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Noordwijk aan te wijzen als de gemeente, die gehouden is tot betaling des kosten

van overbrenging naar- en verpleging in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen van Johanna Leonarda Zonneveld.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 22 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6⁰. van 22 April 1884, n°. 9, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *L. J. van Weert, te Veghel, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 1 *December* 1883 n°. 4, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij in het perceel kadastraal bekend in sectie G* n⁰. 816 *gemeente Veghel.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 142).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door L. J. van Weert te Veghel, tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 1 December 1883, n°. 4, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij in het perceel kadastraal bekend in sectie G n°. 816 gemeente Veghel;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 April 1884, n°. 19;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 18 April 1884, n⁰. 50, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders van Veghel de door L. J. van Weert aangevraagde vergunning tot oprichting eener slachterij bij besluit van 1 December 1883 n⁰. 4, hebben geweigerd op grond van vrees voor schade aan de gezondheid van ongeveer 1000 personen en voor hinder van ernstigen aard door het verspreiden van vuil of walgelijke dampen;

en dat appellant tegen deze beschikking bij adres van 6 December 1883 Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat volgens art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n^{0}. 95) bij een verzoek om vergunning moet worden overgelegd, behalve eene plattegrondteekening in dubbel op eene schaal van minstens 1 op 250 aanduidende de uit- en inwendige samenstelling der inrichting en toebehooren, eene nauwkeurige beschrijving in dubbel van de plaats waar de inrichting zal worden gesteld en een opgave onder anderen van hetgeen in de inrichting zal worden verricht, vervaardigd of verzameld;

dat dit voorschrift beoogt niet alleen de beoordeeling van het verzoek mogelijk te maken, maar in verband met art. 9 der wet de aanhechting van genoemde stukken aan de vergunning voorschrijvende, tevens dient om, wanneer het verzoek is toegestaan, te kunnen nagaan, of de gemaakte inrichting is in overeenstemming met de verleende vergunning;

dat derhalve het voorschrift van art. 5 der wet stipt behoort te worden nagekomen;

dat echter het door L. J. van Weert aan Burgemeester en Wethouders van Veghel ingediend verzoekschrift niet vergezeld was van- en ook later bij dat college niet tijdig is aangevuld met de nauwkeurige beschrijving hierboven bedoeld;

dat mitsdien èn aan het stellig voorschrift der wet niet is voldaan èn onder meer ook niet voldoende kan worden beoordeeld op welke wijze het afval, bloed en spoelwater zullen worden verwijderd, en dat onder deze omstandigheden Burgemeester en Wethouders van Veghel op het verzoek, zooals het zonder voldoende overlegging der bij de wet vereischte stukken was gedaan, niet hadden kunnen of behooren te beschikken;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Burgemeester en Wethouders van Veghel van 1 December 1883, n^{0}. 4, te verklaren, dat omtrent het verzoek van adressant, zooals het is gedaan, geene beslissing kan worden genomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, 22 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

7°. van 23 April 1884, n⁰. 29, houdende beschikking op het beroep van *J. H. Luijerink, broodbakker te Lonneker, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 30 *October* 1883 n°. 426, *waarbij aan J. Zilverberg te Enschedé vergunning is verleend tot oprichting van een pakhuis bestemd tot berging van katoen en afval van katoen, in de gemeente Lonneker buurtschap Noord-Eschmarke, kadaster sectie O n⁰.* 2881.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 139).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. H. Luijerink broodbakker te Lonneker, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 30 October 1883 n°. 426, waarbij aan J. Zilverberg te Enschedé vergunning is verleend tot oprichting van een pakhuis bestemd tot berging van katoen en afval van katoen, in de gemeente Lonneker buurtschap Noord-Eschmarke, kadaster sectie O, n⁰. 2881;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 April 1884 n⁰. 16;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 19 April 1884, n⁰. 57, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende dat Burgemeester en Wethouders van Lonneker aan Jacob Zilverberg en zijne rechtverkrijgenden de bovenomschreven vergunning hebben verleend, onder voorwaarde dat:

a. „het pakhuis uitsluitend zal dienen tot berging van katoen en afval van katoen, en deze stoffen nimmer in vochtigen staat of met olie of vet doortrokken, zelfs niet bij de geringste hoeveelheid, daarin worden geborgen;

b. „dat het houtwerk, voor den bouw van dit pakhuis te bezigen, worde bestreken met eene behoorlijke brandvrije asbestverf;"

dat appellant, wiens bakkerij in de nabijheid ligt van het op te richten pakhuis, en die reeds tegen het toestaan der gevraagde vergunning bezwaren had ingebracht bij het gemeentebestuur, van voornoemde beschikking van Burgemeester en Wethouders bij Ons in hooger beroep komende, het twijfelachtig stelt, of Burgemeester en Wethouders van Lonneker wel bevoegd waren eene vergunning, waarvan eerst in 1884 kon worden gebruik gemaakt, te verleenen, voor een perceel dat krachtens de wet van 15 Juni 1883 (*Stbl.* n°. 76) na 31 December 1883 tot het grondgebied der gemeente Enschedé zou behooren; en voorts aanvoert, dat brandgevaar is te duchten ten gevolge van het vliegen der vonken uit den schoorsteen zijner bakkerij op het met brandbare stoffen opgevulde pakhuis en dat hinder van ernstigen aard kan ontstaan door het stof uit het pakhuis zich verspreidende, zoowel in de naburige bakkerij, als over de in de nabijheid gelegen gronden;

Overwegende dat het college van Burgemeester en Wethouders van Lonneker de

eenige autoriteit was, op 30 October 1883 bevoegd tot het geven van de gevraagde vergunning, vermits op dat tijdstip het perceel, waarop het pakhuis zou worden opgericht, tot het grondgebied van de gemeente Lonneker behoorde;

dat voorts de bezwaren, ingebracht tegen het toestaan eener vergunning, vereischt krachtens n°. VII van art. 2 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) deels ongegrond zijn, deels daaraan op voldoende wijze wordt te gemoet gekomen door de door het Gemeentebestuur opgelegde voorwaarden;

dat brandgevaar in deze gemeente, meestal uit verspreid liggende woningen bestaande, minder dan elders is te duchten, en wat betreft de nabijheid der bakkerij van appellant, door de door Burgemeester en Wethouders opgelegde voorwaarden alle redelijke vrees voor brandgevaar wordt weggenomen;

dat de inrichting eindelijk, daar de bewaring en behandeling van hetgeen daarin geborgen wordt, binnenshuis geschiedt, geen stof zal kunnen verspreiden van dien aard, dat eenige vrees voor hinder van ernstigen aard of voor schade denkbaar is, en er derhalve geene termen zijn om aan appellant's verlangen te voldoen

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met handhaving der bestredene beschikking van Burgemeester en Wethouders van Lonneker, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 23 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings.
ALEWIJN.

8°. van 27 April 1884, n°. 34, houdende beschikking op het beroep door *het bestuur van den Plaspoelpolder, onder Rijswijk, ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van* 18/22 *December* 1883, *G. S. n°.* 90, *betreffende het onderhoud der kade van dien polder langs de Kastanjewetering.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 126).

Het besluit luidt aldus

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door het bestuur van den Plaspoelpolder onder Rijswijk ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 18/22 December 1883, G. S. nº. 90, betreffende het onderhoud der kade van dien polder langs de Kastanjewetering;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 April 1884, nº. 7;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 April 1884, nº. 5, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat het bestuur van genoemden polder in het najaar van 1882 aan Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland heeft verzocht, uit krachte van art. 5 der keur van Delfland van 30 Juli 1859, tot herstel van de in gebrekkigen staat verkeerende kade langs de Kastanjewetering te willen aanmanen de eigenaars van de gronden der voormalige hofstede Sion, als krachtens zekere akte van 12 April 1652 tot het onderhoud dier kade verplicht;

dat Dijkgraaf en Hoogheemraden, van oordeel, dat die akte den onderhoudsplicht van genoemde eigenaars niet voldoende aantoont, en dus volgens art. 2 der genoemde keur het polderbestuur zelf met het onderhoud van de bedoelde kade des polders belast is, dat bestuur hebben verzocht tot het verzwaren dier waterkeering te willen overgaan, en toen het polderbestuur volhardde in zijne meening daartoe niet gehouden te zijn, overeenkomstig art. 93 van het Algemeen Polder-reglement voor Zuid-Holland Gedeputeerde Staten hebben verzocht in deze eene beslissing te nemen;

dat Gedeputeerde Staten die beslissing hebben gegeven bij hun nu bestreden besluit;

dat zij daarbij hebben overwogen, dat art. 2 der genoemde keur het polderbestuur alleen dan van zijne verplichting tot onderhoud van des polders kaden ontlast, als dat onderhoud wettig is opgelegd aan ingelanden, zoodat eene verwijzing naar de eigenaars der gronden van de voormalige hofstede Sion, die buiten den polder zijn gelegen, het bestuur niet van zijne aansprakelijkheid voor dat onderhoud kan ontheffen, — voorts dat de akte van 12 April 1652 niet anders bevat dan eene overeenkomst tusschen twee eigenaars van in den Plaspoelpolder aan de Kastanjewetering gelegen gronden en den toenmaligen eigenaar van de hofstede Sion tot vestiging eener erfdienstbaarheid van weg over de op eerstgenoemde landen gelegen kade ten behoeve van gemelde hofstede; dat wel daarbij tevens door de vestigers dier erfdienstbaarheid van hem, die haar verkreeg, is bedongen, dat hij den weg als waterkeering volgens de keur van Delfland zou onderhouden, maar dat uit zoodanige particuliere overeenkomst alleen burgerrechtelijke vorderingen voor de partijen jegens elkander geboren worden, geenszins daardoor het eigendom van den een met een publiekrechtelijken last bezwaard, noch dat des anderen van zoodanigen last ontheven worden kan, — op welke gronden Gedeputeerde Staten den Plaspoelpolder hebben verklaard verplicht om in den gebrekkigen toestand zijner kade langs de Kastanjewetering door

deugdelijk onderhoud te voorzien en het bestuur diens polders gehouden hebben verklaard om aan die verplichting te voldoen;

dat het bestuur des polders van die beslissing bij Ons in beroep komende, in de eerste plaats aanvoert, dat op den wettig vastgestelden legger der wegen en voetpaden onder de gemeente Rijswijk als onderhoudplichtigen van den bedoelden weg of kade zijn aangeduid de eigenaars van de hofstede Sion; dat kade en weg uitmaken één geheel en dat het dus rechtens vaststaat dat onderhoudplichtigen ook van de kade zijn de eigenaars der genoemde hofstede;

dat echter deze stelling is onjuist, vermits de legger der wegen en voetpaden alleen aanwijst, wie verplicht is den op de kade liggenden weg als weg te onderhouden, terwijl het geschil in deze niet de bruikbaarheid van den weg betreft, maar den toestand der kade zelve als waterkeering des polders, en de verplichting om haar als zoodanig te onderhouden een punt is dat bij de vaststelling van den legger der wegen en voetpaden niet in behandeling komt;

dat door appellant verder wordt beweerd, dat art. 2 der meergenoemde keur niet verhindert, dat ingelanden van een anderen polder onderhoudplichtigen van des polders kaden zijn;

dat echter ook dit beweren is onaannemelijk, vermits waar, zooals in dat art. 2, polderbesturen en ingelanden tegenover elkander gesteld worden, onder ingelanden geen anderen verstaan kunnen worden dan zij, die geërfd zijn in den polder, waarover elk dier besturen is gesteld;

dat voorts appellant aanvoert, dat sedert 1652 het polderbestuur door Delfland niet als onderhoudplichtige van de bedoelde kade is beschouwd, of tot herstelling is aangesproken, maar dat door Delfland's bestuur als onderhoudsplichtigen zijn erkend de eigenaars van Sion, die sedert het genoemde jaar tot heden zich ook altijd als zoodanig hebben gedragen en bij herhaling als zoodanig aan het college van Delfland zijn aangewezen, dat daarin altijd heeft berust;

dat echter juist het feit dat de opvolgende eigenaars der hofstede ten allen tijde overeenkomstig hunne verbintenis voor een deugdelijk onderhoud der waterkeering hebben zorg gedragen, verklaart, waarom het polderbestunr vroeger niet tot herstelling is behoeven te worden aangesproken, zoodat dit laatste ten aanzien van het punt in geschil niets bewijst, terwijl evenmin iets afdoet, dat die eigenaars vroeger aan Dijkgraaf en Hoogheemraden als onderhoudplichtig zijn aangewezen, zonder dat daarop van die zijde tegenspraak schijnt gedaan, omdat zoolang de gevorderde herstellingen behoorlijk werden verricht voor Dijkgraaf en Hoogheemraden geen aanleiding bestond om na te gaan, wie bij verzuim aansprakelijk zou moeten worden geacht, maar dat uit geen enkel feit is gebleken, dat genoemd college ooit de eigenaars van Sion als jegens het openbaar gezag voor het onderhoud der kade aansprakelijk heeft erkend;

dat eindelijk door appellanten nog is beweerd dat de akte van 1652 niet inhoudt eene bilaterale overeenkomst, maar eene vergunning verleend door de gezworenen in den Ambachte van Rijswijk aan den eigenaar van Sion tot het leggen van den bedoelden weg onder de uitdrukkelijke mits, dat die kade of weg door dien eigenaar of rechtverkrijgende zoude worden onderhouden;

dat deze voorstelling echter door de woorden der bedoelde akte stellig wordt wedersproken; dat toch daarin gelezen wordt, dat voor gezworenen zijn gekomen en gecompareerd de eigenaars van den weg of laan aan de noordzijde van de Kastanje en dat deze aan Daniel van Hogendorp, zijne erven en nakomelingen, bezitters van de hofstede van ouds genaamd het klooster van Sion, voor altoos hebben gegund en toegestaan een vrij overpad over die laan of weg om naar en van voorzegde hofstede met wagen en paard te mogen rijden, onder uitdrukkelijken last, dat hij en zijne nakomelingen gehouden zouden zijn voor altijd dien weg volgens de keur van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland te maken, op te hoogen, met materie en aarde van buiten daarop te brengen en zoo te onderhouden dat de polder, waarin hunne landen gelegen zijn, alsmede de weg van alle buitenwater des zomers en des winters zouden zijn en blijven ontlast, alles met beding dat bij nalatigheid van den heer Van Hogendorp, zijne erven of rechtverkrijgenden om aan een of ander te voldoen, de eigenaars van den weg of laan dat zelve zouden mogen doen maken voor rekening van genoemden heer Van Hogendorp;

dat dus bij die akte niet door gezworenen als overheid eene vergunning is verleend, maar te hunnen overstaan door particulieren eene overeenkomst is aangegaan tot vestiging van eene erfdienstbaarheid van weg onder verplichting van den eigenaar van het heerschende erf om de kade, waarop de erfdienstbaarheid gevestigd werd, ook als waterkeering behoorlijk te onderhouden;

dat de nakoming dier bij overeenkomst opgenomen verplichting wel door de eigenaars van het lijdend erf kan worden gevorderd of door diegenen ten wier behoeve het beding geacht kan worden gemaakt te zijn, maar dat Dijkgraaf en Hoogheemraden uit die tusschen particulieren aangegane overeenkomst geene bevoegdheid kunnen ontleenen als openbaar gezag optetreden tegen de eigenaars der gronden, die het heerschende erf hebben uitgemaakt, en evenmin het polderbestuur door het beding bij de vestiging der erfdienstbaarheid door particulieren gemaakt van zijne aansprakelijkheid voor het onderhoud der kade jegens Dijkgraaf en Hoogheemraden is ontheven;

Gezien de artt. 93 en 95 van het Algemeen Reglement voor de polders in Zuid-Holland, goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1856, n°. 63 (Prov. Blad 1856 n°. 99), gewijzigd bij besluit der Staten van 28 Juli 1857, goedgekeurd bij Ons besluit van 22 Augustus 1857 n°. 62 (Prov. Blad 1857, n°. 87) en de Keur van Delfland van 30 Juli 1859, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland 23/30 Augustus 1859, ter regeling van het onderhouden der waterkeeringen of kaden van de polders in Delfland.

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 18/22 December 1883 G. S. n°. 90, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 27 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

9°. van 27 April 1884, n°. 49, houdende beslissing in het *geschil over de woonplaats van den krankzinnige M. J. G. Naumann.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 132.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den krankzinnige M. J. G. Naumann;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 April 1884 n°. 15;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 April 1884, n°. 1627, Afd. B. B.;

Overwegende dat M. J. G. Naumann, geboren 20 Januari 1877, in Januari 1881, toen zich sporen van krankzinnigheid bij hem vertoonden, is opgenomen in het St. Joris-gasthuis te Delft, waar hij bij het onvermogen der ouders op kosten van Dodewaard is verpleegd, in welke gemeente de vader destijds woonplaats had;

dat de vader, op 12 April 1881 Dodewaard metterwoon verlaten hebbende, zich eerst heeft begeven naar Leeuwarden en vervolgens naar Gorinchem, waar hem op 4 Juli 1883 het krankzinnige kind werd t' huis bezorgd, nademaal regenten van het St. Jorisgesticht te Delft aan den Burgemeester van Dodewaard hadden doen weten, dat deze den knaap uit het gesticht moest doen afhalen; een maatregel, waartoe zij door plaatsgebrek gedwongen waren;

dat het kind echter spoedig daarna, tengevolge der geneeskundige verklaring van 25 September 1883, krachtens rechterlijke machtiging weder in een krankzinnigengesticht is opgenomen, toen in dat te Gheel (België) bij gebrek van plaats in eene dergelijke inrichting in ons land, en voorloopig voor rekening van Gorinchem;

dat het Bestuur van deze gemeente er op wijst, dat de terugbezorging van het kind op 4 Juli 1883 niet op verzoek of last der ouders, ja zelfs buiten hunne voorkennis geschied is; dat het niet als hersteld uit het gesticht te Delft is ontslagen, maar alleen uit plaatsgebrek in dat gesticht van daar is moeten afgehaald worden en voortdurend in eenen staat van krankzinnigheid is gebleven, zoodat de afgebroken verpleging in een gesticht bleek noodzakelijk te moeten worden hervat, op welke gronden het Gemeentebestuur van Gorinchem beweert dat de kosten der verpleging voortdurend door Dodewaard behooren te worden gedragen;

dat het Gemeentebestuur van Dodewaard daarentegen van oordeel is, dat de krankzinnige niet ten laste zijner gemeente kan komen, als niet op verzoek van hun Bestuur ontslagen zijnde en in aanmerking genomen, dat, volgens schrijven van den Secretaris-rentmeester van het gesticht aan den Burgemeester der gemeente, op 4 Juli 1883 verpleging in een gesticht niet volstrekt noodig was;

dat terwijl Gedeputeerde Staten van Gelderland ook aanvoeren, dat er bij het Gemeentebestuur van Dodewaard geen opzet, om door het afbreken der verpleging in het St. Joris-gesticht te Delft, de gemeente aan den onderhoudslast te onttrekken, bestaan heeft, — Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland daarentegen van oordeel zijn, dat de bewering van het Gemeentebestuur van Gorinchem juist is;

dat Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland daarop krachtens art. 70 der wet op het Armbestuur Onze beslissing hebben ingeroepen;

Overwegende, dat, zooals bereids in meerdere aan Onze kennisneming onderworpen geschillen is beslist, voor de aanwijzing der woonplaats, bedoeld bij art. 36 der Armenwet, gelet moet worden op den tijd, waarop de overbrenging naar een geneeskundig gesticht noodig geoordeeld en de rechterlijke machtiging daartoe aangevraagd is, en wijders dat de naar dien regel eenmaal aangewezene woonplaats met het onderhoud belast blijft, ook al mocht later de wettelijke woonplaats van den verpleegde krachtens art. 78 van het Burgerlijk Wetboek naar elders worden overgebracht.

dat de toepassing van die beginselen op de feiten, die tot het onderwerpelijke geschil aanleiding gaven, vordert, dat Dodewaard als de onderhoudplichtige gemeente wordt aangewezen;

Overwegende immers, dat het vaststaat, dat het kind, waarvan in deze sprake is, in Januari 1881, toen de aanvankelijke overbrenging naar een gesticht voor krankzinnigen noodig geoordeeld en de rechterlijke machtiging daartoe aangevraagd is, domicilie had in de gemeente Dodewaard, waar zijn vader destijds was gevestigd en dat het toen dan ook zonder tegenspraak voor rekening van die gemeente in het geneeskundig gesticht St. Joris te Delft is opgenomen;

Overwegende, dat de verpleging in dat gesticht wel is waar op 4 Juli 1883 is, gestaakt, maar alleen omdat in het gesticht langer geene gelegenheid bestond het kind te verplegen, geenszins omdat het als hersteld behoorde te worden ontslagen;

dat toch volgens verklaring van den geneesheer-directeur van het St. Joris-gesticht te Delft de lijder was een gezond en vlug, doch wat druk en lastig, onzindelijk, idioot kind, dat onder goed toezicht des noods wel buiten een gesticht kon verpleegd worden, doch om zijne soms onhebbelijke en baldadige manieren toch beter in een of ander gesticht op zijne plaats scheen, te meer daar hij hem voorkwam later aan vallende ziekte te zullen onderhevig worden;

dat, volgens die verklaring, alzoo de voortdurende verpleging in een gesticht in Juli 1883 raadzaam werd geacht en de verpleging buiten een gesticht alleen mogelijk, zoo het kind onder goed toezicht kon worden gesteld;

dat echter het Gemeentebestuur van Dodewaard noch het een noch het ander heeft gedaan, het kind niet naar een ander gesticht heeft doen overbrengen, noch gezorgd heeft dat het onder goed toezicht werd geplaatst, maar het eenvoudig door den veldwachter naar Gorinchem heeft doen brengen;

dat aldaar de toestand van het kind gebleken is van dien aard te zijn, dat het voor zijne omgeving gevaarlijk was, en daarom opnieuw in een gesticht voor krankzinnigen is geplaatst;

dat onder deze omstandigheden de verpleging in het gesticht te Gheel als eene voortzetting van- en als één geheel uitmakende met de vroegere, ontijdig afgebroken verpleging in een gesticht moet worden beschouwd, te dien effecte, dat naar het bovengestelde beginsel de gemeente Dodewaard, die met de kosten van deze bezwaard was, ook evenzoo die van gene te dragen heeft, waarvan zij niet kan geacht worden ontheven te zijn, doordat zij naliet het kind, waarvan zij de zekerheid niet had dat het elders onder goed toezicht zou komen, naar een ander gesticht te doen overbrengen;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals zij is gewijzigd bij die van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Dodewaard aan te wijzen als de gemeente, die verplicht is tot betaling der kosten van verpleging van M. J. G. Naumann in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 27 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den Raad der gemeente Sluis, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de Gemeentebegrooting voor* 1884.

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekening van 4 April ll. n⁰. 1509 Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den Raad der gemeente Sluis ingesteld, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, van 1 Februari 1884 n°. 50, 1e Afdeeling, waarbij hunne goedkeuring werd onthouden aan de begrooting van inkomsten en uitgaven dier gemeente voor den dienst van 1884, zooals zij door den Raad onder dagteekening van 26 October 1883 en 9 Januari 1884 was vastgesteld.

De bedenkingen die Gedep. Staten tot hun besluit leidden, zijn vervat in de volgende overwegingen:

„dat onder de ontvangsten is opgenomen f 500 als opbrengst van den verkoop van opgaande boomen, terwijl onder de uitgaven noch buitengewone aflossing van schuld noch eenige andere buitengewone uitgaaf is uitgetrokken;"

dat alzoo de opbrengst der boomen, zijnde eene buitengewone ontvangst, zou worden bestemd tot dekking van gewone uitgaven," en

„dat dit niet is in overeenstemming met een goed financieel beheer, te meer niet omdat, tot verkrijging van evenwicht, in de begrooting, behalve het goed slot der rekening over 1881 ad f 882.91^5, nog een prelevement van f 928.52 is gebracht, ongeacht de som van f 171.48, die met het oog op de verrekening met het Rijk eveneens gepreleveerd is op het goed slot van den dienst 1882."

De gemeenteraad geeft in het adres, waarbij hij in beroep komt, zijne verwondering te kennen, dat Ged. Staten thans aanmerking maken op een feit, dat jaren lang werd geduld waar het veel hoogere sommen betrof en de boomverkoopingen tot bijna f 2000 opbrachten. De Raad is voorts van meening, eenerzijds dat de opbrengst der boomen wél tot dekking van buitengewone uitgaven wordt aangewend, waartoe hij wijst op de ter begrooting gebrachte sommen voor rentebetaling en aflossing van vroeger aangegane geldleeningen, — anderzijds dat bedoelde opbrengst als eene gewone ontvangst kan worden aangemerkt, omdat zoodanige som nog gedurende eene zeer lange reeks van jaren ter begrooting kan voorkomen, daar de gemeente in het bezit is eener schoone plantage, waarvan telken jare een deel voor verkoop geschikt is, terwijl bovendien in de opbrengst der jaarlijksche boomverkoopingen kan gerekend worden vervat te zijn een deel van de verpachtingswaarde der weilanden, waarvan de jaarlijksche pacht natuurlijkerwijze wordt gedrukt door de daarop wassende boomen. Wat betreft het nemen van een prelevement uit het aanzienlijk goed slot der rekening van 1882, doet de Raad eindelijk opmerken dat dit niet gevaarlijk kan zijn, omdat de dienst van 1883 met een even gunstig slot belooft te zullen sluiten en op de begrooting van 1884 posten van uitgaaf tot een hoogst aanzienlijk bedrag voorkomen, waarvan met vrij veel zekerheid is aan te nemen dat zij niet of slechts gedeeltelijk in uitgaaf zullen behoeven te worden geleden.

Door Gedep. Staten, die op het adres van den Gemeenteraad zijn gehoord, werd in hun bericht medegedeeld, dat het hier betreft de opbrengst van den verkoop van 82 stuks opgaande boomen, waaromtrent zij reeds vroeger aan het gemeentebestuur de

opmerking hadden gemaakt, dat in 't algemeen een goed beheer medebrengt dat eene buitengewone ontvangst wordt aangewend óf tot belegging óf tot bestrijding van buitengewone uitgaven waaruit een blijvend nut voortvloeit." De opbrengst der boomen beschouwen Ged. Staten als eene buitengewone ontvangst, omdat het feit, dat eene gemeente gedurende eene reeks van jaren nu eens meer dan eens minder boomen te vellen heeft, deze ontvangst nog niet tot eene gewone maakt; alleen bij geregelde exploitatie van bosschen zou daarvan sprake kunnen zijn. Ook het feit, dat wel in 1877 en 1878, doch niet in 1879 uit dezen hoofde geld ontvangen werd, kan h. i. ten deze als bewijs gelden. Met betrekking tot de sommen die voor rente en aflossing van schuld op de begrooting zijn gebracht, doen Gedeputeerde Staten opmerken, dat de gemeente die krachtens vroeger goedgekeurde Raadsbesluiten verplicht is te betalen en zij dus niet onder de buitengewone uitgaven kunnen worden gerangschikt, — en voor 't overige komen er ook geene buitengewone uitgaven op de begrooting voor. — De bewering van den Raad, dat de nu gevolgde handelwijze ook vroeger is geduld, doet volgens Ged. Staten niet ter zake, — Sedert de gemeente zich voor het lager onderwijs als hulpbehoevend heeft aangemeld, is eene scherpere contrôle op haar financieël beheer plicht, te meer omdat het kennelijk streven is om afdoende verhooging van belasting te ontgaan ten koste van de toekomst. Zoo wordt ook nu reeds tot een beduidend bedrag beschikt over het goed slot van den dienst 1882. Zoodanige handelwijze achten Gedep. Staten verkeerd, omdat alléén invoering thans van eene betrekkelijk geringe verhooging van belastingen voorkomen kan, dat later eene aanzienlijke verhooging onvermijdelijk wordt. De meening eindelijk van den Raad, dat de gevolgde handelwijze niet gevaarlijk is, omdat ook de diensten 1883 en 1884 vermoedelijk met aanzienlijke saldo's zullen sluiten, wordt door Gedeputeerde Staten niet gedeeld; de batige sloten zijn voornamelijk te danken aan de omstandigheid, dat niet behoeft te worden betaald eene bijdrage van f 1000 voor den tramweg Breskens—Maldeghem, zoodra die weg tot stand komt en de bijdrage moet worden voldaan, zullen de saldo's kleiner worden. — Verder zijn te dezer zake geen stukken bij deze Afdeeling ingekomen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijftiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 14 *Mei* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A. Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten als:

1°. van 29 April 1884, n°. 12, houdende beschikking op het beroep van *M. G. Stevens, uitdrager te Zalt Bommel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van* 19 *December* 1883, n°. 33, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het bouwen van een schuurtje in de nabijheid van de algemeene begraafplaats aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 159).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van M. G. Stevens, uitdrager te Zalt-Bommel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 19 December 1883 n°. 33, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het bouwen van een schuurtje in de nabijheid van de algemeene begraafplaats aldaar;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 16 April 1884, n°. 21;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 April 1884, n°. 1772, Afd. B. B.;

Overwegende dat M. G. Stevens, bij adres van 29 October 1883, aan Gedeputeerde Staten van Gelderland vergunning heeft verzocht, om in zijn tuin, gelegen aan de Bossche poort, kadastraal bekend gemeente Bommel, sectie A n°. 708, een schuurtje te bouwen breed 3.90 M., lang 8.75 M., tot berging van goederen;

dat hij tot den bouw vergunning behoefde, daar de uiterste grens van het schuurtje 23.20 M. van de algemeene begraafplaats verwijderd zal zijn;

dat Gedeputeerde Staten, bij beschikking van 19 December 1883, n°. 33, het gevraagd verlof weigerden, op grond dat, terwijl de bebouwde kom der gemeente zich uitstrekt tot op een afstand van 32 Meter van de algemeene begraafplaats, het toestaan der vergunning ingevolge art. 48 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65) zou ten gevolge hebben, dat die afstand zou worden beperkt tot 23.20 M., zoodat in het vervolg een ieder zonder vergunning op dien korteren afstand gebouwen zou mogen oprichten of putten graven;

dat appellant van deze beschikking bij Ons in hooger beroep is gekomen,

Overwegende, dat het motief, dat Gedeputeerde Staten tot weigering aanleiding gaf, onjuist is;

dat toch blijkens de geschiedenis der wet van 10 April 1869 art. 48 in de wet is gebracht ten einde den destijds bestaanden toestand te handhaven;

dat tot dusver het verbod gold vastgesteld bij art. 1 van het Koninklijk besluit van 19 April 1828 (*Stbl.* n°. 17) hetwelk zonder bijzondere bepaling bij de invoering der wet door art. 16 dier wet zou worden vervangen;

dat derhalve de behoefte ontstond om door eene uitdrukkelijke bepaling voor de bestaande begraafplaatsen den korteren afstand, binnen welken niet gebouwd mocht worden, te bestendigen;

dat in dien geest het artikel werd opgesteld, waarbij tevens, om het bouwen in de bebouwde kom ook zonder vergunning mogelijk te doen blijven, als uitzondering werd opgenomen, dat, waar de afstand tusschen eene bestaande begraafplaats en de bebouwde kom minder bedroeg dan de vroeger op 35 M. bepaalde, het verbod slechts zou gelden binnen dien korteren afstand;

dat derhalve het artikel beoogde als vasten regel te stellen dat de toestand, zooals die bij het in werking treden der wet was, den afstand bepaalde, dat binnen dien afstand later wel zou mogen worden gebouwd, doch slechts met vergunning;

dat door zoodanige vergunning echter wel het verbod voor het gebouw, waarvoor zij gegeven wordt, wordt opgeheven, maar niet de bij de wet aangenomen afstand, waar binnen het bouwen zonder vergunning is verboden, wordt veranderd;

dat derhalve de uitlegging, door Gedeputeerde Staten aan art. 48 gegeven, die hen tot het weigeren der gevraagde vergunning geleid heeft, onjuist is;

dat dus alleen de vraag te beslissen overblijft, of tegen de inwilliging van het gedane verzoek andere bezwaren bestaan;

Overwegende dienaangaande, dat de Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht

in Gelderland en Utrecht, door Gedeputeerde Staten gehoord, te kennen heeft gegeven, dat, indien door de daarstelling van dat schuurtje de grens van de bebouwde kom niet wordt verplaatst, er uit een sanitair oogpunt geen bezwaar bestaat om het verzoek in te willigen, mits het schuurtje nimmer tot woning worde bestemd en daarbinnen of daarbij geen welwaterput worde gegraven

dat, aangezien geen verlof is gevraagd tot het graven van een welwaterput, dit punt buiten beschouwing kan blijven;

dat onder deze omstandigheden er geene termen zijn om aan adressant de gewenschte vergunning te onthouden;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met vernietiging der beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 19 December 1883 n°. 33, aan M. G. Stevens vergunning te verleenen tot het bouwen van een schuurtje in zijn tuin, gelegen aan de Bossche poort, kadastraal bekend gemeente Zalt-Bommel, sectie A n°. 708, ter breedte van 3.90 M. en lengte van 8.75 M. onder voorwaarde dat dit schuurtje nimmer geheel of gedeeltelijk worde gebezigd tot woning.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 29 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 30 April 1884, n°. 17, houdende beschikking op het beroep, door *den Raad der gemeente Sleen ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van* 11 *Januari* 1884 *n°.* 7, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1884.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 161.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door den Raad der gemeente Sleen ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 11 Januari 1884, n°. 7, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor 1884;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 16 April 1884, n°. 22;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 April 1884, n°. 1773, Afd. B. B;

Overwegende, dat op de begrooting der gemeente Sleen voor 1884 door den Raad onder hoofdstuk VI § 3 A art. 1 (volgnommer 40) in uitgaaf gebracht is voor „jaarwedden der onderwijzers'' eene som van f 7400, zijnde f 1996 meer dan ter begrooting voor 1883 voorkwam, en zulks ter voorziening in de jaarwedden van drie onderwijzers aan te stellen tot bijstand der hoofden van elke der scholen te Erm, Veenoord en Schoonoord in die gemeente, terwijl onder de inkomsten, hoofdstuk IV art. 11 (volgnommer 17), een bedrag van f 2730 werd uitgetrokken als „subsidie van het Rijk in de kosten van het lager onderwijs, krachtens art. 49 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);''

dat Gedeputeerde Staten aan die begrooting hunne goedkeuring onthielden, op grond dat ter verzekering van de voldoening der bedoelde onderwijzers-jaarwedden andere middelen ter begrooting behooren te worden aangewezen dan voorschreven subsidie geraamd op 70 % der jaarwedden van alle (hulp) onderwijzers der gemeente, welke jaarwedden tot een bedrag van f 3900 onder den boven omschreven post van f 7400 begrepen zijn, — overwegende Gedeputeerde Staten, terwijl het blijkens de door den Gemeenteraad gegeven toelichting de bedoeling is om de aanstelling van onderwijzers niet te doen plaats hebben, dan nadat de ontvangst van het voormelde subsidie zal zijn verzekerd, de uitvoering echter der wet aldus niet afhankelijk kan gesteld worden van het al of niet ontvangen van een aangevraagd subsidie, en na al hetgeen reeds vroeger plaats vond, Gedeputeerde Staten het met de hun bij Onze besluiten van 17 Januari 1880 (*Stbl.* n°. 1) en 27 October 1883 (*Stbl.* n°. 149) opgedragen zorg niet kunnen overeenbrengen om, nadat zij sedert 1881 reeds op de noodzakelijke aanstelling van onderwijzers te vergeefs hebben aangedrongen, ook voor 1884 op nieuw die aanstelling in het onzekere te laten;

dat de Gemeenteraad, van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep komende, in hoofdzaak aanvoert, dat het voor de gemeente te bezwarend is om, terwijl hij niet twijfelt, of het reeds in 1882 aangevraagd subsidie van het Rijk wel spoedig zal verleend worden, nu nog andere middelen ter begrooting aan te wijzen, waartoe de gemeente buitendien onmachtig is;

Overwegende, dat het verschil tusschen Gedeputeerde Staten en den Gemeenteraad niet loopt over de vraag, of voldoende fondsen voor jaarwedden van onderwijzers op de begrooting in uitgaaf gebracht zijn, als wordende dit door Gedeputeerde Staten niet ontkend, — maar dat het alléén de vraag betreft of al dan niet te recht een

post van f 2730 voor subsidie van het Rijk onder de inkomsten is opgenomen;

dat de beantwoording daarvan niet beheerscht wordt door het oordeel dat te vellen is over het onvermogen der gemeente, als zijnde van dat oordeel wèl afhankelijk eene beslissing op de aanvraag om subsidie, maar geenszins of op een nog niet toegekend subsidie ter begrooting mag gerekend worden, gelijk ook het toestaan of weigeren van een subsidie niet afhankelijk is van de plaatsing daarvan op de gemeentebegrooting;

dat, terwijl volgens art. 49 der wet op het lager onderwijs aan Ons de beslissing behoort, of eene gemeente door de uitgaven, tot eene behoorlijke inrichting van haar lager onderwijs vereischt, in verhouding tot hare middelen en andere uitgaven onbillijk zou worden bezwaard, in geen geval het enkele verzoek, door eenen Gemeenteraad aan Ons gedaan, een voldoende grond kan zijn om een gewenscht subsidie reeds als eene inkomst der gemeente aan te merken en als zoodanig op de begrooting te brengen;

dat Gedeputeerde Staten dus terecht bedoeld subsidie niet als eene vermoedelijke inkomst der gemeente hebben aangenomen, en, toen de Gemeenteraad weigerde andere middelen tot herstel van het door het vervallen van den post voor subsidie verbroken wordend evenwicht tusschen inkomsten en uitgaven aan te wijzen, op goeden grond hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden, zoodat het onnoodig is in een onderzoek te treden omtrent de juistheid van andere geopperde bezwaren;

Gezien de wetten van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85) en 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drente van 11 Januari 1884, n°. 7, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, 30 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het door *het bestuur van den polder Oosterwolde tot den Koning gericht verzoek om overeenkomstig art. 27 van het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen te beslissen een volgens het beweren van het polderbestuur tusschen dat bestuur en Gedeputeerde Staten van Gelderland gerezen geschil.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van W., H. en N. bij schrijven van 18 Maart l.l., n°. 12, Afd. W. A., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een door het bestuur van den polder Oosterwolde gedaan verzoek om overeenkomstig art. 27 van het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 21 Maart 1873 n°. 11 en 18 December 1873 n°. 10, te beslissen in een volgens de naar het beweren van het polderbestuur tusschen dat bestuur en Gedeputeerde Staten van Gelderland ter zake van het beheer van voornoemde bedijking gerezen geschil.

Het beheer der bedijking langs Dronthen heeft reeds in 1880 en 1882 aanleiding gegeven tot geschillen die bij deze Afdeeling ter behandeling werden aangebracht. Aan het gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijsel van 4/16 October 1877, waarbij het bestuur der bedijking langs Dronthen werd aangeschreven, om de noodige werken uit te voeren, opdat de bedijking langs Dronthen tot een voldoend waterkeerend vermogen zou worden gebracht tegen den hoogsten waterstand in zee, zoo als die plaats had op 31 Jan. 1877, waardoor aan art. 6*a* van het Reglement zou worden voldaan, een besluit, waarvan het Dijksbestuur niet in beroep was gekomen en waartegen het ook geen verzet had aangeteekend, had dat bestuur geene uitvoering gegeven, omdat het van meening was, dat het met het oog op de groote kosten van een herstelling in den vroegeren toestand, wenschelijk zou zijn, slechts een lage bedijking van 3 M. of een overlaatskade van 2.50 M. te maken. Terwijl Gedeputeerden van Gelderland destijds volhardden bij hunne vroegere meening, was het Gedeputeerd college van Overijssel tot het gevoelen van het dijksbestuur gaan overhellen, zoodat er verschil ontstond omtrent de goedkeuring der begrootingen voor 1879/80 en 1880/81, waarop voor kosten van herstel der bedijking geene gelden waren uitgetrokken.

Dat geschil werd beslist bij Zr. Ms. besluiten van 3 Jan. 1881 nos. 7 en 8. Ten aanzien van de hoofdzaak werd door Z. M. verklaard, dat het dijksbestuur verplicht was over te gaan tot uitvoering van het herstel der bedijking, zooals dat bij boven genoemd gemeenschappelijk besluit der beide Gedeputeerde collegiën was bevolen en dat daarvoor de noodige kosten op de begrooting moesten worden uitgetrokken; aan de begrooting voor 1880/81, waarop die kosten niet in uitgaaf waren gebracht, werd daarom goedkeuring onthouden.

Toen op de begrooting opgemaakt voor het dienstjaar 1881/82 een post voor het herstel der bedijking in uitgaaf werd gebracht ten bedrage van f 20,000 hebben Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel hunne goedkeuring daaraan gehecht. De dijkstoel van den polder Oosterwolde is toen tegen dat besluit tot goedkeuring opgekomen bij Z. M. op grond, dat eene som van f 20.000 voor de bedoelde herstelling te gering zou zijn, doch in dat beroep werd die Dijkstoel bij Zr. Ms. besluit van 20 Augustus 1882 n_0. 22 niet-ontvankelijk verklaard op grond dat tegen een besluit van goedkeuring door beide collegiën van Gedep. St. geen beroep is toegelaten.

Inmiddels had het bestuur van het beheer der bedijking langs Dronthen bij brief

van 20 Juni 1882 aan Gedeputeerde Staten van Gelderland voorgesteld, om een wijziging te brengen in het reglement. Art. 6 zou zijns inziens zóó dienen veranderd te worden, dat voortaan Gecommitteerden te zorgen zouden hebben: *a.* dat gedeelte bedijking langs Dronthen, genoemd sub 2 van art. 1, loopende van de Geldersche sluis tot den Haatlanderdijk, door jaarlijksche verhooging zonder zoden op te nemen met behoud der tegenwoordige taluds binnen den tijd van vijf jaar gebracht worde ter hoogte van 2.60 M. + A. P.; dat het gedeelte sub 3 van art. 1 genoemd volgens het slot van artikel 20 binnen gelijk tijdsverloop ook worde gebracht tot gelijke hoogte van 2.60 M. + A. P. en *b*, dat de gedeelten bedijking genoemd sub 1, 2, 3 van art. 1 steeds worden gehouden tot de hoogte, in de vorige alinea bepaald en het gedeelte sub 4 ter hoogte van 3.50 M. + A. P.

Dit voorstel was vergezeld van eene uitvoerige memorie van toelichting behelzende een historisch overzicht der quaestie, alsmede der verschillende plannen, ter tegemoetkoming aan de bezwaren voorgesteld.

Intusschen hadden Gedeputeerde Staten van Gelderland bij besluit van 19 Juli 1882 no. 31 geweigerd de begrooting van het bestuur der bedijking langs Dronthen voor den dienst 1882/1883 goed te keuren, daar, al had hun college met een som van f 20,000 uitgetrokken voor herstel der Dronther bedijking het vorige jaar genoegen genomen, omdat toen het dienstjaar reeds grootendeels was verstreken, het thans niet aanging dezelfde som op de begrooting te brengen die niet geacht kon worden voldoende te zijn tot bekostiging van het opmaken en tot bestrijding van de kosten van uitvoering van een nader door Gedeputeerde Staten goed te keuren plan en mitsdien tot herstel der bedijking in overeenstemming met het Reglement.

Het bestuur tot beheer der bedijking langs Dronthen heeft daarop bij eene op 4 November 1882 vastgestelde en bij missive van 13 d. a. v. aan Gedeputeerde Staten van Gelderland aangeboden Memorie van Toel. der begrooting 1882/3, te kennen gegeven, dat geen der ontworpen plannen voldoende zekerheid aanbood en als het plan der drie Hoofdingenieurs moest gevolgd worden, op de begrooting ten minste 5 ton zou moeten gebracht worden, dat te veel zou zijn. Gecommittteerden wezen er op, dat de Minister van Waterstaat ook van deze meening is en in zijn missive van 30 Augustus 1882 een plan tot oplossing van het geschil voorstelt, voornamelijk berustende op een scheiding der belangen van Gelderland en Overijssel, door het maken van zoodanige werken waardoor het water dat bij storm en hooge vloeden eenig deel van de eene provincie overstroomt belet wordt, ook in de andere te geraken, wat zou kunnen worden tot stand gebracht door de kade langs de Geldersche gracht en de verdere grensscheiding tusschen Gelderland en Overijssel watervrij op te hoogen en achterwaarts te laten afdalen tot 1.50 M. boven Amsterdamsch peil.

Omdat er alzoo een ander plan in onderzoek is, was art. 9 der begrooting (de post voor „herstel der bedijking") voor memorie uitgetrokken, terwijl de bijdragen der besturen geregeld waren volgens art. 20 van het reglement om de begrooting in ontvangst en uitgaaf te doen sluiten.

Daarna werden aan de collegiën van Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel door het Dronther bestuur ter goedkeuring toegezonden de rekening over 1881/82, de begrooting voor 1882/83 en die voor 1883/84.

Tegen de goedkeuring dezer verschillende stukken werd een bezwaarschrift ingediend door den dijkstoel van den polder Oosterwolde op 25 September 1883. De dijkstoel wees er op, dat het zijns inziens onmogelijk was, eene goede begrooting op te maken, waar de rekening der beide vorige dienstjaren noch de begrootingen over het afgeloopen jaar niet zijn goedgekeurd, en dat uit al hetgeen was voorafgegaan, ten duidelijkste bleek hoe het Dronther bestuur zijne taak opvat. Immers, werd door Gedeputeerde Staten van Gelderland goedkeuring gehecht aan de begrooting voor 1881/82, dan geschiedde dit alleen in het vertrouwen, dat de daarop uitgetrokken som van f 20.000 voor herstel der bedijking werkelijk daartoe zou worden aangewend en nu blijkt uit de overgelegde rekening over dat dienstjaar, hoe weinig die verwachting gegrond was en hoe op eene wijze, moeielijk met de goede trouw te vereenigen, gehandeld was om eene goedgekeurde begrooting te verkrijgen. Ja, als ware het om allen twijfel weg te nemen, trekt dat bestuur thans niets tot herstel der bedijking op de begrooting van 1882/83 uit, en het tracht dit te rechtvaardigen door een beroep op een even onvoldoend, als onuitvoerbaar, ja misschien reeds lang prijs gegeven plan, indertijd door den Minister voorgesteld. Nu worden wel is waar in verband met deze plannen de bijdragen der betrokken besturen ook voor memorie uitgetrokken, maar dit neemt niet weg, dat deze toch blijven betalen in het onderhoud der overlaat, zonder dat zelfs een plan tot herstel der bedijking ernstig wordt ter hand genomen. Op deze wijze kan niet worden voortgegaan, daar steeds, mochten deze begrootingen goedgekeurd worden, belangrijke bijdragen van de betrokken besturen zullen worden geëischt. De artikelen 19 en 20 van het Dronther-reglement zijn volgens Oosterwolde een gevolg van art. 6 en nu is het niet alleen onbillijk beide eerste artikelen voortdurend toe te passen en het laatste als niet geschreven te beschouwen, maar eischt ook het recht dat dit artikel in de eerste plaats worde toegepast. Op nieuw blijkt thans, dat men van de zijde van het dijkbestuur van Dronthen zoolang mogelijk een stand van zaken wil doen voortduren, die alleen van den ouden daarin verschilt, dat nu ook de besturen die vroeger daartoe niet verplicht waren tot het bestendigen van een voor hen zóó nadeeligen toestand moeten medewerken. Wat toch baten de kostbare verbeteringen, die volgens het reglement op Geldersch gebied worden ten uitvoer gebracht, wanneer, in strijd met dat reglement, de polder aan de Overijsselsche zijde steeds voor overstroomingen open ligt? Eindelijk wees het bestuur van den polder Oosterwolde er nog op, dat op de toegezonden rekening en op de begrooting voor 1883/1884 uitgaven voorkomen voor de Geldersche sluis, terwijl die gelden niet op de begrooting in ontvangst worden gebracht, iets waartegen genoemd bestuur bezwaar maakt, omdat die sommen als vordering ten laste van het Rijk onder de inkomsten moesten zijn opgenomen. In weerwil van dit bezwaarschrift hebben Gedeputeerde Staten van Overijssel de Dronther rekening en de beide begrootingen goedgekeurd en bij missive van 11 October 1883 hunne ambtgenooten van Gelderland uitgenoodigd ook hunnerzijds goedkeuring aan die stukken te hechten.

Dit college heeft daarop bij besluit van 19 December 1883 n°. 45 de rekening over 1881/82 goedgekeurd, gelijk mede de begrooting voor 1882/83, ten aanzien van deze begrooting overwegende dat het dienstjaar afgeloopen is en dierhalve onthouding der goedkeuring weinig doel zou treffen.

Wat echter de begrooting van het Drontherbestuur voor 1883/84 aangaat, overwogen Gedeputeerde Staten, dat de post n°. 9 der uitgaven dier begrooting tot herstel der bedijking voor memorie is uitgetrokken, omdat, gelijk de toelichting aangeeft, een ander plan van bedijking door de Hooge Regeering is voorgesteld. Dit nog in onderzoek zijn van een wijzigingsplan kan volgens Gedep. Staten geen grond opleveren om zich ontslagen te rekenen van de verplichting tot uitvoering van het Reglement op het beheer van den Drontherdijk en daardoor kan het uittrekken van een memoriepost zeer zeker niet worden gerechtvaardigd. Mitsdien onthielden Gedeputeerde Staten van Gelderland aan die begrooting hunne goedkeuring.

Daarop is door den Dijkstoel van den polder Oosterwolde een adres aan Z. M. gericht, dat op 14 Januari 1884 bij het Kabinet is ingekomen, waarbij te kennen gegeven wordt, dat in de bestuurs-vergadering van dien polder van 31 December 1883 het besluit is genomen hetwelk daarbij wordt overgelegd. Dat besluit komt op tegen de door Gedeputeerde Staten van Gelderland goedgekeurde rekening over 1881/82 en begrooting van 1882/83 van het Drontherbestuur. Het schijnt, zoo luidt het daarin, dat bij Gedeputeerde Staten van Gelderland als stelsel is aangenomen, om, zoolang geen post tot herstel der bedijking op de begrooting voorkomt, deze wel is waar aanvankelijk niet goed te keuren, doch die goedkeuring te verleenen zoodra het dienstjaar is afgeloopen, waardoor het bestuur der bedijking gesterkt wordt in zijn bij herhaling gebleken voornemen, om geen uitvoering te geven aan art. 6*a* van het Drontber reglement. In strijd met het gevoelen van Gedeputeerde Staten van Gelderland is het bestuur van Oosterwolde dan ook van meening, dat onthouding der goedkeuring aan de begrooting 1882/83 wel degelijk doel zou treffen. In allen gevalle zou eene onthouding der goedkeuring reeds in zooverre baten, dat, alsdan de polder Oosterwolde niet genoodzaakt zou wezen zijne bijdrage te betalen in de kosten van een beheer, hetwelk niet wordt uitgeoefend overeenkomstig het reglement en dat ook in strijd is met de belangen van den polder. Het besluit wijst er voorts op, dat ingevolge Koninklijk besluit van 23 Augustus 1882 n⁰. 23 tegen de goedkeuring der begrooting van het Drontherbestuur door Gedeputeerde Staten geen appel op Z. M. is toegelaten, doch voegt er aan toe dat de uitspraak van dit geschil in eerste en laatste instantie aan Z. M. staat. Het onderhavige geschil toch valt in de termen van art. 27, 2e zinsnede, van het Dronther reglement. Het door het bestuur van den polder Oosterwolde genomen besluit strekt ten slotte daartoe, om Z. M. te verzoeken „de goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Gelderland van de begrooting van het bestuur tot beheer der bedijking langs Dronthen over het dienstjaar 1882/83 en de rekening dienst 1881/82 van het zelfde bestuur te vernietigen."

Op dit adres zijn Gedeputeerde Staten van Gelderland en van Overijssel gehoord. In zijn ambtsbericht van 5 Februari 1884 n°. 49 brengt eerstgenoemd college de boven reeds aangehaalde beslissing van 1882 in herinnering en beweert, dat ook nù de Dijkstoel, al beroept hij zich op art. 27, 2e zinsnede, van het Reglement op het beheer der Drontherbedijking, in zijn verzoek tot vernietiging niet-ontvankelijk moet verklaard worden.

Daarenboven is het hun college niet duidelijk, waarom vernietiging wordt verlangd. Immers, de goedkeuring der begrooting (1882/83) en der rekening (dienst 1881/82)

is een daad van zuiver administratief beheer, die voor den polder Oosterwolde of eenig ander daarbij betrokken bestuur geen gevolgen meer hebben kan daar zij is verleend na afloop en sluiting van de betrokken dienstjaren, zoodat, blijkens het Reglement op het beheer der bedijking, daarop geen ontvangsten of uitgaven meer kunnen worden toegelaten en alzoo de op de begrooting uitgetrokken ontvangsten, voor zoover zij niet vrijwillig zijn bijgedragen, niet meer geïnd kunnen worden.

Gedep. Staten van Overijssel doen in hun bericht opmerken, dat het polderbestuur van Oosterwolde bij zijne eenmaal opgevatte meening blijft niettegenstaande alle geraadpleegde deskundigen eene herstelling der bedijking overeenkomstig het voorschrift van het reglement hebben ontraden. Zij meenen, dat de zaak der Drontherbedijking sedert Augustus 1882 een nieuwe phase is ingetreden en het wel van zelf spreekt, dat in den tegenwoordigen stand der zaak het dijksbestuur voor een volledige herstelling der in 1877 weggeslagen bedijking geene gelden op de begrooting uittrekt. Gedep. Staten adviseeren daarom tot eene afwijzende beschikking te meer daar zij betwijfelen of art. 27 van het reglement in deze wel van toepassing is. Immers zou dan telkens een der in art. 2 genoemde besturen, dat zich om een of andere reden met de goedgekeurde begrooting niet mocht kunnen vereenigen, de beslissing van den Koning kunnen inroepen, en huns inziens is dat naar de bedoeling van het reglement, niet aannemelijk.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling werd aangebracht zijn door den gemachtigde van den dijkstoel Mr. W. Thorbecke nog een aantal stukken ingezonden bij missive van 30 April 1884, voor een gedeelte zijn het stukken, die meerendeels betrekking hebben op het vroeger verloop van deze zaak en voor een ander gedeelte behooren daartoe verschillende schrifturen, die reeds hiervoor in dit verslag zijn vermeld. Alleen verdient nog vermelding dat zich daarbij tevens bevindt een afschrift van een adres van het polderbestuur van Broeken en Maten van 28 September 1882, waarin ingelanden aan het Drontherbestuur verzoeken, dat dit bestuur pogingen zal aanwenden om de bedijking langs Dronthen in het vervolg te doen onderhouden zoo als dit vóór 1874 geschiedde, waardoor de polder van Broeken en Maten van verdere bijdragen voor de bedijking zou ontslagen worden.

Als gemachtigde van den dijkstoel van Oosterwolde treedt op de heer Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's-Gravenhage. Spreker treedt in eene beschouwing der geschiedenis over de verhooging van den Drontherdijk, die in den storm van 31 Januari 1877 zoodanige beschadiging onderging dat hij niet meer de vereischte hoogte van 4 Meter maar slechts eene van 1.80 Meter heeft verkregen. Herstel was noodig, maar een bedrag van vijf ton ongeveer, waarop de kosten werden berekend, deed den lust tot herstelling van den dijk benemen en sedert is de dijk in zijn onvoldoenden toestand gebleven. Hij tracht aan te toonen dat op Dronthen de verplichting rust den dijk te herstellen en op eene hoogte van 4 Meter + A. P. te brengen en om Dronthen tot zijn plicht te brengen, verzoekt Oosterwolde de vernietiging der begrooting van Dronthen over 1882/83, welke door Gedeputeerde Staten van Gelderland is goedgekeurd.

Spreker voert vervolgens eenige gronden aan omtrent de ontvankelijkheid van het

verzoek en gelooft dat het onderhavige geschil een beroep op den Koning alleszins toelaat.

Nader wijzende op de quaestie au fond meent hij dat Dronthen zijn plicht niet heeft vervuld maar zich steeds achter alle mogelijke exceptien heeft verscholen en om dat verzet, waarin Dronthen tot nu toe versterkt werd, te breken, verlangt Oosterwolde dat niet eenige begrooting of rekening van het Dronther bestuur worde goedgekeurd. Oosterwolde, die met andere polders moet betalen voor het onderhoud van den dijk die, in plaats van het water tegen te houden, water overlaat, gelooft, dat door zoodanig besluit aan den onhoudbaren toestand een einde zal komen.

De gemachtigde beantwoordt voorts eenige vragen door de Staatsraden Smidt en de Vries tot hem gericht.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zestiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 21 *Mei* 1884

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. A Heydenrijck.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit, als:

van 29 April 1884, n°. 13, houdende beschikking op een adres van *Grietje Boelens, weduwe van J. Kuipers en Hendrik Lucas Elting te Valthe, gemeente Odoorn, omtrent een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van* 11 *Januari* 1884, n°. 22, *betreffende eene door hen gevraagde wijziging van den legger der waterleidingen in de gemeente Odoorn.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 141).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz

Beschikkende op een adres van Grietje Boelens, weduwe van Jan Kuipers, en Hendrik Lucas Elting, te Valthe, gemeente Odoorn, omtrent een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 11 Januari 1884, n°. 22, betreffende eene door hen gevraagde wijziging van den legger der waterleidingen in de gemeente Odoorn;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 April 1884, n°. 18;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 25 April 1884, n°. 2, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat bij besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van 26 Mei 1883, is vastgesteld een legger der waterleidingen in de gemeente Odoorn;

dat adressanten destijds tegen den legger geen bezwaar inbrachten;

dat zij echter bij adres van 13 December 1883 zich tot Gedeputeerde Staten wendden met verzoek den legger aldus te wijzigen, dat een daarop voorkomend pand van hunnen naam worde gerooieerd en alleen ten hunnen laste blijve het onderhoud eener in dat pand gelegen til;

dat Gedeputeerde Staten bij besluit van 11 Januari 1884 aan adressanten te kennen gaven, dat, vermits hier niet de rede is van eene bevrijding van onderhoudslast, als in art. 9 van het Reglement op de waterleidingen bedoeld, hun college tot bedoelde wijziging onbevoegd was;

dat adressanten, onder beroep van art. 9 en 10 van gezegd Reglement, thans van Ons verzoeken, dat door Ons aan Gedeputeerde Staten worde in overweging gegeven om het verzoek van adressanten andermaal ter hand te nemen en te onderzoeken, of hunne bezwaren gegrond zijn of niet;

Overwegende, dat, voor zoover adressanten bedoeld hebben in beroep te komen van de beslissing van Gedeputeerde Staten van 11 Januari 1884, waarbij deze zich onbevoegd verklaarden om overeenkomstig der adressanten verzoek de tabel te wijzigen en te verbeteren, — daargelaten, dat Gedeputeerde Staten inderdaad onbevoegd zijn zelven zoodanige wijziging of verbetering te bewerkstelligen, — in ieder geval van zoodanig besluit geen beroep bij Ons openstaat;

dat, mochten adressanten daartegen bedoeld hebben van Gedeputeerde Staten te vragen een bevel tot herziening van de tabel ingevolge art. 10 van voornoemd Reglement op de waterleidingen, ook van die beschikking daarop geen beroep op Ons is toegelaten;

dat mitsdien het aan Ons gedaan verzoek, hoe ook opgevat, geen beroep bevat, als bij een provinciaal reglement of andere wettelijke verordeningen opengesteld;

Gezien het Provinciaal Reglement op de waterleidingen in Drenthe, vastgesteld door de Staten, den 11 Juli 1868 en gewijzigd bij besluiten van 9 Juli 1869 en 17 Juli 1879, goedgekeurd bij Onze besluiten van 5 Augustus 1868, n°. 55, 13 Augustus 1869, n°. 15, en 12 Augustus 1879, n°. 8 (Provinciale Bladen 1868, n°. 30, 1869 n°. 29 en 1879 n°. 40);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten in het door hen tot Ons gericht verzoek, voor zoover het als een beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van 11 Januari 1884, n°. 22, kan worden aangemerkt, te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 29 April 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van de *firma Dahmen en Burghoff c. s. en van Jos. Andriessens c. s., allen te Roermond, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij verlaging wordt bevolen van de overlaat, bekend onder den naam "de Hooge Bat."*

Krachtens Zr. Ms. machtiging, is door den Min. van W., H. en N., onder dagteekening van 21 Jan. l.l. n°. 22. Waterstaat A, bij den R. v. S., Afd. v. d. G. v. B., ter behandeling aangebracht het beroep, ingesteld door Jos. Andriessens c. s. en door de firma Dahmen en Burghoff c. s., te Roermond, van een besluit van G. S. van Limburg van 19 October 1883 L^a. 5208/4 R, 2e Afd. A, tot verlaging van den overlaat, bekend onder den naam de Hooge Bat.

De feiten, die aan deze zaak ten grondslag liggen, zijn in hoofdzaak de volgende:

In den loop van het jaar 1882 rezen er klachten over de hooge waterstanden op de rivier de Roer bij Roermond, en over de overstroomingen, waaraan dien ten gevolge de langs die rivier gelegen eigendommen waren blootgesteld. De klagers schreven die toe aan willekeurige verhooging, door de eigenaars der watermolens bij Roermond, van den overlaat de Hooge Bat en aan de afdamming der zoogenaamde Hellegaten. Ten einde de belangen van de eigenaars der watermolens met die der oevereigenaars zooveel mogelijk te vereenigen, werd door Ged. Staten van het Hertogdom Limburg bij besluit van 17 Februari 1823 Litt. J. J. eene regeling gemaakt in voegen als bij art. 1 van dat besluit op de volgende wijze werd omschreven:

„Er zal bij de brug van den heer Michiels een pijlschaal worden geplaatst op 0.50 boven het laagste gedeelte van de waterlossing (déversoir) Hooge Bat genoemd, hetgeen met 0.144 boven den vermelden paal gelijk staat, en de eigenaars der molens worden gelast, om het water niet boven dit punt te doen oploopen ten ware dezelve alle haar middelen van ontlasting zouden hebben uitgeput."

Hierop volgde eene omschrijving dezer ontlastingsmiddelen van welke het eerste luidt:

a. door de waterlossing (déversoir) over dezelve geheele lengte waterpas op te maken tegen 0.50 beneden de opgegevene pijl, hetgeen met hare tegenwoordige hoogte, op het laagste punt genomen, gelijk staat.

Voor zooveel het plaatsen der peilschaal betreft, daaraan werd eerst in 1830 uitvoering gegeven, en die peilschaal werd, toen de oude Michielsbrug vervangen werd door de nieuwe brug in den Rijksweg van Maastricht naar Roermond, in 1845 aan de nieuwe brug overgebracht. Naar de van die plaatsing en overbrenging opgemaakte processen-verbaal is de nul der thans nog bestaande peilschaal het peil, bedoeld in het besluit van 1823, waarboven de molenaars het water van de Roer niet mogen doen oploopen, en waar beneden, blijkens eene bekrachtiging door Ged. Staten bij besluit van 28 December 1878 n°. L^{a}. 8317/4 G, 2e afd. A gegeven, de kruinshoogte van den overlaat, genaamd de Hooge Bat, 0.50 M. moest blijven.

Door den provincialen Waterstaat werd echter, naar aanleiding van nieuwe klachten over overlast van water voor gronden, gelegen langs de Roer, in de gemeenten Roermond, Herkenbosch en Melick, en St.-Odiliënberg, in 1882 geconstateerd, dat de kruin van genoemden overlaat lag op 0.20 M. boven de nul der peilschaal en alzoo 0.70 M. hooger dan bepaald was. Toen de fabrieks- en moleninrichtingen, waartoe de Hooge Bat behoort, in den aanvang van 1883 zouden verkocht worden, noodigden Ged. Staten het bestuur der gemeente Roermond uit om aan wien het aangaat te doen weten, dat de kooper verplicht zou zijn den overlaat tot de wettige hoogte te doen terugbrengen, aan welke uitnoodiging gevolg werd gegeven. De bedoelde papierfabriek c. a. werd daarop aangekocht door de heeren Jhr. L. Michiels van Kessenich, H. Fouquet en Jos. Andriessens, allen te Roermond wonende en bekend met de door Ged. Staten aangenomen verplichting tot verlaging van den overlaat.

De nieuwe eigenaars werden daarop bij herhaling aangeschreven, om tot die verlaging over te gaan, waarop zij echter aan Ged. Staten voorstelden om de Hooge Bat niet met 0.70 M. maar gelijk het genoemd wordt „tot aan het peil van den molen," wat slechts ongeveer 20 c. m. zijn zoude, te verlagen. Na een herhaald onderzoek verklaarden Ged. Staten echter, daaraan niet te kunnen voldoen, en toen aan hunne aanschrijving geen gevolg werd gegeven achtten Ged. Staten zich verplicht, ter vrijwaring der rechten en belangen van derden, wier gronden herhaaldelijk aan beschadiging bloot stonden, om krachtens het Reglement op het toezicht over de waterlossingen in Limburg van 1854 (P. B. n°. 105) ambtshalve te doen uitvoeren hetgeen in strijd met dat reglement werd nagelaten. Gelet hebbende o. a. op artt. 28 en 38 van dat Reglement, besloten zij den 19 October 1883 L^{a}. 5208/4 R 2e afd. A, Burg. en Weth. van Roermond te gelasten, om de heeren Michiels van Kessenich c. s., in hunne hoedanigheid van eigenaren der fabrieks- en moleninrichtingen, waartoe de

Hooge Bat behoort, onder mededeeling van hun besluit, schriftelijk te waarschuwen, dat indien vóór 20 November toen aanstaande de overlaat de Hooge Bat over zijn geheele breedte niet zou zijn verlaagd tot op het wettige peil, dat is met 70 centimeter, die verlaging alsdan ambtshalve door Burg. en Weth. zal worden uitgevoerd op kosten van de eigenaren.

Zich door dit besluit bezwaard achtende hebben J. Andriessens, H. Fouquet en Jhr. Mr. L. Michiels van Kessenich, zich noemende „eigenaren der Papierfabriek te Roermond," aan Z. M. een adres ingediend, op 26 November ll. bij het Kabinet ingekomen, houdende verzoek om „dat besluit te willen te niet doen en buiten effect te stellen." Zij gronden hun verzoek op verschillende beweringen. Ze zijn nl. van meening, dat volgens de regeling van 1823 de eigenaars der Papierfabriek het water der Roer wel mogen doen oploopen tot op 0.50 M. boven het destijds laagste gedeelte der Hooge Bat, maar door alle middelen ter hunner beschikking moeten zorgen, dat het water niet boven dit punt oploopt zonder evenwel aan eene bepaalde hoogte voor de Hooge Bat gebonden te zijn. Ware het de bedoeling geweest om voor den overlaat de hoogte op 0.50 M. beneden het peil aan de Michielsbrug te bepalen, dan zou het h. i. voorzeker overbodig zijn om voor te schrijven wat gebeuren moest, wanneer het water boven peil aan die brug kwam, daar dit dan in den regel niet meer kon geschieden, en dan zou ook bij de in 1852 door Ged. Staten verleende vergunning voor het aanbrengen van nieuwe sluiswerken tot vervanging van de toen bestaande ter plaatse „het groote Hellegat," genaamd, niet zijn bedongen „dat de hoogte van de schuif of hark zal worden bepaald in overeenstemming en overeenkomstig de bepaling, vastgesteld bij de aangehaalde resolutie van 1823, waarin is aangegeven het peil, waarboven de molenaars te Roermond het water van de rivier de Roer niet mogen ophouden." Daarvoor toch werd voor die waterkeerende werken het peil aan de Michielsbrug aangenomen opdat, zoodra het water boven dit peil mocht stijgen, dit meerdere, zoo het niet over de Hooge Bat ging, over deze sluis zou wegloopen. Moest terwijl er tusschen de Michielsbrug, de Hooge Bat en de papiermolen en het groote Hellegat nagenoeg geen verval in de Roer is, de Hooge Bat 0.50 M. beneden peil liggen, dan zou het nooit mogelijk zijn het water van de Roer tot aan het peil voor gemelden molen gesteld, te krijgen, maar dit altijd ongeveer 0.50 M. blijven, waardoor de exploitatie dier fabriek en van drie andere daarbij liggende meelmolens onmogelijk zou worden. Wat betreft de rechten der klagers over voorgewende overstroomingen, deze kunnen, als zij vermeenen dat de verplichtingen der resolutie van 1823 door hen niet worden nagekomen, hen tot schadevergoeding in rechten betrekken. Ter hunner geruststelling hadden zij zich echter bereid verklaard, om de Hooge Bat met 0.20 M. te verlagen, en alzoo terug te brengen tot de hoogte waarop zij het water mogen ophouden, zoodat bij de geringste was van het water dit dadelijk over het Hooge Bat kan worden afgevoerd, nog voordat dit aan het groote Hellegat komt. In allen gevalle, indien de overval in het belang der eigenaars van hooger gelegen erven dient te worden verlaagd, hadden, naar hun bescheiden oordeel, Ged. Staten de bepalingen van art. 26 van het Reglement moeten naleven. Met betrekking tot de bewering, dat zij, den papiermolen koopende, hebben geweten, dat de Hooge Bat moest worden verlaagd, voeren zij aan dat wel bij den verkoop is

gezegd, dat de te hooge bouw van de Hooge Bat door Ged. Staten werd beweerd, doch dat de gegrondheid dier bewering niet was gebleken en de koopers daaromtrent hunne rechten konden doen gelden. Eindelijk beweren adressanten, dat in de laatste jaren, toen in geheel Nederland overstroomingen plaats hadden, wel enkele perceelen, gelegen aan de Roer en aan sommige der klagers, die nog niet één vierde der eigenaars van hooger gelegen erven zijn, toebehoorende, herhaaldelijk zijn overstroomd, maar dat dit niet aan de Hooge Bat kan worden toegeschreven.

Behalve de genoemde adressanten, hebben ook drie andere, nl. Dahmen en Burghoff, R. Smeets en J. Wackers, zich noemende „meelfabriekanten wonende te Roermond" zich tot Z. M. gewend bij een gemeenschappelijk adres, ingekomen aan het Kabinet op 1 December l.l. Daarin voeren zij aan, dat door eene verlaging van de Hooge Bat tot 50 c. M. beneden het peil aan de Michielsbrug, aan hunne molens het water niet meer aan hun peil kan gebracht worden, waardoor hunne belangrijke industrieën, die nu ieder met 6 tot 9 koppelen steenen malen zoo goed als vernietigd zijn zullen, daar deze zijn ingericht op het peil aan het Groot Hellegat en de Michielsbrug, waarop het water der Roer mogt worden opgehouden en waarop zij krachtens de besluiten van 1823 en 1852 vermeenen recht te hebben. Daarlatende of de klachten van sommige eigenaars, die erven aan de Roer hebben, gegrond zijn, koesteren zij de overtuiging dat de overstroomingen in geen geval aan den toestand der Hooge Bat kunnen worden toegeschreven, daar het Groot Hellegat en vier sluizen aan de papiermolens, buiten de gevallen van algemeene overstroomingen meer dan voldoende gelegenheid geven tot afvoer van overtollig water, daar deze waterlossingen veel meer doorlaatvermogen hebben dan de Michielsbrug. Adressanten geven verder te kennen dat zij vermeenen dat ook zij, gebruikers der Hooge Bat, ingevolge art. 26 van het Reglement op de waterlossingen hadden moeten gehoord zijn en nu dit niet het geval is, zij, ingevolge art. 6 van dat Reglement, recht meenen te hebben, om tegen de beslissing van Ged. Staten in hooger beroep te komen gelijk zij verklaren te doen met verzoek aan Z. M., om die beslissing te vernietigen.

Op deze adressen zijn Ged. Staten van Limburg door den Minister gehoord.

In hun bericht verwijzen zij, ten aanzien van de bewering der adressanten Andriessens c. s., dat bij de in 1823 gemaakte regeling geen bepaald peil zou zijn vastgesteld, naar den inhoud van een bundel stukken door hen overgelegd en speciaal naar de daarbij voorkomende rapporten van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat bevattende een historisch overzicht van de peilsbepaling en van de daaraan gegeven toepassing, waaruit onmiskenbaar zou volgen, dat de wettige ligging der Hooge Bat werkelijk op 0.50 M. beneden de nul der bestaande peilschaal aan de Michielsbrug is, dat in 1822 het midden van de Hooge Bat op de wettige hoogte was en in 1830 de hoogteligging met de wettige ongeveer overeenkwam, maar dat, terwijl de molenaars in 1829 reeds op heeter daad betrapt waren op het ophoogen van de Hooge Bat, sedert 1830 die overval vermoedelijk bij de uitvoering van onderhoudswerken, tot 0.70 M. boven het wettige peil is verhoogd. Na hetgeen hierboven reeds is medegedeeld, is het voldoende uit het rapport van den Ingenieur alléén nog het volgende te vermelden. Hij weerspreekt daarin de bewering van adressanten dat in art. 1 van

het besluit van 1823 eene machtiging zou zijn vervat om het water voortdurend tot het aangewezen peil op te stuwen, en zegt daarvan: „het bedoelde peil is een uiterste grens, die men buiten gevallen van overmacht niet te overschrijden heeft. Hadde het in 1823 in de bedoeling van Heeren Ged. Staten gelegen, om de molenaars te machtigen of te gunnen, het water gedurig tot aan de nul van de thans bestaande peilschaal op te stuwen, zoo had deze machtiging moeten gepaard gaan met het tegenovergestelde van wat gebeurde, namelijk met eene vergunning tot verhooging van den overlaat, want de toenmaals bestaande kruinshoogte was nagenoeg gelijk aan de tegenwoordige wettige hoogte van den overlaat, en het was dus toen bij geringer waterafvoer der rivier evenmin mogelijk als het thans zal zijn, na de verlaging van den overlaat tot wettige hoogte, om bij het waterverbruik van de molens de rivier tot aan dit peil op te stuwen. Omdat men in 1823 voor een feitelijken toestand stond begreep men zeer goed wat men deed. Men zag in den overlaat, die reeds begint te werken 0.50 M. vóór dat de waterstand, welke reeds ten nadeele van de oeverlanden der rivier is, bereikt wordt, een zelfwerkende peilregelaar, die tot waarborg van de belangen der oevereigenaren zou strekken. — Niet alleen in 1823, maar nog geruimen tijd later, was de feitelijke hoogteligging van den overlaat nagenoeg in overeenstemming met de wettige."

Tot zoo verre de Ingenieur, wiens uitgebreid rapport van eenige bijlagen vergezeld gaat, van welke ééne is een afschrift van een deurwaarders-exploit, op den dag van den verkoop van den papiermolen c. a. zijnde 9 Januari 1883, ten verzoeke van 8 belanghebbenden, waaronder ten 3e voorkomt de heer Henri Fonquet, grondeigenaar en koopman, beteekend aan de verkoopers en den notaris, houdende o. a. dat de „requiranten zich wel en degelijk verzetten tegen de tegenwoordige hoogteligging van den overlaat, zoogenaamd „de Hooge Bat" enz., welke te hooge ligging . . „tot zeer groot nadeel strekt van de eigendommen" der requiranten en van een groot aantal andere grondeigenaren, en in welk exploit ten slotte aan verkoopers en notaris wordt aangezegd: „dat zij zich wel en degelijk te gedragen hebben naar de bestaande wettelijke regeling omtrent de hoogteligging van bedoelden overlaat, vastgesteld bij organiek besluit van het gewestelijke bestuur van het Hertogdom Limburg van den 17 Februari 1883."

Met betrekking tot het door adressanten geopperd bezwaar, dat niet art. 28, maar art. 26 van het prov. reglement ten deze had dienen te zijn toegepast, wordt door Ged. Staten opgemerkt dat, dewijl de kruins- of peilhoogte eenmaal bepaald en bij opvolgende besluiten steeds gehandhaafd was, er van eene toepassing van art. 26 geene sprake kon zijn, ten ware het in de bedoeling had gelegen, in de peilsbepaling, eene verandering te bevelen; doch juist het tegenovergestelde was het geval.

Deze laatste opmerking achten Ged. Staten ook toepasselijk op het adres van Dahmen en Burghoff c. s., ten aanzien waarvan zij voor het overige instemmen met het betoog van den Provincialen Ingenieur, die in zijn rapport op technische gronden en ten gevolge van locale inlichtingen aantoont, dat bedoeld adres geen reden van bestaan heeft, dat verder de zaak tusschen de molens van adressanten en den papiermolen bij privaatrechtelijke contracten is geregeld, en dat in allen gevalle in die zaak geene reden kan zijn voor het publiek gezag om toe te stemmen in het behoud van de wederrechtelijke ophooging van de Hooge Bat.

Nadat de bovenomschreven zaak door deze Afdeeling voorloopig was overwogen, is op haar verlangen door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid alsnog het gevoelen ingewonnen van den Hoofdingenieur van den Waterstaat in het 7e district. In zijn dientengevolge uitgebracht rapport, gaat die ambtenaar van 's Rijks waterstaat de geheele geschiedenis der zaak nogmaals na, en komt, zoowel naar aanleiding van hetgeen reeds was gebleken, als op grond van hetgeen hem bij eigen onderzoek is bekend geworden, tot het resultaat, dat hij zich geheel vereenigt met de beschouwingen van den provincialen waterstaat. De Hoofdingenieur doet opmerken dat in dezen niet, gelijk geschied is door adressanten, het peil aan de Michielsbrug als molenpeil is te beschouwen; dat is te recht genoemd een lijdelijk of noodpeil; maar dat men in 1822 de aangenomen hoogte van het laagste punt van de Hooge Bat heeft aangenomen als een peil, waarmede zoowel de molenaars als de oevereigenaars tevreden konden zijn, en men dit nu zou noemen het molenpeil. Het besluit van Ged. Staten van 19 October 1883 wordt door den Hoofdingenieur dan ook toegejuicht als een maatregel, die aan eene onwettige benadeeling van vele belanghebbenden een gewenscht einde zal maken. Ten slotte treedt de Hoofdingenieur in eene beschouwing en, zooveel hem noodig voorkomt, wederlegging van de memorien en stukken, die, nadat deze zaak bij den Raad van State was aangebracht, ten gevolge van de ter visie ligging der stukken, alsnog zijn ingezondeu. Van die memorien en stukken is het voldoende tot voltooing van dit verslag, het volgende overzicht te geven:

Door J. R. Meuwissen, als eigenaar van het landgoed Overen te St. Odilienberg, Jonkvrouwe Julie Michiels van Kessenich, als eigenaresse van gronden, over eene aanzienlijke lengte langs de Roer, J. Croonenberg en G. Verhezen, als pachters van het gras en witshout in het doorlaat kanaal van het Rijk, Eug. Bongaerts als oevereigenaar, Godfried Tielemans, als pachter van het landgoed Schöndelen, onder de gemeente Herkenbosch en Melick, toebehoorende aan den Graaf von Rothenhahn, F. M. H. Stoltzenberg, als eigenaar van gronden langs de Roer onder de gemeente Roermond en Vlodrop, M. Bertrams, W. Maassen, H. H. Timmermans en J. H. Hildens, als grondeigenaren, en onder overlegging van de machtiging tot het uitvaardigen van het bovenvermeld deurwaardersexploit van 9 Jan. 1883, welke machtiging onderteekend is: J. Michiels van Kesssenich, Eug. Bongaerts, H. H. Timmermans, J. H. Hilkens, G. Timmerman, M. Bertrams, H. Fouquet en W. Maassen, door H. J. Corsten als eigenaar van ruim 4 hectaren langs de Roer, J. H. Geerlings, als eigenaar van bouw- en weiland, gelegen in het Mugghebroek gem. Melick-Herkenbosch en door Eugène Strens, als gemachtigde van Jonkvrouwe Teresia van Boijneburg-Lingsfeld en haar echtgenoot Maximiliaan Graaf von Rothenhahn, eigenaars van circa 60 hectaren bouw- en weiland, langs de Roer, behoorende bij hun landgoed Schöndelen, — worden verschillende beweringen gevoerd en redenen bijgebracht ten betooge, dat door de onrechtmatige verhooging van de Hooge Bat groote schade aan hunne landerijen wordt veroorzaakt, waarom zij alleen op handhaving der aangevallen resolutie van Ged. Staten aandringen.

Daarentegen zijn zoowel door de appellanten Andriessens c. s. als de firma Dahmen en Burghoff c. s. nog uitgebreide memorien ingediend, tot tegenspraak en wederleg-

ging van hetgeen in de verschillende stukken tegen het door hen ingesteld beroep werd ingebracht. Aan die memorien worden hier, na al hetgeen voorafgaat, nog de volgende sustenuen ontleend:

Appellanten Andriessens c. s. stemmen den Provincialen ingenieur toe dat het peil bij het besluit van 1823 de uiterste grens is waarop het water mag worden opgehouden, maar beweren dat dit met een peil altijd het geval is en dat op het houden van het water aan het aangegeven peil de molenaar recht heeft, in welk recht hij verkort wordt indien hij gedwongen wordt om werken te maken, waardoor dat peil onmogelijk kan behouden blijven, gelijk in dezen het geval zou zijn. Volgens het besluit van 1823 doet het niets ter zake, hoe de Hooge Bat is ingericht, mits slechts door dien overlaat het water niet boven peil worde opgestuwd. Wil men echter verlaging van de Hooge Bat, dan is daarom ook, niet art. 28, maar art. 26 van het Reglement toe te passen. Dat vroeger door de heeren Fouquet c. s. (welke heer Fouquet niet was een der tegenwoordige appellanten maar zijn broeder) gerequestreerd werd, had tot oorzaak, dat het water boven het aangegeven peil werd opgestuwd. Appellanten Andriessens c. s. weêrspreken voorts de beweringen dat door de hoogteligging van de Hooge Bat schade aan de landerijen zou zijn toegebracht en leggen in afschrift over twee brieven van B. en W. van Roermond, waarin de zaak ten hunnen voordeele alsnog uit een geheel ander oogpunt wordt beschouwd en waarin eene verlaging van de Hooge Bat als nadeelig voor de eigenaars der molens en ondoeltreffend voor de hooger gelegen oevereigendommen wordt aangemerkt.

De appellanten Dahmen en Burghoff c. s. betoogen, onder overlegging van koop- en huuracten, dat voor hen eene verlaging van de Hooge Bat onrechtmatig en onbillijk zijn zoude, en dat, in strijd met de desbetreffende opgaven van den Provincialen Ingenieur, door die verlaging de mogelijkheid van de exploitatie hunner molens in de hoogste mate zou worden bedreigd.

Allen volharden dan ook bij hun verzoek tot vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten.

Jhr. Mr. L. F. H. Michiels van Kessenich, advocaat te Roermond, voert mondeling talrijke gronden aan tot ondersteuning van het appel, terwijl een der reclamanten, de heer M. Bertrams, zijne bezwaren er tegen te kennen geeft.

Op eenige vragen van den president en de staatsraden Smidt en de Vries geven beide heeren nog eenige inlichtingen.

II. het beroep van *Harm Nieuweg te Nieuwe-Pekela, van een uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* Heydenrijck brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 20 April 1884 werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken den 25 April j.l. bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt de overweging van het door Harm

Nieuweg te Nieuwe Pekela ingesteld beroep van de uitspraak der Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 14 Maart 1884 n⁰. 60*b*, in zake de loting voor de lichting der Nationale Militie van dit jaar voor Oude Pekela.

Nadat den 23 Maart j.l. bij het Kabinet des Konings was ingekomen een appellatoir adres van genoemden Nieuweg, hetwelk als ongezegeld, volgens art. 8 der wet van 3 October 1843 (*Stbl.* n°. 47), moest worden ter zijde gelegd, werd den 1—2 April d. a. v. aan dat Kabinet een nieuw, thans gezegeld verzoekschrift, gedateerd van 20 Maart bevorens, ontvangen.

Daarin wordt door Harm Nieuweg te kennen gegeven, dat hij in dato 28 Febr. 1884 een request tot Heeren Gedeputeerde Staten van Groningen had gericht, hoofdzakelijk inhoudende: dat, aangezien zijn vader IJzebrand Nieuweg den 30 Januari 1879 en zijne moeder Geertruida Raammeijer den 3 Februari 1884, te Oude Pekela zijn overleden en adressant in het jaar 1864 te Oude-Pekela is geboren, hij alzoo den 26 Februari j.l. deel moest nemen aan de loting voor de Nationale Militie, betrekkelijk het contingent door Oude-Pekela te leveren;

dat hij onder n⁰. 28 ingeschreven zijnde, dan ook, conform het register, door den heer Militie-Commissaris werd opgeroepen om een nummer te trekken, en adressant daarbij het vrijnommer 37 ten deel viel; dat toen die trekking geschied en hem alrêe het getrokkene nommer weder door opgemelden heer Militie-Commissaris teruggegeven was, deze het daarna van adressant opeischte, aan welken eisch hij bereidwillig voldeed; dat daarna meergemelde heer Militie-Commissaris adressant te kennen gaf dat hij op nieuw moest loten wijl er eene vergissing was begaan, aangezien de persoon, genaamd Jan Nieuwenweg, vóór hem had moeten loten; dat adressant, deze bevelen wel moetende opvolgen, nadat Jan Nieuwenweg hem was voorgegaan, andermaal een nummer trok, doch toen, helaas nummer 5; dat hij adressant, arme wees, door deze vergissing van den heer Militie-Commissaris, als het ware voor den dienst is geprest geworden, wijl hij zich eerst werkelijk heeft vrijgeloot;

dat adressant, zich niet vermetende de vraag te beantwoorden of die heer het recht had, hem tot eene herhaalde loting te verplichten, vertrouwt, dat heeren Gedeputeerden in elk geval met het oog op de wet zullen handelen als behoort en hij dus verzoekt, dat zij hem adressant overeenkomstig zijn eerst getrokken nummer 37, van den dienst voor de nationale militie, lichting 1884, mogen vrijstellen.

In het appellatoir adres wordt verder medegedeeld, dat Heeren Gedeputeerden voornoemd, goedvonden bij besluit van 14 Maart 1884 60*b*, met handhaving van de op den 26 Februari bevorens te Oude-Pekela gehouden loting, zich onbevoegd te verklaren te voldoen aan het door adressant gedaan verzoek, boven omschreven.

Onder overlegging van gemeld besluit, zooals hij het 18 Maart 1884 heeft ontvangen, komt nu Harm Nieuweg daartegen bij den Koning in beroep en verzoekt hij Zijne Majesteit, dat het Haar behage, appellant, wijl hij zich bij de den 26 Februari 1884 te Oude-Pekela gehouden loting voor de nationale militie door zijn eerstgetrokken nummer 37 werkelijk heeft vrijgeloot, van de militaire dienst vrij te stellen.

De overgelegde resolutie van heeren Gedeputeerden dd. 14 Maart 1884 bevat in hoofdzaak het volgende:

Het bewust college constateert in de eerste plaats, dat bij den betrokken Militie-Commissaris het noodige bericht werd ingewonnen en het verzoekschrift, door tusschenkomst des Burgemeesters van Nieuwe-Pekela, binnen den termijn, in art. 35 der wet op de nationale militie voorgeschreven, werd ingediend.

Heeren Gedeputeerden overwogen voorts, dat blijkens het bericht van den Militie-Commissaris, waarbij de door den adressant medegedeelde feiten, voor een gedeelte althans, in hoofdzaak worden bevestigd, de loting der ingeschrevenen in de gemeente Oude Pekela op regelmatige wijze heeft plaats gevonden van n⁰. 1 tot en met n⁰. 26 van de alphabethische naamlijst;

dat daarop adressant (n°. 28 der lijst), ter loting is opgeroepen, naar aanleiding waarvan hij is verschenen, een nummer (volgens zijne verklaring n°. 37) uit de bus heeft getrokken en dit aan den Militie-Commissaris overhandigd, die het ontrolde, waarop adressant zich naar den onderofficier begaf om gemeten te worden;

dat de Militie-Commissaris hierop onmiddellijk bemerkte dat adressant te vroeg had geloot, en dat n⁰. 27 (Jan Nieuwenweg) vóór hem had moeten loten; dat de Militie-Commissaris daarna het door adressant getrokken nummer weêr heeft opgerold, in de bus gedaan, deze goed heeft omgeschud, en daarop de loting bij n°. 27 (Jan Nieuwenweg) heeft doen aanvangen, waarna zij, tot het einde toe, zonder stoornis is voortgezet.

Verder overwogen Gedeputeerden dat het trekken van een nummer door adressant vóór n⁰. 27 van de alphabetische naamlijst (Jan Nieuwenweg) eene onregelmatigheid daarstelt, die geacht kan worden op den uitslag der loting van invloed te kunnen zijn, weshalve, zoo er niets verder ware geschied, dan dat adressant een nummer had getrokken in de plaats van Jan Nieuwenweg, er termen hadden kunnen worden gevonden tot vernietiging der loting van af Jan Nieuwenweg tot aan het einde;

dat bij vernietiging eene nieuwe loting gehouden zou moeten worden door de ingeschrevenen van Jan Nieuwenweg af tot den laatste toe, uit eene bus, gevuld met al de lotingsnummers, die na het trekken der eerste 26 ingeschrevenen bij de eerste loting nog in de bus waren overgebleven;

dat echter deze handeling bereids heeft plaats gehad, nadat het door adressant getrokken nummer weder in de bus was gedaan en deze was geschud;

dat zich daarbij een tweede onregelmatigheid heeft voorgedaan, n. l. het op nieuw oprollen en in de bus werpen van het door adressant getrokken nummer en het dezen op nieuw een nummer doen trekken, nadat eerstelijk Jan Nieuwenweg een nummer uit de bus had genomen, een en ander op last van den Militie-Commissaris en wel in stede van bevolen te zijn door het gezag, dat er bij de artikelen 36 en 37 van de wet, voor is aangewezen, doch dat deze omstandigheid niet gerekend kan worden op den uitslag der loting voor adressant van invloed geweest te kunnen zijn, daar hij, als zijnde ter loting opgeroepen en toegelaten vóór dat het volgens de alphabetische naamlijst zijn beurt was, wettelijk geen recht had op het door hem getrokken nummer;

dat dus de eerste onregelmatigheid is hersteld, door juist hetzelfde te doen, wat na vernietiging der loting door Gedep. Staten, te beginnen met n°. 27, tot het einde der alphab. lijst had behooren te geschieden, zoodat dan ook adressant door de wijze,

waarop die gepleegde onregelmatigheid is hersteld, in geenendeele werd verkort in zijn kans, daar hij getrokken heeft terwijl de vereischte lotingsbilletten in de bus aanwezig waren; dat derhalve die onregelmatigheid voor adressant niet van invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der loting, die, nadat het door hem getrokken nummer weder in de bus was gedaan, plaats had met inachtneming van het voorschrift door art. 11 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46) gesteld;

dat de tweede onregelmatigheid geen grond tot vernietiging der loting oplevert;

dat overigens, wat betreft het door adressant gedaan verzoek, om hem overeenkomstig zijn eerstgetrokken nummer 37 van den dienst vrij te stellen, Gedeputeerde Staten in ieder geval ten eenemale onbevoegd zijn aan dat verzoek te voldoen, daar hunne macht en bevoegdheid in eene zaak als de onderhavige geregeld wordt bij art. 36 der wet op de nationale militie.

De heer Commissaris des Konings in de provincie Groningen op het appellatoir adres gehoord, onderstellende dat het in de bedoeling lag van Harm Nieuweg gebruik te maken van art. 37 der militiewet, daar toch vrijstelling van dienst wel ten eenenmale buiten beschouwing moet blijven — refereert zich aan het gevoelen, door Gedeputeerde Staten in hun besluit van 14 Maart jl. ontwikkeld; en drukt er op, dat appellant wel beweert nummer 37, d. i. een waarschijnlijk niet dienstplichtig nummer, uit de bus te hebben getrokken, doch zulks door niets bewezen is.

Appellant, behoorlijk opgeroepen, verklaarde bij missive van 28 April 1884, dat hij geene nadere memorien of bewijzen kan bijbrengen en te onvermogend is, om inzage der stukken te gaan nemen of iemand te doen optreden namens hem.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeventiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 28 *Mei* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

Aan de orde is:

I. het beroep van *het gemeentebestuur van Zaltbommel van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland nopens de opruiming van boomen op den Stadsdijk in die gemeente.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van W., H. en N. bij schrijven van 5 Februari l. l. n°. 4, Afdeeling Waterstaat A, bij den R v. S., Afd. G. v. B., de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door het gemeentebestuur van Zaltbommel tegen een beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 14 November 1883 no. 51, nopens de opruiming van boomen op den stadsdijk in die gemeente.

Op 22 Mei 1883 heeft de Dijkstoel van het polderdistrict "Bommelerwaard boven den Meidijk" aan het gemeentebestuur van Zaltbommel te kennen gegeven, dat bij

de meerderheid van den Dijkstoel het voornemen bestond, om de opgaande boomen, waarmede de stadsdijk in bovengenoemde gemeente van beide zijden beplant is, weg te ruimen en daarvan te zijner tijd een ciering op te maken en tevens aan het gemeentebestuur verzocht ingevolge art. 372 van het Reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, met hem, den Dijkstoel in overleg te treden, door hieromtrent zijn gevoelen kenbaar te maken.

Het gemeentebestuur van Zaltbommel heeft daarop aan den Dijkstoel bij schrijven van 11 Juni 1883 n⁰. 21 gemeld, dat bij hem tegen het wegruimen der bedoelde boomen ernstige bezwaren bestonden en hij derhalve niet met den Dijkstoel kon meêgaan. Het gemeentebestuur wees er vooreerst op, dat de stadsdijk, die altijd met opgaande boomen is beplant geweest, nooit eenig nadeel daarvan heeft ondervonden, waarschijnlijk een gevolg van de uitmuntende specie, waaruit die dijk bestaat. Dan dienen de boomen ook zeer tot verfraaiing der omgeving, zoodat het alreeds uit een schoonheidsoogpunt te betreuren zou zijn, zoo de boomen, die, zooals het gemeentebestuur meent, zonder schade voor den dijk kunnen blijven staan, zouden moeten vallen. Doch bovendien, zoo vervolgt het gemeentebestuur, bestaan er bij hen tegen het bij ciering wegruimen van bedoelde boomen wettelijke bezwaren. Immers, volgens het laatste lid van art. 1 van het Geldersche Rivierpolderreglement, is dit reglement op de steden in de districten niet van toepassing, dan voor zooveel voortvloeit uit de bepalingen van art. 369 tot en met 373. Derhalve kunnen voor de gemeente Zaltbommel geene andere cieringen worden opgemaakt, dan die, waarvan in die artikelen sprake is. Die cieringen nu bepalen zich uitsluitend tot het onderhouden van dijkvakken en waterkeeringen, zoowel voor het gewoon onderhoud, als voor noodzakelijke buitengewoone werken. Daaronder zijn nu volgens het gemeentebestuur niet te rangschikken de cieringen tot het opruimen van boomen, in art. 264 bedoeld, welk artikel ingevolge art. 1 laatste lid, niet op de waterkeeringen der steden van toepassing is. Het gemeentebestuur vertrouwt dan ook, dat de Dijkstoel in een en ander termen kan vinden, om van zijn geuit voornemen af te zien.

Hierin werd het echter teleurgesteld; op 26 Juni d. a. v. bepaalde de Dijkstoel, dat tegen de derde schouw de bedoelde boomen moesten zijn weggeruimd. Bij schrijven van 3 Juli 1883 n⁰. 131 B, hebben Burgemeester en Wethouders van Zaltbommel zich toen tot Gedeputeerde Staten van hunne provincie gewend, onder overlegging van een besluit van hun college van den vorigen dag n⁰. 24, waarbij zij naar art. 372 van het Reglement tegen de gemaakte ciering opkwamen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben daarop bij besluit van 31 Juli 1883 n⁰. 53 (Polderzaken) overwogen dat door genoemd gemeentebestuur ten onrechte de bevoegdheid wordt betwist van den Dijkstoel, om de opruiming dier boomen bij ciering te bevelen. Immers de bewering, dat art. 1, laatste lid, van het polderreglement op de steden in de districten niet van toepassing is, dan voorzooveel voortvloeit uit art. 369—373, en voor de gemeente Zaltbommel geene andere cieringen kunnen worden opgemaakt, dan die, waarvan in de gemelde artikelen de rede is, is in tegenspraak met hetgeen uit art. 369 voortvloeit, waarbij o. a. de onderhoudsplicht der bovenbedoelde steden ten aanzien hunner daarbij bedoelde dijkvakken en waterkeeringen in den ruimsten zin (met uitzondering slechts van het bepaalde bij art. 370)

wordt voorgeschreven, terwijl bovendien die waterkeeringen en dijken bij art. 373 aan de schouw worden onderworpen. Gedeputeerden overwogen verder, dat tot den onderhoudsplicht zeer zeker behoort de opruiming der voorwerpen, bedoeld bij art. 264 van het Reglement, te doen uitvoeren volgens cieringen, krachtens art. 372 op te maken; dat blijkens het besluit van den Dijkstoel van 26 Juni 1883 ten aanzien der ciering is voldaan aan art. 372, 2e lid, en dat derhalve in het bestaande geval het college van Gedeputeerde Staten volgens art. 264, 3e lid, heeft te beoordeelen, of de betrokken boomen schadelijk te achten zijn voor den dijk, waarbij, ingeval zij reeds schadelijk zijn of wellicht bij verderen wasdom mochten worden, wegens de groote waarde, die het gemeentebestuur aan die boomen hecht, in aanmerking kon genomen worden het tijdstip, waarop de opruiming noodig is, of zal worden, alsmede of er maatregelen kunnen worden aangewend, b. v. door dijksverzwaring, om de schadelijkheid te neutraliseeren. Gedeputeerde Staten stelden hierop de stukken in handen van den provincialen Ingenieur van Gelderland ten fine van onderzoek en rapport. Op 7 September 1883 gaf die ambtenaar zijn gevoelen aan Gedeputeerde Staten over deze zaak te kennen.

Hij wees er vooreerst op, dat de kruinsbreedte van den stadsdijk gering is te achten en zelfs niet voldoet aan de eischen, in de circulaire van 17 April 1861 n^0. 41, 7 gesteld. Volgens informatie, zegt de Ingenieur, staan de boomen 13 à 15 jaar op den dijk. Zij hebben meerendeels eene middellijn van 0.18 á 0.23 M., gemeten op 1.50 M. boven den voet en zijn grootendeels aan de buitenzijde slechts weinig boven de grootste hoogte welke het rivierwater in den afgeloopen winter bereikt heeft, geplaatst. Zij staan in 2 rijen zigzagsgewijs gepoot en op afstanden van 6 à 6$^1/_2$ M. Het zijn voornamelijk ypenboomen, waarvan de wortels steeds een groote uitgebreidheid innemen, zoodat het omwaaien tengevolge zou kunnen hebben, dat een belangrijk deel der dijkglooing werd meêgesleept, terwijl ook reeds een hevige wind het losmaken eener groote uitgestrektheid gronds moet veroorzaken.

De Ingenieur deelt voorts nog mede, dat de hoogte van het bedoelde dijkvak over het algemeen niet grooter is dan die van het daarboven aansluitende, waarin geen boomen staan, en waarvan de kruinsbreedte ongeveer 4.6 M. is en geringer dan die van de tegenover liggende dijken van Tielerwaard. Daarbij komt, dat de ligging van een groot deel van het dijkvak dicht aan de rivier niet gunstig is en dat ook de aanwezigheid der stadsgracht aan de binnenzijde nadeelig werkt.

Uit een en ander meent de ingenieur te mogen afleiden, dat de boomen reeds nu schadelijk voor het dijksbelang zijn, zoodat zijns inziens dan ook de opruiming daarvan zoowel aan de binnen- als aan de buitenzijde, wenschelijk is.

Wel kan, zoo vervolgt hij, door dijksverzwaring de opruiming der booming onnoodig gemaakt worden doch dat middel acht hij bezwaarlijk toetepassen, daar de kosten zeer aanzienlijk zouden wezen. Andere middelen, zoo voegt hij er nog bij, zijn hem niet bekend, om de schadelijkheid der boomen te neutraliseeren. Alleen zou men den toegangsweg naar de stad door de Oenzelsche Poort en den daaraan sluitenden Ouden stadswal op de dijkskruinshoogte kunnen brengen, met andere woorden een slaperdijk vormen, doch deze nieuwe dijk zou dan evenzeer aan de bepalingen van het Rivierpolderreglement behooren onderworpen te zijn en de toepassing van dit middel zou zeker grooter offers eischen dan het opruimen der boomen.

Nadat dit schrijven bij Gedeputeerde Staten van Gelderland was ingekomen, heeft dat college bij resolutie van 14 November 1883 n⁰. 51 (Polderzaken) de bestreden ciering goedgekeurd.

Gedeputeerden overwogen bij die resolutie, dat volgens het bericht van den ingenieur en de daarbij gevoegde schetsteekening, de kruinsbreedte van den stadsdijk, waarop de boomen staan, wier opruiming bij de ciering is voorgeschreven, gering is en wel, bedragende ongeveer de helft der kruinsbreedte, die algemeen voor de Waaldijken wordt noodig geacht; dat aan die geringe kruinsbreedte wel eenigzins wordt tegemoet gekomen door de flauwe buitenglooiing des dijks, bedragende bijna 4 op 1, waardoor met de binnenglooiing van 2 op 1 het dijkslichaam op den afstand van 1 Meter beneden dijkskruin, op welke lijn de boomen geplant zijn, breeder afmeting, dan de kruinsbreedte doet vermoeden, aanbiedt; doch dat ook die omstandigheid niet wegneemt, dat de boomen, hoewel nog jeugdig en dus niet veel wind vangende, nu reeds voor den te lichten dijk gevaarlijk zijn wegens de schuddingen, die zij bij stormwind veroorzaken; dat buitendien het bedoelde dijkvak, ongunstig tusschen de rivier en de stadsgracht gelegen, niet hooger is dan de aansluitende dijk, waarop geen boomen staan, en lager dan de tegenover liggende Tielerwaardsche dijken, waarom men bedacht moest zijn om den dijk te versterken en vooral geen verzwakking door het aanwezen van boomen kan toestaan.

Tegen dit besluit is nu het gemeentebestuur van Zaltbommel bij adres van 3 December 1883 bij Z. M. in beroep gekomen. Het wijst er daarin alleen op, dat Gedeputeerde Staten de wettelijke bezwaren, door Burgemeester en Wethouders aangevoerd, niet hebben weerlegd en bij hun besluit van 14 Nov. 1883 n⁰. 51 (Polderzaken) het geschil in dien zin beslist hebben, alsof de Dijkstoel bevoegd ware de opruiming der bewuste boomen te gelasten. Daardoor acht appellant art. 1, laatste alinea, art. 372, art. 303 en art. 288 1e alinea van het meergemelde Rivierpolderreglement geschonden of verkeerd toegepast. Aan Z. M. wordt derhalve verzocht vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland bovengenoemd en tevens de verklaring, dat de Dijkstoel onbevoegd tot wegruiming is, of wel zoodanige beslissing, als Z. M. zal meenen dat behoort te worden genomen.

Op dit adres zijn Gedeputeerde Staten gehoord, waarop dit college bericht en advies heeft ingewonnen bij den Dijkstoel. Beide collegien, de Dijkstoel in zijne missive van 18 December 1883 aan Gedeputeerde Staten en deze in hun ambtsbericht van 16 Januari 1884 n⁰. 45 aan den Minister van W., H. en N., zijn van oordeel, dat van goedgekeurde cieringen geen appel op den Koning openstaat. Wat dit punt aangaat, wijzen Gedeputeerde Staten nog in het bijzonder op art. 309 van het Rivierpolderreglement, dat den Dijkstoel de verplichting oplegt, de goedgekeurde cieringen ten spoedigste ten uitvoer te leggen.

Gedeputeerden betoogen voorts nog, dat van hun gevoelen, dat namelijk de onderhoudsplicht der steden in den ruimsten zin bij art. 369 wordt voorgeschreven en hiertoe ook de opruiming behoort, bedoeld bij art. 264, de onjuistheid hoegenaamd niet is aangetoond en zij vestigen er nog de aandacht op, dat de opneming der steden in de districten eene der hoofdoorzaken was van de herziening van het reglement en dat het zeer stellig ook de bedoeling der Staten zal geweest zijn, de steden te onderwerpen aan al die bepalingen

van het Reglement die ten doel hebben het goede onderhoud der dijken te bevorderen.

Nadat deze zaak bij deze Afdeeling was aanhangig gemaakt, zijn nog eenig stukken ingekomen, waarvan het, na wat is voorafgegaan, voldoende kan geacht worden nog het volgende te vermelden;

Vooreerst is aan den Raad van State ingezonden een uitvoerige memorie namens het betrokken gemeentebestuur door zijn gemachtigde Mr. P. Rink, advocaat en procureur te Tiel, gedagteekend dd. 19 Februari 1884. In het begin van dit stuk wordt de beweerde niet-ontvankelijkheid van het beroep weersproken. Zijns inziens geldt het in dezen de beslissing van een geschil over de bevoegdheid van het Dijksbestuur ten aanzien van deze wegruiming; het aangevallen besluit neemt aan, dat de Dijkstoel wel de betwiste bevoegdheid heeft en beslist dus metterdaad de prealabele quaestie in een voor het gemeentebestuur ongunstigen zin, en van die beslissing staat volgens art. 10 van het Reglement beroep op den Koning open.

Is dus het appel ontvankelijk, in de 2e plaats tracht Mr. Rink aan te toonen, dat het mede gegrond is. De meening, reeds in het kort in den brief van 11 Juni 1883 n⁰. 21 ontwikkeld, dat namelijk het wegruimen van boomen noch valt onder gewoon onderhoud wat in art. 288 nader gedefinieerd wordt, noch onder de buitengewone werken van art. 303 2e lid, wordt alsnog uitvoerig geadstrueerd. Juist ook omdat art. 1 laatste lid van het Rivierpolderreglement, bij exceptie slechts een gedeelte van het Reglement op de steden toepasselijk verklaart en een uitzondering van strikte uitlegging is, mag bovendien het wegruimen van boomen, als ten deze bedoeld, daaronder niet worden gerekend. Nog een argument meent het gemeentebestuur voor zijne meening te vinden in art. 264 van het reglement; immers in deze bepaling wordt voor de wegruiming van boomen een bevel vereischt; het gewoon en het buitengewone werk wordt gecierd. Zoo behoeft ook het bevel tot wegruiming geen goedkeuring van Gedeputeerde Staten, doch elke ciering wel. Van dat bevel, zoo voegt de memorie er nog bij, is hooger beroep; van eene ciering niet.

Wat de bewering betreft, als zou art. 369 den onderhoudsplicht der steden ten aanzien harer dijkvakken en waterkeeringen in den ruimsten zin voorschrijven, merkt het gemeentebestuur op, dat deze onjuist is, doch dat, al ware zij juist, eerst nog de vraag zou moeten beantwoord worden, of het wegruimen van boomen wel tot den onderhoudsplicht behoort. Nu echter kan het alleen de vraag zijn, wat het Reglement onder gewoon of buitengewoon onderhoud verstaat en hierop geeft het Reglement een ondubbelzinnig antwoord.

Ook op art. 373 kan men zich niet beroepen; het artikel zegt alleen, dat de stadswaterkeeringen aan de te voeren schouwen onderworpen zijn, doch regelt hoegenaamd niet den omvang dier verplichting.

Het gemeentebestuur meent derhalve in zijn beroep tegen het krachtens art. 264 gegeven bevel tot wegruiming ontvankelijk en gegrond te zijn.

Nadat deze memorie ter kennisneming aan Gedeputeerde Staten van Gelderland was gezonden heeft dit college bij missive van 9 April 1884 n°. 58 (Afd. Polderzaken) getracht het daarin voorkomende te weêrleggen.

In hoofdzaak wordt daarin op het volgende gewezen:

Gedeputeerde Staten blijven bij hunne reeds vroeger uitgesproken meening, dat het

beroep niet-ontvankelijk moet geacht worden. Al betoogen thans Burgemeester en Wethouders, dat hun brief van 3 Juli 1883 n°. 131 B de strekking zou gehad hebben een geschil op te werpen, Gedeputeerde Staten wijzen er op, dat blijkens de woorden van de bewuste missive dit geenszins de bedoeling was; immers daarbij werd uitdrukkelijk art. 372, 2e lid, aangehaald en ook hunne beslissing is krachtens het laatste lid van art. 303 juncto het 2e lid van art. 372 genomen, niet overeenkomstig art. 5 letter c. Hun besluit strekte eenvoudig ter goedkeuring eener ciering voor gewoon dijksonderhoud en van zulk een besluit is geen appel op den Koning.

Wat voorts de bewering van het gemeentebestuur betreft, dat de wegruiming van boomen noch onder gewoon onderhoud noch onder buitengewone werken zou vallen merken Gedep. Staten op, dat wegruiming van schadelijke boomen door de betrokken besturen wegens zeer verschillende redenen kan bevolen worden, die niet altijd in betrekking staan tot het onderhoud der waterkeering en vandaar dan ook het algemeene voorschrift van art. 264 van het Polderreglement, voorkomende onder de algemeene bepalingen betreffende waterkeeringen. Zoodra die wegruiming echter moet strekken om de waterkeering (aangenomen dat het den dijk van een district geldt) onder een behoorlijk profiel te houden, strekt die wegruiming wel degelijk tot gewoon onderhoud ingevolge art. 303 5e lid. Art. 288 daarentegen bevat slechts in het voorbijgaan, wat onder gewoon onderhoud in natura moet worden verstaan, dat is voor de dijkplichtigen, en men kan daaruit niet afleiden, dat er buiten de in het artikel omschreven zaken, niets onder gewoon onderhoud zou vallen. Art. 303 5e lid regelt die materie, wat ieder, eenigszins met het dijkwezen bekend, zal toestemmen. Immers, een aantal maatregelen met de strekking om de dijken onder een behoorlijk profiel te houden, die nooit door dijkplichtigen zijn verricht in natura en dus niet behooren tot een der in art. 288 genoemde zaken, behooren zeer zeker tot het gewoon onderhoud en worden door art. 303 5e lid beheerscht; bijv. het bekleeden van dijkglooiingen met basalt en andere steensoorten.

Wat de bewering van het gemeentebestuur betreft, dat de wegruiming, in casu niet bij ciering, maar bij bevel ingevolge art, 264 Reglement, moest worden voorgeschreven, merken Gedeputeerde Staten op, dat indien wegruiming van boomen aan dijken door het betrokken bestuur noodig geacht wordt, om dien dijk onder behoorlijk profiel te houden (wat het geval is), de wegruiming als strekkende tot gewoon onderhoud wel bepaaldelijk bij ciering behoort te worden voorgeschreven; aan art. 264 3e lid wordt alsdan gederogeerd door de bijzondere bepalingen van art. 303.

En wat nu ten slotte betreft de stelling van het gemeentebestuur van Zaltbommel, dat art. 264 meergenoemd niet zou behooren tot die voorschriften, die bij uitzondering ook voor de steden in de polderdistricten van toepassing zijn verklaard, achten Gedeputeerden het voldoende er op te wijzen, dat uit de beraadslagingen en gewisselde stukken nopens de vaststelling van art. 1, laatste lid, en titel VIII van het Polderreglement kan blijken, dat de bewering van het gemeentebestuur niet opgaat, doch dat 't integendeel de bedoeling was, het polderrecht ook voor de opgenomen steden te doen gelden, voor zoover dit in het belang der dijksverdediging noodzakelijk is.

Daarom verklaart art. 1 die toepasselijkheid voor die steden ten aanzien van alles, wat voortvloeit uit de artikelen 369—373, zoodat al hetgeen betrekking heeft op de

instandhouding der waterkeering ook voor de steden geldt; en het bepaalde in art. 264 kan daaronder in zekere gevallen wel gebracht worden.

Nog is ingekomen een missive dato 12 Februari 1884 van den Dijkstoel meergenoemd, waarin dit college meldt, geene nadere bewijsstukken te zullen inzenden, doch den heemraad van het polderdistrict Bommelerwaard boven den Meidijk G. G. v. d. Kaay machtigt, zoo noodig termijnsverlenging aan te vragen en bij de openbare behandeling van deze zaak aanwezig te zijn.

De termijn van ter visie legging is toen met 8 dagen verlengd, doch er zijn geene nadere stukken van den Dijkstoel bij den Raad van State ingezonden.

Voor het gemeentebestuur van Zaltbommel treedt als gemachtigde op de heer Mr. P. Rink, advocaat en procureur te Tiel. Hij acht deze zaak voor geheel Gelderland van groot gewicht en betreurt het dat door het polderdistrict van den Bommelerwaard een middel van niet-ontvankelijkheid is opgeworpen. Hij gelooft echter dat het middel als ongegrond zal worden ter zijde gesteld. Omtrent de zaak zelve tracht spreker, ter nadere toelichting van het beroep aan te toonen, dat het polderreglement niet van toepassing op de steden kan zijn. Z. i. zou het bevel in deze van toepassing kunnen zijn wanneer de opruiming der boomen op gewoon of buitengewoon onderhoud betrekking had, maar daar de opruiming alleen werd bevolen om verzwakking van den dijk te voorkomen en dit daaronder niet kan worden begrepen, zoo is hij van meening dat het bevel niet had kunnen worden gegeven.

De heer Mr. A. Pijnacker Hordijk, advocaat te Tiel, optredende namens het polderbestuur van den Bommelerwaard boven den Meidijk, gelooft dat Gedeputeerde Staten van Gelderland zeer juist hebben gezegd dat in deze het beroep op den Koning niet openstaat. De vraag of er wel recht bestaat tot het geven van een bevel om de boomen te doen opruimen, is naar zijn oordeel alleen aan de beslissing van den burgerlijken rechter overgelaten. Hij meent dus dat het beroep niet-ontvankelijk is. Wat de gegrondheid er van betreft tracht spreker aan te toonen dat het polderdistrict alleszins bevoegd was de opruiming der boomen te bevelen en dat het reglement wel degelijk op de steden van toepassing is. Naar zijn oordeel is derhalve het beroep ook ongegrond.

II. het beroep van *G. van Ham te Oosterhout van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 5 Mei 1884 nº. 673, Afd. M. S., bij den Raad van State (Afd.

voor de G. v. B.) de overweging aanhangig gemaakt van het door G. van Ham, loteling voor de lichting der Nationale Militie voor 1884, voor de gemeente Oosterhout, ingesteld beroep van de uitspraak van Gedep. Staten van Noordbrabant van 27 Maart ll., waarbij de aan diens medeloteling A. Ansems verleende vrijstelling van den dienst is gehandhaafd:

Antonie en Johannes Ansems zijn tweelingbroeders. In het gezin, waartoe zij behooren, zijn geen meer heele of halve broeders.

Bij de loting is aan Antonie te beurt gevallen n°. 62, aan Johannes n°. 54. Op grond van de bepaling der wet, art. 49, houdende dat zoo van twee of meer broeders die in hetzelfde jaar geboren zijn, aan een of meer vrijstelling moet worden verleend, alsdan hij tot den dienst wordt aangewezen, die het laagste nummer heeft getrokken, tenzij anders mocht zijn overeengekomen, wat hier niet het geval was, is Antonie Ansems door den militieraad vrijgesteld; aan Johannes is vervolgens vrijstelling verleend wegens lichaamsgebreken. Tegen de vrijstelling van eerstgenoemde is van Ham in beroep gekomen bij Ged. Staten. Deze hebben evenwel die uitspraak bevestigd omdat art. 49 geene uitzondering behelst voor het geval, dat de broeder die het laagste nommer getrokken heeft, wegens lichaamsgebreken moet vrijgesteld worden.

Hunne uitspraak, gedagteekend 27 Maart 1884, is aan van Ham uitgereikt op 1 April d. a. v.

App. heeft daartegen eerst een ongezegeld adres ingediend gedagteekend 3 April, bij Zr. Ms. Kabinet ingekomen 6 April. Later is hij in beroep gekomen bij behoorlijk gezegeld adres, dat den 12 April bij het Kabinet als ingekomen is gestempeld.

In dat adres bestrijdt hij de juistheid der aangevallen uitspraak. Naar zijne meening verklaart de wet nergens uitdrukkelijk, dat het hoogste nommer van broeders in het zelfde jaar geboren, moet worden vrijgesteld, wel dat, wanneer die broeders verkeeren in het geval van art. 49 3e lid, of art. 52, het laagste nommer tot den dienst wordt aangewezen; dat genoemd art. 49, 3e lid, dat altijd aanwijzing van het laagste nommer eischt, slechts één geval, n. l. onderlinge overeenkomst, uitzondert, en de regel van art. 49, 3e lid, volgens letter, bewoording en zinsverband, geschreven is voor die gevallen, waarin altijd aanwijzing van het laagste nommer kan plaats hebben; dat op het geval der gebroeders Ansems, waarbij het laagste nummer wegens lichaamsgebreken van den dienst moet worden vrijgesteld, art. 49, 3e lid niet van toepassing is, door de vrijstelling van het laagste nommer feitelijk art. 47 2e lid, is toegepast en door de vrijstelling van het hoogste nummer is gehandeld in strijd met de eerste zinsnede van art. 49 der militiewet. Bij het ongezegelde adres waren nota's overgelegd, waarin deze opvatting nader wordt toegelicht.

Aan den Raad van State heeft app. nog ingezonden een exemplaar van de Prov. Noordbrabantsche Courant van 3 April 1884 en van het dagblad de Tijd van 14 Mei 1884, waarin de zaak wordt besproken.

Tevens is door hem gewezen op n°. 1385 van de Gemeentestem, waarin het K. B. van 20 Juni 1876 no. 22, op dezelfde opvating der wet steunende als de nu aangevallen beslissing van Gedep. Staten van Noordbrabant, wordt beoordeeld.

III. het beroep van *J. van den Dolder, te Loosdrecht, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 6 Mei 1884 n⁰. 691, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de G. v. B., de overweging aanhangig gemaakt van een door J. van den Dolder te Loosdrecht, loteling van de lichting der nat. militie voor die gemeente van dit jaar, ingesteld beroep van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 3 April 1884, waarbij de uitspraak van den militieraad tot vrijstelling van den dienst bij de militie van den loteling Joh. Lindeman is gehandhaafd.

J. Lindeman is door den militieraad in de provincie Utrecht vrijgesteld als eenige wettige zoon, Die vrijstelling grondde zich op een door hem overgelegd getuigschrift model 11, afgegeven op de verklaring van twee getuigen, dat Johannes is de eenige wettige zoon van Hendrik Christoffel Lindeman, overleden, en van Johanna Bosdorp, wonende te Amsterdam, en dat hij geen halven broeder heeft.

Tegen deze vrijstelling is zijn medeloteling, de app. in deze, opgekomen, omdat hij daardoor tot den dienst zal worden opgeroepen. Hij gaf daarbij te kennen, in ervaring gekomen te zijn dat de ouders van Lindeman sedert jaren afwezig zijn, zonder dat hunne woon- of verblijfplaats bekend is, dat het dus niet bewijsbaar is dat Johannes Lindeman werkelijk eenige wettige zoon is, en de waarheid der verklaring, op grond van welke het getuigschrift is afgegeven, in twijfel mag worden getrokken.

Gedep. Staten hebben echter bij hunne aangevallene beslissing de uitspraak van den militieraad gehandhaafd. Zij oordeelden dat het getuigschrift zijn bewijskracht niet kan verliezen, dan nadat het tegendeel is aangetoond; dat app. de onwaarheid der verklaring slechts als mogelijk ondersteld maar niet aangetoond heeft, en dat zelfs, zoo die ware aangetoond, het getuigschrift nog niet kon gezegd worden een valsch of vervalscht stuk te zijn, zooals in art. 178 der militiewet wordt bedoeld.

App. voert in zijn adres aan den Koning nog aan dat uit het bevolkingsregister van Amsterdam blijkt, dat de moeder van Joh. Lindeman reeds bij de volkstelling van 1869 is gerooieerd. Hij verzoekt dat Z. M. de uitspraak van Ged. St. vernietige en Joh. Lindeman alsnog voor den dienst aanwijze op grond dat het niet te bewijzen viel, dat hij eenige wettige zoon was en het stuk model 11 dus valsch is, aangezien de verklaring, uit welke het stuk bestaat, niet met zekerheid kan worden afgelegd.

App. 's adres is gesteld in handen van den Commissaris des Konings in Utrecht, die daarop Burg. en Weth. van Loosdrecht heeft gehoord. Deze zijn van oordeel dat alsnog een nauwgezet onderzoek omtrent de getuigen, die de verklaring teekenden, behoort te worden ingesteld, omdat indien de woon- of verblijfplaats der ouders werkelijk onbekend is, die getuigen de gedane verklaring onmogelijk met zekerheid hebben kunnen afleggen. Zij merken daarbij op, dat, indien app. zonder bedoeld onderzoek wordt ingelijfd, het mogelijk blijft, dat hij werkelijk in stede van een derde dienstplichtig, was geworden hetwelk voor dien loteling toch steeds een onaangenaam gevoel moet te weeg brengen.

De Commissaris des Konings vereenigt zich met de uitspraak van Ged. Staten.

Aan den Raad van State is een schrijven gericht door T. Beudeker, directeur der inrichting voor stadsbestedelingen te Amsterdam, als gemachtigde van Johannes Lindeman, krachtens overgelegde volmacht, die doet opmerken, dat in het getuigschrift n°. 11 door Lindeman overgelegd, van geene afwezigheid der ouders spraak is, maar integendeel vermeld wordt, dat de vader overleden is en de moeder te Amsterdam verblijft. Hij toont door overlegging van een uittreksel uit de registers van den burgerlijken stand te Amsterdam aan, dat de vader daar als echtgenoot van Johanna Bosdorp op 20 Februari 1871 is overleden. De moeder verzekert hij is niet hertrouwd en hare woonplaats van 1867 af is doorgaande aan te wijzen tot op dit oogenblik, deze was aan de getuigen ten volle bekend.

IV. het beroep van *Teunis Laverman, te Abcoude Proostdij, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Door Z. M. daartoe gemachtigd, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekening van 6 Mei ll. n°. 692, Afd. M. en S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door Teunis Laverman, wonende te Abcoude Proostdij, loteling der lichting voor de nationale militie van 1884 uit de gemeente Abcoude-Baambrugge c. a., van eene uitspraak van Gedep. Staten van Utrecht van 3 April 1884 n°. 54, waarbij zijne door den Militieraad uitgesproken aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd.

Appellant is de jongste uit een gezin van twee in leven zijnde zonen, waartoe vroeger ook nog behoorde een oudere broeder, genaamd Rein, die op 18 April 1881 is overleden.

Deze overleden broeder, geboren 29 Juli 1858, was, blijkens overgelegd uittreksel uit het stamboek van de onderofficieren en minderen van het 7e Reg. Infanterie, op 9 Januari 1874 bij het Instructie-Bataljon vrijwillig geëngageerd als soldaat voor vijf jaren en op 8 Januari 1879 gepasporteerd wegens expiratie van dienst.

De oudere in leven zijnde broeder van appellant, genaamd Evert, werd in 1880 wegens broederdienst van den dienst vrijgesteld.

Gedeputeerde Staten handhaafden appellant's aanwijzing voor den dienst op grond, dat de dienst van den overleden broeder Rein, hoezeer deze juist 5 jaar als vrijwilliger gediend had, als broederdienst volgens art. 51, 1°. der wet, niet in aanmerking kon komen, omdat ruim zes maanden van die vijf jaar — nl. van 9 Januari 1874 tot 29 Juli 1874 — zijn gepraesteerd vóór het voleindigen van het zestiende levensjaar

en dat, wat betreft de in 1880 aan zijn broeder Evert door den Militieraad op grond van den dienst van diens broeder Rein wel verleende vrijstelling, deze verkeerdelijk toegekende vrijstelling van geen invloed kan zijn op de wijze van beoordeeling

van het al of niet geldige der in 1884 door appellant aangevraagde vrijstelling wegens broederdienst.

Door deze uitspraak acht appellant zich bezwaard; volgens zijn adres is het voor hem niet meer de vraag of zijn broeder Rein, 5 jaar gediend heeft, maar wel of, nu het gebleken is, dat die dienst niet als broederdienst mag worden aangemerkt en de dienst van zijn broeder Evert door een ander wordt volbracht, ook hij moet dienen. Dit meent hij te moeten ontkennen. Het gaat naar zijne meening niet aan, om terwijl de Militieraad ten opzichte van zijn broeder Evert eene verkeerde uitspraak heeft gedaan, waardoor aan een loteling der lichting 1880, die in plaats van Evert heeft moeten dienen, eene onrechtvaardigheid is gepleegd, hem appellant voor die dwaling te doen boeten. Wanneer de Militieraad van de wet is afgeweken, mogen of kunnen de gevolgen niet komen ten laste van derden, in casu van appellant die buiten allen twijfel van den dienst zou zijn vrijgesteld, indien de militieraad niet was te kort geschoten in de juiste en eenig mogelijke toepassing der wet. De militieraad heeft geen vrijheid een ouderen broeder, die in de termen valt om voor den dienst te worden aangewezen, vrij te laten en later den jongeren broeder aan te wijzen. Naar zijne beschouwing staat de zaak thans aldus: de dienst van zijn broeder Evert wordt of is, hetzij dan te recht of ten onrechte, door een ander waargenomen; diens plaats is vervangen door een ander, die verkeert in het geval, omschreven sub 1 van art. 50 der wet. Appellant heeft dus één broeder, die zijn dienst heeft doen volbrengen door plaatsvervanging, zij dit dan ook geheel buiten diens medeweten omgegaan, en heeft mitsdien aanspraak op vrijstelling wegens broederdienst. Appellant vraagt daarom van Z. M. om te beslissen, dat hij ten onrechte voor den dienst is aangewezen, of wel zoodanige andere beslissing te nemen, dat de verkeerde uitspraak van den militieraad voor hem geen nadeelige gevolgen hebbe.

De Commissaris des Konings in de provincie Utrecht, op dit adres gehoord, kan zich met de daarin gevoerde redeneering als ongegrond en in strijd met de wet, niet vereenigen, en adviseert mitsdien tot handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten. Die staatsambtenaar is echter van oordeel dat app. wel kan gezegd worden in een der bijzondere gevallen te verkeeren, waarin krachtens art. 127, 2e lid, der wet, ontheffing van den werkelijken dienst kan worden verleend. Door hem wordt echter in afschrift overgelegd een door hem ingewonnen bericht van B. en W. van Abcoude-Proostdij, waarin deze, onder aanvoering van verschillende hypothetische beschouwingen over de gevolgen der uitspraak van den militieraad van 1880, als hunne meening uitspreken dat app. recht op vrijstelling heeft wegens plaatsvervanging gelijk gesteld met broederdienst.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling ter behandeling werd aangebracht, is bij haar eene Memorie ingekomen van L. J. L. Schouten te Abcoude-Baambrugge, die daarin te kennen geeft dat hij, bij eventueele vrijstelling van Teunis Laverman, voor den dienst in aanmerking zou komen en derhalve belang heeft bij de handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten. Die uitspraak komt hem juist voor. Feitelijk is er geen verschil, dat de door den oudsten broeder vervulde diensttijd niet voldoende is om den volgenden broeder vrij te stellen en evenzeer dat de militieraad, in 1880 Evert Laverman vrijstellende, zich heeft vergist. Maar het staat ook vast, dat die

uitspraak is gegaan in kracht van gewijsde en door geen middel meer kan worden gewijzigd. Het gevolg, dat Evert daardoor is bevoordeeld en Teunis thans schade lijdt, is echter van geen gewicht voor de beoordeeling der door Teunis aangevoerde reden van vrijstelling. Die beoordeeling moet geheel zelfstandig geschieden.

Het is niet de vraag, welke redenen van vrijstelling deze zou gehad hebben indien in 1880 iets anders gebeurd ware dan nu is geschied, want dergelijke gissingen, als door de wet niet als redenen van vrijstelling erkend, zijn vruchteloos en doelloos. Maar het komt aan op de werkelijke feiten, aan welke de uitspraak van Ged. Staten zich dan ook vast houdt en ook alleen een juist oordeel kunnen en mogen motiveeren.

De vader van appellant treedt als belanghebbende op en verzoekt voor zijn zoon alsnog vrijstelling van den dienst.

V. het beroep van *Jacob Erwteman te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de aanwijzing van zijn zoon Israël tot den dienst bij de nationale militie is gehandhaafd.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Binnenl. Zaken bij schrijven van 9 Mei 1884 n°. 709, Afd. M. S., bij den Raad van State (Afd. voor de G. v. B.) de overweging aanhangig gemaakt van het door Jacob Erwteman te Amsterdam ingesteld beroep van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 9 April ll., 4e afd. n°. 1, tot handhaving der aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Israël, loteling der lichting van dit jaar.

Aan de loting voor de Nationale Militie, lichting 1884 te Amsterdam, werd deelgenomen door Israël Erwteman zoon van Jacob Erwteman en Judic Israël Hoepelman. Genoemde loteling is de tweede van een gezin van zes broeders, waarvan de vier jongste zijn geboren in 1871, '73, '75 en '80 en de oudste als loteling der lichting 1876 zich in den dienst heeft doen vervangen. De eerste plaatsvervanger van dien oudsten zoon diende van 5 Mei 1876 tot 1 Mei 1877 bij het 7e regement Infanterie en werd toen blijkens uittreksel uit het stamboek der onderofficieren en minderen van genoemd regiment met een briefje van ontslag uit den dienst verwijderd. De daarop gestelde tweede plaatsvervanger kwam in dienst op 24 Mei 1877 en ging op 12 Januari 1878 over bij het bataillon mineurs en sappeurs met eene vrijwillige verbindtenis voor zes jaren en f 60 premie. Blijkens extract uit het stamboek van de onderofficieren en minderen van het korps genietroepen is hij echter reeds op 9 Aug. 1878 ontslagen wegens lichaamsgebreken, bestaande in longknobbelzucht met herhaalde bloedspuwing, ontstaan niet door gevorderde of militaire diensten en niet tengevolge van omstandigheden, verrichtingen of vermoeienissen aan de uitoefening van den dienst verbonden, doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag, (in doch niet door den dienst) onder toekenning van eene aan hem uitbetaalde gratificatie voor eens, ten bedrage van vijftig gulden."

Aangezien de dienst van de beide plaatsvervangers geen drie jaren geduurd had,

heeft de militieraad den tweeden zoon Israël, den tegenwoordigen loteling, tot den dienst aangewezen, als geene aanspraak op vrijstelling wegens broederdienst kunnende maken.

Ook Gedeputeerde Staten van Noord-Holland hebben, met het oog op de artikelen 48, 49 en 50 der wet op de nationale militie, bij besluit van 9 April 1884, 4e Afd. n°. 1, de reclame om vrijstelling wegens broederdienst afgewezen, omdat de plaatsvervanging geene drie jaren had geduurd. Daarop heeft Jacob Erwteman, des lotelings vader, zich tot Z. M. gewend bij adres van 14 April l.l., waarin hij te kennen geeft te veronderstellen, dat de 2e plaatsvervanger na de door hem aangegane vrijwillige verbindtenis wel drie jaren zal hebben gediend, en voorts verzoekt, in deze wel een onderzoek te willen doen instellen in hoeverre zijn verzoek als gegrond moge worden beschouwd.

De Commissaris des Konings in Noord-Holland, op dit adres gehoord, deelt in zijn ambtsbericht van 26 April 1884, 4e Afdeeling n°. 11/542 M. S. mede, dat de beschikking van Gedep. Staten aan adressant op 11 April l.l. is uitgereikt en adviseert tot handhaving dier uitspraak.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, is nog ingekomen eene memorie van appellant, strekkende tot nadere adstructie van het door hem vroeger in zijn adres medegedeelde en voornamelijk ten betooge van de onbillijkheid, die er in gelegen is, dat de afkeuring van een plaatsvervanger, die reeds geruimen tijd heeft gediend, niet op den lande maar op den loteling drukt.

De appellant is zelf verschenen en dringt nader aan op vrijstelling van zijn zoon.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Achttiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *Juni* 1884

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Is ingekomen het volgend Koninklijk besluit van 13 Mei 1884 n°. 25, betreffende de samenstelling der Afdeeling voor de geschillen van bestuur:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 April 1884 n°. 1801, Afd. B. B.;

Gezien art. 13 der wet van 21 December 1861 (*Stbl.* n°. 129);

Den Raad van State gehoord (advies van 6 Mei 1884, n°. 34);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 10 Mei 1884, n°. 2075, Afd. B. B.;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met ingang van 1 Juni a. s.

1°. aan Mr. C. J. A. Heydenrijck, lid van den Raad van State, op zijn verzoek, eervol ontslag te verleenen als lid der Afdeeling van dien Raad voor de geschillen van bestuur;

2°. te benoemen tot leden der afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur Mr. C. J. van Vladeracken en Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga, leden van dien Raad.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State en aan de Departementen van Algemeen Bestuur.

Oranje-Nassau, den 13 Mei 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. Gevers Deijnoot,
Refs.

Dit besluit wordt voor kennisneming aangenomen.

II. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 16 Mei 1884, n°. 28, houdende beschikking op het beroep door de *firma van der Elst en Matthes te Amsterdam, ingesteld tegen het besluit van burgemeester en wethouders van Nieuwer-Amstel, van* 31 *Januari* 1884, *waarbij deze de vergunning, door hen op* 23 *Mei* 1883 *aan genoemde firma verleend, tot uitbreiding harer bestaande salmoniacfabriek, hebben ingetrokken.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 174.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep door de firma van der Elst en Matthes te Amsterdam ingesteld tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel

van 31 Januari 1884, waarbij deze de vergunning, door hen op 23 Mei 1883 aan genoemde firma verleend, tot uitbreiding harer bestaande salmoniak fabriek, hebben ingetrokken;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 April 1884 n⁰. 23;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 13 Mei 1884, n⁰. 40, Afd. H. en N.;

Overwegende, dat appellante, na op 27 Maart 1873 van Gedeputeerde Staten van Noordholland verkregene vergunning, op een perceel gelegen aan het Kleine Bleekerspad, gemeente Nieuwer-Amstel, bij het kadaster bekend onder sectie A n⁰. 1131, heeft opgericht een fabriek van ammoniacale zouten;

dat genoemde firma in het voorjaar van 1883 hare fabriek wenschende uit te breiden en daarin nog 3 stoomketels wenschende te plaatsen, daartoe vergunning van het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel heeft gevraagd en bij het bovenvermeld besluit van 23 Mei 1883 onder zekere voorwaarden heeft verkregen;

dat in het najaar van datzelfde jaar bij het gemeentebestuur veelvuldige klachten zijn ingekomen over den ondragelijken stank, door deze fabriek verspreid, over de schade, door het ontsnappende zwavelwaterstofgas zoowel aan de verf van de naburige woningen, als aan de zich daarin bevindende metalen voorwerpen, toegebracht, en over den ernstigen hinder, aan de gezondheid der omwonenden door de dampen uit de fabriek voorkomende berokkend;

dat het gemeentebestuur na ingesteld onderzoek die klachten gegrond oordeelende en in aanmerking nemende dat bij de vergunning van 23 Mei 1883 uitdrukkelijk was bepaald dat geen hinder zou mogen worden ondervonden van onaangename lucht en stank, die vergunning wegens het niet voldoen aan die gestelde voorwaarde bij zijn aangevallen besluit van 31 Januari 1884 heeft ingetrokken;

dat genoemde firma tegen dat besluit aan Ons voorziening vraagt, aanvoerende, dat zij om zooveel mogelijk ongerief te voorkomen nog een nieuwen schoorsteen, hoog 15 Meter, heeft doen bijbouwen in verbinding met de fabriek, ten einde het zwavelwaterstofgas door verbranding onschadelijk te maken; dat de bedoelde voorwaarde niet kan beteekenen, dat de fabriek in het geheel geene onaangename lucht zou mogen verspreiden, iets dat bij eene fabriek als deze onmogelijk zou zijn, maar dat de nadruk moet vallen op de woorden dat geen hinder worde ondervonden, en dat van zoodanigen hinder niets is gebleken; voorts dat de stank, waarover geklaagd wordt, en de gevolgen daarvan aan vele andere oorzaken zijn toe te schrijven, daarbij, zoo als door haar vroeger aan Burgemeester en Wethouders is te kennen gegeven, vooral doelende op de Korte Bleekerssloot, welke inderdaad volgens appellante een open riool is van alle daarin uitkomende privaten;

dat daarentegen door een aantal bewoners van Amsterdam, Nieuwer-Amstel en Sloten en van een aantal groenteboeren onder laatstgemelde gemeente, in adressen aan Ons gericht, op de handhaving der intrekking is aangedrongen;

dat Gedeputeerde Staten van Noordholland, ten deze gehoord, als hunne meening hebben te kennen gegeven, dat de vergunning tot uitbreiding der fabriek in Mei 1883 ten onrechte door Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel is verleend;

dat het verleenen van die vergunning niet aan hen stond, maar aan Gedeputeerde Staten, als het college, dat de oorspronkelijke vergunning had gegeven; dat voor de uitbreiding der fabriek dus geen behoorlijke vergunning is verkregen, de fabrikanten alzoo zonder de vereischte vergunning werkzaam zijn, en zij hunne inrichting, zoo als die is uitgebreid, willende voortzetten, van Gedeputeerde Staten daartoe vergunning zullen moeten vragen, bij gelegenheid van welke aanvraag de zaak nauwgezet zal worden onderzocht;

Overwegende ten aanzien van dit gevoelen van Gedeputeerde Staten, dat art. 29 der wet van 2 Juli 1875 (*Stbl.* n°. 95) art. 14 dier wet ook toepasselijk verklaart op inrichtingen, tot welker oprichting krachtens de vóór het in werking treden der wet geldende Koninklijke besluiten vergunning is verleend;

dat art. 14 voor de gevallen daarin genoemd, waaronder uitbreiding der inrichting voorkomt, een nieuwe vergunning vordert;

dat een nieuwe vergunning alleen kan verleend worden krachtens de op het oogenblik bestaande wet, overeenkomstig hare bepalingen en door het gezag, door haar bevoegd verklaard;

dat hiertegen niet afdoet, dat eene vergunning tot uitbreiding eener bestaande fabriek eigenlijk meer als aanvulling van eene vroegere dan wel als eene nieuwe vergunning te beschouwen zou zijn;

dat daaruit immers niet zou volgen, dat de aanvulling door hetzelfde gezag zou moeten worden vergund, dat onder de vroegere verordening de oorspronkelijke vergunning heeft gegeven;

dat het toch een niet te betwisten regel is, dat, wanneer door verandering van wetgeving eene bevoegdheid van het eene gezag op het andere overgaat, het gezag hetwelk zijne vroegere bevoegdheid heeft verloren, datgene wat het onder de oude wetgeving heeft verordend, onder de nieuwe niet langer aanvullen of uitbreiden kan, maar die aanvulling of uitbreiding onder die nieuwe wetgeving alleen kan geschieden door het gezag, tot welks bevoegdheid het onderwerp door haar is overgebracht;

dat wel de nieuwe wet op dien regel uitzonderingen kan voorschrijven, en aan het bestuur dat oorspronkelijk het besluit genomen heeft, bij voortduring de bevoegdheid kan toekennen dat aan te vullen of uit te breiden, maar dat waar de wet dit niet uitdrukkelijk heeft gedaan, de regel moet gelden;

dat de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), geene bepaling inhoudt waarbij aan Gedeputeerde Staten die bevoegdheid wordt toegekend om vergunningen onder het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 door hen verleend, maar waarvan die wet het verleenen thans aan de gemeentebesturen opdraagt, voortaan nog te wijzigen of aan te vullen;

dat daarenboven door Onzen Minister bij de verdediging der wet uitdrukkelijk is gezegd, dat, waar van uitbreiding of verandering eener inrichting spraak is, de nieuwe aanvraag en dus ook de nieuwe vergunning, zoo zij verleend wordt, alleen betrekking heeft op de uitbreiding of verandering;

dat zeker die uitbreiding of verandering, als onder de bestaande wet aanvangende, alleen door hare voorschriften kan worden beheerscht;

dat daarom de wetgever geen bezwaar heeft gevonden de gevallen onder n°. 1 van

art. 14 genoemd, op eene lijn te stellen met die onder n°. 2 en 3 en voor alle gelijkelijk eene nieuwe vergunning te vorderen en dat het niet opgaat, nu de wet de gevallen, in de drie nommers van het artikel genoemd, aan éénen regel heeft onderworpen, bij de toepassing van haar voorschrift tusschen die gevallen te onderscheiden;

dat dus, evenzeer als het niet wordt betwijfeld, dat de vergunning om eene inrichting, welke vier jaren heeft stil gestaan, op nieuw in werking te brengen, en die om eene verwoeste inrichting te herstellen, gegeven behoort te worden door het gezag, aangewezen bij de wet, die op het oogenblik, dat zij verleend moet worden, geldende is — zoo ook de vergunning tot uitbreiding of verandering, bedoeld bij art. 14 n°. 1, door datzelfde gezag behoort te worden gegeven;

dat appellante dus na het verkrijgen der vergunning van 23 Mei 1883 niet geacht kan worden hare inrichting zonder de vereischte vergunning in werking te hebben, en dat alzoo, wanneer die vergunning behoort te worden ingetrokken, Burgemeester en Wethouders tot die intrekking van de door hen verleende vergunning bevoegd zijn;

dat volgens art. 20 der aangehaalde wet, wanneer de gestelde voorwaarden niet worden opgevolgd, het gemeentebestuur de vergunning kan intrekken;

dat die intrekking alzoo in dat geval niet verplichtend is gesteld, maar aan het oordeel van het Gemeentebestuur is overgelaten daartoe al dan niet over te gaan, en dus ook bij ingesteld beroep aan Ons het oordeel is verbleven, of eene gedane intrekking al dan niet moet worden gehandhaafd;

dat in deze voor die handhaving geene termen zijn;

dat toch hier geen spraak is van bepaalde in de vergunning uitdrukkelijk voorgeschreven en duidelijk omschreven maatregelen, waartoe de verkrijger ter tegemoetkoming aan den gevreesden hinder verplicht werd, en die door hem in strijd met de verplichting zijn nagelaten, maar alleen van eene algemeene en onbestemde bepaling, dat de inrichting geen hinder door onaangename lucht en stank zou ten gevolge hebben, welke hinder naar het oordeel des gemeentebestuurs door de voorzorgen, die de fabriekanten genomen hebben, niet of ten minste niet geheel is voorgekomen;

dat daarenboven, bij een onderzoek door de gezondheidscommissie der gemeente ingesteld, is gebleken, dat in de inrichting en wijze van werken der fabriek fouten worden aangetroffen, welker verbetering de klachten aanmerkelijk zouden verminderen, en door de geneeskundigen, die omtrent de fabriek bericht hebben uitgebracht, is medegedeeld, dat de uitvindingen der laatste jaren tot voorkoming van hinder aldaar nog niet in toepassing zijn gebracht;

dat daaruit voor het bestuur aanleiding was te nemen om die verbeteringen en de toepassing der nieuwe uitvindingen als nieuwe voorwaarden op te leggen, ze daarbij met name opgevende en in het besluit met voldoende nauwkeurigheid omschrijvende maar dat, zoolang dit middel niet is beproefd, er geen noodzakelijkheid bestaat om tot het uiterste middel, intrekking der vergunning, over te gaan, welk uiterste middel in gevallen als dit, waarin daarvan het verloren gaan van aanzienlijke waarden het noodzakelijk gevolg zou zijn, zoolang mogelijk behoort te worden vermeden;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Het in den hoofde dezes vermelde besluit van Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel van 31 Januari 1884 te vernietigen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, 16 Mei 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. Gevers Deijnoot,
Refs.

2º. van 19 Mei 1884, nº. 24, houdende beschikking op het beroep van *J. H. Ten Bos, te Stad-Almelo, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van* 13 *October* 1883 nº. 3, *waarbij de voorwaarden, waaronder hem in* 1879 *vergunning is verleend voor het oprichten eener stoom-stoffenververij, zijn aangevuld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 180).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van J. H. Ten Bos, te Stad-Almeloo, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 13 October 1883, nº. 3, waarbij de voorwaarden, waaronder hem in 1879 vergunning is verleend voor het oprichten eener stoom-stoffenververij, zijn aangevuld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 7 Mei 1884, nº. 14;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 16 Mei 1884, nº. 44, Afdeeling H. en N.;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders van Almelo, aan appellant bij

beschikking van 10 April 1879, n°. 5, vergunning verleend hebben tot oprichting eener stoffenververij, onder zekere daarbij gestelde voorwaarden, waarbij onder meer was voorgeschreven, dat het verf- en ander water uit de stoffenververij moest verzameld worden in een te graven reservoir, minstens 9 M². in oppervlakte en ter diepte van ten minste 0.5 M. beneden de monding der buizen, bestemd tot het verder afvoeren van dat water naar eene naburige sloot, en welke sloot aan beide zijden moest worden afgesloten door aarden dammen van minstens 1 M. lengte;

dat, toen bleek, dat door de opgelegde voorwaarden verontreiniging der naburige waterleidingen door adressants afvalwater niet voldoende werd gekeerd, bij beschikking van Burgemeester en Wethouders van 17 Juni 1880 n°. 1 hem nieuwe voorwaarden zijn opgelegd, met name de uitbreiding van het reservoir tot eene oppervlakte van minstens 16 M². en ter diepte van 0.75 M., de uitbaggering van het reservoir en de als reservoir dienende sloot minstens eenmaal 's jaars, en de versterking van den nieuwen dam, in het midden der bewuste sloot geplaatst;

dat echter al deze maatregelen onvoldoende bleken om de verontreiniging tegen te gaan van de naburige waterleidingen door adressants verf- en spoelwater;

dat derhalve in het voorjaar van 1882 nieuwe voorwaarden werden beraamd door het Gemeentebestuur, doch appellant, daarover gehoord, beweerde door doeltreffende maatregelen den hinder te zullen voorkomen, namelijk door het aanwenden van een bevloeiingsstelsel, volgens hetwelk het verf- en ander water, uit zijne inrichting voorkomende, zou worden geleid over het aan hem toebehoorende weiland, kadastraal bekend sectie B n°. 1400;

dat, in afwachting van den uitslag dier proefneming, voorloopig van het opleggen van nieuwe voorwaarden werd afgezien;

dat de klachten over verontreiniging der naburige waterleidingen echter bleven aanhouden en appellant, in stede van al het mogelijke te doen om aan die bezwaren te gemoet te komen, niet alleen de bevloeiing staakte, maar ook eigenmachtig het reservoir dempte en daarop een houten loods bouwde;

dat Burgemeester en Wethouders daarop bij beschikking van 13 October 1883, n°. 3, adressant nieuwe voorwaarden hebben opgelegd, en wel:

1°. dat, alvorens het verf- en ander water uit de inrichting worde afgevoerd naar de sloot, welke zich tusschen de perceelen kadaster sectie B nos. 1400 en 1401 bevindt, het verzameld en geleid worde in drie aan te leggen reservoirs, kommen of vijvers, die elk eene oppervlakte op den bodem hebben van minstens 16 M². en uitgegraven tot op eene diepte van 1 M. beneden den beganen grond;

2°. dat die reservoirs worden aangelegd of gegraven op het perceel kadaster sectie B n°. 1400, en wel ten oosten van de aldaar gebouwde droogloods, volgens de bij de beschikking behoorende schetsteekening;

3°. dat het verf- en ander water uit de inrichting eerst geleid worde in het op de schetsteekening met letter A aangeduide reservoir, van hier naar het reservoir B, vervolgens naar het reservoir C en eindelijk naar de sloot of het reservoir D onder 1°. hiervoren bedoeld, en dat geene dan de hier bedoelde verbindingen tusschen de verschillende reservoirs onderling worden aangebracht;

4°. dat de buisleiding voor het in- en uitlaten van het verf- en ander water in de

reservoirs tot geene meerdere diepte dan van twee decimeter beneden den beganen grond kome te liggen;

5o. dat, nadat de reservoirs gegraven zijn en de buisleiding gelegd is en alvorens die buisleiding met grond of aarde aangevuld wordt en de reservoirs met water gevuld en in gebruik genomen worden, door den gemeente-opzichter de werken worden goedgekeurd en de aanvulling met aarde daarna onder zijn toezicht of dat van den door Burgemeester en Wethouders aan te wijzen beambte geschiede;

6o. dat de concessionaris de sloot of het reservoir gemerkt D uitbaggere en tot eene diepte van 1 M. uitgrave;

7o. dat de concessionaris den dam aan de oostzijde in die sloot over eene breedte van 1 M. zoodanig ophooge, dat het water in die sloot niet kan overloopen naar de openbare waterleidingen;

8o. dat de concessionnaris minstens twee malen 's jaars, en wel in de maanden April en September, en voorts zoo dikwijls als het door Burgemeester en Wethouders noodig geacht en gelast wordt, de bezonken stoffen uit de reservoirs uitbaggere en die reservoirs op eene diepte van 1 M. uitgrave, zullende de uitgebaggerde stoffen moeten worden geborgen of verwijderd ten genoegen van het Gemeentebestuur en met bepaling, dat aan deze voorwaarden moest zijn voldaan vóór 1 November 1883;

dat adressant, van deze beschikking bij Ons in beroep komende, verzoekt, dat, met vernietiging van het bestreden besluit, er alsnog genoegen mede worde genomen, dat hij zijn verf- en afvalwater leide over zijn weiland, kadastraal sectie B nos. 1400 en 1052, dat hij door eene kade wenscht te omringen, ten einde de afstrooming van het daarop gebrachte vuile water in de naburige waterleidingen te verhinderen, en zich bereid verklaart om òf in de bewuste sloot vlak achter den bestaanden dam, eene onder en boven open zijnde houten kist met cokes te plaatsen ter filtreering en zuivering van het water, òf zijne geheele waterleiding tot reservoir in te richten en dit ter plaatse, waar zijne sloot grenst aan de kadastrale perceelen sectie B nos. 1053 en 1219, daarvan hermetisch af te sluiten, bij voorbeeld door op dat scheidingspunt een steenen muurtje op te trekken;

Overwegende, dat door adressant niets is aangevoerd ten betooge, dat de voorwaarden, door het Gemeentebestuur opgelegd, onuitvoerlijk of voor hem te bezwarend zouden zijn, en hij evenmin voldoende heeft aangetoond, dat wat hij zelf voorstelt doeltreffender zijn zou om de verontreiniging van het water te voorkomen;

dat het aanleggen van eenige reservoirs op aan hem toebehoorenden grond voor eene inrichting als der appellants fabriek niet als een werk van te grooten omvang kan worden beschouwd, terwijl de uitbaggering en lediging der reservoirs reeds vroeger was voorgeschreven en slechts enkele malen in het jaar behoeft te geschieden;

dat ook tegen het ophoogen van den dam geen overwegend bezwaar voor appellant bestaan kan;

dat daarentegen wat appellant voorstelt, de omkading van zijn weiland, kadaster sectie B no. 1400, aan de oost- en noordzijde, niet beletten zal, dat het verf- en ander water door den grond heen het aangrenzend perceel van de weduwe Meijer van het zijne zelfs niet door eene sloot gescheiden, zal doortrekken en mitsdien bezoedelen, terwijl daardoor evenmin zal voorkomen worden, dat het over het weiland

vloeiende verfwater, na de bovenste lagen van den grond te hebben doordrongen, zijdelings ook in de aangrenzende waterleiding afvloeie en daar het water verontreinige;

dat dan ook de Provinciale Ingenieur van Overijssel appellants voorstellen onvoldoende heeft verklaard om de reeds ondervonden nadeelen te keer te gaan;

dat er derhalve geen voldoende termen zijn om aan adressants verlangen te voldoen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestredene beschikking van Burgemeester en Wethouders van Almelo, het daartegen door appellant ingestelde beroep te verklaren ongegrond en te bepalen, dat aan de nieuwe voorwaarden moet zijn voldaan vóór 1 Augustus 1884.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 19 Mei 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. GEVERS DEIJNOOT.
Refs.

Aan de orde is:

III. het geschil over *de woonplaats van de arme krankzinnige Trijntje Visser.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 1 Mei l.l. n°. 1893 Afd. B. B. bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een geschil over de woonplaats van de krankzinnige Trijntje Visser.

Genoemde krankzinnige, geboren te Workum en 27 a 28 jaren oud, is op 6 September 1883 in het buitengasthuis te Amsterdam opgenomen. Over haar woonplaats ontstond geschil. De gemeentebesturen van Haarlem en Beverwijk, die daarvoor werden aangesproken, ontkenden beide dat dit het geval zijn zoude.

Als vaststaande kan worden aangenomen, dat Trijntje Visser ongeveer begin Juli 1883 de gemeente Haarlem, waar zij bij haren stiefvader W. Winkel, Roozenstraat n°. 32, gewoond had, heeft verlaten en zwervende in de gemeente Beverwijk is gevonden en toen uit medelijden bij zekeren Stoutenbeek aldaar is opgenomen.

Op 4 September d. a. v. werd zij echter door ongesteldheid gedwongen deze woning te verlaten. Luidens het ingevolge art. 70 alinea 2 der Armenwet op uitnoodiging van Gedeputeerde Staten van Noordholland door den kantonrechter te Haarlem gehouden verhoor van genoemden Stoutenbeek op 19 October 1883, is Trijntje (Trijnte) Visser sedert begin van Juli 1883 zeven weken bij hem aan huis geweest en 4 September j.l. weggegaan.

Den dag vóór ze bij hem is gekomen is zij door sommige menschen zittende gezien op den weg onder de gemeente Heemskerk, 's namiddags tusschen 1 en 2 ure, onder anderen door zekere vrouw Zwart, die haar 's avonds, toen Trijntje nog in dezelfde houding door haar werd aangetroffen, bij vrouw Brantjes, slaapsteêhoudster te Beverwijk, heeft gebracht. Deze vrouw kwam den volgenden ochtend bij Stoutenbeek, daar zij wist dat diens vrouw geene meid had. Nadat Stoutenbeek's vrouw eerst geweigerd had, haar, Trijntje, op te nemen heeft deze zich 's avonds weder aangemeld en verklaard, dat zij geen thuiskomen had, dat haar stiefvader en stiefmoeder te Haarlem haar niet in huis wilden hebben, dat zij een week had gediend bij v. d. Berg in de Haarlemmerhout en na dien tijd een jaar bij Mevrouw Köhler te Haarlem. Stoutenbeek's vrouw had toen gezegd het met haar te zullen probeeren, doch sprak nog geen woord van loon. Trijntje is daarop weggegaan om, zooals zij beweerde, haar goed te gaan halen en daarop om half zes 's avonds teruggekomen. Na een week werd haar gezegd, dat men wel niets aan haar had, doch dat zij toch wel kon blijven en vijftig cents in de week krijgen, welke haar bij haar vertrek over 7 weken dan ook zijn uitbetaald.

Voor gewone huiselijke werkzaamheden was zij ten eenenmale ongeschikt. Aangezien zij bij Stoutenbeek slechts uit medelijden werd gehouden, liet genoemde persoon door een agent van politie aan den burgemeester vragen of zij niet in een of ander gesticht kon geplaatst worden, omdat zij niet wel bij het hoofd was, waarop hem echter is geantwoord, dat de burgemeester er niets aan kon doen en zij zoo spoedig mogelijk maar moest vertrekken.

Nadat dit verhoor te hunner kennis was gebracht bleven Burgemeester en Wethouders van Beverwijk in hun brief van 8 November 1883 n°. 301 aan Gedep. Staten van Noordholland, bij hun reeds bij brief van 27 September 1883 n°. 334 aan 's Konings Commissaris in die provincie meêgedeeld gevoelen, dat huns inziens die gemeente niet als woonplaats kon worden beschouwd, wees dat college er in laatstgemelden brief voornamelijk op, dat genoemde Stoutenbeek Trijntje uit medelijden met haren toestand in zijn huis had opgenomen met het doel, om, wanneer zij in hare werkzaamheden beviel, haar als dienstbode te huren. In zijne missive van 8 November l.l. deed genoemd college uitkomen, dat zij nooit als dienstbode daadwerkelijk gehuurd is, getuige de betaling van f 0,50 en haar plotseling vertrek. Eene betaling toch van f 0.50, een belooning niet geëvenredigd aan het loon gewoonlijk aan meerderjarige dienstboden toegekend, kan toch moeielijk als bewijs strekken dat zij in den zin der wet als

dienstbode zou gehuurd zijn. Trouwens, nimmer heeft Trijntje bij het gemeentebestuur afgelegd de verklaring bedoeld bij art. 76 B. W. en evenmin heeft Stoutenbeek aan de verplichting, opgelegd bij Kon. besluit van 3 November 1861 (*Stbl.* n⁰. 95) voldaan. Burgemeester en Wethouders van Beverwijk dringen er ten slotte op aan, dat niet hunne gemeente, maar Haarlem, waar de bedoelde persoon blijkens het proces-verbaal het laatst dienstbaar was en woonde, als woonplaats worde aangewezen.

Burgemeester en Wethouders van Haarlem, aan wie, toen Trijntje in het Buitengasthuis te Amsterdam werd opgenomen, door het bestuur dezer gemeente inlichtingen over haar gevraagd werden, waren in hunne missive van 17 September 1883 n⁰. 122/85 A, van oordeel, dat uit de feiten duidelijk bleek, dat Trijntje haar woonplaats naar Beverwijk had overgebracht en die gemeente dus tot betaling der kosten verplicht zou zijn.

In zijn brief aan 's Konings Commissaris in Noordholland van 2 October 1883 n⁰. 131/93 A verklaart dat gemeentebestuur nog, dat Trijntje op 4 Juli 1883 naar Beverwijk is vertrokken en sedert niet meer in hunne gemeente is geweest.

Gedeputeerde Staten van Noordholland zijn het met Burgemeester en Wethouders van Haarlem eens en daar hunne poging om het gemeentebestuur van Beverwijk tot hun gevoelen over te halen, blijkens boven aangehaalde missive was mislukt, hebben zij bij brief van 14/20 November 1883 n⁰. 18 aan den Minister van Binnenl. Zaken verzocht, dat dit geschil ingevolge de 1e alinea van art. 70 der Armenwet aan 's Konings beslissing zou worden onderworpen.

Deze Minister heeft daarop aan Gedeputerde Staten bij missive van 18 December 1883 n⁰. 3082 Afd. B. B. te kennen gegeven, dat het hem voorkwam, dat, daar het Buitengasthuis te Amsterdam geen krankzinnigengesticht is, er in casu nog geen sprake kon zijn van de kosten, bedoeld bij art. 26 der Armenwet en derhalve een geschil daarover vooralsnog onmogelijk was. Tevens kwam het hem voor, dat, mocht al de overbrenging naar een krankzinnigengesticht plaats hebben en de Koninklijke beslissing in zake die kosten later worden uitgelokt, dat alsdan de zaak niet voldoende geinstrueerd was en nog eenige vragen aan den heer Stoutenbeek moesten worden gedaan.

Aan dit laatste verzoek is door Gedeputeerde Staten gevolg gegeven. Uit het toen gehouden verhoor is gebleken, dat genoemde Stoutenbeek niet bepaald kon antwoorden op de vraag of Trijntje op 4 September jl. den dag van haar vertrek uit zijne woning kon geacht worden met oordeel te hebben gehandeld, daar hij het eene oogenblik uit enkele handelingen zou oordeelen van wèl, het andere oogenblik van niet; — dat zij niet uit eigen beweging is weggegaan maar dat zij ongesteld zijnde en haar gezicht vol roode vlekken hebbende, hetgeen haar aanleiding had gegeven, om aan zijne dochter te zeggen dat haar broeder, toen hij de pokken kreeg, er juist zoo uitzag, door Stoutenbeek gelast was om terstond te vertrekken; dat zij op een paar stuks na, al hare goederen met zich genomen had en niet had medegedeeld werwaarts zij zich wilde begeven.

's Ministers opmerking, dat het Buitengasthuis te Amsterdam niet voor krankzinnigen was bestemd, werd door het Gedeputeerd College meegedeeld aan het gemeen-

tebestuur van Amsterdam, hetwelk daarop in zijne missive van 15 Februari 1884 n°. 2153/168 A, antwoordde dat de verpleging van Trijntje en zooveel andere krankzinnigen daarom in het Buitengasthuis geschiedde, omdat zoowel het gesticht Meer en Berg, als de overige gestichten hier te lande, geen genoegzame ruimte meer voor lijders aanbieden, een omstandigheid die, volgens zijn oordeel, der Regeering ook wel bekend was.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam voegen er echter aan toe, dat zij van de eerste gelegenheid welke zich aanbood, gebruik hebben gemaakt en Trijntje den 11den Februari in het gesticht Meer en Berg hebben doen opnemen.

Bij brief van 3 Maart l.l. n°. 3248/239 A hebben dezelfde Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten gezonden de verklaring d.d. 7 Februari 1884 van den geneesheer-directeur van het Buitengasthuis, krachtens welke de plaatsing van Trijntje in een krankzinnigengesticht noodig wordt geoordeeld en tevens het bevelschrift d.d. 8 Februari 1884 van den president der rechtbank te Amsterdam, waarbij de machtiging tot voorloopige plaatsing van Trijntje Visser in het gesticht Meer en Berg wordt verleend. In genoemden brief meldt het gemeentebestuur nog, dat afschrift der aanvrage tot plaatsing van de hier bedoelde persoon niet kan worden overgelegd, omdat, zooals de directeur van genoemd krankzinnigengesticht hem had medegedeeld, dergelijk stuk meestal vernietigd wordt en in dit geval niet is bewaard, te meer omdat het slechts een particulier schrijven was van den geneesheer-directeur van het Buitengasthuis, waarin hij verzocht een plaats voor genoemde krankzinnige te reserveeren.

Toen ook de kennisneming van het nader verhoor voor den kantonrechter, het gemeentebestuur van Beverwijk niet in zijn gevoelen had doen veranderen, hebben Gedeputeerde Staten van Noordholland, wien dit bij brief van 22 Maart ll. n°. 31 was te kennen gegeven, den Minister van Binnenlandsche Zaken op nieuw verzocht, het geschil aan Zr. Ms. beslissing te onderwerpen, waarna het bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur van den Raad van State werd aanhangig gemaakt. Burgemeester en Wethouders van Haarlem hebben toen nog aan deze Afdeeling gemeld, dat zij geene memorien of bewijsstukken meer zullen inzenden en een dergelijk bericht kwam ook nog in van Burg. en Weth. van Beverwijk.

De burgemeester van Beverwijk, Jhr. G. S. Boreel, treedt als belanghebbende op. Hij geeft eenige inlichtingen en beantwoordt eene vraag van den staatsraad Smidt.

III. het beroep van *R. H. Onstwedder, weduwe van H. J. Luth, te Nieuwe-Pekela, van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij zij niet-ontvankelijk is verklaard in hare bezwaren tegen de door den militieraad uitgesproken aanwijzing tot den dienst bij de nationale militie van haren zoon Hiske Luth.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Ingevolge 's Konings machtiging heeft de Min. van Binn. Zaken, onder dagteekening van 13 Mei l.l. n°. 726 M Afd. M. S., bij den Raad van State, Afd. voor de G. v. B.,

de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door Rikste Hiskens Onstwedder, weduwe van Harm Jans Luth, wonende te Nieuwe-Pekela, tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Groningen d.d. 11 April 1884 n⁰. 63, 3e afd., waarbij appellante niet-ontvankelijk werd verklaard in haar verzoek, dat, met vernietiging der door den Militieraad uitgsproken aanwijzing van haren zoon Hiske Luth, loteling der gemeente Nieuwe Pekela voor 1884, tot den dienst der militie, die zoon alsnog wegens broederdienst worde vrijgesteld.

De niet-ontvankelijkheid van het verzoek werd door Gedep. St. daarop gegrond, dat, terwijl de Militieraad in zijne eerste zitting van 11 Maart l.l. tot de aanwijzing voor den dienst besloot, appellante's bezwaarschrift op 28 Maart l.l. bij hen is ingekomen, en alzoo niet overeenkomstig art. 97 der wet op de nationale militie binnen tien dagen, te rekenen van den dag, waarop de militieraad uitspraak deed.

In haar adres aan Z. M. erkent appellante bedoelden termijn te hebben overschreden, maar beweert dat dit is te wijten aan omstandigheden, niet van haren wil afhankelijk, doordien zij, hoewel alles dadelijk hebbende aangewend wat in hare macht stond, evenwel niet eerder in het bezit heeft kunnen geraken van het toenmaals ter griffie der Arr. Rechtb. te Assen berustende zakboekje van den plaatsvervanger van een ander harer zonen, hetwelk zij als bewijsstuk voor den gereclameerden broederdienst moest overleggen. Appellante geeft als hare meening te kennen, dat, moge al de letter der wet door Gedep. Staten juist zijn toegepast, haar geest is miskend wegens de voor haar bestaande buitengewone omstandigheden, waardoor zij onmachtig was in zulk een kort tijdsbestek bij Gedep. Staten op te komen. Tegen de uitspraak van Gedep. Staten beroep instellende, vraagt zij, dat haar zoon op grond van broederdienst nog worde vrijgesteld.

De Commissaris des Konings in de prov. Groningen, op dit adres gehoord, kan zich met de uitspraak van Gedep. Staten wel vereenigen, als zijnde de eenig juiste, die genomen konde worden en adviseert mitsdien tot handhaving daarvan.

Nadat de zaak bij deze Afd. aanhangig werd, is door appellante nog eene memorie ingezonden, waarbij zij, voor 't overige zich aan haar adres refereerende, nog vermeldt, dat de gewezen plaatsvervanger van haren anderen zoon, wiens zakboekje werd overgelegd, in 1881 weder in werkelijken dienst is getreden.

IV. het beroep van *J. A. van der Scheer te Onderdendam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij hij niet-ontvankelijk is verklaard in zijne bezwaren tegen de aanwijzing tot den dienst bij de nationale militie van zijn zoon Petrus Antonij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenl. Zaken met zijn schrijven van 14 Mei 1884, Afd. M. S., n°. 732 M, bij den R. v. S., Afd. voor de G. v. B., de overweging aanhangig gemaakt van het door Jan Abraham van der Scheer, predikant der Hervormde gemeente te Onderdendam, ingesteld beroep van de uitspraak van Gedep. Staten van Groningen van 4 April j.l., tot niet-ontvankelijk-

verklaring zijner bezwaren tegen de door den Militieraad uitgesproken aanwijzing tot den dienst bij de Militie van zijn zoon Petrus Anthony, loteling van de lichting van dit jaar voor de gemeente Bedum.

Volgens eene door app. ingezonden verklaring door zijn zoon en een zijner medelotelingen geteekend, zijn beiden ter gelegenheid der zitting van den Militieraad te Groningen op 10 Maart 1884 op het bepaalde uur in het bestemde gebouw aanwezig geweest, doch zijn zij niet op het juiste oogenblik voor den Raad verschenen ten gevolge van eene minder duidelijke oproeping en hebben zij alzoo hunne bezwaren tegen den dienst niet op het juiste tijdstip kunnen te kennen geven. Nog staande de zitting, en wel dadelijk na afloop van de gemeente Bedum en voor dat de Militieraad met de lotelingen van de daarop volgende gemeente was begonnen, hebben zij zich tot den Voorzitter gewend met beleefd verzoek alsnog kennis te nemen van hunne bezwaren onder mededeeling van het evenbedoeld misverstand. Dit verzoek is echter door den Voorzitter geweigerd, ofschoon al dadelijk gebleken was, dat de misvatting stellig niet geheel aan het verzuim van de lotelingen was te wijten.

App. is bij Gedep. Staten van Groningen in beroep gekomen, maar niet-ontvankelijk verklaard op grond dat volgens art. 98 sub 1 der militiewet geen bezwaren bij dat college kunnen worden ingediend tegen eene uitspraak van den militieraad, waarbij een loteling tot den dienst is aangewezen, zonder dat door hem eenige reden van vrijstelling bij dien Raad was ingediend.

App. geeft in zijn adres aan Z. M. te kennen, dat zijn zoon meent reden van vrijstelling te hebben op grond van lichaamsgebreken, en verzoekt dat zoo mogelijk een keuring ten behoeve van zijn zoon moge worden bevolen, opdat deze in het belang van zijne gezondheid en studien niet genoodzaakt zij als dienstplichtige op te treden.

De Commissaris des Konings op dit beroep gehoord bericht dat een door Gedep. Staten ingesteld onderzoek dat college en hem de overtuiging heeft geschonken, dat de bedoelde Militieraad in zijne eerste zitting niet met die omzichtigheid, die het groote gewicht der zaak vorderde, de oproeping der lotelingen uit de gemeente Bedum, die ter bestemder plaatse gekomen waren om de door hen bij de loting opgegeven lichaamsgebreken te doen onderzoeken, heeft doen verrichten door den daarmede belasten onderofficier. Dien ten gevolge hebben eenige lotelingen uit Bedum, waaronder adr. 's zoon, niet kunnen deelnemen aan het door hen verlangde onderzoek naar hunne lichaamsgebreken. Alhoewel zij tijdig ter aangewezene plaatse tegenwoordig waren, was het onderzoek der lotelingen uit de gemeente Bedum reeds afgeloopen en gesloten en zou reeds met de volgende gemeente een aanvang worden genomen toen de bedoelde lotelingen in de zaal, waar de Raad vergaderde, verschenen, ten einde zich aan een onderzoek te doen onderwerpen. Dit hun verzoek werd door den Voorzitter aan den Raad overgebracht, die evenwel met meerderheid van stemmen besloot de eenmaal in het openbaar gedane aanwijzing tot den dienst te handhaven.

De Commissaris des Konings is van oordeel dat Gedep. Staten volgens de wet geene andere uitspraak hebben kunnen doen, en dat bovendien art. 103 der militiewet elk beroep op den Koning in dezen uitsluit. Hij merkt tevens op, dat er geene wetsbepaling bestaat, die den Koning de macht toekent de uitspraak van den militieraad voor adr. 's zoon krachteloos te maken.

V. het beroep van *M. C. van Goethem te Goes, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland, in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Daartoe gemachtigd door Z. M., heeft de Minister van Binnenl. Zaken bij brief van 14 Mei l.l. n⁰. 737, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door M. C. van Goethem te Goes, loteling der nationale militie van die gemeente voor de lichting van dit jaar, tegen de uitspraak van Gedep. Staten van Zeeland d.d. 28 Maart 1884 n°. 131, 3e afd., waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd.

Appellant is de jongste van drie broeders, van welke de oudste buiten oproeping is gebleven en de tweede op 4 Mei 1883 als loteling bij het korps pontonniers ingelijfd, op 18 Mei d. a. v. bij het 3e Reg. Infanterie overgeplaatst en op 3 Augustus d. a. v. met paspoort ontslagen is, en wel, gelijk in het overgelegd uittreksel uit het stamboek vermeld staat, „wegens ligchaamsgebreken bestaande in: algemeene ligchaamszwakte gepaard met zenuwachtige hartkloppingen ontstaan voor zijne indiensttreding (buiten den dienst)."

Door Ged. Staten werd, bij hunne voormelde uitspraak, appellants aanwijzing tot den dienst gehandhaafd, op grond dat zijn beweren, als zouden de gebreken uit hoofde waarvan dit ontslag verleend werd, zijn ontstaan door den dienst, strijdt met de duidelijke omschrijving der reden van ontslag, in het extract-stamboek vermeld, zoodat de dienst des tweeden broeders niet valt onder die, bedoeld bij art. 50, 4⁰. der wet en evenmin onder n⁰. 5 van dat artikel, daar de dienst minder dan drie jaren heeft geduurd.

Appellant voert in zijn adres hiertegen aan, dat de gebreken van zijnen broeder niet bestonden voor zijne indiensttreding, maar ontstaan zijn gedurende zijnen diensttijd, — dat de in strijd daarmede in het stamboek opgenomen vermelding niet overeenkomstig de waarheid is — dat het toch een feit is dat zijn broeder vóór zijne indiensttreding bij het korps pontonniers geneeskundig is onderzocht door een officier van gezondheid en geschikt werd bevonden om bij een zwaar wapen te kunnen dienen — dat ook volgens de door hem overgelegde verklaring van zijn vroegeren werkbaas hij geschikt en sterk was om het zware ambacht van schoppenmaker uit te oefenen — en dat nog sterker de bijgevoegde verklaring van den heer Dr. J. Koomen Az. practiseerend geneesheer te Goes, constateert dat zijn broeder nimmer aan eenige ziekte of gebreken heeft geleden.

De beide verklaringen zijn bij het adres overgelegd.

Door den Commissaris des Konings in Zeeland, op dit adres gehoord, zijn de bewijsstukken overgelegd, die ter dezer zake bij den Militieraad waren ingediend en wordt voorgesteld, het besluit van Gedep. Staten te handhaven.

Verder zijn ten deze geene stukken of schrifturen bij den Raad van State ingekomen.

VI. het beroep van *C. Vinke te Nieuw- en St. Joosland, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de nationale militie van zijn zoon Izaak is gehandhaafd.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 14 Mei jl. n°. 738 M, afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door C. Vinke, te Nieuw- en Sint-Joosland, ingesteld beroep van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 28 Maart j.l. 3e afd. n°. 130, waarbij de aanwijzing tot den dienst bij de militie van zijn zoon Izaak, loteling van de lichting van dit jaar, is gehandhaafd.

Blijkens de overgelegde bewijsstukken is de genoemde loteling de tweede zoon uit een gezin van vier broeders. De oudste zoon is op 3 Mei 1881 als loteling bij het 3e regiment infanterie ingelijfd en op 16 September 1882 uit den dienst gepasporteerd wegens lichaamsgebreken, bestaande volgens het uittreksel uit het Stamboek in: Longknobbelzucht, ontstaan vóór zijne indiensttreding (buiten den dienst), niet door gevorderde of bevolen militaire diensten en niet ten gevolge van omstandigheden, verrichtingen of vermoeienissen aan de uitoefening van den militairen dienst verbonden doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag, (in doch niet door den dienst).

Izaak Vinke is door den militieraad en in hooger beroep door Gedeputeerde Staten voor den dienst aangewezen, omdat de broeder, op wiens dienst hij zich als reden van vrijstelling beriep, reeds na een diensttijd van 16 maanden wegens lichaamsgebreken niet door den dienst bekomen, is ontslagen en dus niet valt onder art. 50 n°. 4 of 5 der militiewet. Zijn beweren, dat de gebreken van dien oudsten broeder, uit hoofde waarvan hem ontslag is verleend, ontstaan waren *door* den dienst, werd door Gedeputeerde Staten verworpen als strijdende met de duidelijke omschrijving der reden van ontslag in het extract-stamboek.

Des lotelings vader is tegen de beslissing van Ged. Staten in beroep gekomen bij een adres, waarin hij aanvoert:

„dat hij echter zedelijk overtuigd is dat de reden van vrijstelling zijns zoons billijkerwijze bestaat en wel tengevolge van het door den dienst ongeschikt worden van den oudsten zoon Adriaan, die als loteling der lichting 1881 op den 3en Mei van dat jaar bij het 3e reg. infanterie is ingelijfd en op 16 Sept. 1882 is gepasporteerd wegens gebreken.

„dat hij het ontstaan van die gebreken wijdt aan verrichtingen of bevolen diensten tengevolge van den dienst den oudsten zoon opgedragen en wel tengevolge van eene gevatte koude bij gelegenheid eener schietoefening op het strand onder de gemeente Vlissingen bij nat en vochtig weder in Januari 1882, dus nadat hij ongeveer een jaar had gediend;

dat die milicien later bij zijne overplaatsing naar Bergen op Zoom ten gevolge der garnizoensverwisseling dermate is verergerd dat hij het grootst gedeelte van den tijd aldaar in het hospitaal heeft moeten doorbrengen;

dat de gepasporteerde volgens de hierbij overgelegde verklaring van den geneesheer vóór en ook na zijne indiensttreding altijd gezond en sterk was en nimmer eenige sporen van bedoelde ziekte met zich omdroeg, zoodat adressant het voor zeker houdt, dat het gebrek ontstaan is door en in den dienst en dat het ook zeer mogelijk is dat de aanvankelijk geringe ongesteldheid door heimwee is verergerd daar de toeneming zijner ongesteldheid in naauw verband schijnt te staan met zijne overplaatsing naar Bergen op Zoom en dat zijne gezondheid thans weder niets te wenschen overlaat; dat adressant bovendien Uwe Majesteit nederig te kennen geeft, dat het met het oog op de billijkheid zeker niet te rijmen is, dat zijn oudste zoon na 17 maanden dienst, en dus op een tijd, dat alle de miliciens zijner lichting in het genot van groot verlof werden gesteld, met paspoort uit den dienst werd ontslagen. Ware hij behandeld zooals de gewone miliciens en met verlof gezonden dan zou hij thans nog in dienst zijn en voor zijn broeder vrijstelling opleveren, — om alle welke redenen adressant verzoekt dat het Uwe Majesteit behagen moge het besluit van Gedep. Staten te veranderen, zijn zoon Izaak alsnog van den dienst vrij te stellen en hem alzoo niet te doen boeten voor een buiten zijn schuld begane vergissing omtrent den werkelijken aard der ziekte van zijn zoon Adriaan."

De daarbij overgelegde verklaring des geneesheers luidt aldus:

„Ondergeteekende Genees- Heel- en Verloskundige te Nieuw- en St. Joosland verklaart dat Adriaan Vinke gepasporteerd milicien (16 Sept. 1882) vóór zijne in diensttreding steeds gezond is geweest en nimmer eenige sporen heeft vertoond van latente longknobbelzucht en ook nu, na zijne buiten dienststelling, bij zijnen flinken ligchaamsbouw, bruine oogen, donker bruine haren en wenkbrauwen, hoegenaamd geene teekenen van eenig longlijden zich bij hem voordoen, — voorts dat geen van beide de ouders, noch ook de broeders van genoemden Adriaan Vinke lijdende zijn aan tuberculeuse of scrofuleuse cachexien.

't welk doende

A. Walraven,

Genees- Heel- en Verloskundige.

Nieuw- en St. Joosland, den 9 April 1884.

De Commissaris der Konings adviseert tot handhaving van de bestreden uitspraak.

VII. het beroep van *K. F. Wenckebach, te Utrecht, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Krachtens machtiging van Z. M., is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij missive van 16 Mei l.l. n°, 749, Afd. M. S., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een adres van K. F. Wenckebach, loteling voor de nationale militie voor de gemeente Utrecht der lichting van het loopende jaar, waarbij hij, naar aanleiding van het besluit van

Gedeputeerde Staten van Utrecht van 17 April 1884 nº. 31, bij hetwelk verklaard is dat de door hem tegen de uitspraak van den Militieraad, waarbij hij tot dien dienst is aangewezen, ingebrachte bezwaren, niet meer kunnen worden aangenomen, van Z. M. verzoekt „alsnog te worden vrijgesteld van den militiedienst."

De zaak, die het betreft, is deze. De uitspraak van den militieraad werd blijkens het lotingsregister op 18 Maart l.l. gedaan. Daartegen bracht adressant bezwaren in bij een aan Gedeputeerde Staten gericht adres, hetwelk eerst op 29 Maart l.l. bij den Burgemeester van Utrecht werd ontvangen en dadelijk door dezen aan Gedeputeerde Staten is opgezonden, Vermits de termijn, bij art. 97 der wet op de nationale militie gesteld, niet was in acht genomen, verklaarden Gedeputeerde Staten den adressant niet-ontvankelijk.

Naar aanleiding hiervan verzoekt adressant thans van Z. M. vrijstelling van den dienst, aanvoerende:

dat hij, student in de medicijnen aan de Rijks Universiteit te Utrecht en op 1 April 1883 toegelaten tot de verbintenis bedoeld bij artt. 18 en 19 der wet van 2 Aug. 1880 (*Stbl.* nº. 145), door den militieraad voor den dienst was aangewezen omdat bij dien militieraad niet van wege het Ministerie van Oorlog was ingekomen het bewijsstuk, dat hij ook toen nog was toegelaten tot de verbintenis bovengemeld;

dat hij, zich daarop gewend hebbende tot Z.E. den Minister van Oorlog om toezending van bedoeld bewijsstuk, dit blijkens overgelegde beschikking van dien minister d.d. 28 Maart l.l. en bijlage, eerst ontvangen heeft op dienzelfden dag des avonds om half elf ure, en dit dus niet eerder dan den 29 Maart des morgens met request aan Ged. Staten kon inleveren;

dat hij dus buiten zijne schuld de termijn van tien dagen, gevorderd bij art. 97 der wet, heeft overschreden, maar Ged. Staten niettemin afwijzend op zijn verzoek om vrijstelling hebben beschikt;

De Commissaris des Konings in de provincie Utrecht, door den Minister op het adres gehoord, is met B. en W. van Utrecht, wier bericht hij mededeelt, van meening dat de door Ged. Staten genomen beslissing in overeenstemming is met de wet, maar dat in deze alle termen zijn om op den loteling de bepaling van het 2e lid van art. 127 der wet toe te passen.

Nadat deze zaak bij 's Raad's Afdeeling voor de geschillen van bestuur werd aangebracht, is nog bij haar ingezonden:

door B. en W. van Utrecht een afschrift van hun hierboven reeds bedoeld bericht aan den Commissaris des Konings in de provincie;

en door adressant: de beschikking van den M. v. O. d.d. 24 Maart 1883, bevattende zijne oorspronkelijke toelating tot de verbintenis, bedoeld bij art. 1 van het reglement, vastgesteld bij Kon. besluit van 30 October 1880 (*Stbl.* nº. 187).

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negentiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag 11 *Juni* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit, als :

van 29 Mei 1884, n⁰. 25, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Sluis, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, van* 1 *Februari* 1884, *n⁰*. 50, 1e *afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan de Gemeentebegrooting voor* 1884.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 209).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Sluis, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 1 Februari 1884, n⁰. 50, 1e afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1884;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 Mei 1884, no. 25;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 Mei 1884, n⁰. 2214, Afd. B. B;

Overwegende dat Gedeputeerde Staten van Zeeland aan de begrooting der gemeente Sluis voor den dienst van 1884 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond dat onder de inkomsten eene som van f 500 is opgenomen als opbrengst van den verkoop van opgaande boomen, zonder dat tegenover deze buitengewone ontvangst eenige buitengewone uitgaaf ter begrooting voorkomt, zoodat zij tot dekking van gewone uitgaven worden gebezigd, hetgeen in strijd is met een goed financieel beheer, te meer omdat, behalve het batig slot der rekening over 1881 ad f 882.91½, ook uit het batig slot der rekening over 1882 ter begrooting nog is gebracht:

a. wegens in dat jaar te veel genoten vergoeding krachtens art. 45 der wet op het lager onderwijs . . . . f 171.48

b. buitendien nog . . . . - 928.52

Alzoo te samen . . f 1100.00;

dat de Gemeenteraad, van deze beslissing bij Ons in beroep komende, aanvoert, dat de bedoelde opbrengst van boomen, in verband met de ter begrooting gebrachte sommen voor rentebetaling en aflossing van geldleeningen, wel tot dekking van buitengewone uitgaven zal strekken en die opbrengst buitendien als eene gewone ontvangst moet worden aangemerkt, vermits zoodanige som nog een reeks van jaren op de begrooting kan voorkomen wegens het aan de gemeente behoorend plantsoen, waarvan telken jare een gedeelte voor verkoop geschikt is, terwijl bovendien in de opbrengst der jaarlijksche boomverkoopingen een deel vervat is van de verpachtingswaarde der weilanden, die natuurlijkerwijze door de daarop wassende boomen gedrukt wordt;

Overwegende dat de bij wijze van prelevement op de begrooting gebrachte som van f 1100 uit het batig slot der rekening van 1882, buiten beschouwing kan worden gelaten, vermits die post, in verband met de in 1884 te verrekenen som van f 171.48, die in 1882 te veel genoten is ter zake van de Rijksbijdrage voor het lager onderwijs, en met de in hoofdstuk IX art. 5 der uitgaven op nieuw opgenomen bijdrage voor den aanleg van eenen tramweg van f 1000, behoort tot die posten, welke, onderling in ontvang en uitgaaf equivaleerend, uit vorige begrootingen op die voor 1884 zijn overgebracht;

dat dientengevolge alleen de vraag overblijft, of de voor opbrengst van opgaande boomen geraamde som van f 500 als eene buitengewone inkomst is aan te merken,

die in het samenstel der begrooting tot dekking van gewone uitgaven zal dienen;

dat volgens de niet weersproken opgaaf van Gedeputeerde Staten de opbrengst van de bedoelde boomen in de gemeente Sluis niet het gevolg is van de geregelde exploitatie van bosschen, maar voortvloeit uit den verkoop van opgaande boomen, die eene bezitting der gemeente zijn, en welke verkoop, nu eens meer dan eens minder, wel is waar nog jaren lang zal kunnen plaats hebben, maar welke somtijds, gelijk in 1879, wordt gestaakt en na verloop van de verkoopjaren, althans vooreerst, geheel zal ophouden;

dat het mitsdien in dezen niet betreft de jaarlijks genoten wordende opbrengst eener productieve bezitting, die steeds zal kunnen voortduren, noch eene geringe bate, die toevallig ontstaat door het kappen van enkele boomen, maar dat, in de gegeven omstandigheden, zoowel met het oog op de gemeente, die het aangaat, als op het vrij aanzienlijk bedrag der opbrengst, de bedoelde verkoop van opgaande boomen te Sluis moet worden aangemerkt als de te geldemaking van eene bezitting of een kapitaal die over onderscheidene jaren wordt verdeeld, en dat mitsdien de opbrengst daarvan terecht als te zijn eene buitengewone ontvangst is aangenomen;

dat tegenover deze ontvangst in de begrooting geenerlei uitgaaf wordt aangetroffen, die niet als eene gewone uitgaaf is te beschouwen, vermits toch wat door den Gemeenteraad als buitengewoon is opgenoemd, namelijk de posten voor rentebetaling en aflossing van geldleeningen, dat karakter niet dragen daar het gebleken is, dat die posten naar de constitutieve bepalingen der geldleeningen behooren tot de uitgaven, waartoe de gemeente verbonden en verplicht is; en dat alzoo, terwijl de bedoelde buitengewone ontvangst volgens de begrooting zal gebezigd worden tot bestrijding van gewone uitgaven, die begrooting niet beantwoordt aan de eischen van een goed financieel beheer en Gedeputeerde Staten daaraan alzoo op goeden grond hunne goedkeuring hebben onthouden;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, het daartegen door den Gemeenteraad van Sluis ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 29 Mei 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het geschil over *de woonplaats van de krankzinnige Aplonia Petronella Alida Rodenrijs, vrouw van Matthijs van Houdt.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binn. Zaken bij schrijven van 1 Mei 1884 n⁰. 1892, Afd. B. B., bij den Raad van State, Afd. voor de G. v. B., de overweging aanhangig gemaakt van het geschil over de woonplaats der krankzinnige A. P. A. Rodenrijs, vrouw van M. van Houdt.

Aplonia Petronella Alida Rodenrijs is geboren te Schipluiden op 16 April 1830; en den 23 October 1863 in die zelfde gemeente met Matthijs van Houdt getrouwd. Blijkens extract uit het Bevolkingsregister der gemeente Bergschenhoek heeft genoemd echtpaar zich op 30 October d. a. v. in deze gemeente, Bergschenhoek, gevestigd. Als vaststaande kan voorts nog worden aangenomen, dat de vrouw op 5 Mei 1883 in het St. Anthoniusgesticht te Rotterdam is opgenomen; de kosten van 3 maanden verpleging in genoemd gesticht zijn, bij onvermogen des mans, door den vader dier vrouw, Wouter Rodenrijs, winkelier te Schipluiden, betaald. Op 22 Mei 1883 is zij op last van den Burgemeester in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigent e Rotterdam in voorloopige bewaring gesteld, waarna op grond van eene op dien dag door Dr. Maurij te Rotterdam afgegeven geneeskundige verklaring door den president der arrondissements-rechtbank in die gemeente op 26 Mei 1883 machtiging is verleend haar in dat geneeskundig gesticht op te nemen.

De man, die bij de overbrenging zijner vrouw tegenwoordig was, heeft daarop Bergschenhoek verlaten en zich eerst naar Rotterdam en later ook nog naar 's-Gravezande begeven. Over de kosten van verpleging van genoemde krankzinnige ontstond nu verschil van gevoelen tusschen de gemeentebesturen van Rotterdam en Bergschenhoek. Reeds op 26 Mei 1883 noodigde de commissie voor het krankzinnigengesticht te Rotterdam Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek uit, de krankzinnige A. P. A. Rodenrijs, als hebbende in deze gemeente woonplaats, te doen afhalen daar in gemeld gesticht geen personen uit andere gemeenten herkomstig konden worden verpleegd; waarop echter Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek er op wezen, dat de man sinds eenigen tijd uit de gemeente was vertrokken en zijn verblijfplaats thans onbekend was. Uit een nader schrijven aan diezelfde commissie blijkt nog, dat het Bergschenhoeksche gemeentebestuur van oordeel was, dat de vader van A. P. A. Rodenrijs, die bij onvermogen haars mans tot hare alimentatie verplicht was, en haar heeft geplaatst in het St. Anthoniusgesticht, aansprakelijk was voor hetgeen uit die plaatsing en wat daarop is gevolgd voortvloeit. Tevens voegt genoemd gemeentebestuur er de opmerking aan toe, dat zijne gemeente eerst dan voor de kosten aansprakelijk zou kunnen zijn, wanneer daarin niet wordt voorzien door de kerkelijke liefdadigheid, die toch in de eerste plaats met de armenzorg is belast. Het geeft ten slotte te kennen, dat, daar de krankzinnige niet op zijn verzoek in het gesticht is geplaatst, hun college geen aanleiding kan vinden, haar daaruit weg te nemen.

Nadat daarop door Burgemeester en Wethouders van Rotterdam aan 's Konings Commissaris in Zuidholland d.d. 23 Juni 1883, was medegedeeld, dat bedoelde krankzinnige in het krankzinnigengesticht aldaar was opgenomen, heeft genoemde staatsdienaar vruchteloos gepoogd het gemeentebestuur van Bergschenhoek tot de erkenning te brengen, dat zijn gemeente als domicilie van onderstand behoorde te worden aangewezen. Immers Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek wezen er op dat volgens het B. W. verandering van woonplaats stand grijpt door de werkelijke woning in een andere plaats, gevoegd bij het voornemen om aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen, welk voornemen bewezen wordt door eene gedane verklaring bij de betrokken gemeente en dat bij gebreke dezer verklaring het bewijs van het voornemen uit de omstandigheden moet worden afgeleid. M. van Houdt nu, tot in Mei 1883 broodbakker te Bergschenhoek, heeft in die maand zijn bakkerij aldaar verkocht en de gemeente verlaten. Zijn vrouw is toen door haar vader in het St. Anthoniusgesticht geplaatst en de man heeft zich metterwoon in Rotterdam gevestigd. Burgemeester en Wethouders leggen daarbij over een schrijven van den ambtenaar van den burg. stand te Rotterdam van 20 Juni 1883 aan dien van Bergschenhoek het verzoek richtende hem te willen toezenden een getuigschrift van woonplaatsverandering ten dienste van M. van Houdt, volgens opgave gewoond hebbende te Bergschenhoek; tengevolge van welk schrijven van Houdt op het bevolkingsregister van Bergschenhoek den 23 Juni 1883 is afgeschreven als vertrokken naar Rotterdam. Huns inziens is het uit die omstandigheden optemaken, dat Rotterdam 's mans woonplaats is. De vrouw was te Bergschenhoek dof en suf, niet krankzinnig; in het St. Anthoniusgesticht schijnt die ongesteldheid echter een andere wending te hebben genomen, waardoor die in krankzinnigheid is ontaard.

In een nadere missive aan 's Konings Commissaris d.d. 1 Aug. 1883 wijst het gemeentebestuur van Bergschenhoek er nog op, dat door Dr. Vermeulen, arts te Hillegersberg, omtrent de vrouw in quaestie een verklaring is afgegeven, op grond waarvan zij in St. Anthoniusgesticht is geplaatst, uit welke verklaring voldoende zou zijn op te maken, dat zij toen niet krankzinnig was.

Tevens geven Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek er hun verwondering over te kennen, dat de regenten van het St. Anthoniusgesticht niet aan Wouter Rodenrijs, den vader, verzocht hebben de patiente weg te halen, doch haar eenvoudig op eigen autoriteit hebben overgeleverd aan het krankzinnigengesticht.

's Konings Commissaris is blijkens zijn missive van 18 Aug. 1883 A n°. 1099 4 afd., met het Rotterdamsche gemeentebestuur eens, hetwelk in zijn brief van 13 Juli 1883 aan genoemden Commissaris tracht aan te toonen, dat de vrouw in het krankzinnigengesticht te Rotterdam is opgenomen, tijdens de man, wiens domicilie zij volgt, nog te Bergschenhoek in het bevolkingsregister was ingeschreven, immers eerst later op 27 Juni 1883 geschiedde die inschrijving te Rotterdam. De omstandigheid trouwens, zoo beweert verder genoemd gemeentebestuur, dat de man in Mei 1883 zijn broodbakkerij te Bergschenhoek verkocht en die gemeente verlaten heeft, bewijst nog niet, dat hij het voornemen zou gehad hebben, zich te Rotterdam te vestigen, te minder, daar hij eerst 22 Mei uit Bergschenhoek kwam, om bij het overbrengen zijner vrouw uit het St. Anthoniusgesticht naar het gesticht voor krankzinnigen

tegenwoordig te zijn en bij die gelegenheid intrek nam in een tapperij in de Raamstraat.

De vrouw die door haren vader in het St. Anthoniusgesticht is geplaatst bleek dit weldra te moeten verlaten, daar de wet verbiedt krankzinnigen met andere lijders in een gesticht te doen samenwonen (art. 3 laatste alinea der wet van 29 Mei 1841 *Stbl.* n°. 20). Van daar de geneeskundige verklaring van Dr. Maurij.

De bewering van het Bergschenhoeksche gemeentebestuur, dat aangezien meergenoemde opneming buiten zijn voorkennis is geschied, de verplegingskosten door zijn gemeente niet kunnen worden gedragen, kan volgens Burgemeester en Wethouders van Rotterdam niet opgaan, omdat die opneming een maatregel is, die voor de veiligheid gevorderd wordt en waartoe het bestuur der gemeente waar de krankzinnige zich bevindt, ingevolge art. 10 der wet van 29 Mei 1841 (*Stbl.* n°. 20) bevoegd is, zoodat dit zeer dikwijls niet anders geschieden kan dan buiten voorkennis der betrokken gemeentebesturen die daarvan steeds mededeeling ontvangen en de bevoegdheid hebben, om de lijders, wanneer zij vervoerbaar zijn, naar een ander gesticht te doen overbrengen. Het Rotterdamsche gemeentebestuur is derhalve van oordeel, dat volgens art. 26 der Armenwet de verplegingskosten door de gemeente Bergschenhoek, waar de man der krankzinnige tijdens hare opneming nog woonplaats had, moeten gedragen worden.

Nadat hierop de Minister van Binn. Zaken bij brief van 12 September l.l. den Commissaris had uitgenoodigd, de stukken aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland te doen toekomen, ten einde te pogen, overeenkomstig art. 170 der Armenwet, het geschil in der minne bij te leggen, heeft dit college bij brief van 25 September 1883 B, n°. 713, 4e afd. S n°. 84, aan Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek, deze getracht te bewegen, hunne gemeente als domicilie van onderstand te erkennen. In genoemden brief brengen Gedeputeerde Staten van Zuidholland de reeds boven als vaststaand gememoreerde feiten in herinnering en concludeeren daaruit, dat vrouw Rodenrijs geacht moest worden woonplaats te Bergschenhoek te hebben, toen zij den 22 Mei 1883 in het krankzinnigengesticht te Rotterdam is opgenomen. Zij voegen er dezelfde opmerking aan toe, die reeds de Commissaris had gemaakt, dat namelijk blijkens bericht van Burgemeester en Wethouders van Schipluiden van 9 Augustus l.l. n°. 22/245, welk bericht bij de stukken is overgelegd, de vader niet ongenegen is voor een gedeelte in de verpleging zijner dochter bij te dragen. Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek zijn door een en ander niet van gevoelen veranderd en wijzen er o. a. in hun brief van 15 October 1883 no. 116 nog op, dat het voornemen van den man, om zich te Rotterdam te vestigen, wel bestond, dat hij er zich dan ook werkelijk metterwoon heeft neergezet en zijn huis door een ander is betrokken. In dat geval nu is niet de 1e, maar de 2e alinea van art. 76 B. W. toepasselijk.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben toen van deze vergeefsche poging tot schikking aan den Minister kennis gegeven, welke laatste daarop bij missive van 15 November 1883, n°. 4654, Afd. B. B., aan genoemd Gedeputeerd College heeft verzocht omtrent sommige in die missive nader aangegeven punten den man voor den kantonrechter te hooren en het resultaat hiervan aan het Gemeentebestuur van Bergschenhoek mede te deelen.

Daar de man toen te Bennebroek bij Haarlem was gevestigd, hebben Gedeputeerde Staten van Zuidholland 's Ministers verzoek aan hunne ambtgenooten van Noordholland overgebracht, welk college daarop den kantonrechter te Haarlem heeft uitgenoodigd overeenkomstig het tweede lid van art. 70 der Armenwet, den man te hooren. Bij het toen gehouden verhoor, heeft Matthijs van Houdt verklaard, dat hij ongeveer 19½ jaar te Bergschenhoek woonachtig is geweest en die plaats na zijn boedel verkocht te hebben op 22 Mei 1883 heeft verlaten en zich begeven heeft naar Rotterdam, om daar werk te zoeken; dat hem dit echter niet gelukt is en dat hij op 1 Juli d. a. v. werk te 's-Gravezande heeft gekregen; dat hij, na twee weken daar te zijn geweest, een ziekte in zijn arm kreeg en toen in het gasthuis te Rotterdam is geweest; dat dit verblijf vijf à zes weken geduurd heeft, hij daarna nog acht weken niet heeft kunnen werken en daarna bij den bakker Janus te Bennebroek is terecht gekomen. Zijn bedoeling met het verlaten van Bergschenhoek was om werk te zoeken. Zijn vrouw is rechtstreeks van Bergschenhoek naar het St. Anthoniusgesticht overgebracht.

Burgemeester en Wethouders van Bergschenhoek zijn met dit verhoor in kennis gesteld, edoch zij blijven bij missive van 4 Februari 1884 bij hun gevoelen dat hunne gemeente niet als domicilie kan worden aangewezen. In het bijzonder wijzen zij er daarin nog op, dat hun de verklaring van M. van Houdt daarom vreemd voorkomt, omdat op 20 Juni 1883 van wege het Rotterdamsche Gemeentebestuur aanvrage om diens bewijs van woonplaats-verandering werd gedaan, zoodat hij huns inziens daar wel werk zal gehad hebben. Moge hij dan al niet het besliste voornemen gehad hebben te Rotterdam te gaan wonen, het was toch wel zijn voornemen zich elders te vestigen. Ten slotte voegen zij er nog bij, dat zij temeer volharden bij hunne vroegere opvatting omdat de wijze, waarop de vrouw in quaestie in het krankzinnigengesticht is gekomen, door haar eerst naar een ziekenhuis in Rotterdam te brengen, hunne goedkeuring niet kan wegdragen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft bij brief van 20 Maart 1884, n°. 1053, B. B., aan Gedeputeerde Staten een opheldering gevraagd naar aanleiding der boven aangehaalde geneeskundige verklaring van Dr. Maurij, waarvan twee afschriften met verschillende dagteekening waren overgelegd. Die opheldering is verstrekt door Burgemeester en Wethouders van Rotterdam bij brief van 31 Maart 1884, te kennen gevende dat door doctor Maurij twee attesten betreffende de patiente zijn afgegeven, beide thans bij de stukken, het eerst op 21 Mei 1883, verklarende, dat zij lijdende was aan krankzinnigheid, gevaarlijk was voor zich zelve en omgeving en dien ten gevolge in zoodanigen toestand verkeerde dat hare onmiddellijke opneming in een krankzinnigengesticht in het belang der openbare orde en ter voorkoming van ongelukken, noodzakelijk geacht werd; het andere attest op 22 Mei 1883, waarop de rechterlijke machtiging tot opneming der patiente werd gevraagd en waarvan het geregistreerd origineel bij de rechtbank berust.

Nadat de Minister bij missive van 1 Mei 1884 het geschil bij deze Afdeeling heeft aangebracht zijn geen verdere stukken meer ingekomen.

III. het beroep van *L. Schoenmakers c. s. te Prinsenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende eene door het bestuur van het heemraadschap van de Mark en Dintel verleende vergunning om water uit de rivier de Mark te tappen en het verbruikte water daarin af te voeren.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij missive van 9 Mei l.l. n°. 13, Afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door L. Schoenmakers, M. Blankers en elf anderen, zich noemende leden van de waterschappen en hoofdingelanden in het 8e district van het Heemraadschap van de Mark en Dintel, en wonende te Prinsenhage, ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant d.d. 28 Februari 1884 G n°. 130, 1e afd. A., betrekkelijk eene door het bestuur van genoemd heemraadschap van de Mark en Dintel verleende vergunning om water uit de rivier de Mark te tappen en het gebruikte water daarin af te voeren.

Deze vergunning werd, onder dagteekening van 30 October 1883 n°. 703, door dat bestuur verleend aan Joseph de Swert te Breda ten behoeve van zijne kunstwolfabriek te Terheijden, onder eenige voorwaarden, van welke die sub *d* het voorbehoud bevat, dat het hoogheemraadschap het recht heeft ten allen tijde het af te voeren water te doen analyseren, en de concessie in te trekken, indien naar het oordeel van het Hoogheemraadschapsbestuur het water voor de rivier schadelijke bestanddeelen mocht bevatten of de voorgeschreven werken niet in goeden staat mochten worden onderhouden.

Tegen deze vergunning werden door M. Blankers en anderen bezwaren ingebracht bij Gedep. Staten van Noordbrabant, die, o. a. lettende op het Reglement van genoemd Heemraadschap van 5 Juli 1878 (P. B. 1879 n°. 10), bij hun besluit van 28 Februari 1854 G n°. 130, 1e afd. A. overwogen:

dat bedoelde vergunning niet kan worden gerangschikt onder de overeenkomsten, bedoeld in Art. 58 letter *h* van genoemd reglement, doch moet worden beschouwd als te zijn een daad van gewoon beheer of van huishoudelijken aard, waartoe het bestuur volgens art. 74 van meerbedoeld reglement bevoegd is en waarvoor geen hoogere goedkeuring vereischt wordt;

dat wat betreft het bezwaar voor de verontreiniging van het water door de van de fabriek afkomstige stoffen, moet worden opgemerkt, dat uit een door het technisch chemisch laboratorium van Schalkwijk en Pennink te Rotterdam ingesteld onderzoek van het door de fabriek afgevoerd wordend water is gebleken, dat er geene stoffen in zijn ontdekt, waarvan men zoude kunnen getuigen, dat zij schadelijk voor planten en dieren zijn;

dat krachtens de voorwaarden, waaronder de vergunning verleend is, het Heemraadschap o. a. steeds de bevoegdheid bezit om, bijaldien blijken mocht, dat het afgevoerd wordend water voor de rivier schadelijke bestanddeelen bevat, de concessie in te trekken.

Gedep. Staten besloten dien ten gevolge aan adressanten te kennen te geven, „dat hunne bezwaren zijn ongegrond en geene termen zijn gevonden om het besluit van het Heemraadschapsbestuur van 30 October jl. n°. 703 te vernietigen."

Van dit besluit van Gedep. Staten van 28 Februari l.l. zijn adressanten in beroep gekomen bij Z. M. bij een adres, waarin zij vernietiging vragen van dat besluit, als zijnde het in strijd met het Reglement en met de belangen van het Heemraadschap. Als gronden voor hun verzoek voeren ze daarbij aan:

„dat zij in de eerste plaats het besluit van het Heemraadschapsbestuur in strijd achten met het Reglement, omdat naar hunne meening, de beslissing van het gedane verzoek niet tot de bevoegdheid van het Bestuur maar tot die van de Hoofdingelanden behoort.

„dat het toch niet kan opgaan, zooals heeren Gedep. Staten doen, eene zaak als de onderwerpelijke, waarbij het gebruik van de rivier wordt vergund, voor het ontleenen van water en het toevoeren van naar het oordeel van de ondergeteekenden, met schadelijke stoffen bezwangerd water, tegen eene vergoeding, voor de belanghebbenden, aan het Heemraadschap van f 20 's jaars, waarbij alzoo de geldelijke belangen van het Heemraadschap zijn betrokken, waarbij de uitvoering van nieuwe en buitengewone werken noodig is en waarbij een last van blijvenden aard op het Heemraadschap wordt gelegd en dat nog wel ten behoeve van een eigendom buiten het Heemraadschap gelegen — eenvoudig als een daad van gewoon beheer of van huishoudelijken aard te beschouwen, waartoe het bestuur volgens art. 74 van het meerbedoeld Reglement bevoegd is.

dat de beschikking op het gedaan verzoek wel degelijk behoort tot de bevoegdheid in art. 58 van het zoo even genoemd reglement aan de Hoofdingelanden opgedragen zooals uit den geheelen inhoud van dat artikel blijkt, speciaal uit het bepaalde sub letter *a*, waar het onderzoeken en vaststellen der begrooting en der rekening en de beslissing omtrent alle daartegen ingebrachte bezwaren aan de Hoofdingelanden wordt opgedragen, en waaruit dus volgt dat zij de bevoegdheid hebben te beoordeelen, of de door den belanghebbende voor zijn genot te betalen vergoeding al of niet voldoende is, uit het voorschrift van letter *c*, dat de hoofdingelanden de uitvoering en zelfs de wijze van uitvoering van nieuwe en buitengewone werken, die bij het gebruik maken van de gevraagde vergunning ongetwijfeld zouden noodig zijn, bepalen; uit het bepaalde sub letters *d*, *e* en *f*, dat hun elke beschikking over de eigendommen en de geldelijke aangelegenheden van het heemraadschap toekomt en eindelijk uit het voorschrift van letter *h* dat zij alle overeenkomsten van blijvenden aard ten laste en zelfs ten voordeele van het Heemraadschap hebben goed te keuren.

dat het Heemraadschapsbestuur alzoo door het verleenen der gevraagde vergunning zijne bevoegdheid heeft overschreden en daardoor ook de belangen van de ingelanden, speciaal van de ondergeteekenden, heeft benadeeld en het reglement heeft geschonden.

Dat toch hunne bezwaren voor de verontreiniging van het water, door het ingesteld onderzoek van het technisch chemisch laboratorium van Schalkwijk en Pennink te Rotterdam, en waaruit zou gebleken zijn dat in het door de fabriek afgevoerd wordende water geene stoffen zijn ontdekt waarvan men zou kunnen getuigen dat zij schadelijk voor planten en dieren zijn — niet zijn weggenomen, omdat hun de ondervinding

met andere fabrieken vroeger het tegendeel heeft geleerd, met name de Garancine fabriek te Zevenbergen, hetwelk wegens verontreiniging van water, krachtens besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant is opgeheven, en zij geen waarborg hebben, dat werkelijk het vuile water is onderzocht, terwijl voorts uit het onderzoek niet blijkt of het afgevoerd wordende water ook stoffen bevat, die schadelijk voor den mensch zijn, waar het toch in de eerste plaats op aan komt.

dat eindelijk het Heemraadschapsbestuur door het verleenen der gevraagde vergunning het doel uit het oog heeft verloren, waarmede het Heemraadschap is in het leven geroepen en in stand wordt gehouden, hetwelk in art. 1 van het reglement wordt omschreven als volgt: „het verzekeren van een geregeld beheer van de rivier de Mark en haar verlenging de Dintel zoowel in het belang der afwatering, als dat van de landbouw en scheepvaart."

dat al worden aan het Heemraadschapsbestuur al andere belangen dan die van de afwatering — de gewone zorg van een waterschapsbestuur — opgedragen, daaronder toch niet valt de zorg voor den toevoer van zuiver- en den afvoer van onrein en schadelijk water ten behoeve eener nijverheids-inrichting die nog wel buiten de grenzen van het Heemraadschap is gelegen, waarom de ondergeteekenden niet kunnen begrijpen, hoe het Heemraadschapsbestuur en heeren Gedeputeerde Staten er toe zijn kunnen komen hunne belangen ondergeschikt te maken aan die van iemand welke geheel vreemd is aan het Heemraadschap."

Ged. Staten, door den Minister op het appellatoir adres gehoord, verklaren in hun daaromtrent uitgebracht bericht, te moeten blijven volharden bij de meening, dat bedoelde vergunning niet kan worden gerangschikt onder de overeenkomsten, bedoeld in art. 58 letter *h* van het Reglement, maar beschouwd moet worden als eene daad van gewoon beheer of van huishoudelijken aard, waartoe het bestuur volgens art. 74 bevoegd is. Zij vestigen voorts nog de aandacht op de omstandigheid, dat het bezwaar der adressanten alleen bestaat in de vrees voor de verontreiniging van het water in de rivier, aan welk bezwaar, mocht het later blijken gegrond te zijn, kan worden te gemoet gekomen door de toepassing van de voorwaarde, den concessionaris onder letter *d* der vergunning opgelegd. Zij geven eindelijk in overweging, aan het verlangen der adressanten geen gevolg te geven.

Nadat deze zaak bij den Raad van State werd aangebracht zijn nog ingekomen drie memoriën:

de eerste van J. de Swert voornoemd, die daarin de ongegrondheid tracht te betoogen der beweringen, dat het Heemraadschapsbestuur onbevoegd zou zijn en dat het water van de Mark door den afvoer van het verbruikte water zou worden verontreinigd, en verder, naar aanleiding van het argument, hetwelk opposanten schijnen te willen ontleenen aan hun met nadruk gedaan te kennen geven, dat de fabriek buiten de grenzen van het Heemraadschap ligt, — doen opmerken, dat de meening, alsof het water van de rivier de Mark, die eene bevaarbare en vlotbare rivier is, alléén en bij uitsluiting van alle anderen, ten gerieve van de ingelanden van het Heemraadschap stroomt, eene leer bevat die slechts door al te ver gedreven esprit de clocher kan zijn ingegeven, — dat zijne fabriek ligt tegen de uiterste grens van het Heemraadschap op een afstand van eenige meters van de rivier de Mark en zij voor de

scheepvaart in ruime mate bevorderlijk is, daar zij wekelijks ruim 100.000 kilogr. aan grondstoffen over die rivier doet vervoeren;

de tweede memorie is van het Heemraadschapsbestuur, waarin beweerd wordt, dat het ingestelde beroep niet-ontvankelijk is, omdat geen hooger beroep van het besluit van Gedep. Staten is toegelaten. Dit besluit toch, eene afwijzende beschikking op een verzoek tot vernietiging inhoudende, valt niet in de termen van art. 109 van het reglement, terwijl dan nog het beroep slechts zou openstaan voor het Bestuur of de vergadering van hoofdingelanden, niet voor individueële leden daarvan, zoo als adressanten. De memorie eindigt met eene verwijzing naar de Kon. besluiten van 10 Sept. 1881 n°. 45, 22 Dec. 1881 n°. 19, 1 Juni 1883 n°. 3 en 18 Sept. 1883 n°. 19;

en de derde memorie, nog gevolgd van een nader schrijven, is van den appellant L. Schoenmakers, die, voor 't overige verwijzende naar de stukken, daarin nog aanvoert, niet te weten of te begrijpen hoe het mogelijk is, dat het bestuur zulk eene gevaarlijke vergunning heeft gegeven aan eene fabriek, geheel buiten het Heemraadschap gelegen, die daaraan nooit heeft bijgedragen en altijd, van haar bestaan af (ongeveer 20 jaren), het water door den Binnenpolder te Terheijden, waaronder zij behoort, heeft gelost en nog lost; en zulks nog wel tegen den wil van den Heemraad, van alle Hoofdingelanden en van acht waterschappen van het 8e district, waartegen de kunstwolfabriek is gelegen.

De heer J. de Swert te Breda, als belanghebbende optredende, geeft nader te kennen dat door den afvoer van het verbruikte water in de Mark, het water der rivier niet zal worden verontreinigd.

Hij beantwoordt voorts eene vraag van den Staatsraad Smidt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 18 *Juni* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

Aan de orde is:

I. het beroep van *Ph. Hartog te Woensel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van beenderen, lompen enz. enz.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder dagteekening van 22 April l.l. n°. 41, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door Ph. Hartog te Woensel ingesteld tegen een besluit van Burg.

en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener bewaarplaats van beenderen, lompen, huiden en diergelijke stoffen.

Appellant had onder dagteekening van 19 Januari l.l. aan 't gemeentebestuur het volgende schrijven gericht:

„Ondergeteekende geeft bij deze kennis dat hij aan 't gebouw sectie F n⁰. 873 heeft aangebouwd een bergplaats voor berging van lompen, vellen en aanverwante artikelen, waarvoor hij van UEd. vergunning verzoekt tot uitoefenen van bovengenoemde vermelde artikelen;

„tevens verzoekende vergunning te mogen hebben tot berging van lompen en vellen in een planken gebouw staande op den hoogen weg."

Hoewel bij dit verzoekschrift geen enkel stuk was overgelegd — aldus berichten B. en W. — was door hen toch overgegaan tot het oproepen en hooren van de eigenaars en gebruikers der belendende perceelen. Dit verhoor had plaats op 4 Febr. l.l. en daarbij werden verschillende bezwaren ingebracht, ten gevolge waarvan B. en W. den 9 Febr. d. a. v. besloten, de gevraagde vergunning, voor zooveel betrof de bedoelde bewaarplaats in eene planken loods op het perceel kadastraal bekend in die gemeente in sectie F n⁰. 2920, te weigeren en voor het overige de vergunning bij wijze van proeftijd voor één jaar te verleenen.

Dit laatste gedeelte van het besluit kan hier verder buiten bespreking blijven, omdat het beroep niet dáártegen, maar uitsluitend tegen dat gedeelte, waarbij de vergunning geweigerd werd, is ingericht.

Bij brief van 16 Febr. ll. n⁰. 65 werd door B. en W. van de door hen genomen beschikking aan Hartog kennis gegeven, in dier voege alsof eerst op dien datum de beschikking door hen was genomen. In dien brief wordt het perceel, waartoe de weigering van vergunning betrekking heeft, omschreven als „een reeds bestaand gebouw op het eigendom van Johanna Maria van Doremalen Wed. Johannes van Kemenade en hare kinderen, gelegen alhier op den Fellenoord, bij het kadaster bekend in sectie F nummer . . ."

Bij adres, ingekomen bij het Kabinet op 29 Febr. l.l., verzoekt appellant, dat het besluit van B. en W., waarbij hem vergunning is geweigerd, vernietigd en hem alsnog vergunning verleend worde, aanvoerende, dat door het gemeentebestuur geene redenen voor zijne weigering worden opgegeven en zoodanige redenen ook niet bestaan.

Gedep. Staten van Noordbrabant, door den Minister gehoord, adviseeren, onder overlegging van een door hen ingewonnen bericht van den Hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat, tot vernietiging der beslissing van B. en W., omdat door hen de bepalingen van de artt. 5, 7 en 9 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) niet zijn nageleefd.

Op eene van wege deze Afdeeling aan Gedep. Staten gerichte vraag, of aan art. 15 der zoo even aangehaalde wet wel is voldaan, hebben zij, onder overlegging van een brief van B. en W., te kennen gegeven dat daaruit blijkt, dat de vraag bevestigend moet worden beantwoord.

Verder kwam bij deze Afdeeling nog in een schrijven van appellant, dd. 6 Mei l.l., waarbij hij overlegt een afschrift der beschikking van het gemeentebestuur dd. 9 Febr. ll., welk afschrift, gelijk hij te kennen geeft, „eerst dezer dagen door gezegd

bestuur aan hem is toegezonden en geheel verschilt van dezelfde beschikking vroeger door hem ontvangen en reeds door hem overgelegd." Voorts doet hij daaromtrent nog opmerken dat zij is ongemotiveerd, dat de bezwaren door het gemeentebestuur niet zijn onderzocht en dat zij in allen gevalle ongegrond zijn.

II. het beroep van *den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 13 *Maart* 1884, *waarbij, met gegrondverklaring van een door den gemeenteraad van Rosmalen ingesteld beroep, vernietigd is een besluit van genoemden inspecteur van* 12 *October* 1883, *houdende afkeuring der openbare school te Hintham, gemeente Rosmalen, als schadelijk voor de gezondheid.*

De *Staatsraad* Jhr. van Humalda van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Op den 12 October 1883 werd door den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor de provincien Noordbrabant en Limburg het lokaal der openbare school te Hintham als schadelijk voor de gezondheid afgekeurd.

Die afkeuring werd bij eene schriftelijke verklaring blijkens de stukken, op den 4 November 1883 door Burgemeester en Wethouders van de gemeente Rosmalen in het openbaar afgekondigd. De verklaring van den Inspecteur was overeenkomstig het tweede lid van art. 5 der wet van den 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127), met redenen omkleed en berustte op de navolgende overwegingen:

1⁰. dat het lokaal, lager gelegen dan de straatweg, vochtig is, zichtbaar aan de muren;

2°. dat bij hoogeren waterstand, zooals in 1876, 1880, 1882 en in het begin van 1883, het lokaal onderloopt, 't geen in 1880 twee malen plaats had en dat op 7 Januari van dat jaar, het water ter hoogte van een halven meter in de school werd waargenomen;

3⁰. dat bij invallende vorst na afloop van het water, de vochtige muren aan den binnenkant bevriezen, waardoor meer dan gewone koude wordt veroorzaakt, zeer ten nadeele zoowel van den onderwijzer als van de schoolgaande jeugd;

4°. dat de westelijke muren, waarin zich vele scheuren bevinden, zijn verzakt, welk verschijnsel ook boven de deur der school wordt waargenomen, zoodat het gebouw hem Inspecteur bouwvallig voorkomt;

5°. dat het licht in de school van achter en rechts slecht invalt;

6°. dat de deur van het schoollokaal, zonder portaal of eenige afscheiding in onmiddelijke verbinding is met de buitenlucht, tot groot ongerief der schoolgaande jeugd en van den onderwijzer, daar wind, regen en sneeuw bij het openen der deur onmiddellijk kunnen binnendringen;

7°. dat de verwarming door eenen midden in het lokaal geplaatsten potkachel ondoelmatig is;

8⁰. dat er geene ventilatie kan plaats hebben anders dan door twee des winters niet te gebruiken tuimelramen;

9°. dat petten en kleedingstukken in de school worden opgehangen;

10°. dat het privaat aan het toezicht van den onderwijzer is onttrokken.

Van deze uitspraak kwam de gemeenteraad van Rosmalen den 26 November 1883 bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in beroep, die bij hunne resolutie van 13 Maart 1884, G n°. 165, 2 Afd., den gemeenteraad in zijn beroep gegrond hebben verklaard en het besluit van den geneeskundigen Inspecteur tot afkeuring van het gebouw der openbare school in het gehucht Hintham hebben vernietigd. Gedeputeerde Staten waren van oordeel, dat al de gebreken, die de school te Hintham aankleven, voor herstel vatbaar zijn en geen grond opleveren om daarvoor het gebouw als schadelijk voor de gezondheid der leerlingen af te keuren en overwogen daarbij, dat, volgens mededeeling van het gemeentebestuur, de gemeenteraad van Rosmalen in zijne vergadering van 4 September 1883 bereids had besloten het lokaal zoo te doen verbeteren, dat het aan het Koninklijk besluit van 4 Mei 1883 zou voldoen.

Aan de beslissing van Gedeputeerde Staten was voorafgegaan een onderzoek ingesteld door eene commissie uit dat college, bijgestaan door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat. De uitkomsten van dit onderzoek, 't welk op 21 Februari 1884 plaats had, zijn neergelegd in een rapport, waarvan een afschrift onder de stukken voorkomt en waaruit blijkt, dat het lokaal lager ligt dan de daarlangs loopende weg, dat mitsdien het regenwater tegen de muren van de school afvloeit en dat langs de voorzijde van het gebouw geen goot met afvoerbuizen aanwezig is. Naar het oordeel der commissie uit Gedeputeerde Staten is dit als de hoofdaanleiding van de vochtigheid der muren te beschouwen en is hierin verbetering te brengen door:

1°. den vloer der school p. m. 10 cM. te verhoogen;

2°. langs de voorzijde van het gebouw een verhoogd rabat aan te brengen ter breedte van p. m. 1 M., waardoor het van den weg afloopende water verhinderd wordt tot de muren van het gebouw door te dringen en

3°. langs den voorgevel van de school een goot met afvoerbuizen aan te brengen.

De commissie doet hierbij evenwel opmerken, dat door het verhoogen van den vloer de kubieke inhoud, naar welken thans 70 leerlingen in het lokaal kunnen worden toegelaten, zal verminderen en nog slechts voor 62 leerlingen voldoende zal zijn. Aangezien in 1883 een cijfer van 60 leerlingen is bereikt zou bij de minste toeneming van bevolking de school te klein zijn. Daarom rees bij de commissie de vraag of het in het financieel belang der gemeente wel raadzaam ware tot de bovengenoemde werken over te gaan, te meer omdat aan het bestaande locaal ook nog uit anderen hoofde verschillende vrij kostbare verbeteringen moeten worden aangebracht, tot staving waarvan wordt gewezen op den plavuizen vloer, die zeer slecht is; op de gelegenheid tot afvoer van bedorven lucht, welke gelegenheid thans niet aanwezig is; op het ontbreken van een portaal vóór den ingang met de noodige gelegenheid tot het bergen van kleedingstukken, op de omstandigheid, dat er slechts één privaat is; op den toestand van den westelijken gevelmuur, die op verschillende plaatsen gescheurd is, en op het ongerief, dat het licht gedeeltelijk aan de rechterzijde van de leerlingen invalt, terwijl bovendien aan de schoolmeubelen, met name de kachel, de schoolborden en de schoolbanken, veel te verbeteren valt. De commissie is ten slotte van meening, dat het besluit tot afkeuring niet gewettigd was aangezien het gemeentebestuur zich

bereid had verklaard aan het schoollokaal de gewenschte verbetering aantebrengen. Zij acht het intusschen niet ondienstig aan het gemeentebestuur in overweging te geven de vereischte herstellingen zoo spoedig mogelijk te doen ondernemen.

Tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten, die op dit rapport was gegrond, is van drie zijden verzet aangeteekend.

De Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht, die bij de zaak partij was, kon daarin niet berusten en is daarvan blijkens zijn adres aan den Koning d.d. 28 Maart 1884 in hooger beroep gekomen.

Daarbij geeft hij te kennen, dat de beslissing van Gedeputeerde Staten geen weerlegging inhoudt van de door hem opgegeven redenen maar integendeel het bestaan der aangewezen gebreken op nieuw constateert, met de bijvoeging „dat zij voor verbetering vatbaar zijn;" dat, daargelaten het axioma, dat een gebrek voor verbetering vatbaar is, volgens de wet een schoollokaal, behoort te worden afgekeurd, indien het schadelijk is voor de gezondheid, al zijn de gebreken voor voldoende verbetering vatbaar; dat, moge al de gemeenteraad in September 1883 hebben besloten het schoollokaal zoodanig te doen verbeteren, dat het aan de eischen van het Koninklijk besluit van 4 Mei 1883 voldoet, van de uitvoering van zulk een raadsbesluit niet is gebleken en dat uit den aard der zaak en ook uit de wet volgt, dat er tusschen dergelijk besluit en de afkeuring van een schoollokaal als schadelijk voor de gezondheid geen verband bestaat. Om die redenen wordt bij het appellatoir adres de vernietiging van de beslissing van Gedeputeerde Staten en de handhaving van het besluit tot afkeuring verzocht.

Tevens heeft zich in het geschil gevoegd de schoolopziener in het district 's-Hertogenbosch, die blijkens zijn adres d.d. 27 Maart 1884 bij den Koning in beroep is gekomen krachtens art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127) als interveniant of, zoo die kwaliteit niet mocht gelden, als belanghebbende krachtens art. 14 van diezelfde wet. Volgens dit adres zijn de gebreken van het schoolgebouw te Hintham voor geene herstelling vatbaar; is het lokaal in allen deele slecht, zelfs min of meer bouwvallig; zouden de kosten van herstelling eene gelijke som bedragen als waarvoor een nieuw schoollokaal kan worden gebouwd en zou elke poging tot herstel van het gebouw eene ware geldverspilling moeten worden geacht.

Voorts is nog ingekomen een adres aan den Koning d.d. 10 April 1884 van J. A. van Elten en 16 anderen, allen hoofden van huisgezinnen in het gehucht Hintham, gemeente Rosmalen, die met het besluit tot afkeuring van het schoolgebouw instemmende zich beklagen, dat die uitspraak door Gedeputeerde Staten is vernietigd.

Adressanten wijzen er op, dat het schoolgebouw in 1876, in 1880 twee malen, in 1882, in 1883 onderliep tot eene hoogte respectievelijk van 40, 52, 6, 17 en 28 cM.; dat het onderloopen van het gebouw het onderwijs dikwijls geruimen tijd stil doet staan; dat de met vocht doortrokken vloer en muren daarna nog geruimen tijd op de gezondheid van onderwijzer en leerlingen een hoogst nadeeligen invloed uitoefenen, van welker gevolgen zij meermalen getuigen waren; dat eene ophooging van 10 cM. den toestand niet zou verbeteren en zelfs het regenwater niet zou afweren, dat van den ongeveer 35 cM. hooger gelegen rijksweg naar het schoollokaal afzakt; dat de schadelijke uitwaseming der muren, die tot eene hoogte van bijna 2 M. voortdurend

met schimmel bedekt zijn, bij eene ophooging, die het gebouw watervrij zou maken, nog niet zou zijn weggenomen; dat in dit geval de kubieke inhoud en de hoogte tusschen vloer en zoldering zouden moeten worden vergroot door het af breken van kap en plafond, zoodat niets zou blijven bestaan dan de verzakkende voor- en de op verscheidene plaatsen gescheurde achtergevel. Bovendien betoogen adressanten de wenschelijkheid, dat wegens de nabijheid van den Rijksweg het ontbreken eener speelplaats en het gevaar door het op zij springen van paarden, die voor den stoomtram schrikken, het schoolgebouw worde verplaatst. Zij verzoeken alzoo dat de verklaring van den geneeskundigen Inspecteur worde gehandhaafd en de uitvoering worde verhinderd van een besluit, 't welk aanzienlijke kosten zou vereischen zonder aan het schoolgebouw eenige merkbare verbetering aan te brengen.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op bovenvermelde adressen gehoord, berichten bij hunne missive van 1/3 Mei 1884 G n°. 133, 2e Afd., dat aan het gebouw der openbare school te Hintham verscheidene gebreken kleven, die dringend herstel behoeven, doch die niet van dien aard zijn, dat daarvoor het gebouw als schadelijk voor de gezondheid der leerlingen zou moeten worden afgekeurd. Zij zien de noodzakelijkheid van den bouw eener geheel nieuwe school niet in, daar het gebouw zeer goed voor herstel vatbaar is. Tevens deelen zij mede onder dagteekening van den 26 Maart bericht te hebben ontvangen, dat de gemeenteraad had besloten het schoolgebouw te Hintham op eene afdoende wijze te doen verbeteren en het maken van bestek en teekening aan een deskundige op te dragen. Gedeputeerde Staten zijn van gevoelen, dat tot afkeuring van een schoolgebouw en als een gevolg daarvan tot sluiting der school niet lichtvaardig mag worden overgegaan.

Krachtens machtiging des Konings d.d. 11 Mei 1884, n°. 9, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij missive van 15 Mei d. a. v. n°. 1591, Afd. O, de overweging dezer zaak bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt, waarna bij de Afdeeling bericht is ingekomen zoowel van den schoolopziener in het district 's-Hertogenbosch als van het gemeentebestuur van Rosmalen, dat zij het inzenden van nadere memorien of bewijsstukken niet noodig achten.

III. het geschil *over de woonplaats van de krankzinnige Pieter Noort.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Pieter Noort is in de maand Juli van het jaar 1883 in de gemeente Heiloo in staat van krankzinnigheid aangetroffen en door de politie aangehouden. De aanhouding had naar het schijnt plaats den 13 Juli, althans op dien dag is door den te Heiloo gevestigden geneeskundige F. Schut eene verklaring afgegeven dat de genoemde persoon lijdende was aan krankzinnigheid met aanvallen van razernij en dat zijne opneming en verpleging in een gesticht voor krankzinnigen dringend noodig was en onverwijld behoorde plaats te hebben.

Nog denzelfden dag is op requisitoir van den officier van justitie te Alkmaar door den president der Rechtbank aldaar verlof verleend tot de voorloopige plaatsing van

Pieter Noort in het gesticht Meerenberg te Bloemendaal. De opneming in het gesticht, waar niet terstond plaats was, geschiedde op 16 Juli. De gemeente Heiloo verbond zich tot het voorschieten der verpleegkosten.

Uit inlichtingen door den te Alkmaar wonenden vader van Pieter Noort aan het gemeentebestuur van Heiloo verstrekt en informatien in verband daarmede door dat bestuur bij verschillende andere gemeentebesturen ingewonnen, bleek dat Pieter Noort was geboren te Alkmaar den 7 October 1846, en daar verscheidene jaren had doorgebracht; dat hij, na in Italie als Pauselijk zouaaf in dienst geweest te zijn, in Nederland was teruggekeerd en in 1870 ambtshalve in het bevolkingsregister te Alkmaar was ingeschreven; dat hij in Febr. 1872 was vertrokken naar Castricum; dat hij, na aldaar verbleven en in het bevolkingsregister ingeschreven geweest te zijn van Februari 1872 tot in Januari 1874, was vertrokken naar Haarlemmermeer; dat hij in deze laatste gemeente een korten tijd verblijf had gehouden, toen was vertrokken zonder dat het bestuur der gemeente wist waarheen, en er bij de laatste volkstelling ambtshalve van het bevolkingsregister was afgeschreven.

Omtrent zijn verblijf in de latere jaren waren de inlichtingen, door het gemeentebestuur van Heiloo verkregen, minder nauwkeurig. Sloten was als verblijfplaats genoemd; hij kwam echter aldaar volgens bericht van den burgemeester niet in het bevolkingsregister voor. Ook niet te Nieuweramstel, waar overigens, volgens schrijven van den burgemeester van 10 Dec. 1883 wel tot in Sept, 1883 ingeschreven geweest was zekere Huijbers, gehuwd met Catharina Jacoba Noort, bij wie Pieter Noort gezegd werd ingewoond te hebben. Hij zelf had aan het bestuur van het gesticht Meerenberg opgegeven dat hij den vorigen winter in Amsterdam had gewoond en den laatsten tijd te Heiloo. Zijn vader (die volgens B. en W. van Heiloo onder curatele staat en slechts onvolkomen met de verschillende verblijfplaatsen van zijn zoon bekend is) had bij een bezoek aan zijn zoon in het gesticht als diens beroep opgegeven timmerman en als zijne woonplaats Heiloo.

Nadat het een en ander door het gemeentebestuur van Heiloo aan den Commissaris des Konings in Noordholland was medegedeeld en deze zaak bij Gedeputeerde Staten had aanhangig gemaakt, werd op uitnoodiging van laatstgemeld college de vader van den krankzinnige door den kantonrechter te Alkmaar onder eede gehoord. Zijne verklaring bevestigde dat Pieter Noort te Alkmaar was geboren, dat hij als zouaaf in Pauselijken dienst geweest was en daarna naar Nederland was teruggekeerd. Omtrent den eersten tijd na dien terugkeer werden door den vader opgaven gedaan die met de officieele opgaven van sommige gemeentebesturen, waarvan hiervoren is melding gemaakt, niet wel zijn overeen te brengen. Volgens de verklaring van zijn vader zou Pieter Noort namelijk bij zijn terugkeer uit Italie (in 1868) zich gevestigd hebben te Heiloo en aldaar ongeveer vier jaren hebben gewoond, en vervolgens tot in 1874 gewoond hebben te Alkmaar, terwijl hij werkte in de Schermer. Volgens de opgaven der gemeentebesturen heeft hij daarentegen van 1870 tot 1872 gewoond te Alkmaar, van 1872 tot 1874 te Castricum, vervolgens in dit laatste jaar nog een korten tijd te Haarlemmermeer.

Omtrent de laatste negen jaren verklaarde de vader, dat zijn zoon zich in 1874 op nieuw had gevestigd te Heiloo, alwaar hij was gebleven tot 1878, toen hij was

vertrokken naar Sloterdijk; dat hij daar had gewoond tot den zomer van 1883; dat hij zich toen weder had gevestigd te Heiloo en aldaaar ongeveer drie weken had gewoond ten huize van Adrianus Singers (of Sengers), metselaar, alwaar zich de krankzinnigheid had geopenbaard.

Door Gedep. Staten gevraagd of naar aanleiding van deze verklaring de gemeente Heiloo erkend werd de laatste woonplaats van den krankzinnige geweest te zijn, antwoordden B. en W. dat zij, alvorens dit te erkennen, verzochten dat onder eede mochten gehoord worden genoemde Sengers, metselaar, Jan Pepping, timmerman en Simon Hoedjes, metselaar, allen wonende te Heiloo, van welke personen zij inlichtingen hadden bekomen waaruit bleek dat de opgaven van den vader van P. Noort omtrent de laatste dagen vóór diens aanhouding onjuist waren.

Het verhoor had plaats en de drie genoemde personen verklaarden voor den kantonrechter te Alkmaar: dat in het laatst van Juni of het begin van Juli P. Noort uit Sloterdijk komende in dienst is gekomen bij A. Sengers, bij wien hij vijf dagen in huis heeft gewoond; dat Noort toen vertrokken is naar Uitgeest ten einde te werken aan het bouwen van de hofstede van G. Brasser, alwaar hij ook vier à vijf dagen geweest is, waarna hij wegens krankzinnigheid is aangehouden. Dat P. Noort zeker het voornemen had, toen hij uit Heiloo naar Uitgeest is vertrokken, in laatstgenoemde gemeente te blijven, daar hij zijne kleederen en gereedschappen had medegenomen aangezien het werk wel drie maanden zou duren.

Dit stemde in hoofdzaak overeen met de mededeelingen welke B. en W. van Heiloo hadden opgegeven van de drie genoemde personen ontvangen te hebben. Alleen kwam hierin nog voor, dat het bouwen der hofstede van Brasser te Uitgeest door Sengers was aangenomen, dat toen Noort daarheen gezonden werd, het werk, waaraan hij te Heiloo gewerkt had, was afgeloopen, dat Noort te Uitgeest in eene keet met de andere werklieden sliep; dat na vier dagen verblijf te Uitgeest de ziekte zich plotseling openbaarde.

In hetgeen thans aan den dag gekomen was, vonden Gedep. Staten aanleiding aan B. en W. van Uitgeest te vragen of deze hunne gemeente als laatste woonplaats van P. Noort erkenden. B. en W. van Uitgeest antwoordden ontkennend bij een schrijven van 29 Februari 1884 en wel op grond van een verslag der feiten dat zij na een van hunnen kant ingesteld onderzoek meenden te kunnen geven en dat aldus luidde:

Pieter Noort is voor zijn patroon Sengers, te Heiloo, gaan werken als timmerman van een huis, dat deze bouwen moest in de gemeente Heiloo voor Frans Zonneveld, landbouwer aldaar, Reeds den eersten dag bemerkte Zonneveld, dat het met de verstandelijke vermogens van Noort niet in orde was, en de volgende dagen gaf deze bepaalde blijken van krankzinnigheid. Hij liep gedurig van het werk af, maakte allerlei dwaze vertooningen, en bleef na 3 of 4 dagen geheel weg. Zonneveld is toen aan Sengers gaan zeggen, dat hij Noort, wegens diens waanzin, niet meer bij zich aan het werk wilde hebben.

Daarna heeft Sengers genoemden Noort met de werklieden Pepping en Hoedjes naar hier gezonden om aan het huis van Gerrit Brasser te werken, en aan Brasser gezegd, dat hij Noort, die bij Zonneveld alleen werkte, dáár niet meer vertrouwde omdat hij zoo raar deed en hem (Sengers) aan houtwaren enz. groote schade zou

kunnen doen, waarom hij het nu eens bij Brasser wilde beproeven met de twee andere werklieden er bij.

Noort is 's Maandags namiddags bij Brasser gekomen met eenige weinige stukken gereedschap in een mandje, en geene andere kleederen, dan die hij aan het lijf droeg. Brasser bemerkte terstond dat hij niet wel bij 't hoofd was. Zijn werken beteekende niets; hij maakte allerlei zonderlinge gebaren, liep dan eens te springen op den weg en dan weer het veld in, soms door de slooten heen. De twee andere werklieden sliepen in een hooiberg van Brasser, maar wilden Noort niet bij zich hebben. Deze kon gaan slapen in een kalkloods, maar 's morgens was hij meestal weg en kwam dan tegen middag, soms later, terug. Na 3 of 4 dagen op deze wijze aldaar te hebben verbleven, is hij verdwenen."

Minder juist was dus volgens B. en W. van Uitgeest, hetgeen door hunne ambtgenooten van Heiloo was medegedeeld, dat het werk te Heiloo was afgeloopen en dat de ziekte zich te Uitgeest plotseling openbaarde. Het stond bij hen vast dat Noort krankzinnig was toen hij Heiloo verliet; maar, zeggen zij, al was dit niet het geval geweest, dan zou het nog de vraag zijn of hij te Uitgeest woonplaats heeft gehad, want de twee andere werklieden van Sengers hielden hunne woonplaats te Heiloo, waarheen zij elken Zaturdag terugkeerden; en toen Noort met hen naar Uitgeest werd gezonden woonde hij bij Sengers in en was dus ook te Heiloo gevestigd;

Gedep. Staten vroegen nu op nieuw aan B, en W. van Heiloo of deze hunne gemeente erkenden als de woonplaats van P. Noort toen hij krankzinnig werd. Deze antwoordden echter ontkennend bij hun schrijven van 12 Maart 1884.

Deze zaak is krachtens 's Konings machtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 Mei 1884 n°. 2110, afd. B. B.

Daarna zijn bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van B. en W. van Heiloo, eene memorie van B. en W. van Uitgeest, een brief van B. en W. van Nieuwer-Amstel.

De memorie van B. en W. van Heiloo sluit zich aan aan hun hiervoren vermeld schrijven van 12 Maart 1884. Deze beide stukken behelzen eene uitvoerige uiteenzetting van hun gevoelen. De inhoud komt in hoofdzaak hierop neder: P. Noort heeft te Heiloo gehad een domicilie volgens art. 79 B. W.

Zulk een domicilie is, zooals uit de slotwoorden van het artikel volgt, aan de inwoning gebonden. Wanneer deze bestaat, hoe kort het ook zij, heeft de werkman woonplaats in het huis van den meester. Maar die woonplaats wordt ook terstond opgeheven wanneer hij dat huis verlaat met het voornemen er niet terug te keeren, al blijft hij in denzelfden dienst. Dit wordt o. a. geleerd door Opzoomer, het Burg. Wetb. pag. 152, 2e editie en Diephuis § 361 en 362. P. Noort nu heeft, toen hij naar Uitgeest ging, het huis van Sengers verlaten met het voornemen er niet terug te keeren. Immers vooreerst was hij maar wat men noemt een "losse" knecht bij Sengers; ten tweede heeft hij zijne kleederen en gereedschappen medegenomen naar Uitgeest, en ten derde heeft Sengers nooit de bedoeling gehad zijn knecht bij voortduring kost en inwoning te verschaffen, iets waarvoor bovendien zijn huis te klein en zijn gezin te groot is. Met het vertrek van Noort naar Uitgeest

hield dus de exceptioneele bepaling van art. 79 B. W. op van kracht te zijn en werd weder toepasselijk art. 74 B. W,

En nu is de noodzakelijkheid om Noort in een krankzinnigengesticht te plaatsen niet ontstaan, terwijl hij te Heiloo bij Sengers inwoonde; eerst nadat hij vier dagen te Uitgeest had doorgebracht, brak de ziekte in hevige mate los. Aangenomen dat hij ook reeds vroeger te Heiloo zeer raar gedaan heeft, zooals B. en W. gaarne willen gelooven, dan kan dit wel een nieuw bewijs opleveren dat het voornemen niet bestond bij Sengers terug te keeren, daar het niet aannemelijk is dat deze zulk een man langer bij zijn talrijk gezin zal hebben willen herbergen, maar overigens doet het niet ter zake. Want het komt er niet op aan waar de eerste verschijnselen van krankzinnigheid zich openbaren, maar waar de noodzakelijkheid ontstaat den krankzinnige in een gesticht af te zonderen. Aangenomen dat Noort krankzinnig was toen hij te Uitgeest kwam, dan is er grond om te veronderstellen dat hij het ook reeds was toen hij te Heiloo kwam; en welke gemeente zou dan de tot verpleging aangewezene zijn? Het is waar dat Noort slechts vier dagen in Uitgeest doorbracht, maar in Heiloo bracht hij er ook slechts vijf door.

Er wordt nog op gewezen dat de twee andere arbeiders, waarmede Noort te Uitgeest was, wat hunne woonplaats betreft, in een geheel ander geval verkeerden. Deze hadden hun hoofdverblijf te Heiloo; Noort had er, toen hij naar Uitgeest vertrok, geene woning meer.

Ten slotte wordt opgemerkt dat Noort zonder toestemming des Konings als zouaaf in Pauselijken dienst getreden is en daardoor de hoedanigheid van Nederlander heeft verloren; er wordt daaraan de vraag verbonden of eene gemeente gehouden is iemand te doen verplegen die geen Nederlander is, of dit gemeentezaak is dan wel Rijkszaak.

In de memorie van B en W. van Uitgeest wordt verwezen naar de vroeger gedane opgave van feiten; wordt aangevoerd dat P. Noort te Uitgeest geene verklaring gedaan heeft zooals bedoeld wordt in art. 76 B. W., dat hij er geene woning, geen kosthuis had en bij niemand inwoonde; dat hij er vroeger niet gewoond had en er geheel onbekend was; en voorts aangemerkt dat B. en W. van Heiloo niet ontkennen dat P. Noort krankzinnig was toen hij naar Uitgeest gezonden werd, waarop de memorie dan laat volgen dat van een krankzinnige niet gezegd kan worden dat hij voornemens is hier of daar zijne woonplaats te gaan vestigen, daar hij handelt zonder bewustzijn.

B. en W. van Nieuwer-Amstel deelen in hun schrijven mede dat P. Noort in 1883 tijdelijk verblijf moet gehouden hebben bij zijn zwager F. Huijbers, van wien hiervoren reeds gesproken is.

Voorts zeggen zij dat P. Noort den 9 April 1883 te Nieuwer-Amstel is gearresteerd wegens landlooperij en als verdacht van diefstal, waarop eene veroordeeling tot twee maanden celstraf door de rechtbank te Amsterdam volgde; dat hij steeds een zwervend leven schijnt geleid en zich nu hier dan daar bevonden te hebben.

B. en W. zijn van meening dat de gemeente Nieuwer-Amstel geheel staat buiten het geschil over de woonplaats van P. Noort.

De burgemeester van Heiloo, de heer Mr. H. F. DE WILDT, tracht nader aan te toonen dat deze gemeente niet met het onderhoud van den krankzinnige kan worden belast omdat de krankzinnigheid niet daar, maar te Uitgeest werd ontdekt.

De burgemeester van Uitgeest, de heer A. van Nienes, mede als belanghebbende tegenwoordig, verlangt niet het woord te voeren. Hij geeft alleen, even als diens ambtgenoot van Heiloo, eenige inlichtingen op vragen door den president en de leden der Afdeeling tot hem gericht.

IV. het beroep van *W. van Maastrigt te Zevenbergen van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Uit het huwelijk van Johannes Cornelis van der Stee met Judoca de Bakker, beide geboren en vroeger gewoond hebbende te Santvliet in België, thans wonende te Zevenbergen, zijn geboren zes zonen.

De oudste, Johannes Baptista, is geboren te Santvliet 20 Januari 1849. De tweede, Johannes Michael Josephus, is geboren te Santvliet 6 September 1851. De derde, Johannes Cornelis, is geboren te Zevenbergen 28 Maart 1860. De vierde, Constantinus Alexander, is geboren te Zevenbergen 12 Mei 1861. De vijfde, Petrus, is geboren te Zevenbergen 11 September 1863. De zesde, Ludovicus Johannes, is geboren te Zevenbergen 29 November 1864.

Deze laatste, loteling van dit jaar, is door den militieraad voor den dienst aangewezen, doch op het daartegen door zijn vader ingesteld beroep door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van den dienst vrijgesteld bij uitspraak van 17 April n°. 67.

Deze uitspraak berust hierop dat de appellant J. C. van der Stee, die op 7 Augustus 1853 zich met zijn gezin in Nederland heeft gevestigd, heeft zes zonen ; dat daarvan de twee oudsten, Belgen zijnde, volgens de slotbepaling van art. 15 der Militiewet niet voor ingezetenen zijn te houden en alzoo, op grond van het reeds meermalen door de Regeering gevolgd beginsel, ten aanzien der militie hier te lande buiten aanmerking moeten blijven bij de berekening van het getal zonen, aanwezig in het gezin waartoe zij behooren; dat derhalve van de zes zonen van den adressant, slechts vier hier te lande militieplichten te vervullen hebben; dat van deze vier zonen, waarvan de loteling Ludovicus Johannes de jongste is, de oudste in 1880 heeft vrijgeloot, de tweede in 1881 en de derde in 1883 plaatsvervangers hebben gesteld die nog in dienst zijn; dat bijgevolg de loteling Ludovicus Johannes van der Stee, volgens de tabel, bedoeld in art. 49 der militiewet, recht heeft op vrijstelling wegens broederdienst.

Van deze uitspraak is bij den Koning in beroep gekomen Willem van Maastrigt, de loteling die tengevolge der uitspraak aan de beurt van oproeping is gekomen. Zijn adres, waarin hij opgeeft dat de uitspraak ter zijner kennis is gebracht bij brief van B. en W. van Zevenbergen van 22 April, is gedagteekend 29 April. Het volgende wordt hier uit dat adres overgenomen :

„dat de uitspraak tot vrijstelling van den loteling L. J. van der Stee alleen berust op de stelling, dat de beide oudste broeders van dien loteling, Belgen (dus vreemdelingen) zouden zijn, die volgens de slotbepaling van art. 15 der militiewet, ten aanzien

der militie hier te lande buiten aanmerking moeten blijven bij de berekening van het getal zonen in het gezin van der Stee;

„dat deze stelling echter geheel fautief is, blijkt daghelder uit Uwer Majesteits besluit van 30 September 1883 n⁰. 23, in zake het beroep van J. Pape te Montfoort, waar met zoovele woorden wordt aangetoond, dat in gevallen, gelijk ook het onderwerpelijke, alleen is te rekenen met art. 15, 2e alinea 1⁰. en dat de 3e alinea van dat artikel, hier geheel buiten toepassing valt;

„dat het toch geheel buiten tegenspraak is, zelfs volgens den inhoud van het bestreden besluit, dat de vader J. C. van der Stee volgens de wet van 28 Juli 1850 (*Stbl.* n°. 44) ingezetene hier te lande was reeds toen de beide oudste zonen in de termen van inschrijving voor de militie vielen; dat uit het besluit wel niet is te constateeren of die oudste zonen al of niet zijn ingeschreven geweest, maar wat daarvan zij, in elk geval kunnen zij niet buiten berekening blijven bij het getal zonen;

„dat ook uit het bestreden besluit niet blijkt op welke gronden de Militieraad, den loteling L. J. van der Stee tot den dienst heeft aangewezen, of dit was, wegens het niet inleveren van een attest van het getal broeders, of uit welken hoofde, zoodat adressant die gronden niet kan ondersteunen of ter toetse brengen;

„dat hij echter het vorenstaande reeds voldoende acht tot staving van de gegrondheid van zijn bezwaar."

Omtrent dit adres is een bericht ingewonnen van den Commissaris des Konings in Noordbrabant, die verwijst naar de motieven der uitspraak van Gedep. Staten en tot handhaving daarvan adviseert, met overlegging van een getuigschrift van den burgemeester van Zevenbergen, aanwijzende het aantal zonen uit het huwelijk van Johannes Cornelis van der Stee en Judoca de Bakker geboren en van uittreksels uit de stamboeken der corpsen, waarbij de plaatsvervangers van den vierden en den vijfden zoon dienen.

Deze zaak is krachtens 's Konings machtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Mei 1884 n⁰. 782, afd. M. en S.

Sedert is bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van W. van Maastrigt. Daarin wordt gezegd dat in het bericht van den Commissaris des Konings eenvoudig wordt verwezen naar het besluit van Gedeputeerde Staten, maar niet medegedeeld op welke gronden de militieraad te Breda den loteling L. J. van der Stee dienstplichtig verklaarde, en evenmin aangewezen om welke redenen die uitspraak foutief was. Appellant verzoekt dat hieromtrent onderzoek gedaan worde.

Ten aanzien van het besluit van Gedeputeerde Staten wordt in de memorie opgemerkt dat daarbij als onomstootelijke waarheden worden aangenomen 1°. dat de twee oudste zonen van van der Stee Belgen zijn, en 2⁰. dat meermalen is beslist in den geest van het besluit.

Vervolgens gaat de Memorie aldus voort. „Hiertegen valt op te merken ad 1°. In het ambtsbericht van den heer Commissaris des Konings in Utrecht, d.d. 9 Juli 1883, in zake het geschil Pape te Montfoort, in mijn adres reeds vermeld, wordt onder meer zoo terecht gezegd:

„Waar uit de voorschriften van art. 15 der Militiewet overtuigend blijkt dat ter

bepaling van het ingezetenschap in den zin van de 1e alinea van het artikel, van een jongeling, moet worden te rade gegaan met den rechtstoestand van zijn vader, moeder of voogd en alleen bij ontstentenis van dezen laatsten de rechtstoestand van den jongeling zelven in aanmerking kan komen, schijnt het niet aannemelijk dat de slotalinea rechtstreeks en uitsluitend den minderjarige zou betreffen." — Dit toegestemd en erkend zijnde dat de vader J. C. van der Stee, bij het bereiken door zijne twee oudste zonen van den militieplichtigen leeftijd, hier te lande was gevestigd of ingezetene was volgens de wet van 28 Juli 1850 (*Stbl.* n_o. 44) vervalt ook de aangenomen grond dat die zonen als Belgen buiten de militiewet vallen, en niet onder het getal zonen zouden medetellen. Mogen zij in der tijd verzuimd hebben zich te doen inschrijven voor de militie, dat verzuim, waardoor zij vrij van dienst zijn gebleven, kan nu bovendien niet het gevolg hebben, dat een jongere broeder zich daarvan zou kunnen bedienen, om een ander, in dit geval de ondergeteekende, dienstplichtig te doen worden.

Bovendien zijn de twee oudste zonen van der Stee geen Belgen meer en thans als zelfstandige personen beschouwd. Zij hebben na hunne meerderjarigheid de hoedanigheid van Belg verloren door het vestigen hunner woonplaats buiten België met het kennelijk oogmerk om daarheen niet terug te keeren, hetgeen voldoende uit de omstandigheden hunner vestiging hier te lande kan worden opgemaakt.

Zij waren alzoo vroeger militieplichtig en nu evenmin Belgen, zoodat zij bij het getal zonen in het gezin van der Stee moeten worden medegerekend.

Deze grond komt dus te vervallen en ad 2°. zij opgemerkt, dat al moge meermalen zijn beslist in den geest van het nu bestreden besluit het niet ongehoord en ook niet in strijd met het recht is, dat later blijkt, dat het noodig wordt een anderen weg te volgen.

Meermalen wordt een lang gevestigde jurisprudentie verbroken door nader aan het licht gekomen rechtsbeginselen.

De ondergeteekende blijft van oordeel, dat de geschiedenis van art. 15 der militiewet, gelijk die in zake Pape te Montfoort is medegedeeld, duidelijk doet zien dat vroegere toepassingen van het slot van gezegd art. 15 niet bij voortduring kunnen gehandhaafd blijven.

Nog is ingekomen een schrijven van den gemachtigde van den loteling van der Stee, waarbij worden ingezonden de geboorte-akten van de ouders en de twee oudste broeders van dien loteling.

De heer Mr. Ch. van Dam, advocaat te Breda, als gemachtigde van den belanghebbende van der Stee optredende, dringt nader aan op handhaving van het besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 *Juni* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat : Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten als:

1°. van 14 Mei 1884, no. 15, houdende beschikking op een beroep van *J. T. Noordhof en A. H. Burghgraef, te Spijk, gemeente Bierum, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij zij niet-ontvankelijk zijn verklaard in hun verzoek om uitspraak in een geschil tusschen hen en het Bestuur van het* 4e *onderdeel van het waterschap Fivelingoo, betreffende eenen houten pendam.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 155).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een beroep van J. T. Noordhof en A. H. Burghgraef te Spijk, gemeente Bierum, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij zij niet-ontvankelijk zijn verklaard in hun verzoek om uitspraak in een geschil tusschen hen en het Bestuur van het 4e onderdeel van het waterschap Fivelingoo, betreffende eenen houten pendam;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 April 1884, n°. 17;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 9 Mei 1884, n°. 9, Afdeeling Wat. A.;

Overwegende, dat adressanten in 1882 aan de beslissing van Gedeputeerde Staten krachtens art. 104 van het Reglement voor het waterschap Fivelingoo een geschil hebben onderworpen tusschen hen en het bestuur van het 4e onderdeel van genoemd waterschap gerezen over de bevoegdheid van dat Bestuur, ten aanzien eener door hetzelve bewerkstelligde opruiming van een houten pendam, door adressanten ter vervanging van een aardendam geplaatst in een sloot tusschen de perceelen van den eersten adressant en die van de Spaarbank te Spijk in de gemeente Bierum;

dat Gedeputeerde Staten, zonder in dit geschil eene uitspraak te doen, bij resolutie van 1 December 1882 n°. 69 verklaarden, dat die zaak stond ter cognitie van het Waterschapsbestuur;

dat van deze beslissing geen beroep bij Ons is ingesteld;

dat adressanten thans het boven gerelateerd bezwaar op nieuw bij Gedeputeerde Staten hebben aangebracht en op nieuw verzoeken eene uitspraak in dit geschil;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 28 December 1883, n°. 1, adressanten niet-ontvankelijk verklaarden, aangezien op dit verzoek reeds was beschikt bij hun besluit van 1 December 1882 n°. 69;

dat adressanten van deze beslissing Onze voorziening hebben ingeroepen;

Overwegende, dat adressanten, nu zij in de beschikking van Gedeputeerde Staten van 1 December 1882 berust hebben en daarvan niet te bekwamer tijd in beroep zijn gekomen, onbevoegd zijn andermaal eene beslissing van Gedeputeerde Staten over hetzelfde geschil te vragen;

dat derhalve adressanten terecht door Gedeputeerde Staten zijn verklaard niet-ontvankelijk;

Gezien het Reglement voor het Waterschap Fivelingoo, vastgesteld door de Staten van Groningen 21 December 1870 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 27 April 1871 n°. 7 (Provinciaal Blad n°. 54).

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven de niet-ontvankelijk-verklaring, uitgesproken door Gedeputeerde Staten bij resolutie van 28 December 1883, n°. 1.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Oranje-Nassau, den 14 Mei 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. GEVERS DEIJNOOT.
Refs.

2°. van 6 Juni 1884, n°. 19, houdende beschikking op het beroep van *A. A. Burghgraef, te Spijk, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij hij niet-ontvankelijk is verklaard in zijn verzoek om uitspraak, krachtens art.* 104 *van het waterschapsreglement voor Fivelingoo, in een geschil tusschen hem en het waterschapsbestuur van het* 4e *onderdeel van Fivelingoo over de toepassing van art.* 89 *van gezegd reglement.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 155.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van A. H. Burghgraef, te Spijk, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij hij niet-ontvankelijk is verklaard in zijn verzoek om uitspraak, krachtens art. 104 van het Waterschapsreglement voor Fivelingoo, in een geschil tusschen hem en het Waterschapsbestuur van het 4e onderdeel van Fivelingoo over de toepossing van art. 89 van gezegd reglement;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 April 1884 n°. 17;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 9 Mei 1884, n°. 9, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende dat A. H. Burghgraef, geneesheer te Spijk, en J. T. Noordhof, rentenier aldaar, beklemde meiers zijn van perceelen, begrensd westelijk aan den rijweg van Spijk naar Losdorp, noordelijk en oostelijk aan het Spijksche Maar, en welke

perceelen ten zuiden begrensd worden door land, aan de spaarbank te Spijk toebehoorende en daarvan door eene sloot gescheiden, die tevens in de afwatering voorziet van eene midden in die perceelen aangelegde en door grachten omringde particuliere begraafplaats;

dat nu, even vóór de gemelde sloot in het Maar uitwatert, sinds menschen geheugenis een dam heeft gelegen, die met toestemming van het Bestuur der spaarbank door adressant en Noordhof is vervangen door een houten pendam;

dat die pendam dient om het water in de bewuste sloot te schutten, die anders daar de bodem der sloot hooger ligt dan de middelbare waterspiegel van het Maar, in den regel droog zou loopen;

dat het bestuur van het 4e onderdeel van het Waterschap Fivelingoo, ten einde te gemoet te komen aan klachten, door het Bestuur der bijzondere begraafplaats ingebracht, heeft gelast opruiming van dien pendam;

dat, toen aan dit bevel niet werd voldaan, het Waterschapsbestuur die opruiming heeft doen bewerkstelligen;

dat adressant en Noordhof zich alstoen bij adressen van 9 en 12 October 1882 hebben gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek, krachtens art. 104 van het Reglement voor het Waterschap Fivelingoo, uitspraak te willen doen in een geschil over de toepassing van art. 89 van gezegd Reglement, met name over de vraag of het Waterschapsbestuur bevoegd was den bewusten pendam op te ruimen;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 1 December 1882 n°. 69, 1e Afdeeling, aan adressanten te kennen gaven, dat het hier eene zaak betrof, die ter beoordeeling stond van het Waterschapsbestuur, en niet van hun college, zoodat aan het verzoek geen gevolg kon worden gegeven;

dat appellant, in stede van van deze beslissing Onze voorziening in te roepen, vervolgens eenen houten pendam heeft geplaatst hooger op in de sloot tusschen de perceelen H. 228 en 465, beide aan appellant toebehoorende;

dat het Waterschapsbestuur ook van dezen pendam de opruiming gelast heeft, doch adressant, in stede van daaraan te voldoen, daar naast eenen tweeden houten pendam heeft doen plaatsen, de ruimte daartusschen met aarde heeft doen aanvullen en op dien dam een hekwerk heeft doen plaatsen;

dat het waterschapsbestuur alstoen in dien dam eene pomp heeft doen plaatsen, waarop adressant de geheele sloot van den pendam tot aan de gracht der begraafplaats heeft doen dempen;

dat het waterschap alsnu de sloot heeft doen opgraven, ten einde in de afwatering der begraafplaats weder behoorlijk te voorzien;

dat adressant zich daarop op nieuw tot Gedeputeerde Staten heeft gewend, met verzoek krachtens art. 104 van het Reglement voor het waterschap Fivelingoo uitspraak te willen doen in een geschil, gerezen tusschen hem en het waterschapsbestuur over de toepassing van art. 89 van gezegd Reglement, daarbij aanvoerende, dat genoemd artikel, als in strijd met art. 625 van het Burgerlijk Wetboek, alle verbindende kracht mist en dus in het geheel niet mocht worden toegepast; dat het overigens, voor zoover daaraan nog uitvoering zou mogen worden gegeven, verkeerd is toegepast, daar de sloot niet op den legger voorkomt en derhalve niet als schouwbaar object is

onderworpen aan het toezicht van het waterschapsbestuur, weshalve hij verzocht dat Gedeputeerde Staten, uitspraak doende in gezegd geschil, mochten verklaren, dat het Waterschapsbestuur onbevoegd was tot het bevelen en doen verrichten van bovenomschreven handelingen, met last op het Bestuur om den pendam tusschen de perceelen van Noordhof en van de spaarbank te herstellen, de pomp weg te nemen in den nieuwen dam tusschen de perceelen H 228 en 465, de aldaar opgegraven sloot weder te doen dichten en aan hem de toegebrachte schade te vergoeden;

dat Gedeputeerde Staten bij resolutie van 28 December 1883, n^{0}. 2, 1e Afdeeling, den adressant niet-ontvankelijk verklaarden ten aanzien der bezwaren, ingebracht bij hun college, voor zoover daarop betrekking had hunne resolutie van 1 December 1882 n^{0}. 69, 1e afdeeling, en wat de overige aangevoerde bezwaren betrof, betrekkelijk de handelingen van het waterschapsbestuur, ten zijnen opzichte sedert December 1882 gepleegd, te kennen gaven, dat eene administratieve uitspraak over de beweerde onbevoegdheid van het bestuur, thans, nu requestrant door stilzitten had berust en door daden van eigen richting eene administratieve beslissing had onmogelijk gemaakt, geenerlei bindend en voor uitvoering vatbaar gevolg zou kunnen hebben, weshalve hij ook te dezen aanzien niet-ontvankelijk werd verklaard, terwijl overigens de eisch wegens schadevergoeding uit hoofde van onrechtmatige daden niet bij den administratieven rechter kon worden aangebracht;

dat adressant van deze beslissing alsnu Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat adressant, voor zoover hij verlangde, dat Gedeputeerde Staten bij wijze van uitspraak in een geschil zouden beslissen, of het waterschapsbestuur bevoegd was den houten pendam tusschen de landen van Noordhof en van de spaarbank op te ruimen, te recht niet-ontvankelijk is verklaard;

dat toch datzelfde verzoek door hem met Noordhof reeds in October 1882 was gedaan en van de beschikking op dat verzoek door Gedeputeerde Staten gegeven, binnen den daarvoor vastgestelden termijn had kunnen zijn in beroep gekomen;

dat, nu zulks verzuimd is, niet thans op nieuw over dezelfde feiten eene uitspraak in hooger beroep, nadat de daarin gestelde termijnen zijn verloopen, kan gedaan worden;

dat Burghgraef echter bovendien eene beslissing verlangt over de bevoegdheid van het waterschapsbestuur met opzicht tot de door dat Bestuur ten aanzien van den dam en de sloot tusschen de perceelen H 228 en 465 verrichtte handelingen;

dat dit geschil thans voor het eerst aan de beslissing van Gedeputeerde Staten was onderworpen en deze daaromtrent geene niet-ontvankelijkheid, ook niet op de in het besluit daarvoor aangevoerde gronden, konden uitspreken, maar ten dien aanzien een uitspraak in het geschil hadden behooren te doen;

dat zoodanige beslissing derhalve thans door Ons moet gegeven worden;

dat intusschen de vraag, of art. 89 voornoemd in strijd is met art. 625 van het Burgerlijk Wetboek, in dit geding niet voor oplossing vatbaar is, terwijl evenmin bij Ons een eisch tot schadevergoeding kan worden aangebracht uithoofde van gepleegde onrechtmatige daden, aangezien alleen de burgerlijke rechter bevoegd is daarover te oordeelen;

dat derhalve slechts te beslissen valt of art. 89 verkeerd is toegepast, met andere

woorden, of het waterschapsbestuur bevoegd was die daden te verrichten met opzicht tot meergenoemde dam en sloot, waarover adressant zich beklaagde;

Overwegende dienaangaande, dat art. 89 alle slooten bedoelt, die afwateren op een onder schouw staand kanaal;

dat nu de bewuste sloot haar water afvoert op het Maar, — eenen watergang, die op den legger voorkomt en aan de schouw van het waterschapsbestuur onderworpen is;

dat gezegd artikel uitsluitend aan het waterschapsbestuur de bevoegdheid toekent om te beslissen, wat noodzakelijk moet geschieden ten behoeve der afwatering van achtergelegen perceelen;

dat, nu het Bestuur in het belang der hooger gelegene bijzondere begraafplaats eene vrije afstrooming noodzakelijk heeft geoordeeld en daarvoor na gedane aanzegging door adressant niet werd gezorgd, het waterschapsbestuur krachtens art. 90 alleszins bevoegd was al datgene te verrichten, wat het daartoe dienstig oordeelde;

dat, voor zooveel daarbij inbreuk op eigendoms- of andere zakelijke rechten wordt beweerd, de beslissing daarover uitsluitend tot de bevoegdheid van den burgerlijken rechter behoort;

dat derhalve op adressants verzoek, voor zooveel het die bewering betreft, niet door Ons kan worden beschikt;

Gezien artt. 80, 89, 90 en 104 van het Reglement voor het waterschap Fivelingoo, zooals dat door de Staten van Groningen is vastgesteld in hunne vergadering van 21 December 1870, goedgekeurd bij Ons besluit van 27 April 1871 n°. 7 (Prov. Blad 1871 n°. 54);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 28 December 1883 n°. 2, voor zooveel het niet betreft de niet-ontvankelijk-verklaring ten aanzien van de bezwaren, reeds in 1882, ingebracht, en waaromtrent bij resolutie van Gedeputeerde Staten van 1 December 1882 n°. 69 reeds is beslist, te verklaren, dat volgens art. 89 van het Reglement voor het waterschap Fivelingoo de bevoegdheid, daar aan het Bestuur gegeven, niet beperkt is tot de wateren, die op den legger voorkomen, maar zich uitstrekt tot alle sloten, waardoor het water van achtergelegen perceelen naar onder schouw staande kanalen moet afstroomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, 6 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 10 Juni 1884, n°. 25, houdende beschikking op het adres van *Harm Nieuweg te Nieuwe Pekela, daarbij verzoekende, dat het den Koning behage hem vrij te stellen van den militairen dienst, als hebbende hij zich bij de op 26 Februari l.l. te Oude Pekela gehouden loting voor de nationale militie, door zijn eerstgetrokken nummer werkelijk vrijgeloot.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 231).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Besckikkende op het adres van Harm Nieweg te Nieuw-Pekela, daarbij verzoekende, dat het Ons behage hem vrij te stellen van den militairen dienst, als hebbende hij zich bij de op 26 Februari l.l. te Oude-Pekela gehouden loting voor de nationale militie door zijn eerstgetrokken nummer werkelijk vrijgeloot;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Mei 1884, n°. 28;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juni 1884, n°. 843, Afd. M. S.;

Overwegende, dat de op 26 Februari l.l. gehouden loting voor de nationale militie te Oude-Pekela regelmatig heeft plaats gevonden van n°. 1 tot en met n°. 26 van de alphabetische naamlijst;

dat daarop adressant, n°. 28 dier lijst, ter loting opgeroepen, een nummer (volgens zijne verklaring n°. 37) uit de bus heeft getrokken en dat nummer aan den Militie-Commissaris heeft overhandigd, die het ontrold heeft;

dat deze ambtenaar echter onmiddellijk daarop bemerkte dat adressant te vroeg had geloot en het door dezen getrokken nummer wêer heeft opgerold, in de bus gedaan, deze goed heeft omgeschud, en vervolgens de loting bij n°. 27 heeft doen aanvangen, waarna zij tot het einde weer regelmatig is geschied, bij welke aan adressant n°. 5 is ten deel gevallen;

dat hij zich daarop heeft gewend tot Gedeputeerde Staten van Groningen, verzoekende overeenkomstig zijn eerstgetrokken nummer, vrijstelling van den dienst, doch dat dit college bij gemotiveerde resolutie van 14 Maart 1884 n°. 60*b*, 3e afdeeling, na te hebben overwogen, dat ofschoon twee onregelmatigheden zijn begaan, de eerste voor adressant niet van invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der loting, die verder met inachtneming der wettelijke bepalingen heeft plaats gegrepen en de tweede geen grond voor hun college tot vernietiging der loting oplevert, zich onbevoegd heeft verklaard aan adressants verzoek te voldoen

dat deze, na op 18 Maart daaraanvolgende van bovenstaand besluit kennis te hebben verkregen, daarop bij adres, op 2 April l.l. bij Ons Kabinet ingekomen, van Ons heeft gevraagd vrijstelling van den dienst, op grond van zijn eerstgetrokken nummer 37;

Overwegende, dat de uitspraak van Gedeputeerde Staten op 18 Maart 1884 ter kennis van adressant is gebracht, terwijl het adres bij Ons Kabinet op 2 April is ingekomen, zoodat derhalve adressant, voor zoover hij van bovenstaande uitspraak van Gedeputeerde Staten is in beroep gekomen, den termijn, door de wet zoowel bij art. 37 als 103 gesteld, niet heeft in acht genomen;

Gezien de wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 10 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 10 Juni 1884, n°. 26, houdende beschikking op het beroep van *Teunis Laverman, loteling der lichting van* 1884 *voor de gemeente Abcoude-Baambrugge c. a., van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van* 3 *April* 1884 n°. 54, *waarbij zijne aanwijzing voor den dienst der nationale militie is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 244.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Teunis Laverman, loteling der lichting van 1884 voor de gemeente Abcoude-Baambrugge c. a., van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 3 April 1884 n°. 54, waarbij zijne aanwijzing voor den dienst der nationale militie is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Mei 1884 n⁰. 33;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juni 1884 n⁰. 844, Afd. M. S.;

Overwegende, dat appellant de jongste is uit een gezin van twee in leven zijnde zonen, waartoe vroeger ook behoorde een oudere op 18 April 1881 overleden broeder;

dat er geen verschil van gevoelen is ten aanzien van het punt, dat deze overleden broeder, die vrijwillig gediend heeft, evenwel geen volle vijf jaren na het voleindigen van zijn zestiende levensjaar diende en alzoo niet in aanmerking kan komen om voor appellant eenen grond tot vrijstelling wegens broederdienst op te leveren;

dat het daarenboven feitelijk vaststaat, dat des appellants oudere, nog in leven zijnde broeder in 1880 door den Militieraad van den dienst is vrijgesteld, zonder dat tegen die vrijstelling door iemand is opgekomen;

dat appellant echter, wiens aanwijzing voor den dienst door Gedeputeerde Staten werd gehandhaafd, zich daardoor bezwaard acht, op grond dat in 1880 zijn broeder verkeerdelijk van den dienst zou zijn vrijgesteld wegens broederdienst; dat die onjuiste vrijstelling hem thans niet mag benadeelen;

dat integendeel moet worden aangenomen, dat de dienst zijns broeders door een ander is waargenomen, en deze plaatsvervanging hem, appellant, aanspraak geeft op vrijstelling wegens broederdienst, weshalve hij die vrijstelling alsnog inroept;

Overwegende, dat, gelijk uit voormelde feiten volgt, voor de toepassing der wet op de nationale militie de appellant de jongste is van twee broeders, van welke de oudste niet dient of gediend heeft en in 1880 zelfs uitdrukkelijk van den dienst werd vrijgesteld;

dat het voor de beslissing op het tegenwoordig beroep volkomen onverschillig is, om welke reden in 1880 aan den oudsten der in leven zijnde broeders vrijstelling werd toegekend, vermits de daaromtrent genomen beslissing, reeds langen tijd begroeid zijnde, als gewijsde zaak behoort te worden geëerbiedigd en geen onderwerp van beoordeeling meer kan uitmaken;

dat in allen gevalle, hoe men die beslissing ook moge willen beschouwen, het feitelijk boven allen twijfel verheven is, dat bedoelde oudere broeder, zelf niet dienende of gediend hebbende, ook geenen plaatsvervanger gesteld heeft en zelfs, als in 1880 van den dienst zijnde vrijgesteld, geenen plaatsvervanger heeft kunnen stellen;

dat er mitsdien naar de wet geenerlei grond bestaat voor appellant om zich op vrijstelling wegens broederdienst te kunnen beroepen en hij terecht voor den dienst is aangewezen;

Gezien de wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n⁰. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 10 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5°. van 10 Juni 1884, n°. 27, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *Jacob Erwteman te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van* 9 *April* 1884, 4e *afd.* n°. 1, *waarbij de aanwijzing van zijn zoon Israël tot den dienst bij de nationale militie is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 346).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Jacob Erwteman te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 9 April 1884, 4e afd. n°. 1, waarbij de aanwijzing van zijn zoon Israël tot den dienst bij de nationale militie is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Mei 1884, n°. 34;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juni 1884 n°. 845, Afd. M. S.;

Overwegende, dat appellants zoon Israël, loteling van dit jaar voor de nationale militie uit de gemeente Amsterdam, de tweede is uit een gezin van zes zonen, waarvan de vier jongste den militieplichtigen leeftijd nog niet hebben bereikt; doch waarvan de oudste in 1876 tot den dienst is aangewezen en een plaatsvervanger stelde die van 5 Mei 1876 tot 1 Mei 1877 diende bij het 7e regement infanterie, op welk laatste tijdstip hij met een briefje van ontslag uit den dienst is verwijderd, waarna een tweede plaatsvervanger is gesteld, die blijkens de overgelegde extracten uit de stamboeken op 24 Mei 1877 bij het 7e regement infanterie is ingedeeld, op 12 Januari 1878 is overgegaan bij het bataillon mineurs en sappeurs met eene vrijwillige verbindtenis voor zes jaren en den 9 Augustus 1878 is gepasporteerd, wegens lichaamsgebreken, bestaande in longknobbelzucht met herhaalde bloedspuwing, ontstaan niet

door gevorderde of bevolen militaire diensten en niet ten gevolge van omstandigheden, verrichtingen of vermoeienissen aan de uitoefening van den militairen dienst verbonden, doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag (In doch niet door den dienst), onder toekenning van eene aan hem uitbetaalde gratificatie voor eens ten bedrage van vijftig gulden."

dat appellant van de uitspraak van den Militieraad, waarbij zijn tweede zoon Israël voor den dienst werd aangewezen, in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, die het beroep hebben afgewezen, op grond dat de dienstvervulling van den oudsten zoon door plaatsvervangers, als geen drie jaren geduurd hebbende, niet kan strekken tot vrijstelling van den opvolgenden zoon;

dat appellant thans bij Ons voorziening heeft gevraagd;

Overwegende, dat volgens art. 50 der wet op de nationale militie vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, onder anderen indien de broeder zijnen vijfjarigen diensttijd heeft doen volbrengen door een plaatsvervanger, die, na drie jaren te hebben gediend, wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, niet door den dienst bekomen, is ontslagen;

dat de eerste plaatsvervanger van den oudsten broeder nog geen vol jaar heeft gediend en de tweede plaatsvervanger slechts gedurende een jaar en twee en een halve maand, toen hij wegens niet door den dienst bekomen ziekelijke gesteldheid of gebreken werd ontslagen;

dat mitsdien de in deze voor eene vrijstelling wegens broederdienst uit voorschreven hoofde gevorderde driejarige dienst eens plaatsvervangers ontbreekt en de loteling Israël Erwteman ook niet verkeert in een der andere gevallen, waarin volgens de wet op vrijstelling wegens broederdienst aanspraak kan worden gemaakt, zoodat hij door den Militieraad terecht tot den dienst is aangewezen;

Gezien de wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland ten aanzien van den loteling Israël Erwteman, het daartegen door appellant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 10 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6o. van 13 Juni 1884, n°. 18, houdende beschikking op het verzoek van den *Dijkstoel van den polder Oosterwolde om te beslisssen in een met Gedeputeerde Staten van Gelderland gerezen geschil ter zake van de door hen bij besluit van* 19 *December* 1883 no. 45 *aan de rekening over het dienstjaar* 1881/82 *en de begrooting voor den dienst van* 1882/83, *beide van het bestuur der bedijking langs Dronthen verleende goedkeuring*.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 216).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van den Dijkstoel van den polder Oosterwolde om te beslissen in een met Gedeputeerde Staten van Gelderland gerezen geschil, ter zake van de door hen bij besluit van 19 December 1883, no. 45, aan de rekening over het dienstjaar 1881/82 en de begrooting voor den dienst van 1882/83, beide van het bestuur der bedijking langs Dronthen, verleende goedkeuring;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 Mei 1884, n°. 26;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 6 Juni 1884, n0. 11, Afd. Wat. A.;

Overwegende dat bij gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel en Gelderland van 4/16 October 1877, krachtens art. 7 der wet van 12 Juli 1855 (*Stbl.* n0. 102), het bestuur der bedijking langs Dronthen werd aangeschreven, om de noodige werken uit te voeren, ten einde genoemden dijk, die door watervloeden reeds kort na zijn voltooing grootendeels was vernield, te herstellen in den toestand bij art. 6*a* van het Reglement op het beheer der bedijking vereischt;

dat, toen het bestuur daaraan geen uitvoering gaf, en op de eerstvolgende begrootingen niets voor het herstel der bedijking uittrok, Gedeputeerde Staten van Gelderland aan de begrooting, dienst 1880/81, hunne goedkeuring onthielden en deze beslissing bij Ons besluit van 3 Januari 1881 n0. 8, is gehandhaafd;

dat het dijksbestuur vervolgens op die begrooting voor herstel der bedijking eene som van f 20.000 uittrok en die begrooting alstoen door Gedeputeerde Staten van de beide provincien Overijssel en Gelderland bij besluit van 1/9 Maart 1882 werd goedgekeurd;

dat de Dijkstoel van den polder Oosterwolde, van deze beschikking bij Ons in beroep zijnde gekomen, in dit beroep bij Ons besluit van 23 Augustus 1882 n0. 22 niet-ontvankelijk is verklaard, op grond dat tegen een besluit van goedkeuring der begrooting door beide collegiën van Gedeputeerde Staten geen beroep op Ons is toegelaten;

dat inmiddels het bestuur van het beheer der bedijking langs Dronthen, bij brief van 10 Juni 1882, wijziging van art. 6 van het Reglement voorstelde, doch Gedepu-

teerde Staten van Gelderland bij besluit van 19 Juli 1882 n°. 31 niettemin weigerden de hun aangeboden begrooting dienst 1882/83 goed te keuren, op grond, dat de som van f 20.000, ook op deze begrooting tot herstel der bedijking uitgetrokken, daartoe door hen niet voldoende geacht werd;

dat daarop het bestuur bij missive van 13 November 1882 aan het betrokken Gedeputeerd College heeft te kennen gegeven, dat geen der voor eene nieuwe bedijking ontworpen plannen voldoende zekerheid aanbood en dat, als het plan, hetwelk den meesten waarborg opleverde, moest gevolgd worden, op de begrooting ten minste f 500.000 zou moeten gebracht worden, wat te bezwarend zou zijn, hetgeen ook door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, blijkens brief van 30 Augustus 1882 scheen te worden erkend, daar deze een ander plan had voorgesteld. hoofdzakelijk berustende op een scheiding der belangen van de gronden in Gelderland en Overijssel gelegen, en dat onder deze omstandigheden ter begrooting de post voor herstel der bedijking voor memorie was uitgetrokken;

dat vervolgens aan de beide colleges van Gedeputeerde Staten door het Dronther bestuur ter goedkeuring werden ingezonden de rekening over 1881/82, de begrooting voor 1882/83 en die voor 1883/84, waartegen de Dijkstoel van den polder Oosterwolde bij missive van 25 September 1883 aan Gedeputeerde Staten van Gelderland een bezwaarschrift indiende, hoofdzakelijk inhoudende dat het niet aangaat voor de bedijking enkel een post voor memorie uit te trekken en zich daarvoor te beroepen op een nog niet vastgesteld plan, en dat, terwijl nog altijd ingevolge art. 19 en 20 van het Reglement belangrijke bijdragen van de betrokken besturen worden geeischt, billijkheid en recht vorderen, dat in de eerste plaats art. 6*a* van datzelfde Reglement worde toegepast;

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel genoemde rekening en begrootingen hebben goedgekeurd en ook Gedeputeerde Staten van Gelderland bij besluit van 19 December 1883 n°. 45 aan de rekening over 1881/82 en de begrooting voor 1882/83 hunne goedkeuring verleenden, ten aanzien dezer laatste overwegende, dat het dienstjaar was afgeloopen en derhalve weigering van goedkeuring geen doel zou treffen, maar aan de begrooting voor 1883/84 hunne goedkeuring onthielden, omdat de in de memorie van toelichting aangevoerde reden, dat een ander plan van bedijking in onderzoek is, niet voldoende rechtvaardigen kan, om voor die bedijking geene som ter begrooting uit te trekken;

dat daarop in de bestuursvergadering van den polder Oosterwolde op 31 December 1883 werd besloten in de door Gedeputeerde Staten van Gelderland verleende goedkeuring aan de rekening over 1881/82 en aan de begrooting voor 1882/83 van het Drontherbestuur niet te berusten, tengevolge waarvan dat bestuur zich tot Ons wendde, hoofdzakelijk aanvoerende, dat het zich met die goedkeuring niet kan vereenigen en deswege dus een geschil bestaat, en dat dit geschil tusschen gemeld bestuur en Gedeputeerde Staten van Gelderland valt in art. 27 van het Drontherreglement, en van Ons verzoekende „de goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Gelderland van de begrooting van het bestuur tot beheer der bedijking langs Dronthen, over het dienstjaar 1882/83 en de rekening dienst 1881/82, van dat zelfde bestuur, te vernietigen;"

Overwegende, dat het derde lid van art. 27 van het Reglement op het beheer der

bedijking langs Dronthen onder anderen voorschrijft, dat geschillen naar aanleiding van dit Reglement gerezen tusschen Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel of een dier colleges en een of meer der besturen in art. 2 van dat Reglement genoemd, ter Onzer beslissing staan en dat de Dijkstoel van den polder Oosterwolde zich niet kunnende vereenigen met de door Gedeputeerde Staten van Gelderland aan voormelde rekening en begrooting van het Drontherbestuur gehechte goedkeuring, ten aanzien van dit door den Dijkstoel beweerd bestaande geschil de toepassing van bovengenoemd artikel aan Ons verzoekt;

Overwegende, dat het Reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen in art. 16 en volgende bepalingen afzonderlijke regelen bevat, omtrent de wijze waarop de begrooting en rekening moeten worden opgemaakt en tot stand komen, dat art. 17, in verband met art. 16 voorschrijft, dat Gedeputeerde Staten, waarmede volgens art. 28 die van de beide provincien Overijssel en Gelderland worden bedoeld, de door het Drontherbestuur ingediende begrooting hebben goed te keuren en daarover zoo spoedig mogelijk moeten beslissen, en art. 23 eene gelijke bepaling ten aanzien van de rekening inhoudt en dat noch uit deze artikelen noch uit eenig ander van dat Reglement kan worden afgeleid, dat van deze beslissingen kan worden gekomen in hooger beroep, of dat, bij eenstemmigheid tusschen beide colleges van Gedeputeerde Staten, indien eenig lager college met hunne beslissing, die volgens het Reglement in hoogste instantie wordt gegeven, zich niet kan vereenigen, deswege een geschil in den zin van art. 27 van het Reglement kan worden opgeworpen;

dat in art. 27 enkel sprake is van geschillen „naar aanleiding van dit reglement gerezen en in het Reglement geenerlei aanleiding bestaat, om de in eerste en laatste instantie aan Gedeputeerde Staten opgedragen beslissing over de goedkeuring van begrooting en rekening tot het onderwerp van een geschil te maken, en zonder eene speciale bepaling over een van zoodanige beslissing opengesteld hooger beroep een geschil daarover ook niet denkbaar is, daar het dan een geschil zou zijn met de macht, die het recht heeft om te beslissen over het punt hetwelk alleen aan die macht ter beslissing is opgedragen;

dat ook uit de bepalingen van het Reglement ondubbelzinnig blijkt, dat geen geschil over de gewone begrooting en rekening tusschen twee besturen, waarvan slechts één de beslissende macht heeft, als mogelijk is ondersteld, vermits datzelfde Reglement in art. 18 laatste lid uitdrukkelijk te kennen geeft, dat, wanneer in buitengewone gevallen van dringenden aard, Gedeputeerde Staten weigeren eene uitgaaf buiten de begrooting, waartoe gecommitteerden zonder voorafgaande machtiging van Gedeputeerde Staten besloten, goed te keuren en aan de begrooting te doen toevoegen, alsdan voor dit speciale geval, naar art. 27 hooger beroep op Ons vrij staat, waaruit volgt, dat in alle andere gevallen, waarin het een geschil van gevoelen met Gedeputeerde Staten over begrooting of rekening betreft, geen geschil in den zin van het Reglement wordt geacht te bestaan, daar anders toch het laatste lid van art. 18 ten eenen male overbodig zou zijn;

dat dus de door den Dijkstoel van Oosterwolde aan Ons onderworpen zaak noch in hooger beroep noch bij wijze van beslissing in een geschil, ter Onzer beoordeeling staat.

Gezien het Reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen, goedgekeurd bij Onze besluiten van 21 Maart 1873 n⁰. 11 en van 18 December 1875 n⁰. 10;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn gedaan verzoek.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 13 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. P. Herzogenrath te Veghel, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent het plaatsen van een drijvend vlot in de rivier de Aa.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 10 Mei 1884 n⁰. 14, werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij missive van den 13 Mei d. a. v., n⁰. 10, Afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door J. P. Herzogenrath, te Veghel, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent het plaatsen van een drijvend vlot in de rivier de Aa.

Uit de stukken blijkt, dat op 27 October 1883 door genoemden Herzogenrath, bij Burgemeester en Wethouders van Veghel eene mondelinge aanvraag was gedaan om vergunning tot het maken van een drijvend vlot in de rivier de Aa te bekomen.

Bij besluit van 1 December 1883 werd daarop door Burgemeester en Wethouders vergunning verleend tot het hebben van een vlot onder de volgende bepalingen:

a. dat het geheel zoodanig ingericht moet zijn, dat het in geen geval hinderlijk is aan de strooming van het water bij elken waterstand;

b. dat de daartoe noodige palen niet geslagen mogen worden in den bodem of de oevers, maar op het vlakke terrein gesteld moeten worden, zoodat zij met het water niet in aanraking komen, zoolang de rivier binnen hare oevers blijft;

c. dat er geene ingravingen in de oevers noch uitdiepingen van den bodem mogen geschieden;

d. dat de geheele toestel op zulk eene hoogte gemaakt moet worden, dat het eigenlijke vlot bij den hoogsten waterstand minstens 0.20 M. boven den waterspiegel blijft;

e. dat de balken, waaraan de walzen met vlot hangen, bevestigd kunnen worden op de palen met zooveel overstek boven de waterleiding als noodig is voor de aangegeven breedte van het vlot;

f. dat tot versterking van de balken ijzeren trekstangen van voldoende zwaarte moeten worden aangebracht;

g. dat het achtereinde der balken met kruispalen verzekerd of in den muur bevestigd moet worden naar plaatselijke omstandigheden.

Van dit bsluit is Herzogenrath niet in beroep gekomen.

Op den 9en Februari 1884 heeft hij evenwel zijn aanvraag bij het gemeentebestuur schriftelijk herhaald en die aanvraag aldus geformuleerd, dat hij vergunning verzocht voor het maken van een drijvend vlot ter grootte van 4 bij 2 M. met 1500 Kilo draagvermogen in de rivier de Aa, ten behoeve van zijne ververij en bleekerij.

Daarop volgde eene beschikking van Burgemeester en Wethouders, d.d. 13 Februari 1884, waarbij, uit overweging dat elk drijvend vlot zeer belemmerend is voor de afstrooming van het water, maar bijzonder het onderhavige, zooals de ondervinding van vorige winters heeft doen zien, groote opstuwing van water veroorzaakt, zoodat alle boven gelegen gronden daardoor bij hoog water benadeeld worden, werd besloten het gedane verzoek niet in te willigen.

Binnen 14 dagen na de uitvaardiging van deze beslissing is Herzogenrath daarvan, overeenkomstig de bepaling van art. 34 van het Reglement op de waterleidingen in Noordbrabant (Provinciaal blad van 1875, n°. 2) bij adres van 22 Februari 1884, bij Gedeputeerde Staten in hooger beroep gekomen. Daarbij verzoekt hij, dat hem alsnog vergunning moge worden verleend om een drijvend vlot van 4 bij 2 M. in de rivier de Aa te hebben en den oever zooals die nu bestaat met palen en planken te mogen behouden, ten einde geen schade aan zijne gebouwen en stoomketels te krijgen, daar een vlot met zoogenaamde galg onmogelijk kan worden gemaakt, doordien des adressants gebouwen te dicht bij de rivier gelegen zijn, en een vast vlot, zoo dat moest worden gemaakt, door de muren zou moeten worden bevestigd, waartoe in de gebouwen geen plaats is. Bij dit adres was eene schetsteekening van den loop der rivier gevoegd.

Burgemeester en Wethouders van Veghel, door Gedeputeerde Staten op dit adres in hooger beroep gehoord, gaven daaromtrent bij hunne missive van 10 Maart 1884, n°. 32, te kennen, dat de door hen gegeven voorschriften in overeenstemming waren met het gevoelen van den Hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat, dat n.l. geen palen in de rivier mogen worden geplaatst en dat het vlot steeds boven water moet worden gehaald als het niet gebruikt wordt. Zij leggen tevens over eene verklaring van hunnen opzichter d.d. 8 Maart bevorens, waaruit blijkt, dat zeer wel een

voldoend sterk vlot gemaakt kan worden, dat beantwoordt aan de door Burgemeester en Wethouders gestelde voorwaarden.

Ook de Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat is, blijkens zijn ambtsbericht van 2 April 1884, n°. 446 R, van oordeel, dat in de voor Herzogenrath bestaande behoefte tot het hebben van een vlot boven de rivier de Aa zeer goed is te voorzien op eene wijze, dat de geregelde afstrooming dier rivier daardoor niet wordt belemmerd. Voorts doet hij opmerken, dat de afwijzende beschikking van Burgemeester en Wethouders niet betreft het hebben van een vlot op zich zelf, maar de door adressant voorgestelde inrichting van het vlot, die minder kostbaar in aanleg is dan de door Burgemeester en Wethouders verlangde, maar waarbij een gedeelte van het ter plaatse toch reeds smalle bed der rivier wordt ingenomen, 't geen niet moet worden toegestaan, omdat het voor de rivier de Aa in de bebouwde kom van Veghel aangenomen profil, voor den geregelden waterafvoer noodig is. De Hoofdingenieur ten slotte vreest voor het stellen van een antecedent, waarvan het gevolg zou zijn, dat langzamerhand tal van belemmeringen voor den waterafvoer zouden ontstaan die later niet gemakkelijk meer zouden zijn weg te nemen.

Op de door den Hoofdingenieur aangevoerde gronden en met het oog op de bepalingen van het boven aangehaald provinciaal reglement, hebben Gedeputeerde Staten bij hunne resolutie van 9 April 1884 G n°. 28, le afd. A, des adressants verzoek afgewezen en verklaard, dat er geen termen waren om het besluit van Burgemeester en Wethouders van Veghel, d.d. 13 Februari 1884, te vernietigen.

Van deze beslissing is Herzogenrath, overeenkomstig art. 38 van het reglement op de waterleidingen, bij den Koning in hooger beroep gekomen.

In het adres van appellant, d.d. 19 April 1884, wordt tegenover de beslissingen van Burgemeester en Wethouders en van Gedeputeerde Staten aangevoerd dat een klein vlot als het gevraagde zeer weinig water tegenhoudt en er zelfs bij lagen waterstand genoegzame ruimte overblijft; dat bij hoog water de rivier gemakkelijk buiten hare oevers treedt, zoodat van opstuwing geen sprake kan zijn, terwijl de opstuwing van water en de daardoor ontstane schade ten vorigen jare niet door vlotten zijn veroorzaakt, maar doordien de brug geen genoegzame capaciteit bezat; dat ter plaatse waar het vlot wordt voorgesteld de rivier breed genoeg blijft en de afloop van het water dan ook niet belemmerd wordt door het drijvend vlot van den heer Perée boven en dat van de gebroeders Rath beneden de panden van rekwestrant gelegen; dat uit de door appellant bij zijn adres overgelegde teekening blijkt, dat de gebouwen zeer dicht bij de rivier zijn gelegen, zoo zelfs dat de hoek der stoomdrogerij tegen de rivier staat, zoodat het voor het bedrijf van rekwestrant onmogelijk is het vlot meer op of in den oever te brengen, daargelaten dat het daar ter plaatse op die wijze niet zou kunnen worden gemaakt; dat, zoo het overeenkomstig de vroeger gegeven voorschriften moest worden gemaakt, het geen vlot zou zijn en aan het doel niet zou beantwoorden; dat ook daarom zoozeer een *drijvend* vlot gewenscht wordt opdat de goederen, die onder de bewerking wegdrijven, kunnen worden achterhaald; dat zonder groote schade de inrichting, zooals het gemeentebestuur die verlangt, niet is te maken en dat een vlot, zooals op de schetsteekening voorkomt, wel dertig jaren heeft gelegen en onontbeerlijk is voor de uitoefening van rekwestrants bedrijf. Appellant verzoekt

op deze gronden vernietiging van de beslissingen van Burgemeester en Wethouders en van Gedeputeerde Staten en alsnog vergunning tot het hebben van een drijvend vlot op de rivier de Aa, zooals door hem primitief is aangevraagd.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben daarop, bij hun advies van 1 Mei 1884, G n°. 50, 1e afd. A, aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bericht, dat zij bij hun gevoelen blijven volharden, dat het vlot, zooals appellant dat wenscht in te richten, nadeelig moet worden geacht voor den geregelden afvoer van het water der rivier de Aa en dat het bestaande profil der rivier in de bebouwde kom behouden moet blijven.

Ingevolge eene missive van den Vice-President van den Raad van State, voorzitter der Afdeeling voor de geschillen van bestuur, d.d. 10 Juni 1884, n°. 41/19, is door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant bij hun schrijven van 19 Juni 1884, G n°. 126, 1e afd. A, alsnog ingezonden een bericht van Burgemeester en Wethouders van Veghel, d.d. 16 Juni bevorens, n°. 76, waarbij eenige inlichting wordt gegeven omtrent de mededeeling van den appellant, dat in de rivier de Aa meer dan een drijvend vlot zou zijn toegelaten, met name een van den heer Perée boven- en een van de gebroeders Rath beneden de panden van appellant gelegen. Blijkens de door Burgemeester en Wethouders verstrekte inlichting zijn de eigenaren der twee drijvende vlotten in kwestie aangeschreven, die geheel naar de te geven voorschriften in te richten, 't geen door hen is toegezegd, ten gevolge waarvan tijdelijk, met het oog op den lagen waterstand, het behoud dier vlotten hun is toegestaan, terwijl het vlot van den heer Perée thans uit de rivier is geruimd en dat van de gebroeders Rath op de eerste aanzegging daaruit zal worden geruimd.

Overigens is, nadat de overweging dezer zaak aanhangig was gemaakt, bij de Afdeeling nog ingekomen een bericht van Burgemeester en Wethouders van Veghel, d.d. 21 Mei 1884, n°. 66, daarbij te kennen gevende, dat zij het onnoodig achten nadere memorien of bewijsstukken in te zenden en een schrijven van J. P. Herzogenrath d.d. 26 Mei 1884, ter begeleiding van eene teekening van het drijvend vlot, zooals het door hem is ontworpen.

III. de bezwaren *ingebracht tegen de door het Departement van Oorlog voorgenomen daarstelling eener inrichting tot het persen van looddraad op het terrein der Pijrotechnische school te Hof van Delft.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

De Minister van Oorlog wenscht in de kogelloods, staande op het terrein der Rijkspatroonfabriek, in de gemeente Hof van Delft, eene inrichting te maken tot het persen van looddraad ter vervaardiging van kogels voor draagbare vuurwapenen, te drijven door middel van een stoomwerktuig van 10 paardekracht.

Volgens de beschrijving dier inrichting, bij de stukken met eene plattegrondteekening in dubbel overgelegd, zullen ten behoeve van die inrichting twee schoorsteenen worden opgetrokken, beide ter hoogte van ± 10 Meter, een van ijzer tot afvoer der verbrandingsproducten van den stoomketel, de ander van steen tot afvoer der verbrandingsproducten van het fornuis.

Ten overstaan van de Commissie uit Gedep. Staten van Zuid-Holland, die op 5 Maart l.l. ten Raadhuize der gemeente Hof van Delft zitting heeft gehouden om gelegenheid te geven tot het inbrengen van bezwaren tegen de voorgenomen oprichting, is, blijkens het daarvan opgemaakt proces-verbaal, slechts één persoon verschenen, n.l. Cornelis van Wees, sedert 40 jaren pachter eener warmoezerij, grenzende aan de Rijksinrichting en toebehoorende aan Mevrouw de Weduwe Hartogh Heijs van Zouteveen. Deze bracht als bezwaar in dat hij vreest voor schade in zijn bedrijf, daar de vruchten in den tuin door de looddampen en het roet zouden kunnen hebben te lijden, vooral bij westelijke en zuidwestelijke winden.

Door de Commissie uit Gedep. Staten is daarop als haar advies te kennen gegeven dat aan de bezwaren zou kunnen worden te gemoet gekomen door de hoogte der schoorsteenen te bepalen op 15, in plaats van op 10 M. In de onderstelling dat geene looddampen in de atmosfeer zich zullen ontwikkelen en dien ten gevolge alleen tegen het neerslaan van rook gewaakt moet worden, schijnen der commissie, met deze wijziging, alle bezwaren te kunnen worden beschouwd als vervallen.

Naar aanleiding van het ingebracht bezwaar, is voor de daaromtrent door den Koning te nemen beslissing, de overweging daarvan met Zijner Majesteits machtiging door den Minister van Oorlog bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt.

Door den Minister is daarbij overgelegd een door hem ingewonnen bericht van den kapitein eerstaanwezend Ingenieur en van den commandant in het 2e genie-commandement. Eerstgenoemde geeft als zijne meening te kennen dat de schoorsteenen, die blijkens zijn rapport tot de daarin opgegeven afmetingen bereids gesteld zijn, bezwaarlijk tot 15 M. zullen kunnen verhoogd worden, en dat die verhooging ook door hem niet noodig geoordeeld wordt, verzekerd dat er geene klachten zullen komen. Onder de redenen, voor die meening aangevoerd, komt o. a. voor, dat het lood slechts even boven het smeltpunt verwarmd en niet bovenmatig verhit wordt, zoodat geene looddampen in den dampkring zullen ontstaan en zelfs de smeltpot met den schoorsteen in geene verbinding staat. De ondervinding had voorts geleerd, dat uit een bestaanden schoorsteen, die niet hooger was dan 10 M., nooit noemenswaardige rook was voortgekomen, niettegenstaande er geforceerd moest gestookt worden. De kapitein eerst-aanwezend Ingenieur is daarom van meening, dat de aan de verhooging te besteden gelden en het daarmede gepaard gaande tijdverlies wel zouden kunnen worden bespaard.

De commandant is van meening, dat de bezwaren voortvloeiende uit de schoorsteenen, die 10 en 11 M. boven het terrein uitmonden, wel wat te ruim zijn uitgemeten. maar er toch geene voldoende termen bestaan om de gegrondheid dier bezwaren te wederleggen, te meer daar de verhooging kan geschieden met ijzeren buizen, wier vertuiing wel zóó hoog zal zijn aan te brengen, dat de daarvan voor de circulatie gevreesde bezwaren niet overwegend zullen zijn,

Bij de toezending der stukken heeft de Minister te kennen gegeven, dat evenmin als bij den genie-commandant, bij hem bedenkingen tegen de verhooging der schoorsteenen bestaat, mits zij geschiede met ijzeren buizen, welke vertuierd zouden dienen te worden.

IV. het beroep van *den gemeenteraad van Heeswijk, van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van* 9 *Maart* 1884, *tot tijdelijke vestigiug van een schoollokaal in het gebouw bekend onder den naam van het "Slotje" in die gemeente.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Ingevolge Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 27 Mei 1884 n^{0}. 1723, Afd. O, bij den Raad van State (Afd. voor de G. v. B.), de overweging aanhangig gemaakt van een beroep van den Raad der gemeente Heeswijk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 3 April l.l. G n°. 143, 2e afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van 9 Maart bevorens, tot tijdelijke vestiging van een schoollokaal in het gebouw, bekend onder den naam van het "Slotje" in die gemeente.

Bij uitspraak van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Noordbrabant en Limburg van 7 Augustus 1883, werd het gebouw der openbare school te Heeswijk als schadelijk vaor de gezondheid der leerlingen afgekeurd en deze uitspraak bij besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 25 October d. a. v. in hooger beroep bevestigd.

Nadat daarop de schoolopziener in het district Eindhoven aan laatstgemeld College had meêgedeeld, dat het schoollokaal gesloten was, heeft dit College bij missive van 6 Maart 1884, G n°. 22, 2e afdeeling, den Gemeenteraad van Heeswijk uitgenoodigd, een bestek voor den bouw eener nieuwe school te doen opmaken, ten einde zoo spoedig mogelijk aan de uitvoering van het werk te kunnen beginnen. Tevens wezen Gedeputeerde Staten den Raad er op, dat in afwachting dat genoemde bouw voltooid zal zijn, door hem maatregelen moeten genomen worden om tijdelijk bij voorbeeld in een ander lokaal, zij het dan ook met een beperkt getal kinderen voor iederen schooltijd, in het onderwijs te kunnen voorzien.

Naar aanleiding dezer missive heeft de Raad van Heeswijk in zijne vergadering van 9 Maart 1884 besloten om, met toestemming van den heer Jhr. L. M. C. van den Bogaerde van Terbrugge, het onderwijs tijdelijk te doen hervatten in een gebouw, genaamd het Slotje, toebehoorende aan en gelegen tegenover het kasteel van genoemden heer. Het dagelijksch bestuur werd tevens gemachtigd ten spoedigste dit lokaal voor het onderwijs te doen inrichten.

Bij missive van B. en W. d.d. 10 Maart d. a. v. werd dit besluit aan Gedeputeerde Staten medegedeeld.

Tegen dit besluit heeft de schoolopziener in het arrondissement Veghel bij dien in het district Eindhoven bedenking ingebracht. Hij achtte het tijdelijk voor het geven van onderwijs in te richten lokaal in verschillende opzichten voor dat doel ongeschikt en onbruikbaar. Het ligt op een kwartier afstands van de kom der gemeente en van de woning des onderwijzers; als een soort optrek of villa gebouwd, is het in geen 25 jaren bewoond en uiterlijk niet onderhouden, zoodat het er uitziet als een spookhuis. Zijns inziens zullen er dan ook wel ratten, muizen en wandgedierte huishouden. Hoe het met de houten vloeren gesteld is, zal wellicht blijken uit eene gevaarlijke proef met de beenen der leerlingen. Het lokaal bestaat uit twee vertrekken, die niet

voldoende zijn voor het aantal kinderen. Licht en lucht kunnen slechts toegang krijgen door 3 glazen deuren aan den zuidkant gelegen.

De distriktsschoolopziener vereenigde zich met dit afkeurend gevoelen en wees er in zijne missive van 19 Maart 1884 n°. 1319 aan Gedeputeerde Staten op, dat de Raad van Heeswijk aan het hoofd der school gelast heeft het onderwijs in bedoeld lokaal met 19 Maart reeds te hervatten, dus vóór dat de goedkeuring daarop van Gedeputeerde Staten is verkregen. Om twee redenen acht hij voorts het Slotje ongeschikt tot het tijdelijk geven van onderwijs: 1°. om de reeds bovenaangehaalde door den Arrondissementsschoolopziener opgegeven gronden; 2°. omdat wat voorafgegaan is, het vermoeden wettigt, dat de gemeenteraad niet anders beoogt, dan om de reeds sedert zoovele jaren noodzakelijke verbouwing of vernieuwing van het schoolgebouw òf achterwege te laten òf op de lange baan te schuiven. Ware het hem daarmede toch ernst, dan had hij reeds lang de handen aan het werk geslagen in plaats van telkens uitvluchten te zoeken.

In een nader schrijven aan Gedeputeerde Staten van 28 Maart l.l. n°. 1332 deelt de districtsschoolopziener nog mede wat hem door den arrondissementsschoolopziener nog is gemeld, namelijk „dat het verblijf niet meêvalt, de 60 kinderen, die er komen, er zitten als haring in de ton, in het eerst was het er te warm en thans is het er van koude niet uit te houden, van versche lucht is geen sprake, ook het licht is onvoldoende enz. enz.

De districtsschoolopziener gaf aan Gedeputeerde Staten dan ook met nadruk in overweging aan het Raadsbesluit hunne goedkeuring niet te verleenen.

Dit College had intusschen bericht en raad ingewonnen van den Hoofdingenieur, die in zijn schrijven van 31 Maart l.l. n°. 437 S. mede het gevoelen van den schoolopziener is toegedaan.

Ook hij vestigt er de aandacht op, dat Burgemeester en Wethouders van Heeswijk met de uitvoering van het door den Raad hunner gemeente op 9 Maart l.l. genomen besluit niet hebben gewacht, tot na de goedkeuring van het Gedeputeerde College, maar integendeel onmiddellijk met het witten der muren, het herstellen van vloeren en goten en het timmeren van privaten zijn begonnen; op 16 Maart l.l. werd afgekondigd, dat het onderwijs den 19 in het Slotje zou worden hervat.

Wat de localiteit zelve betreft, zoo vervolgt de Hoofdingenieur, zij bestaat uit twee vertrekken aan de voorzijde van het zoogenaamd Slotje, waarvan het achtergedeelte dient tot woning van den koetsier van de heeren van den Bogaerde. Het eene lokaal is lang 6.85 M. en breed 3.80 M., het andere is lang 6.50 en breed 2.90 M. De hoogte van den vloer tot de zoldering bedraagt voor beide lokalen 3.10 Meter, zoodat de oppervlakte slechts voldoende is voor 69 en de kubieke inhoud voor 46 kinderen. Om deze redenen reeds zijn de lokalen voor een school, die in den regel door ± 90 kinderen bezocht wordt, ongeschikt te achten.

Voorts is de toegang tot beide lokalen door drie in den voorgevel zich bevindende deuren, die, behalve voor het benedenpaneel, van glas voorzien zijn, en tevens als vensters dienen. Het beglaasde gedeelte dezer deuren is 1.10 M. breed en 1.70 M. lang. Geen andere vensters zijn er in de lokalen, zoodat het licht, vooral aan de achterzijde, zeer gebrekkig is. Door de hooge boomen, die voor het gebouwtje

staan, zal zich dit gebrek des zomers in nog sterker mate voordoen.

Trouwens, dat licht valt uitsluitend aàn de rechterzijde der leerlingen in, wat mede nadeelig is.

Luchtververscbing zal wijders niet anders te krijgen zijn dan door het openen der raamdeuren, wat slechts bij uitzondering tijdens de schooluren mogelijk zal zijn, daar dit in den regel te hinderlijk zal wezen voor de leerlingen in het voorste deel der lokalen. Daarbij komt, dat er na het eindigen van den schooltijd niet gelucht wordt; immers de onderwijzer sluit dan de school en komt er eerst den volgenden morgen terug. De lokalen zijn voorts onderling door een deur verbonden, welke maar 0,95 M. breed is. Bij deze inrichting is het voor den eenigen met het onderwijs belasten onderwijzer niet mogelijk, een behoorlijk toezicht in beide lokalen uit te oefenen. Langs den zijmuur zijn twee houten privaten getimmerd waarop geen toezicht mogelijk is, en waarbij geene afscheiding voor de beide seksen is.

Op deze gronden acht de hoofdingenieur de lokalen ongeschikt voor het onderwijs en adviseert hij Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan meergenoemd besluit te onthouden. Mocht echter, zoo voegt hij er ten slotte nog aan toe, in die gemeente geene gelegenheid te vinden zijn, om tijdelijk onderwijs te geven, dan zou z. i. een ruime planken tent kunnen worden opgeslagen, — wat niet kostbaar is en in de zomermaanden zeer voldoende is te achten.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben daarop bij resolutie van 3 April 1884, G n°. 143, 2e afd., gelet op art. 19 der wet op het lager onderwijs, aan het Raadsbesluit van 9 Maart hunne goedkeuring onthouden op grond, dat het bedoeld lokaal door den districts- en arrondissements-schoolopziener, alsmede door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, voor een schoollokaal, al zij het dan ook tijdelijk, geheel onbruikbaar wordt geacht.

Tegen dit besluit is de Raad van Heeswijk bij adres van 23 April, den 27 bij 't Kabinet ontvangen, bij den Koning in beroep gekomen. De Raad beweert in dit adres dat Gedep. Staten de gebreken die het schoollokaal zou hebben, niet hebben gepreciseerd. Mochten er gebreken aan het lokaal kleven, die hinderlijk zijn voor het onderwijs, en mochten die den Raad kenbaar worden gemaakt, dan zou hij steeds bereid wezen, het Dagelijksch Bestuur te machtigen, die zoo spoedig mogelijk uit den weg te ruimen of te verbeteren, ten einde met het geven van onderwijs te kunnen voortgaan. Nu de afkeuring van dit lokaal echter geheel onvoorwaardelijk is geschied en er geen beter te krijgen is, zal de gemeente onwillekeurig een geruimen tijd van alle onderwijs verstoken blijven. Het maatschappelijk en zedelijk belang der gemeente vordert dat de Raad in een en ander niet mag berusten en eene Koninklijke beslissing moet uitlokken. Hij vraagt mitsdien ingevolge art. 200 der gemeentewet Zijner Majesteits voorziening tegen het beslnit van Gedep. Staten.

Op dit appellatoir adres zijn Gedeputeerde Staten gehoord. Dit college wijst er in zijn ambtsbericht van 8 Mei l.l. G. n°. 34, 2e Afd., op, dat er tot heden geen begin is gemaakt met den bouw eener nieuwe school, inweerwil zoowel door het schooltoezicht, als door hun college, bij herhaling daarvan de noodzakelijkheid werd betoogd; het eenige dat de Raad deed, was een lokaal voor tijdelijk gebruik in te richten. Ware dit lokaal nu eenigszins bruikbaar, Gedeputeerde Staten hadden hunne

goedkeuring verleend, doch uit de ingewonnen berichten zoowel van de districts- en arrondissementsschoolopzieners, als van den Hoofdingenieur, is hun ten duidelijkste gebleken, dat het bedoelde lokaal voor het geven van onderwijs, al mocht dit zelfs slechts voor enkele maanden zijn, volkomen ongeschikt en voor de gezondheid der leerlingen zeer nadeelig is. Gedeputeerde Staten dringen ten slotte aan op handhaving van hun aangevallen besluit.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling is aangebracht is door den Burgemeester van Heeswijk namens den Raad dier gemeente, ter toelichting van zijn adres, nog ingezonden eene memorie d.d. 7 Juni 1884, onderteekend door twee leden van den Gemeenteraad en zich noemende "door den Raad dier gemeente benoemd als leden der Commissie in alle geschillen van openbaar onderwijs dezer gemeente." In deze memorie wordt eerst in het midden gelaten of Gedeputeerde Staten krachtens de onderwijswet wel bevoegd zijn, een schoollokaal, tijdelijk voor onderwijs ingericht, af te keuren en het doen geven van onderwijs aan een beperkt aantal kinderen daarin te verbieden, tot zoolang de oude school geheel naar den eisch der wet zou zijn herbouwd. Vervolgens vestigt de commissie de aandacht er op, dat door het besluit van Gedeputeerde Staten de voortgang van het onderwijs wordt belemmerd en, zoo voegt zij er bij, is stilstand achteruitgang op elk gebied, dan werkt die voorzeker met de grootste kracht op het onderwijs, wat in casu zeer is te betreuren. De Commissie begrijpt niet, naar wiens bevinding dat Slotje is afgekeurd, niemand der schoolautoriteiten heeft het gebouwtje zelfs maar geinspecteerd. Alleen de Hoofdingenieur heeft het bezocht en er zijn afkeuring over te kennen gegeven, wat de Raad zeer bevreemdde omdat men toen bezig was daaraan de noodige verbeteringen aan te brengen, zoodat het lokaal reeds afgekeurd was vóórdat het was afgewerkt. De Raad, zoo merkt de Commissie verder op, is altijd bereidwillig genoeg geweest, om het oude schoollokaal te herbouwen naar den eisch der wet; hij kan echter niet besluiten een geheel nieuwe school met onderwijzerswoning te bouwen en dan daarna drukkende belasting van de ingezetenen te vorderen, indien zulks niet noodzakelijk is.

Blijft nu het besluit der Staten gehandhnafd, dan zal de Raad van Heeswijk lijdelijk moeten toezien, dat deze gemeente van alle onderwijs verstoken zal blijven, tot de oude school geheel naar den eisch der wet zal zijn herbouwd en goedgekeurd; immers thans zal hij Burgemeester en Wethouders niet op nieuw machtigen een ander lokaal in de gemeente te verkrijgen ten einde daar tijdelijk onderwijs te laten geven, aangezien hij, de raad, bevreesd is, dat ook in dat eventueel te kiezen gebouw wederom het geven van onderwijs zal verboden worden. De commissie voegt er nog bij, dat men in de gemeente Dinther, waar het schoollokaal d.d. 7 Aug, 1883 eveneens is afgekeurd, steeds met het geven van onderwijs daarin voortgaat; en nu Burg. en Weth. aan Gedeputeerden hadden verzocht, den raad te machtigen, om met het gemeentebestuur van Dinther in onderhandeling te treden om in dit lokaal in de tusschenuren onderwijs te geven, is dit door hen geweigerd.

Ten slotte meent de Commissie, dat er dus alles gedaan is, om het onderwijs te doen hervatten en zij neemt de vrijheid er bij de Afdeeling op aan te dringen den Koning te raden tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten waarvan is geappelleerd.

V. het beroep van *A. de Vos te Ossendrecht, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Antonius de Vos, zoon van Bernardus de Vos en Jacoba Carolina Wilhaegs, loteling van dit jaar uit de gemeente Ossendrecht, is op 22 Maart door den militieraad vrijgesteld van den dienst bij de nationale militie wegens broederdienst.

Hij heeft namelijk een halven broeder, Henricus Josephus de Vos, in 1850 geboren uit het vroeger huwelijk van zijn vader met Isabella van Meel, welke halve broeder in 1870 een nummer heeft getrokken dat hem niet tot den dienst verplichtte, voorts op 23 Juni 1876 als soldaat bij de Oost-Indische troepen, is in dienst getreden en bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 13 Juni 1877 n⁰. 19 wegens lichaamsgebreken gegageerd is.

Tegen deze uitspraak van den militieraad zijn bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant bezwaren ingebracht door P. J; Hoeks, vader van een anderen loteling der gemeente Ossendrecht.

Ged. Staten hebben daarop bij besluit van 24 April 1884 n°. 179 de uitspraak van den militieraad te niet gedaan en Antonius de Vos voor den dienst aangewezen. Deze beslissing is hierop gegrond dat blijkens ingewonnen bericht van den Minister van Kolonien het lichaamsgebrek (doofheid op de beide ooren), ten gevolge waarvan de broeder van den loteling is gegageerd, niet is ontstaan door of ter zake van gevorderde of bevolen diensten, weshalve de bepaling van art. 50, 4⁰., der militiewet niet op hem toepasselijk is, en bij gevolg de loteling Antonius de Vos geen recht op vrijstelling aan den dienst van zijn broeder kan ontleenen.

Van deze uitspraak van Ged. Staten, welke door appellant gezegd wordt den 1 Mei ter zijner kennis te zijn gebracht, is Antonius de Vos bij adres van 6 Mei bij den Koning in beroep gekomen. Hij voert aan dat art. 50, 4⁰. der militiewet vrijstelling wegens broederdienst verleent wanneer de broeder wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken door den dienst bekomen, ontslagen is; dat zijn broeder bepaaldelijk bij zijne vrijwillige in dienst treding zonder gebreken was, hetgeen zijne goedkeuring voor den dienst getuigt; dat wanneer een militair geen twintig dienstjaren telt, hem ingevolge de wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 129), alleen dan hetzij tijdelijk hetzij voortdurend pensioen kan worden toegekend, wanneer de gebreken welke hem voor den militairen dienst ongeschikt doen zijn, door of tengevolge van bevolen dienstverrichtingen zijn ontstaan en derhalve beschouwd moeten worden als in den zin der militiewet door den dienst te zijn bekomen; dat nu aan Henricus Josephus de Vos een gagement is verleend geworden en zulks niet wettig had kunnen geschieden indien hij geen gebreken had bekomen die hem aanspraak daarop deden maken en dienvolgens art. 50. 4° voorzeker op hem van toepassing is.

Op het adres van Antonius de Vos is gehoord de Commissaris des Konings in Noordbrabant, die bij schrijven van 17/27 Mei 1884 heeft overgelegd de beschikking van Ged. Staten, een getuigschrift van den burgemeester van Ossendrecht aanwijzende de zonen tot het gezin de Vos behoorende, een certificaat betreffende het gagement

van H. J. de Vos en het bericht van den Minister van Kolonien, in de beschikking van Gedep. Staten vermeld.

De Commissaris des Konings wijst er op dat ook nummer 5 van art. 50 hier niet van toepassing is, daar de broeder, toen hij gegageerd werd, nog geen vol jaar had gediend, en adviseert tot handhaving van het besluit van Ged. Staten.

Deze zaak is krachtens 's Konings machtiging bij den Raad van State, Afd. voor de G. v. B., aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juni 1884, n°. 846 M, afd. M. S.

Sedert is door Mr. G. A. P. Bax, advocaat en procureur te 's-Gravenhage ingezonden eene volmacht op hem verstrekt door P. J. Hoeks te Ossendrecht tot waarneming van diens belangen in deze zaak.

Als gemachtigde voor den belanghebbende P. J. Hoeks te Ossendrecht treedt op Mr. G. A. P. Bax, advocaat te 's-Gravenhage, die het beroep mondeling bestrijdt en tot bevestiging van de belissing van Gedep. Staten concludeert.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 9 *Juli* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter; Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als :

1°. van 17 Juni 1884, n°. 15, houdende beschikking op het beroep van *Rikste Hiskes Onstwedder, weduwe van H. J. Luth, te Nieuwe-Pekela, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van* 11 *April* 1884, n°. 63, *ter zake van de aanwijzing van haren zoon Hiske Luth tot den dienst bij de nationale militie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 259).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van Rikste Hiskes Onstwedder, weduwe van H. J. Luth, te Nieuwe-Pekela, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 11 April 1884, n°. 63, ter zake van de aanwijzing van haren zoon Hiske Luth tot den dienst bij de nationale militie

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juni 1884, n°. 36;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Juni 1884, n°. 877 M., Afd., M. en S.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten de appellante in het inbrengen van bezwaren, tegen de door den Militieraad in zijne zitting van 11 Maart 1884 gedane uitspraak, waarbij haar zoon Hiske Luth, loteling van de gemeente Nieuwe-Pekela voor de lichting van 1884, voor den dienst der militie werd aangewezen, niet-ontvankelijk hebben verklaard, uithoofde haar bezwaarschrift eerst op 28 Maart l.l. bij hen is ingekomen en alzoo niet binnen tien dagen nadat de Militieraad uitspraak heeft gedaan, gelijk art. 97 der wet op de nationale militie vordert;

dat bij het vaststaan van voorschreven dagteekeningen, gelijk trouwens door appellante ook wordt erkend, de juistheid van de beslissing van Gedeputeerde Staten niet kan worden te niet gedaan door hetgeen appellante aanvoert omtrent de onmogelijkheid, waarin zij beweert verkeerd te hebben om eerder een door haar noodig geacht bewijsstuk tot staving van den door haar als grond van vrijstelling gepretendeerden broederdienst over te leggen;

dat toch de wet in art. 97 ondubbelzinnig en zonder eenige onderscheiding te maken of te gedoogen, de bevoegdheid om bij Gedeputeerde Staten bezwaren in te brengen slechts toekent gedurende tien dagen, te rekenen van den dag, waarop de Militieraad uitspraak heeft gedaan, en appellante ongetwijfeld dien termijn niet had in acht genomen;

Gezien de wet op de Nationale Militie van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 11 April 1884, n°. 63, 3e Afd., het daartegen door appellante ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 17 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

2°. van 17 Juni 1884, n°. 16, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *J. van den Dolder te Loosdrecht, loteling der lichting van de militie voor die gemeente van* 1884, *tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van* 3 *April* 1884, n°. 53, *waarbij de uitspraak van den militieraad tot vrijstelling van den dienst van den loteling Johannes Lindeman is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 243).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. van den Dolder te Loosdrecht, loteling der lichting van de militie voor die gemeente van 1884, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 3 April 1884, n°. 53, waarbij de uitspraak van den militieraad tot vrijstelling van den dienst van den loteling Johannes Lindeman is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juni 1884 n°. 32;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Juni 1884, n°. 878 M. Afd. M. en S.;

Overwegende dat aan den loteling voor de Nationale Militie, lichting 1884, in de provincie Utrecht is deel genomen door Johannes Lindeman, en dat de Militieraad dezen loteling als eenigen wettigen zoon heeft vrijgesteld, op grond van het door hem overgelegd getuigschrift, model 11, afgegeven op de verklaring van twee getuigen, dat genoemde Johannes is de eenige wettige zoon van Hendrik Christoffel Lindeman, thans overleden, en van Johanna Bosdorp, wonende te Amsterdam, en dat hij geen halven broeder heeft;

dat tegen deze vrijstelling door appellant, die daardoor tot den dienst zou worden opgeroepen, bij Gedeputeerde Staten van Utrecht bezwaren werden ingebracht, hoofdzakelijk hieraan ontleend, dat het niet bewijsbaar zou zijn, dat de vrijgestelde werkelijk eenige wettige zoon was, daar, zoo als hem appellant ter oore gekomen is, diens ouders sedert jaren afwezig zijn, zonder dat hunne woon- of verblijfplaats bekend is;

dat Gedeputeerde Staten van Utrecht echter bij besluit van 3 April 1884, n°. 53, bovenvermelde uitspraak van den Militieraad hebben gehandhaafd op grond, dat, zelfs al had appellant de onwaarheid der gemelde verklaring aangetoond (des neen) het genoemde getuigschrift nog niet kan gezegd worden een valsch of vervalscht stuk te zijn in den zin van art. 178 der Militiewet;

dat appellant tegen deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat bij den Militieraad is overgelegd het bij de wet voorgeschreven getuigschrift, dat Johannes Lindeman eenige wettige zoon is;

dat de appellant het tegendeel niet heeft aangetoond, maar alleen uit een gerucht,

dat de ouders van Lindeman sedert jaren afwezig zijn, zonder dat hunne woon- of verblijfplaats bekend is, afleidt, dat met geene zekerheid kan verklaard worden, dat hij inderdaad is eenige wettige zoon;

dat echter voor de waarheid van dat gerucht, waarop appellant's redeneering steunt, geen bewijs wordt aangevoerd;

dat de onwaarheid daarvan, wat den vader betreft, wordt bewezen door een overgelegd uittreksel uit de registers van den Burgerlijken Stand te Amsterdam, waaruit blijkt dat Hendrik Christoffel Lindeman, de vader, aldaar 20 Februari 1871 als echtgenoot van Johanna Bosdorp is overleden, en dus naar waarheid in het getuigschrift als overleden is opgegeven;

dat ten aanzien van de moeder wel is aangetoond, dat zij bij de volkstelling van 1869 op het bevolkingsregister te Amsterdam is geroyeerd, maar dat deze omstandigheid op zich zelve geen grond geeft om de waarheid te betwijfelen van de verklaring, dat zij zich thans te Amsterdam ophoudt, noch om de geloofwaardigheid in twijfel te trekken der getuigen, die stellig verzekeren dat Johannes Lindeman geen wettigen broeder of halven broeder heeft;

dat dus de Militieraad en Gedeputeerde Staten Johannes Lindeman terecht als eenigen wettigen zoon hebben vrijgesteld;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 3 April 1884, n°. 53, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 17 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 17 Juni 1884, n°. 17, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *G. Van Ham, loteling der lichting van de Nationale Militie voor* 1884, *voor de gemeente Oosterhout, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van* 27 *Maart l.l. G. n°.* 81, 3e. *afd., waarbij de aan diens mede-loteling A. Ansems verleende vrijstelling van den dienst is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 241).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door G. Van Ham, loteling der lichting van de Nationale Militie voor 1884, voor de gemeente Oosterhout, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van 27 Maart l.l. G. n°. 81, 3e afd., waarbij de aan diens medeloteling A. Ansems verleende vrijstelling van den dienst is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juni 1884, n°. 31;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Juni 1884, n°. 879, Afd. M. en S.;

Overwegende, dat aan den loteling voor de Nationale Militie, lichting 1884, in de gemeente Oosterhout, de beide tweelingbroeders Antonie en Johannes Ansems, behoorende tot een gezin, waarin geen meer heele of halve broeders zijn, hebben deelgenomen en dat bij die loting aan Antonie n°. 62 en aan Johannes n°. 54 is te beurt gevallen;

dat de Militieraad te Breda, op grond van het bepaalde bij art. 49 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72). Antonie heeft vrijgesteld en voorts aan Johannes vrijstelling van den dienst heeft verleend wegens lichaamsgebreken;

dat G. Van Ham tegen de vrijstelling van eerstgenoemden, Antonie, is opgekomen bij Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, doch dat dit college bij resolutie van 27 Maart 1884, G. n°. 81, 3e afd., de uitspraak van den Militieraad heeft gehandhaafd;

dat appellant thans bij Ons voorziening vraagt en verzoekt, dat, met vernietiging der besluiten van den Militieraad en van Gedeputeerde Staten, alsnog Antonie Ansems tot den dienst zal worden aangewezen;

Overwegende, dat volgens art. 103 der Militiewet van daarvoor vatbare uitspraken van Gedeputeerde Staten binnen tien dagen beroep bij Ons openstaat;

dat blijkens bericht van den Burgemeester van Oosterhout bovengenoemde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant op 1 April 1884 aan appellant is uitgereikt, terwijl het appellatoir adres op 12 April d. a. v. bij Ons kabinet als ingekomen is gestempeld, zoodat genoemde termijn van tien dagen door appellant niet is in acht genomen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Appellant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, 17 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 17 Juni 1884. no. 18, houdende beschikking op het adres van *K. F. Wenckebach, loteling der nationale militie voor de gemeente Utrecht, lichting* 1884, *voor zooveel hij daarbij in beroep komt van het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van* 17 *April* 1884, n°. 31, *strekkende tot niet-ontvankelijk-verklaring zijner bezwaren tegen de uitspraak van den Militieraad, waarbij hij tot den dienst is aangewezen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 264).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van K. F. Wenckebach, loteling der nationale militie voor de gemeente Utrecht, lichting 1884, voor zooveel hij daarbij in beroep komt van het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 17 April 1884, n°. 31, strekkende tot niet-ontvankelijkverklaring zijner bezwaren tegen de uitspraak van den Militieraad, waarbij hij tot den dienst is aangewezen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juni 1884, n°. 40;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Juni 1884, n°. 880, afd. M. en S.;

Overwegende, dat appellant, door den Militieraad op 18 Maart l.l. tot den dienst aangewezen, daartegen bij Gedeputeerde Staten bezwaar inbracht bij een adres, op 29 d. a. v. ingediend, waarop dit college bij bovenvermeld besluit aan hem te kennen gaf, dat wegens niet-inachtneming van den termijn, in art. 97 der wet op de nationale militie gesteld, zijne bezwaren niet meer konden worden aangenomen;

dat hij thans van Ons vrijstelling van den dienst verzoekende, aanvoert, dat tot staving van zijne reden van vrijstelling door hem aan Gedeputeerde Staten eene verklaring moest worden overgelegd, ten bewijze dat hij, met 1 April 1883 toegelaten tot de verbintenis, bedoeld bij artt. 18 en 19 der wet van 2 Augustus 1880 (*Stbl.*

no. 145), ook *toen nog* in die termen verkeerde; dat hij, dat bewijsstuk van Onzen Minister van Oorlog hebbende moeten aanvragen, het, eerst bij beschikking dd. 28 Maart l.l., in den laten avond van dien dag heeft mogen ontvangen, waardoor hij buiten de mogelijkheid was zijne bezwaren vroeger dan op 29 Maart aan Gedeputeerde Staten kenbaar te maken, en dat hij dus buiten zijne schuld den door de wet gestelden termijn heeft overschreden, maar Gedeputeerde Staten niettemin zijne aanwijzing tot den dienst niet hebben teniet gedaan;

Overwegende, dat het feit, dat de termijn van tien dagen, opengesteld voor het indienen van bezwaren bij Gedeputeerde Staten, niet is in acht genomen, om welke reden het ook zij, naar de wet, die geene onderscheiding toelaat tusschen gevallen, waarin al of niet door de schuld van den belanghebbende eene overschrijding van den bepaalden termijn plaats vindt, geene andere beslissing mogelijk laat dan door Gedeputeerde Staten werd gegeven;

en dat mitsdien, daar het voorgeschreven feit vast staat, die beslissing behoort te worden gehandhaafd;

Gezien de wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 17 April 1884, no. 31, den adressant, voor zooverre hij daartegen in beroep is gekomen, in zijn beroep te verklaren ongegrond;

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 17 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van den *Gemeenteraad van Hennaerderadeel van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden Raad van* 23 *Februari* 1884 no. 3, *tot opheffing der openbare lagere school te Cubaard.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging van 30 Mei 1884, no. 7, heeft de Minister van

Binnenlandsche Zaken, bij missive van 4 Juni 1884, no. 1815, Afd. O., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep van den Raad der gemeente Hennaerderadeel, opzichtens een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland d.d. 10 April j.l., no. 51, 3e afd. S., waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden Gemeenteraad van 23 Februari bevorens, no. 3, tot opheffing der openbare lagere school te Cubaard.

Aanleiding tot dit opheffingsbesluit gaf de vacature, ontstaan door het vertrek van den hoofdonderwijzer J. J. Hornstra, ter vervulling van welke betrekking door den schoolopziener in het district Heerenveen eene voordracht aan den Gemeenteraad was ingezonden.

Daarbij werd door den Gemeenteraad gelet op het Koninklijk besluit van 7 Juli 1882, n°. 4, houdende ongegrondverklaring van het door hem ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 2 Maart 1882, no. 58, 3e afd. S., waarbij de goedkeuring werd onthouden aan 's Raads besluit van 21 Januari bevorens n°. 2, tot opheffing van bovenvermelde school.

Naar het oordeel van den gemeenteraad is de verwachting, die in dit Koninklijk besluit werd uitgesproken, dat de openbare school te Cubaard, haar vroeger aantal leerlingen, p. m. 30, op nieuw tot zich zou trekken, wanneer aldaar weder behoorlijk en geregeld onderwijs werd gegeven, niet verwezenlijkt.

De op 29 November 1882 in functie getreden hoofdonderwijzer Hornstra, een in zijn vak bekwaam en geschikt man, bovendien om zijn humanen zin in het dorp zijner inwoning geëerd, heeft — zoo vervolgt de gemeenteraad — het getal kinderen op zijne school nooit hooger kunnen brengen dan tot 16, welk getal ook nog bij zijn vertrek op 1 Januari 1884 op de school aanwezig was.

Onder dat getal bevinden zich, volgens opgaaf van den Gemeenteraad, 4 leerlingen onderscheidenlijk van 13, 14, 15 en 16 jaar, alsmede 3 kinderen van ouders, die de gemeente met der woon zouden gaan verlaten, terwijl de 9 overigen te Cubaard of Waaxens op een afstand van minder of althans niet meer dan een uur van Wommels wonen en zeer goed de bloeiende openbare school aldaar kunnen bezoeken, waar zij degelijk klassikaal onderwijs kunnen genieten, 't geen op eene school, die door slechts 9 leerlingen bezocht wordt, niet wel mogelijk is.

Aangezien het, naar het oordeel van den Gemeenteraad, niet is aan te nemen, dat het getal van 9 leerlingen in de eerste jaren eene vermeerdering van eenig belang zal ondergaan, bezit, zijns erachtens, de openbare school te Cubaard geene levensvatbaarheid.

Voorts overweegt de gemeenteraad, dat mocht vroeger al het niet altijd in even voldoenden toestand verkeerende voetpad tusschen Cubaard en Wommels eenig bezwaar hebben opgeleverd, dit bezwaar thans niet meer bestaat, aangezien dit pad, door bevloering van de dammen en van de andere minder goed begaanbare gedeelten, reeds in veel verbeterden toestand is gebracht, terwijl thans aan Burgemeester en Wethouders is opgedragen dit pad in zoodanigen staat te doen brengen, dat het geheel zonder gevaar ook voor kinderen bruikbaar is.

Op deze gronden besloot de gemeenteraad niet over te gaan tot de benoeming van een hoofd der openbare lagere school te Cubaard, doch die school op te heffen, met

ingang van eene maand na den dag, waarop de goedkeuring op dit besluit zou zijn verkregen en in verband hiermede te wijzigen het Raadsbesluit, waarbij het getal openbare lagere scholen in de gemeente Hennaerderadeel is bepaald.

Na hunne beslissing bij resolutie van 6 Maart j.l. n°. 56, 3e afd. S. te hebben verdaagd en na inmiddels het advies te hebben ingewonnen van den schoolopziener in het district Heerenveen, hebben Gedeputeerde Staten van Friesland aan het Raadsbesluit tot opheffing van de openbare lagere school te Cubaard de vereischte goedkeuring onthouden, bij hunne resolutie van 10 April 1884, n°. 51, 3e afd. S., waarin, onder aanhaling van de vroeger omtrent deze zaak gevallen beslissing, wordt overwogen, dat in het hoogste ressort is uitgemaakt, dat het dorp Cubaard niet van zijne openbare lagere school mocht worden beroofd; dat aan het Koninklijk besluit van 7 Juli 1882, n°. 4, de kracht eener res judicata moet worden toegekend, zulks te eerder daar na het verschijnen van die Koninklijke beslissing nog geen twee jaar waren verloopen en dat hetgeen vroeger te dezer zake is voorgevallen hun college weerhoudt zijne goedkeuring aan 's Raads besluit te hechten.

Van deze beslissing is de Gemeenteraad tijdig in hooger beroep gekomen. Bij zijn adres onder dagteekening van 30 April 1884, verklaart hij zeer verbaasd te zijn geweest te moeten ervaren, dat Gedeputeerde Staten, met de feiten voor oogen, de gegrondheid van 's Raads denkwijze en besluit omtrent de Cubaarder school *thans* niet inzien. De Gemeenteraad geeft toe, dat bij Koninklijk besluit van 7 Juli 1882 n°. 4, is uitgemaakt, dat Cubaard toen niet mocht worden beroofd van zijne openbare school en dat sedert dien tijd nog geen twee jaar waren verloopen, maar hij beschouwt deze zaak niet als eene res judicata, dewijl toch moeielijk beweerd, nog minder volgehouden kan worden, dat het hier dezelfde zaak zou zijn als in 1882, aangezien de tegenwoordige toestand vrij wat met dien van toenmaals verschilt.

Ten betooge daarvan voert de Gemeenteraad aan, dat kon al in 1882 de abnormale toestand van het onderwijs te Cubaard geen voldoenden grond opleveren om ook voor normale omstandigheden de school aldaar voor overbodig te houden, de tijd, die sedert November 1882, toen de hoofdonderwijzer Hornstra in functie trad, is verloopen, lang genoeg moet worden geacht om de ouders, die openbaar onderwijs voor hunne kinderen verlangen, in de gelegenheid te stellen, daarvan te doen blijken, zoodat men mag en moet stellen, dat nooit voor meer dan 16 kinderen openbaar onderwijs begeerd werd;

dat, zooals in het opheffingsbesluit is te kennen gegeven, dit getal, wegens leeftijd en verhuizingen, tot slechts iets meer dan de helft moet worden teruggebracht;

dat de tot dit zestiental behoorende leerlingen van 13 à 16 jarigen leeftijd, op één na thans de school hebben verlaten, terwijl voor de vertrokken voorstanders der openbare school geene andere voorstanders dier school in de plaats zijn gekomen zoodat voortaan slechts op een negental leerlingen zal kunnen worden gerekend;

dat er geen redenen bestaan om aan te nemen dat de school in de naaste toekomst sterker bevolkt zal worden, omdat, al komen weer jonge kinderen aan, dan toch ook anderen daarvoor plaats zullen ruimen;

dat inmiddels het getal kinderen voor welke openbaar onderwijs wordt verlangd

nog kleiner is geworden, aangezien een daarvan om ook het onderwijs in nuttige handwerken te kunnen genieten, thans de school te Wommels bezoekt en ook zelfs, indien de school te Cubaard in stand werd gehouden, om de opgegeven reden, naar de verklaring des vaders, zal blijven bezoeken;

dat voorts nog een paar ingezetenen voor hunne kinderen thans niet meer gebruik maken van de openbare school te Cubaard, niettegenstaande aldaar gedurende de vacature, geregeld en behoorlijk onderwijs wordt gegeven, maar die kinderen zenden, de een naar de bijzondere school te Cubaard, de ander naar de openbare school te Oosterend, zoodat het getal leerlingen thans tot 6 is ingekrompen;

dat *zeer* bekwame en *zeer* geschikte personen wel niet naar de betrekking van hoofdonderwijzer te Cubaard zullen dingen en dat het dus zeer wel mogelijk is, dat, moet de school blijven bestaan, er later geen geschikter persoon kan worden geplaatst dan de thans fungeerende onderwijzer, van wiens ongeschiktheid echter niets is gebleken, weshalve in dat geval de school zal verloopen en het Rijk meer wachtgeld zal hebben te betalen

dat, al mochten in 1882 de financiën der gemeente de voor de instandhouding der openbare school te Cubaard vereischte uitgaven nog gedoogen, de hoofdelijke omslag sedert van 4.80 tot 6 pct. is gestegen, terwijl nog steeds 40 opcenten op 's Rijkspersoneele belasting voor de gemeente worden geheven, weshalve ook in dien zin de toestand niet dezelfde is als in 1882;

dat de Gemeenteraad, met het oog hierop, thans nog meer dan vroeger er naar dient te streven om de uitgaven tot het noodzakelijke te beperken, en dat, al zou het ongepast zijn, in de eerste plaats op het onderwijs te bezuinigen, het gebied van het onderwijs daarvan toch ook niet geheel behoeft te worden uitgesloten;

dat de toestand van het voetpad tusschen Wommels en Cubaard beter is geworden en nog zal worden, zoodat de omstandigheden vrij wat verschillend van die in 1882 zijn te noemen;

Nog doet de Gemeenteraad opmerken, dat wel is waar steeds eene openbare school te Cubaard heeft bestaan en dat in dit dorp met eene bevolking van 462 zielen vele kinderen zijn die in de termen vallen van ter school te gaan, maar dat het toch ook niet minder waar is, dat, indien voor *zóó weinig* kinderen openbaar onderwijs wordt verlangd, terwijl eenigen zeer gemakkelijk in 20 minuten of een half uur en anderen binnen een uur eene andere uitstekende openbare school kunnen bereiken, eene afzonderlijke school voor dezen geen recht van bestaan meer kan hebben.

Wanneer van het verlangen naar openbaar onderwijs voor een niet *al te klein* getal kinderen zal zijn gebleken, verklaart de Gemeenteraad zich bereid de voor dat doel beschikbaar blijvende school weder in gebruik te nemen.

Op deze gronden verzoekt de Gemeenteraad de vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland d.d. 10 April 1884 n°. 51, 3e afd. S., en de handhaving van zijn besluit van 23 Februari bevorens, n°. 3.

De Gedeputeerde Staten van Friesland, op dit adres gehoord, hebben daaromtrent bij hunne missive van 15 Mei 1884 n°. 9, 3e afd. S., advies uitgebracht. Zij handhaven daarbij hunne stelling, dat de Koninklijke beslissing van 7 Juli 1882 n°. 4 in dezen moet gelden als eene res judicata. Bij dat Koninklijk besluit toch, toen nog

geen twee jaar oud, werd in het hoogste ressort beslist dat de openbare lagere school te Cubaard niet mag worden opgeheven.

Indien een gemeentebestuur zich eenvoudig niet stoort aan zulke beslissingen en ze ongestraft ter zijde kan leggen, dan ziet het er met de administratieve rechtspraak treurig uit.

Op die wijze komt eene kwestie nooit van de agenda.

Om die reden verklaren Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 10 April 1884, n°. 51, 3e afd. S., waartegen het beroep is gericht, niet in het fond van de zaak te zijn getreden.

Het Koninklijk besluit van 7 Juli 1882 n°. 4, — zoo argumenteeren Gedeputeerde Staten — gaat uit van de zeer juiste premisse, dat de toenmalige toestand van het openbaar onderwijs, tengevolge van het tijdelijk ontbreken van geschikte onderwijs-kracht niet als normaal te beschouwen en de op dien toestand gebouwde opheffing der school niet gerechtvaardigd was.

De Koninklijke beslissing wil rekening houden met de feiten, gelijk die zich zullen voordoen, zoodra de toestand *normaal* zal zijn geworden. Zij wenscht de *proef* met een behoorlijk georganiseerd onderwijs. De tijd sedert die beslissing verloopen is voor zulk eene proef ontoereikend.

Daargelaten de vraag of die beslissing voor *alle* tijden en onder *alle* omstandigheden de kracht eener res judicata zou behouden, is dit thans onbetwistbaar wel het geval.

Dit klemt te meer nu het getal leerlingen sedert het meergemeld Koninklijke besluit is geklommen. Wel is waar werd vooralsnog het oude cijfer (30) niet weder bereikt, maar toch is het van 9, waarop het eerste opheffingsbesluit zich grondde, gaandeweg tot 16 geklommen.

Die vooruitgang zou, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, blijvend zijn indien het onderwijs in de openbare lagere school te Cubaard geregeld voortgang kon hebben. Nu is de betrekking van hoofdonderwijzer weer opengevallen. In plaats van daarin te voorzien neemt de Gemeenteraad een besluit om niet tot de benoeming over te gaan, maar om de school op te heffen.

Gedeputeerde Staten zien hierin eene stelselmatige vernietiging van het openbaar onderwijs.

Immers het hernieuwde opheffingsbesluit *moet*, al erlangt het niet de vereischte goedkeuring, *stilstand* van het onderwijs gedurende eenigen tijd tengevolge hebben. En juist deze *stilstand* heeft verschijnselen tengevolge, welke de Gemeenteraad gretig aangrijpt om de eene school vóór, de andere na op te heffen, zoodat het niet langer eene opheffing is maar eene *opruiming* wordt. Werden opvolgelijk de openbare scholen te Edens, Welsrijp en Spannum opgeheven, thans is het voor de tweede maal op de school te Cubaard gemunt. Wat de redenen betreft die Gedeputeerde Staten weerhouden aan het besluit tot opheffing dezer school hunne goedkeuring te hechten, wordt door hen o. a. nog uitdrukkelijk verwezen naar hun advies bij gelegenheid van het beroep door den gemeenteraad ingesteld tegen hun besluit van 2 Maart 1882 n°. 55, 3e. afd. S., waarvan een afschrift door hen wordt overgelegd. Om het bindende van het Koninklijk besluit van 7 Juli 1882, n°. 4, aan te toonen, wordt nog door Ged. Staten gewezen op de daarin voorkomende overweging dat „de bewering van den

gemeenteraad, als zoude de korte afstand tusschen Cubaard en Wommels eene afzonderlijke school onnoodig maken, *niet kan worden aangenomen*" eene overweging, die onmogelijk eene voorbijgaande tijdelijke beteekenis kan hebben, maar die ook thans nog met volle kracht geldt al is het voetpad tusschen Cubaard en Wommels verbeterd.

Gedeputeerde Staten bestrijden vervolgens de bewering van den Gemeenteraad, *dat het niet is dezelfde zaak* als in 1882. Zij zijn van oordeel, dat het gewijsde van 1882 nog volkomen op den tegenwoordigen toestand past en vestigen ten slotte wat de kracht en beteekenis van een *gewijsde* in administratieve zaken betreft, de aandacht op een advies van de Afdeeling aan den Koning, opgenomen in de *Staatscourant* van 21 December 1883 n°. 300 en in de verzameling van den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur deel XXIV, blz. 1 en volgende.

Nadat de overweging van het geschil bij de Afdeeling aanhangig was gemaakt, is haar alsnog door den Gemeenteraad van Hennaerderadeel een afschrift toegezonden van zijn besluit d.d. 11 Juni 1884 n°. 3, betreffende den aanleg van een *steenen voet*pad van Cubaard naar Wommels, doch zijn overigens bij haar geene nadere memorien of bewijsstukken ingekomen.

De burgemeester van Hennaerderadeel, de heer Mr. E. de Grave, treedt op als gemachtigde van den Gemeenteraad. Hij licht het beroep nader toe en beantwoordt enkele vragen van de Staatsraden Jhr. van Humalda van Eysinga en Smidt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Drie en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *Juli* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten als:

1°. van 20 Juni 1884, n°. 17, houdende beschikking op een beroep van de *firma Dahmen en Burghoff c. s. en van Jos. Andriessens c. s., allen te Roermond, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van* 19 *October* 1883, *Litt.* 5208/4 *R.*, 2e *Afd. A. waarbij eene verlaging met* 70 *centimeter wordt bevolen van den overlaat, bekend onder den naam "de Hooge Bat.*"

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 225).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van de firma Dahmen en Burgerhoff c. s. en van Jos. Andriessens c. s. allen te Roermond, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 19 October 1883, Litt. 5208/4 R., 2e Afd. A. waarbij eene verlaging met 70 centimeter wordt bevolen van den overlaat, bekend onder den naam de Hooge Bat;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Mei 1884 n⁰. 4;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 13 Juni 1884, n⁰. 11, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat de rivier de Roer, nabij Roermond, eertijds onder anderen ook door den Hambeek uitmondde in de Maas;

dat, ten einde het water dienstbaar te kunnen maken voor de industrie, de afloop van het water naar den Hambeek werd afgesloten, maar ter voorziening in den afvoer bij hoog water, behalve een Rijksdoorlaatkanaal, zich bevindende aan de linkerzijde der Roer, kort voor de brug in den spoorweg van Maastricht naar Venloo, iets lager in den linkeroever van de Roer en wel bijna onmiddellijk beneden de Michielsbrug, liggende in den Rijksweg van Maastricht naar Roermond, een overlaat is, genaamd de Hooge Bat, over welke bij hoog water het Roerwater wordt gevoerd naar den Hambeek, een nu dikwerf droog liggenden watergang, die aan de Roodebrug in de Maas uitmondt;

dat nog lager aan de Roer zich sinds langen tijd reeds molens bevinden, waarvan de eigenaars tot uitoefening hunner industrie zich van het Roerwater als beweegkracht bedienen;

dat toen in 1820 en volgende jaren, klachten rezen, dat de molenaars het water ten behoeve hunner nijverheid, zoowel nabij den overlaat als bij het Hellegat, zijnde het groot Hellegat, een sluiswerk onmiddelijk boven de molens gelegen zoozeer ophielden, dat dientengevolge de landen hooger op in de Roervallei gelegen aan overstrooming bloot stonden, Gedeputeerde Staten van Limburg bij besluit van 17 Februari 1823 Litt. J. J. ten aanzien van de opstuwing van het water en de hoogte van den overlaat beneden de Michielsbrug het volgende hebben bepaald:

„Er zal bij de brug van den Heer Michiels een peilschaal worden geplaatst op „0.50 M. boven het laagste gedeelte van de waterlossing (déversoir) Hooge Bat genoemd . . . . . en de eigenaars der molens worden gelast om het water niet boven „dit punt te doen oploopen, ten ware dezelve alle hare middelen van ontlasting zouden „hebben uitgeput. Deze middelen zijn: *a.* door de waterlossing (déversoir) over der„zelver geheele lengte waterpas op te maken, tegen 0.50 M. beneden het opgegeven „peil, hetgeen met hare tegenwoordige hoogte op het laagste punt genomen gelijk „staat *b.* enz.";

dat aan dit bevel is, of althans omstreeks het jaar 1830 gevolg was gegeven, te dien effecte, dat de nul der peilschaal het peil aanwees waarboven de molenaars het

water niet mochten doen oploopen, en dat de hoogteligging van den overlaat „de „Hooge Bat," nagenoeg 50 centimeter daar beneden was;

dat echter in latere jaren die overlaat is opgehoogd geworden, vermoedelijk telkens bij het uitvoeren van onderhoudswerken, en alstoen op nieuw klachten inkwamen over hooge waterstanden en overstroomingen, waaraan dientengevolge de Roervallei bloot stond;

dat de overlaat destijds in beheer was van de eigenaars van den papiermolen, die aan de Roer, tusschen het groot en klein Hellegat gelegen, een vroeger aldaar bestaan hebbenden molen vervangen heeft;

dat die molen in Januari 1883 in het openbaar is verkocht, en Gedeputeerde Staten, alvorens die verkoop plaats had, aan verkoopers en eventueele gegadigden hebben doen weten, dat het gebleken was, dat de overlaat aanzienlijk, namelijk 70 centimeter, te hoog lag en mitsdien verlaagd moest worden, en ook na dien verkoop de nieuwe eigenaars, zijnde de heeren Jhr. Mr. Louis Michiels van Kessenich, H. Fouquet en Jos. Andriessens, op die verplichting hebben gewezen, en tot bedoelde verlaging hebben aangeschreven;

dat toen daaraan door hen geen gevolg werd gegeven en inmiddels nieuwe klachten over de nadeelen, die de verhooging van den overlaat voor de Roervallei opleverde, bij Gedeputeerde Staten inkwamen, Gedeputeerde Staten door den Provincialen-Ingenieur een nieuw plaatselijk onderzoek hebben doen instellen, hetgeen bevestigde, dat werkelijk de Hooge Bat in plaats van 0.50 M. beneden-, 0.20 M. boven het nulpunt der peilschaal en alzoo 0.70 M. hooger lag dan de in 1823 vastgestelde hoogte en tengevolge daarvan de hooger in de Roervallei gelegen landen nadeel leden;

dat namens de nieuwe eigenaars van den papiermolen alstoen aan Gedeputeerde Staten verzocht werd, dat met eene verlaging van 0.20 M. voorloopig genoegen mocht worden genomen, doch Gedeputeerde Staten, dit onvoldoende achtende bij resolutie van 19 October 1883 door tusschenkomst van Burgemeester en Wethouders van Roermond, krachtens de artt. 28 en 38 van het Reglement op het toezicht over de waterlossingen in Limburg, de eigenaars van den papiermolen schriftelijk deden waarschuwen, dat, indien zij vóór 20 November meerbedoelden overlaat over zijn geheele breedte niet zouden hebben doen verlagen tot op het wettige peil, dit is met 0.70 M., die verlaging alsdan op kosten van de nalatigen, door het gemeentebestuur ambtshalve zou worden uitgevoerd;

dat de eigenaars van den papiermolen, aan deze waarschuwing geen gevolg gevende, van voormelde beschikking bij Ons in beroep zijn gekomen, daarbij aanvoerende, dat in 1823 niet is vastgesteld de wettige hoogte van den overlaat, maar slechts aan de eigenaars der molens verboden is het water bij de molens hooger te doen oploopen, dan 0.50 M. boven het toenmaals laagste gedeelte van den Overlaat, en voorbehoedmiddelen zijn aan de hand gedaan om zulks te verzekeren, waaronder in de eerste plaats genoemd werd afvoer van het water over den Overlaat;

dat mitsdien gezegde Overlaat, waarvoor men niet aan eene bepaalde hoogte verbonden werd, geen onwettige hoogte heeft en bovendien in allen gevalle, in stede van art. 28, art. 26 van het Reglement op de waterlossingen in Limburg had moeten

zijn toegepast, als wanneer voor eene redelijke schikking als bijvoorbeeld eene verlaging van 0.20 M. met onderling goedvinden de weg open bleef;

dat toch eene aanzienlijker verlaging den kostbaren papiermolen zou onbruikbaar maken, terwijl ze ook voor de belangen der eigenaars in de Roervallei onnoodig is, als zijnde de door hen ingebrachte klachten grootendeels overdreven;

dat Dahmen en Burghoff, R. Smeets en J. Wackers, eigenaars van insgelijks aan de Roer beneden den papiermolen gelegen meelmolens, eveneens tegen de beschikking van Gedeputeerde Staten Onze voorziening hebben ingeroepen, ter bescherming van hunne door die beschikking bedreigde rechten en belangen;

dat echter door talrijke eigenaars van gronden in de Roervallei handhaving der bestredene resolutie van Gedeputeerde Staten met aandrang verzocht is, en

dat de Hoofdingenieur van den Waterstaat in het 7e district, aan wien de stukken op verzoek der Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur in handen werden gesteld, na een zijnerzijds ingesteld onderzoek, op door hem aangevoerde gronden, tot bevestiging dier Resolutie van Gedeputeerde Staten heeft geadviseerd;

Overwegende dat tusschen partijen vaststaat, dat de regeling van 1823 grondslag voor de beslissing moet zijn;

dat echter over de aan het destijds vastgestelde te geven verklaring verschil van gevoelen bestaat;

dat, moge ook al in niet zeer heldere bewoordingen zijn te kennen gegeven, tot op welke hoogte de molenaars het water mogen doen oploopen, daaromtrent evenwel de gevoelens overeenstemmen, dat bedoeld werd, dat het water niet boven het peil, aangewezen door de nul der peilschaal aan de Michielsbrug zou mogen oploopen, ten ware alle middelen van ontlossing zouden zijn uitgeput;

dat echter het verschil loopt over de hoogteligging van de „Hooge Bat", waaromtrent intusschen, met welke bedoelingen en om welke redenen het ook moge zijn, bij de regeling van 1823 zeer duidelijk is voorgeschreven, dat die overlaat over zijne geheele lengte waterpas moest worden opgemaakt „tegen 0.50 M. beneden het opgegeven peil", en alzoo vijftig centimeter beneden de reeds vermelde nul van de zooeven genoemde peilschaal;

dat met deze natuurlijke opvatting van de op zich zelf ondubbelzinnige bewoordingen van het regulatief, ten jare 1823 gemaakt, ook volkomen in overeenstemming is de plaatsing in 1830 van een peilschaal door den ingenieur Conrad, denzelfden ingenieur, wiens advies in 1823 bij het vaststellen der hoogte van den Overlaat gevolgd werd, en die opvatting buitendien bevestigd wordt door verschillende historische bijzonderheden, ontleend aan de technische adviezen, die voor en bij de regeling van 1823 tot den inhoud daarvan, gelijk zij werd vastgesteld, geleid hebben;

dat, onweêrsproken is het feit, dat de overlaat thans 0.70 M. hooger ligt dan waarop hij volgens de zooeven omschreven opvatting der duidelijke bepaling van de regeling van de 1823 behoort te liggen, en derhalve die toestand in strijd is met de in 1823 door Gedeputeerde Staten vastgestelde en door niemand in dit geschil betwiste regeling en dus door dat College terecht maat-

regelen zijn beraamd, om tot eene verlaging tot op de wettelijk aangestelde hoogte te geraken;

Overwegende, dat nog door appellanten is aangevoerd dat Gedeputeerde Staten, eene verlaging van den Overlaat noodig oordeelende, hadden behooren te handelen overeenkomstig de bepaling van art. 26 en niet naar die, van art. 28 van het Provinciaal Reglement op de waterlossingen:

Overwegende dienaangaande, dat art. 26 blijkbaar het oog heeft op een door Gedeputeerde Staten noodig gekeurde verandering in een bestaanden toestand, die hun althans voorkomt niet rechtstreeks in strijd te zijn met eenige wet of verordening;

dat echter dit geval hier niet aanwezig is, daar de verhooging van den overlaat is geschied, zoowel zonder de vergunning in art. 28 bedoeld als tegen de in 1823 vastgestelde en sedert niet gewijzigde hoogtebepaling, en het voor appellanten in allen gevalle van geen belang is, of voor Gedeputeerde Staten hetzij uit kracht van art. 28, in verband met art. 38, hetzij naar art. 26 van het Reglement is gehandeld, daar hun bevel, ware het ook krachtens art. 26 gegeven, niettemin in dit geval hetzelfde gevolg als de nu bestreden aanschrijving zou hebben, vermits het eenige geval, waarin volgens art. 26 het bevel door eene minnelijke schikking ware te vervangen, namelijk indien appellanten bewezen, dat de werken wettig bestaan, in dezen niet aanwezig is, vermits het tegendeel, gelijk hiervoren is overwogen, moet worden aangenomen;

Overwegende dat Gedeputeerde Staten mitsdien terecht eene verlaging van den Overlaat met 70 centimeter hebben gelast, met opdracht aan Burgemeester en Wethouders van Roermond, om die verlaging ambtshalve te bewerkstelligen op kosten der eigenaren, voor het geval deze daarin nalatig bleven, binnen den door hen bepaalden tijd;

dat echter de door Gedeputeerde Staten daarvoor gestelde termijn kan geacht worden, tengevolge van het ingestelde beroep, niet te zijn nageleefd, en derhalve een nieuwe termijn zal behooren bepaald te worden;

Gezien het Provinciaal Reglement op de waterlossingen in het Hertogdom Limburg, vastgesteld door de Staten den 8en Juli 1854 en door Ons goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Augustus 1854, no. 56;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het beroep zoowel door de firma Dahmen en Burghoff c. s. als door Jos. Andriessens c. s. ingesteld, de Resolutie van Gedeputeerde Staten van Limburg van 19 October 1883, 2e Afd. A. 5208/4 R., te handhaven, edoch onder bepaling, dat de daarbij door Gedeputeerde Staten gestelde termijn, binnen welken de belanghebbenden zelven de verlaging van den Overlaat „de Hooge Bat", genaamd, hebben te bewerkstelligen, alsnog wordt verlengd tot uiterlijk twee maanden na de dagteekening van Ons tegenwoordig besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 20 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 24 Juni 1884, n°. 28, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *C. Vinke, te Nieuw- en St. Joosland, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland, van* 28 *Maart l.l.,* 3e *Afd. n°.* 130, *waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijn zoon Izaäk, loteling van de lichting van dit jaar, is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 263.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door C. Vinke, te Nieuw- en Sint Joosland, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 28 Maart l.l., 3e Afd., n°. 130, waarbij de aanwijzing tot den dienst van zijnen zoon Izaäk, loteling van de lichting van dit jaar, is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Juni 1884, n°. 39;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Juni 1884, n°. 911, Afd. M. en S.;

Overwegende, dat Izaäk Vinke, loteling der lichting van 1884, is de tweede uit een gezin van vier broeders, waarvan de beide jongsten den militieplichtigen leeftijd nog niet hebben bereikt en waarvan de oudste op 3 Mei 1881 als loteling bij het derde Regiment Infanterie is ingelijfd en op 16 September 1882 uit den dienst is gepasporteerd wegens lichaamsgebreken, bestaande volgens het uittreksel uit het stamboek in: Longknobbelzucht, ontstaan vóór zijne indiensttreding (buiten den dienst) niet door gevorderde of bevolen militaire diensten en niet tengevolge van omstandigheden, verrichtingen of vermoeienissen, aan de uitoefening van den militairen dienst

verbonden, doch ook niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag (in, doch niet door den dienst);

dat zoowel de Militieraad als Gedeputeerde Staten van Zeeland in hooger beroep genoemden tweeden zoon Izaäk tot den dienst hebben aangewezen, omdat de broeder op wiens dienst hij zich als reden van vrijstelling beriep, reeds na eenen diensttijd van 16 maanden wegens lichaamsgebreken niet door den dienst bekomen is ontslagen en dus niet valt onder art. 50 n°. 4 of 5 der Militiewet en dat verder appellants bewering bij Gedeputeerde Staten, als zouden de gebreken van den oudsten broeder, uit hoofde waarvan hem ontslag is verleend, ontstaan zijn door den dienst, strijdt met de duidelijke omschrijving der reden van ontslag in het extract-Stamboek;

dat des lotelings vader zich thans tot Ons heeft gewend, bij zijn adres verzoekende zijnen tweeden zoon Izaäk alsnog van den dienst vrij te stellen;

Overwegende dat art. 50 4°. der Militiewet slechts dan vrijstelling wegens broederdienst verleent, wanneer de broeder wegens gebreken, door den dienst bekomen is ontslagen;

dat die woorden bij de strenge interpretatie, die de Militiewet vordert, geene vrijheid geven om te treden in eene beoordeeling van het ontslag en van de redenen die er toe geleid hebben, doch alleen toelaten te onderzoeken hoe feitelijk het ontslag verleend is blijkens het betrekkelijke in art. 53 der wet verplichtend voorgeschreven bewijsstuk;

dat in casu blijkens dit stuk appellants oudste zoon is ontslagen wegens gebreken, bekomen in, doch niet door den dienst;

dat hij, toen dat ontslag verleend werd, nog geen drie jaren had gediend, en dus ook het geval, bedoeld in art. 50 n°. 5 der Militiewet hier niet aanwezig is;

dat derhalve door appellants tweeden zoon tot den dienst aantewijzen de Militieraad en Gedeputeerde Staten de wet juist hebben toegepast;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 28 Maart 1884, 3e afdeeling n°. 130, het daartegen door den appellant ingestelde beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 24 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 24 Juni 1884, n_0. 29, houdende beschikking op het beroep van *M. C. van Goethem, loteling der nationale militie voor de gemeente Goes, lichting* 1884, *tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van* 28 *Maart* 1884, n⁰. 131, 3e *afd., waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 262).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van M. C. van Goethem, loteling der Nationale Militie voor de gemeente Goes, lichting 1884, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 28 Maart 1884, n°. 131, 3e afd., waarbij zijne aanwijzing tot den dienst is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Juni 1884, n°. 38;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Juni 1884, Afd. M. S., n⁰. 912;

Overwegende, dat appellant is de jongste van drie broeders, van welke de oudste buiten oproeping voor de militie is gebleven en de tweede op 4 Mei 1883 als loteling in dienst is gekomen, doch op 3 Augustus 1883 met paspoort ontslagen werd, en wel, blijkens het overgelegd uittreksel uit het betrekkelijke stamboek, wegens lichaamsgebreken, bestaande in algemeene lichaamszwakte, gepaard met zenuwachtige hartkloppinggen, ontstaan vóór zijne indiensttreding (buiten den dienst");

dat Gedeputeerde Staten op grond van deze in het stamboek voorkomende verklaring de door den Militieraad ten aanzien van appellant uitgesproken aanwijzing tot den dienst hebben gehandhaafd;

dat appellant, bij Ons in beroep komende, de waarheid der bedoelde verklaring in het Stamboek bestrijdt, onder overlegging van twee getuigschriften, één van den vroegeren meester van appellants tweeden broeder en het ander van eenen geneesheer te Goes, aanvoert en beweert, dat de gebreken van zijnen broeder gedurende zijnen diensttijd zijn ontstaan, en dientengevolge alsnog vrijstelling van den dienst vraagt;

Overwegende, dat naar art. 50 sub 4°. en 5°. der wet op de Nationale Militie slechts dan vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer de broeder wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, *door* den dienst bekomen, ontslagen is, òf, zoo ze niet door den dienst zijn bekomen, alsdan eerst, nadat de broeder drie jaar heeft gediend;

dat in deze van een driejarigen dienst geene sprake kan zijn, daar de dienst des broeders nog geen drie maanden geduurd heeft, en evenmin kan worden aangenomen, dat de gebreken *door* den dienst zijn ontstaan, daar het vaststaat, dat het ontslag

van appellants broeder *feitelijk* is verleend op grond van ziekelijke gesteldheid of gebreken, *buiten* den dienst (en alzoo niet *door* den dienst) bekomen;

dat voor de toepassing der militiewet dit vaststaande feit moet worden aangenomen, gelijk het is, en niet meer in eene beoordeeling van de juistheid of gegrondheid der redenen, die tot het aan een broeder verleende ontslag geleid hebben, kan worden getreden en mitsdien appellants aanwijzing tot den dienst terecht is geschied;

Gezien de wet op de Nationale Militie van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 28 Maart 1884, n°. 131, 3e afd., het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 24 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 24 Juni 1884, n°. 30, houdende beschikking op het beroep van *J. A. van der Scheer te Onderdendam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen van* 4 *April* 1884, n°. 89, 3e *afd., waarbij hij niet ontvankelijk is verklaard in zijne bezwaren tegen de aanwijzing tot den dienst bij de nationale militie van zijnen zoon Petrus Antonij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 260.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. A. van der Scheer te Onderdendam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen van 4 April 1884 n°. 89, 3e afd.

waarbij hij niet-ontvankelijk is verklaard in zijne bezwaren tegen de aanwijzing tot den dienst bij de nationale militie van zijnen zoon Petrus Antonij;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Juni 1884, n°. 37;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Juni 1884, n°. 913, afd. M. en S.;

Overwegende, dat Petrus Anthonij van der Scheer, loteling voor de nationale militie van dit jaar uit de gemeente Bedum, na aan de loting te hebben deelgenomen, is opgeroepen om te verschijnen voor den Militieraad, ten einde zijne reden van vrijstelling daar in te brengen en te doen onderzoeken;

dat hij, ter voldoening aan die oproeping en meenende aanspraak op vrijstelling te kunnen doen gelden uithoofde van lichaamsgebreken, ter bestemder tijde is verschenen op het Raadhuis te Groningen, waar de Militieraad vergaderd was;

dat hij echter, naar het schijnt ten gevolge van een misverstand, ontstaan door het zeer onduidelijk afroepen van den naam der gemeente Bedum, niet voor den Militieraad tegenwoordig was op het oogenblik, dat hij zijn bezwaar had kunnen inbrengen, en mitsdien voor den dienst is aangewezen;

dat hij wel enkele oogenblikken daarna, toen echter het onderzoek der lotelingen uit de gemeente Bedum reeds was afgeloopen, in de zaal voor den Militieraad is verschenen en zijne reden van vrijstelling heeft medegedeeld, met verzoek om alsnog te worden onderzocht, doch de Militieraad met meerderheid van stemmen besloten heeft dat verzoek niet in te willigen en de gedane aanwijzing te handhaven;

dat adressant zich alstoen tot Gedeputeerde Staten heeft gewend, met verzoek dat, zijn zoon alsnog tot eene herkeuring mocht worden toegelaten, doch dit college bij uitspraak van 4 April l.l. hem niet-ontvankelijk verklaarde opgrond dat volgens art. 98 der militiewet bij hen geene bezwaren kunnen worden ingebracht tegen eene uitspraak van den Militieraad, waarbij een loteling tot den dienst is aangewezen zonder dat door hem eenige reden van vrijstelling bij dien Raad was ingediend;

dat adressant, van deze beslissing bij Ons in beroep komende, verzoekt, dat zoo spoedig mogelijk eene keuring van zijn zoon worde bevolen, opdat hij in het belang van zijne gezondheid en studien niet genoodzaakt zij als dienstplichtige op te treden;

Overwegende, dat adressant, door te verzoeken dat zijn zoon aan eene keuring worde onderworpen, blijkbaar bedoelt voor hem vrijstelling te vragen van den dienst uithoofde van ziekelijke gesteldheid of gebreken;

dat echter blijkens art. 103 der militiewet ter verkrijging van vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken bij Ons geen beroep openstaat;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 24 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

5°. van 24 Juni 1884, n°. 44, houdende beschikking op het beroep van *het gemeentebestuur van Zalt-Bommel van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland, in een geschil van bevoegdheid nopens de opruiming van boomen op den Stadsdijk in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 235).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het gemeentebestuur van Zalt-Bommel van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland, in een geschil van bevoegdheid nopens de opruiming van boomen op den stadsdijk in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juni 1884, n°. 24;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 19 Juni 1884, n°. 6, Afd. Wat. A.;

Overwegende dat de Stadsdijk te Zalt-Bommel ook vroeger met boomen beplant geweest, nu laatstelijk in 1870 door het gemeentebestuur aan beide zijden van de kruin is beplant geworden, hoofdzakelijk met ijpeboomen;

dat de Dijkstoel van het polderdistrict Bommelerwaard boven den Meidijk, die boomen schadelijk achtende voor de veiligheid van den dijk, op 1 Mei 1883 eene siering opmaakte, strekkende tot opruiming van gezegde boomen, aldaar zich bevindende tusschen de hectometerpalen 90 en 97 en daarvan kennis gaf aan het gemeentebestuur van Zalt-Bommel met het onderhoud van genoemd dijkvak belast;

dat het gemeentebestuur den Dijkstoel echter onder het oog bracht, dat zoodanige sieringen volgens art. 372 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland slechts kan worden opgemaakt na overleg met het gemeente-

bestuur, en de Dijkstoel, dit erkennende, op 22 Mei zijn besluit van 1 Mei te voren introk en tevens het gemeentebestuur met zijn voornemen om alsnog dergelijke siering op te maken in kennis stelde, met verzoek daaromtrent het gevoelen van het gemeentebestuur te mogen vernemen;

dat Burg. en Weth. alstoen op 11 Juni 1883 bezwaren tegen de opruiming der boomen, die tot verfraaiing van de omgeving der gemeente dienden, bij den Dijkstoel inbrachten, vermits de Stadsdijk steeds met opgaande boomen beplant geweest zijnde, daarvan nooit eenig nadeel had ondervonden en tevens de bevoegdheid van genoemden Dijkstoel bestreden om de bewuste opruiming te gelasten, aangezien art. 264 van het Rivierpolderreglement ingevolge art. 1 van dat Reglement niet op de steden van toepassing zoude zijn;

dat de Dijkstoel niettemin op 26 Juni 1883 eene siering opmaakte en vaststelde, inhoudende, dat tegen de derde schouw al de boomen, staande in den binnen- en buitenloop van den dijk te Zalt-Bommel, tusschen de hectometerpalen 90 en 97, moeten zijn weggeruimd;

dat het gemeentebestuur op 2 Juli 1883 besloot bij zijne bezwaren van 11 Juni te volharden en tegen bedoelde siering optekomen bij Gedeputeerde Staten door toezending aan dat College van zijn besluit, vergezeld van een afschrift van dat van 11 Juni bevorens, om te strekken tot bezwaarschrift als bedoeld bij art. 372 van het Rivierpolderreglement;

dat Gedeputeerde Staten bij gemotiveerde resolutie van 31 Juli 1883, n°. 53 P. uitmaakten, dat de bevoegdheid van den Dijkstoel tot het bevelen der bovenbedoelde opruiming ten onrechte door het Gemeentebestuur was betwist, en mitsdien, alvorens te beslissen of die opruiming noodzakelijk is en de siering kan worden goedgekeurd, besloten den Provincialen Ingenieur met een onderzoek deswege te belasten;

dat die resolutie alstoen niet aan het Gemeentebestuur of den Dijkstoel, maar uitsluitend aan den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat is medegedeeld;

dat de Provinciale Ingenieur op 7 September 1883 in het belang der dijksverdediging tot opruiming van gezegde boomen adviseerde;

dat Gedeputeerde Staten daarop bij resolutie van 14 November 1883 n°. 51, met aanhaling van — en lettende onder anderen op hunne resolutie van 31 Juli bevorens, — de door den Dijkstoel op 26 Juli 1883 opgemaakte siering goedkeurden;

dat het Gemeentebestuur van Zalt-Bommel, bij adres van 3 December 1883, van deze beschikking bij Ons in beroep komende, verzoekt, dat, met vernietiging van voorzegde resolutie van 14 November bevorens, mag worden verstaan, dat de Dijkstoel onbevoegd is de wegruiming der boomen te gelasten;

dat Gedeputeerde Staten, op dit adres gehoord, zich vereenigende met een door hen van den Dijkstoel ingewonnen bericht, adviseeren adressant niet-ontvankelijk te verklaren, aangezien het besluit van 14 November l.l. blijkens zijnen inhoud slechts strekt om goedkeuring te verleenen aan eene door den Dijkstoel van het polderdistrict vastgestelde siering en daartegen geen beroep is toegelaten; dat overigens eene verklaring, dat de Dijkstoel onbevoegd was de opruiming te bevelen, bij dit beroep niet kan gevraagd worden, eensdeels, omdat van het besluit van 31 Juli niet is geappelleerd en anderdeels omdat destijds geene uitspraak plaats had in een geschil, opge-

worpen ingevolge art. 5 van het Reglement, maar uitsluitend, in overeenstemming met wat het Gemeentebestuur zelf op 2 Juli 1883 had verzocht, werd beschikt op een bezwaarschrift, als bedoeld bij art. 372 van het Rivierpolderreglement;

Overwegende, dat in de eerste plaats moet worden onderzocht, of het beroep ontvankelijk is te achten;

Overwegende dienaangaande, dat wel is waar het Rivierpolderreglement tegen een besluit tot goedkeuring eener siering geen beroep openstelt, doch het door adressant ingestelde beroep niet als daartoe strekkend moet beschouwd worden, daar het, naar inhoud en strekking van des appellants bezwaarschrift en adres, in zijn aard en wezen een beroep is tegen de door het Gemeentebestuur uitgelokte en eerst door de resolutie van 14 November l.l. ter zijner kennis gebrachte beslissing van Gedeputeerde Staten in het door het Gemeentebestuur opgeworpen geschil over de bevoegdheid van den Dijkstoel ten opzichte van boomen, zich bevindende op den dijk in onderhoud bij de gemeente Zalt-Bommel;

dat de resolutie van 14 November wel in haar dictum zich uitsluitend bepaalt tot goedkeuring der opgemaakte siering, doch in den aanhef daarvan wordt gewezen en gelet op de resolutie van 31 Juli bevorens, waarbij over de betwiste bevoegdheid eene beslissing werd gegeven, die echter, als zijnde vooralsnog van praeparatoiren aard, toenmaals alleen leidde tot de opdracht tot een onderzoek aan den Provincialen Ingenieur en dientengevolge ook alleen aan dezen, als voorloopig enkel tot verdere instructie der zaak strekkende, werd medegedeeld;

dat echter de resolutie van 31 Juli, door de wijze waarop daarnaar in die van 14 November l.l. werd verwezen, door deze laatste, als de eigenlijke beslissing voor partijen over de zaak in haar geheel bevattende, werd gehandhaafd en mitsdien moet geacht worden in die van 14 November te zijn opgenomen, zoodat beide één geheel uitmaken;

dat dan ook tegen de resolutie van 31 Juli, voor zoover daarin eene uitspraak begrepen was, in een geschil, niet vroeger, dan geschied is, kon worden in beroep gekomen, als zijnde die resolutie uithoofde van haar praeparatoir karakter niet aan partijen medegedeeld, en derhalve niets ook Gedeputeerde Staten zou belet hebben daarop bij de eindbeslissing terugtekomen, wat zij echter blijkens hun besluit van 14 November l.l., maar ook eerst blijkens dat besluit, niet hebben gedaan;

dat echter door Gedeputeerde Staten en den Dijkstoel met eene verwijzing naar het besluit van het Gemeentebestuur van 2 Juli 1883 alsnog wordt beweerd, dat geene uitspraak is gedaan ingevolge art. 5 van het Rivierpolderreglement, maar uitsluitend beschikt werd op een bezwaarschrift overeenkomstig art. 372 van voorzegd Reglement, doch dit beweren allen redelijken grond mist, zoowel omdat het geenszins verboden of ongeoorloofd zijn zoude om bij een bezwaarschrift naar art. 372 de bevoegdheid van het bestuur, dat de siering, waartegen wordt opgekomen, vaststelde, te betwisten, als omdat eene op zijn hoogst genomen, verkeerdelijk door het Gemeentebestuur gebruikte formule aan het slot van zijn besluit van 2 Juli 1883 niet den aard der ingebrachte bezwaren kan veranderen en, daar het wezen der zaak boven den daaraan gegeven naam moet gelden, zoodanige ten onrechte gebezigde formule in geen geval aan het Gemeentebestuur het hem in art. 5 en 10 van het Rivierpolderreglement

toegekende recht kan ontnemen om een geschil optewerpen en van de beslissing, daarin door Gedeputeerde Staten, op welke wijze ook, hetzij ondubbelzinnig hetzij ingewikkeld genomen, hooger beroep intestellen;

dat het Gemeentebestuur de quaestie omtrent de bevoegdheid van den Dijkstoel bij zijnen brief van 11 Juli l.l. reeds gesteld heeft, bij dat beweren heeft gepersisteerd bij zijn besluit van 2 Juli, waarvan aan Gedeputeerde Staten mededeeling is gedaan, en aldus een geschil heeft opgeworpen, dat ook Gedeputeerde Staten in dien zin moeten hebben opgevat, toen zij, vóór en aleer aan de opgemaakte siering de vereischte instructie te doen geven, er eerst toe overgingen de bevoegdheid van den Dijkstoel tot het opmaken dier siering te onderzoeken en te beoordeelen;

dat derhalve, nu werkelijk een geschil is behandeld geworden en in dat geschil de einduitspraak eerst op 14 November werd gedaan, het gemeentebestuur ontvankelijk is in zijn binnen eene maand op Ons gedaan beroep, voor zoo verre het gericht is tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten over de in deze betwiste bevoegdheid van den Dijkstoel tot het opmaken der siering;

Overwegende dat het Gemeentebestuur die bevoegdheid ontkent, op grond dat ingevolge art. 1, laatste lid, van het Rivierpolderreglement op de steden in de districten alleen toepasselijk zijn de artt. 369 tot en met 373 van dat Reglement, dat mitsdien die steden alleen aan sieringen voor gewoon onderhoud harer dijkvakken en waterkeeringen en voor noodzakelijke buitengewone werken behoeven te voldoen; dat echter de hier opgemaakte siering, als noch tot gewoon noch tot buitengewoon onderhoud betrekkelijk, daaronder niet kan gebracht worden; dat zij integendeel een onderwerp betreft, waarvoor eene afzonderlijke regeling is vastgesteld bij art. 264 van het meergenoemd Reglement, en dus bij een artikel dat niet geldt voor de steden;

dat deze bewering evenwel zoowel door den Dijkstoel als door Gedeputeerde Staten daarmede wordt weêrsproken, dat volgens art. 1 van het Reglement niet alleen de artt. 369 tot en met 373 op de steden toepasselijk zijn, maar, gelijk daar vermeld wordt, het Reglement, voor zooveel voortvloeit uit die bepalingen, en dat het in deze, ook volgens artt. 303, 5e lid, en 288 van het Reglement, eene siering voor gewoon onderhoud zou betreffen;

Overwegende dienaangaande, dat uit de geschiedenis van de vaststelling van het nieuwe Rivier-Polderreglement in 1879 blijkt, dat destijds eene der hoofdredenen, waarom tot de wijziging werd overgegaan, hierin bestond, dat men door het toezicht van de Dijksbesturen uittebreiden het onderhoud in zijnen geheelen omvang, ook van de dijkvakken in onderhoud bij de steden, beter wilde waarborgen;

dat immers in de memorie van toelichting van het Ontwerp-Reglement (zie notulen der Buitengewone Vergadering der Staten van Gelderland, voorjaarsvergadering 1879) er op gewezen werd (blz. 394), dat het bestaande Reglement bewezen heeft, dat er groote behoefte bestaat onder anderen aan voorziening in de leemte van het Reglement ten opzichte van de steden, voorts dat (blz. 402) de opneming der steden in de nabijgelegen polderdistricten van overwegend belang is voor de dijks-verdediging, daar zich onder meer bij den tegenwoordigen toestand het geval kan voordoen, dat een geheel district wordt overstroomd tengevolge van doorbraak van een slecht onderhouden gedeelte der waterkeering, dat, als behoorende tot de omringing eener voor-

malige stad, niet aan de schouw van het Dijksbestuur is onderworpen en eindelijk dat (blz. 512) uit de bepalingen van titel VIII voldoende blijkt, dat het polderrecht slechts in zooverre op de betrokken steden van toepassing is verklaard, als in het belang der dijksverdediging noodzakelijk is;

dat tegen het Ontwerp-Reglement wel de betrokken Gemeentebesturen, en daaronder ook dat van Zalt-Bommel, zijn opgekomen, zoowel in het algemeen tegen het beginsel om het beheer en bestuur over de waterkeerende werken der steden aan de Gemeentebesturen te ontnemen en bij de Districts-besturen overtebrengen, als speciaal ook tegen het onbepaalde der uitdrukking van art. 1, voor zooveel *"voortvloeit"* enz., maar zonder ander gevolg dan dat door de Staten-Commissie eenige redactie-wijzigingen worden voorgesteld, onder uitdrukkelijke verklaring (blz. 573) dat door het opnemen der steden in de districten een toestand zal worden in het leven geroepen, "die ook aan de Commissie is voorgekomen in het belang eener goede dijksverdediging onmisbaar en van het grootste nut te zijn", en dit beginsel vervolgens door de Staten na warme oppositie met groote meerderheid is aangenomen;

dat uit deze geschiedenis der Reglementswijziging blijkt, dat het Reglement geenszins beoogt alleen de artt. 369—373 op de steden toepasselijk te verklaren, maar integendeel ook al wat uit die bepalingen volgt en daarmede samenhangt, hetgeen dan ook werd uitgedrukt door de bewoordingen in art. 1 "voor zooveel voortvloeit;"

dat derhalve het dijksonderhoud in zijnen geheelen omvang aan het toezicht der Districtsbesturen is onderworpen ten aanzien van alles, wat voor het belang der dijksverdediging wordt gevorderd;

dat nu appellant wel beweert, dat eene opruiming van boomen niet valt onder het gewoon onderhoud of onder buitengewone werken en daarom hierover eene speciale bepaling in art. 264 voorkomt, doch dit beweren onjuist is, aangezien de bepaling van art. 264, betrekkelijk tot heggen, boomen, rasters, tuinen, schoeiingen, palen en dergelijke voorwerpen op de kruin of de glooiingen der waterkeeringen, is van algemeenen aard, in zooverre ze geldt tegen elk en een iegelijk, ook tegen derden die niet met onderhoud belast zijn, maar geenszins de strekking heeft om alles, wat genoemde voorwerpen betreft, te onttrekken aan het onderhoud, door het Reglement bedoeld, vermits dit met den aard der zaak in strijd zou zijn, die medebrengt, gelijk trouwens ook de artt. 288, 303 en andere van het Reglement alsmede de geschiedenis dier bepalingen bevestigen, dat het onderhoud alles omvat wat voor het dijksbelang wordt geëischt, zoowel het maken van hetgeen voor de instandhouding van den dijk noodig, als het verwijderen van hetgeen daarvoor nadeelig is, van welk onderhoud geene andere splitsing of onderscheiding gemaakt wordt dan die opgenomen is in art. 372 van het Rivierpolderreglement, zoodat alle onderhoud hetzij van gewonen hetzij van buitengewonen aard is, en er geene derde rubriek bestaat die tot eene der beide voorgaande niet zou behooren;

dat derhalve de Dijkstoel, wanneer dit College van oordeel is, dat opruiming van boomen op de dijken in het belang der dijksverdediging noodzakelijk is, alleszins de bevoegdheid heeft die te bevelen en daaromtrent eene siering op te maken, en dat dus het door adressant ingestelde beroep van de in het bedoelde in art. 5 van het Reglement omschreven geschil gegevene beslissing ongegrond is;

Gezien het Reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, vastgesteld door de Staten den 17 Mei 1879 en door Ons goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1880 n°. 7, en gewijzigd bij besluit der Staten van 9 Juni 1881, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 October 1881, n°. 22;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het door het gemeentebestuur van Zalt-Bommel ingestelde beroep te verklaren dat door Gedeputeerde Staten van Gelderland terecht is aangenomen de bevoegdheid van den Dijkstoel van het polderdistrict Bommelerwaard boven den Meidijk tot het opmaken van eene siering, strekkende tot opruiming van boomen op den Stadsdijk te Zalt-Bommel staande, die hij schadelijk acht voor het belang der dijksverdediging.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Karlsbad, den 24 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

6°. van 27 Juni 1884, n°. 10, houdende beslissing in het *geschil over de woonplaats der behoeftige krankzinnige Trijntje Visser.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 256).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats der behoeftige krankzinnige Trijntje Visser

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 Juni 1884, n°. 30;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Juni 1884, no. 2616, afd. B. B.;

Overwegende, dat Trijntje Visser, geboren te Workum omstreeks 1856, in het begin van Juli 1883 de gemeente Haarlem, waar zij in dienst was geweest en daarna bij haren stiefvader W. Winkel, Rozenstraat aldaar, verbleef, heeft verlaten, vervolgens zwevende in de gemeente Heemskerk is aangetroffen en toen in eene slaapstede te Beverwijk onder dak is gebracht;

dat zij vervolgens daar op 4 Juli 1883 is opgenomen bij zekeren Stoutenbeek, uit wiens verklaringen voor den Kantonrechter te Haarlem is gebleken dat zij bij hem is gebracht doordien het bekend was, dat hij geene meid had; dat hij haar toen op herhaalden aandrang, uit medelijden heeft opgenomen en na een week verblijf aan haar heeft te kennen gegeven, dat hij wel weinig of geen dienst van haar had, maar dat zij niettemin wel bij hem mocht blijven en dat hij haar dan f 0.50 in de week zou geven, welke haar dan ook bij haar vertrek over 7 weken zijn uitbetaald;

dat aan haar op 4 September 1883 door Stoutenbeek gelast is, om terstond te vertrekken, waartoe eene ongesteldheid van haar aanleiding gaf, en waarna zij toen die woning en de gemeente heeft verlaten;

dat zij daarop op 6 September daaraanvolgende in het Buitengasthuis te Amsterdam is opgenomen, alwaar zij is verpleegd, totdat zij op 11 Februari 1884, krachtens machtiging van den President der Rechtbank te Amsterdam van den 8en dier maand, naar het gesticht Meerenberg is overgebracht;

Overwegende, dat zoowel het Gemeentebestuur van Haarlem als dat van Beverwijk ontkent tot betaling der kosten van overbrenging en verpleging te zijn gehouden;

Overwegende, dat de woonplaats van Trijntje Visser niet moet worden beoordeeld naar den toestand op 6 September 1883, toen zij in het Buitengasthuis te Amsterdam is opgenomen, maar naar dien op 11 Februari 1884, toen de noodzakelijkheid van hare plaatsing in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen wettig is geconstateerd;

dat de woonplaats die zij te Haarlem als inwonende dienstbode mocht gehad hebben, door het ophouden dier dienstbetrekking is verbroken, terwijl het onderkomen of de inwoning, die zij vervolgens bij hare stiefouders te Haarlem vond, niet is gebleken van dien aard te zijn, dat ze daardoor aldaar woonplaats verkreeg, en mocht dit ook al het geval geweest zijn, die woonplaats heeft verlaten, zonder er een te huis te hebben en zonder eenig blijk, dat zij daar dacht terug te keeren:

dat moge vervolgens — hetgeen twijfelachtig is — Trijntje Visser in het gezin van Stoutenbeek te Beverwijk ook als dienstbode in den eigenlijken zin van het woord zijn geweest, zij in dat geval toch op 4 September 1883 die betrekking en tevens de gemeente Beverwijk heeft verlaten, zonder dat het blijkt, dat zij destijds niet met oordeel zou hebben gehandeld, tengevolge waarvan die gemeente ophield, in den zin van art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, hare woonplaats te zijn;

dat zij vervolgens een paar dagen schijnt te hebben omgezworven, en van 6 Sept. 1883 af tot hare opneming in het krankzinnigengesticht, verbleef te Amsterdam, maar aldaar geene woonplaats heeft verkregen, omdat niet is gebleken van haar bedoeling om zich daar te vestigen, maar er uitsluitend ter verpleging in het Buitengasthuis vertoefde;

en dat derhalve op het tijdstip, van hetwelk de beslissing afhangt, hare woonplaats niet was te vinden;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juli 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat geene gemeente als de woonplaats der krankzinnige Trijntje Visser kan worden aangewezen, en derhalve de kosten van hare overbrenging naar een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen en van haar verpleging aldaar zullen worden gekweten uit 's Rijks kas, uit de fondsen voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en aan de Algemeene Rekenkamer ter informatie.

Karlsbad, den 27 Juni 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

7°. van 4 Juli 1884, n°. 10, houdende beschikking op het beroep van *L. Schoenmakers c. s. te Prinsenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant dd.* 28 *Februari* 1884, *G. n°.* 130 1e *afd. A., betreffende eene door het bestuur van het Heemraadschap van de Mark en Dintel verleende vergunning om water uit de rivier de Mark te tappen en het verbruikte water daarin af te voeren.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 273).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van L. Schoenmakers c. s. te Princenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, dd. 28 Februari 1884, G. n°. 130 1e afd. A., betreffende een door het bestuur van het Heemraadschap van de Mark en Dintel verleende vergunning om water uit de rivier de Mark te tappen en het gebruikte water daarin af te voeren;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 Juni 1884, n°. 35;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 27 Juni 1884, n⁰. 10, Afd. Wat. A.;

Overwegende, dat het bestuur van het Heemraadschap van de Mark en Dintel op 30 October 1883 aan J. de Swert, als hoofd der firma J. de Swert, exploiteerende de kunstwolfabriek te Terheijden, op zijn verzoek onder zekere daarbij gestelde voorwaarden vergunning heeft verleend om het voor die fabriek benoodigde water uit de rivier de Mark te tappen en het gebruikte water door aan te leggen buizen weder in die rivier af te voeren;

dat M. Blankers en andere belanghebbenden aan Gedeputeerde Staten vernietiging dezer beschikking hebben verzocht, doch dit College bij resolutie van 28 Februari 1884 G. n⁰. 130, aan adressanten te kennen gaf, dat hunne bezwaren ongegrond waren, en er geen termen waren gevonden om gezegde beschikking te vernietigen;

dat adressanten zich thans tot Ons hebben gewend, met verzoek voornoemde Resolutie van Gedeputeerde Staten, als in strijd zijnde met het Reglement en de belangen van het Heemraadschap, te willen vernietigen;

Overwegende, dat het Reglement van het Heemraadschap van de Mark en Dintel, behalve van besluiten van Gedeputeerde Staten tot schorsing van bestuursleden, slechts beroep op Ons toelaat van beschikkingen van Gedeputeerde Staten, waarbij zij goedkeuring verleenen ingevolge art. 107 van evengenoemd reglement, of waarbij zij eene benoeming of een besluit van Hoofd-Ingelanden of van het bestuur schorsen of vernietigen, een gevraagde goedkeuring weigeren of omtrent een geschil uitspraak doen;

dat derhalve van eene beschikking van Gedeputeerde Staten als de aangevallene, waarbij het besluit van het Heemraadschapsbestuur niet alleen onaangetast blijft, maar zelfs uitdrukkelijk verklaard wordt geene termen voor vernietiging op te leveren, geen beroep op Ons openstaat;

Gezien het Reglement van het Heemraadschap van de Mark en Dintel, vastgesteld door de Staten den 5 Juli 1878, en door Ons goedgekeurd bij besluit van 8 Februari 1879, n⁰. 19;

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Kreuth, den 4 Juli 1884.

WILLEM.

e Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

8°. van 8 Juli 1884, n°. 14, houdende beslissing in het *geschil over de woonplaats der behoeftige krankzinnige Aplonia Petronella Alida Rodenrijs, huisvrouw van Matthijs van Houdt.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 269).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats der behoeftige krankzinnige Aplonia Petronella Alida Rodenrijs, huisvrouw van Matthijs van Houdt;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 Juni 1884 n°. 29;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Juli 1884, n°. 2697 Afd. B. B.;

Overwegende dat Aplonia Petronella Alida Rodenrijs, geboren te Schipluiden op 16 April 1830, op den 23 October 1863 aldaar is gehuwd met Matthijs van Houdt en zich daarna met hem op 30 October 1863 in de gemeente Bergschenhoek heeft gevestigd; dat zij op 5 Mei 1883 in het St. Anthoniusgesticht te Rotterdam is opgenomen;

dat zij daarop tengevolge eener door dr. Maurij te Rotterdam op 21 Mei daaraanvolgende afgegevene verklaring op den 22 Mei 1883 op last van den burgemeester van genoemde gemeente in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen aldaar in voorloopige bewaring is gesteld, en dat op grond van eene op 22 Mei 1883 afgegevene verklaring van dienzelfden geneeskundige door den president der Arrond.-Rechtbank te Rotterdam op 26 Mei 1883 machtiging is verleend haar in dat gesticht op te nemen;

dat de man, na zijnen boedel te Bergschenhoek verkocht te hebben, op 22 Mei 1883 naar Rotterdam is vertrokken, volgens zijne opgave om werk te zoeken, en aldaar eenige weken is gebleven, tengevolge waarvan hij op het bevolkingsregister van Bergschenhoek den 23 Juni 1883 is afgeschreven als vertrokken naar Rotterdam;

dat hij, in deze laatste gemeente geen werk gevonden hebbende, op 1 Juli d. a. v. naar 's Gravesande is vertrokken, en dat het voor dit geschil van geen gewicht is waar hij verder heeft verblijf gehouden;

dat nu de Gemeentebesturen zoowel van Bergschenhoek als van Rotterdam beweren niet verplicht te zijn tot betaling der verplegingskosten van Aplonia Petronella Alida Rodenrijs;

Overwegende, dat voor de aanwijzing der woonplaats van genoemde krankzinnige moet gelet worden op het oogenblik toen de noodzakelijkheid van hare plaatsing in een geneeskundig gesticht voor krankzinningen is geconstateerd;

dat dit geschied is op 21 Mei 1883, toen door Dr. Maurij te Rotterdam de verklaring werd afgegeven, dat zij lijdende was aan krankzinnigheid, zoodat zij gevaarlijk

was voor zich zelve en voor hare omgeving en dat hare onmiddellijke opneming in een krankzinnigengesticht noodzakelijk werd geacht, op welke verklaring den volgenden dag hare voorloopige inbewaringstelling plaats had, welke spoedig gevolgd werd door hare opneming krachtens rechterlijke machtiging;

dat op genoemden 21 Mei 1883 de destijds in het St. Anthoniusgesticht te Rotterdam verpleegde vrouw, die als wettige echtgenoote van Matthijs van Houdt diens woonplaats volgde, domicilie had te Bergschenhoek, daar de man ongeveer 19½ jaar in die gemeente had gewoond en er zich toen nog bevond;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Bergschenhoek aan te wijzen als de gemeente waar Aplonia Petronella Alida Rodenrijs, vrouw van Matthijs van Houdt, woonplaats had tijdens het ontstaan der krankzinnigheid, welke hare opneming in het krankzinnigengesticht te Rotterdam noodzakelijk maakte.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Kreuth, 8 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vier en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 30 *Juli* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden* :

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat : Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als :

1°. van 11 Juli 1884, n°. 32, houdende beschikking op het beroep van *W. van Maastrigt te Zevenbergen van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 17 *April* 1884 n°. 67, *waarbij, met vernietiging der uitspraak van den militieraad, strekkende tot aanwijzing voor den dienst van den loteling Ludovicus Johannes van der Stee, deze loteling wegens broederdienst van den dienst bij de nationale militie is vrijgesteld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 287).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van W. van Maastrigt te Zevenbergen van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 17 April 1884 n°. 67, waarbij, met vernietiging der uitspraak van den militieraad, strekkende tot aanwijzing voor den dienst van den loteling Ludovicus Johannes van der Stee, deze loteling wegens broederdienst van den dienst bij de nationale militie is vrijgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 25 Juni 1884, n°. 45;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Juli 1884 n°. 969 M., Afd. M. en S.;

Overwegende dat uit het huwelijk van Johannes Cornelis van der Stee met Judoca de Bakker, beiden geboren en vroeger gewoond hebbende te Santvliet in België, thans wonende te Zevenbergen, zijn geboren zes zonen, waarvan:

de oudste, is geboren te Santvliet 20 Januari 1849; de tweede is geboren te Santvliet 6 September 1851; de derde is geboren te Zevenbergen 28 Maart 1860; de vierde is geboren te Zevenbergen 12 Mei 1861; de vijfde is geboren te Zevenbergen 11 September 1863; de zesde is geboren te Zevenbergen 29 November 1864;

dat deze laatste Ludovicus Johannes, loteling van dit jaar, door den Militieraad voor den dienst is aangewezen, doch op de daartegen door zijnen vader ingebrachte bezwaren door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant bij uitspraak van 17 April l.l. van den dienst is vrijgesteld;

dat deze uitspraak hierop berust dat de appellant J. C. van der Stee, die op 7 Augustus 1853 zich met zijn gezin in Nederland heeft gevestigd, heeft zes zonen; dat daarvan de twee oudsten, Belgen zijnde, volgens de slotbepaling van art. 15 der Militiewet niet voor ingezetenen zijn te houden en alzoo buiten aanmerking moeten blijven bij de berekening van het aantal zonen, aanwezig in het gezin, waartoe zij behooren; dat derhalve van de zes zonen van den adressant slechts vier hier te lande militieplichten te vervullen hebben; dat van deze vier zonen de oudste, geboren in 1860, in 1880 heeft vrijgeloot en de twee volgende in 1881 en 1883 plaatsvervangers hebben gesteld, die nog in dienst zijn, zoodat de jongste, de loteling van dit jaar, volgens de tabel, bedoeld in art. 49 der Militiewet, recht heeft op vrijstelling wegens broederdienst;

dat van deze uitspraak bij Ons in beroep gekomen is W. van Maastrigt, de loteling, die tengevolge dier uitspraak tot den militiedienst geroepen is, door wien, met verwijzing naar Ons besluit van 30 September 1883 n°. 23, wordt aangevoerd, dat de vader van den vrijgestelden loteling Johannes Cornelis van der Stee, volgens de wet van 28 Juli 1850 (*Stbl.* n°. 44) ingezetene hier te lande was, toen zijne beide oudste zonen in de termen van inschrijving voor de militie vielen; dat dus de slotalinea

van art. 15 der militiewet niet op die zoons toepasselijk was, daar uit de voorschriften van het artikel overtuigend blijkt, dat ter bepaling van het ingezetenschap van eenen jongeling moet worden te rade gegaan met den rechtstoestand van zijnen vader, moeder of voogd en slechts bij ontstentenis van dezen zijn eigen rechtstoestand in aanmerking kan komen; dat die twee oudste zonen bovendien tengevolge hunner vestiging buiten België met het voornemen er niet terug te keeren, hetwelk voldoende uit de omstandigheden kan worden opgemaakt, thans geene Belgen meer zijn; dat uit het een en ander volgt, dat die twee zonen indertijd voor de militie hadden behooren te worden ingeschreven en dat, onverschillig of dit geschied dan wel verzuimd is, zij in alle gevallen moeten medegeteld worden bij de bepaling van het aantal zonen tot het gezin behoorende;

Overwegende, dat, zooals uitvoerig is uiteengezet bij Ons door appellant aangehaald besluit van 30 September 1883 n°. 23, de geschiedenis van art. 15 der Militiewet duidelijk aantoont, dat de derde alinea van het artikel strekt tot beperking van het begrip van militieplichtige ingezetenen in de eerste alinea en die derde alinea dan ook uitsluitend in verband met de eerste alinea is te lezen, zoodat de derde alinea vrijstelling van den militieplicht verzekert aan den 18 jarigen jongeling, die zelf een vreemdeling is en behoorende tot een van die Staten, die hunnerzijds van den Nederlander geenen dienst eischen;

Overwegende nu, dat het onbetwist is, dat de twee oudste, te Santvliet geborene, zonen van J. C. van der Stee, Belgen waren, toen zij den leeftijd bereikten, waarop de inschrijving voor de militie hier te lande plaats heeft;

dat zij daardoor vielen in de uitzondering van de derde alinea van art. 15 der Militiewet en dan ook terecht niet voor de militie zijn ingeschreven, zooals blijkt uit het overgelegde getuigschrift van den Burgemeester van Zevenbergen, aanwijzende de zonen geboren uit het huwelijk van J. C. van der Stee met Judoca de Bakker;

dat zij aldus blijvende buiten de toepassing der Militiewet ook niet kunnen geacht worden te behooren tot het gezin van J. C. van der Stee, voor zooveel de verhouding van dat gezin tot de Militiewet betreft, derhalve niet moeten medegeteld worden bij de bepaling van het aantal zoons, voor de toepassing der Militiewet in dat gezin aanwezig;

dat derhalve Gedeputeerde Staten van Noordbrabant terecht hebben aangenomen, dat slechts in aanmerking komen vier zonen, waarvan de oudste buiten oproeping is gebleven, de twee volgende plaatsvervangers hebben gesteld, die nog dienen, en dus de jongste, de loteling van dit jaar, recht heeft op vrijstelling wegens broederdienst;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 17 April 1884, n_o. 67, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Kreuth, den 11 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 11 Juni 1884. n$_o$. 33, houdende beschikking op het beroep van *den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Noordbrabant en Limburg, tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd.* 13 *Maart* 1884, n°. 165, 2e *afd*, *houdende vernietiging van de uitspraak van gemelden Inspecteur dd.* 12 *October* 1883, *waarbij krachtens art.* 5 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Stbl. n°. 127) *het lokaal der openbare school te Hintham als schadelijk voor de gezondheid is afgekeurd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884 blz. 279).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Noordbrabant en Limburg tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd. 13 Maart 1884, n°. 165, 2e afd., houdende vernietiging van de uitspraak van gemelden Inspecteur dd. 12 October 1883, waarbij, krachtens art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127), het lokaal der openbare school te Hintham als schadelijk voor de gezondheid is afgekeurd;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 25 Juni 1884, n°. 41;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Juli 1884 n°. 2170, Afd. O.;

Overwegende, dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht voor Noordbrabant en Limburg bij zijne uitspraak van 12 October 1883, krachtens de bevoegdheid hem toegekend bij art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127), het lokaal der openbare school te Hintham, gemeente Rosmalen, als schadelijk voor de gezondheid, heeft afgekeurd, en wel op grond van de volgende feiten:

1°. dat het lokaal, lager gelegen dan de straatweg, vochtig is, zichtbaar aan de muren;

2°. dat bij hoogeren waterstand, zooals in 1876, 1880, 1882 en in het begin van 1883, het lokaal onderloopt, hetgeen in 1880 twee malen plaats had en dat op 7 Januari van dat jaar, het water ter hoogte van een halven meter in de school werd waargenomen;

3°. dat bij invallende vorst na afloop van het water, de vochtige muren aan den binnenkant bevriezen, waardoor meer dan gewone koude wordt veroorzaakt, zeer ten nadeele zoowel van den onderwijzer als van de schoolgaande jeugd;

4°. dat de westelijke muur, waarin zich vele scheuren bevinden, verzakt, welk verschijnsel ook boven de deur der school wordt waargenomen, zoodat het gebouw hem Inspecteur bouwvallig voorkomt;

5°. dat het licht in de school van achter en rechts slecht invalt;

6°. dat de deur van het schoollokaal, zonder portaal of eenige afscheiding in onmiddellijke verbinding is met de buitenlucht, tot groot ongerief van de schoolgaande jeugd en van den onderwijzer, daar wind, regen en sneeuw bij het openen der deur onmiddellijk kunnen binnendringen;

7°. dat de verwarming door eenen midden in het lokaal geplaatsten potkachel ondoelmatig is;

8°. dat er geene ventilatie kan plaats hebben anders dan door twee des winters niet te gebruiken tuimelramen;

9°. dat petten en kleedingstukken in de school moeten worden opgehangen;

10°. dat het privaat aan het toezicht van den onderwijzer is onttrokken;

dat de gemeenteraad van Rosmalen, nadat deze verklaring op den 4 November 1883 door Burg. en Weth. was afgekondigd, daarvan op 26 November 1883 in beroep is gekomen bij Gedep. Staten van Noordbrabant, die bij hunne resolutie van 13 Maart 1884 G. n°. 165, 2e afd, den Gemeenteraad in zijn beroep gegrond verklaard en de uitspraak van den Inspecteur vernietigd hebben, uit overweging, dat al de gebreken, die de school te Hintham aankleven, voor herstel vatbaar zijn en geen grond opleveren om daarvoor het gebouw als schadelijk voor de gezondheid der leerlingen af te keuren, en dat de gemeenteraad van Rosmalen in zijne vergadering van 4 September 1883 bereids had besloten het lokaal naar eisch te doen verbeteren;

dat de beslissing van Gedep. Staten is genomen naar aanleiding van het rapport van eene commissie uit hun midden, bijgestaan door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, in welk rapport de gebreken van het schoollokaal te Hintham, nader worden bevestigd en omschreven, waarin de vraag wordt gesteld of het in het financieel belang der gemeente wel raadzaam ware de noodige verbeteringen met behoud van het bestaande gebouw te bewerkstelligen, waarbij wordt aangetoond en uiteengezet wat noodig is om in de bestaande gebreken te voorzien, waarbij op eene spoedige uitvoering dier verbeteringen wordt aangedrongen en waarvan de conclusie is, dat, aangezien de gemeenteraad bereid is de gewenschte verbeteringen aan te brengen, het besluit tot afkeuring niet gewettigd was;

dat de Inspectenr van het geneeskundig Staatstoezicht van de beslissing van Gedeputeerde Staten bij Ons in hooger beroep is gekomen bij adres van 28 Maart 1884;

dat eveneens tegen die beslissing voorziening van Ons is gevraagd door den Schoolopziener in het district 's Hertogenbosch, bij adres van 27 Maart 1884;

en dat voorts nog te dezer zake Onze tusschenkomst is ingeroepen door J. A. van Elten en 16 anderen, allen hoofden van huisgezinnen te Hintham, bij adres van 10 April 1884, waarin de bezwaren tegen het bestaande schoollokaal uitvoerig worden ontwikkeld;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten de door den Inspecteur geconstateerde gebreken van het schoollokaal te Hintham niet ontkennen, maar het besluit tot afkeuring, blijkens hun advies van 1 Mei 1884, G. n°. 153, 2e afd., niet gewettigd achten, omdat het schadelijke voor de gezondheid hun niet is gebleken; de gebreken, die aan het schoollokaal kleven, voor herstel vatbaar zijn en de Gemeenteraad zich bereid heeft verklaard de noodige verbeteringen aan te brengen;

Overwegende, dat de gepreciseerde feiten, waarop de uitspraak van den Inspecteur steunt, niet alleen niet voldoende zijn weerlegd, maar op afdoende wijze bij het van wege Gedeputeerde Staten ingestelde onderzoek zijn bevestigd en daaruit ondubbelzinnig blijkt dat het schoollokaal in den bestaanden toestand als schadelijk voor de gezondheid moet worden beschouwd;

Overwegende, dat die gepreciseerde feiten niet door de enkele bewering, dat het schadelijke voor de gezondheid niet zou zijn gebleken, kunnen worden ontzenuwd;

Overwegende, dat hier niet valt te onderzoeken, of de gebreken van het bestaande schoollokaal voor herstel vatbaar zijn, met behoud van het bestaande gebouw, dan wel of het bouwen van een nieuw lokaal wordt vereischt, aangezien zoodanig onderzoek tot de beantwoording der vraag, of de afkeuring terecht is uitgesproken, niet afdoet;

Overwegende, dat de bereidverklaring van den Gemeenteraad om de noodige verbeteringen aan te brengen, op de beslissing ten deze geen invloed kan uitoefenen, omdat het enkel de vraag is, of het schoollokaal in zijn tegenwoordigen toestand terecht is afgekeurd;

Overwegende, dat zoodanige bereidverklaring om in geconstateerde gebreken te voorzien naar de wet geen ander gevolg kan hebben, dan dat, wanneer de verbeteringen werkelijk zijn aangebracht en deze door den Inspecteur zijn goedgekeurd, het onderwijs in het lokaal kan worden hervat;

Overwegende, dat de alzoo vaststaande feiten de uitspraak van den Inspecteur voldoende rechtvaardigen en die uitspraak mitsdien niet had behooren te zijn vernietigd;

Overwegende, dat omtrent de adressen van den districtsschoolopziener en van eenige hoofden van huisgezinnen te Hintham geene afzonderlijke beslissing behoeft te worden genomen, aangezien toch omtrent de zaak zelve op het beroep van den Inspecteur door Ons uitspraak wordt gedaan;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127), gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Stbl.* no. 117) en 3 Januari 1884 (*Stbl.* no. 2);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd. 13 Maart 1884, G. n°. 165, 2e afd., de uitspraak van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Noordbrabant en Limburg van 12 October 1883, waarbij

het lokaal van de openbare school te Hintham, gemeente Rosmalen, als schadelijk voor de gezondheid, is afgekeurd, te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Kreuth, 11 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. P. Tilstra, te Marrum, gemeente Ferwerderadeel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprichting eener smederij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met zijn schrijven van 24 Juni 1884 n°. 50, afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door J. P. Tilstra te Marrum, ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. van Ferwerderadeel, van 3 April 1884, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener smederij.

Tegen het verzoek van appellant om de bedoelde vergunning zijn bij Burg. en Weth. blijkens het daarvan opgemaakt proces-verbaal bezwaren ingebracht, bestaande in vrees voor geraas en voor bederf van drinkwater door het vuil dat de smederij verspreidt. Het geraas wordt gevreesd door K. S. Holwerda, bewoner van het pand naast de op te richten smederij, die reeds aan de andere zijde van zijne woning ook eene smederij heeft, en dus voorziet dat hij geen enkel rustig plekje in zijn huis zal overhouden; geraas wordt ook gevreesd door den predikant en den kerkeraad der Christelijke Gereformeerde Gemeente omdat de smederij slechts door een nauwe straat van de studeerkamer der pastorie zou gescheiden zijn, en dus niet weinig hinder aan de rustige studie van den predikant zou veroorzaken. Bederf van het drinkwater wordt gevreesd door de wed. Bijlstra, wier huis naast dat van appellant staat.

De weigering van Burg. en Weth. steunt op de volgende overweging: „dat door

"bewoners en eigenaars van gebouwen in onmiddellijke nabijheid van adres-"sant's perceel gelegen, tegen het oprichten van bedoelde inrichting bezwaren "zijn ingediend, op grond dat eene smederij daar ter plaatse hinder van "ernstigen aard en schade aan de eigendommen veroorzaakt en tevens door het "verontreinigen van de dakgoten het drinkwater onzuiver maakt en daardoor de "gezondheid benadeelt".

Tegen deze weigering is appellant in beroep gekomen bij Z. M. In zijn adres maakt hij de opmerking dat het Gemeentebestuur niet eens de gegrondheid der grieven als eigen oordeel uitspreekt, maar volgens het besluit enkel handelt op grond van de praatjes der buren; dat eene opsomming der omstandigheden, waarin de hinder van ernstigen aard bestaan zou, wordt gemist; dat evenmin eenig bewijs is aangevoerd, dat de smederij schade aan andere eigendommen zou veroorzaken en niet beweerd kan worden dat eene smederij de gezondheid der buren in gevaar brengt; dat niets overblijft dan het geraas, maar de wet dit niet als reden voor weigering kent, daar anders de uitoefening van dit bedrijf nagenoeg onmogelijk zou worden; dat de predikant der Afgescheiden Gemeente hem adressant heeft te kennen gegeven, dat hij 's avonds eerst om 9 uur begon te studeeren en dus in zijne studie door de smederij niet zou worden gehinderd; dat appellant, ter voorkoming dat de rook en het stof der smederij het drinkwater der buren mocht verontreinigen, een ventilatiekoker in den schoorsteen der smederij heeft laten aanbrengen; eindelijk dat hij de tegenkanting toeschrijft aan naijver van den smid, die een paar huizen verder woont en in het dorp zijn eenige concurrent is.

Appellant's adres is gesteld in handen van Gedep. Staten van Friesland. Deze hebben het Gemeentebestuur en den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat gehoord. Het Gemeentebestuur merkt op, dat appellant in gebreke is gebleven de gegrondheid der ingebrachte bezwaren, waarop de weigering is gegrond, te ontzenuwen. Appellant heeft geweigerd de inrichting in een ander gedeelte van zijn huis over te brengen, waardoor de last voor de naastbewoners geringer zou worden. Er bleef dus niets anders over dan de vergunning te weigeren. De Hoofdingenieur acht de bezwaren overdreven en meent dat de weigering op zwakke gronden rust. Kerk en pastorie worden door een straat van 6 M., de woning van de wed. Bijlstra, behalve door appellant's woonkamer, bovendien door een steeg van 1.10 M. breedte van de smederij gescheiden. Alleen de woning van Holwerda grenst onmiddellijk aan de smederij en zal dus eenigen hinder van de uitoefening van het smidsbedrijf ondervinden. Maar Holwerda is bakker, en de uitoefening van zijn beroep, vooral des nachts, evenzeer voor de naastliggenden minder aangenaam. De onmiddellijke nabijheid van eene smederij is altijd minder aangenaam, maar de bezwaren zijn hier om de betrekkelijk gunstige ligging der smederij niet van dien aard, dat zij volgens de wet tot weigering der vergunning kunnen leiden.

Met den Hoofdingenieur zijn Gedep. Staten van Friesland van oordeel, dat de gevraagde vergunning ten onrechte is geweigerd, en achten zij de veronderstelling niet gewaagd dat in vrees voor mededinging de eigenlijke grond van de ingebrachte bezwaren is te zoeken.

Aan den Raad van State hebben Kerkvoogden der Nederlandsche Hervormde

Gemeente te Marrum bericht, dat bij hen geene bezwaren tegen het oprichten der smederij van Tilstra bestaan.

Eindelijk is nog van den Minister ontvangen een adres aan Zijne Majesteit gericht door Rinske Jacobs Jongendijk, wed. van den appellant J. P. Tilstra, berichtende dat haar man den 4[en] Juli 1884 is gestorven; dat zij zijn bedrijf wenscht voort te zetten en het grootste belang er bij heeft, dat daartoe zoodra mogelijk ten haren name de aangevraagde vergunning moge worden verleend, daar zij en hare kinderen nu reeds sinds het begin van Mei zonder verdienste zijn. Zij verzoekt mitsdien dat aan haar het door haar man gedaan verzoek moge worden toegewezen.

Voor de weduwe van appellant treedt als gemachtigde op de heer Backer, die op eene spoedige beslissing dezer zaak nader aandringt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten

Vijf en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *Augustus* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries, Anz.

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris; Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten als:

1°. van 11 Juli 1884, n°. 46, houdende beschikking op het beroep *door Ph. Hartog, te Woensel, ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van beenderen, lompen, huiden en aanverwante artikelen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 277).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep door Ph. Hartog te Woensel ingesteld tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bewaarplaats van beenderen, lompen, huiden en aanverwante artikelen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 25 Juni 1884 n°. 27;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 4 Juli 1884, n°. 43, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat, nadat door Ph. Hartog te Woensel aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente was gevraagd 1°. om in het gebouw, kadastraal aangeduid, in sectie F., n°. 873, dier gemeente, eene bergplaats voor lompen, vellen en aanverwante artikelen op te richten, 2 om in een planken gebouw aan den hoogen weg staande, hetwelk volgens het gemeentebestuur kadastraal bekend is sectie F. n°. 2920 dier gemeente, lompen en vellen te mogen bergen, — genoemd Gemeentebestuur bij besluit van 9 Februari 1884, de eerstgenoemde vergunning voor één jaar heeft verleend en de tweede heeft geweigerd; en dat appellant, van deze weigering bij Ons in beroep komende, vraagt, dat hem de gevraagde vergunning alsnog worde verleend;

Overwegende, dat volgens art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) bij elk verzoek om vergunning onder anderen moeten worden overgelegd:

1°. eene nauwkeurige beschrijving in dubbel van de plaats, waar de inrichting zal worden gesteld, en opgave van hetgeen in die inrichting zal worden verricht, vervaardigd of verzameld; en

2°. eene plattegrondteekening in dubbel op eene schaal van minstens 1 op 250 aanduidende de uit- en inwendige samenstelling der inrichting en toebehooren;

dat dit voorschrift niet alleen beoogt de beoordeeling van het verzoek mogelijk te maken, doch in verband met art. 9 der wet, de aanhechting der in art. 5 bedoelde beschrijving en plattegrondteekening aan de vergunning voorschrijvende, ook ten doel heeft om, wanneer eene vergunning wordt verleend, ten allen tijde te kunnen nagaan, of de gemaakte inrichting in overeenstemming is met de feitelijke gegevens, waarop het verzoek is toegestaan;

dat het stellig voorschrift van art. 5, hetwelk stipt moet worden opgevolgd, in dezen niet is nageleefd, nademaal bij het oorspronkelijk verzoek geen enkel stuk was of later is overgelegd en er alzoo in geenerlei opzicht aan den eisch der wet was voldaan, en dat mitsdien Burgemeester en Wethouders op dat verzoek niet hadden kunnen of mogen beslissen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Woensel van 9 Februari 1884, voor zoover daarbij de gevraagde vergunning tot oprichting

eener bergplaats van lompen en vellen is geweigerd, te verklaren, dat omtrent het daartoe strekkend verzoek, zooals het aan Burgemeester en Wethouders was gedaan, geene beslissing kon worden genomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Kreuth, den 11 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 21 Juli 1884, n°. 18, houdende beslissing in het geschil over de *woonplaats van den behoeftigen krankzinnigen Pieter Noort, op* 16 *Juli* 1883 *in het krankzinnigengesticht Meerenberg opgenomen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 282.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den behoeftigen krankzinnigen Pieter Noort, op 16 Juli 1883 in het krankzinnigengesticht Meerenberg opgenomen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 25 Juni 1884, n°. 43;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Juli 1884, n°. 2803, Afd. B. B.;

Overwegende, dat Pieter Noort op 7 October 1846 is geboren te Alkmaar, waar zijn vader woonde;

dat hij in 1867 naar Italie is vertrokken en als Pauselijk zouaaf heeft dienst gedaan; dat hij na zijne terugkomst in Nederland achtereenvolgens in het bevolkingsregister is ingeschreven geweest van 1870 tot in Februari 1872 te Alkmaar, van

Februari 1872 tot in Januari 1874 te Castricum, daarna te Haarlemmermeer, waar hij slechts korten tijd schijnt doorgebracht te hebben en bij de laatste volkstelling ambtshalve van het bevolkingsregister is afgeschreven;

dat hij na 1874 schijnt verblijf gehouden te hebben in de gemeente Sloten en de gemeente Nieuwer-Amstel, zonder dat echter de duur van zijn verblijf in die gemeente nauwkeurig bekend is;

dat hij, timmerman van beroep zijnde, in het begin der maand Juli 1883 in dienst is gekomen bij A. Sengers, metselaar te Heiloo, voor wien hij omstreeks vijf dagen gewerkt heeft aan de woning van F. Zonneveld in die gemeente, gedurende, welken tijd hij bij Sengers inwoonde:

dat hij daarna door Sengers met twee andere werklieden gezonden is naar Uitgeest om aldaar te werken aan den door Sengers aangenomen bouw van de hofstede van G. Brasser;

dat hij daar een kalkloods tot slaapplaats had;

dat hij er op die wijze 4 dagen heeft doorgebracht en den volgenden dag in de gemeente Heiloo is aangehouden in een staat van krankzinnigheid, die zijne opneming in een krankzinnigengesticht noodzakelijk maakte, welke opneming, na verkregen rechterlijke machtiging, op 16 Juli 1883 gevolgd is;

dat de gemeente Heiloo ontkent zijne woonplaats geweest te zijn, toen de noodzakelijkheid ontstond hem in een krankzinnigengesticht op te sluiten;

dat ook de gemeente Uitgeest ontkent zijne woonplaats geweest te zijn;

dat bovendien door het Gemeentebestuur van Heiloo is aangevoerd, dat P. Noort zich indertijd zonder toestemming des Konings in Pauselijken krijgsdienst heeft begeven en daardoor de hoedanigheid van Nederlander heeft verloren, naar aanleiding waarvan het Gemeentebestuur de vraag oppert, of nu wel eene gemeente kan gehouden zijn zijne verpleging te bekostigen en of dit nu niet is de taak van het Rijk;

Overwegende, wat dit laatste punt betreft, dat art. 9 der wet, houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk, bepaalt, dat het burgerlijk recht van het koninkrijk hetzelfde is voor vreemdelingen als voor Nederlanders, zoolang de wet niet bepaaldelijk het tegendeel vaststelt;

dat in den titel van het Burgerlijk Wetboek, handelende over woonplaats of domicilie, geen onderscheid wordt gemaakt tusschen Nederlanders en vreemdelingen, zoodat te dien opzichte de algemeene regel — gelijkheid van recht — geldt, en vreemdelingen dus evenzeer en naar dezelfde regelen woonplaats hebben als Nederlanders;

dat derhalve art. 26 der Armenwet, de verplichting tot voldoening der kosten van verpleging van arme krankzinnigen in gestichten opleggende aan de gemeenten, waar de verpleegden woonplaats hebben, evenzeer van toepassing is, wanneer het vreemdelingen als wanneer het Nederlanders betreft;

dat echter in dit geval de verplichting tot betaling der verplegingskosten voor geene gemeente bestaat, omdat geene gemeente als de woonplaats van P. Noort kan worden aangewezen op het tijdstip, toen de noodzakelijkheid ontstond hem in een krankzinnigengesticht op te nemen;

Overwegende ten aanzien hiervan, dat P. Noort, toen hij in begin van Juli

1883 in dienst van A. Sengers te Heiloo werkzaam was en bij dezen inwoonde, daardoor krachtens artikel 79 van het Burgerlijk Wetboek woonplaats had te Heiloo;

dat hij echter heeft opgehouden daar woonplaats te hebben, toen hij naar Uitgeest is gegaan;

dat toch zoowel door A. Sengers als door de beide werklieden die met Noort naar Uitgeest gezonden werden, onder eede is verklaard, dat P. Noort zeker het voornemen had, toen hij uit Heiloo naar Uitgeest is vertrokken, in laatstgenoemde gemeente te blijven, daar hij zijne kleederen en gereedschappen had medegenomen, aangezien het daar te maken werk wel drie maanden zou duren;

dat het afleggen van deze verklaring door Sengers het bewijs oplevert, dat P. Noort niet in diens huis te Heiloo terugverwacht werd;

dat derhalve bij het vertrek van P. Noort naar Uitgeest zijne inwoning bij Sengers een einde nam en daarmede ook zijn domicilie te Heiloo ophield te bestaan;

dat hij vervolgens vier dagen in de gemeente Uitgeest heeft doorgebracht;

dat hij daarheen gezonden was om er tijdelijk te werken en elk oogenblik van daar kon teruggeroepen worden om naar een werk in eene andere gemeente gezonden te worden;

dat hij dan ook te Uitgeest geene verklaring gedaan heeft, zooals bij art. 76 van het Burgerlijk Wetboek wordt bedoeld;

dat hij er bovendien geene eigene woning heeft betrokken, bij niemand heeft ingewoond, zelfs geen kosthuis gehad heeft, maar op het terrein van het werk, waarbij hij geplaatst was, verbleven is;

dat hij onder deze omstandigheden niet kan geacht worden in de gemeente Uitgeest zijn domicilie gevestigd te hebben;

dat, terwijl hij reeds den dag, volgende op den vierden dag van het verblijf te Uitgeest, in de gemeente Heiloo rondloopende is gevonden en is aangehouden, er ook geen sprake kan zijn van latere vestiging van woonplaats in eene andere gemeente dan Uitgeest;

dat hij derhalve geene woonplaats meer gehad heeft, nadat hij dien te Heiloo had verloren;

dat nu, ofschoon hij reeds gedurende zijn verblijf te Heiloo vreemd gehandeld heeft, die mate van krankzinnigheid, welke zijne opneming in een krankzinnigengesticht noodig maakte, eerst is geconstateerd vijf dagen nadat hij had opgehouden te Heiloo te wonen, in het tijdperk waarin hij geene woonplaats meer gehad heeft;

Gezien de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals zij gewijzigd is bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten der overbrenging van Pieter Noort naar een krankzinnigengesticht en van zijne verpleging in het gesticht zullen worden gekweten uit 's Rijks kas, uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en aan de Algemeene Rekenkamer ter informatie.

Het Loo, den 21 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *P. van Thiel, te Haarlem, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan E. A. de Raaij en L. Velleman vergunning is verleend tot het oprichten eener bewaarplaats van afval.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 30 Juni jl. nº. 47, afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door P. van Thiel, te Haarlem, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van 15 Mei 1884, waarbij aan E. A. de Raay en L. Velleman, vergunning is verleend tot het oprichten eener bewaarplaats van afval,

De aanleiding tot de aanvraag van deze vergunning wordt door Burg. en Weth. van Haarlem in hun ambtsbericht aan Gedep. Staten van Noordholland aldus opgegeven:

„In het huis aan de Bakenessergracht te Haarlem nº. 41 wordt sedert vele jaren (althans sints 1853) de handel in lompen, vodden en beenderen uitgeoefend; eerst door Abraham Gomperts, later door L. Velleman, nu laatst door dezen in gemeenschap met zijnen schoonzoon E. A. de Raay. Onze voorgangers en ook wij waren van oordeel dat voor deze, vóór de invoering der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95) bestaande inrichting geene vergunning behoefde aangevraagd te worden. Op de klacht van den adressant in 1877 tot ons gebracht over hinder en nadeel door hem van zijnen buurman ondervonden, hebben wij dezen verzocht de maatregelen te nemen, die onze deskundige had aanbevolen om de buren van ongerief te bevrijden, door namelijk de bergplaats af te sluiten, het dak aan te strijken en een luchtkoker van 8 meter hoogte te maken. Onder toezicht en goedkeuring van den Opzichter over de stedelijke werken en gebouwen, heeft de toenmalige bewoner van het perceel, L. Velleman, met de meeste bereidvaardigheid de voorgeschreven werken uitgevoerd. De

adressant P. van Thiel heeft zich in December des vorigen jaars gewend tot den Raad dezer gemeente om opheffing te verkrijgen van de schade en den hinder die de naast zijne woning zich bevindende inrichting hem veroorzaakte. Op ons voorstel besloot de Raad aan den adressant te doen te kennen geven dat zijn klacht behoort bij het dagelijksch bestuur der gemeente en dat hij dus daarheen wordt verwezen.

Wij hadden intusschen aan den Raad te kennen gegeven dat de Hooge Raad bij arrest van 26 November 1883 (Weekblad van Burgerlijke administratie van 31 Januari 1884, n°. 1807) had beslist dat het in werking houden van eene inrichting waartoe noch krachtens het Koninklijk besluit van 31 Januari 1824 (*Stbl.* n°. 19) noch krachtens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) vergunning was verleend, strafbaar is en dat, daar het ons niet is gebleken dat voor het hebben van eene bewaarplaats van vodden, lompen en beenderen in het perceel aan de Bakenessergracht n°. 41 ooit vergunning was verleend en zeker nooit aan den tegenwoordigen gebruiker van het pand E. de Raay, het ons voornemen was aan de Raay te kennen te geven dat het hem niet veroorloofd is in het bedoelde perceel n°. 41 aan de Bakenessergracht een magazijn van lompen, vodden en beenderen te houden, tenzij hij vooraf verkregen hebbe eene vergunning, bij de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) bedoeld.

Aan dat voornemen is door Ons gevolg gegeven en heeft de Raay daarop zijn verzoek tot het verkrijgen der vergunning ingediend."

Tegen deze aanvraag zijn door een groot aantal bewoners en eigenaars van perceelen aan de Bakenessegracht bezwaren ingebracht.

Zij beweren, dat de inrichting hun steeds grooten hinder heeft veroorzaakt, dat dergelijke verzamelplaatsen steeds gevaar voor de gezondheid opleveren en daarom op aandrang van het geneeskundig Staatstoezicht door de Regeering de gemeentebesturen zijn uitgenoodigd die slechts buiten de bebouwde kom der gemeente toe te staan, dat behalve de walgelijke uitdampingen, die door dit laden en lossen verspreid worden, tevens hierdoor het verkeer op eene zeer onaangename wijze wordt verhinderd. Behalve deze schriftelijk aan het gemeentebestuur te kennen gegeven bezwaren heeft app. bij het mondeling verhoor, gehouden ter voldoening aan art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), nog geklaagd over den last, veroorzaakt door de massa torren die zich ontwikkelen tot poppen, die volgens de meening van den heer Ritsema te Leiden zich in de beenderen ontwikkelen, en die de kleederen bederven, terwijl zij zelfs op des app.'s bed gevonden worden.

De aanvrager de Raay ontkende, dat de beenderen bij hem stinken en dat er torren aanwezig zouden zijn. App. heeft nooit last van hem gehad. Hij heeft een behoorlijken luchtkoker gemaakt.

De aanvrager Velleman verklaarde reeds 33 jaar in het huis te hebben gewoond en voor dezen nooit klachten te hebben vernomen. Deftige familien woonden naast hem, die nooit last van hem hebben gehad.

Namens het kerkbestuur der Bisschoppelijke Clerezij werd te kennen gegeven, dat meermalen in de week kerkdienst is en het dan voor de kerkgangers zeer hinderlijk is bij het voorbijgaan van de inrichting door ijzer, beenderen, vodden en anderen rommel te moeten loopen en dan door stank te worden geplaagd.

Burg. en Weth. hebben de vergunning verleend onder voorwaarde:

„dat telkens wanneer het door Burg. en Weth. wordt bevolen in het belang der openbare gezondheid, de vodden en beenderen door de verzoekers worden opgeruimd;

„dat de beenderen uitsluitend in het gebouwtje aan de Noordzijde van het perceel worden opgeslagen en nimmer tegen het aan de Zuidzijde belendende perceel worden nedergelegd en dat in die bergplaats tegen den aan de oostzijde belendenden muur een eensteensspouwmuur worde gezet minstens 10 cent. van genoemden muur

„dat op de bergplaats van beenderen een luchtkoker worde geplaatst van 40 bij 40 cM. vierkant en minstens 8 M. boven den grond en dat deze, zoo noodig, later volgens aanwijzing worde verhoogd en „dat geen afval of iets van dien aard aan de openbare straat aanwezig zij en de straat voor de inrichting steeds rein en schoon worde gehouden.''

Tegen deze beslissing is app. bij Z. M. in beroep gekomen, met inachtneming van de bepalingen van art. 15 der aangehaalde wet. Hij verzoekt daarbij, op grond van zijne hierboven reeds vermelde bezwaren, dat Z. M. de beslissing van het gemeentebestuur in deze vernietige en de gevraagde vergunning weigere. In zijn adres verzekert hij, dat voor dergelijke bewaarplaatsen buiten de bebouwde kom der gemeente voldoende gelegenheid te vinden is.

Gedep. Staten van Noordholland, in wier handen het adres is gesteld, hebben Burg. en Weth. nader gehoord. Deze gaven te kennen dat door de vroegere bewoners van het perceel van app. nooit geklaagd is over de wijze waarop Velleman en zijn voorganger de affaire in lompen, vodden en beenderen uitoefenden en dat de Commissaris van Politie, bij persoonlijk onderzoek op 29 December 1883, niet den minsten stank in of bij de inrichting heeft waargenomen.

Gedep. Staten zijn met Burg. en Weth. van oordeel dat het beroep ongegrond moet worden verklaard.

Bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, zijn memories ingekomen:

Van Mr. A. J. van Thiel, advocaat en procureur, als gemachtigde van app. Deze beweert daarin, dat app. reeds in 1877 bij het gemeentebestuur geklaagd heeft over den ondragelijken stank, die door de opeengehoopte beenderen verspreid werd; dat daarop aan Velleman eenige maatregelen zijn voorgeschreven om die schadelijke uitdampingen te beletten, die evenwel het gewenschte doel niet hebben bereikt. Hij verklaart dat de torretjes, die bij zwermen app.'s huis binnendringen, volgens het oordeel van deskundigen tot die soorten behooren, welke azen op beenderen, horens, hoeven en huiden, alsmede op stoffen, die van haar van zoogdieren vervaardigd zijn, dat hunne aanwezigheid veroorzaakt wordt door de nabijheid der bewaarplaats van beenderen en dat deze insecten hoogst waarschijnlijk dragers zijn van smetstoffen. Verder wordt in deze memorie vermeld, hoe app. zich het eerst tot het gemeentebestuur heeft gewend en wat daarvan het gevolg is geweest, zooals dit reeds in substantie hierboven is medegedeeld en worden wijders de in app's adres aan den Koning opgenomen bezwaren nader aangedrongen.

Ook de andere bewoners en eigenaars van panden aan de Bakenessergracht, die hunne bezwaren bij het gemeentebestuur hadden ingebracht, hebben deze schriftelijk bij den Raad van State herhaald.

De Raay en Velleman daarentegen hebben eene memorie bij den Raad van State ingediend om die bezwaren te bestrijden. Zij verklaren daarin dat de bewaarplaats hier bedoeld, reeds sedert 1 Juli 1852 bestaat, aanvankelijk beheerd door A. Gomperts, daarna door Velleman en sedert 1868 als eigendom van de firma E. A. de Raay en L. Velleman; dat er nooit de minste klacht over schade of hinder tegen hunne inrichting is vernomen, totdat app. in 1877 zijn perceel kocht en bewonen ging. Dat app. hinder zou hebben van schadelijke uitdampingen achten zij onmogelijk, omdat de lompen, beenderen, het glas en ijzerwerk bewaard worden in een geheel gesloten gebouw voorzien van een 8 M. hoogen luchtkoker, welke dus ver boven de woning van app. uitsteekt.

Het ontstaan van kevertjes trekken zij zeer in twijfel, zij hebben daarvan nooit iets bespeurd. Daarenboven zijn de perceelen op een afstand van een voet van elkander gebouwd en is hunne bewaarplaats van spouwmuren voorzien. Van hinderlijke en ongezonde uitdampingen bij het lossen en laden kan geen spraak zijn, daar alles behoorlijk in zakken en kisten ingepakt wordt ontvangen en verzonden, stremming van het verkeer heeft nog nooit plaats gehad.

Het beroep wordt toegelicht door Mr. A. J. van Thiel, advocaat en procureur te Haarlem, bestreden door de Raay en ondersteund door een der naburen, Bloemendaal.

III. het beroep van *het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij machtiging wordt onthouden voor de uitvoering van werken aan de noordnol van den polder Borsselen.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 1 Juli 1884 n⁰. 16, Afd. Waterstaat A., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen ingesteld beroep van een besluit van Gedep. Staten van Zeeland van 21/28 December 1883 n⁰. 59, waarbij machtiging is geweigerd voor de voorbereiding der uitvoering van werken aan de Noordnol van den polder Borsselen.

Hetgeen in deze zaak eigenlijk het punt van geschil uitmaakt, is ook reeds behandeld naar aanleiding van eene in het begin van 1883 volgens art. 80 van het Reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland (Prov. blad. 1871 n⁰. 91) door den dijkraad van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen opgemaakte en aan Gedeputeerde Staten ingezonden omschrijving van werken in dat jaar aan de waterkeering uit te voeren.

Het zal daarom niet ondienstig zijn met de vermelding van het toen voorgevallene te beginnen.

De kosten der werken, opgenomen in de beide omschrijvingen, van gewoon onderhoud en van buitengewone werken, beliepen eene som van f 40,168.38, enkel voor de zeewering, zonder dat nog iets werd voorgesteld voor oeververdediging. De hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, lettende op den sterken achteruitgang in de laatste jaren van den onderzeeschen oever van Ellewoutsdijk en van Borsselen, zoodat zeer waarschijnlijk binnen kort groote sommen tot verdediging daarvan zouden noodig zijn, achtte het wenschelijk alles wat niet strikt noodig was uit de omschrijvingen weg te laten. Hierdoor konden de uitgaven zijns inziens tot f 25,027.88 worden teruggebracht.

Onder de posten welke naar het oordeel van genoemden hoofdingenieur uit de omschrijving van werken tot gewoon onderhoud behoorden weggelaten te worden, waren ook de volgende: een van f 4,923.— voor het vernieuwen van 4923 M². rijsbeslag met staakrijen op de Noordnol te Borsselen, een van f 540 voor het leveren en in gemeld rijsbeslag verwerken van 1350 perkoenpalen, een van f 56 voor het vervletten naar gemeld rijsbeslag van 80 scheepston elders liggenden Vilvoordschen steen, te zamen f 5,519.—

De Noordnol is een soort van dijk, hoog ruim 3.5 M. boven A. P., die zich van den zeedijk van den polder Borsselen af, op het punt waar die polder aan den van Citterspolder grenst, gedeeltelijk langs de daar gelegen schorren, gedeeltelijk daarbuiten, in het geheel over eene lengte van 702 M., zeewaarts uitstrekt. Op de beide zijden van de Noordnol liggen ± 11600 M². rijsbeslag. Op kleinen afstand van de Noordnol, ten noorden of noordwesten, loopt de suatiegeul van den van Citterspolder.

De hoofdingenieur van den provincialen waterstaat achtte het nut van deze hooge nol zeer twijfelachtig en niet in evenredigheid tot de kosten die het onderhoud er van vordert. Een strandhoofd ter vervanging van de bestaande nol zou z. i. op even goede en minder kostbare wijze het strand tegen verlaging beveiligen. In de nota van den hoofdingenieur betreffende de omschrijvingen door den dijkraad ingezonden, werd nog het volgende gezegd:

„De nol is reeds thans aan het zeeeinde over 60 M. lengte door een strandhoofd verlengd; naarmate de niet langer kunstmatig verdedigde nol door stormschade wordt weggeslagen en opgeruimd, zou men op den grondslag van dezen voormaligen zeedijk een breed, sterk en weinig blootgesteld strandhoofd kunnen aanleggen en zich bepalen tot het behoud van de nol in den tegenwoordigen staat over de eerste 350 M. lengte, overeenkomende met de breedte van de schor."

„Van benadeeling van het voor den zeedijk van den van Citterspolder liggenden voorland kan dan geen sprake zijn."

„Om aan deze voorgestelde wijze van werken gevolg te geven, behoeven voor dit aar althans aan deze nol volstrekt geene onkosten gemaakt te worden. Het strandhoofd aan het zeeeind is in voldoend goeden staat en blijft nog ± 50 M. binnen de laagwaterlijn."

Gedep. Staten vereenigden zich met deze beschouwingen en verleenden op 16 Maart 1883 machtiging om de uitvoering der werken voor te bereiden met inachtneming van den inhoud der nota van den hoofdingenieur.

Toch werden in de op 9 April door den Dijkraad vastgestelde begrooting voor 1883/84

de sommen geraamd voor de werken aan de Noordnol uitgetrokken, hetgeen aldus werd toegelicht:

Het bestuur vindt het onverantwoordelijk om de Noordnol niet te verdedigen en tot de helft te laten vervallen. De ondervinding heeft geleerd dat het vroegere schor aan de zuidzijde der nol, door het te niet gaan van het gedeelte buiten de tegenwoordige lengte, geheel is verdwenen. Wanneer de nol tot 350 M. wordt ingekort, dan is het te voorzien dat de vooroever aanmerkelijk zal afnemen en de verdediging zuidwaarts ernstig zal worden bedreigd, zooals de ervaring met de Zuidnol heeft bewezen."

„Nu de Nol bestaat, mag het gansch verkeerd worden geacht haar in te krimpen. Waar geen vooruitspringende werken aanwezig zijn, zou ieder trachten in het bezit te geraken van een verdediger van voorland als de Noordnol, in plaats van te wijken voor de verwoestingen van den stroom."

„Ter vervanging van rijsbeslag ware over te gaan tot steenglooiing, die op den duur minder kost, doch het bestuur bepaalt zich thans slechts tot een herhaalde voordracht van herstelling van rijsbeslag."

Gedep. Staten gaven op 27 April 1883 te kennen dat de beslissing omtrent de begrooting wegens de daarin gebrachte som voor werken aan de Noordnol werd aangehouden en noodigden het bestuur uit het bestek ten spoedigste in te zenden.

In het bestek, dat op 18 Mei 1883 werd ingezonden, waren ook de werken aan de Noordnol opgenomen. Het dijksbestuur gaf bij de inzending te kennen met den dijkraad onoverkomelijk bezwaar te hebben tegen het nalaten van het onderhoud en tegen het inkrimpen van de Nol en elke gelegenheid te zullen aangrijpen om hare instandhouding en verdediging te bevorderen. Het bestuur verzocht den toestand van den oever van Borsselen toch niet achteruit te laten gaan, terwijl het de handhaving van de voortreffelijke Noordnol bij Gedep. Staten aanbeval.

Na omtrent het bestek den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat geraadpleegd te hebben, gaven Gedep. Staten op 8 Juni 1883 aan het bestuur te kennen dat zij bezwaar moesten maken het bestek ingevolge art. 78 van het Reglement goed te keuren en de goedkeuring der Regeering, voor zoover die voor dat bestek zou worden vereischt, te vragen. Zij noodigden het bestuur uit het bestek te wijzigen.

Daarop wendde het dijksbestuur zich tot den Koning met verzoek dat van Rijkswege een onderzoek mocht worden ingesteld naar de noodzakelijkheid van het behoud van de Noordnol en dat, zoo die noodzakelijkheid werd erkend, goedkeuring mocht worden verleend op de door het bestuur voorgedragen doch door Gedep. Staten niet goedgekeurde vernieuwing van rijsbeslag aan die nol.

Gedep. Staten, hieromtrent gehoord, gaven, na raadpleging van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, bij schrijven van 13 Juli 1883 te kennen dat zij van meening bleven dat er geen termen bestonden om de verdediging van de Noordnol op de door het bestuur voorgestane wijze te doen plaats hebben.

Gedep. Staten merkten nog op dat nu hunne machtiging was geweigerd om de werken aan de Noordnol in het bestek op te nemen het bestuur daartoe niet bevoegd was, maar indien het niet in het gevoelen van Gedep. Staten wilde berusten, tegen

hunne beslissing van 16 Mei, waarbij de machtiging voor zooveel de bedoelde werken betreft geweigerd werd, had moeten opkomen.

In de door Gedep. Staten ingewonnen berichten van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, het eerste van 5 Juni 1883 betreffende het bestek, het tweede van 10 Juli 1883 betreffende het adres van het dijksbestuur, werd door dien ambtenaar, tot nadere toelichting van zijn gevoelen omtrent de Noordnol, in hoofdzaak aangevoerd:

dat de Nol, waarvan de kop ± 110 M. van den tegenwoordigen laagwaterrand af ligt, niet het minste kan bijdragen tot behoud van den bestaanden oever; dat zij dit alleen zou kunnen doen wanneer zij reikte tot den laagwaterrand en daar verbonden was aan eene onderzeesche oeververdediging;

dat echter tot dit doel even goed zoo niet beter zou dienen een slechts even boven het strand verheven hoofd;

dat daarom in overweging gegeven is, niet de nol als verdedigingswerk van den *oever* in te korten, maar alleen het hoog boven het strand uitstekend lichaam van die nol, waarvan het onderhoud met steeds verslijtend rijsbeslag aanzienlijke kosten vordert, voor zoover het buiten de schorren uitsteekt, te eeniger tijd te veranderen in een laag met steen gedekt strandhoofd, waaraan dan later, des vereischt, eene onderzeesche verdediging zou kunnen worden aangesloten;

dat de kosten van onderhoud van zoodanig hoofd nagenoeg niets zouden bedragen; dat toch het werk ligt in de richting NO. t. O., ZW. t. W., dat is in de richting van de stormstreek, zoodat de golven niet op het hoofd zouden breken;

dat juist uithoofde van die richting de nol in haren tegenwoordigen vorm geen nut heeft tot beschutting van den achterliggenden dijk.

Daar het dijksbestuur er zich op beroepen had dat de Noordnol in de jaren 1872—1874 aan den zeekant over 325 M. was verzwaard en verhoogd tot 1.70 M. + H. W. en in 1875 voor 305 M. landwaarts was verhoogd tot 1.80 M. + H. W., merkte de hoofdingenieur op dat de uitdrukkingen in de bestekken gebezigd „door afgraven en bijwerken te brengen onder het volgend profil" en de bijvoeging der bepaling „dat de benoodigde grond voor zoover die geschikt is door afgraving kan verkregen worden" bewezen dat volstrekt geen verzwaren of verhoogen maar alleen het onder regelmatig profil brengen van de Noordnol bedoeld was.

Het dijksbestuur had ook aangevoerd dat de hoofdingenieur van 's Rijks Waterstaat van Dieren in de jaren 1877, 1879 en 1880 volgens zijne ambtsberichten binnen kort verdediging van de Noordnol voorzag en mitsdien hare instandhouding noodzakelijk achtte.

Tot antwoord daarop haalde de hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat eene plaats aan uit een ambtsbericht van den hoofdingenieur van Diesen van 18 Juni 1879, aldus luidende;

„In de raaien 52—55 en vervolgens nadert de laag waterlijn. Het tijdstip „waarop de verdediging van de Noordnol noodzakelijk zal worden, nadert natuur„lijk steeds;"

en eene plaats uit een ambtsbericht van denzelfden van 26 Juni 1880, van den volgenden inhoud:

„Indien de dieptelijn voor de Noordnol met dubbele snelheid naderde, dan kan „men nog 20 jaar wachten voor de verdediging van den kop van de nol beproefd „behoeft te worden."

Op deze aanhalingen liet nu de hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat volgen dat hieruit natuurlijk niets volgde omtrent het behoud van de nol in haren tegenwoordigen vorm van dijkslichaam; dat het voor de oeververdediging slechts noodig was dat de kop (het zeeeind) van de Noordnol of van het strandhoofd niet achteruit ging; dat daartoe een strandhoofd even voldoende was als een hooge nol.

Het bestuur had nog aangevoerd dat de voorjaarspeilingen van 1883 aantoonden dat in de raaien 40—43 verdiepingen werden aangetroffen van 10 à 12 M. De hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat achtte het onbegrijpelijk wat bedoeld werd met de verwijzing naar deze verdiepingen, op 1600 M. afstand van de Noordnol. Wat er ook mocht geschieden met het lichaam van de Noordnol, dit kon, mits men den oever niet liet achteruitgaan, op den toestand van den onderzeeschen oever in de bedoelde raaien geen invloed hebben, zooals z. i. duidelijk zou worden door inzage van een overgelegd overzichtskaartje. Niet alleen in de bedoelde raaien maar nagenoeg overal oostwaarts had sterke achteruitgang plaats, zoodat belangrijke uitgaven noodig zouden worden, waarom z. i. geene onnoodige uitgaven zooals die voor de Noordnol behoorden te worden toegestaan.

Op de opmerking van het dijksbestuur dat, wanneer rijsbeslag te kostbaar werd geacht, de Noordnol met steenglooiing kon belegd worden, antwoordde de hoofdingenieur dat, wanneer het behoud van de Noordnol in haar tegenwoordigen vorm, wat betreft de dwarsdoorsnede, noodig was, dan werkelijk op den duur de verdediging met steenglooiing de voorkeur zou verdienen boven die met rijsbeslag; dat echter de kosten van aanleg nog al belangrijk zouden zijn.

Gedep. Staten legden bij hun schrijven van 13 Juli 1883 de berichten van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat en ook de bestekken van de jaren 1872—1875 en de hiervoren bedoelde berichten van den hoofdingenieur van Diesen aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid over.

Op het adres van het dijksbestuur aan den Koning werd krachtens machtiging des Konings door evengenoemden Minister bij beschikking van 29 October 1883 in hoofdzaak te kennen gegeven, dat, aangezien een gewijzigd bestek was ingediend, waaruit het rijsbeslag aan de Noordnol was weggelaten, en dat bestek ook reeds door de Regeering was goedgekeurd, en terwijl door Gedep. Staten geenerlei bevel was gegeven omtrent het behoud of de inkorting van de Noordnol, de wijze van hare verdediging of hare vervanging door een ander werk, — er geen aanleiding bestond om ten aanzien van het behoud van de Noordnol een onderzoek in te stellen en goedkeuring van de uit het bestek gelichte vernieuwing van het rijsbeslag niet te pas kwam;

dat indien het bestuur eene beslissing des Konings ten aanzien van het behoud van de Noordnol verlangde, het daaromtrent bij het opmaken der omschrijving van de in 1884/85 uit te voeren werken de noodige voorstellen aan Gedep. Staten kon doen en ingeval van weigering van machtiging, krachtens art. 145 van het Reglement bij den Koning in beroep kon komen.

Daarop is op 19 November door den Dijksraad eene omschrijving opgemaakt van gelijksoortige werken aan de Noordnol als in het begin des jaars waren ontworpen. Alleen was de oppervlakte rijsbeslag nu gesteld op 4797 M². en was daarentegen het leveren en verwerken van eenigen schorgrond in de omschrijving opgenomen. Het geheel bedrag der kosten was nu f 5,754.50.

Gedep. Staten, aan wie deze omschrijving naar aanleiding van art. 80 van het Reglement werd ingezonden, wonnen weder een bericht in van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat. Deze gaf bij zijn schrijven van 13 December 1883 te kennen dat, ook indien besloten werd de Noordnol in haren tegenwoordigen vorm te behouden en op de tot nu toe gevolgde wijze te verdedigen, de vernieuwing van rijsbeslag zich tot 3127 M². zou kunnen bepalen, waardoor, met evenredige vermindering van de te bezigen hoeveelheid perkoenpalen en steen, de kosten tot f 3751 zouden worden teruggebracht.

Daarna zegt de hoofdingenieur, met verwijzing naar zijne vroegere rapporten, dat ook op betrekkelijk weinig blootgestelde dijkvakken rijsbeslag door den invloed van het water en de zon spoedig verteert; dat dus indien blijvende verdediging der beloopen van de Noordnol noodig is, aan den aanleg van steenglooiing de voorkeur behoort gegeven te worden; dat de kosten van dien aanleg evenwel per strekkende meterrol f 104 zouden bedragen; dat daarom is overwogen of niet op minder kostbare wijze het nut van de Noordnol kon bestendigd worden en dat daartoe het denkbeeld is aangegeven, dat ook nu nog wordt aanbevolen, van vervorming van een gedeelte van de nol tot een laag strandhoofd, eene vervorming die bij eventueele groote schade aan het zeeeind langzamerhand en vaksgewijze zou moeten plaats hebben. De aanleg van zoodanig hoofd zou per strekkende meter slechts f 20.— kosten.

De hoofdingenieur adviseerde derhalve de gevraagde machtiging niet te verleenen, behalve voor 385 M². rijsbeslag op een aan de nol verbonden dwarsdam, welks behoud wenschelijk voorkwam omdat die dam door zijne richting haaks op de stormstreek eenige bescherming tegen afslag van den schorrand verleende.

Aldus is door Gedep. Staten beschikt bij besluit van 21/28 December 1883 n°. 59, 2e afd., in hoofdzaak op de volgende gronden;

dat de instandhouding van het hoog boven het strand uitstekend ligchaam van de Noordnol, behalve over de langs het schor liggende lengte van 350 meters, in het belang van de zeewering of van den oever des polders niet noodig is;

dat toch de Noordnol ligt noordoost ten oosten zuidwest ten westen, en dus in de richting van de stormstreek en zij derhalve geene beschutting tegen den golfslag voor den achterliggenden dijk kan geven en dat zij, als zijnde ongeveer 110 M. van den laagwaterrand verwijderd, ook niet kan strekken om afneming van het oevervak tegen te gaan;

dat tot dit laatste zou worden vereischt dat de nol reikte tot aan den laagwaterrand en de kop door een onderzeesch oevervak verdedigd was; dat echter het doel even goed en op veel minder kostbare wijze kan worden bereikt door een laag strandhoofd aan te leggen op den grondslag van de nol naarmate die nol aan het zeeeinde door de natuur wordt opgeruimd;

dat deze vervorming van de buitenste helft der nol tot een laag strandhoofd dus bij belangrijke beschadiging van het zeeeinde in overweging zal dienen genomen te worden;

dat mitsdien de kosten van vernieuwing van groote hoeveelheden rijsbeslag op de nol om die in haren tegenwoordigen vorm te behouden, als een onnoodige uitgaaf, niet kunnen worden toegestaan;

dat echter het behoud van den lagen dwarsdam wegens zijne richting wenschelijk moet worden geacht.

Van dit besluit van Gedep. Staten is het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen, daartoe door den dijkraad gemachtigd, bij adres van 4 Januari 1884 in beroep gekomen bij Z. M. den Koning. In het adres wordt in hoofdzaak aangevoerd:

dat de nol, die door hare hooge ligging den golfslag breekt, geoordeeld wordt eene allerbelangrijkste bescherming te verleenen aan den bovenoever van den polder Borsselen tot aan den hoek bij dijkpaal 41;

dat wanneer zij voor de helft wordt ingekort en vervangen door een laag strandhoofd, de vloedstroom veel minder tegenstand zal ontmoeten en derhalve met verdubbelde kracht den wal zal naderen en aanvallen;

dat het bestuur durft voorspellen dat men zich de vervanging van de Noordnol te laat zou beklagen;

dat de kosten van onderhoud der tegenwoordige bedekking van de Nol kunnen ontgaan worden door het maken van steenglooiing.

Nog is een adres voor het behoud van de Noordnol aan Z. M. den Koning ingediend door den Dijkgraaf van den van Citterspolder. Daarin wordt gezegd dat door het wegvallen van een gedeelte van de Nol, de schorren voor den van Citterspolder gelegen met afneming zouden worden bedreigd en de uitwatering van dien polder langs de Nol loopende zou verzanden.

Gedep. Staten, omtrent deze adressen gehoord, hebben een bericht ingewonnen van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat. Deze verwijst overigens naar zijne vroegere berichten, doch behandelt kortelijk de bezwaren door den Dijkgraaf van den van Citterspolder ingebracht.

Met verwijzing naar eene overgelegde teekening voert hij aan dat de ongeveer Zuidwestwaarts gerichte Noordnol de schorren voor den van Citterspolder nimmer beschermen kan; dat dan ook in de buurt der nol, waar deze bescherming dan toch ongetwijfeld het meest afdoende zou zijn, in het geheel geen schor meer wordt aangetroffen;

en voorts wat de suatiegeul betreft, dat verhooging van het strand door een laag strandhoofd niet meer zal worden bevorderd dan door een zeer hoog gelegen werk; dat er dus slechts sprake kan zijn van zand dat door den wind of den stroom over een laag hoofd kan worden meegevoerd en door een hooge nol zou kunnen worden tegengehouden; dat echter wegens de richting der nol, de richting van den stroom en de ligging der zandgronden, — juist aan de west- en noordwestzijde — er geen reden is om zoodanigen aanvoer van zand te verwachten.

Gedep. Staten berichtten omtrent de adressen bij schrijven van 1 Februari 1884,

door verwijzing naar hun besluit en hun vroeger bericht van 13 Juli 1883, en overlegging van de stukken op de zaak betrekking hebbende.

Door den Minister is, na ontvangst van dit bericht, geraadpleegd de hoofdingenieur van den Waterstaat in het 11de district, die zijnerzijds heeft gehoord den ingenieur te Goes, wiens bericht hij bij zijn schrijven aan den Minister van 15 Maart 1884 overlegt. Beide deze ambtenaren verwijzen naar vroegere door hen uitgebrachte berichten. De ingenieur ziet in het voortbestaan van de nol in haar geheel weinig of geen nut; de hoofdingenieur daarentegen is van oordeel dat de nol meer zekerheid van verdediging aanbiedt dan een laag strandhoofd; voordeelig is voor de beschutting bij stormvloeden van de bedijkingen van den polder Borsselen en van den van Citterspolder, zoomede van de schorren die benoorden de nol gelegen zijn, en gunstig is voor de instandhouding der uitwateringsgeul van laatstgenoemden polder. Overwegende evenwel dat de bescherming die de van Citterspolder in mindere of meerdere mate ondervindt, niet kan geacht worden te zijn gewaarborgd; dat de dijk van den polder Borsselen niet zooveel meer aan stormschade wordt blootgesteld dat een uitgaaf van 352 $\times$ f 104 = f 36603 (de kosten eener steenglooiing op de nol, waaraan de hoofdingenieur de voorkeur zou geven) daardoor gerechtvaardigd wordt, en dat vóór den polder Borsselen geene schorren liggen die door het eventueel te verlagen gedeelte beschermd worden, stelt de hoofdingenieur voor dat de beschikking van Gedep. Staten gehandhaafd worde.

Eindelijk is nog door den Minister geraadpleegd de inspecteur van den waterstaat in de 1e inspectie.

Deze heeft zijn gevoelen medegedeeld bij twee berichten, één van 15 Mei en een van 12 Juni 1884. De reden hiervan is dat de Minister na ontvangst van het eerste bericht te kennen gaf het standpunt, waarvan bij dat bericht werd uitgegaan, onjuist te achten, het standpunt nl. dat er geen sprake van kan zijn den Dijkraad te middelen te ontzeggen om de Noordnol te onderhouden, zoolang ongewijzigd bestaat het besluit van Gedep. Staten van 31 Mei 1872 n°. 10*d.*, genomen naar aanleiding van art. 2 der wet van 19 Juli 1870 (*Stbl.* n°. 119); bij welk besluit als onderwerpen van uitgaaf in het belang van de zeewering en oeververdediging van het Calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den Calamiteusen polder Borsselen o. a. worden aangewezen „de kosten van onderhoud van de Nollen met hunne verdedigingswerken." De Minister achtte dit onjuist daar het genoemde besluit, naar den geest der wet van 19 Juli 1870, strekt om in het algemeen aan te wijzen van welke soorten van voorwerpen de onderhoudskosten geacht moeten worden te geschieden in het belang van de zeewering en oeververdediging, in tegenoverstelling van andere polderbelangen, zonder dat daardoor wordt uitgemaakt welke bepaalde voorwerpen van iedere soort moeten worden in stand gehouden.

Ten aanzien van de vraag of het al of niet nuttig of noodig is de nol te behouden is de inspecteur van oordeel dat de gronden waarop Gedep. Staten die vraag ontkennend beantwoorden niet alle volkomen juist zijn.

Hij merkt te dien aanzien op dat wel is waar de kruin van de Noordnol ligt in de richting van het zuidwesten naar het Noordoosten (rechtwijzend) doch dat de stormstreek langs de Nederlandsche kust ligt *tusschen* het Zuidwesten en het Noord-

oosten en bovendien de hoogste waterstanden tijdens stormvloeden in den regel plaats hebben tijdens de wind naar het Westen tot het Noordwesten is uitgeschoten; dat de Noordnol dus *wel* eene beschutting tegen golfslag voor een gedeelte van den zeedijk van Borsselen oplevert, en dat haar behoud ook wenschelijk is voor de instandhouding van de uitwateringsgeul van den van Citterspolder.

Voorts meent de inspecteur dat, al reikte de nol tot den laagwaterrand, zij toch niet zou kunnen strekken om afneming van het oevervak tegen te gaan.

Eindelijk is hij van oordeel dat men zich den gang van zaken verkeerd voorstelt, wanneer men aanneemt, dat bij staking van het gewone onderhoud van de nol, deze geleidelijk van het zeeëinde af door de natuur zal worden opgeruimd en men er zich dan toe zal kunnen bepalen, naarmate die opruiming plaats heeft, een strandhoofd aan te leggen. Waarschijnlijk zal z. i. het gevolg van de staking van het onderhoud zijn, dat er in en door de nol op verschillende punten gaten geslagen worden. Legt men nu, voor zoover de schade aan het zeeëinde voorkomt, daar een strandhoofd aan en herstelt men tevens de stormschade aan het overige gedeelte, dan zullen de uitgaven zeer hoog loopen, want die schade zal aan het niet onderhouden dijkslichaam zeer aanzienlijk zijn. En herstelt men de stormschade aan het overige gedeelte niet, dan loopt men gevaar dat de nol achterloops wordt en dat zich een geul vormt tusschen de nol en den zeedijk, die dezen laatsten aan groot gevaar kan blootstellen.

De verandering van de buitenste helft van de nol in een laag strandhoofd is naar het oordeel van den inspecteur zonder kunstmatige opruiming van de nol praktisch niet uitvoerbaar; zij zal niet geleidelijk maar in eens moeten geschieden, hetgeen een zeer aanzienlijke uitgave in eens vordert, waarvoor niet alleen geen evenredig voordeel zou verkregen worden, maar integendeel een werk zou worden opgeheven, waarvan het behoud wenschelijk is.

Intusschen is de inspecteur van oordeel dat de vernieuwing van de door den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat aangewezen oppervlakte van 3127 M^2. rijsbeslag voldoende zou zijn.

Rustte de beschikking van Gedep. Staten op de overweging dat met eene geringere dan de aangevraagde hoeveelheid rijsbeslag kan worden volstaan, dan zou die beschikking verdienen gehandhaafd te worden. Wanneer zij echter werd gehandhaafd zooals zij nu luidt, dan zouden Gedep. Staten daardoor uitgemaakt achten dat het behoud van de nol over de geheele lengte niet noodig is en zouden zij hun plan doorzetten en de verlaging van een gedeelte der nol tot stand brengen. En daar de inspecteur dit bepaald nadeelig acht voor de zeewering van den polder Borsselen adviseert hij dat het besluit van Gedep. Staten vernietigd worde en aan het dijksbestuur de gevraagde machtiging tot vernieuwing van het rijsbeslag worde verleend.

Nadat deze zaak bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, was aanhangig gemaakt, zijn bij die afdeeling ontvangen:

1°. een schrijven van het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen, waarin nog kortelijk gezegd wordt dat het bestuur de instandhouding van de Noordnol van het grootste belang acht voor de verdediging van den polder Borsselen en dat voor de verdediging van de nol de ontworpen werken noodzakelijk zijn, daar het rijsbeslag versleten is;

2o. een schrijven van van Borssele te Beusekom, eigenaar in den polder Borsselen en in den van Citterspolder. Daarin wordt in de eerste plaats de vraag gedaan, of over de Noordnol willekeurig kan beschikt worden, terwijl die nol is privaat eigendom, sectie B. no. 344, sedert onheugelijke jaren door den eigenaar verpacht. Voorts wordt aangevoerd dat kennis van waterkeerende werken door jaren lange ondervinding verkregen, oneindig veel hooger te schatten is dan theoretische beschouwingen, waarvan de resultaten onzeker zijn; dat de Noordnol sedert jaren als waterkeerende nol volkomen aan het doel heeft beantwoord; dat ook vroegere ingenieurs het bestaan er van naar waarde geschat hebben en haar terecht beschouwd hebben als verdedigende den polder Borsselen en den sedert ruim 20 jaren ingedijkten van Citterspolder.

Als gemachtigde van den polder Borsselen wordt door den heer VAN DER VELDE aan de afdeeling eene memorie overgelegd, terwijl hij op vragen van den president en de leden der Afdeeling eenige inlichtingen geeft en de wenschelijkheid van het behoud der nol nader toelicht.

IV. het beroep van *A. J. P. J. Hoogeveen te Scheveningen, van een besluit van Burgemeester* en *Wethouders van 's-Gravenhage, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener kuiperij.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 5 Juli 1884, no. 33, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State aangebracht een beroep van A. J. P. J. Hoogeveen te Scheveningen van een besluit van Burg. en Weth. van 's-Gravenhage, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprichting eener kuiperij.

Bij adres d.d. 19 Februari jl. verzocht A. J. P. J. Hoogeveen, scheepsreeder te Scheveningen, het gemeentebestuur van 's-Gravenhage vergunning tot het oprichten eener kuiperij in zijn pakhuis, gelegen te Scheveningen aan de nieuwe Laantjes no. 4, kadastraal bekend sectie M. no. 773.

Blijkens het proces-verbaal der op 18 Maart d. a. v. gehouden zitting werden tegen het verleenen der gevraagde vergunning bezwaren ingebracht door Adriana Vink, huisvrouw van Jacob Plugge, wonende nieuwe Laantjes no. 14, en Leentje Tuijt, huisvrouw van Nicolaas van der Harst, wonende aldaar no. 8, op grond van vrees voor brandgevaar en voor den hinder van het geklop; alsmede door den heer K. E. van Rijzinge, hoofd der school, Keizerstraat 65, inzonderheid wegens den hinder van ernstigen aard, het leven en geraas, en de stoornis die daardoor in den geregelden gang van het onderwijs zal worden veroorzaakt. Door den verzoeker werd, zoowel mondeling als schriftelijk, het gewicht der ingebrachte bezwaren weersproken, terwijl er door hem voorts op werd gewezen dat het niet in zijne bedoeling lag eene kuiperij op groote schaal op te richten en dat de werkzaamheden zich zouden bepalen tot het maken van kleine vaten en het herstellen van groote, alles voor eigen gebruik.

Het gemeentebestuur van 's-Gravenhage weigerde bij zijn besluit van 7/11 April 1884 de gevraagde vergunning op grond van het gevaar voor brand, het voortdurend geklop en den hinder in den zin van art. 11 litt. *c.* der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95), met name de belemmering van het onderwijs in het op een afstand van slechts 5 M. verwijderd schoolgebouw.

Van deze afwijzende beschikking des gemeentebestuurs is de verzoeker bij Z. M. in hooger beroep gekomen.

In het appellatoir adres, gedagteekend 21 April 1884, wordt aangevoerd, dat, zoo eene kuiperij al gevaar voor brand kan opleveren, toch vergunning is verleend voor een perceel in dezelfde straat en slechts eenige meters van des appellants perceel verwijderd; — dat het geen ernst kan zijn, dat appellants inrichting in den geregelden gang van het onderwijs stoornis zou brengen; immers dat op een afstand van geen meter van zijn perceel eene smidse aanwezig is, waarin dag en nacht wordt gehamerd en waartegen nooit klachten of bezwaren zijn ingebracht; eindelijk dat appellant hoofdzakelijk voor eigen behoeften eene kuiperij zou wenschen op te richten, waarin oude vaten hersteld en kleine nieuwe gemaakt zouden worden, bestemd ten gebruike van haringvisscherij en ter verpakking van haring, zoodat niet het gansche jaar zou worden gekuipt.

Door Gedep. Staten van Zuidholland, die op dit hooger beroep zijn gehoord, wordt bij hun bericht van 24/26 Juni 1884, B. n°. 1753, 1e Afd., G. S. n°. 21, overgelegd een schrijven van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, dd. 14 Juni 1884, n_o. 613, waarin onder anderen wordt opgemerkt, dat de bij het verzoek gevoegde beschrijving en plattegrondteekening aan de bepalingen van art. 5 sub 1⁰ en 2⁰ der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), niet voldoen. Voor zoover echter in dezen ten principale mocht worden beslist, wordt door dien hoofdambtenaar, op de door hem aangevoerde gronden en nader ontwikkelde bezwaren, tegen het verleenen der vergunning en alzoo tot handhaving van het besluit des gemeentebestuurs geadviseerd.

Blijkens een mede door Gedep. Staten overgelegd schrijven van Burg. en Weth. van 's-Gravenhage dd. 9 Mei 1884, n°. 598, 3e afd. 2/3817, is appellant in gebreke gebleven te voldoen aan de bepaling van art. 15, 2e lid, der wet van 2 Juni 1875, (*Stbl.* n°. 95), volgens welke hij aan het gemeentebestuur van het door hem ingesteld beroep kennis had behooren te geven. Daardoor heeft het gemeentebestuur ook niet voor de vereischte openbare kennisgeving zorg kunnen dragen. Op dien grond zijn Gedep. Staten, die overigens de afwijzende beschikking van het gemeentebestuur volkomen gerechtvaardigd achten, van oordeel, dat de appellant in zijn beroep niet ontvankelijk zal behooren te worden verklaard.

Nadat de overweging van dit geschil bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig was gemaakt, is alsnog bij de Afdeeling ingekomen een schrijven van het hoofd der school in de Keizerstraat te Scheveningen, dd. 16 Juli 1884, waarbij de bezwaren tegen de voorgenomen inrichting met het oog op den geregelden gang van het onderwijs nader in bijzonderheden worden uiteengezet.

Het beroep wordt door den appellant zelf nader mondeling toegelicht. Hij treedt

daarbij in eene wederlegging der bezwaren tegen zijn verzoek aangevoerd en wijst er hoofdzakelijk op dat van belemmering van het onderwijs in de school in de Keizerstraat geen sprake kan zijn, daar die school ingevolge een besluit van het gemeentebestuur naar de Duinstraat zal worden verplaatst.

Appellant beantwoordt daarna nog eene vraag hem door den Staatsraad-rapporteur gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 13 *Augustus* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 25 Juli 1884, n°. 61, houdende beschikking op het beroep van *Antonius de Vos, loteling van dit jaar uit de gemeente Ossendrecht, van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 24 *April* 1884 *G.* n°. 179, 3e *afd., waarbij, met vernietiging der uitspraak van den militieraad, strekkende tot vrijstelling van genoemden loteling wegens broederdienst, die loteling voor den dienst bij de nationale militie is aangewezen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 313).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz., enz.

Beschikkende op het beroep van Antonius de Vos, loteling van dit jaar uit de gemeente Ossendrecht, van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 24 April 1884 G. n°. 179, 3e afd., waarbij, met vernietiging der uitspraak van den Militieraad, strekkende tot vrijstelling van genoemden loteling wegens broederdienst, die loteling voor den dienst bij de nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Juni 1884, M. n°. 47;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Juli 1884, n°. 1016, M. Afd. en S.;

Overwegende, dat de loteling Antonius de Vos, blijkens een door den burgemeester van Ossendrecht afgegeven getuigschrift, heeft een halven broeder Henricus Josephus de Vos, geboren in 1850, die in 1870 een nummer heeft getrokken dat hem niet tot den dienst verplichtte, vervolgens op 23 Juni 1876 als soldaat bij de Oost-Indische troepen is in dienst getreden en bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 13 Juni 1877 no. 19, gegageerd is;

dat wegens dezen dienst van zijn broeder de loteling Antonius de Vos, door den Militieraad van den dienst is vrijgesteld, doch dat, op de daartegen door den vader van den loteling M. Hoeks uit de gemeente Ossendrecht ingebrachte bezwaren, Ged. Staten van Noordbrabant bij besluit van 24 April 1884 G. n°. 179, 3e afd., de uitspraak van den militieraad te niet gedaan en Antonius de Vos, voor den dienst hebben aangewezen, op grond dat, blijkens ingewonnen bericht van den Minister van Koloniën, het lichaamsgebrek (doofheid op de beide ooren), tengevolge waarvan de broeder van den loteling is gegageerd, niet is ontstaan door of ter zake van gevorderde of bevolen diensten, weshalve de bepaling van art. 50, 4o. der militiewet niet op hem toepasselijk is;

dat de loteling Antonius de Vos van deze uitspraak van Gedep. Staten bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat zijn broeder bepaaldelijk bij zijne vrijwillige indiensttreding zonder gebreken was, hetgeen zijne goedkeuring voor den dienst getuigt; dat, wanneer een militair geen twintig dienstjaren telt, hem ingevolge de wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 129) alleen dan, hetzij tijdelijk hetzij voortdurend, pensioen kan worden toegekend wanneer de gebreken, welke hem voor den militairen dienst ongeschikt doen zijn, door of ten gevolge van bevolen dienstverrichtingen zijn ontstaan en derhalve beschouwd moeten worden als in den zin der militiewet door den dienst te zijn bekomen; dat nu aan Henricus Josephus de Vos een gagement is verleend geworden en zulks niet wettig had kunnen geschieden, indien hij geene gebreken had bekomen, die hem aanspraak daarop deden maken, en dienvolgens art. 50, 4°, voorzeker op hem van toepassing is;

Overwegende, dat volgens art. 118 der Grondwet de wetten alleen voor het Rijk in Europa verbindende zijn, tenzij het tegendeel daarin wordt uitgedrukt;

dat dit laatste niet is geschied in de door appellant aangehaalde wet van

28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 129) tot regeling der militaire pensioenen bij de landmacht;

dat derhalve die wet niet geldt voor het leger in Nederlandsch-Indië;

dat dan ook in het onderwerp dezer wet, voor zooveel Nederlandsch-Indië betreft, krachtens art. 42 van het reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, bij andere verordeningen is voorzien, met name voor zooveel aangaat het toekennen van gagementen aan de Europeesche militairen beneden den rang van officier van de landmacht in Nederlandsch-Indië, en aan de hun gelijkgestelde militaire personen bij het Reglement daarop vastgesteld bij Ons besluit van 24 Augustus 1875 n°. 42, (*Stbl. van Nederlandsch-Indië van* 1876 n°. 44), terwijl op dit onderwerp nog betrekking hebben Ons besluit van 1 December 1879 n°. 36 (*Stbl. van Ned.-Indië van* 1880, n°. 24) en Ons besluit van 23 Maart 1882 n°. 7 (*Stbl. van Ned.-Indië van* 1882, n°. 163), van welke twee laatste besluiten evenwel de inhoud hier niet ter zake doet;

dat volgens art. 1 van Ons besluit van 24 Augustus 1875 n°. 42 de bepalingen van het daarbij vastgesteld reglement gelden voor degenen die op 1 Januari 1877 bij de landmacht in Nederlandsch-Indië in dienst waren of daarbij na dien dag in dienst getreden zijn, zoodat die bepalingen golden voor Henricus Josephus de Vos;

Overwegende, dat volgens art. 2*b* van het Reglement de militairen behoudens het bepaalde bij art. 3 (hetwelk hier niet ter zake doet) in het genot van gagement gesteld worden wegens verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreken — niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of van ongeregeld gedrag — mits vóór het verlaten van den dienst, bij een militair geneeskundig onderzoek, zij gebleken, dat de belanghebbende ongeschikt is voor de verdere waarneming van den militairen dienst;

dat hier niet wordt onderscheiden tusschen lichaamsgebreken door den dienst en lichaamsgebreken niet door den dienst bekomen, waaruit volgt, dat ook wegens deze laatste, mits overigens aan de gestelde voorwaarden voldaan zij, gagement wordt toegekend;

dat dit wordt bevestigd door de laatste alinea van art. 12 van het reglement, waarin bepaaldelijk wordt gehandeld over het geval dat gagement wordt toegekend wegens lichaamsgebreken niet in en door den dienst ontstaan;

dat nu in een extract uit het stamboek van de onderofficieren en manschappen van mindere graden van het leger in Nederlandsch-Indië, betreffende Henricus Josephus de Vos, uitdrukkelijk vermeld staat, dat hem gagement is toegelegd, wegens doofheid op beide ooren (lichaamsgebrek), niet ontstaan in of door den dienst;

dat dit gebrek dus niet kan gezegd worden door den dienst bekomen te zijn en art. 50, 4° der militiewet dus niet toepasselijk is;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 24 April 1884, G. n°. 179, 3e afdeeling, het daartegen ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 25 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 3 Augustus 1884, n°. 17, houdende beschikking op het verzoek van *Philippus Antonius Ludovicus de Roesgen, zich noemende Philipp von Roesgen von Floss, te Rotterdam, om in het genot van pensioen gesteld te worden.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 170.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van Philippus Antonius Ludovicus de Roesgen, zich noemende Philipp von Roesgen von Floss, te Rotterdam, om in het genot van pensioen gesteld te worden;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 Mei 1884, n°. 20;

Op de voordracht van Onzen Minister van Financiën van 29 Juli 1884, n°. 43, Gen.-Thes.;

Overwegende, dat requestrant, blijkens overgelegd extract uit de registers van den burgerlijken stand geboren den 6 Juni 1817, met ingang van 1 Mei 1853 in dienst is getreden als tweede klerk bij Ons kabinet en uit die betrekking door Ons op 21 Januari 1863 eervol is ontslagen;

dat hij vervolgens door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken op 3 Maart 1866 tijdelijk is benoemd tot klerk bij de Rijkstelegraaf, doch bij resolutie van genoemden Minister van 6 Augustus 1866 als zoodanig weder is ontslagen;

dat hij bij beschikking van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Mei 1867, n°. 322, op zijn verzoek andermaal tijdelijk tot klerk bij de Rijkstelegraaf is benoemd, doch, na in dienst te zijn getreden, op zijn verzoek verlof bekwam, dat, na eenige malen herhaald te zijn, gevolgd werd door de beschikking van meergenoemden

Minister van 14 December 1867, nº. 255, 6e afdeeling, waarbij hem buiten bezwaar van 's Rijks schatkist voor onbepaalden tijd verlof werd verleend;

dat hij kort daarna bij beschikking van denzelfden Minister van 29 December 1867, 6e afdeeling, nº. 3, definitief tot klerk bij de Rijkstelegraaf is benoemd;

dat hij die betrekking echter niet heeft aanvaard en alstoen bij resolutie van Onzen Minister van Financiën, onder wiens Departement de dienst der telegraphie inmiddels was overgebracht, van 5 Mei 1871 zijne onder dagteekening van 4 Mei 1867 gedane tijdelijke benoeming tot klerk bij de Rijkstelegraaf is opgezegd, terwijl bij beschikking van denzelfden Minister van 22 Mei 1871 zijne definitieve benoeming van 29 December 1867 is ingetrokken;

dat hij, op 6 Juni 1882 den 65 jarigen ouderdom bereikt hebbende, zich gewend heeft tot Onzen Minister van Financiën met verzoek om pensioen, ingevolge artt. 3 en 6 al. 2 en 3 der laatstelijk bij de wet van 21 Mei 1873 (*Stbl.* nº. 64) gewijzigde wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* nº. 24);

dat de Raad van Toezicht op het pensioenfonds op dit adres gehoord tot afwijzing adviseerde, op grond dat art. 6 bovenbedoeld slechts het oog heeft op ambtenaren na eene eerste benoeming ontslagen uithoofde eener reorganisatie van het dienstvak, waartoe zij behooren, waartoe adressant niet behoort;

dat Onze Minister van Financiën, die zich met het gevoelen van den Raad van Toezicht vereenigde en tevens van oordeel was, dat gezegd artikel ook daarom niet op adressant toepasselijk kon geacht worden, omdat hij, na zijn ontslag als klerk bij Ons kabinet, herplaatst was als klerk bij de Rijkstelegraaf en uit laatstgenoemde betrekking was ontslagen om eene der redenen, bij art. 7 der wet bedoeld, adressants verzoek als niet vatbaar voor inwilliging afwees;

dat adressant tegen deze beschikking Onze voorziening heeft ingeroepen, met verzoek dat alsnog omtrent zijn verlangen de Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, zou worden gehoord;

Overwegende, dat adressant zich in de eerste plaats beroept op art. 3 der wet van 9 Mei 1846, edoch ten onrechte, aangezien dat artikel slechts het oog heeft op burgerlijke ambtenaren, die bij het bereiken van den 65 jarigen leeftijd uit hunne betrekking ontslagen worden, wat met adressant niet het geval was;

dat adressant zich voorts beroept op art. 6 al. 2 en 3 der meergenoemde wet, zooals die thans luiden, in verband met art. 10 der wet van 21 Mei 1873;

dat art. 6 thans in al. 2 en 3, handelende over den ambtenaar, die anders dan op eigen verzoek, mits niet om eene der redenen, bij het eerste lid van art. 7 vermeld, zonder aanspraak op pensioen wordt ontslagen, daarbij geenszins uitsluitend het oog heeft op ambtenaren, aan wie wegens reorganisatie van het dienstvak, waartoe zij behooren, ontslag werd verleend;

dat toch de woorden "tengevolge van maatregelen van bestuur ontslagen", die op ontslag wegens reorganisatie van het dienstvak konden doelen, bij de wet van 29 Mei 1873 zijn vervangen door de woorden; "anders dan op eigen verzoek, mits niet om eene der redenen, bij het eerste lid van art. 7 vermeld, ontslagen," en derhalve het voorschrift thans in geen geval meer uitsluitend op bovenbedoelde categorie het oog heeft en het bij de wijziging der wet van 1873

ook geenszins de bedoeling was dit voorschrift uitsluitend op die categorie toepasselijk te maken;

dat de hierbedoelde wijziging moet geacht worden reeds van de invoering der oorspronkelijke wet van kracht te zijn geweest, aangezien art. 10 der wet van 29 Mei 1873 vaststelt, dat de daarbij in art. 1 der wet aangebrachte wijzigingen geacht moeten worden met den 1 Juli 1846 te zijn ingegaan;

dat adressant, die als klerk bij Ons Kabinet niet op eigen verzoek, doch wel eervol ontslagen werd, mitsdien niet kan beschouwd worden ontslag te hebben verkregen om eene der redenen, bij het eerste lid van art. 7 vermeld;

dat dat ontslag hem is verleend na het volbrengen van zijn 40e levensjaar en bij derhalve ingeval van niet-herplaatsing recht op pensioen verkreeg, zoodra hij den ouderdom van 65 jaren bereikte, zoodat adressants aanspraak daarop afhangt van de vraag, of hij geacht kan worden herplaatst te zijn na zijn ontslag als klerk bij Ons Kabinet;

Overwegende dienaangaande, dat zijne herhaalde aanstelling als tijdelijk klerk bij de Rijkstelegraaf als zoodanig niet kan gelden, aangezien art. 2 der wet van 9 Mei 1846 als burgerlijke ambtenaren in den zin der pensioenwet slechts bedoelt hen, die van vaste aanstellingen zijn voorzien, en volgens het laatste lid van art. 6 tijdelijke diensten in geen geval in aanmerking komen;

dat met herplaatsing bij art. 6 dus alleen bedoeld is de aanstelling tot eene betrekking die den aangestelde opnieuw aanspraak op pensioen geeft, en daarom ook bepaald is, dat hij als zoodanige herplaatsing niet alleen de vroegere werkelijke diensttijd en de dienstjaren in de nieuwe betrekking in aanmerking komen, maar ook de tijd tusschen het vroegere ontslag en de herplaatsing, terwijl bij niet-herplaatsing het pensioen alleen over den werkelijken diensttijd, dat is over den diensttijd die het ontslag voorafging, wordt berekend;

dat als herplaatsing, bedoeld bij art. 6, daarentegen wel zou kunnen gelden de definitieve benoeming van den adressant tot klerk bij de Rijkstelegraaf bij besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 December 1867, indien aan dit besluit uitvoering ware gegeven;

dat echter zelfs niet is gebleken, dat adressant tengevolge van dat besluit ooit is opgeroepen om zijne nieuwe betrekking te aanvaarden, terwijl het tegendeel mag worden afgeleid uit de omstandigheid, dat, niettegenstaande dat besluit van 29 December 1867, 1°. adressant voortdurend is beschouwd als klerk bij de Rijkstelegraaf met onbepaald verlof, welk verlof hem den 14 December 1867, dus toen hij nog slechts tijdelijk als klerk was aangesteld, was verleend en later niet werd ingetrokken, en 2°. zijne onder dagteekening van 4 Mei 1867 door den Minister van Binnenlandsche Zaken tijdelijk en tot wederopzeggens toe gedane benoeming tot klerk bij de Rijkstelegraaf, eerst bij beschikking van den Minister van Financiën van 5 Mei 1871 is opgezegd;

dat die opzegging van de tijdelijke aanstelling op genoemden dag onmiskenbaar aantoont, dat naar het oordeel des Ministers de tijdelijke aanstelling tot dien dag toe heeft voortgeduurd en de definitieve aanstelling van 29 December 1867 buiten gevolg is gebleven;

dat ook niet blijkt dat na die opzegging van de tijdelijke aanstelling adressant alsnog krachtens de definitieve aanstelling van 29 December 1867 is opgeroepen om zijne betrekking te aanvaarden, maar weinige dagen later die benoeming van 29 December 1867 bij beschikking van den Minister van 22 Mei 1871 eenvoudig is ingetrokken, zonder dat daarbij van een ontslag van den benoemde sprake blijkt geweest te zijn;

dat door die intrekking der definitieve benoeming, zonder dat aan deze eenige uitvoering was gegeven, die benoeming aangemerkt moet worden als niet te zijn geschied en adressant dus geacht moet worden na zijn ontslag in 1863 niet te zijn herplaatst, zoodat de derde alinea van art. 6 der wet op hem van toepassing is;

Gezien de wet betreffende de burgerlijke pensioenen, laatstelijk gewijzigd bij die van 21 Mei 1873 (*Stbl.* no. 64);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Philippus Antonius Ludovicus de Roesgen, zich noemende Philipp von Roesgen von Floss, volgens art. 6, al. 3 der genoemde wet, te rekenen van den dag, waarop hij den ouderdom van vijf en zestig jaren bereikt heeft, recht heeft op een pensioen, waarvan het bedrag, met inachtneming van de voorschriften der wet, nader zal behooren te worden geregeld.

Onze Minister van Financiën is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 3 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Financiën,
GROBBEE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den Raad der gemeente Wonseradeel, tegen een besluit van Gedep. Staten van Friesland van* 21 *Mei l.l.* n°. 18, *waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien Raad van* 26 *April te voren, tot opheffing der openbare lagere school te Hichtum in genoemde gemeente.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn schrijven van 10 Juli 1884 n°. 2247 afd. O. bij den Raad van State, Afdeeling

voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep van den Raad der gemeente Wonseradeel tegen een besluit van Gedep. Staten van Friesland van 21 Mei l.l. n°. 18, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien Raad van 26 April te voren, tot opheffing der openbare lagere school te Hichtum in genoemde gemeente.

Aanleiding tot dit Raadsbesluit was het eervol ontslag aan het hoofd dier school gegeven. Nadat eene commissie uit den Raad, verslag doende van haar onderzoek, wat ten aanzien dier school behoorde te worden besloten, de opheffing dier school had voorgesteld, hebben veertien ingezetenen van het dorp Hichtum op het behoud dier school bij den Raad aangedrongen, op grond dat het getal schoolgaande kinderen aldaar 16 bedraagt, waarvan eenigen te jong om de school te Burgwerd of te Bolsward te kunnen bezoeken; dat de grootere afstand vooral bij slecht weder zal leiden tot schoolverzuim, dat ruim 200 jaar eene openbare school in het dorp bestaan heeft, en er nog kinderen zijn en verwacht worden die weldra van het onderwijs zullen gebruik maken.

De plaatselijke schoolcommissie, door den Raad gehoord, raadde de school te behouden. Van de in het dorp wonende hoofden van huisgezinnen hadden 15 haar verklaard het behoud te wenschen, 9 zich voor de opheffing verklaard, terwijl 5 hunne meening niet hadden geopenbaard. Als de benoeming van een nieuw hoofd der school gelukkig uitvalt, wacht de commissie dat het schoolbezoek zal vermeerderen. Zij meent dat gerust op 13 schoolgaande kinderen kan worden gerekend. De afstand van Hichtum tot de school te Burgwerd is 2500 M., doch voor de verst afwonende kinderen komt hier nog 1000 M. bij.

Één lid dier schoolcommissie kon zich met haar advies niet vereenigen, maar gaf als zijn gevoelen aan den Raad te kennen, dat overeenkomstig het voorstel der Raadscommissie tot opheffing behoorde te worden besloten. Van de 16 op de lijst als schoolgaande ingeschreven kinderen, behooren 3 te huis onder Witmarsum en is een boven de 12 jaar. Er waren nog lieden, die uit achting voor het hoofd der school hunne kinderen naar de openbare school bleven zenden en niet naar de Christelijke school te Burgwerd. Dit bleek z. i. hieruit dat twee hoofden van gezinnen, van wie 5 kinderen de school bezochten, van de aangeboden gelegenheid om zich voor of tegen het behoud der school te verklaren, geen gebruik hebben gemaakt om zich daarvoor te verklaren. Volgens dat lid kan alzoo op niet meer dan zeven kinderen voor de school worden gerekend.

Het besluit van den Gemeenteraad tot opheffing der school steunt op de overweging, dat van de 16 ingeschreven leerlingen drie woonachtig zijn onder het beheer van Witmarsum, die even goed de school aldaar kunnen bezoeken; dat onder de 13 hoofden van gezinnen, die zich voor het openbaar lager onderwijs verklaard hebben, er maar twee zijn, die samen 6 kinderen tusschen 5 en 12 jaar van dat onderwijs laten gebruik maken; dat dus een zeer gering getal kinderen voor de openbare school overblijft, en dat toeneming van dat getal niet te wachten is, daar het bevolkingscijfer van Hichtum slechts 139 bedraagt; dat instandhouding der school eene jaarlijksche uitgaaf van f 1100 à f 1200 vordert; dat de afstand tusschen de beide dorpen langs den kunstweg gemeten nog geen 2500 M. bedraagt; eindelijk dat tegen de instand-

houding der school nog het bezwaar pleit, dat schoolgebouw en onderwijzerswoning niet het eigendom der gemeente zijn, maar slechts tot 12 Mei 1887 aan haar in huur zijn afgestaan.

De Raad besloot tegelijkertijd de bestaande verordening tot regeling van het getal scholen overeenkomstig zijn besluit tot opheffing der school te Hichtum te veranderen.

Gedep. Staten van Friesland hebben alvorens te beslissen het schooltoezicht gehoord.

De arrond.-schoolopziener zag geen bezwaar in de opheffing, omdat de kinderen uit Hichtum gemakkelijk de school te Burgwerd kunnen bezoeken, welk dorp 2.7 Kilometer van Hichtum is verwijderd en door een uitstekenden weg daarmede is verbonden.

De districtsschoolopziener was echter van een ander gevoelen. Bij een plaatselijk onderzoek was hem gebleken, dat het schoolgebouw te Burgwerd slechts 40 zitplaatsen bevat, terwijl de ruimte er niet toelaat meer schoolbanken aan te brengen. Volgens de schoollijst waren er 38 leerlingen; op 1 Januari l.l. 42. Aan de verklaringen van ouders of zij in 't vervolg hunne kinderen naar de openbare dan wel naar eene bijzondere school denken te zenden, kan in deze niet veel waarde worden gehecht.

De kinderen uit Hichtum, hoe groot hun getal zij, zullen na opheffing der school te Hichtum van alle gelegenheid om openbaar lager onderwijs te genieten verstoken zijn, want de school te Burgwerd is te klein om hen op te nemen.

Op de gronden door den districts-schoolopziener aangevoerd hebben Gedep. Staten van Friesland besloten het voorschreven Raadsbesluit niet goed te keuren.

De Gemeenteraad daarvan in beroep komende verzoekt dat het Z. M. behage dat Raadsbesluit alsnog goed te keuren.

Bij zijn adres voert hij tegen het beweren, dat het schoolgebouw te Burgwerd geen plaats aanbiedt voor de leerlingen uit Hichtum, aan, dat dit schoolgebouw in 1881 nog 75 leerlingen telde, en het niet is aan te nemen dat, terwijl de afmetingen van het gebouw sedert dien tijd niet zijn veranderd, het nu slechts zitplaats voor 40 leerlingen zou aanbieden; dat het gebouw binnenwerks een lengte heeft van 6.94 M., een breedte van 6.43 en alzoo een oppervlakte van 44.62 M^2., op welke oppervlakte volgens art. 17 van het Kon. besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* no. 41) 68 leerlingen mogen worden toegelaten; dat ook de lichamelijke inhoud, naar het bepaalde in gemeld art. 17, geen bezwaar oplevert om zelfs alle leerlingen van de op te heffen school te Hichtum bij de thans te Burgwerd schoolgaande in het gebouw plaats te doen vinden; dat thans drie rijen banken in het gebouw aanwezig zijn, die elk een breedte van 1.13 M. hebben, zoodat voor gangpaden langs de wanden en tusschen de banken een veel overvloediger ruimte overschiet dan bij art. 17 van Zr. Ms. aangehaald besluit voor *nieuwe* schoollokalen wordt vereischt; dat gemeld artikel evenwel niet van toepassing is op het schoolgebouw te Burgwerd, waarin reeds vóór het in werking treden van de wet van 17 Aug. 1878 openbaar lager onderwijs werd gegeven; dat dus niets verhindert het nemen van een maatregel, waardoor gelegenheid wordt verkregen tot het plaatsen van een vierde rij en tot het behouden van drie gangpaden, elk ter breedte van 64 cM. tusschen de banken, en dat de Raad bereid is tot dien maatregel over te gaan, evenals tot de overige die noodig mochten blijken om de leerlingen uit Hichtum

naar eisch in het schoolgebouw te Burgwerd te kunnen ontvangen. De Raad doet tevens opmerken dat Gedep. Staten overigens geene bezwaren hebben tegen de redenen die hem tot opheffing der school deden besluiten.

Gedep. Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben op nieuw den districts-schoolopziener gehoord. Deze meent, dat, al kunnen volgens het aangehaald art. 17 op de aanwezige oppervlakte 68 leerlingen worden toegelaten, het niet raadzaam is dat Gedep. Staten er toe medewerken dat spoedig niet meer dan de als minimum voorgeschreven oppervlakte aanwezig zij. Wordt er nog een rij banken bijgevoegd, dan schiet er voor de vijf gangpaden slechts 1.87 M. over, 't geen veel te weinig is. Het komt hem daarbij voor, dat het ook geenszins in de bedoeling van het besluit ligt, op de bestaande scholen, waar de toestand geheel of gedeeltelijk reeds was, zooals in artt. 4—16 van het besluit is voorgeschreven, art. 17 en 18 van toepassing te verklaren. Is het getal in de school aanwezige leerlingen vroeger 75 of zelfs meer geweest, dan was het toen te groot, en is dit misschien wel eene der oorzaken geweest waarom de Raad toen tot oprichting eener nieuwe openbare school te Hartwerd is overgegaan. Daarenboven het getal kinderen op de school te Burgwerd, dat na de oprichting van eene bijzondere school aldaar in 1881 van 88 tot 32 was gedaald, is daarna weder vermeerderd en reeds weer tot 42 geklommen. Gaat deze vermeerdering zoo door, dan kan het getal spoedig de 55 overschrijden en zal er geen ruimte meer zijn om die 13 kinderen uit Hichtum ook op te nemen. De districts-schoolopziener heeft bij zijn schrijven een plattegrondsteekening der school gevoegd.

Gedeputeerde Staten, dat schrijven opzendende, doen opmerken, dat de Raad verkeerdelijk uitgaat van het denkbeeld alsof de beslissing in deze enkel van de ruimte der school te Burgwerd afhing. Integendeel de vraag is, bestaat in het dorp Hichtum voortdurend behoefte aan openbaar lager onderwijs, en deze vraag kan naar het oordeel van Gedep. Staten, die zich op het oordeel der plaatselijke schoolcommissie en het adres der 14 hoofden van gezinnen beroepen, niet anders dan toestemmend worden beantwoord. Ook den afstand van meer dan een half uur gaans achten Gedeputeerde Staten voor zeer jeugdige kinderen een wezenlijk bezwaar. — Volgens Gedeputeerde Staten zou tengevolge van de goedkeuring van het Raadsbesluit een alleszins bevredigende toestand zonder noodzaak vervangen worden door eenen, die talrijke bezwaren oplevert.

Bij 's Raads afdeeling is nog ingekomen een schrijven van den Burgemeester van Wonseradeel namens den Gemeenteraad onder de aandacht der afdeeling brengende:

1⁰. dat de overeenkomst van huur van het schoolgebouw te Hichtum door de eigenaars, de kerkvoogdij aldaar, tegen den vervaltermijn is opgezegd en dat alzoo, bijaldien te Hichtrum eene openbare school wordt in stand gehouden, de Gemeenteraad voor het feit zal staan daar een schoolgebouw te stichten;

2⁰. dat, indien de school te Burgwerd ook voor Hichtum bestemd wordt, die school alsdan nog een van die scholen zal zijn, naar welke de leerlingen het minst ver behoeven te loopen.

De heer Scheepsma, lid van den Gemeenteraad van Wonseradeel, treedt als gemachtigde van den Gemeenteraad op en draagt de volgende nota van opmerkingen

voor naar aanleiding van de bezwaren tegen het besluit van den Raad der gemeente Wonseradeel tot ontheffing van de openbare school te Hichtum.

Het platte land van Friesland doorleeft thans een ernstigen crisis. Voor een tiental jaren heerschte er welvaart. Voortbrengselen van landbouw, veeteelt en zuivelbereiding leverden goede winsten aan de ingezetenen op. Doch jammer genoeg, met dien voorspoed trad eene overprikkelde opdrijving van koop- en huurprijzen in het leven.

Alleen rekening houdende met de resultaten van het oogenblik, werden deze tot een vroeger ongekende, verre boven het productief vermogen gaande hoogte opgevoerd. Men leefde als ware het in het stellige vertrouwen, dat men maar steeds in vooruitgaande omstandigheden zou blijven verkeeren. Aan teruggang, aan mislukking van den oogst werd schier niet gedacht, veel minder nog daarop bij het bepalen der prijzen gerekend. Edoch — er is een kentering gekomen. De oogst is enkele jaren minder goed gelukt en de prijzen van de voortbrengselen zijn belangrijk naar de laagte gegaan. De onzinnige overprikkeling heeft zich op onrustbarende wijze gewroken. Menig welgesteld landbezitter, die in de dagen van voorspoed tegen hoogen prijs zijn landbezit vermeerderde en met de koopsom zijn eigendom bezwaarde, is thans, terwijl de prijs van zijn bezitting tot op ongeveer de helft van de vroegere verkoopwaarde is teruggeloopen, zoo goed als geruïneerd. Tal van huurders, die in dien tijd tot het betalen van een overdreven huurprijs zich verbonden, hebben die verbintenis niet kunnen nakomen en zijn, indien ze niet door de goedheid van den landeigenaar werden staande gehouden, uit hun bedrijf gerukt.

Ook in Wonseradeel doet de terugslag zich in zorgwekkende mate gevoelen. Het best spiegelt zich dit af in het belastbaar kapitaal over hetwelk de in de gemeente geheven hoofdelijke omslag wordt omgeslagen. Terwijl dit in 1877 f 1,657,578.— bedroeg, was het in 1884 gedaald tot f 1,185,260.— ongerekend nog, dat het cijfer van 1877 het kapitaal nà vermindering tengevolge van reclame aanwijst, terwijl van dat van 1884 nog ruim f 30,000.— moest worden afgetrokken, wegens op reclame toegekende vermindering van aanslag. Wel is die vermindering van het belastbaar kapitaal voor een deel ook het gevolg van met 1881 ingetreden verandering in de grondslagen van heffing; maar voor het meerendeel moet ze worden geweten aan de verminderde welvaart onder de ingezetenen. Die verminderde welvaart trouwens, blijkt genoegzaam uit het vroeger ongekend verschijnsel van landverhuizing naar Amerika, dat zich in den laatsten tijd, vooral in de dorpen waar het landbouwbedrijf hoofdbron van bestaan is, in sterke mate heeft geopenbaard. Wenschelijk ware het geweest, dat met de verminderde draagkracht der ingezetenen, daling van den hoofdelijken omslag gelijken tred had gehouden. Dit is tot dusver evenwel niet geschied. Ondanks de vermindering van het belastbaar kapitaal met $^1/_3$, dat is meer dan f 500,000,— bedraagt de hoofdelijke omslag thans ruim f 15,000.— meer dan voor een tiental jaren.

Dat onder zulke omstandigheden de Gemeenteraad het als een zijner eerste plichten rekent, paal en perk te stellen aan de hand over hand toenemende vermeerdering van de uitgaven der gemeente, waardoor de laatste jaren zich hebben gekenmerkt, zal zeker door ieder weldenkende worden gewaardeerd; en dat hij bij het in beoefening brengen van dien plicht bij voorkomende gelegenheid zich rekenschap vraagt, of niet tot vermindering van uitgaven zij te geraken, zonder de belangen van den publieken

dienst te schaden, dit zal toch wel door niemand kunnen worden misduid. Toen dan ook de betrekking van hoofd der school te Hichtum tengevolge van het aan den bejaarden onderwijzer Zurigsma verleend eervol ontslag, vacant was geworden, heeft de Raad gemeend, zich ernstig te mogen en te moeten afvragen, of de school te Hichtum, van welke het bekend was, dat ze door veranderde toestanden zeer in verval was geraakt, verder in stand behoorde te worden gehouden. Hij heeft tot dat einde door een commissie uit zijn midden een nauwgezet en onpartijdig onderzoek doen instellen en is naar aanleiding van dat onderzoek tot het resultaat gekomen dat opheffing der school kan geschieden zonder wezenlijk nadeel voor het onderwijs. De heer districtschoolopziener maakt aan het slot van zijn onder dagteekening van 19 Mei over het besluit tot opheffing uitgebracht advies de min of meer sarcastische opmerking, „dat de opheffing door den Raad, zeker in het belang van de schooljeugd, drie maanden in overweging is gehouden," en wil daarmede naar het schijnt, doen uitkomen, dat de Raad eigenlijk schoorvoetend tot de opheffing besloten heeft. De Raad echter moet tegen zulk eene opvatting ernstig protest aanteekenen. Neen! niet omdat de Raad niet ten volle er van overtuigd was, dat met de opheffing geen ernstige belangen werden geschaad, is het besluit drie maanden in voorbereiding geweest — het was het gevolg alleen daarvan, dat de Raad het besluit geenszins bij overrompeling wenschte te nemen, — dat hij zoowel de plaatselijke commissie van toezicht als de ingezetenen ruimschoots in de gelegenheid wilde stellen, bezwaren tegen de opheffing te doen hooren. De Raad wenschte de beslissing geheel onpartijdig, na hoor en wederhoor te nemen. Bewijs daarvoor, dat de Raad niet schroomt alles wat op de zaak betrekking heeft onder de oogen te brengen van hen, die op de beslissing in dezen invloed kunnen uitoefenen, zal, vertrouwt hij, wel worden erkend hierin, dat hij afschrift van het tegen het besluit getuigend advies van de plaatselijke commissie van toezicht en van het adres van ingezetenen van Hichtum aan den Raad van State heeft doen toekomen, toen hem gebleken was, dat, die stukken niet aan dezen waren overgelegd. En dat het na eenig tijdsverloop, doch geenszins schoorvoetend genomen besluit alleszins gerechtvaardigd is, kan niet alleen blijken hieruit, dat erkende voorstanders van het openbaar lager onderwijs daartoe hebben medegewerkt; maar vooral ook daaruit, dat de arrondissements-schoolopziener (een ambtenaar, bij wien men toch wel niet zal kunnen onderstellen dat hij geen hart voor het openbaar onderwijs heeft, die door zijne inwoning in het arrondissement van nabij, ja misschien beter dan iemand met de toestanden bekend is) in zijn advies schrijft, dat er naar 't hem voorkomt „geene overwegende bezwaren tegen de opheffing der openbare lagere „school te Hichtum bestaan. De schoolgaande kinderen toch kunnen gemakkelijk „Burgwerd bezoeken, dat 2,7 K.-M. van daar is verwijderd en door een uitstekenden „weg daarmede is verbonden." Dit advies maakt het zoo goed als overbodig, verder in te gaan op in de gewisselde stukken geopperde bezwaren, als zou het voor de kinderen uit Hichtum niet wel doenlijk zijn de school te Burgwerd te bezoeken.

Toch wil de Raad de door Gedep. Staten in hun advies van 26 Juni geopperde bedenkingen op den voet volgen. Hij ontmoet daarbij in de eerste plaats de bewering, „dat de Gemeenteraad blijkbaar van de stelling uitgaat, alsof de vraag naar de grootte „en ruimte van de school te Burgwerd het geheele debat beheerscht en deze de

"eenige factoren zijn voor de beslissing, of de school te Hichtum al dan niet te recht "is opgeheven."

Inderdaad, de Raad is eenvoudig genoeg geweest, in de resolutie tot niet-goedkeuring van de opheffing niets anders te lezen dan er in staat. Werkelijk verkeerde hij in het denkbeeld, dat enkel en alleen de door den districtsschoolopziener beweerde onvoldoende ruimte van het schoolgebouw te Burgwerd den doorslag had gegeven. En als hij let op den inhoud van de missive van dien ambtenaar van 19 Mei, aan welke Gedep. Staten de bouwstoffen hebben ontleend, dan gevoelt hij zich in die opvatting versterkt. Daar, immers, is het ontoereikende van het schoolgebouw te Burgwerd schering en inslag. Wel wordt door den schoolopziener ook gesproken over de waarde van verklaringen van belanghebbenden gebleken bij de Cubaarder schoolzaak, en over het bezoek van de scholen te Bolsward; doch een en ander kon gevoeglijk achterwege zijn gebleven, omdat in Cubaard de toestanden ongetwijfeld anders waren dan ze in Hichtum zijn en omdat van het bezoek van de scholen te Bolsward in het Raadsbesluit met geen enkel woord sprake was. De Raad, die geen ander motief voor de niet-goedkeuring van het ontoereikende van de Burgwerder school vond en die voet bij stuk wenschte te houden, heeft zich in zijn beroep op den Koning strikt tot dit eene punt bepaald. Hij schroomt nochtans volstrekt niet de hem thans eerst bekend geworden andere redenen onder de oogen te zien.

Volgens heeren Gedep. Staten is het de vraag: "Bestaat in het dorp Hichtum "voortdurend behoefte aan openbaar onderwijs." Die vraag nu beantwoorden zij toestemmend, met verwijzing naar de overwegingen in hunne resolutie, die de Raad, naar het heet, eenvoudig onbesproken heeft gelaten; maar die de Raad, zooals reeds is aangetoond, in werkelijkheid niet heeft kunnen ontdekken. Bovendien beroepen zij zich op het rapport van de commissie van toezicht en op het adres van 14 ingezetenen.

De waarde, die aan dat beroep moet worden toegekend, kenschetst zich het best door het feit, dat, nadat de school op 1 Juni, na drie weken van stilstand, onder de leiding van den bekwamen eersten onderwijzer aan de school te Pingjum was heropend, gedurende die maand, blijkens de voor de heffing van schoolgeld ingezonden opgave, het getal leerlingen slechts *acht* heeft bedragen. Daarmede wordt de door de commissie van toezicht gewraakte verwachting van de Raadscommissie afdoende gerechtvaardigd. Hoe nu overigens in dit geval aan de handteekeningen van 14 ingezetenen van Hichtum, waaronder niet minder dan 8 volstrekt niet belanghebbenden bij eenig schoolonderwijs voorkomen, benevens 4 niet-belanghebbenden bij openbaar onderwijs wel waarde is te hechten en dit in de Cubaarderschoolzaak niet het geval mocht zijn, terwijl nog onlangs in een van Gedep. Staten uitgegaan stuk de zeker niet ongegronde opmerking kon worden gelezen, dat *"handteekeningen geen argumenten zijn"*, is voor den Raad op zijn zachtst uitgedrukt onbegrijpelijk.

"Maar de plaatselijke commissie van toezicht trekt uit het feit, dat de school te "Hartwerd door 32 à 33 kinderen wordt bezocht, niettegenstaande de tegenstanders "vóór hare oprichting voorspelden, dat het getal niet grooter dan 10 of 11 zoude zijn, "de zeker niet gewaagde conclusie, dat het getal der schoolgaande kinderen te Hichtum "*moet* stijgen, zoodra daar het onderwijs tengevolge van een nieuw hoofd der school "van beter gehalte zal zijn" — zeggen Gedep. Staten.

Allereerst zij hiertegen opgemerkt, dat niet anders dan eene zeer onjuiste opvatting van een bij de behandeling van het voorstel tot oprichting eener school te Hartwerd aangevoerd motief tot deze bewering kan hebben geleid. Dat motief in werkelijkheid luidde, dat er maar 10 à 11 leerlingen voor eene openbare school te Hartwerd zouden overblijven, indien uitvoering werd gegeven aan een aanhangig doch niet tot uitvoering gekomen voornemen tot het oprichten van eene bijzondere school aldaar. En wat betreft de verwachte stijging van het getal leerlingen door het van beter gehalte worden van het onderwijs, ze is reeds door het in Juni verkregen resultaat ijdel gebleken en ze moest ijdel zijn, omdat het met 12 Mei afgetreden hoofd der school bij de ingezetenen van Hichtum als een uitnemend onderwijzer stond aangeschreven. Juist om des persoons wille werden de kinderen bij hem ter school gezonden en niettegenstaande dit bedroeg hun getal bij zijn aftreden slechts *dertien.*

Verder mag, volgens Gedep. Staten, „de afstand tusschen Hichtum en Burgwerd, „voor de verst afwonenden stellig meer dan een half uur, niet gering worden geacht „en wordt met de opheffing zonder noodzaak der *bestaande* school een toestand, voor „de inwoners van Hichtum alleszins bevredigend, plotseling vervangen door een zoo„danigen, die talrijke bezwaren medebrengt."

Wat den afstand betreft kan worden gezegd, dat deze van kom tot kom en langs den kunstweg gemeten minder dan 2.5 K. M. bedraagt; dat Hichtum weinig gebouwen en dan nog op zeer korten afstand buiten de bebouwde kom telt, en dat de Arrondissementsschoolopziener spreekt van een afstand van 2.7 K. M. — bewijzen te over, dat de afstand minder dan een half uur gaan is. Dat zulk een toestand bezwaar tegen getrouw schoolbezoek oplevert, blijkt duidelijk uit het feit, dat reeds geruimen tijd sommige kinderen uit Hichtum de bijzondere school te Burgwerd hebben bezocht niettegenstaande het voor dezen zoo gemakkelijk was de openbare school in eigen dorp te bezoeken.

Gedep. Staten drukken op het opheffen zonder noodzaak van eene *bestaande* school. In 't midden gelaten, of het verloopen van eene school niet de noodzakelijkheid tot opheffing medebrengt, mag niet worden voorbijgezien, op welke wijze eene school is in het leven getreden en uit welke middelen ze bekostigd werd. Het adres van ingezetenen kan daarover licht verspreiden. Daar toch luidt het onder 4°. „dat er ruim „200 jaren eene openbare school heeft bestaan *door de inkomsten der kerk bekostigd „tot het jaar* 1857." Hieruit blijkt, dat het ontstaan en bestaan van de school tot 1857 op de financien van de gemeente geen invloed had. Thans echter komen de kosten van het onderwijs te Hichtum ten laste van de gemeente en deze zullen zelfs onder de gunstigste omstandigheden op niet langer dan f 1100 à f 1200 per jaar kunnen worden gesteld, afgescheiden nog daarvan, dat men tengevolge van opzegging van het gebruik der tegenwoordige gebouwen met twee á drie jaren voor de noodzakelijkheid tot het stichten van nieuwe zal staan. Inderdaad, indien er geen school te Hichtum bestond, de Raad zou er niet toe overgaan er eene op te richten en hij houdt zich overtuigd dat ook Gedep. Staten de oprichting niet zouden bevelen.

Gedep. Stnten refereeren zich wat de ruimte in de school te Burgwerd aangaat aan het laatste advies van den districtsschoolopziener.

Naar het gevoelen van den Raad waren bedenkingen uit dat oogpnnt beter buiten

beschouwing gebleven. Immers, in zijn beroep op den Koning heeft de Raad zonder eenige reserve zich bereid verklaard *„tot de noodig blijkende maatregelen om de eventueele leerlingen uit Hichtum naar eisch in het schoolgebouw te Burgwerd te kunnen „ontvangen"*. Het schijnt wel, dat Gedep. Staten zoowel als de districtsschoolopziener deze toezegging geheel over het hoofd hebben gezien. Toch is het den Raad vollen ernst daarmeê. Zelfs al ware het schoolgebouw te Burgwerd minder toereikend, dan nog zou hij de instandhouding van de school te Hichtum onder de tegenwoordige omstandigheden niet gerechtvaardigd hebben geacht. Want de Raad heeft zich ook afgevraagd of instandhouding der school, voor één zóó gering getal leerlingen, in het wezenlijk belang van het onderwijs en dus aanbevelenswaardig mag worden geacht, — ook wanneer de deelneming aan veelzijdig ontwikkelend klassikaal onderwijs, dat te Burgwerd gegeven kan worden, volgens den arrondissements-schoolopziener gemakkelijk is. Gerustelijk het oordeel hierover aan meer bevoegden overlatende, moet de Raad echter als zijne ervaring constateeren dat soortgelijke toestanden, als Gedep. Staten ook te Hichtum wenschen te bestendigen, *niet* strekken tot verheffing van het Openbaar Onderwijs, maar wel een verlammenden invloed uitoefenen op de veerkracht van goede schoolonderwijzers.

Het is van algemeene bekendheid dat Wonseradeel in dezen helaas, leergeld heeft betaald.

Nu naar de stellige overtuiging van den Raad de opheffing der school te Hichtum zonder eenig nadeel voor het onderwijs geschieden kan, wordt ze, uit een financieel oogpunt beschouwd, gebiedend noodzakelijk.

Intusschen blijkt uit de verwijzing naar het advies van den districtsschoolopziener, dat de ruimte van de school te Burgwerd wel degelijk een punt van bezwaar voor Gedep. Staten moet hebben uitgemaakt ofschoon ze het in den aanvang van hun schrijven hebben willen doen voorkomen, dat de hoofdquaestie elders ligt. Daarom verdient hetgeen de districtsschoolopziener aanvoert, wat meer van nabij te worden bezien. En dan kan al dadelijk worden geconstateerd dat de districtsschoolopziener erkent dat volgens art. 17 van het Koninklijk besluit van 4 Mei 1883, 68 leerlingen in de school mogen worden toegelaten. Hij meent echter, dat het College van Gedep. Staten niet mag medewerken, om de minimum oppervlakte van 0.65 M^2. te doen bereiken. Met andere woorden wil dit zeggen. „nu ja, het Kon. besluit staat het wel toe, maar dat is stellig eene vergissing; zulk een toestand is niet normaal; gij, Ged. Staten, moet uw best doen om zulk eenen abnormalen toestand te verijdelen." Tegenover zulk een wijze van krachteloos maken van voorschriften, die kracht van wet hebben, wil de Raad liever het zwijgen toe doen.

„Elke vermeerdering van leerlingen", schrijft de districtsschoolopziener, „maakt het aanbrengen van eene rij banken noodzakelijk, daardoor wordt de gezamenlijke breedte der 5 gangpaden tot 1.87 M. gereduceerd; men moet rekening houden met de praktijk, die leert, dat smalle gangpaden voor den onderwijzer zeer hinderlijk zijn, omdat hij dan niet, of althans zeer moeilijk, elken leerling kan bereiken en voor den leerling om zijne plaats te verlaten".

De schoolopziener ziet hier geheel voorbij, dat § 2 van het Kon. besluit niets omtrent de gangpaden bepaalt en dat het dus volstrekt niet noodig is om 5 gang-

paden te maken Men zou b.v. de beide buitenste rijen banken tegen de zijmuren kunnen plaatsen. Daarmede zouden maar drie gangpaden noodig zijn, die elk een breedte van meer dan 60 centimeter kunnen verkrijgen. De door den schoolopziener gevreesde hinder zou zich dan slechts voordoen met betrekking tot de leerlingen, die de tweede plaats in de bank (en er zijn maar twee plaatsen in de banken) innemen.

De schoolopziener bevestigt niet alleen het dezerzijds opgegeven getal leerlingen, vroeger tot de school te Burgwerd toegelaten, maar geeft zelfs een nog hooger getal op; hij leidt daaruit de gevolgtrekking af, dat dit feit misschien wel de oorzaak is geweest van de oprichting eener openbare school te Hartwerd. Verre van dien. Toen de Raad op 19 Februari 1881 het besluit tot oprichting eener school te Hartwerd nam, stond het reeds vast, dat de school te Burgwerd in den loop van dat jaar van een belangrijk getal leerlingen, zou worden ontlast, tengevolge van de oprichting eener bijzondere school in dat dorp. Tot de reeds lang aanhangige oprichting van de school te Hartwerd werd overgegaan uit overweging, dat op een gemiddeld 5000 M. van Burgwerd verwijderd wonende bevolking van 230 à 240 inwoners geen gelegenheid tot het ontvangen van onderwijs dan te Burgwerd bestond.

De schoolopziener verwacht op grond van door hem gerelateerde cijfers vermeerdering van het getal leerlingen op de school te Burgwerd. Gaat — zoo schrijft hij deze vermeerdering zoo door, dan kan het getal al zeer spoedig het cijfer van 55 overschrijden en zal er geen ruimte meer zijn om die 13 kinderen uit Hichtum ook nog op te nemen.

Hierin ligt de erkenning opgesloten, dat er thans voor 13 kinderen uit Hichtum wel ruimte is, terwijl in werkelijkheid slechts voor de 8 te Hichtum schoolgaande plaats behoeft te worden ingeruimd. Aangenomen echter, dat de verwachtingen van den districtsschoolopziener bevestigd worden, dan staat daar de bereidverklaring van den Raad tot het treffen van de maatregelen, noodig om de leerlingen uit Hichtum naar eisch in de school te Burgwerd te kunnen ontvangen. En bovendien geeft de wet op het lager onderwijs aan het schooltoezicht voldoende middelen aan de hand, om te voorkomen, dat in een schoolgebouw meer leerlingen worden toegelaten dan daarin naar de bepalingen van de wet op het lager onderwijs mogen worden opgenomen, en de gemeente te noodzaken om voor voldoende plaatsruimte te zorgen.

De verder in het schrijven van Gedep. Staten volgende bewering, dat de leerlingen uit Hichtum *op den duur* (dus op het oogenblik wel?) niet te Burgwerd geplaatst kunnen worden en de gemeente Bolsward niet kan worden verplicht hare scholen voor hen open te zetten, kan in verband met het reeds aangevoerde hier onbesproken blijven. Rest nog hunne bewering, dat met de opheffing der school overtreden wordt het grondwettig voorschrift, dat *overal* voldoend openbaar lager onderwijs moet worden gegeven.

Het is den Raad niet recht duidelijk, welken zin Gedep. Staten hier aan het woord *overal* wenschen te hebben toegedacht. Blijkbaar is hunne bedoeling deze, dat in elk dorpje gelegenheid tot het ontvangen van openbaar onderwijs moet worden gegeven. Maar dan is het den Raad onverklaarbaar, hoe Ged. Staten bij resolutie van 24 Maart 1881 hebben kunnen goedkeuren, de door den Raad op 29 Januari en 19 Februari 1881 vastgestelde verordening tot regeling van het getal scholen enz., die in art. 3 deze bepaling behelsde: „De te Schraard, Schettens en Lollum bestaande scholen „worden met den 12 Mei 1881 opgeheven”.

Maar die bedoeling blijkt ook duidelijk tegen de wet in te druischen. De wet op het lager onderwijs van 27 Augustus 1878, die als de uitwerking van art. 194 van de grondwet mag worden aangemerkt, bepaalt in art. 16: „In elke gemeente wordt „voldoend lager onderwijs gegeven *in een genoegzaam aantal scholen*". De alles beheerschende vraag is dus deze, of een getal van 16 openbare behalve elf bijzondere scholen voor Wonseradeel genoegzaam mag worden geacht; — meer bepaald, of aan den plicht tot het geven van voldoend lager onderwijs door de openstelling van de school te Burgwerd ook voor de leerlingen uit Hichtum wordt voldaan?

En wanneer de Raad dan in acht neemt dat Hichtum, langs een uitnemenden kunstweg, op minder dan 2500 M. van Burgwerd verwijderd ligt, dan meent hij die vraag niet anders dan toestemmend te moeten beantwoorden, ook met het oog op vorengenoemde dorpen.

Voor Schraard, met 302 inwoners, is de openbare school te Wons bestemd; afstand van kom tot kom gemeten 1900 M. langs den kunstweg; voor Schettens, met 200 inwoners, die te Witmarsum afstand 2500 M. deels langs een kunstweg, deels langs onbevloerde paden; voor Lollum, met 263 inwoners, die te Arum; afstand 4000 M. langs onbevloerde paden.

Inderdaad, wanneer men hierop let, en onpartijdig oordeelt, zal men moeten erkennen, dat het dorpje Hichtum, met 139 zielen, geenszins in mindere conditie geraakt, dan waarin andere dorpen verkeeren.

De vraag is ten slotte gewettigd, of men ook te Hichtum weder een toestand zal willen zien in het leven treden als te Schraard, waar na de oprichting van eene bijzondere school op hooger bevel van 1870 af eene openbare school in stand is moeten worden gehouden, die, kunstmatig gevoed door enkele leerlingen uit andere dorpen, een slechts kwijnend bestaan voortsleepte en dadelijk na de inwerking treding der wet van 1878, die in art. 39 een geschikte gelegenheid aanbood om van den onderwijzer ontslagen te worden, werd opgeheven, doch inmiddels aan de gemeente meer dan twintig duizend gulden noodeloos had gekost? Zal nogmaals de gemeente in rep en roer worden gebracht over zulk een geldverspilling, terwijl de lasten alreeds zoo drukkend zijn? De Raad hoopt en vertrouwt, dat de Raadgevers van de Kroon het zullen verhoeden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeven en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 *Augustus* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

1°. van 5 Augustus 1884, n°. 17, houdende beschikking op het beroep van den *gemeenteraad van Hennaarderadeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 10 *April* 1884, n°. 51, 3e *afd. S., waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van* 23 *Februari bevorens* n°. 3, *tot opheffing der openbare lagere school te Cubaard.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 321).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Hennaarderadeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 10 April 1884 n°. 51, 3e afd. S., waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad van 23 Februari bevorens n°. 3, tot opheffing der openbare lagere school te Cubaard;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 Juli 1884 n°. 48;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Augustus 1884, n°. 2485, afd. Ond.;

Overwegende, dat bij Ons besluit van 7 Juli 1882 n°. 4, is gehandhaafd eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij goedkeuring was onthouden aan een besluit van den gemeenteraad van Hennaarderadeel tot opheffing der openbare lagere school te Cubaard, op grond dat wel het schoolbezoek sterk verminderd was, maar de ongeregelde toestand, waarin aldaar in den laatsten tijd onderwijs was verstrekt, daartoe kon hebben medegewerkt en het derhalve noodig werd gekeurd alsnog te beproeven, of niet bij geregeld onderwijs het getal kinderen weder zou toenemen, en overigens op grond dat de gemeenschap tusschen Wommels en Cubaard slechts òf langs een voor kinderen gevaarlijk voetpad òf over eenen wel bestraten weg, doch dien kinderen van jeugdigen leeftijd niet in een uur kunnen afleggen, mogelijk was;

dat het onderwijs sedert aldaar geregeld is gegeven geworden, zonder echter dat de verwachting zich verwezenlijkte, dat het schoolbezoek weder zou toenemen;

dat de Gemeenteraad dientengevolge, toen op nieuw eene vacature van hoofdonderwijzer was ontstaan, besloot de school, op welker behoud blijkbaar geen prijs werd gesteld, op te heffen;

dat Gedeputeerde Staten van Friesland echter, na hunne beslissing bij resolutie van 6 Maart 1884 te hebben verdaagd, aan het Raadsbesluit van 23 Februari 1884 bij resolutie van 10 April daaraanvolgende hunne goedkeuring onthielden, op grond dat nu eerst onlangs, en wel bij Ons besluit van 7 Juli 1882, de resolutie van hun College was gehandhaafd, waarbij aan het besluit van den Gemeenteraad tot opheffing derzelfde school goedkeuring was onthouden, niet thans reeds op nieuw op de zaak kon worden teruggekomen.

dat de Gemeenteraad van Hennaarderadeel van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen en bij appellatoir adres van 30 April 1884, zooals dat nader in de openbare vergadering der Afdeeling voor de geschillen van bestuur door den Burgemeester werd toegelicht, aanvoert:

dat de toestand, sedert Ons voornoemd besluit werd genomen, is gewijzigd, dat aan dat besluit eerlijk en stipt uitvoering is gegeven, het onderwijs op de school te Cubaard sedert geregeld heeft plaats gehad, naar desniettegenstaande het schoolbezoek niet is toegenomen

dat die school, die vroeger een 90 tal leerlingen telde, na de oprichting eener bijzondere school slechts door een 30 tal werd bezocht en dit getal in 1882, toen aan-

vankelijk door het vertrek van den onderwijzer Mulder zeer ongeregeld onderricht en slechts 2 uren daags werd gegeven, daalde tot 11, dat dit getal daarna tot 16 is geklommen, maar in den aanvang van dit jaar slechts 9 bedroeg;

dat sedert, door verhuizing van de ouders, of doordat deze voor hunne kinderen aan het onderwijs op eene bijzondere school of op de goed bezochte openbare school te Wommels de voorkeur gaven, dit getal tot 2 is gedaald en geen vooruitzicht bestaat, dat het schoolbezoek eerlang zal vermeerderen;

dat het voetpad tusschen Cubaard en Wommels in goeden toestand is gebracht en zelfs nog onlangs, 11 Juni, door den Gemeenteraad is besloten, dat, zoo de school te Cubaard wordt opgeheven, gemeld voetpad zal worden bestraat, zoodat de kinderen uit Cubaard, wier ouders zulks verlangen, langs een veiligen weg de school te Wommels kunnen bereiken;

dat thans op het behoud der school te Cubaard door nagenoeg niemand meer wordt prijs gesteld, daar ook de voorstanders van het openbaar onderwijs inzien, dat het bezoek eener goed ingerichte en druk bezochte openbare school als die te Wommels voor hunne kinderen vruchtdragender zijn zal dan het volgen der lessen aan de thans slechts door 2 kinderen bezochte school te Cubaard;

Overwegende, dat van een terugkomen op dezelfde zaak in den zin als door Gedep. Staten wordt bedoeld, hier geen srpake kan zijn, daar de zaak zich thans onder eene andere gedaante vertoont dan in 1882;

dat destijds op grond van den abnormalen toestand niet genoegzaam kon beoordeeld worden, of de instandhouding van de openbare lagere school te Cubaard al dan niet noodig zou zijn;

dat immers gedurende eene tamelijk lange vacature slechts een paar uren daags door eenen (hulp) onderwijzer, die daartoe telkens uit Wommels moest komen, in de openbare school te Cubaard les werd gegeven; dat dus nog eene proef moest worden genomen met een goed georganiseerd onderwijs, waarvan het gevolg zou kunnen zijn, dat die school weder tot den vorigen toestand van betrekkelijken bloei zou kunnen geraken;

dat te dien einde geheel overeenkomstig Ons besluit van 7 Juli 1882, een hoofdonderwijzer is aangesteld en tijdens zijne werkzaamheid, in weerwil van zijne kunde en overige goede hoedanigheden, het getal leerlingen niet meer dan 16 heeft bedragen;

dat ook na zijn vertrek geregeld in het onderwijs werd voorzien door eenen bepaaldelijk tot dat doel tijdelijk aangestelden onderwijzer;

dat inmiddels het getal leerlingen, blijkens de mededeelingen van den Burgemeester in de openbare vergadering van de Afdeeling voor de geschillen van bestuur, tot 2 is gedaald;

dat, moge ook al het onderwijs slechts ongeveer 1½ jaar geregeld zijn gegeven, die tijd echter genoegzaam langdurig is geweest om het bewijs te leveren, dat aan eene openbare school te Cubaard geene behoefte bestaat;

dat nu op dit oogenblik aldaar eene nieuwe vacature van hoofdonderwijzer is ontstaan, het besluit van den Gemeenteraad om de school op te heffen wel verklaarbaar is en hij niet kan gezegd worden zich aan zijne verplichtingen krachtens de artt. 16 en 18 der wet op het lager onderwijs op hem rustende, te onttrekken;

dat, mocht toch voor een enkel kind uit Cubaard nog openbaar onderwijs worden begeerd, door de verbetering van het voetpad tusschen dat dorp en Wommels, welke verbetering reeds heeft plaats gehad en die nog voortgezet zal worden door den aanleg van een geheel steenen voetpad, een practisch bezwaar is opgeheven, hetwelk in 1882 bestond;

dat onder deze omstandheden alle termen aanwezig zijn om aan het besluit van den Gemeenteraad van Hennaarderadeel goedkeuring te verleenen;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der bestredene resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland van 10 April 1884, n°. 51, 3e afd. S., alsnog goedkeuring te verleenen aan het besluit van den Gemeenteraad van Hennaarderadeel, van 23 Februari 1884, no. 3.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 5 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van den *Raad der gemeente Meppel, tegen een besluit van Gedep. Staten van Drenthe van* 17 *April* 1884, n°. 30, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1884.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 17 Juni 1884, n°. 2577 Afd. B. B., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door den Raad van Meppel ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Drenthe van 17 April 1884 n°. 30, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor 1884.

De overwegingen welke Gedep. Staten tot niet — goedkeuring der begrooting geleid

hebben, betreffen twee punten, het bedrag van het subsidie uit de gemeentefondsen aan het burgerlijk armbestuur toegekend, en het inrichten van eene gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten.

Bij besluit van 4 September 1883 is door den Raad van Meppel aan het burgerlijk armbestuur aldaar voor het jaar 1884 een subsidie toegekend van f 6300. Het besluit werd met de rekening van het armbestuur over 1882 en de begrooting van dat bestuur voor 1884 aan Gedep. Staten vau Drenthe medegedeeld.

Deze maakten in de eerste plaats de opmerking dat een post van f 2000 ter voldoening van schuld voor acht krankzinnigen, welke post op de begrooting van het burgerlijk armbestuur voorkwam, op grond van art. 26 der armenwet als een uitgaaf der gemeente op de gemeentebegrooting behoorde voor te komen. Wanneer in verband daarmede ook de ontvangpost van f 640 wegens subsidiën van het Rijk en de provincie voor verpleging van krankzinnigen van de begrooting van het burgerlijk armbestuur werd afgenomen dan kon tengevolge van het een en ander het subsidie der gemeente aan het armbestuur worden verminderd met f 1360.

Voorts werd er door Gedep. Staten op aangedrongen dat het subsidie verder nog met f 500 zou worden verminderd, daar zij overtuigd waren dat door het armbestuur niet werd gehandeld naar art. 21 der armenwet, volgens welk artikel geen burgerlijk bestuur onderstand *mag* verleenen aan armen, dan na zich zoo veel mogelijk te hebben verzekerd dat zij dien niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kunnen erlangen en dan slechts bij *volstrekte onvermijdelijkheid* (bij wijze van politie-maatregel.)

Aan de eerste aanmerking van Gedep. Staten werd door den Raad voldaan: bij diens besluit van 16 Januari 1884 n°. 1/6 werd het subsidie aan het armbestuur met f 1360 verminderd. Tevens werd echter besloten het bedrag van het subsidie overigens onveranderd te laten. Ged. Staten hadden bij hun schrijven van 30 Nov. 1883, waarbij op verdere vermindering van het subsidie met f 500 werd aangedrongen, opgemerkt dat de Raad er zich niet over had uitgelaten of bij de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid een behoorlijk onderzoek was ingesteld naar het financieel vermogen dier instellingen, terwijl evenmin van weigering van bedeeling bleek; dat het in dezen niet afdoende was, zooals door den Raad gezegd was, dat niet gebleken was van het kunnen der genoemde instellingen, maar dat het er op aan kwam dat gebleken ware dat die instellingen niet kunnen, en dat de Raad dit niet zeide; dat voorts uit de rekeningstukken over de jaren 1881 en 1882 bleek dat de bedeeling wekelijks zeer geregeld en tot vrij gelijke bedragen plaats had en dat de bedeelden meermalen van het hun toebedeelde lieten staan; dat dit als van zelf tot de vraag leidde of eene geregelde wekelijksche bedeeling zoowel des zomers als des winters, waarvan de bedragen wel verschillen doch niet naar evenredigheid der behoeften, de jaargetijden in aanmerking genomen, beschouwd kan worden als te geschieden bij volstrekte onvermijdelijkheid, zooals art. 21 der armenwet dat voorschrijft; dat die vraag hun voorkwam ontkennend te moeten beantwoord worden; dat de geest der armenwet is om de gemeentelijke armenzorg zooveel mogelijk te doen ophouden en die zorg over te brengen bij de kerk, waar zij ook thuis behoort; dat niet de gemeente moet bedeelen omdat de kerk het niet doet want dat de kerk het nooit zal

doen zoolang de burgerlijke gemeente er in voorziet; maar dat omgekeerd, omdat de burgerlijke gemeente als niet tot liefdadigheid geroepen er zich aan onttrekt, de verschillende kerkbesturen zich het lot der armen moeten aantrekken; dat de vermindering met f 500 strekt om aanvankelijk op den goeden weg te komen.

In het advies van Burg. en Weth. van Meppel, waarbij aan den Raad werd voorgedragen te besluiten zooals op 16 Januari 1884 besloten is, werd op de opmerkingen van Gedep. Staten in hoofdzaak geantwoord als volgt:

Tegenover de overtuiging van Gedep. Staten stellen Burg. en Weth. de overtuiging van den Raad, uitgesproken bij een besluit van 13 December 1882, dat het burgerlijk armbestuur bedeelt in de gevallen bij art. 21 der armenwet bedoeld, alleen bij volstrekte onvermijdelijkheid, afgeleid niet uit een beginsel van liefdadigheid, maar alleen uit de eischen van goede politie.

De Raad heeft naar het oordeel van Burg. en Weth. ingewikkeld wel gezegd dat er een behoorlijk onderzoek is ingesteld naar het financieel vermogen der kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid en dat die instellingen niet meer onderstand kunnen verleenen. Immers in verband met art. 21 der armenwet moet in dien zin verstaan worden de verklaring van den Raad bij zijn besluit van 4 September 1883, tot toekenning van het subsidie, dat het armbestuur overeenkomstig den aard en de bestemming der instelling aan zijne verplichtingen naar behooren voldoet.

Dat de bedeeling wekelijks zeer geregeld en tot vrij gelijke bedragen plaats heeft, zal toch naar het oordeel van Burg. en Weth. wel niet kunnen gelden als bewijs noch tegen de volstrekte onvermijdelijkheid van den verleenden onderstand noch daartegen dat de armen dien onderstand niet konden erlangen van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid. Als iemand geregeld behoeftig is, zeggen Burg. en Weth., en geregeld minder heeft dan onmisbaar is voor zijn levensonderhoud, dan moet hij in het belang van de openbare orde en van eene goede politie ook geregeld worden geholpen.

Voorts wordt erkend dat de bedeelden enkele malen van het hun toebedeelde hebben laten staan, doch alleen met het doel om dat toebedeelde te doen strekken tot betaling van huishuur en ten einde niet geplaatst te worden voor de volstrekte onvermijdelijkheid om aan de bedeelden meer toe te bedeelen.

Wat betreft de bedenking dat de bedragen der bedeeling wel verschillen, maar niet naar gelang der behoefte, de jaargetijden in aanmerking genomen, Burgemeester en Wethouders meenen dat er om dit te kunnen beoordeelen zooveel locale bekendheid noodig is als zij, hoe gaarne anders, niet aan Gedeputeerde Staten durven toeschrijven.

De geest der armenwet, zeggen Burg. en Weth. eindelijk, is te Meppel zoodanig bekend en er wordt zoo geheel naar gehandeld, dat het overbodig kan geacht worden daarbij opzettelijk stil te staan.

Gedep. Staten gaven bij schrijven van 1 Februari 1884 aan Burg. en Weth. te kennen dat zij bij hun gevoelen bleven.

Wat het andere punt van geschil betreft, bij besluit van Gedep. Staten van 20 Mei 1873 is, naar aanleiding van art. 7 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* n°. 134), bepaald dat in de gemeente Meppel het gemeentebestuur verplicht is eene gelegenheid tot

afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten in te richten, en bevolen dat die inrichting zal zijn van duurzamen aard.

In September 1882 werd door Gedep. Staten aan den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht gevraagd of de gelegenheid te Meppel, waartoe het zoo evenvermelde besluit betrekking had, voldeed aan de eischen die redelijkerwijs aan zoodanige inrichting mogen gesteld worden. Toen hierop was geantwoord dat de inrichting, het stadsziekenhuis, niet aan billijke eischen voldeed, volgde er eene briefwisseling tusschen Gedep. Staten en het Gemeentebestuur van Meppel, waarbij eerstgenoemden verzochten dat de noodige maatregelen tot verbetering zouden genomen worden en, toen op de begrooting voor 1884 nog niets daarvoor was uitgetrokken, er op aandrongen dat op die begrooting een post van f 2000 zou gebracht worden als begin van uitvoering der noodige verbetering.

Ook deze zaak werd behandeld in de Raadsvergadering van 16 Januari 1884. In een door Burg. en Weth. uitgebracht advies wordt gezegd dat den Raad bekend is dat de inrichting genaamd het Ziekenhuis niet is in te richten voor gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten; dat daarom dan ook, naar aanleiding van eene aanschrijving door den Minister van Binnenlandsche Zaken in 1883 gedaan om intijds de noodige maatregelen te beramen tot afzondering van lijders aan cholera, aan Gedep. Staten is te kennen gegeven dat daarvoor beschikbaar was een lokaal in een afgelegen gedeelte der gemeente, waarmede bedoeld werd het lokaal der werkinrichting, dat ook volgens gehoorde deskundigen voor afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten geschikt wordt geacht.

De Raad besloot overeenkomstig het voorstel van Burg. en Weth. aan Gedep. Staten te kennen te geven dat niet noodig wordt geacht dat nog een post op de begrooting worde gebracht voor het inrichten van eene gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, als zijnde zoodanige gelegenheid aanwezig.

De inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht, uitgenoodigd omtrent de nu aangewezen localen van het werkhuis zijn gevoelen te zeggen, wees, met overlegging van een plattegrondteekening, aan hoe die localen voor verpleging van lijders zouden te gebruiken zijn. Daarvoor zouden volgens hem aanmerkelijke verbeteringen en verbouwingen noodig zijn en dan zou men toch niet anders verkrijgen dan eene inrichting waarop niet veel te roemen zou zijn. Hij geloofde dat de vroeger aangewezene nog te verkiezen zou zijn.

Op grond daarvan schreven Gedep. Staten aan Burg. en Weth. van Meppel, dat zij handhaafden hun vroeger schrijven, waarbij er op werd aangedrongen dat, als begin van uitvoering van de verbetering der bestaande gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, een post van f 1000 op de begrooting voor 1884 zou worden uitgetrokken.

Bij de behandeling der zaak in de Raadsvergadering van 26 Maart 1884 werd van wege het dagelijksch bestuur aangevoerd dat Gedep. Staten wel volgens art. 7 der wet van 4 December 1872 (*Stbl.* 134) kunnen bepalen dat eene gelegenheid als daar bedoeld moet worden ingericht, maar dat waar eene gelegenheid is, zooals te Meppel, het niet is de zaak van Gedep. Staten noch van het geneeskundig Staats-

toezicht hoe die gelegenheid behoort te zijn ingericht; dat bij de behandeling der wet de Minister ten aanzien van de kosten eener inrichting als de hier bedoelde te kennen gaf: „Deze uitgaven zijn, althans wat den omvang daarvan betreft, in handen van den Gemeenteraad, die de wijze van inrichting der lokalen bepaalt";

dat voorts uit hetgeen voor de wet verhandeld is ook blijkt dat de wetgever volstrekt niet bedoeld heeft inrichtingen waar veel op te roemen zou zijn; dat als voldoende voor een kleine gemeente is genoemd een barak of kermistent, een kleine woning of een deel eener woning, en dat door den Minister gezegd is dat er natuurlijkerwijze geen sprake kan zijn van hospitalen, maar van zoodanige woningen of ruimten waar in cas van nood de aan besmettelijke ziekte lijdende personen zullen kunnen worden afgezonderd;

dat nu hiermede wel niet gezegd was dat het niet wenschelijk zou zijn het werkhuis, om het tot afzondering van besmettelijke zieken te doen dienen, eenigszins anders in te richten, maar dat het daarvoor niet noodig was nog een post van f 1000 op de begrooting uit te trekken, daar het hiervoor noodige kan worden gevonden uit den post Hoofdstuk IV § 4*a* art. 2 „kosten van maatregelen tegen epidemiën" en zoo noodig uit den post voor onvoorziene uitgaven.

Er werd besloten dit met weder-inzending der begrooting aan Gedep. Staten te kennen te geven.

Vooraf had echter eene beraadslaging plaats. Een lid meende dat niet aan de wet voldaan werd. De gemeente had wel lokalen aangewezen, maar deze waren in den winter voor een ander doel in gebruik. Nu, de gelegenheid was er wel, maar zij was niet ingericht. Een gelegenheid waar zieken dadelijk konden worden opgenomen was er, althans in den winter, niet.

Daarop werd door den voorzitter geantwoord dat de Raad in plaats van de bestaande gelegenheid eene andere had aangewezen, die beter werd geacht, dat deze nu wel is waar voor het oogenblik nog niet voor opname van de bedoelde zieken was ingericht, maar dat dit in cas van nood elk oogenblik kon geschieden.

Bedden en andere benoodigdheden waren voorhanden en konden ieder uur geplaatst worden. En wat betreft de veranderingen aan de ziekenzaal door den inspecteur noodig geacht (deze had nl. gezegd dat aan de straatzijde in plaats van de bestaande stalvenstertjes behoorlijke vensterramen moesten gemaakt worden, dat de zolder geplafoneerd zou moeten worden en de zaal door een muur in tweeën gescheiden om eene mannen- en eene vrouwen-afdeeling te verkrijgen); dit alles kon geschieden (de verdeeling der zaal door een schot, dat dadelijk als het noodig was kon worden geplaatst) zonder dat het noodig was daarvoor nog f 1000 op de begrooting te brengen daar de daarvoor noodige gelden beschikbaar waren.

De slotsom dezer dubbele briefwisseling was dus dat op de begrooting der gemeente voor 1884 het subsidie aan het armbestuur bepaald bleef op f 4940 en geen post van f 1000 werd uitgetrokken voor het verplegingslokaal.

Gedep. Staten hebben daarop bij besluit van 17 April 1884 hunne goedkeuring aan de begrooting onthouden.

Bij de overwegingen omtrent het subsidie wordt gezegd dat volgens de begrooting

van het armbestuur voor 1884 de uitgaven worden geraamd op f 6004.57[5] en wel in dezer voege:

Kosten van beheer (waaronder voor den secretaris f 300 en vergaderingskosten f 150) . . . . *f* 485.—
Bedeeling in geld . . . . - 1100.—
Bedeeling in geldswaarde (waaronder aan kostgeld f 1805, brood f 500, huishuur f 900 en medicamenten f 600) . . . . - 4255.—
Verschillende uitgaven . . . . - 164.57[5]

dat uitgaven, zooals kosten van beheer ad f 485, geen kosten van onderstand zijn, terwijl voorts die van kostgeld ad f 1805, huishuur ad f 900, medicamenten ad f 600, en andere tot een zoo hoog bedrag niet kunnen gerekend worden te zijn onderstand bij volstrekte onvermijdelijkheid verleend.

Verder worden hier dezelfde gronden aangevoerd als in het schrijven van Gedep. Staten van 30 November 1883, ten betooge dat het burgerlijk armbestuur zich begeeft op het terrein der kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid.

Voorts wordt ook nog overwogen dat te Meppel eigenlijk geen burgerlijk armbestuur in den geest der wet bestaat, dat toch een burgerlijk armbestuur moet geacht worden te zijn eene op zich zelf staande inrichting, onafhankelijk van burgerlijke gemeente- of kerkbesturen, voor zoover zij althans daarvan geen subsidie ontvangt, eene inrichting die geheel of grootendeels uit eigen fondsen in hare uitgaven voorziet en — tenzij het met den aard der instelling strijdt — aan behoeftigen van alle godsdienstige gezindten zonder onderscheid onderstand verleent; dat van dat alles hier geen sprake is; dat de Raad toch eenvoudig op de begrooting eene som plaatst om behoeftigen te bedeelen, eenige personen benoemt om zich daarmede te belasten en meent daarmede een burgerlijk armbestuur te hebben in het leven geroepen.

De overwegingen omtrent het subsidie worden dan aldus besloten:

„dat alzoo de onvermijdelijkheid van het voor 1884 aan het burgerlijk armbestuur „uit de fondsen der gemeente toegekend subsidie tot een bedrag van f 4940 niet „blijkt, en dat het althans met een bedrag van f 500 verminderd dient te worden „met het oog op de ter begrooting van dat bestuur voor 1884 geraamde kosten van „beheer, die door het burgerlijk armbestuur, als hebbende geene andere inkomsten „dan het door de gemeente te verleenen subsidie, ook daaruit zullen worden betaald „en welke kosten, als zijnde geene kosten van onderstand, niet op die wijze ten laste „der gemeente behooren te worden gebracht.”

Omtrent het verplegingslocaal wordt in hoofdzaak overwogen:

dat nadat was gebleken dat de oorspronkelijk aangewezen gelegenheid (het zoogenaamde ziekenhuis) niet aan redelijke eischen voldeed, en toen door Gedep. Staten op verbetering werd aangedrongen, een ander locaal (het werkhuis) is aangewezen;

dat ook deze gelegenheid bij onderzoek is gebleken op verre na niet voldoende te zijn; dat blijkens het verbaal van het verhandelde in de raadsvergadering van 26 Maart door een der leden er op is gewezen dat de localen van het werkhuis in den winter voor een ander doel in gebruik zijn en *niet* voor gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten zijn *ingericht*, welk feit door den

voorzitter van den gemeenteraad is bevestigd, door geen der leden is tegengesproken en mitsdien vaststaat;

, dat het inrichten van zoodanige gelegenheid door het besluit van Gedep. Staten van 21 Mei 1873 no. 28 voor de gemeente Meppel verplichtend is geworden;

dat, nu de bestaande gelegenheid niet meer aan redelijke eischen voldoet, en verbetering daarvan niet mogelijk is, aan die verplichting niet wordt voldaan door het eenvoudig aanwijzen van eene andere localiteit tot bedoelde gelegenheid, zonder meer, zooals thans is geschied, maar dat om daaraan te voldoen die nieuwe gelegenheid voor dat doel in orde moet worden gebracht, zoodat zij ten allen tijde en bij elk zich voordoend geval onmiddellijk als zoodanig in gebruik kan worden genomen;

dat het gemeentebestuur van Meppel mitsdien, ingevolge art. 7 der wet van 4 December 1872 (*Stbl.* 134), tot het inrichten van het thans aangewezen werkhuis verplicht is en de voor die inrichting vereischte gelden, als zijnde een uitgaaf door de wet aan de gemeente opgelegd, volgens art. 205*n* der Gemeentewet op de begrooting behooren te worden gebracht;

dat wel door den Raad wordt gezegd dat de noodige gelden uit andere door hem aangewezen posten kunnen gevonden worden, maar dat daardoor niet de vereischte gelden beschikbaar zijn gesteld, en dus, in strijd met de wet, de hier bedoelde uitgaaf niet op de begrooting gebracht is.

Van het besluit van Gedep. Staten is de Raad van Meppel bij adres van 9 Mei in beroep gekomen bij Z. M. den Koning.

Ten aanzien van het subsidie wordt, behalve de hier herhaalde argumenten, voorkomende in het vroeger vermelde advies van Burg. en Weth., dat leidde tot het Raadsbesluit van 16 Januari, voornamelijk het volgende aangevoerd:

„Uitgaven, zooals kosten van beheer ad f 485.— (waaronder voor den secretaris van het armbestuur f 300, en vergaderingskosten f 150,) zijn, zeggen Gedep. Staten geen kosten van onderstand.

„De Regering echter meent en de Raad ook, dat zij toch niet daarvan zijn af te scheiden. Op de tabel (N°. 1) voor de besturen, bedoeld bij litt. *a* van art. 2 der armenwet, behoorende bij het besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 December 1871 n°. 224, 7e afd., komt onder de uitgaven een post voor, voor herstelling enz. en *alle kosten van beheer*, waarbij is aangeteekend: „Onder kosten van beheer worden verstaan de *belooningen van beambten en bedienden*, schrijfbehoeften, druk- en bindwerk, *kosten van vergaderingen* en dergelijke."

„Uitgaven voor kostgeld ad f 1805, huishuur ad f 900, medicamenten ad f 600, en andere tot een zoo hoog bedrag kunnen, zeggen Gedep. Staten verder, niet gerekend worden te zijn onderstand bij *volstrekte onvermijdelijkheid* verleend, volgens art. 21 der armenwet.

„*Waarom niet* zeggen Gedep. Staten niet, en natuurlijk, daar alles afhangt van de behoeften en Gedep. Staten daarover niet kunnen oordeelen. Intusschen staat dit vast: De personen voor wie f 1805 kostgeld wordt betaald zijn ouden van dagen, invaliden en weezen, die, evenals de gezinnen, voor welke f 900 huishuur wordt betaald en evenals zij aan wie medicamenten worden verstrekt, geen hulp kunnen

erlangen van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid en toch in het belang der openbare orde, behooren te worden geholpen.

„Doch ook op zich zelf genomen zijn die cijfers en is het totaal bedrag der subsidie niet hoog te noemen. Te Sneek b.v., met eene bevolking van 11149 zielen, met bekende rijke instellingen van weldadigheid, werd over 1882 voor subsidiën aan instellingen van weldadigheid verleend f 18,014.88½. Te Leeuwarden, bevolking 28300, f 43,139.—; Dokkum, bevolking 4500, f 6,583.—; Franeker, bevolking 6746, f 14,413.—; Harlingen, bevolking 11022, f 16,630.—; IJlst, bevolking 1622, f 2,952.—; 't Bildt, bevolking 9360, f 26,000.—; Ferwerderadeel, bevolking 8883, f 30,380.—; Oostdongeradeel, bevolking 8843, f 27,246.—; Groningen, bevolking 49947, f 73,372.— en Middelburg, bevolking 16006, f 27,500.—.

„Tegenover die alle is, gelijk gezegd is, de subsidie van f 4,940.— voor Meppel, met eene bevolking van 8418 zielen en geene andere dan arme instellingen van weldadigheid, ook op zich zelf niet hoog te noemen.

„Het beweren dat in de gemeente Meppel eigenlijk geen burgerlijk armbestuur in den geest der wet zou bestaan, op grond dat die inrichting niet geheel of grootendeels uit eigen fondsen in hare uitgaven voorziet, is ook onaannemelijk. Bij missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Juni 1859, 7e afd., is te kennen gegeven, dat burgerlijke armbesturen wel degelijk op zich zelf staande instellingen van weldadigheid zijn, al is ook eene bijdrage uit de gemeentekas de eenige bron der inkomsten van het bestuur, *gelijk trouwens bij burgerlijke armbesturen* meerendeels 't geval is.

„Dat van dit alles te Meppel geen sprake zou zijn, dat namelijk geene sprake zou zijn daarvan, dat te Meppel een burgerlijk armbestuur bestaat in den geest der wet, is dus eene opvatting die kennelijk berust op eene dwaling.

„De Raad, zeggen Gedep. Staten verder, plaatst eenvoudig op de begrooting eene som om behoeftigen te bedeelen, benoemt eenige personen om zich daarmede te belasten en meent daarmede een burgerlijk armbestuur te hebben in het leven geroepen.

„Ook deze redenering berust op een dwaling. De Raad meent niet dáármede een burgerlijk armbestuur in het leven te hebben geroepen; de Raad meent een burgerlijk armbestuur in het leven te hebben geroepen met zijn besluit van 18 Maart 1856 n°. 6 en de daarbij vastgestelde reglementen die geheel overeenkomstig de wet zijn tot stand gekomen en aan Gedep. Staten medegedeeld.

„Wat het verplegingslokaal betreft, wordt in het adres van den Raad vermeld het verhandelde in de Raadsvergadering van 26 Maart, waarop de Raad dan laat volgen:

„Er is dus meer geschied dan, gelijk Gedep. Staten zeggen, eenvoudig eene localiteit tot bedoelde gelegenheid aangewezen, zonder meer.

„Er is erkend dat die gelegenheid voor dat doel in orde moet worden gebracht, door aan te nemen dat het *hiervoor noodige* kan worden gevonden uit den post art. 4 § 4*a* van Hoofdstuk IV der begrooting.

„Alles komt dus, naar het oordeel van den Raad, hierop aan, of, naar de gestelde regelen voor de comptabiliteit der gemeentefinancien, kosten van het inrichten van eene gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten kunnen worden geleden op den zooeven genoemden post der begrooting: kosten van

maatregelen tegen epidemiën. En dit lijdt bij den Raad geen twijfel; kosten van het inrichten van eene gelegenheid als boven bedoeld *zijn* kosten van maatregelen tegen epidemiën. Een andere naam voor dezelfde zaak. Er is daarvoor dus een post op de begrooting. Of die post hoog genoeg is, is ter beoordeeling van den Raad. De kosten van inrichting zijn, volgens den Minister die de wet verdedigde, *althans wat den omvang betreft*, in handen van den Gemeenteraad, die *de wijze van inrichting* der localen bepaalt. Aan hem dus, zoo hij dit noodig acht, daarvoor onder nadere goedkeuring te beschikken uit den post voor onvoorziene uitgaven of daarvoor andere middelen aan te wijzen."

Gedep. Staten, omtrent het adres gehoord, adviseeren bij hun bericht van 30 Mei 1884 tot afwijzing van het beroep en handhaving van hun besluit.

Omtrent het subsidie herhalen zij dat eene zoo geregelde wekelijksche bedeeling als hier verstrekt wordt, en waarvan meermalen een gedeelte blijft staan, waarschijnlijk omdat de bedeelden zelven oordeelen het niet noodig te hebben, niet kan geacht worden te geschieden bij volstrekte onvermijdelijkheid.

En wat het andere punt betreft geven zij te kennen dat naar hun oordeel aan de verplichting der gemeente alleen zal voldaan worden wanneer eene gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten bepaald in orde wordt gebracht, zoodat zij ten allen tijde en bij elk zich voordoend geval onmiddellijk als zoodanig in gebruik kan worden genomen.

En nu kunnen de daarvoor noodige gelden h. i. zeer zeker even goed geleden worden op den post „kosten van maatregelen tegen epidemiën enz." als op een afzonderlijken aan de begrooting toe te voegen post, „maar dat", zeggen Gedep. Staten, „is hier de quaestie niet."

„De quaestie is of op de wijze door den Raad der gemeente Meppel aangegeven om de voor het inrichten van bedoelde gelegenheid benoodigde gelden te vinden, deze, als zijnde een uitgaaf door de wet van 4 December 1872 (*Stbl.* n°. 134), aan de gemeente opgelegd, kunnen gezegd worden overeenkomstig art. 205*x* der gemeentewet ter begrooting te zijn gebracht, d. w. z. werkelijk daarop voor dat doel beschikbaar te zijn gesteld. Naar het ons voorkomt kan het antwoord hieromtrent niet anders dan ontkennend zijn."

Onder de stukken betreffende deze zaak door den Minister ingezonden zijn voorhanden de begrooting der gemeente Meppel voor 1884 met de memorie van toelichting, de begrooting van het armbestuur voor 1884, de rekening van dat bestuur over 1882 en de stukken door Gedep. Staten genoemd de rekeningstukken van het armbestuur over 1881 en 1882.

Aan deze Afdeeling zijn na het bij haar aanhangig worden der zaak geene stukken ingezonden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Acht en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 Augustus 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Commies van Staat : Mr. J. B. Breukelman.

Aan de orde is

I. het beroep van *het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder* (*buiten de bedijking*) *onder Alkemade en van A. van der Meer c. s. te Alkemade, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Alkemade.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt wegens ongesteldheid van den *Staatsraad* Smidt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 25 Juni 1884 n⁰. 16 W. A., bij den Raad van State, Afd.

voor de geschillen van bestuur, de behandeling aangebracht van het beroep door het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder en dat door A. van der Meer c. s. te Alkemade ingesteld van het besluit van Gedep. Staten van Zuid-Holland dd. 22 April 1884 n°. 76, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Alkemade.

Op 1 September 1883 heeft A. J. Bocxe het voetpad in de gemeente Alkemade loopende van den Veenderdijk te Roelofarendsveen over zijn werf, vervolgens over een houten bruggetje, daarna langs de woning van de weduwe van Klink en dan wederom over een houten bruggetje naar de kade van den Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking, zijnde de waterkeering van dien polder tegen het Braassemermeer afgesloten. Genoemd voetpad lang 53 meter maakt de verbinding uit tusschen de bebouwde kom van Roelofarendsveen en een ander deel der gemeente, het zoogenaamde haventje, alwaar de stoombooten naar Amsterdam—Rotterdam—Leiden enz. afvaren.

Op 8 September d. a. v. hebben zich tengevolge hiervan een aantal ingezetenen van Alkemade en ook het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder tot Gedep. Staten van Zuid-Holland gewend met het verzoek, om dat voetpad op den legger der wegen en voetpaden te brengen. Dit college heeft toen dienaangaande bericht ingewonnen van het gemeentebestuur van Alkemade, hetwelk in zijn antwoord aan Gedep. Staten van 1 October 1883 n°. 512 opmerkt, dat bedoeld voetpad, ofschoon het niet op den legger voorkomt, toch sedert onheugelijke jaren door het publiek gebruikt wordt. Twee hoog bejaarde ingezetenen, Cornelis Wesselman en Jacob van der Meer Teunisz. tuinders te Roelofarendsveen, de eerste 79, de laatste 76 jaren oud, verklaarden van hun vroege jeugd het voetpad gekend te hebben, als door het publiek gebruikt en nooit gehoord te hebben, dat het vroeger niet door het publiek zou zijn gebruikt. Daar dit voetpad de kortste weg is om van den Veenderdijk de kade met de zich daarop bevindende woningen, het Braassemermeer en de daarbij gelegen aanlegplaatsen voor stoombooten te bereiken en die punten anders niet dan langs een grooten omweg te naderen zijn, heeft de afsluiting groote belemmering tengevolge, eene belemmering welke tevens zou ondervonden worden bij het verrichten van noodige herstellingen tot behoud der kade ingeval van hoog water en storm.

Burg. en Weth. achtten het dientengevolge noodzakelijk, dat het bedoelde voetpad, lang p. m. 50 M. en breed p. m. 1.5 M., op den legger gebracht werd en dat ook eveneens gehandeld werd met bovenvermelde kade welke, hoezeer waterkeerende polderkade, steeds als publiek voetpad wordt gebruikt. Zij voegden er nog aan toe, dat, nu de polder, eventueel bereid is, om de kosten van onderhoud van het onderwerpelijk voetpad op zich te nemen, er bij hen geen bezwaar bestond het beheer daarover te voeren.

Daarop heeft op 18 October d. a. v. eene commissie uit Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, na eene plaatselijke opneming, de opgekomenen in zake dat voetpad gehoord. Wesselman, oud 79 jaar, reeds door het gemeentebestuur gehoord, verklaarde nog dat hij meer dan 70 jaar van genoemd voetpad had gebruik gemaakt. Van zijn 9e of 10e jaar heeft hij met zijne ouders in een huis buiten de Sluis gewoond. Bij zijn huwelijk ging hij wonen binnen de Sluis, waar hij bleef 40 jaar lang, tot 1868. Allen die met hunne schuiten met mest en bagger aankwamen en zij, die kwamen om die stoffen te koopen, maakten van dat voetpad gebruik.

In het voor- en najaar waren er 40 à 50 personen die bij zoo'n gelegenheid dagelijks passeerden en toen was er reeds eene scheepmakerij. J. de Meer Teunisz, 76 jaar, reeds boven vermeld, Koos Warmerdam en Joh. Bongenaar, 66 jaar, bevestigden bovenstaande verklaring.

A. J. Bocxe erkende de door de getuigen aangevoerde feiten en beweerde niet, dat het voetpad vroeger niet gebruikt zou zijn, doch dat door het aanleggen der stoombooten en den aanbouw buiten de sluis thans de hinder veel grooter was. Hij zou wenschen, dat de passage geschiedde op een voor hem minder hinderlijke wijze en is daarom bereid een strook langs zijn houtwerf af te staan, die, indien een brug gelegd werd, een betere verbinding van den Veenderdijk met de sluis zou geven.

Wat het verlangen aangaat van het gemeentebestuur, hetwelk de geheele kade van den Veenderpolder buiten de bedijking op den legger wil gebracht hebben, merkte het polderbestuur op, dat het daartegen geene bezwaren zou hebben, mits voor den polder geene meerdere kosten van onderhoud der kade als voetpad daaruit voortvloeiden. Ten slotte verklaarden het gemeentebestuur en het polderbestuur zich bereid in onderhandeling te treden met Bocxe over het leggen van een brug ter zuidzijde van de houtwerf van Bocxe. Die onderhandelingen vonden plaats maar hadden niet het gewenschte resultaat. Immers, in de vergadering van den Raad der gemeente Alkemade van 6 November 1883, deelen Burg. en Weth. mede, dat door het polderbestuur van den Veender- en Lijkerpolder proces-verbaal is ingezonden van het verhandelde in zijne vergadering van den 3en November bevorens, waarin overwegende bezwaren worden aangevoerd tegen de daarstelling van een brug (bezwaren waarvan de opsomming voor het tegenwoordige geschil onnoodig is) en waarin ten slotte verzocht wordt het oude pad te behouden. De Raad van Alkemade, in die bezwaren deelende en bovendien overwegende dat groote belemmering in de passage, zoo voor voetgangers als voor hunne te vervoeren goederen, zou worden veroorzaakt door het ophalen der brug, hetwelk zeer dikwijls zou voorkomen en dat het wijders bekend was dat de ingezetenen in het algemeen sterk tegen daarstelling der bedoelde brug waren, machtigde ten slotte Burg. en Weth. een en ander ter kennis van Gedeputeerde Staten te brengen.

Dit college heeft toen de zaak als geschil behandeld. Van den gestelden termijn tot het inleveren van memorien en bewijsstukken is gebruik gemaakt door den gemachtigde van A. J. Bocxe, Jhr. Mr. M. van Reenen te 's Hage, die dato 19 December 1883 een uitvoerige memorie aan Gedep. Staten heeft overgelegd. In hoofdzaak komt die memorie op het volgende neder:

Vooreerst wijst de gemachtigde er op, dat aan de woorden „leggende ten dienste van het algemeen" van art. 1 van het Reglement op de wegen en voetpaden in Zuid-Holland deze zin is te hechten, dat de wegen en voetpaden ten algemeenen dienste moeten bestemd zijn, zoodat daaronder alleen diegenen vallen die *jure*, niet alle die slechts *facto* voor het publiek openstaan. Daarom kon dan ook z. i. het voetpad nooit op den legger gebracht worden omdat het het karakter van ten algemeenen dienste bestemd te zijn, mist. Ten bewijze hiervan wijst de gemachtigde op het volgende:

1°. het voetpad is altijd als particulier pad beschouwd.

Dit blijkt z. i. én hieruit, dat het gemeentebestuur het nooit op den legger gebracht heeft én uit het feit dat het goed, waarover het voetpad loopt, thans in eigendom bij A. J. Bocxe en de Wed. van Klink, tot 1746 aan één persoon, zekere Joppe Theunisse Bocxe, behoorde. In genoemd jaar, na den dood van Bocxe, is het goed verdeeld en daarbij o. a. geconditioneerd, dat er een vrij overpad moet zijn over de scheepmakerij naar en van den Veenderdijk. Bij de beschrijving der goederen van zekeren Jan Jansz. Heemskerk voor den verkoop in 1822 wordt ook gevonden, dat een in de verkooping begrepen huis en erf een vrij en onverhinderd overpad over de werf en plank van de erven Cornelis Bocxe had. Hetzelfde blijkt ten aanzien van een perceel thans in onverdeelden eigendom behoorende aan A. J. Bocxe en de Wed. van Klink uit eene overgelegde koopakte van 1870.

De verschillende eigenaren der erven hebben dus altijd met het voetpad gehandeld als particulier eigendom. Zij die het recht van overpad hadden over werf en plank, beriepen zich op een servituut. Was een der erven met een recht van overpad bezwaard, het is steeds geweest tengevolge eener privaatrechterlijke overeenkomst tusschen de eigenaars der gronden waarover het voetpad loopt. In de tweede plaats wijst de gemachtigde op de *ligging* van het *voetpad.*

De gewone weg naar de polderkade ligt over den Veenderdijk, *die op den legger voorkomt,* door het voetpad wordt een hoek afgesneden en de weg verkort naar de aanlegplaats der stoombooten en de, aan de polderkade staande huizen; het voetpad is niet gemaakt voor het publiek, doch omdat het korter was, heeft dat publiek er gebruik van gemaakt. Uit deze ligging in verband met de geschiedenis blijkt volgens den gemachtigde zonneklaar, dat het hier gegaan is als met zoovele wegen in Zuid-Holland, die, over openliggende particuliere eigendommen loopende, door het publiek ter verkorting van den afstand worden gebruikt, maar aan wier plaatsing op den legger niemand denkt. Immers het pad diende oorspronkelijk alleen voor de eigenaren der aanliggende onroerende goederen en dat gebruik is van lieverlede toegenomen, zoowel door het bouwen van huizen aan de polderkade, als door dat men 10 jaren geleden een aanlegplaats der stoombooten kreeg; op dat gebruik hadden echter alleen zij recht, die zich op een titel konden beroepen. Daarbij komt, dat het voetpad op éene plaats over de scheepmakerij van Bocxe loopt, dwars tusschen een zich aldaar bevindenden kaapstand en scheepshelling door. De tonnen, die bij het op de helling slepen der schepen gebezigd worden, loopen dwars over het pad, wat zeer ten ongerieve van het publiek is, hetwelk genoodzaakt is onder de touwen door te gaan of daarover heen te stappen, wat niet gemakkelijk is. Nooit echter heeft iemand aanmerking gemaakt, noch er zich over beklaagd, dat door de plaatsing van schepen op de werf, het neerwerpen van planken en hout, het voetpad werd versperd.

Ten derde vestigt de gemachtigde de aandacht op den toestand van het *voetpad.* Dienaangaande merkt hij op, dat het pad doorsneden wordt door 2 slooten, waarvan de overgang met een eenvoudige, niet zeer breede plank geschiedt. Over het onderhoud dier planken heeft zich nimmer iemand bekommerd, zoodat een 3tal jaren geleden de meest zuidelijk gelegene zich in een dergelijken toestand bevond, dat de passage niet zonder gevaar was. Het polderbestuur wendde zich toen tot C. J. Bocxe, zoon van A. J. Bocxe, met het verzoek de plank te doen vernieuwen, wat echter geweigerd

werd in de hoop dat op die wijze de overgang over de werf zou ophouden. Toch werd er later in toegestemd, doch slechts voorloopig zou eene nieuwe plank gelegd worden, om het publiek te gerieven.

Tegen de vernieuwing der sloven onder de plank bleef echter Bocxe zich verzetten totdat in zijne afwezigheid het Polderbestuur er last toe gaf en de vernieuwing plaats greep.

Ook het onderhoud van het pad was steeds particuliere zorg. Gaten werden met puin en oude steenen uit geheel vrijen wil opgevuld. Niemand hield er echter toezicht op en toen nu wederom in C. J. Bocxe's afwezigheid, een gedeelte van het pad op last van een lid van het polderbestuur werd begrind, verzette zich A. J. Bocxe op het hooren hiervan en deed een kennisgeving aanslaan, dat na een maand het voetpad zou afgesloten worden.

Waarom nu, zoo vraagt de gemachtigde, bij weigering van Bocxe om tot herstel over te gaan, hem daartoe volgens het reglement niet verplicht? Waarom hem in zijne afwezigheid voor een fait accompli te stellen? Waarom hem niet dadelijk in Augustus aangesproken, toen hij de kennisgeving aansloeg dat het pad gesloten zou worden. Alleen omdat men gevoelde dat geen autoriteit iets over het voetpad had te zeggen.

De geheele geschiedenis toont, zoo vervolgt de gemachtigde, ten duidelijkste aan, dat het voetpad een particulier karakter heeft. De bewering der tegenpartij, dat het voetpad, hoewel ten dienste van het algemeen, niet op den legger der wegen voorkomt, is een petitio principii; immers het is juist de vraag of het voetpad ten algemeenen dienste bestemd is. Evenmin beteekent het argument iets, dat door het gemeentebestuur van Alkemade wordt in het midden gebracht, dat nl. het voetpad sinds onheugelijke tijden door het publiek gebruikt zou zijn, omdat door die omstandigheid de bestemming niet wordt bewezen.

De gemachtigde merkt ten slotte op, dat de verschillende adressanten bij gebrek aan bewijzen voor het recht, zich met des te meer ernst er op hebben toegelegd het *belang* te doen uitkomen, dat het publiek bij genoemd pad heeft. Wat dit punt nu aangaat, vestigt hij er nog de aandacht op, dat, daargelaten of dit punt iets kan afdoen, het belang van Bocxe zeker even groot is, als dat van het publiek en dat, moet al het publiek door het afsluiten van het voetpad een omweg maken, voor Bocxe bij het brengen van het pad op den legger de onmogelijkheid ontstaat, om zijn scheepmakerij uit te oefenen en zijn bedrijf daardoor vernietigd is.

In de openbare vergadering van Gedep. Staten van Zuid-Holland, van 4 Februari 1884, heeft het gemeentebestuur zich, blijkens bericht van Gedep. Staten dd. 29/30 Juli 1884 B. n°. 2106 G. S. n°. 1, doen vertegenwoordigen door Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's-Gravenhage.

Bij besluit van 22 April 1884 n°. 76, hebben Gedep. Staten verklaard, dat er geen termen aanwezig waren om het voetpad op den legger der wegen en voetpaden der gemeente Alkemade te brengen. Zij overwogen daarin, dat reeds het Reglement op de wegen en voetpaden, door den Koning op 26 November 1852 goedgekeurd, voorschreef, dat alle voetpaden, ten dienste van het algemeen liggende, op den legger zouden voorkomen, dat op den legger van Alkemade, dienovereenkomstig op 28 Juni

1884 definitief vastgesteld, dit voetpad niet is opgenomen; dat noch in 1860, noch in 1873, toen op nieuw de legger der gemeente Alkemade is vastgesteld, het voetpad daarop is gebracht; dat uit een en ander moet worden opgemaakt, dat bedoeld voetpad, noch in 1854, noch in 1860, noch in 1873 werd beschouwd als een voetpad, liggende ten dienste van het algemeen; dat verder dat voetpad ook niet op de kadastrale kaarten voorkomt en dat bij de akten van verdeeling of verkoop van 1746, 1822 en 1870 het recht van overpad over het eene erf ten behoeve van het andere is voorbehouden en daaruit mag worden afgeleid, dat alleen zij daarvan gebruik mochten maken, die zich konden beroepen op een privaatrechtelijke overeenkomst met den eigenaar; dat blijkens deze omstandigheden het gebruik, dat van dit pad volgens de gehoorde getuigen, ouden van dagen, vóór de vaststelling des leggers in 1854 en later gemaakt werd, niet kan worden geacht anders te hebben plaats gehad, dan bij steeds herroepbare vergunning.

Tegen dit besluit is nu het tegenwoordige beroep gericht. Bij adres ingekomen 20 Mei 1884 heeft het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking onder Alkemade en bij adres ingekomen 26 Mei d. a. v. hebben A. van der Meer en een groot aantal andere ingezetenen van Alkemade voorziening bij Z. M. aangevraagd, terwijl, toen de zaak reeds bij deze Afdeeling was aangebracht, zich bij adres van 2 Juli ll. nog eenige ingezetenen met hetzelfde doel tot Z. M. hebben gewend. In hoofdzaak wordt in het eerstgenoemde adres, waarmede het tweede bijna gelijkluidend kan genoemd worden, het volgende aangevoerd:

Het eerste argument van Gedep. Staten, dat het voetpad niet vroeger op den legger gebracht is, bewijst volgens appellanten te veel; huns inziens zou het ook gelden, waar een weg of voetpad uit verzuim niet op den legger werd gebracht. Trouwens men kan een eenmaal vastgestelden legger verbeteren en van dwalingen zuiveren. De omstandigheid, dat de kadastrale kaarten het voetpad niet vermelden, doet volgens appellanten even weinig af; teveel gewicht wordt hier gehecht aan de onfeilbaarheid van met een speciaal doel vervaardigde documenten. Ook de derde omstandigheid, waarop Gedep. Staten wijzen, dat namelijk in eenige titels het recht van overgang over een deel van dit voetpad als een servituut wordt bedongen, kan evenmin iets bewijzen. Immers, zoo merken appellanten op, ieder weet dat dergelijke vermeldingen, ook bij geheel veranderden toestand van den eenen titel in den anderen gesleept worden en ten slotte zinledige vermeldingen zijn. Dat dit ook hier zoo is, bewijst een der titels zelf, die van 1870, waar Bocxe, ware het beding serieus, zich een servituut over zijn eigen erf zou bedingen. Adressanten meenen dan ook, dat het niet aangaat om terug te komen op een geheel gewijzigden toestand, die, getuige het ontstaan van het haventje en van de daarbij verrezen huizen, pakhuis, herberg enz., geboren is met goedvinden van den eigenaar van het pad en nu door sluiting van het voetpad ongedaan zou worden gemaakt.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, op deze adressen gehoord, verdedigen in hun ambtsbericht van 10/13 Juni 1884 B. n⁰. 1557 1e Afd. G. S. n⁰. 18 hunne aangevallene resolutie. Twee hoofdargumenten worden, zoo voeren zij aan, in die adressen van appellanten gevonden; het eerste betrekkelijk de onmisbaarheid van het voetpad, het 2e betreffende het ge-

bruik daarvan door het publiek, zoolang menschenheugenis strekt. Wat nu het eerste aangaat, merken Gedep. Staten op, dat hun college niet betwist, dat het vrije gebruik van het voetpad voor de gemeente nuttig en wenschelijk zou zijn, doch dat men zich daardoor niet in de eerste plaats mag laten leiden, evenmin als door de beschouwing, dat de laatstelijk aangelegde wijk geen anderen uitweg zou hebben, dan het bewuste voetpad; immers druk en toenemend verkeer kan het karakter van een weg niet veranderen, zooals werd overwogen bij Kon. besluit van 6 April 1876 n⁰. 7. Trouwens, de gemachtigde van Bocxe heeft zeer juist opgemerkt, dat het brengen van het voetpad op den legger zou gelijk staan met vernietiging van Bocxe's bedrijf, zoodat de zaak ook voor hem een levensvraag is.

Wat het tweede hoofdargument betreft, het langdurig gebruik van het pad krachtens gedoogen, ook dit is onvoldoende. Geldt toch verjaring niet minder in het publiek dan in het civiel recht, dan mag men ook aannemen, dat ten haren opzichte jure publico ook dezelfde hoofdbeginselen als jure civili gelden; een dezer beginselen is neergelegd in art. 1993 B. W., krachtens hetwelk daden van eenvoudig gedoogen geen bezit kunnen teweeg brengen. In Zuid-Holland loopen, op zeer enkele uitzonderingen na, alle openbare wegen over privaat eigendom; maar het langdurig gebruik, dat ze in toekomstige openbare wegen ging herscheppen, moet toch eens een aanvang hebben genomen en op dat oogenblik kan dat gebruik niet begonnen zijn tegen den wil van den eigenaar, daar deze het althans *destijds* in zijn macht had, dat gebruik te beletten. Kan nu het bewijs worden geleverd, dat het openbaar gebruik is aangevangen met *verklaarde* althans ondubbelzinnige toestemming des eigenaars, dan is het niet twijfelachtig, of de verjaring zal dezen verhinderen zich later op zijn eigendomsrecht te beroepen om den weg af te sluiten, of zich tegen het brengen van den weg op den legger te verzetten. Is echter zoodanig bewijs niet te leveren en moet derhalve worden aangenomen, dat het openbaar gebruik is aangevangen en voortgezet *krachtens eenvoudig gedoogen des eigenaars*, dan schijnt men in overeenstemming met art. 1993 B W. zich niet op verjaring te kunnen beroepen, om tegen den verklaarden wil des eigenaars het openbaar gebruik te bestendigen, door den weg op den legger te brengen.

Ook het feit waarop adressanten wijzen, dat van geenerlei handeling van den eigenaar blijkt, waarbij hij protesteert tegen dat gebruik, bewijst volgens Gedep. Staten niets: immers, de eigenaar, in de overtuiging van zijn goed recht, liet het gebruik toe, zoolang het hem niet hinderde; toen dit het geval werd, sloot hij het pad af. Dat hij zijn rechten zou zijn te buiten gegaan, wordt door adressanten zelfs niet beweerd. Trouwens, dat men van zijn recht geen gebruik maakt, bewijst niet, dat men er afstand van doet of het niet bezit.

Gedep. Staten pogen vervolgens de argumenten te ontzenuwen, in de appellatoire adressen tegen de in hun besluit genoemde drie omstandigheden aangevoerd.

Wat aangaat de eerste omstandigheid en de bewering van appellanten, als zou het argument, dat het voetpad niet bij een vorige gelegenheid op den legger gebracht zou zijn, te veel bewijzen, omdat het ook in den weg staat aan het op den legger brengen van publieke wegen die uit verzuim daarop *niet* gebracht zijn, — mag men, zeggen Gedep. Staten, hieruit opmaken, dat de adressanten in casu niet aan de weg-

lating uit verzuim denken, dan blijft niets anders over, dan dat die weglating willens en wetens heeft plaats gehad. Doch dan ligt ook de opmerking voor de hand, dat het gemeentebestuur zelf zoowel bij het opmaken als bij de beide herzieningen van den legger, overtuigd is geweest, dat het gebruik door een iegelijk van het voetpad geschiedde ten gedooge en tot wederopzeggens toe en niet wegens bestemming tot den openbaren dienst.

Wat de kadastrale kaarten betreft, merken Gedep. Staten op, dat door hun college in geenendeele is beweerd, dat die kaarten onfeilbaar zouden zijn, doch dat zij niet inzien, waarom zij zooveel minder geloof zouden verdienen dan de kaart van 1635 bv., waarop het Kon. besluit van 30 Nov. 1880 één zijner overwegingen bazeerde.

Wat wijders de bewering van appellanten betreft, als zou Bocxe bij de akte van 1870 een servituut van overgang hebben bedongen over zijn eigen erf, merken Gedep. Staten op, dat, bedriegen zij zich niet, in de bedoelde woorden der akte geen beding te lezen staat, doch eenvoudig een bloot énoncé van een feit; en voegen zij er bij, waar het geldt de overdracht van een onverdeeld eigendom schijnt hierin niets abnormaals gelegen. Volgens der adressanten meening is de vermelding van dit recht van overgang in die oude titels slechts aan gedachteloos neerschrijven te danken; Gedep. Staten merken hiertegen op, dat op die wijze door elken titel een streep gehaald wordt; het bedingen van het recht van overgang in eenige titels zal veeleer het vermoeden wettigen, dat er van een onus publicum geen sprake was.

Vervolgens wijzen Gedep. Staten op de moeielijkheid, zoo niet de onmogelijkheid, om het pad op den legger te omschrijven. Immers, uit den feitelijken, door de commissie uit hun midden waargenomen toestand, blijkt volstrekt niet van een voetpad op Bocxe's erf. Welke richting zal men dan dat voetpad moeten geven? De autoriteiten zullen, bij gebrek aan gegevens, naar willekeur hebben te beslissen.

Gedep. Staten wijzen er nog op, dat over het voetpad nooit schouw is gedreven, zoodat daarop de woorden van meergenoemd Kon. besluit van 6 April 1876 n⁰. 7 van toepassing zijn „dat de buurtweg het karakter niet heeft van een openbaren weg, omdat niet gebleken is, dat daarover ooit schouw is gevoerd en dat hier alzoo ontbreekt een der voornaamste kenmerken van een openbaren weg; dat ook niet gebleken is, dat die niet-schouwing aan nalatigheid was te wijten". Appellanten hebben zich, zoo vervolgen Gedep. Staten, in de openbare vergadering van hun college op drie andere Kon. besluiten beroepen van 30 November 1880, 10 Februari 1881 en 9 Juni 1882, doch huns inziens staan de daarin behandelde gevallen niet met het tegenwoordige gelijk.

Stond toch vooreerst bij al die drie vroegere gevallen de weg in quaestie op den legger en weigerde men hem er af te voeren, in het eerste bij besluit van 1880 besliste geschil, verbond de weg in quaestie twee openbare wegen en kwam die weg reeds voor op een kaart van 1635; in het tweede, bij besluit van 1881 besliste geschil had de eigenaar nooit van zijn recht gebruik gemaakt en droeg het polderbestuur zorg voor de tot het pad behoorende en tot de instandhouding daarvan vereischte werken, vonders enz.; in het geval eindelijk van het Kon. besluit van 1882 had de gemeente den weg in de laatste jaren nog op nieuw bezand, zonder bezwaren van appellants kant, terwijl die weg de verbinding vormde tusschen twee openbare wegen. Al deze

gevallen staan hoegenaamd niet gelijk met het tegenwoordige; thans wordt verzocht den legger *aan te vullen*, thans heeft de eigenaar wel degelijk zijn recht doen gelden en thans heeft de eigenaar dadelijk geprotesteerd tegen de geringste herstelling van overheidswege en is het voetpad een verbinding tusschen een weg die *wel* en eén die *niet* op den legger wordt gevonden.

Ten slotte vestigen Gedep. Staten er nog de aandacht op, dat een voorstel van Bocxe tot tegemoetkoming in de bestaande moeielijkheden op bezwaren zoowel van gemeente- als polderbestuur is afgestuit. Zij adviseeren tot handhaving van hun besluit en geven nog te kennen, dat de openbare aankondiging in art. 3 al. 8 van het Reglement op de wegen en voetpaden bedoeld, volgens bericht van Burg. en Weth. van 5 Mei ll. n°. 235 heeft plaats gehad op 2 Mei ll., zoodat de termijn van beroep behoorlijk is in acht genomen.

Nadat deze zaak bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, was aangebracht, zijn ingekomen: 1°. een machtiging van het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking onder Alkemade en van het gemeentebestuur van Alkemade op Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's-Gravenhage, om hunne besturen bij de behandeling van dit geschil te vertegenwoordigen en 2° eene machtiging van Bocxe op Jhr. Mr. M. van Reenen, advocaat te 's-Gravenhage, om hem in dit geschil te vertegenwoordigen.

Laatstgemelde heeft daarop aan de Afdeeling ingezonden zijn indertijd aan Gedep. Staten ingediende memorie, waarvan boven de hoofdzakelijke inhoud reeds is medegedeeld, en de daarbij behoorende hiervoren vermelde akten.

Voor het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder en voor ingezetenen van Alkemade treedt de heer Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's-Gravenhage, als gemachtigde op. Hij bestrijdt het besluit van Gedep. Staten, waarbij het bedoelde voetpad van den legger der wegen en voetpaden is afgenomen en hoopt dat het alsnog door den Koning zal worden vernietigd.

Jhr. Mr. M. van Reenen, advocaat te 's-Gravenhage, als gemachtigde optredende voor den heer A. J. Bocxe, betoogt dat het meergenoemde voetpad terecht van den legger is afgenomen en concludeert alzoo tot handhaving van het door Gedep. Staten genomen besluit.

Na re- en dupliek worden verschillende vragen van den Voorzitter en den Staatsraad de Vries, zoo door de ter vergadering aanwezige belanghebbenden als door hunne gemachtigden beantwoord.

II. het beroep van de *firma Tobias en Hooft te Zwolle, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. Cremer Eindhoven vergunning is verleend tot het oprichten eener locomobile tot het drijven van een houtzaagwerktuig aldaar.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda Van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging van 25 Juli 1884, n°. 40, heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 26 Juli jl. litt. I. Afd. H. en N., bij den Raad van State, (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van het beroep ingesteld door de firma Tobias en Hooft, te Zwolle, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan J. Cremer Eindhoven vergunning is verleend tot het oprichten eener locomobile tot het drijven van een houtzaagwerktuig.

Uit de bij het verzoek om vergunning, overeenkomstig art. 5 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), overgelegde stukken blijkt, dat de bedoelde stoommachine zou worden geplaatst onder eene met pannen gedekte loods op het perceel, in de gemeente Zwolle aan de Thorbeckegracht, Sectie F. n°. 4330, en een vermogen van acht paardenkracht zou hebben.

Nadat aan de bij art. 6 der wet voorgeschreven formaliteiten was voldaan, heeft op den 26en April jl. de vergadering plaats gehad, waarin volgens art. 7 der wet de gelegenheid is gegeven om tegen het verzoek des heeren Cremer Eindhoven bezwaren in te brengen.

In die bijeenkomst geschiedde voorlezing van een bezwaarschrift der firma Tobias en Hooft, waarvan de inhoud is opgenomen in het appellatoir adres dier firma en waarvan de strekking is om te betoogen, dat het onraadzaam is eene stoomhoutzagerij te midden van houtloodsen op te richten, wegens het brandgevaar, 't welk zij oplevert en waarin de appelleerende firma er op wijst, dat een groot deel van haar bestaan zou worden vernietigd indien haar in de onmiddellijke nabijheid van de voorgenomen stoomhoutzagerij gelegen houtmagazijn afbrandde; dat zij twee jaar geleden ook eene stoomhoutzagerij heeft gebouwd en dat niets haar aangenamer ware geweest dan om die zagerij met haar kantoor en magazijn te verbinden, maar dat het gevaar van brand haar had weerhouden, terwijl zij tevens de overtuiging koesterde, dat de toestemming om eene dergelijke inrichting in de bebouwde kom der gemeente te plaatsen zou worden geweigerd; redenen waarom zij vertrouwde, dat nu ook aan den heer Cremer Eindhoven geen vergunning zou worden verleend, om eene stoomhoutzagerij naast, achter of in de buurt van houtmagazijnen te plaatsen, te meer aangezien tot dit doel ruimte en gelegenheid genoeg buiten de bebouwde kom der gemeente aanwezig is.

Door den verzoeker werd in de zitting van 26 April jl. te kennen gegeven, dat het in dit bezwaarschrift besproken brandgevaar zeer overdreven was voorgesteld. Eene locomobile toch, die midden op een terrein groot ongeveer $^1/_4$ hectare wordt geplaatst, kan voor de omliggende gebouwen geen brandgevaar opleveren.

Kon in dezen van zoodanig gevaar sprake zijn, dan zou naar het oordeel van den verzoeker, de firma Tobias en Hooft veeleer zelf dit gevaar doen ontstaan, daar zij bij hare houtloods een kantoortje heeft, waarin des winters wordt gestookt. De verzoeker beriep zich verder op het voorbeeld van Amsterdam en andere groote steden waar men midden in de stad tal van groote stoomfabrieken aantreft, zonder dat men aldaar over brandgevaar hoort klagen. Bovendien geldt het hier eene inrichting van geheel tijdelijken aard. Wordt deze later bestendigd dan zal verzoeker uit eigen beweging zoodanige maatregelen nemen, dat alle vrees voor eenig gevaar wordt weggenomen.

Voorts was in de bijeenkomst van 26 April jl. verschenen G. Lohman, bleeker, die te kennen gaf, dat de rook der op te richten locomobile bij westenwind over zijne bleek zou trekken en de wegwaaiende roetvlokken het hem onmogelijk zouden maken zijn bedrijf verder uit te oefenen.

Door den verzoeker werd hiertegen aangevoerd dat zijn terrein zoover van Lohmans bleek ligt, dat deze onmogelijk hinder van den rook der op te richten locomobile zal kunnen hebben. Meer recht van klagen zou Lohman hebben over den rook van de gasfabriek en van de fabriek der firma Wispelweij, die veel dichter bij zijne bleek liggen.

Hierop werd door G. Lohman geantwoord, dat hij ook inderdaad zeer veel last van die beide inrichtingen heeft, maar dat deze nu eenmaal bestaan en hij daarin dus moet berusten. Ook van den rook der stoombooten, die aan het Roodetorenplein hare ligplaats hebben, heeft hij bij zuidwestenwind last.

Blijkens het door Burg. en Weth. ingewonnen bericht van den gemeentearchitect is deze ambtenaar van meening, dat bij eene goed ingerichte zagerij volstrekt geen bijzonder brandgevaar te duchten is. Vooreerst wordt de locomobile in een afzonderlijk gebouwtje geplaatst en voorts kan eene locomobile niet zoo gestookt worden, dat het omringend houtwerk daardoor in brand kan geraken. Het grootste bewijs hiervan levert het werktuig zelf, dat in den regel met hout is bekleed. Het eenige hier in aanmerking komende brandgevaar zou volgens den gemeentearchitect kunnen ontstaan door slordigen omgang met licht; doch, om dit gevaar weg te nemen, zouden verschillende maatregelen kunnen worden genomen.

Het door den bleeker Lohman ingebrachte rookbezwaar bestaat, naar het oordeel van den gemeentearchitect, in het geheel niet.

De stoommachine toch zal nagenoeg 200 M. van het middelpunt der bleekerij van Lohman verwijderd zijn, terwijl de rookdeeltjes, die uit den schoorsteen mochten ontsnappen, door de hoog opgaande boomen op den Frieschen wal worden opgehouden.

Volgens den gemeentearchitect is de aangewezen plaats zeer geschikt voor eene fabriek. Hij adviseerde tot het verleenen der gevraagde vergunning, waaraan eenige voorwaarden behooren te worden verbonden.

Terwijl de verzoeker de gebouwen, zoowel dat van de zagerij als dat tot beschutting der locomobile bestemd van hout wenscht zamen te stellen en met schrooten wenscht te bekleeden, geeft de gemeentearchitect in overweging het gebouwtje, waarin de locomobile zal worden geplaatst, van gemetselde wanden te voorzien en ook het front aan de fabriekszijde in steen op te trekken, met uitsparing van de openingen, die voor het overbrengen van de beweging noodig zijn.

De gemeentearchitect merkt daarbij op, dat aangezien het te plaatsen werktuig van tijdelijken aard is, de oprichting van een houten gebouwtje, met gecalvaniseerde of geverfde ijzeren platen bekleed, ook zou kunnen worden toegelaten.

Wat de eigenlijke fabriek aangaat, tegen eene constructie in hout daarvan behoeft, naar het oordeel van den gemeentearchitect, minder bezwaar te bestaan, aangezien wanneer dit lokaal naar behooren door gas is verlicht, geen bijzonder brandgevaar te duchten is.

De schoorsteen der locomobile moet, zijns inziens, eene hoogte hebben van minstens 6 M. boven de bestrating van de Thorbeckegracht vóór de fabriek,

Tot wegneming van alle brandgevaar door vonken, alsmede tot vermindering van het bezwaar wegens het uitwerpen van roetdeeltjes, moet »op of in den schoorsteen een Ruszund Funkenfänger-Apparat uit de fabriek van Schomburg te Berlijn geplaatst worden. Dit systeem bestaat uit een van ijzer geconstrueerden trommel, in welks middelpunt boven den rookuitgang een uit verschillende deelen samengestelde omgekeerde kegel is opgehangen, voorzien van spiraalvormige vleugels, waardoor de rook zich een weg moet banen.

Door de hieruit ontstaande draaiende beweging worden de vaste deeltjes in den rook aanwezig, tengevolge van de middelpuntvliedende kracht, tegen de wanden van den trommel weggeslingerd en door eene met eene schuif gesloten opening van tijd tot tijd weggeruimd, welke toestellen met goed gevolg bij de Duitsche marineschepen schijnen te worden toegepast.

Het gemeentebestuur van Zwolle overwoog bij zijn besluit van 3 Mei 1884, n⁰. 987, met betrekking tot het bezwaar van de firma Tobias en Hooft, dat eene locomobile, wanneer die, zooals des verzoekers voornemen is, in een houten gebouw wordt geplaatst, ontegenzeggelijk brand kan doen ontstaan; dat dit gevaar echter door het voorschrijven van voorzorgsmaatregelen op voldoende wijze kan worden afgewend, en dat zoodanige maatregelen te meer noodig zijn aangezien een brand, die te dezer plaatse mocht uitbreken, wegens de daar aanwezige houten gebouwen en houtverzamelingen, een grooten omvang zou kunnen verkrijgen. Ten aanzien van het door Lohman geopperde bezwaar oordeelde het gemeentebestuur, dat dit om de door den gemeentearchitect aangevoerde redenen niet gegrond was te achten.

Dienvolgens werd de vergunning verleend onder voorwaarde:

a. dat de locomobile niet onder een afdak geplaatst mag worden, maar in een gebouwtje moet worden gezet, met pannen gedekt en geheel in steenen wanden opgetrokken, ook aan den kant naar het houtzaaglokaal gekeerd, wordende echter vergund in den wand aan die zijde de noodige openingen uit te sparen tot het overbrengen der beweegkracht.

b. dat de schoorsteen tot afvoer van den rook der locomobile zullende dienen, eene hoogte van 8 M. boven de omliggende bestrating der Thorbeckegracht moet hebben en voorzien moet worden van een Ruszund Funkenfänger-Apparat uit de fabriek van Schomburg te Berlijn;

c. dat een en ander moet uitgevoerd worden naar aanwijzing en onder toezicht van den gemeentearchitect;

met bepaling wijders, dat binnen zes maanden na de dagteekening van deze beslissing de locomobile geplaatst en in werking gebracht moet zijn.

Van deze beslissing is de firma Tobias en Hooft als belanghebbende bij den Koning in beroep gekomen. Bij het appellatoir adres, gedagteekend 9 Mei 1884, wordt met insertie van het door die firma aan het gemeentebestuur gericht bezwaarschrift op de vernietiging van de beslissing des gemeentebestuurs aangedrongen onder te kennen geving, dat, door het plaatsen van eene dergelijke gevaarlijke inrichting, hare zaak om zoo te zeggen wordt vernietigd. Dit adres werd door den Minister van Water-

staat, Handel en Nijverheid om bericht en raad in handen gesteld van Gedep. Staten van Overijsel, welk college, zich geheel met de door den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in dat gewest tegen de verleende vergunning aangevoerde bezwaren vereenigende, bij missive van 16 Juli 1884, 4e afd., n°. 2771/2143, tot vernietiging van de beslissing des gemeentebestuurs adviseerde.

Gemelde Ingenieur had bij zijn bericht van 2 Juli 1884, n°. 4081*c*, onder overlegging van eene teekening, het gedeelte der stad, waar de houtzagerij zou worden opgericht, aanwijzende, aan Gedep. Staten te kennen gegeven, dat, niettegenstaande alle mogelijke voorzorgen en ook met inachtneming der door het gemeentebestuur gestelde voorwaarden, door de oprichting van de stoomhoutzagerij het gevaar voor brand in dit deel der bebouwde kom van de gemeente Zwolle aanzienlijk zou toenemen.

Het gevaar is, zoo schrijft de Ingenieur van den Provincialen Waterstaat, niet gelegen in de mogelijkheid van het in brand steken van de houten bekleeding der locomobile, maar vloeit voort uit de waarschijnlijkheid, dat zich vonken uit den schoorsteen zullen verspreiden en uit het onvermijdelijke openen en sluiten van den vuurhaard bij het stoken, dat vooral bij hevigen wind brandgevaar oplevert.

De Ingenieur zegt den door het gemeentebestuur voorgeschreven vonkenvanger niet te kennen, maar is van oordeel, dat zoodanige inrichtingen, willen zij aan het doel beantwoorden, voor den trek in den schoorsteen zeer nadeelig zijn, wat vooral bij eene locomobile een groot bezwaar is en pogingen doet vreezen om deze voorwaarde te ontduiken.

Voorts is in de nabijheid van de houtzagerij eene groote hoeveelheid brandbare stoffen aanwezig, zoodat brand op dit punt bij eenigen wind een hoogst gevaarlijk karakter zal aannemen.

Worden er in de bebouwde kom van de gemeente nog enkele fabrieken met stoommachines aangetroffen, deze dagteekenen meest uit den tijd voor dat de wet van 2 Juni 1875 in werking is getreden. Vermeerdering van het aantal daarvan binnen de bebouwde kom der gemeente en zonder noodzakelijkheid acht de Ingenieur, bij de gelegenheid die in de nabijheid van Zwolle bestaat, minder wenschelijk.

Het gemeentebestuur van Zwolle, eveneens op het appellatoir adres gehoord, deelde bij brief van 26 Mei 1884, n⁰. 1121, aan Gedep. Staten mede, dat, zooals reeds uit zijne beslissing was gebleken, het bezwaar van adressante, ofschoon het wel eenigzins te sterk gekleurd schijnt, toch niet geheel ongegrond is te achten, maar dat men tevens mag aannemen, dat door het opleggen van voorwaarden daaraan op voldoende wijze kan worden tegemoetgekomen. Wat die voorwaarden betreft meent het gemeentebestuur naar zijn besluit van 3 Mei 1884, n°. 987, te mogen verwijzen en daarmede te kunnen volstaan.

Voorts wordt door Burg. en Weth. o. a. overgelegd het deurwaarders-exploot van 19 Mei jl., waarbij de appelleerende firma aan den concessionaris kennis geeft van het door haar ingesteld hooger beroep.

Nadat het beroep bij de Afdeeling was aangebracht is haar door de firma Tobias en Hooft eene teekening toegezonden van het terrein, waar het bedoelde houtzaagwerktuig gedreven zal worden en is alsnog bij haar ingekomen eene memorie van G. Lohman, terwijl van Burg. en Weth. van Zwolle bericht is ontvangen, dat zij geen nadere memorien of bewijsstukken hebben in te zenden.

In de memorie van G. Lohman wordt er op gewezen, dat hij door de oprichting der locomobile zelve hinder noch schade zal ondervinden maar wel door de wijze waarop die locomobile gestookt zal worden. Worden hiertoe steenkolen gebezigd dan zal door de uitwerpselen van den schoorsteen, vooral met zuidwestenwind, zijne bleekerij totaal bedorven zijn, aangezien het bleekgoed besmet zal worden door allerlei kleine vetdeelen, die zich op het linnen vastzetten en daarvan moeielijk zijn te scheiden.

In het schrijven van dezen belanghebbende wordt verder toegestemd, dat in het door hem ontwikkelde bezwaar zou kunnen worden voorzien door eene inrichting tengevolge waarvan de locomobile haar eigen rook verteert; doch hij vreest, dat daaraan niet behoorlijk, althans niet na verloop van eenigen tijd, de hand zal worden gehouden.

Indien er met cokes of turf gestookt zal worden dan heeft hij geen bezwaar. Op de vernietiging van de beslissing des gemeentebestuurs aandringende, verzoekt hij mitsdien subsidiair, dat aan de vergunning alsnog de voorwaarde worde verbonden, dat de locomobile alleen met cokes of turf mag worden gestookt.

De heer Mr. J. J. Bergsma, advocaat te 's-Gravenhage, voert als gemachtigde van den heer J. Cremer Eindhoven het woord. Hij verdedigt de verleende vergunning en bestrijdt het ingestelde beroep.

Voorts beantwoordt gemachtigde eenige vragen hem door den Staatsraad van Eysinga gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negen en twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 3 September 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 25 Juli 1884, n°. 93, houdende beslissing omtrent *de bezwaren ingebracht tegen de door het Departement van Oorlog voorgenomen daarstelling eener inrichting tot het persen van looddraad op het terrein der Pyrotechnische school te Hof van Delft.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 307).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken, betreffende een door het Departement van Oorlog voorgenomen oprichting eener inrichting tot het persen van looddraad op het terrein der Rijkspatroonfabriek in de gemeente Hof van Delft;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Juli 1884 n⁰. 44;

Op de voordracht van Onzen Minister van Oorlog van 19 Juli 1884, IVe afd. n⁰. 21;

Overwegende dat het Departement van Oorlog de voormelde inrichting op de terreinen der Pyrotechnische school wenscht op te richten ten behoeve van den aanmaak van looden kogels tot draagbare vuurwapenen;

dat tegen die oprichting in de vergadering der Commissie uit Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, gehouden ingevolge art. 26 al. 3 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) door Cornelis van der Wees, pachter eener naburige warmoezerij, bezwaren zijn ingebracht, ontleend aan vrees voor schade in zijn bedrijf, doordien zijne vruchten door looddampen en roet zouden hebben te lijden, indien de inrichting tot stand kwam;

dat echter uit het ingesteld onderzoek is gebleken dat geene looddampen in den dampkring zullen worden opgenomen en dat, zoo de schoorsteenen tot op 15 M. boven den beganen grond worden verhoogd, geen overlast van roet of rook zich zal voordoen, en er bij Onzen Minister van Oorlog tegen eene verhooging der schoorsteenen met ijzeren buizen geene bedenking bestaat;

Gezien art. 26 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat het ingebracht bezwaar geenen grond oplevert om niet toe te laten de voorgenomene oprichting eener inrichting tot het persen van looddraad op de terreinen der Pyrotechnische school in de gemeente Hof van Delft volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening, mits de beide in de beschrijving vermelde schoorsteenen met vijf meter worden verhoogd, tot welke verhooging van ijzeren buizen zal mogen worden gebruik gemaakt.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 25 Juli 1884.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
Weitzel.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

BESCHRIJVING behoorende bij het verzoek van den Directeur der Pyrotechnische school dd. 10 Januari 1884.

De inrichting bestemd tot het persen van looddraad ter vervaardiging van kogels tot draagbare vuurwapenen, en aan te brengen in de op de teekening met name aangeduide Kogelloods, staande op het terrein der door een rondloopenden muur van de aangrenzende terreinen afgesloten Rijkspatroonfabriek, gemeente Hof van Delft, bestaat uit de volgende onderdeelen, die op de teekening met overeenkomstige letters zijn aangegeven:

a. Stoomwerktuig van 10 paardenkrachten met vertikalen stoomketel en ijzeren schoorsteen hoog ± 10 M. tot afvoer der verbrandingsproducten van den stoomketel;

b. Perspomp, gedreven door het stoomwerktuig, ter opvoering van het water voor de hydraulische pers;

c. Hydraulische pers tot het persen van looddraad uit gesmolten lood;

d. Fornuis tot het smelten van lood;

e. Steenen schoorsteen hoog ± 10 M. tot afvoer der verbrandingsproducten van het fornuis.

Binnen een kring van 200 Meters bevinden zich geene gebouwen of localen, bestemd tot ziekenverpleging, uitoefening der openbare eeredienst of scholen.

De Directeur der Pyrotechnische School,
MEURSINGE,
Kolonel der Artillerie.

Behoort bij het advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) van den 9en Juli 1884 n°. 44, en het daarbij voorgedragen ontwerp-Koninklijk besluit.

De Secretaris van den Raad van State,
J. J. BEAUJON.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings
ALEWIJN.

2°. van 17 Augustus 1884, n°. 20, houdende beschikking op het beroep van *wijlen J. P. Tilstra, te Marrum, gemeente Ferwerderadeel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 3 *April* 1884, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 354).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van wijlen J. P. Tilstra te Marrum, gemeente Ferwerderadeel, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 3 April 1884, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener smederij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Augustus 1884, n°. 49;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 14 Augustus 1884, n°. 48, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende dat J. P. Tilstra voornoemd aan Burg. en Weth. van Ferwerderadeel vergunning heeft verzocht om in het perceel, kadastraal bekend gemeente Marrum sectie A. n°. 1023, eene smederij te mogen oprichten;

dat op de vergadering, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) door verschillende naburen bezwaren zijn geopperd tegen het toestaan der aanvraag en wel:

door den predikant der Christelijk Gereformeerde Gemeente, wiens pastorie slechts door eene straat van de nieuwe inrichting zal gescheiden zijn, op grond dat het geraas in de smederij het studeeren in de pastorie zal belemmeren;

door den Kerkeraad dierzelfde Gemeente, op grond dat bij mogelijk vertrek van den tegenwoordigen leeraar, geen nieuwe zich aldaar zal willen vestigen uit hoofde van het geraas der smederij;

door Holwerda, bakker, wiens perceel onmiddellijk grenst aan de nieuwe inrichting, op grond dat hij overlast zal ondervinden van het gehamer, en

door de weduwe Bijlstra, op grond dat haar huis, naast dat van den verzoeker staande, veel zal te verduren hebben van het vuil der smederij en dat haar drinkwater daardoor zal worden bedorven;

dat Burg. en Weth., zonder een eigen oordeel uit te spreken, alleen op grond dat bezwaren waren ingediend, het verzoek hebben geweigerd en Tilstra van deze beschikking daarop bij Ons in beroep is gekomen;

dat, app. hangende het beroep overleden zijnde, door zijne weduwe is verzocht, dat met de behandeling der zaak ten haren name mocht worden voortgegaan;

dat de Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat na een ingesteld plaatselijk onderzoek te kennen heeft gegeven, dat de door de vier adressanten ingediende bezwaren zeer overdreven zijn voorgesteld, daar de pastorie door eene straat van 6 M. breedte en de woning van de weduwe Bijlstra, behalve door appellant's woonkamer, bovendien door een steeg van 1.10 M. breedte van de smederij is gescheiden, zoodat alleen Holwerda's bezwaren overblijven, wiens bedrijf voor de naburen echter niet minder last oplevert, dan van eene smederij te vreezen is;

Overwegende, dat de last van geraas, uit de oprichting dezer smederij te duchten, niet grooter is dan van zoovele andere bedrijven, welke allerwege in de bebouwde kommen der gemeente ook zonder vergunning kunnen uitgeoefend worden;

dat hier geen sprake is van het ter bewoning geheel of gedeeltelijk ongeschikt

worden van woonhuizen, noch van schade aan eenig bedrijf, door de nieuwe inrichting te veroorzaken, terwijl de vrees voor bederf van drinkwater allen redelijken grond mist;

dat er derhalve voldoende termen aanwezig zijn om de gevraagde vergunning alsnog te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

aan de weduwe J. P. Tilstra en hare rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprichting eener smederij in het perceel, kadastraal bekend gemeente Marrum, sectie A. n°. 1023, volgens de aan dit besluit gehechte teekening en beschrijving en met bepaling dat de inrichting moet zijn daargesteld en in werking gebracht binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 17 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Het pand waarin door den ondergeteekende de oprichting eener smederij verzocht wordt, grenst ten oosten aan de bakkerij van Klaas Holwerda, ten noorden aan het huis bewoond door Jetje Mierstra, ten westen met een bleekveld aan den grintweg en ten zuiden aan de kleine buurt, op een afstand van ± 8 Meter van de kerk der Christelijke Gereformeerde Gemeente.

Het bedoelde huis bestaat thans uit twee kamers, een voorhuis en een achterhuis. De kamer gelegen aan de kleine buurt, wenscht hij, door gedeeltelijke bijtrekking van het voorhuis, tot smederij in te richten, gelijk op het bijgevoegde plan wordt aangewezen.

Marrum, Februari 1884.

J. TILSTRA.

Behoort bij het Koninklijk besluit van 17 Augustus 1884, No. 20.

Mij bekend:
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3º. van 20 Augustus 1884, nº. 20, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Heeswijk, van eene besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-brabant van* 3 *April* 1884 *G. nº*. 143. 2e *afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden gemeenteraad tot tijdelijke hervatting van het onderwijs in een lokaal, bekend onder den naam van het "Slotje", in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 309).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Heeswijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 3 April 1884, G. nº. 143, 2e Afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van genoemden Gemeenteraad tot tijdelijke hervatting van het onderwijs in een lokaal, bekend onder den naam van het "Slotje", in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Augustus 1884, nº. 46;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 Augustus 1884, nº. 2617, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat, nadat de openbare gemeenteschool te Heeswijk bij besluit van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant en Limburg van 7 Augustus 1883, als schadelijk voor de gezondheid der leerlingen was afgekeurd, en dit besluit in hooger beroep door Gedep. Staten van Noordbrabant bij Resolutie van 25 October 1883 was bevestigd, het onderwijs aldaar is geschorst, tot tijd en wijle het schoolgebouw zou zijn verbeterd en verbouwd;

dat Gedeputeerde Staten alstoen op 6 Maart 1884 den Gemeenteraad uitnoodigden maatregelen te nemen om tijdelijk in het onderwijs te voorzien, bijvoorbeeld in een ander lokaal, zij het dan ook met een beperkt getal kinderen voor iederen schooltijd, en de Gemeenteraad reeds op 7 Maart besloot, met goedkeuring van den eigenaar Jhr. L. M. C. van den Bogaerde van Terbrugge, Burg. en Weth. te machtigen het zoogenaamde "Slotje" te doen inruimen en in orde brengen om aldaar aan een beperkt aantal kinderen tijdelijk onderwijs te doen geven, totdat het oude schoolgebouw geheel naar den eisch der wet zou zijn herbouwd;

dat Burg. en Weth. dit besluit, volgens hunne verklaring op 9 Maart en onder goedkeuring van Gedep. Staten genomen, aan dit college ter goedkeuring opzonden;

dat Gedep. Staten, na het schooltoezicht en den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te hebben gehoord, bij Resolutie van 3 April ll. op grond dier uitgebrachte adviezen, waarin werd betoogd dat het "Slotje" niet ruim genoeg was, en slechts onvoldoende kon worden geventileerd, besloten hunne goedkeuring aan voorschreven raadsbesluit te onthouden;

dat de Gemeenteraad, in het belang van het openbaar onderwijs, dat anders voor

geruimen tijd zou worden geschorst, tegen deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat Gedep. Staten bij hunne Resolutie van 3 April ll. zijn uitgegaan van het denkbeeld, dat het lokaal, waar tijdelijk onderwijs zal worden gegeven, gedurende den verbouw eener bestaande school aan hunne goedkeuring is onderworpen;

dat echter zoomin uit de woorden als uit de geschiedenis der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127) iets kan worden aangevoerd, dat deze stelling rechtvaardigt;

dat wel in art. 19 dier wet, in het besluit van Gedep. Staten aangehaald, aan hunne goedkeuring wordt onderworpen de plaats waar een schoollokaal zal zijn gevestigd, maar dat in deze bepaling geen steun voor het besluit van Gedep. Staten is te vinden, daar toch bij dat besluit de goedkeuring niet onthouden wordt om de ongeschiktheid van de plaats waar het tijdelijke hulplokaal staat, maar alleen omdat dat lokaal zelf voor schoollokaal onbruikbaar wordt geacht;

dat echter uit het oogpunt van al of niet bruikbaarheid van het gebouw geen voorafgaande goedkeuring van Gedep. Staten op het besluit om aldaar onderwijs te geven bij art. 19 voormeld of bij eenig ander artikel der wet wordt gevorderd;

dat Gedep. Staten alzoo aan den Gemeenteraad van Heeswijk hadden behooren kennis te geven, dat zijn besluit van 7 Maart hier bedoeld niet aan hoogere goedkeuring is onderworpen;

dat, nu zij, in stede daarvan, besloten hebben hunne goedkeuring aan dat besluit te onthouden, het ingesteld beroep alleszins gegrond is te achten;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der Resolutie van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 3 April 1884 G. n°. 143, 2e afd., te verklaren, dat op het besluit van den Gemeenteraad van Heeswijk van 7 Maart bevorens geene goedkeuring vereischt wordt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 20 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 23 Augustus 1884, n°. 19, houdende beschikking op het adres van *A. J. P. J. Hoogeveen, scheepsreeder te Scheveningen, daarbij in beroep komende van eene*

beslissing van het Gemeentebestunr van 's-Gravenhage, dd. 7/11 *April* 1884, *waarbij hem is geweigerd de vergunning tot het oprichten eener kuiperij in zijn pakhuis, gelegen te Scheveningen aan de Nieuwe Laantjes no.* 4, *kadastraal bekend sectie M. no.* 773.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 374).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van A. J. P. J. Hoogeveen, scheepsreeder te Scheveningen, bij Ons in beroep komende van eene beslissing van het Gemeentebestuur van 's-Gravenhage dd. 7/11 April 1884, waarbij hem is geweigerd de vergunning tot het oprichten eener kuiperij in zijn pakhuis, gelegen te Scheveningen aan de Nieuwe Laantjes n°. 4, kadastraal bekend sectie M. n°. 773;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Augustus 1884, n°. 53;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 14 Augustus 1884, n°. 49, Afd. Hand. en Nijv.;

Overwegende, dat de appellant van het door hem ingesteld beroep geene kennis heeft gegeven aan het Gemeentebestuur van 's-Gravenhage;

dat derhalve door hem niet is opgevolgd het voorschrift van art. 15, 2e lid, der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), bij het instellen van beroep in acht te nemen;

Gezien de genoemde wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den appellant niet-ontvankelijk te verklaren in het bij Ons ingestelde beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 23 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *A. Lagerenberg te Gouda, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener slachterij op de Westhaven aldaar.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minster van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 6 Augustus 1884, n°. 52, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door A. Lagerenberg te Gouda ingesteld beroep tegen eene beschikking van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning geweigerd is voor de oprichting eener slagterij.

Genoemde Lagerenberg, spekslager zonder eigen slagterij, wonende te Gouda in het perceel sectie D. n°. 1277, aan de Westhaven, heeft bij adres van 26 Januari 1884 aan Burg. en Weth. van Gouda vergunning gevraagd om in zijn woonhuis een slagterij op te richten. Zij zou gevestigd worden in de keuken, gelegen in het achtergedeelte van het huis.

In de zitting volgens art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), op 12 Maart 1884 gehouden zijn bezwaren ingebracht door den eigenaar en den bewoner van het onmiddellijk aan genoemd perceel grenzende huis en door bewoners van een huis in de Korte Noodgodsteeg, welke aan de andere zijde het door den aanvrager bewoonde perceel begrenst.

Zij gaven op nu reeds veel hinder te hebben van het hakken of kappen van vleesch in de woning van den verzoeker, dat tot in den nacht werd voortgezet. Werd nu in die woning een slagterij gevestigd en werden wellicht de te slagten varkens er een tijd lang bewaard of opgehokt, dan zou de hinder zeer toenemen: er zou zijn geschreeuw van varkens, toeloop van straatjeugd, stank en ongedierte.

Ook werd schade aan de gezondheid gevreesd tengevolge van de behandeling van bloed en afval, welke, daar het door den verzoeker bewoonde perceel geen open plaats of tuin heeft en niet gelegen is aan eene gracht of ander water, door de riolen zouden moeten worden verwijderd. Kwam er ook een rookerij, dan zou ook nog brandgevaar te duchten zijn.

Door den bewoner van het aangrenzende huis, Directeur der Rijks hoogere burgerschool, werd nog aangevoerd dat hij vreesde schade te zullen lijden in zijn bedrijf doordat de kamer welke hij als studeerkamer en tot het geven van privaatlessen gebruikt, en die wegens de wijze waarop zijne woning is ingedeeld daartoe moet gebezigd worden, onbruikbaar zou worden. De slagterij toch zou onmiddellijk naast die kamer gevestigd worden.

Deze reclamant gaf ook nog te kennen dat hij vreesde dat van de slagterij ook door anderen dan den aanvrager zou worden gebruik gemaakt en gaf in overweging dat dit bij het onverhoopt verleenen eener vergunning verboden zou worden, evenals het overnachten der te slagten dieren in het perceel en het slagten in den tijd van 6 uur namiddags tot 9 uur voormiddags. Intusschen verklaarde hij dat zulk eene voorwaardelijke vergunning toch niet geheel aan zijne bezwaren zou tegemoet komen.

Door Burg. en Weth. is bij beschikking van 8 April de vergunning geweigerd op grond dat de keuken die als slagtplaats zou worden gebruikt is een klein, laag vertrek, welks vloer lager ligt dan de daarlangsloopende straat genaamd de Korte Noodgodsteeg, en dat een plaatselijk onderzoek de overtuiging heeft geschonken dat bedoelde keuken ten eenenmale ongeschikt moet worden geacht om als slagtplaats te dienen, daar toch hare inrichting aanleiding geeft tot de vrees dat, wanneer daarin varkens worden geslagt of varkens, welke niet terstond kunnen worden geslagt, tijdelijk worden geborgen, onreinheid en stank zullen ontstaan, tot ernstigen hinder voor de bewoners der naburige perceelen en tot schade van de gezondheid.

Van deze beschikking is A. Lagerenberg bij adres van 19 Mei in beroep gekomen bij Z. M, den Koning. Hij zegt dat hij zich met de redenen van weigering niet kan vereenigen, daar toch de plaats waar de slagterij zal worden gevestigd, bij eventueele vergunning eene verandering zal moeten ondergaan; dat hij thans niet aan huis kunnende slagten zich steeds tot andere slagers moet wenden en daardoor groote schade moet lijden.

Op dit adres zijn gehoord Gedep. Staten van Zuid-Holland, die op hunne beurt hebben gehoord Burg. en Weth. van Gouda en den hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat.

Burg. en Weth. deelen mede dat de aankondiging der afwijzende beschikking overeenkomstig het 1e lid van art. 8 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95), heeft plaats gehad op denzelfden dag waarop die beschikking genomen is, den 8en April, zoodat het adres van appel niet binnen den wettelijken termijn is ingediend, en dat de app. ook niet heeft gedaan de bij art. 15 der wet voorgeschreven kennisgeving aan het gemeentebestuur. Zij adviseeren tot niet-ontvankelijk-verklaring van het niet tijdig ingestelde beroep.

De hoofdingenieur, die er ook op wijst dat hier redenen zijn tot niet-ontvankelijk-verklaring, geeft omtrent de zaak zelve als zijn gevoelen te kennen dat er termen zouden zijn om de beschikking van Burg. en Weth. te handhaven. Het tot slagtplaats in te richten vertrek, zegt hij, is door zijne afmetingen en ligging voor het beoogde doel weinig geschikt. Aangenomen dat het slagten zelf geen bezwaar oplevert, dan is dit zeker wel het geval met het tijdelijk aldaar bergen van varkens, en het schijnt dat een en ander niet wel te scheiden is omdat het slagten niet op ieder gegeven oogenblik kan geschieden. Maar ook het slagten zou naar zijn oordeel ernstigen hinder veroorzaken aan de bewoners van het naastgelegen huis.

Een der kamers van dat huis heeft met de tot slagplaats bestemde localiteit een gemeenschappelijken muur, welke z. i. niet zou beletten dat het doordringend geschreeuw der te slagten dieren in die kamer doordrong en haar tijdelijk vrij wel onbewoonbaar maakte.

Gedep. Staten adviseeren met verwijzing naar de ingewonnen berichten tot niet-ontvankelijk-verklaring van het beroep.

De app. licht zijn beroep zelf nader mondeling toe en beantwoordt enkele vragen hem door den president gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 10 *September* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga,

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 31 Augustus 1884, n°. 19, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Wonseradeel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 21 *Mei* 1884 n°. 18, 3e *Afdeeling S., waarbij goedkeuring is onthouden aan het Raadsbesluit van* 26 *April bevorens,* n°. 86, *tot opheffing der openbare lagere school te Hichtum in die gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 383.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Wonseradeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 21 Mei 1884, no. 18, 3e afd. S., waarbij goedkeuring is onthouden aan het Raadsbesluit van 26 April bevorens, no. 86, tot opheffing der openbare lagere school te Hichtum in die gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Augustus 1884, no. 54;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Augustus 1884, no. 2748, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat, toen nu onlangs aan den onderwijzer van de openbare lagere school te Hichtum eervol ontslag werd verleend, de Gemeenteraad van Wonseradeel een onderzoek deed instellen naar de wenschelijkheid en noodzakelijkheid van het behoud der school;

dat, toen uit dat onderzoek was gebleken, dat de school op 1 Januari 1884 door slechts 16 kinderen werd bezocht, waarvan 3 te Witmarsum thuis behoorden, en dat de kinderen uit Hichtum, wier ouders zulks mochten verlangen, met gemak de op minder dan 2500 M. van de kom van Hichtum gelegen school te Burgwerd konden bezoeken, — de Gemeenteraad op 26 April 1884 besloot tot opheffing der school en tevens tot wijziging der verordening, regelende het getal scholen in de gemeente;

dat de arrondissements-schoolopziener, over dat besluit gehoord, te kennen gaf tegen goedkeuring daarvan geen bezwaar te hebben, doch de districts-schoolopziener die goedkeuring ontried, op grond dat de school te Burgwerd onvoldoende ruimte aanbood om ook de kinderen uit Hichtum te bevatten;

dat Gedep. Staten, in dit laatste gevoelen deelende en het getal te Hichtum woonachtige kinderen in aanmerking nemende, bij resolutie van 21 Mei 1884 aan gezegd besluit hunne goedkeuring onthielden en de Gemeenteraad van deze beslissing Onze voorziening heeft ingeroepen;

Overwegende, dat het getal kinderen de school te Hichtum bezoekende, dat op 1 Januari 1884 nog 16 bedroeg, in Juni daaraanvolgende reeds tot 3 was verminderd, terwijl geen redelijke grond voorhanden is om aan te nemen dat dit getal eerlang belangrijk zal toenemen, en de plaatselijke commissie, die meende tot het behoud der school te moeten raden, toch het getal kinderen, waarop gerekend moet worden, niet hooger stelde dan 13;

dat nu voor zulk een gering aantal kinderen instandhouding der school niet noodzakelijk en niet gewenscht kan geacht worden, mits slechts in de nabijheid gelegenheid zij om openbaar onderwijs te blijven ontvangen;

dat toch het onderwijs op eene goed bezochte school, waar betere hulpmiddelen voorhanden zijn en een grooter personeel werkzaam is en dus goed classikaal onderwijs kan gegeven worden, de voorkeur verdient boven datgene, wat in den regel verstrekt wordt op schooltjes, als waarvan hier sprake is;

dat daarenboven de huur van het schoolgebouw door den eigenaar, de kerkvoogdij,

is opgezegd en derhalve de instandhouding der school ten gevolge zou hebben de noodzakelijkheid tot stichting van een nieuw schoolgebouw;

dat onder deze omstandigheden, wanneer de school te Burgwerd slechts voldoende ruimte aanbiedt ook voor de kinderen uit Hichtum, de opheffing der meerbedoelde school zal zijn zoowel in het welbegrepen belang van het onderwijs als in het financieel belang der gemeente;

dat nu de school te Burgwerd op een half uur afstand van Hichtum, met welk dorp Burgwerd door eenen uitstekenden kunstweg is verbonden, vóór de oprichting der bijzondere school te Burgwerd door meer dan 70 kinderen werd bezocht, doch thans slechts eene schoolbevolking telt van ten hoogste 42;

dat al kwamen dus al de kinderen uit Hichtum, wier ouders op het bezoek der openbare school prijs stellen en wier getal niet op meer dan 13 kan gesteld worden, te Burgwerd ter school, het aantal leerlingen aldaar nog aanzienlijk minder zou bedragen dan dat wat vroeger aldaar de lessen volgde;

dat ook niet weersproken is de bewering dat het schoolvertrek volgens de eischen, gesteld bij art. 17 van Ons besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n°. 41), ruimte aanbiedt voor 68 leerlingen;

dat daarenboven de Gemeenteraad zoowel in zijn adres als bij monde van zijnen gemachtigde in de openbare vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, heeft verklaard bereid te zijn tot het nemen van al die maatregelen, die, zoo het schoolbezoek belangrijk mocht toenemen, noodig zouden blijken om de kinderen uit Hichtum naar behooren in de school te Burgwerd te kunnen ontvangen;

dat onder deze omstandigheden derhalve voldoende termen zijn om aan het verlangen van den Gemeenteraad te voldoen;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 187) gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Stbl.* n°. 117) en van 3 Januari 1884 (*Stbl.* n°. 2);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Gedep. Staten van Friesland van 21 Mei 1884, n°. 18, 3e Afdeeling S., alsnog goedkeuring te verleenen aan het besluit van den Gemeenteraad van Wonseradeel van 26 April bevorens, n°. 86.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 31 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *Jhr. Mr. D. O. Engelen te Leeuwarden, van een uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland, in zake het niet afvoeren van een waterstaatswerk van den legger in de gemeente Haskerland.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder dagteekening van 31 Juli ll. no. 30, afd. Waterstaat A., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door Jhr. Mr. D. O. Engelen, te Leeuwarden, tegen het besluit van Gedep. Staten van Friesland van 12 Juni 1884 no. 23, 2e afd. W., waarbij appellant ongegrond werd verklaard in het door hem ingebracht bezwaar tegen den staat van openbare tot den gemeenen dienst van allen bestemde waterstaatswerken in de gemeente Haskerland, niet in onderhoud of beheer bij het Rijk, de Provincie of Waterschappen.

Gedep. Staten van Friesland, door den Minister op het app. adres gehoord, geven in hun bericht te kennen, dat het adres geen enkel argument bevat ten betooge dat hunne beslissing onjuist zoude zijn, wáárom zij in de onmogelijkheid verkeeren omtrent de reclame te dienen van advies.

Door den appellant is daarop echter eene memorie ingediend tot adstructie van zijn beroep. Daarbij wordt door hem overgelegd de expeditie der beklaagde uitspraak van Gedep. Staten, waaruit blijkt, dat door Jhr. Engelen verlangd was, van den genoemden Staat van waterstaatswerken af te nemen het *brugje over de Veenscheiding* en de *Veenscheiding* zelve. Gedep. Staten overwogen daaromtrent, dat door reclamant dezelfde bezwaren worden aangevoerd, als indertijd tegen den staat der waterstaatswerken in de gemeente Schoterland ook reeds door hem zijn ingebracht, dat die bezwaren in hooger beroep bij Kon. besluit van 15 November 1883 n_o. 19 ongegrond zijn geoordeeld en dat door deze uitspraak is uitgemaakt dat de ten adresse vermelde waterstaatswerken terecht op den staat zijn aangebracht.

In appellants memorie worden bedenkingen van tweeërlei aard geopperd.

In de eerste plaats betreffen zij de juistheid der gevolgde proces-orde. Appellant herinnert dat oorspronkelijk in het prov. reglement uitgezonderd werden de geoctrooieerde of geconcessioneerde werken, en dat die uitzondering in 1881 is vervallen. Daarna zou gehandeld zijn, alsof die uitzondering reeds van den aanvang af niet had bestaan, tengevolge waarvan hem 3 instantien voor reclame, nl. bij Burg. en Weth., bij den Raad en bij Gedep. Staten, zijn ontnomen.

In de tweede plaats wordt de bedenking gemaakt, dat de werken van geheel privaten aard zijn, waaromtrent gerefereerd wordt aan het betoog, vroeger met betrekking tot den staat van waterstaatswerken in Schoterland geleverd, en voorts de aandacht gevestigd 1o op het in afschrift overgelegd octrooi, welke acte niet is geïnterineerd, waarin noch van openbaarheid noch van eenige verplichting om schepen toe te laten sprake is, 2o op twee met den Staat der Nederlanden gesloten overeenkomsten omtrent de overbrugging der *Veenscheiding* bij Heerenveen ten dienste van

den Staatsspoorweg en omtrent het recht van vaart uit de haven van het station te Heerenveen op de Veenscheiding, waardoor de Staat toenmaals dus zou hebben erkend dat de vaart was van privaten aard.

Appellant zegt ten slotte in zijne memorie, dat de reeds in de zaak van den staat der werken van Schoterland gevallen beslissing hem bekend is, maar hij niettemin meende van zijn recht van appel gebruik te mogen maken, en dat hij tevens zeer gaarne zoude zien, dat een fout, in het Kon. besluit van 15 Nov. 1883 n°. 19 voorkomende, in de thans door Z. M. te nemen beslissing werd hersteld, in zooverre in dat besluit vermeld staat dat de Veenscheiding *niet* aan hem en zijn broeder behoort en dit zelfs door hen zou zijn erkend, wat onjuist is en ook in strijd met de beweringen, in de vroegere zaak gevoerd.

III. het beroep van *den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor de provinciën Noordbrabant en Limburg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij is vernietigd een besluit van voornoemden inspecteur van* 18 *Januari* 1884, *tot afkeuring van het gebouw der openbare lagere school te Heusden.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij schrijven van 5 Augustus 1884 n°. 2563, Afd. O., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Noordbrabant en Limburg en door den schoolopziener in het district Tilburg tegen een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant van 5 Juni ll. G. n°. 153, 2e afd., waarbij vernietigd is de uitspraak van voornoemden inspecteur van 18 Januari bevorens, tot afkeuring van het gebouw der openbare lagere school te Heusden.

Deze uitspraak was gegeven op grond dat de school schadelijk is voor de gezondheid, om de volgende redenen:

1°. dat de lucht in het schoollokaal, bij gebreke van elk middel van ventilatie, zeer bedorven is, welk gebrek bevorderd wordt door den vochtigen toestand der muren, de lage verdieping (3.70 M.), de opeenhooping van pl. min. 100 kinderen en door de berging van kleederen in het lokaal;

2°. dat de deur van het schoollocaal zonder portaal of eenige afscheiding in onmiddellijke verbinding is met de buitenlucht, bij slecht weder, vooral des winters, tot schade der gezondheid der schoolgaande jeugd en onderwijzers, daar wind, regen en sneeuw bij het openen der deur onmiddellijk het lokaal binnendringen;

3°. dat de verwarming door gewone kachels ondoelmatig èn onvoldoende is; verschillende kinderen toch zitten veel te dicht bij de kachels, terwijl bij eenigszins strenge koude het grootste lokaal niet voldoende verwarmd kan worden;

4°. dat de vensters óf geene voldoende sluiting hebben óf niet kunnen worden geopend. De school, in 1828 gebouwd, heeft blijkbaar sedert de stichting de noodige herstellingen gemist;

5⁰. dat de privaten voor kinderen van beiderlei geslacht buiten toezicht zijn van den onderwijzer en zonder deur;

6⁰. dat sommige kinderen tegen de vochtige muren en tochtige ramen zijn geplaatst;

7⁰. dat de voldoende afstand tusschen den werkmuur en de voorste banken ontbrak (eenige kinderen zaten op 0.50 M., anderen op 1 M. afstand);

8⁰. dat de verst afzittende kinderen in het grootste lokaal niet op den werkmuur kunnen zien en dat op vele banken op minder heldere namiddagen voldoende licht ontbreekt om te lezen. Een donkere zoldering (er is geen plafond) en het onregelmatig invallen van het licht werken ten deze met de opgenoemde gebreken zeer nadeelig op het gezichtsvermogen der leerlingen;

9⁰. dat voor de rijksnormaallessen behalve de benedenlokalen nog twee vertrekken boven worden gebruikt, het eene groot 4.35 M³. zonder verwarming, het andere in alle omstandigheden te klein groot 33 M³. en 10 M²., hetwelk door de plaatsing eener kachel aanmerkelijk in ruimte verliest;

10⁰. dat het lokaal naar zijn bescheiden oordeel niet in overeenstemming is te brengen met de voorschriften der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n⁰. 127).

Tegen deze uitspraak is de Gemeenteraad van Heusden in beroep gekomen bij Gedep. Staten van Noordbrabant; tegelijkertijd heeft genoemde Raad echter beproefd in het bestek der aan de school te verrichten werkzaamheden eenige veranderingen aan te brengen, ten einde aan des Inspecteurs bezwaren tegemoet te komen. Deze ambtenaar, daaromtrent gehoord, gaf echter bij brief van 1 April ll. n⁰. 58, aan het Gedep. College te kennen, dat er zijns inziens geen sprake kon zijn op zijne uitspraak terug te komen, vermits het aanbrengen der in het bestek genoemde veranderingen niet tegemoet komt aan de eischen die redelijkerwijze kunnen gesteld worden aan eene school, die aan de wettelijke voorschriften beantwoordt.

Daarop heeft op 1 Mei d. a. v. eene commissie uit Gedep. Staten, bijgestaan door den Hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat, het schoollokaal geinspecteerd. Deze laatste heeft toen de volgende beschrijving van het gebouw opgemaakt: „De openbare school te Heusden bevat twee schoollokalen, die onderling door een kleine deur met glazen paneel verbonden zijn. Beide lokalen zijn in directe verbinding met de buitenlucht.

De deuren, die tot de lokalen toegang geven, zijn gelegen op het zuidwesten.

De vorm van beide lokalen is ongunstig. De oppervlakte van het ééne lokaal is ruim, van het andere slechts even voldoende. Het eene lokaal is lang 6.74 M., breed 7.55 M., hoog, tusschen de zolderbalken, 3.75 M. De oppervlakte bedraagt derhalve 50.8870 M². en de inhoud, na aftrek der zolderbalken, 189.618 M³. Aannemende een inhoud van 3 M³. per leerling, zouden alzoo in dit lokaal kunnen geplaatst worden 63 leerlingen. Dit is echter wegens den gebrekkigen vorm en de wijze waarop de kachel geplaatst is niet mogelijk. Er zijn toch slechts 40 zitplaatsen en er is geene gelegenheid om meerdere schoolbanken te plaatsen. De afstand der schoolbanken tot den werkmuur bedraagt aan de eene zijde slechts 0.90 M., aan de andere zijde 1 10 M. Tijdens de opneming waren 39 leerlingen in dit lokaal aanwezig. De vloer van het lokaal is van hout en in goeden staat. De verlichting is zeer voldoende. Aan de

rechterzijde der leerlingen zijn twee groote vensters naast den ingang en aan de linkerzijde twee kleinere ramen. De zoldering is licht geschilderd.

Voor luchtververscbing zijn de bovengedeelten van al de ramen beweegbaar.

Het tweede lokaal is lang 12.05 M., breed 7.55 M., hoog tusschen de zolderbalken 3.75 M. De oppervlakte bedraagt derhalve 90.9775 M^2. en de inhoud, na aftrek der zolderbalken, 339.0516 M^3. Aannemende een inhoud van 3 M^3. per leerling, zouden alzoo in dit lokaal geplaatst kunnen worden 113 leerlingen. Tijdens de opneming waren 107 leerlingen in dit lokaal aanwezig. Volgens mededeeling van den hoofdonderwijzer bedroeg het aantal ingeschreven leerlingen voor dit lokaal 113. Op de schoolbanken waren slechts eenige plaatsen onbezet. Gelegenheid tot het plaatsen van meerdere banken is er niet. De doorgangen tusschen de banken zijn reeds veel te nauw. De afstand derzelven tot den werkmuur bedraagt 1.10 M. Twee tegenover elkander gelegen muren worden als werkmuur gebezigd. Dit is voor de onderwijzers, die, alzoo voor de klasse staande, elkander toespreken, hinderlijk.

De kachel is zeer ongunstig geplaatst. De verlichting is voldoende. Aan de eene zijde zijn vier groote vensters naast de deur, aan de andere zijde twee kleine ramen. Alle ramen zijn aan de bovenzijde beweegbaar. De zoldering is in licht kleur geschilderd. De vloer is van hout. De kleedingstukken der leerlingen worden aan kapstokken in het lokaal bewaard. Alleen aan den zuidoostelijken muur is eenigszins noemenswaardige vocht te bespeuren. De privaten en waterplaats zijn op de speelplaats. Afscheiding voor jongens en meisjes bestaat er niet. Vooral de waterplaats is gebrekkig. Toezicht op de privaten is uit de schoollokalen niet mogelijk.”

Gedep. Staten van Noordbrabant hebben, blijkens hun aan den Minister uitgebracht bericht, na dit onderzoek geen oogenblik geaarzeld om op de vraag, of het lokaal der openbare school te Heusden, met het oog op zijn tegenwoordigen toestand, als schadelijk voor de gezondheid behoort te worden afgekeurd, een ontkennend antwoord te geven. Bij besluit van 5 Juni 1884 G. n°. 153, 2e afd., hebben zij de uitspraak van den Inspecteur dan ook vernietigd. Na te hebben vooropgesteld dat de commissie uit hun midden het schoollokaal heeft moeten beoordeelen naar den toestand waarin het zich, tijdens het ingestelde onderzoek op 1 Mei jl., bevond, dus na de door het gemeentebestuur gemaakte veranderingen, overwogen zij, dat er met het oog op art. 5 der wet op het lager onderwijs, onder de gebreken, die den Inspecteur er toe geleid hebben, de school af te keuren, verschillende voorkomen, die van geen of althans van geringen invloed op de gezondheid der leerlingen kunnen zijn, bijvoorbeeld wat de wijze van verwarming, de inrichting der privaten, den afstand tusschen de banken en den werkmuur en de mindere geschiktheid van ’t locaal voor het geven van normaallessen aangaat. Om dergelijke redenen mag huns inziens een school niet worden afgekeurd.

Wat wijders de hoofdbezwaren van den Inspecteur betreft, namelijk „dat de lucht „in het schoollokaal zeer bedorven is, welk gebrek bevorderd wordt door den vochtigen „toestand der muren, de lage verdieping, de opeenhooping van pl. min. 100 kinderen „en door de berging van kleederen in het lokaal — en dat voorts de verst afzittende „kinderen in het grootste lokaal niet op den werkmuur kunnen zien en op vele banken „op minder heldere namiddagen voldoend licht ontbreekt om te lezen”, — daaromtrent

werd in het besluit van Gedep. Staten in hoofdzaak overwogen, dat in beide lokalen de oppervlakte en de inhoud voldoet aan de eischen, gesteld bij art. 17 van het Kon. besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n°. 41); dat voorts de commissie bij het onderzoek der school geen bedorven lucht heeft kunnen ontwaren, dat de houten vloer droog was en op slechts een klein plekje van den wand, in het grootste vertrek eenig vocht kon worden waargenomen, dat de zoldering licht grijs geschilderd is, dat de beide lokalen zeer doelmatig zijn verlicht door ramen, zoo ter linker- als ter rechterzijde van de leerlingen; dat het bovengedeelte dier ramen beweegbaar is en hierdoor op zeer gemakkelijke wijze in de luchtververschiug kan worden voorzien, terwijl van tocht niets kon worden waargenomen. Naar het oordeel van Gedep. Staten bestonden er dus geene voldoende termen, om de lokalen als schadelijk voor de gezondheid af te keuren, weshalve zij de uitspraak van den inspecteur vernietigden.

Van dit besluit van Gedep. Staten is in de eerste plaats de Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in beroep gekomen bij Z. M. Bij appellatoir adres van 28 Juni 1884 voert hij als gronden van dit beroep aan:

„1o. het bestreden besluit baseert zich niet op den toestand der school, zooals die „door den adressant op 18 Januari ll. is geconstateerd;

„2o. ten onrechte wordt de bevoegdheid van het geneeskundig Staatstoezicht tot „afkeuring van schoollokalen tot zeer enkele willekeurig gestelde redenen beperkt;

„3o. de door Gedep. Staten erkende gegrondheid der meeste redenen van afkeuring „en de gebleken wenschelijkheid tot een spoedig herstel der school, gevoegd bij het „erkende feit dat 113 (naar adressants ontvangen bericht 117) kinderen zijn opeenge„hoopt in een lokaal met slecht 339 M^3. inhoud, wettigen de afkeuring;

„4o. ten onrechte grondt zich het bestreden besluit op art. 4 der wet van 17 Augus„tus 1878 (*Stbl.* no. 127) en het daaruit voortgevloeide besluit van 4 Mei 1883 „(*Stbl.* n°. 41), alleen art. 5 der wet is in deze toepasselijk; doch ook voldoet het „afgekeurde lokaal niet aan de voorschriften van genoemd besluit, omdat, al mocht „ook aan art. 17 daarvan zijn voldaan, dan nog niet aanwezig is wat art. 18 voor„schrijft (cf. art. 10 en 15);

„5o. de Inspecteur constateert nogmaals, dat hij op 18 Januari ll. in de openbare „school te Heusden bevond: zeer bedorven lucht, onvoldoend licht, vochtige muren, „een hevige tocht bij het openen der deur . . . . . . hij neemt gaarne aan dat op „1 Mei — zijnde een stille, heldere en zonnige dag — toen het lokaal pas was „afgeverwd, — geen kunstmatige verwarming meer noodig was, er geen overkleederen „meer gedragen en in de school gehangen werden enz., die schadelijke toestanden „weinig of niet te bespeuren waren.”

Eindelijk vestigt app. er de aandacht op, dat de tusschen 18 Januari en 1 Mei door het Gemeentebestuur van Heusden gemaakte veranderingen, zich bepalen tot nieuwe vensterdorpels en lichtramen en het opverven der school, zoodat alleen aan punt 4 van zijne uitspraak *kan* zijn tegemoet gekomen.

Behalve genoemde Inspecteur, is ook de schoolopziener in het district Tilburg bij adres van 3 Juli ll. bij Z. M. van de resolutie van Gedep. Staten in beroep gekomen. Hij voert aan, dat in bedoeld schoollokaal de ruimte geheel onvoldoende is, hetgeen te meer bewezen wordt door het feit dat 60 kinderen plaats moeten vinden op 20

banken met 2 zitplaatsen, — dat de schadelijke omstandigheden, in het afkeurings-besluit geconstateerd, metterdaad in het lokaal bestaan, al mogen zij op een bepaalden dag, 1 Mei, onmerkbaar zijn geweest, — dat de veranderingen, na de afkeuring, in het lokaal aangebracht, geheel onvoldoende zijn en opzettelijk aan de kennisneming en beoordeeling der bevoegde machten zijn onttrokken, — dat het gemeentebestuur sedert 1874 de ongeschiktheid van het lokaal heeft erkend, o. a. door de gemeentelijke provinciale gesubsidieerde teekenschool te vestigen in het Roomsch Katholiek schoolgebouw en door f 4000 voor verbouwingskosten der openbare school op de begrooting voor 1883 uit te trekken, waarvan 30 pct. van Rijkswege door de gemeente is ontvangen, — dat het gemeentebestuur niet billijk handelt door aan het openbaar lager onderwijs het meest noodige te onthouden, op hetzelfde oogenblik dat het meent aanspraak te mogen maken op een uitgave van tonnen gouds van Rijkswege, te meer nu de Rijkssubsidie in de onderwijskosten, die niet vermeerderd zijn, besteed wordt en voldoende is om de jaarlijksche aflossing en rente der gemeentelijke schuld te voldoen, en reeds meer aan subsidie is ontvangen, dan de kosten der verbouwing bedragen, — en dat eene behoorlijke inrichting van het lager onderwijs een algemeen enge meentebelang is, wijl niet minder dan 154 kinderen de gemeenteschool bezoeken (de R. K. bijzondere scholen tellen samen pl. min. 210 leerlingen). Om al deze redenen verzoekt ook de schoolopziener vernietiging van het besluit van Gedep. Staten en handhaving van het afkeuringsbesluit.

Gedep. Staten van Noordbrabant, aan wie de adressen van Inspecteur en Schoolopziener door den Minister van Binnenlandsche Zaken om bericht en raad werden toegezonden, hebben in hun ambtsberichten van 10 en 24 Juli 1884 hun besluit verdedigd. Na ook hierin te hebben vooropgesteld dat het lokaal na de afkeuring veranderingen heeft ondergaan, trachten zij te betoogen, dat de grieven, die voornoemden Inspecteur tot afkeuring hebben kunnen leiden, *niet* of althans *niet meer* bestaan. De schoolkinderen toch hebben meer dan de bij de wet gevorderde ruimte, er is voldoende licht en er kan op doelmatige wijze in de luchtververschìng worden voorzien.

Gedep. Staten geven toe, dat de deur van een der vertrekken in onmiddellijke communicatie met de buitenlucht staat en de kleederen der kinderen in dat vertrek aan de kapstokken worden gehangen, doch deze toestand heeft h. i. de school van Heusden met honderden anderen gemeen, en bestaat daar trouwens sinds 1828, zonder dat de gezondheid der kinderen eenig nadeel heeft ondervonden; geen wonder dan ook, voegen zij er bij, dat die toestand met betrekking tot van ouds bestaande scholen, door het besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n°. 41) gewettigd wordt.

Wat verder de overige gebreken aangaat, deze betreffen volgens Gedep. Staten *niet zoozeer* de hygiène, als wel de paedagogie en ten aanzien van deze is niet de medicus maar de scholarchus de competente censor; wat deze derhalve aangaat, mogen zij op de beslissing der tegenwoordige zaak van geen invloed zijn, maar hebben zij gemeend er de aandacht van het gemeentebestuur van Heusden op te moeten vestigen en op verbetering aan te dringen, gelijk zij deden bij missive van 5 Juni 1884 G. n°. 153_a.

Burg. en Weth. van Heusden hebben vervolgens bij brief van 31 Juli ll. n°. 463

aan den Minister medegedeeld, dat zij, zonder in eene beoordeeling te willen treden der overwegingen van het aangevallen besluit, waaromtrent een lokaal onderzoek zou aantoonen dat de daarin vermelde feiten volkomen juist zijn, nog op een en ander willen wijzen, dat mogelijk op de beslissing van invloed kan zijn. Huns inziens is het voornamelijk de inhoudsruimte der school, die ten deze groot gewicht in de schaal legt en te oordeelen naar de middelen die worden te baat genomen, om het aantal kinderen zoo hoog mogelijk op te voeren, schijnt dit door de tegenpartij ook dal te worden begrepen. Het gemeentebestuur wijst er op, dat deze kunstmatige opdrijving het werk blijkt van het hoofd der school, gerugsteund door den district - schoolopziener. Twee feiten worden ten bewijze hiervan aangehaald, ten eerste, dat, nadat de Raad had besloten geene kinderen van buiten de gemeente op de openbare school meer toe te laten, het hoofd der school aan dit besluit geene uitvoering gaf voor zooveel betreft de kinderen uit de aangrenzende gemeente Oudheusden, zoodat deze door een politiebeambte uit het lokaal moesten worden verwijderd en, ten tweede, dat, ofschoon volgens de verordening geene kinderen beneden de 6 jaar kunnen worden aangenomen, het hoofd der school toch sommige ouders overhaalde hunne kinderen, die den leeftijd nog niet bereikt hadden, van de *bewaarschool* te nemen en hen naar de openbare school te zenden; ook dit moest door de politie worden verhinderd. Het aantal leerlingen bedraagt thans volgens de officieele schoollijst in het geheel 142.

Ten slotte geeft het gemeentebestuur aan den Minister te kennen, dat z. i. de districtsschoolopziener in zijn beroep niet-ontvankelijk zal dienen verklaard te worden als zijnde, volgens art. 5 al. 6 der wet, geen partij in de door Gedep. Staten genomen beslissing.

Nadat dit beroep bij de Afd. voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, is vooreerst ingekomen eene memorie van den Raad der gemeente Heusden, waarin ten stelligste wordt ontkend, dat aan het lokaal eenig euvel aanwezig is, dat als schadelijk voor de gezondheid zou kunnen worden aangemerkt. Ook volgens den Raad is het kardinale punt in deze de ruimte van het schoolgebouw en hij poogt uit de cijfers (die reeds bij vermelding van het rapport van den Hoofdingenieur in dit verslag zijn opgenomen), nader aan te toonen, dat die ruimte volgens de wettelijke voorschriften voldoende is. Alleen dient, wat dit punt betreft, nog te worden medegedeeld, dat thans in het eerste schoollokaal met een inhoud van 189.618 M^3. (en waarin volgens rapport van den Hoofdingenieur, aannemende een inhoud van 3 M^3. per leerling, 63 leerlingen geplaatst zouden kunnen worden) zich bevinden 38 leerlingen en dat in het tweede met een inhoud van 339.0516 M^3., (waarin volgens bovengenoemd rapport volgens dezelfde berekening 113 kinderen zouden geplaatst kunnen worden) thans volgens de officieele schoollijsten 104 leerlingen zouden zijn.

Ten slotte wordt in het kort nog volgehouden de reeds in het bericht van Burg. en Weth. van Heusden van 31 Juli ll. voorkomende bewering, dat geene middelen ongebruikt worden gelaten, om het aantal kinderen zoo hoog mogelijk op te voeren.

Verder is onder dagteekening van den 15en Augustus ll. aan den Raad van State overgelegd een memorie van den Inspecteur van het Genees kundig Staatstoezicht, eene nadere bestrijding behelzende van het besluit

van Gedep. Staten door adstructie der in het kort in het appellatoir adres aangegeven punten.

Vooreerst komt app. op tegen de manier van handelen, in deze gevolgd, dat nl. het gemeentebestuur sinds de afkeuring door hem app. op 18 Januari ll., verschillende veranderingen en verbeteringen in het schoollokaal heeft aangebracht, zoodat de commissie uit Gedep. Staten het lokaal beoordeelde zooals het zich op 1 Mei bevond. De Inspecteur meent, dat door een en ander inbreuk gemaakt is op de goede regelen bij ieder oordeel in hooger beroep geldende.

Verder betoogt app., dat in het besluit van Gedep. Staten ten onrechte een splitsing en beperking der bevoegdheid en der verplichting van het Geneeskundig Staatstoezicht tot afkeuring van schoollokalen gevonden wordt. Dit stelsel is z. i. in lijnrechten strijd met art. 5 der wet op het lager onderwijs, waarbij de wetgever heeft gewild dat het geneeskundig Staatstoezicht vrij zou zijn in zijn oordeel en terecht, omdat in elk bijzonder geval alle *bijkomende omstandigheden* in aanmerking moeten worden genomen.

App. wijst er vervolgens op *dat* ook volgens het oordeel van Gedep. Staten "de redenen in het besluit van den adressant tot afkeuring der school (behalve de redenen 1 en 8) gegrond zijn en dat de wenschelijkheid tot een spoedig herstel der school is gebleken;" en dat ook door Gedep. Staten geconstateerd wordt dat niet minder dan 113 (volgens den schoolstaat 117) kinderen plus het onderwijzend personeel zijn opeengehoopt in een lokaal van slechts 339.0516 M^3. inhoud. Deze omstandigheid, gevoegd bij de overige, wettigt z. i. zeer zeker de afkeuring.

Wijders vestigt de Inspecteur er de aandacht op, dat in het bestreden besluit van Gedep. Staten een beroep voorkomt op het uit art. 4 der wet op het lager onderwijs voortgevloeid Kon. besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n⁰. 41) doch dat z. i. *niet* art. 4, maar alleen art. 5 dierzelfde wet toepasselijk is. Trouwens ware art. 4 in deze ook al van toepassing, ook in dat geval zou het schoollokaal dienen te worden afgekeurd. Immers, aannemende, zoo vervolgt de inspecteur, dat er 113 kinderen in het lokaal met een inhoud van 339,0516 M^3. vereenigd zijn, dan is de inhoud wel juist voldoende naar art. 17 van gezegd besluit, doch dan is aan de voorwaarde van art. 18 niet voldaan. Dit artikel toch eischt, dat er voldoende middelen van verwarming en luchtverversching in het schoollokaal moeten zijn aangebracht en in de school te Heusden is een en ander niet aanwezig én wegens gebrek aan ruimte én door dat middelen van luchtverversching in den zin van art. 15 geheel ontbreken; immers de art. 10 en 15, beiden in art. 18 toepasselijk verklaard, schrijven uitdrukkelijk voor, dat in het schoollokaal moeten zijn aangebracht lichtramen met beweegbaar bovengedeelte (art. 10) *en* voldoende middelen van ventilatie (art. 15), een bewijs zijns inziens dat lichtramen met beweegbaar bovengedeelte geen middelen van ventilatie zijn in den zin van het besluit.

Daarbij komt, zoo voegt de Inspecteur er nog bij, dat in het groote lokaal, als de kachel staat, slechts 47 banken (elke bank met 2 zitplaatsen) kunnen geplaatst worden, zoodat van de 113 of 117 in dat lokaal vereenigde kinderen, de meerderheid gezeten is ten getale van 3 op een bank voor 2; iets wat, zoowel uit een hygiënisch als uit een zedelijk oogpunt onverantwoordelijk is niet alleen, doch tevens in strijd met de artikelen 13 en 18 van meergenoemd besluit.

App. komt er nogmaals op terug, dat tijdens zijn onderzoek op 18 Januari ll. de lucht in de lokalen zeer bedorven, het licht aldaar hoogst onvoldoende en de muren zeer vochtig waren. Gaarne neemt de Inspecteur aan, dat op 1 Mei, een zonnige heldere dag, toen de muren pas overgeverfd waren, geen kunstmatige verwarming meer plaats had, noch bovenkleederen in de school hingen, die omstandigheden niet zoo in het oog vielen als anders wellicht ware geschied. Ten slotte herhaalt hij, dat de aangebrachte veranderingen in de school bestaan in nieuwe vensterdorpels, vensterramen en het opverven van de school, zoodat alleen ten aanzien van punt 4 van het afkeuringsbesluit verbetering kan zijn ontstaan.

De heer SASSEN, schoolopziener in het district Tilburg, treedt op als belanghebbende en voert eenige gronden aan ter ondersteuning van het beroep.

Hij geeft verder nog eenige inlichtingen op tot hem door den president en de leden der afdeeling gerichte vragen.

IV. het beroep van *K. J. van Riesen te Grouw, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij hij vervallen wordt verklaard van het lidmaatschap van den gemeenteraad van Idaarderadeel.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging van 3 Augustus 1884, n⁰. 9, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, missive van 7 Augustus d. a. v. n⁰. 3330 Afd. B. B., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, ingesteld door K. J. van Riesen, te Grouw, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij hij van het lidmaatschap van den Raad der gemeente Idaarderadeel vervallen wordt verklaard.

Uit de stukken blijkt, dat in de maand Maart van dit jaar door den heer J. G. Visser, houthandelaar te Grouw, bij den gemeenteraad van Idaarderadeel tegen den heer Van Riesen, lid van dien Raad, nu appellant, eene klacht wegens overtreding van art. 24 der gemeentewet werd ingediend en de toepassing van art. 26 dier wet werd verzocht. De overtreding bestond volgens de ingediende klacht hierin, dat de heer Van Riesen, lid van den gemeenteraad, als houthandelaar, hout zou hebben geleverd:

a. voor de verbouwing van de school te Idaard;

b. voor de herstelling van de brug te Wartena; en

c. voor de gemeentewerken te Grouw.

De loop der zaak en de behandeling dezer klacht bij den gemeenteraad kan blijken uit het appellatoir adres, volgens 't welk door den gemeenteraad uit zijn midden eene commissie werd benoemd, ten einde de uitvoerders van de door den heer Visser in zijne klacht genoemde werken, te hooren.

Deze hebben daarop verklaard en met hunne handteekeningen bekrachtigd:

1⁰. dat zij in 1883 wel hout van den heer Van Riesen hebben gekocht, maar dat

zij er dien heer nooit bijgezegd hebben, dat dit hout ten behoeve van de gemeente gebruikt zou worden;

2⁰. dat de heer Van Riesen door die levering op geenerlei wijze eenige verantwoordelijkheid jegens de gemeente had, maar dat de levering van hout en materialen tusschen hem en de aannemers of timmerlieden heeft plaats gehad; en

3⁰. dat er tusschen den heer Van Riesen en hen geen contract bestond, waardoor de eerste op eenigerlei wijze geacht kon worden medeleverancier aan de gemeente te zijn.

Door deze overwegingen geleid werd de klacht door den gemeenteraad ongegrond geoordeeld.

De heer Visser wendde zich vervolgens op nieuw tot den gemeenteraad en bracht zijne bezwaren bij Gedep. Staten van Friesland, die hierop het gemeentebestuur hebben gehoord.

Op nieuw werd in de vergadering van den gemeenteraad over dit onderwerp rapport uitgebracht. In dit nader rapport werd er o. a. op gewezen, dat levering op keur door den heer Van Riesen nimmer plaats had; dat alles, zoodra het uit het houtstek of van den molen was weggevoerd, voor rekening van den kooper was; dat de balken steeds voor rekening van de onderscheidene timmerlieden op den molen van den heer Van Riesen in zoodanige afmetingen werden gezaagd als zij dachten voor het een of ander werk noodig te hebben, zoodat b.v. het eene deel van een balk voor een particulier en een ander deel voor een gemeentewerk werd gebezigd.

Ook wordt in dit rapport de meening bestreden, dat het tot de zaak iets afdoet, dat het raadslid Van Riesen tevens lid is van de bouwcommissie, aangezien de gemeentewet in dit opzicht tusschen de leden van den gemeenteraad geen onderscheid maakt.

Nog wordt in dit rapport eene vergelijking gemaakt tusschen de aanhangige zaak en de beslissing, die in 1872 is gevallen en waarbij een lid van den gemeenteraad van Harlingen wegens overtreding van art. 24 der gemeentewet van zijn lidmaatschap vervallen is verklaard.

Volgens het rapport staan deze gevallen niet gelijk. Immers, het bedoelde Harlinger raadslid had zich jegens den aannemer van een gemeentewerk, 't welk bij openbare aanbesteding was gegund, tot levering van het daarvoor benoodigde hout verbonden, waardoor werd verstaan hout overeenkomstig de afmetingen bij het bestek voor dat werk bepaald, en onder verplichting zijnerzijds om voor de deugdelijkheid daarvan in te staan in dier voege, dat bij afkeuring ander hout door hem zou worden geleverd. Daarentegen zou uit de verklaringen van de uitvoerders der gemeentewerken en uit die van den heer Van Riesen zelven blijken, dat hier noch van een contract, noch van terugneming bij afkeuring der materialen sprake was.

Ten slotte wordt in dit rapport de vraag gesteld of bij het indienen der klacht wel steeds de behartiging der gemeentebelangen op den voorgrond heeft gestaan dan wel of hier ook soms aan een te ver gedreven concurrentiegeest moet worden gedacht.

Op deze gronden werd door den gemeenteraad aan Gedep. Staten geadviseerd aan de ingediende klacht geen gevolg te geven.

In hunne vergadering van 19 Juni jl. hebben Gedep. Staten het raadslid, nu app., in zijn belang gehoord. Van het in die vergadering verhandelde is een relaas opgemaakt en bij de stukken overgelegd. Volgens dit relaas werd door het in zijn belang gehoorde raadslid verklaard, dat hij aan den aannemer van de verbouwing der school te Idaard ten behoeve van dat werk balken verkocht en geleverd heeft, zich wel bewust zijnde, dat bedoeld hout voor gemeld werk was bestemd; dat hij zulks *moest* weten, omdat die balken moesten worden gezaagd op de bij het hem bekende bestek bepaalde maten;

dat ook de timmerman, belast met de vertimmering van de brug te Wartena, met hem over de levering van een balk heeft gesproken, maar dat hij daarop ziek geworden, van de aflevering niets bemerkt heeft; dat hij later enkel heeft opgemerkt, dat bedoelde balk bij de brug lag; dat hij niet met zekerheid kan zeggen, of er nog meer hout aan die brug is geleverd, naar hij meent alleen nog enkele dekplanken;

dat hij eveneens wel hout heeft geleverd aan den timmerman, belast met het onderhoud der gemeente-eigendommen te Grouw, doch dat hij in den regel niet weet voor welke werken die timmerman het bij hem gekochte hout moet gebruiken, zelfs niet of het verbruikt zal worden aan eigendommen van de gemeente dan wel aan die van particulieren;

dat hij opzichtens de levering van hout aan den schoolbouw te Grouw enkel aan den aannemer heeft gezegd: „daar liggen de balken, die kunt ge krijgen";

dat deze daarop het hout aan zijn, d. i. des appellants molen op de bij het hem bekende bestek bepaalde maten heeft doen zagen, waarop hij het afleverde, wetende dat het voor dat gemeentewerk bestemd was;

dat hij wel is waar als lid der bouwcommissie zoude kunnen worden geroepen om bouwmaterialen in geval van verschil tusschen aannemer en opzichter te keuren, maar dat hij voor dat keuren heeft bedankt, omdat door den heer Visser tegen het leveren en inzonderheid tegen het door hem keuren van houtwerk oppositie werd gemaakt;

dat hij zich dientengevolge steeds heeft onthouden van de keuring van alle mogelijke materialen, niet alleen van *hout* maar ook van steen enz.; dat hij slechts eenmaal als lid der bouwcommissie heeft medegewerkt tot de opneming van een werk, nl. de finale opneming van de school te Idaard en eindelijk, dat de risico van al hetgeen door hem geleverd wordt voor den aannemer is.

Bij hun besluit van 23 Juni 1884, n°. 13, 2e afd., hebben Gedep. Staten ambtshalve, overeenkomstig art. 26, 3e lid, den heer K. J. van Riesen vervallen verklaard van zijn lidmaatschap van den gemeenteraad van Idaarderadeel.

Gedep. Staten overwogen daarbij, wat de daadzaken betreft, dat door het raadslid Van Riesen hout is geleverd aan den aannemer van den schoolbouw te Idaard, wetende, dat het daarvoor bestemd was, terwijl hij verklaart, dat hij dit *moest* weten, omdat het benoodigde hout aan *zijn* molen werd gezaagd op de maten voorgeschreven bij het hem bekende bestek;

dat de aannemer van het werk aan de brug te Wartena wel met hem over de levering van een balk heeft gesproken, maar dat hij daarop ziek is geworden en in allen gevalle toen niet wist, dat die balk voor de brug te Wartena was bestemd, terwijl de levering van den balk toen geheel buiten hem om, tijdens zijne ziekte

geschied, verklarende hij verder, dat hij later dien balk wel bij het werk heeft zien liggen, doch niet weet of er meer hout aan die brug is geleverd;

dat hij wel hout heeft geleverd aan den timmerman, belast met het onderhoud der gemeente-eigendommen te Grouw, doch dat hij in den regel niet weet, voor welke werken die timmerman het bij hem gekochte hout moet gebruiken, zelfs niet of het zal worden verbruikt aan eigendommen voor de gemeente, dan wel aan die van particulieren;

dat hij omtrent den schoolbouw te Grouw eene evenvolledige als afdoende verklaring, de bekentenis van het feit bevattende, heeft gegeven als hierboven omtrent den schoolbouw te Idaard is vermeld; dat hij wel is waar aan de zaak eene andere beteekenis wenscht te geven door de verklaring als zoude hij aan den aannemer gezegd hebben: „daar liggen de balken, die kunt gij krijgen", maar dat die voorstelling, daargelaten hare aannemelijkheid in de beteekenis, welke het gehoorde raadslid daaraan wenscht gegeven te zien, in het wezen der zaak geene verandering brengt, omdat in ieder geval die balken aan zijn molen op maat gezaagd, volgens het hem bekend bestek, voor het genoemde werk werden afgeleverd;

dat hij niet ontkent de aan het lidmaatschap der bouwcommissie verbonden verplichting tot keuring van materialen, zoodat hij zou kunnen worden geroepen hout te keuren, dat door hem zelf was geleverd, maar dat hij zich aan die keuring zou hebben *onttrokken*, hoewel hij lid der commissie bleef, toen hij vernam dat de heer Visser daarvan een grief maakte en ook daaruit een argument putte om hem van zijn lidmaatschap van den Raad vervallen te doen verklaren, en dat hij op de tot hem gerichte vraag, hoe het ten deze gelegen was, vóórdat het aangeduide beklag hem bekend werd, heeft erkend, dat hij als lid der bouwcommissie gefungeerd heeft bij de eindopneming van het werk van den schoolbouw te Idaard, waaraan hij hout had geleverd, wetende dat het voor dat gemeentewerk bestemd was.

Wat de toepassing van de wet betreft overwogen Gedep. Staten, dat deze feiten voldoende en naar vereisch van rechten aantoonen en bewijzen de door art. 24 van de gemeentewet gewraakte middellijke levering door een raadslid ten behoeve van de gemeente.

De uitspraak van Gedep. Staten, dd. 23 Juni 1884, is den heer Van Riesen, blijkens diens adres, ten dezen door Gedep. Staten niet weersproken, den 25 Juni d. a. v. ter hand gesteld.

Overeenkomstig art. 26, 4e lid, der gemeentewet is hij daarvan bij den Koning in hooger beroep gekomen. Het appellatoir adres is gedagteekend 7 Juli 1884, en blijkens den daarop afgedrukten stempel op den 9 Juli d. a. v. aan het Kabinet des Konings ontvangen.

App. betoogt in zijn adres, wat de daadzaken betreft, die in de resolutie van Gedep. Staten zijn vermeld, dat het voor hem niet meer dan eene, zij het dan ook soms vrij zekere *veronderstelling* en niet eene *bepaalde wetenschap* kon zijn, dat het door de onderscheidene aannemers van hem gekochte hout ten behoeve van de gemeente zou worden gebruikt, omdat die aannemers te allen tijde vrij waren het hout te gebruiken waarvoor zij het dienstig achtten.

Die aannemers bovendien kregen niet alleen hout van hem, maar ook wel van

andere leveranciers. App. kan zich niet voorstellen, dat het de bedoeling van den wetgever kan zijn geweest in art. 24 der Gemeentewet een zin te leggen, zoo als thans door Gedep. Staten van Friesland is gedaan. Immers door eene dergelijke wetsuitlegging worden de belangen der gemeente niet *gebaat*, doch wel *benadeeld*.

De aannemer onderzoekt bij wien hij het goedkoopst materialen kan bekomen, zoo hij hierin beperkt was dan zou dit ten gevolge hebben, dat door hem tot een hooger bedrag werd ingeschreven en zou niet hij maar de gemeente worden benadeeld. Voor geïsoleerde plaatsen, waar niet meer dan ééne houtzaak is gevestigd, zou dit bezwaar nog meer gelden.

Voorts wordt er door app. op gewezen, dat in het Kon. besluit van 15 September 1872, n°. 8, de vervallen-verklaring is gegrond op de omstandigheid, dat er een contract bestond, waardoor het raadslid geacht kon worden middellijk aan de levering te hebben deelgenomen, waarvan hier geen sprake kan zijn.

Ten onrechte wordt verder, volgens app., door Gedep. Staten nog al waarde gehecht aan zijn lidmaatschap der bouwcommissie, waarmede echter in dezen geen rekening mag worden gehouden.

Op een punt, zegt app., hebben Gedep. Staten hem bij zijn verhoor verkeerd begrepen.

Het is nooit zijne bedoeling geweest om zich te *onttrekken* aan de verplichtingen, die ingevolge de Gemeentewet op hem als raadslid rusten, of die hij als lid der bouwcommissie had te vervullen. Hij heeft enkel te kennen willen geven en ook gezegd, dat hij zich tegenover den aannemer aan de verantwoordelijkheid voor de keuring der materialen had onttrokken om zoodoende in alle opzichten vrij jegens de gemeente te zijn.

App. is ten slotte van oordeel, dat het voor een ingezetene die een zaak heeft als hij, onmogelijk is het lidmaatschap van den Gemeenteraad te bekleeden, zonder in strijd te handelen met den eed of de belofte bij de aanvaarding der betrekking afgelegd, wanneer althans aan art. 24 der Gemeentewet eene uitlegging wordt gegeven als door Gedep. Staten van Friesland is gedaan.

Gedep. Staten, op het appellatoir adres gehoord, schrijven in hun bericht van 15 Juli 1884, no. 17, 2e afd., dat de commissie uit den Gemeenteraad, die de zaak heeft onderzocht, haar min of meer als een *casus pro amico* heeft opgevat. Hun college daarentegen, eenmaal van de zaak gesaisisseerd, heeft zich uitsluitend op wettelijk standpunt geplaatst.

Naar het oordeel van Gedep. Staten bevatten de antwoorden van het gehoorde raadslid omtrent de leveringen van hout voor den schoolbouw te Idaard en dien te Grouw, eene volledige bekentenis van de geincrimineerde feiten.

App. wil het thans doen voorkomen, als of de bestemming van het hout voor hem slechts *onderstelling*, geen *wetenschap* kon zijn.

Met zijne houding bij het verhoor, zeggen Gedep. Staten, is die bewering niet te rijmen. Toen erkende hij niet alleen de *wetenschap*, maar voegde er zelfs bij, dat hij de bestemming van de levering *moest* weten, zoodat hem de wetenschap niet *kon* ontbreken.

Naar aanleiding van de bewering dat het kan gebeuren, dat een stuk hout voor

een gemeentewerk bestemd, aan iets anders wordt verbruikt, vragen Gedep. Staten welke beteekenis en kracht die bewering in *dit* geval kan hebben, waar het bestelde hout inderdaad aan het gemeentewerk werd geleverd en verbruikt.

Bovendien werd het hout voor de scholen te Idaard en te Grouw aan des appellants molen op de bij de bestekken voorgeschreven maten gezaagd. De houtzager-leverancier wist alzoo zeer bepaald, welke bestemming dit hout had. Bij het verhoor heeft hij dit gewichtig en afdoend feit dan ook met zoovele woorden erkend.

Gedep. Staten betoogen voorts, dat appellants bewering omtrent de mogelijkheid, dat het gemeentebelang niet *gebaat* maar wel *benadeeld* zou worden, niets ter zake afdoet. De wetgever heeft alle conniventie tusschen raadsleden en leveranciers willen uitsluiten, ook dan zelfs als misschien in eenig geval het raadslid, tevens leverancier der gemeente, voordeeliger voorwaarden aanbood dan een ander.

De juiste door den wetgever aangenomen regel is deze, dat het raadslid volkomen vrij en onafhankelijk moet zijn tegenover allen, die aan de gemeente leveren. Die onafhankelijkheid gaat licht te loor, indien het raadslid zelf als leverancier optreedt.

Aan het slot van hun advies houden Gedep. Staten vol, dat het lidmaatschap van de bouwcommissie appellants leveringen nog bedenkelijker maakt, aangezien zoodanig raadslid geroepen kan worden om zijne eigene leveringen te beoordeelen en te keuren.

Nadat het beroep bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur was aangebracht zijn alsnog bij haar ingekomen:

eene verklaring van J. K. Musch, gemeente-architect van Idaarderadeel, dd. 10 Aug. 1884, luidende:

„dat door den heer K. J. van Riesen, houthandelaar te Grouw, tijdens zijn lidmaatschap van den Raad der gemeente Idaarderadeel, nimmer eenige materialen te mijner goedkeuring zijn aangeboden voor *zijne* rekening"; en

eene memorie van den heer J. G. Visser te Grouw, waarin hoofdzakelijk wordt te kennen gegeven, dat hij wel een door getuigen onderteekend stuk zou kunnen overzenden, waaruit blijkt, dat de houtwaren direct van des appellant's molen naar en in de gebouwen wordende school zijn vervoerd; dat het hier geen personeele kwestie is, maar enkel de vraag of art. 24 der Gemeentewet uitgevoerd en nageleefd moet worden; dat hier ook geen sprake is van lage prijzen door den leverancier gesteld ten behoeve van den aannemer, 't geen eerstens met het feit niets te maken heeft en 't geen voorts wel allerminst blijkt uit de rekeningen ten laste van de gemeente Idaarderadeel, en dat de app. het ongepaste van zijne positie inziende dadelijk na de aanklacht voornemens scheen om voor het lidmaatschap der bouwcommissie te bedanken, maar dat de Gemeentewet ten dezen tusschen de leden van den Gemeenteraad geen onderscheid maakt.

V. het beroep van *D. Dobbe te 's-Gravenhage, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij de aan Dr. J. Riep en hem verleende vergunning voor de oprichtieg eener fabriek van chemicaliën is ingetrokken.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en

Nijverheid, bij schrijven van 7 Augustus 1884, n°. 56, Afd. H. en N., bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van Bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door D. Dobbe te 's-Gravenhage ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij de aan Dr. J. Riep en D. Dobbe verleende vergunning voor de oprichting eener fabriek van chemicalien is ingetrokken.

Bij besluit van 6/10 November 1882 hebben Burg. en Weth. van 's-Gravenhage aan de heeren Dr. J. Riep en D. Dobbe en hunne rechtverkrijgenden vergunning verleend tot het oprichten eener fabriek van chemisch technische artikelen achter de perceelen aan den Loosduinschen weg, kadaster sectie O. n°. 6198, onder de volgende voorwaarden:

1°. dat de schoorsteen der fabriek geheel van steen moet worden gemetseld en vrij en op zich zelf staande moet worden opgetrokken ter hoogte door de ambtenaren der bouwpolitie te bepalen;

2°. dat de fabriek uitsluitend voor de bereiding van die chemisch technische artikelen moet worden gebruikt, die niet voor ontploffing vatbaar zijn en geen gevaar of hinder veroorzaken, terwijl de chemicalien voor den handel in een afzonderlijk gebouw moeten worden geborgen;

3°. dat overigens de geheele inrichting moet worden daargesteld volgens de verordening regelende de bouwpolitie en onder toezicht en ten genoegen van de met hare toepassing belaste ambtenaren.

Met dat toezicht, waarvan sub 3°. de rede is, werd belast onder anderen de opperbrandmeester, waarom dezen dan ook een afschrift van genoemd besluit werd terhand gesteld.

Nadat die fabriek eenigen tijd in werking was geweest, rapporteerde genoemde ambtenaar aan het gemeentebestuur, dat er op 11 Maart 1884 des avonds te 8 uren brand in die inrichting ontstaan was, nadat de heer Dobbe persoonlijk (ofschoon vooraf gewaarschuwd) een hoeveelheid terpentijn en gesmolten lak wilde vermengen, toen deze nog te warm was voor die bewerking, tengevolge waarvan de bediende in het Gasthuis aan de bekomen wonden overleed en er ernstige vrees voor het leven van den heer Dobbe zelven ontstond, die tijdens het bericht van den opperbrandmeester (17 April 1884) zich nog in het Gasthuis bevond.

De opperbrandmeester had de zaak nader onderzocht en het was hem gebleken, dat de gestelde voorwaarden niet worden nagekomen. Immers na dit ongeval is het zijns inziens bewezen, dat de inrichting wel degelijk gevaar en hinder oplevert en dat de in de vergunning sub 2°. voorgeschreven afzonderlijke bergplaats voor de chemicalien zich slechts op een afstand van de fabriek van 2½ M. bevindt, waarin op 15 April onder meer geborgen waren pl. min. 10 vaten harst en eenige met pek, lak, olien enz., en dat verder in de fabriek een inrichting is aangebracht tot het bereiden van geest van ammoniak, zeer zeker behoorende tot de (door verhitting) ontplofbare chemicalien. Al deze redenen noopten den opperbrandmeester aan het Haagsche gemeentebestuur voor te stellen, de op 6 November 1882 verleende vergunning in te trekken, met bepaling van den tijd, waarop ook de inhoud van de fabriek en werkplaats moesten zijn verwijderd, te meer, daar de heer Dr. Riep, mede concessionaris en chemicus, opgehouden heeft lid der firma te zijn en de heer Dobbe,

handelaar in deze artikelen en geenszins deskundige, aan de buren gedurig aanleiding tot ongerustheid zou geven.

Het gemeentebestuur heeft toen over een en ander het advies ingewonnen van Dr. W. F. Koppeschaar, die in zijn missive van 23 April aan dit college, er op wijzende, dat de inrichting gevaar oplevert, dat de vergunning is overtreden, zoowel wat de bewaring der stoffen, als de plaatsing van den schoorsteen betreft, en dat het ongeval, waardoor brand is veroorzaakt, bewijst, dat het hoofd der fabriek geene technische kennis genoeg bezit, om bij gevaarlijke bereidingen gevaar te voorkomen, — mede tot intrekking der verleende vergunning adviseerde.

Daarop hebben Burg. en Weth. van 's Gravenhage bij besluit van 25/28 April l.l. n⁰. 1125/7, 3e afd., de vergunning ingetrokken op grond, dat wegens het niet nakomen der gestelde voorwaarden, reeds brand in de inrichting is ontstaan, zoodat de veiligheid der omliggende perceelen ernstig in gevaar wordt gebracht.

Daarop heeft Dobbe zich bij adres van 7 Mei 1884 tot Z. M. gewend, daarin verzoekende, dat hem de eenmaal gegeven vergunning op nieuw worde verleend. Wat het hem ten laste gelegde betreft, als zou hij de gestelde voorwaarden niet opgevolgd hebben, verklaart hij, wat den schoorsteen aangaat, zich onmiddellijk te zullen gedragen naar de aanwijzing der betrokken autoriteiten; dat verder, voor zoover hem bekend was, nooit ontplofbare stoffen aanwezig waren en dat mochten de autoriteiten sommige stoffen daaronder rangschikken, hij deze dadelijk zal verwijderen; dat ten slotte de brand te wijten was aan de onvoorzichtigheid van een knecht. In geen geval, zoo voegt hij er nog aan toe, is gevaar voor omliggende perceelen te duchten, te meer nu zijn zaak door het uittreden van Dr. Riep niet dien omvang zal hebben welken zij aanvankelijk bezat. Tegelijk met dit adres werd een verklaring van 3 bewoners van den Loosduinschen weg bij den Minister ontvangen, inhoudende, dat er bij hen geene bezwaren tegen de uitoefening van Dobbe's fabriekszaak bestaan.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, aan wie het adres om bericht en raad werd toegezonden, hebben den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in deze provincie, alsmede het gemeentebestuur van 's-Gravenhage gehoord.

Laatstgenoemd college deelt in zijn brief van 21 Mei 1884 n⁰. 1125/5/4267, 3e afd., aan Gedep. Staten mede, dat het beroep tempore utili is ingesteld, maar dat door Burg. en Weth. geen openbare kennisgeving van dat beroep is kunnen worden gedaan omdat Dobbe in gebreke is gebleven te voldoen aan het voorschrift van art. 15, 2e alinea, der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) om gelijktijdig met het komen in hooger beroep daarvan aan Burg. en Weth. kennis te geven. Burg. en Weth. voegen er nog bij, dat de voorname grond der intrekking ligt in het brandgevaar voor de omliggende perceelen.

De Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat wijst er in zijn brief van 1 Juli l.l. n⁰. 712 aan Gedep. Staten op, dat de vergunning, zooals ze in 1882 werd gegeven, zeer algemeen was en toch eigenlijk onnoodig, omdat zij alleen voor de bereiding van stoffen, die wel hinder of gevaar opleveren, vereischt wordt. Haar eigenlijke beteekenis zal men dan ook zijns inziens moeten leeren kennen uit de beschrijving der inrichting en de plattegrondteekening.

De Hoofdingenieur komt uit de vergelijking van deze stukken met de actueele

inrichting der fabriek, tot de conclusie, dat de fabriek niet overeenkwam met de plattegrondteekening en beschrijving, doch juist uit het feit, dat de fabriek reeds meer dan een jaar in werking was, nadat toch zeker op 1 Jan. 1883 de termijn voor de inwerkingstelling bepaald, zal zijn onderzocht of aan de gestelde bepalingen was voldaan, meent de Hoofdingenieur te moeten afleiden, dat het Gemeentebestuur in een en ander geen strijd met de vergunning zag, en in dit geval is het allerzonderlingst, dat men pas een jaar later ontdekte, én dat de plaatsing van den schoorsteen niet aan de voorwaarden beantwoordde, én dat ammonia te brengen is onder de voor ontploffing vatbare stoffen, wier bereiding verboden is. Trouwens, de Hoofdingenieur deelt niet in het gevoelen, dat de plaatsing van den schoorsteen met de vergunning in strijd zou zijn. Ook de strafrechter vond blijkens vonnis der arrondissements-rechtbank te 's Gravenhage van 29 Mei l.l. in de plaatsing van den schoorsteen geen afwijking van de gestelde voorwaarde. De Hoofdingenieur achtte het minder juist, dat ammonia tot de ontplofbare stoffen zou moeten worden gerekend, al betwijfelt hij dan ook of de bereiding zelve van deze stof is toegestaan. Dat ook in het pakhuis geene andere stoffen mogen worden geborgen, dan die, behoorende tot chemicalien voor den handel, kan de Hoofdingenieur evenmin in de vergunning lezen.

De Hoofdingenieur komt ten slotte tot het resultaat, dat, behoudens het geval van niet-ontvankelijk-verklaring, het intrekkingsbesluit moet worden vernietigd; dat dus de oorspronkelijke vergunning van kracht blijft, en dat aan de te nemen beslissing de opmerking moet worden toegevoegd dat ammoniabereiding onder die vergunning niet is begrepen, maar voor het inwerking houden van de daarop betrekkelijke toestellen een nadere vergunning noodig is.

Gedep. Staten van Zuid-Holland raden tot niet-ontvankelijk-verklaring omdat app. aan art. 15, 2e alinea, heeft verzuimd gevolg te geven. Wat de zaak zelve aangaat, meent ook dat college, dat het besluit van Burg. en Weth. ten onrechte genomen is; immers het intrekken eener vergunning is, zooals ook werd overwogen bij Kon. besluit van 16 Mei ll. n°. 16, een uiterste maatregel, waartoe eerst dan toevlucht moet worden genomen, wanneer de andere middelen, die de wet geeft, zijn uitgeput. Wat nu het niet-naleven der voorwaarden betreft, vereenigen Gedep. Staten zich met het gevoelen van den Hoofdingenieur. Ook zij meenen derhalve, dat de afwijking van de voorwaarden hoogst twijfelachtig is, te meer, daar, voegen zij er aan toe, wat de plaatsing van den schoorsteen aangaat, app. zich blijkens zijn adres volkomen bereid verklaart, zich naar de aanwijzingen, hem nader door de bouwpolitie te geven, te gedragen.

De heer DOBBE licht zijn beroep nog kortelijk toe.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 1 *October* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 26 Augustus 1884, n°. 17, houdende beschikking op het beroep van *P. van Thiel, te Haarlem, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 15 *Mei* 1884, *waarbij aan E. A. de Raaij en L. Velleman vergunning is verleend tot het oprichten eener bewaarplaats van afval.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 362.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. van Thiel, te Haarlem, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 15 Mei 1884, waarbij aan E. A. de Raaij en L. Velleman vergunning is verleend tot het oprichten eener bewaarplaats van afval;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Augustus 1884, n^0. 51;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 22 Augustus 1884, n°. 42, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat sedert ruim een 30tal jaren in het perceel Bakenessergracht, n°. 41, kadaster sectie D, n^0. 1692, eene bewaarplaats van lompen en beenderen is gevestigd, alwaar handel in afval gedreven werd, aanvankelijk door A. Gomperts, later door L. Velleman en thans door dezen in gemeenschap met zijnen schoonzoon E. A. de Raaij;

dat appellant, in 1875 door aankoop eigenaar geworden van het aangrenzend perceel Bakenessergracht, n^0. 43, reeds in 1877 bij het Gemeentebestuur heeft geklaagd over den hinder, dien de inrichting veroorzaakte;

dat alstoen op last van het Gemeentebestuur de bergplaats is afgesloten, het dak is aangestreken en een luchtkoker van 8 meter hoogte is gemaakt;

dat appellant echter is blijven klagen over den hinder, dien het lompenmagazijn voor de omgeving opleverde, en dat, toen gebleken was, dat aan bedoelde inrichting nooit eene vergunning was verleend, Velleman en de Raaij zijn uitgenoodigd alsnog vergunning aan te vragen;

dat daaraan door hen is voldaan, en dat op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n^0. 95) belegde vergadering door appellant en andere naburen, deels schriftelijk, deels mondeling, bezwaren zijn geopperd tegen het toestaan der vergunning, hoofdzakelijk bestaande in de walgelijke uitdampingen, die bij het laden en lossen verspreid worden, en in de massa torren, waarmede appellant in zijne woning wordt geplaagd en die hij beweert, dat uit de beenderen der bewaarplaats afkomstig zijn;

dat Burgemeester en Wethouders daarop bij beschikking van 15 Mei 1884, n°. 18/100, de gevraagde vergunning hebben verleend, onder voorwaarde dat telkens wanneer het door Burgemeester en Wethouders wordt bevolen in het belang der openbare gezondheid, de vodden en beenderen door de verzoekers worden opgeruimd;

dat de beenderen uitsluitend in het gebouwtje aan de noordzijde van het perceel worden opgeslagen en nimmer tegen het aan de zuidzijde belendende perceel worden neergelegd, en dat in die bergplaats tegen den aan de oostzijde belendenden muur een éénsteens spouwmuur worde gezet en minstens 10 cM. van genoemden muur;

dat op de bergplaats van beenderen een luchtkoker worde geplaatst van 40 bij 40 cM. vierkant en minstens 8 meter boven den grond en dat deze later zoo noodig volgens aanwijzing worde verhoogd;

dat geen afval of iets van dien aard aan de openbare straat aanwezig zij en de straat voor de inrichting steeds rein en schoon worde gehouden;

dat appellant van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende, dat, daargelaten of niet de inrichting reeds is opgericht vóór het in werking treden van Ons besluit van 19 October 1852 (*Stbl.* n°. 185) de omstandigheid, dat de inrichting reeds meer dan 30 jaren heeft bestaan, de gelegenheid geeft om te beoordeelen, in hoever zij voor de omgeving hinderlijk is geweest;

dat nu tot 1877 geene enkele klacht dienaangaande bij het Gemeentebestuur is ingekomen;

dat toen eerst en wel door appellant klachten zijn geuit;

dat de bezwaren, aan de nabijheid van een lompenbewaarplaats verbonden, bekend zijn en dus appellant, toen hij in 1875 door aankoop eigenaar werd van het door hem thans nog bewoonde perceel, volkomen in staat was te beoordeelen, in hoeverre de daarnaast gelegen lompenbewaarplaats voor hem bezwaren opleverde;

dat hij desniettemin zich aldaar heeft gevestigd en dus destijds de thans aangevoerde bezwaren blijkbaar niet van overwegend belang geacht heeft;

dat het niet alleen niet is gebleken, dat de hinder, aan eene bewaarplaats als deze altijd in zekere mate eigen, sedert dien tijd is verergerd, maar integendeel op uitnoodiging van het Gemeentebestuur door den toenmaligen houder der bewaarplaats maatregelen zijn genomen om daaraan tegemoet te komen;

dat de bezwaren door Blommendaal ingebracht, die overigens op eenigen afstand van het lompenmagazijn woont en die eveneens daar is komen wonen, lang nadat aan diezelfde gracht de bewuste bewaarplaats was opgericht, en welke bezwaren hoofdzakelijk de belemmering betreffen in het verkeer vóór het lompenmagazijn, voldoende zullen worden gekeerd door de nakoming der door het Gemeentebestuur opgelegde voorwaarden;

dat wat betreft de klacht over de torren, in appellants woning gevonden, niet met zekerheid is aangetoond, dat zij uit de hierbedoelde bewaarplaats van afval voorkomen, veelmin dat daardoor aan appellant een zoo ernstige hinder wordt aangedaan, als volgens art. 11*c* der aangehaalde wet tot weigering der vergunning zou mogen leiden;

dat onder deze omstandigheden de ingebrachte bezwaren niet van zoo ernstigen aard zijn te achten, dat zij noodzakelijk zouden maken om voor Velleman en De Raaij de uitoefening van den door hen sinds meer dan dertig jaren in hetzelfde lokaal uitgeoefenden handel onmogelijk te maken;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden beschikking van het Gemeentebestuur van Haarlem, het daartegen door appellant ingestelde beroep te verklaren ongegrond, met bepaling dat de termijn, voor het in werking brengen der inrichting in het besluit van Burgemeester en Wethouders bepaald, wordt verlengd tot 1 Januari 1885.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 26 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 30 Augustus 1884, n°. 29, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, aan* 21/28 *December* 1883, *n*⁰. 59, 2ᵉ *afd., waarbij machtiging is geweigerd voor de uitvoering van werken aan de Noordnol van den polder Borssele.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 365.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep bij Ons ingesteld door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, van 21/28 December 1883, n⁰ 59, 2ᵉ afd., waarbij machtiging is geweigerd voor de uitvoering van werken aan de Noordnol van den polder Borssele;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Augustus 1884, n°. 52;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 25 Augustus 1884, n°. 4, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende dat, naar aanleiding van art. 80 van het Reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland (*Provinciaal Blad* 1871, n°. 91) op 19 November 1883 door den Dijkraad van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele is opgemaakt en vervolgens aan Gedeputeerde Staten van Zeeland is ingezonden eene omschrijving van werken tot onderhoud van de Noordnol, een stuk dijk hoog ruim 3.5 M. boven A.P., dat zich van den zeedijk

van den polder Borssele af, op het punt waar die polder aan den Van Citterspolder grenst, gedeeltelijk langs de daargelegen schorren, gedeeltelijk daarbuiten, in het geheel over eene lengte van 702 meter, zeewaarts uitstrekt;

dat die werken bestonden in het navolgende: het vernieuwen van 4797 M². rijsbeslag op de Noordnol, het leveren en in gemeld rijsbeslag verwerken van 1350 perkoenpalen, het vervletten naar gemeld rijsbeslag van 80 scheepston, elders liggenden Vilvoordschen steen, het leveren en verwerken van 241 M³. schorgrond;

dat de kosten dezer werken geraamd waren op f 5754.50;

dat Gedeputeerde Staten, overeenkomstig het advies van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, bij besluit van 21/28 December 1883, n⁰. 59, 2e afd., de bij art. 80 van het hiervoren aangehaalde reglement bedoelde machtiging tot voorbereiding van de uitvoering dier werken hebben geweigerd, behalve voor de vernieuwing van 384 M². rijsbeslag op den aan de Noordnol verbonden dwarsdam;

dat dit besluit berust op de volgende gronden:

„dat de instandhouding van het hoog boven het strand uitstekend lichaam van de „Noordnol over de geheele lengte van 702 Meter in het belang van de zeewering „of den oever des polders niet noodig is;

„dat toch de Noordnol ligt noordoost ten oosten, zuidwest ten westen en dus in „de richting van de stormstreek en zij derhalve geen beschutting tegen den golfslag „voor den achterliggenden dijk kan geven;

„dat, vermits de nol niet reikt tot den laagwaterrand, maar daarvan ongeveer „110 M. verwijderd is, zij ook niet kan strekken om afneming van het oevervak „tegen te gaan;

„dat daartoe zou worden vereischt het verlengen van de nol tot aan den laag„waterrand en het verdedigen van den kop door een onderzeesch oeverwerk; dat het „tot dat einde echter onverschillig is, of de verbinding met de onderzeesche ver„dediging door een hooge nol of door een laag strandhoofd plaats heeft;

„dat behoud van de Noordnol op hare tegenwoordige afmetingen bij voortduring „groote kosten zal vereischen, terwijl de vervorming en blijvende verdediging van het „zeeëinde als laag strandhoofd met geringe kosten zal kunnen geschieden;

„dat integendeel het doel (behoud van het strand en het nabijliggend voorland) „met minder kosten kan worden bereikt door de nol niet langer over hare geheele „lengte kunstmatig te verdedigen en, naarmate zij aan het zeeëinde door de natuur „wordt opgeruimd, op den grondslag van dezen voormaligen zeedijk een breed, sterk „en weinig blootgesteld strandhoofd aan te leggen, welk strandhoofd dan zou aan„sluiten aan het reeds aan het zeeëinde van de nol bestaande 60 M. lange strandhoofd, „waaraan later desvereischt eene onderzeesche verdediging kan worden aangesloten;

„dat alzoo behoud van de nol in den tegenwoordigen staat slechts voor zoover het „schor zich uitstrekt, derhalve over de eerste 350 meter lengte, als noodzakelijk kan „worden aangenomen;

„dat mitsdien de vernieuwing van groote hoeveelheden rijsbeslag op het lichaam „van de Noordnol, als een onnoodige uitgaaf, niet kan worden toegestaan, terwijl bij „belangrijke beschadiging aan het zeeëinde, de vervorming van de Noordnol tot een „strandhoofd zal dienen te worden in overweging genomen;

„dat uit het bericht van den hoofdingenieur blijkt, dat onder de voorgestelde „werken ook is begrepen de vernieuwing van 384 M². rijsbeslag op den dwarsdam „en dat het behoud van dezen lagen dam op de tegenwoordige afmetingen wenschelijk „moet worden geacht, vermits hij door zijne richting haaks op de stormstreek eenige „bescherming tegen afslag van den schorrand verleent";

dat van de beschikking van Gedeputeerde Staten door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele, daartoe door den Dijkraad gemachtigd, op grond van art. 145 van het hiervoren aangehaalde reglement, bij Ons beroep is ingesteld bij adres van 4 Januari 1884, waarin wordt aangevoerd:

dat het bestuur met den Dijkraad van oordeel is, dat de Noordnol eene allerbelangrijkste bescherming verleent aan den bovenoever van Borssele tot aan den hoek bij dijkpaal 41;

dat, wanneer die nol voor de helft wordt ingekort en vervangen door een strandhoofd, de vloedstroom veel minder tegenstand zal ontmoeten en derhalve met verdubbelde kracht den wal zal naderen en aanvallen;

dat de nol juist door hare hooge ligging den golfslag breekt; dat een laag strandhoofd veel minder waarde heeft;

dat de kosten van onderhoud der tegenwoordige bedekking van de nol kunnen ontgaan worden door het maken van steenglooiing;

dat het bestuur durft voorspellen, dat men zich de vervanging van de Noordnol te laat zou beklagen;

dat ook nog bij een adres van den dijkgraaf van den Van Citterspolder Onze tusschenkomst is ingeroepen tot behoud van de Noordnol in haren tegenwoordigen vorm, daar zij geacht wordt de voor dien polder gelegen schorren en de nabij de nol gelegen suatiegeul van den polder te beschermen;

Overwegende, dat de streek, waarheen de Noordnol gericht is, ongeveer het zuidwesten, niet uitsluitend kan gezegd worden de stormstreek te zijn, daar het toch bekend is, dat er ook wel stormen voorkomen, die uit andere streken waaien, zooals het westen en het noordwesten, en dat ook somtijds gedurende denzelfden storm de windrichting afwisselend is;

dat het dus niet als vaststaande kan worden aangenomen, dat de Noordnol wegens hare richting nooit eenige beschutting voor den achtergelegen zeedijk van den polder Borssele zou kunnen opleveren;

dat dan ook het nut van het behoud der nol in haren tegenwoordigen vorm niet eenstemmig door de geraadpleegde waterbouwkundigen wordt ontkend, dat toch de hoofdingenieur van den Rijkswaterstaat in het 11e district en de inspecteur in de 1e inspectie dat behoud wel nuttig achten;

dat behalve het geheel bestendigen van den tegenwoordigen toestand, waartoe de aanvrage van het bestuur der waterkeering strekt, in de stukken over deze zaak gewisseld twee andere denkbeelden zijn ter sprake gebracht, namelijk het eventueel vervangen van de buitenste helft der nol door een laag strandhoofd, welk denkbeeld in het besluit van Gedeputeerde Staten ontwikkeld wordt, en het behouden van de nol in haren tegenwoordigen vorm, maar met vervanging van het rijsbeslag, dat tot nu

toe; tot verdediging van de nol gebezigd is, door steenglooiing; dat evenwel voor het oogenblik geenerlei besluit is genomen, waardoor in geval van weigering der door het waterschapsbestuur gevraagde machtiging de uitvoering van een dezer twee denkbeelden zou zijn verzekerd, zoodat die vergunning voorshands enkel zou te weeg brengen, dat het gewone onderhoud van de Noordnol werd nagelaten;

dat hiervan waarschijnlijk het gevolg zou zijn, dat de nol niet juist aan het zeeeinde zou worden opgeruimd, zooals bij het besluit van Gedeputeerde Staten schijnt te worden aangenomen, maar op verschillende punten, ook meer landwaarts, zwaar zou worden beschadigd, zoodat aanzienlijke uitgaven tot herstel der schade zouden noodig zijn, tenzij die schade onhersteld werd gelaten, hetgeen gevaar voor den zeedijk zou kunnen doen ontstaan;

dat, aangenomen dat de handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten zou leiden tot uitvoering van hun denkbeeld op de wijze in het besluit aangewezen, ook dan in den eerstvolgenden tijd het onderhoud van de nol zou worden achterwege gelaten en dus dezelfde gevolgen zouden te wachten zijn, die zoo even zijn beschreven;

dat het in deze omstandigheden niet geraden zou zijn de door Gedeputeerde Staten uitgesproken weigering der door het waterschapsbestuur verlangde machtiging te handhaven;

dat evenwel volgens het eenparig gevoelen van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat en van den Inspecteur in de 1e inspectie in ieder geval onnoodig zijn de ontworpen vernieuwingen van rijsbeslag, voor zooveel betreft de op de noordwestzijde der nol meest binnenwaarts gelegene 1670 M². van de in de omschrijving bedoelde vakken, zoodat de oppervlakte te vernieuwen rijsbeslag is te verminderen met 1670 M²., en dus terug te brengen tot 3127 M²., waardoor met evenredige vermindering van de te bezigen hoeveelheid grond, perkoenpalen en steen, de kosten der werken worden verminderd tot f 3751;

Gelet op het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland, goedgekeurd bij Ons besluit van 31 Juli 1871, n⁰. 21, afgekondigd in het *Provinciaal Blad* van Zeeland, n⁰. 91, van 1871;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 21/28 December 1883, n⁰. 59, 2e afd., aan het bestuur van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele machtiging te verleenen tot voorbereiding van de uitvoering der werken aan de Noordnol, vervat in de op 19 November 1883 opgemaakte omschrijving, met uitzondering van hetgeen zou strekken tot vernieuwing van die der in de omschrijving bedoelde vakken rijsbeslag, welke ter oppervlakte van 1670 M². op de noordwestzijde van de Noordnol het meest binnenwaarts liggen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 30 Augustus 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3⁰. van 11 September 1884, n⁰. 24, houdende beschikking op het beroep van *J. P. Herzogenrath te Veghel, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Noord-brabant, van* 9 *April* 1884, *n*⁰. 28, 1e *afd., omtrent het plaatsen van een drijvend vlot in de rivier de Aa.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 304).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. P. Herzogenrath te Veghel, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van 9 April 1884, G. n⁰. 28, 1e afd., omtrent het plaatsen van een drijvend vlot in de rivier de Aa;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Augustus 1884, n⁰. 42;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 6 September 1884, n⁰. 9, Afd. Waterstaat A

Overwegende, dat appellant in October 1883 aan Burgemeester en Wethouders van Veghel ingevolge de bepalingen van het Reglement op de waterleidingen in Noord-Brabant, vergunning heeft verzocht tot het maken van een drijvend vlot in de rivier de Aa ten behoeve zijner blauwverwerij en bleekerij;

dat Burgemeester en Wethouders op 1 December 1883, vergunning hebben verleend tot het hebben van een vlot, op voorwaarde onder anderen, dat het in geen geval hinderlijk mocht zijn aan de strooming van dat water en dat geene palen mochten geslagen worden in den bodem of de oevers der gemelde waterleiding;

dat adressant, van oordeel dat op deze wijze de bedoelde inrichting niet kon worden tot stand gebracht, doch dat het voor het beoogde doel noodig was den

bestaanden toestand met palen en planken te behouden, zich andermaal tot Burgemeester en Wethouders heeft gewend met verzoek om in de rivier de Aa een drijvend vlot te mogen maken ter grootte van 2 bij 4 M. met 1500 K. draagvermogen;

dat het Gemeentebestuur bij beschikking van 13 Februari 1884 dit verzoek heeft afgewezen, op grond dat elk drijvend vlot zeer belemmerend is voor de afstrooming van het water en meer in het bijzonder, gelijk de ondervinding had aangetoond, een zoodanig, als door adressant werd bedoeld;

dat adressant van deze beschikking in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten, doch dat deze hem bij beschikking van 9 April 1884 te kennen gaven, dat er geene termen waren om aan zijn verzoek te voldoen;

dat adressant alsnu van Ons voorziening heeft gevraagd onder te kennen geving dat een drijvend vlot voor hem noodzakelijk is om, wanneer, zooals dikwijls gebeurt goederen onder de bewerking wegdrijven, deze te kunnen terughalen en dat zoodanig vlot, overigens geheel gelijk aan andere in denzelfden watergang boven en beneden zijn pand gelegen, geen hinder zal veroorzaken aan de afstrooming, terwijl eene inrichting, als door Burgemeester en Wethouders wordt aan de hand gedaan, voor het beoogde doel niet zou kunnen dienen en nagenoeg onuitvoerbaar zou zijn;

Overwegende, dat de inrichting, zooals appellant die wenscht te maken met de in de rivier geslagen palen, ook naar het oordeel van den Provincialen Hoofdingenieur in Noord-Brabant, wel minder kostbaar is dan een toestel als waartoe Burgemeester en Wethouders bij hunne beschikking van 1 December 1883 toestemming verleenden, volgens welke het vlot aan de boven de rivier vooruitstekende balken zou hangen maar dat door eene inrichting als door appellant wordt verlangd een gedeelte van het ter plaatse toch reeds smalle bed der rivier wordt ingenomen en dat voor de rivier de Aa te dier plaatse het bestaande profiel voor den geregelden afvoer van het water onmisbaar is;

dat aldaar wel een vlot zou kunnen worden gemaakt op eene wijze, waardoor de geregelde afstrooming der rivier niet wordt belemmerd, terwijl volstrekt niet is gebleken dat de door Burgemeester en Wethouders aangegeven constructie niet uitvoerbaar zou zijn, of niet aan het doel zou beantwoorden;

dat overigens appellant's bewering, dat inrichtingen geheel gelijksoortig aan het door hem gewenschte vlot zich in denzelfden watergang boven en beneden zijn pand bevinden, wordt beantwoord met de verklaring van Burgemeester en Wethouders van Veghel, waaruit blijkt dat één dier vlotten reeds weggenomen is, het andere op de eerste aanzegging zal worden weggeruimd;

Overwegende, dat het volgens art. 21 van het Reglement op de waterleidingen in Noord-Brabant is verboden de daarbij vermelde werken en waterleidingen uit te voeren, van welke verbodsbepaling alleen met vergunning van het toezicht hebbend Bestuur kan worden afgeweken, terwijl volgens art. 22 van dat Reglement aan die vergunning de voorwaarden worden verbonden, die noodig zijn om den geregelden afvoer van het water te verzekeren;

dat het Gemeentebestuur van Veghel in de gegeven omstandigheden de vergunning terecht heeft geweigerd en de uitspraak van Gedeputeerde Staten, waarbij die beslissing is bevestigd, behoort te worden gehandhaafd;

Gezien het Provinciaal Reglement op de waterleidingen in Noord-Brabant, vastgesteld door de Staten den 4 November 1874 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 22 December 1874, n⁰. 22 (*Provinciaal Blad* 1875, n°. 2);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der bestreden beschikking van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant van 9 April 1884, G. n⁰. 24, 1e afd., het daartegen ingestelde beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 11 September 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4⁰. van 21 September 1884, n⁰. 13, houdende beschikking op het beroep door *den Raad der gemeente Meppel ingesteld van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drente van* 17 *April* 1884, n°. 30, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1884.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 391.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den Raad der gemeente Meppel bij Ons ingesteld van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drente van 17 April 1884, n°. 30, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gemeente voor 1884;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 September 1884, n⁰. 55;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 September 1884, n°. 3835, afd. Binnenlandsch Bestuur;

Overwegende, dat de redenen, waarom Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden, betreffen twee punten: het bedrag van het subsidie

uit de gemeentefondsen aan het burgerlijk armbestuur toegekend, en de kosten van het inrichten eener gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten;

dat wat het eerste betreft, bij besluit van den Raad van Meppel van 4 September 1883 aan het burgerlijk armbestuur aldaar voor het jaar 1884 is toegekend een subsidie van f 6300, hetwelk later, tengevolge eener aanmerking van Gedeputeerde Staten, bij raadsbesluit van 16 Januari 1884 is verminderd met eene op de gemeentebegrooting overgebrachte som van f 1360 voor verpleging van krankzinnigen en dus is teruggebracht tot f 4940;

dat Gedeputeerde Staten nog hebben aangedrongen op vermindering van dit laatste bedrag met f 500 en, toen de Gemeenteraad daartoe niet overging, maar de som f 4940 als subsidie op de gemeentebegrooting uittrok, daarin eene reden gevonden hebben om hunne goedkeuring aan die begrooting te onthouden;

dat toch naar het oordeel van Gedeputeerde Staten niet genoegzaam bleek, dat men zich overtuigd had, dat door kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid niet meer onderstand kan worden verleend;

dat het niet volstrekt onvermijdelijke van den door het armbestuur verleenden onderstand huns inziens ook was af te leiden:

uit de hooge bedragen, voor sommige onderwerpen op de begrooting van het armbestuur uitgetrokken, zooals f 1805 voor kostgeld, f 900 voor huishuur, f 600 voor medicamenten;

uit het geregeld wekelijks verstrekken van onderstand aan dezelfde personen tot een bedrag, waarvan de geringe afwisseling niet in evenredigheid kon geacht worden tot het verschil van behoefte in de verschillende jaargetijden;

uit de omstandigheid, dat de bedeelden meermalen van het hun toebedeelde laten staan, waarschijnlijk omdat zij zelven oordeelen het niet noodig te hebben;

dat alzoo naar het oordeel van Gedeputeerde Staten de onvermijdelijkheid van het subsidie tot een bedrag van f 4940 niet bleek en dit althans met een bedrag van 500 diende verminderd te worden met het oog op de geraamde kosten van beheer (f 485, waaronder f 300 voor den secretaris en f 150 voor kosten van vergaderingen). die door het burgerlijk armbestuur, als hebbende geene andere inkomsten dan het door de gemeente te verleenen subsidie, ook daaruit zouden worden betaald, en welke kosten, als zijnde geene kosten van onderstand, niet op die wijze ten laste der gemeente behoorden te worden gebracht;

dat, wat het tweede punt betreft, door Gedeputeerde Staten op 20 Mei 1873, naar aanleiding van art. 7 der wet van 4 December 1872 (*Stbl.* n⁰. 134) tot voorziening tegen besmettelijke ziekten, is besloten te bepalen, dat in de gemeente Meppel het Gemeentebestuur verplicht is eene gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten in te richten, en te bevelen, dat die inrichting za zijn van duurzamen aard;

dat, nadat een aanvankelijk door het Gemeentebestuur voor afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten aangewezen lokaal ongeschikt bevonden was, het Gemeentebestuur eene andere gelegenheid, de lokalen van het werkhuis, voor het gezegde doel heeft aangewezen;

dat toen het bij deze aanwijzing bleef en de lokalen naar het oordeel van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht aanmerkelijke verbeteringen en verbouwingen zouden behoeven om voor het gezegde doel te kunnen dienen, Gedeputeerde Staten er op hebben aangedrongen, dat een post van f 1000 op de begrooting voor 1884 zou worden uitgetrokken voor eene behoorlijke inrichting eener gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten en, toen de Gemeenteraad daartoe niet overging, ook hierin een reden hebben gevonden om hunne goedkeuring aan de begrooting te onthouden;

dat Gedeputeerde Staten het toch door de beraadslagingen in den Gemeenteraad uitgemaakt achtten, dat de lokalen van het werkhuis in den winter voor een ander doel in gebruik waren en niet voor gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten waren ingericht; dat huns inziens het Gemeentebestuur niet aan zijne verplichting voldeed door eenvoudig eene localiteit aan te wijzen zonder meer, maar dat, om daaraan te voldoen, de aangewezen gelegenheid voor het doel in orde moest worden gebracht, zoodat zij ten allen tijde en bij elk zich voordoend geval onmiddellijk als zoodanig in gebruik kon worden genomen; dat het Gemeentebestuur ook niet kon volstaan met een paar posten der begrooting te noemen, zooals door hen gedaan was, waaruit de noodige gelden konden gevonden worden; dat toch daardoor die gelden niet beschikbaar werden gesteld;

dat de Gemeenteread van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen;

dat ten aanzien van het subsidie aan het armbestuur in het adres van den Raad wordt aangevoerd:

dat in de verklaring van den Raad, voorkomende in zijn besluit tot toekenning van het subsidie, dat het armbestuur overeenkomstig den aard en de bestemming der instelling aan zijne verplichtingen naar behooren voldoet, ligt opgesloten, dat behoorlijk wordt onderzocht of de armen, die bedeeling vragen, die niet van kerkelijke of bijzondere instelingen van weldadigheid kunnen bekomen;

dat de door Gedeputeerde Staten genoemde bedragen, uitgetrokken voor kostgeld enz., op zich zelven niet kunnen bewijzen, dat niet enkel bij volstrekte onvermijdelijkheid onderstand wordt verleend, daar alles aankomt op de behoefte; dat nu de personen, voor wie f 1805 kostgeld wordt betaald, zijn ouden van dagen, invaliden en weezen, die, evenals de gezinnen, voor welke f 900 huishuur wordt betaald, en even als zij, aan wie medicamenten worden verstrekt, geen hulp kunnen erlangen van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid en toch in het belang der openbare orde behooren te worden geholpen;

dat ook een subsidie van f 4940 voor Meppel met eene bevolking van 8418 zielen en geene andere dan arme instellingen van weldadigheid, niet hoog is in vergelijking met hetgeen in andere gemeenten wordt toegekend;

dat de bedeeling geregeld plaats heeft, omdat de bedeelden op den duur onderstand behoeven, en dat, wat betreft het van het toebedeelde laten staan, dit enkele malen plaats heeft om in de betaling van huishuur te voorzien

dat kosten van beheer niet van kosten van onderstand zijn af te scheiden en er dan ook in de van Regeeringswege vastgestelde tabel n°. 1 voor de besturen,

bedoeld bij litt. *a* van art. 2 der Armenwet, een post voor kosten van beheer voorkomt;

dat, wat betreft de gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, door den Raad wordt aangevoerd dat aan Gedeputeerde Staten is te kennen gegeven, dat wel is waar voor het oogenblik de lokalen van het werkhuis nog niet tot eene gelegenheid voor het genoemde doel waren ingericht, doch dat dit ingeval van nood ieder oogenblik kan geschieden, daar bedden en andere benoodigdheden voorhanden waren, en dat ook, zoo noodig, veranderingen aan het gebouw konden gemaakt worden, zonder dat het noodig was daarvoor nog f 1000 op de begrooting te brengen, daar het hiervoor noodige kon worden gevonden uit hoofdstuk IV § 4 A. art. 4 „kosten van maatregelen tegen epidemiën" en zoo noodig uit den post voor „onvoorziene uitgaven";

dat dus niet enkel, zooals Gedeputeerde Staten zeggen, eene localiteit is aangewezen zonder meer; dat toch is erkend, dat de aangewezen gelegenheid voor het doel moest worden in orde gebracht, door aan te nemen, dat het hiervoor noodige kon worden gevonden uit den post hoofdstuk IV § 4 A. art. 4 voor kosten van maatregelen tegen epidemiën;

dat naar de regelen voor de comptabiliteit der gemeentefinantiën kosten voor het inrichten van eene gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, zonder twijfel kunnen geleden worden op den genoemden post; dat er dus voor de bedoelde kosten van inrichting een post op de begrooting is; dat het aan den Raad is te beoordeelen, of die post hoog genoeg is, en zoo noodig ter bestrijding van die kosten van inrichting ook onder nadere goedkeuring, te beschikken over gelden uit den post voor onvoorziene uitgaven of er andere middelen voor aan te wijzen;

Overwegende, wat betreft het subsidie, toegekend aan het burgerlijk armbestuur, dat bij de raming der uitgaven op de begrooting van het burgerlijk armbestuur voor 1884, is in het oog gehouden hetgeen in den laatsten tijd door het armbestuur werkelijk werd uitgegeven;

dat het bedrag voor kostgeld, op die begrooting uitgetrokken, wordt toegelicht door eene lijst van degenen, ten wier behoeve dat geld is bestemd, uit welke lijst ten aanzien van verscheidene der bedeelden blijkt, dat zij zijn invaliden of kinderen;

dat uit overgelegde staten van bedeelingen in geld, blijkt, dat die tot geringe bedragen verstrekt worden;

dat blijkens die staten het zoogenaamde laten staan van een gedeelte van het toebedeelde niet daarin bestaat, dat bedeelden een gedeelte van hunnen toegekenden onderstand voorloopig niet in ontvang nemen, maar hierin, dat zij gedurende eenige weken minder ontvangen na een grootere som, bij voorbeeld f 3, op eens ontvangen te hebben, zoodat er niet uit kan worden afgeleid, dat aan den toegekenden onderstand geene behoefte zou bestaan;

dat in het algemeen de inhoud der overgelegde begrootingen, rekeningen en bedeelingsstaten van het armbestuur over de laatste jaren, in verband met de stellige verklaringen van het Gemeentebestuur, dat de ondersteunden den onderstand behoefden en dien niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid konden

bekomen, geene aanleiding geeft om aan te nemen, dat hier onderstand zou verleend worden, zonder dat er behoefte bestond, of dat in de behoefte op te ruimen voet zou worden voorzien;

dat Gedeputeerde Staten, zonder hunne in de voorafgaande briefwisseling gemaakte aanmerking omtrent het niet volstrekt onvermijdelijke van den onderstand te laten varen, evenwel bij hun besluit tot niet-goedkeuring der begrooting hunnen eisch tot vermindering van het subsidie met f 500 meer bepaaldelijk daardoor gerechtvaardigd schijnen te achten, dat ongeveer dat bedrag (f 485) uitgetrokken wordt voor kosten van beheer, welke gezegd worden niet te zijn kosten van onderstand;

dat nu, al moge dit laatste in dien zin juist zijn, dat hetgeen aan het beheer wordt besteed niet aan de armen wordt gegeven, daarmede toch niet gezegd kon zijn, dat geene kosten van beheer in rekening zouden mogen gebracht worden, daar het toch duidelijk is, dat om een armbestuur zijne taak te doen vervullen er vergaderingen gehouden, boekhouding gevoerd en andere dergelijke werkzaamheden verricht moeten worden, zoodat kosten van administratie onvermijdelijk zijn;

dat nu wel tegen het daarvoor uitgetrokken bedrag bezwaar zou kunnen worden gemaakt, indien werd aangetoond, dat met een mindere som in de behoeften van den dienst kon worden voorzien, doch dat dit hier zelfs niet beweerd is;

dat Gedeputeerde Staten dus ten onrechte in het bedrag, voor subsidie aan het burgerlijk armbestuur uitgetrokken, eene reden hebben gevonden om hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting te onthouden;

Overwegende, wat betreft het tweede punt van bezwaar in het besluit van Gedeputeerde Staten behandeld, dat door het Gemeentebestuur is erkend, dat de localiteit, aangewezen voor gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, daarvoor niet is ingericht;

dat intusschen het Gemeentebestuur krachtens het op de wet steunende besluit van Gedeputeerde Staten van 20 Mei 1873 verplicht is eene gelegenheid tot het gezegde doel in te richten;

dat nu wel door het gemeentebestuur een post der begrooting is genoemd, waaruit zoo noodig uitgaven voor die inrichting zouden kunnen gedaan worden; dat hieruit echter vooreerst niet volgt, dat men zich voorstelt die uitgaven werkelijk te doen, en dat bovendien de aangewezen post, uitgetrokken tot een bedrag van f 200, dat is nog f 50 lager dan op de vorige begrooting, en toegelicht met de woorden: „deze som wordt voldoende geacht", blijkbaar niet geraamd is met de bedoeling om daaruit de gezegde inrichting te bekostigen, zoodat daarvoor inderdaad geene gelden zijn beschikbaar gesteld;

dat Gedeputeerde Staten dus terecht, op grond dat geene gelden voor het inrichten eener gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten op de begrooting zijn uitgetrokken, hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drente van 17 April

1884, n⁰. 30, alleen voor zoover dit gegrond is op het niet op de gemeentebegrooting uittrekken van gelden voor het inrichten eener gelegenheid tot afzondering en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, — te verklaren, dat er geene termen zijn om aan de begrooting der gemeente Meppel voor 1884, zooals zij is liggende, Onze goedkeuring te verleenen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 21 September 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
P. H. GEVERS DEIJNOOT.
Refs.

Aan de orde is:

II. het beroep van *P. Varenkamp te Maassluis, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij van varkens in de Ankerstraat aldaar.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 23 Augustus 1884 n°. 7, werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, — missive van 27 Augustus d. a. v. n⁰. 39, afd. H. en N., — bij den Raad van State (afd. voor de geschillen van bestuur), de overweging aanhangig gemaakt van het door P. Varenkamp te Maassluis ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij van varkens.

In het adres, gedagteekend 20 Juni, doch, blijkens den daarop afgedrukten stempel, bij het Kabinet des Konings ingekomen op 25 Juni 1884, geeft appellant o. a. te kennen, dat het huis aan de Ankerstraat, wijk D, n⁰. 15, kadastraal n⁰. 2099, waarin hij de slachterij wenscht te vestigen, geheel van steen is gebouwd en slechts aan éene zijde met een ander huis is verbonden, waarin slechts visscherlieden wonen; dat hij op de afgesloten binnenplaats een bad zal maken, waarin het bloed zal worden opgevangen, 't welk verder vervoerd zal worden naar de plaats daarvoor van gemeentewege bestemd en dat hij zich bewust is, dat zijne inrichting volstrekt geen ongerief voor anderen zal veroorzaken.

Het Gemeentebestuur van Maassluis heeft, nadat op 21 Mei jl. de bij art. 7 der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* n°. 95, voorgeschreven zitting was gehouden, in welke zitting echter noch de verzoeker noch iemand anders was verschenen, bij besluit van 7 Juni jl. n°. 107, de gevraagde vergunning geweigerd op grond van schadelijkheid voor de gezondheid, bij gebreke van gelegenheid tot voldoenden afvoer van bloed en vuil, alsmede op grond van de ongeschiktheid van het voor de inrichting bestemde lokaal.

Van dat besluit werd door Burg. en Weth. van Maassluis nog dienzelfden dag aan het publiek kennis gegeven.

Blijkens hunne missive van 14 Juli jl. heeft appellant van het tegen dat besluit ingesteld beroep aan het gemeentebestuur geen kennis gegeven, tengevolge waarvan ook de openbare kennisgeving achterwege is gebleven.

Verder deelen Burg. en Weth., op het ingesteld beroep gehoord, in hunne gemelde missive mede, dat bij hunne beschikking ook in aanmerking genomen is het voorschrift van art. 2 der gemeentelijke verordening op het afmaken en slachten van paarden en vee, en het bewaren van vleesch, afval enz. van allerlei dieren, welk artikel, onverminderd de bepalingen der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* n°. 95, medebrengt, dat door den aanvrager op eene voldoende wijze moet zijn aangetoond, dat de noodige inrichting tot stand is gebracht om het bloed en den afval op eene behoorlijke wijze op te vangen, zoodat daaruit voor de openbare straat, het water of de naburen geene onreinheid of andere overlast is te vreezen.

In het ambtsbericht van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zuidholland, dd. 7 Augustus jl., wordt te kennen gegeven, dat de overgelegde platte-grond-teekening geheel onvoldoende is om de zaak te kunnen beoordeelen.

Daarom is door dien hoofdambtenaar bij de lokale opneming met potlood eenige uitbreiding aan die schets gegeven. Het deskundig advies houdt voorts het navolgende in:

Door adressant wordt o. a. gezegd, dat zijn huis slechts aan eene zijde met een ander huis is verbonden, en dit is ook letterlijk waar; doch het is ook waar, dat zich verder rondom zijn perceel en slechts door smalle gangen of kleine erfjes daarvan gescheiden aan alle zijden bewoonde perceelen bevinden.

Adressant wenscht de varkens te slachten achter zijn huis in de open lucht op een binnenplaatsje groot p. m. 6 M^2., waarin hij bereid zou zijn een put te maken voor het op te vangen bloed. Al het vuile water, dat met bloed, meststoffen enz. in aanraking is geweest, zoude evenwel van het bestrate binnenplaatsje langs eene open straatgoot door het gangetje naast des adressants huis en verder over eenige lengte door de gewone open straatgoot der Ankerstraat ettelijke meters voortloopen om eindelijk in een gemeenteriool te recht te komen.

Overigens is het bleekveldje grenzende aan het genoemde binnenplaatsje veel te klein om toe te laten dat daar, al is het ook maar zeer weinig, meststof gedurende enkele dagen worde bewaard.

Na het slachten der varkens zou de verdere behandeling plaats hebben onder een aan genoemd binnenplaatsje grenzend afdakje, lang 2,5 M., breed 2 M. en hoog onder den houten zolder 2 M., dus met een inhoud van 10 M^3.

Uit een en ander volgt, naar het oordeel van den Hoofdingenieur, dat de ruimte

door adressant voor slachterij bestemd, veel te bekrompen is en dat de gelegenheid ontbreekt om het door meststoffen, bloed en afval vervuilde water op behoorlijke voor de gezondheid onschadelijke wijze weg te voeren.

De Gedeputeerde Staten van Zuidholland schrijven in hun advies van 12/14 Augustus jl., dat de redenen, die Burg. en Weth. van Maassluis tot het nemen eener afwijzende beschikking hebben genoopt, alleszins gegrond zijn; doch zijn van oordeel, dat appellant in zijn beroep niet ontvankelijk zal moeten worden verklaard, omdat door hem de termijn van beroep, in art. 15 der wet bepaald, niet is in acht genomen en omdat de voorgeschreven kennisgeving van het ingesteld beroep aan het gemeentebestuur door hem is verzuimd.

Bij de Afdeeling zijn verder geene memoriën of nadere bewijsstukken ingekomen.

De belanghebbende is zelf verschenen en beantwoordt enkele vragen hem door den Staatsraad-rapporteur gedaan.

III. het beroep van *J. F. M. Dobbelaere, te Schijndel, tegen de voorwaarde, waarop hem bij besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, dd.* 24 *Juni* 1884, *vergunning is verleend tot het oprichten eener leerlooierij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 30 Augustus 1884, n°. 52, afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door J. F. M. Dobbelaere te Schijndel ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 24 Juni 1884, waarbij hem onder zekere voorwaarde vergunning is verleend tot het oprichten eener leerlooierij.

In de behandeling der aanvrage van app. is het gemeentebestuur van Schijndel op ongewone wijze te werk gegaan.

App. heeft zich bij verzoek, gedagteekend 1 Februari 1884, tot het bestuur der gemeente Schijndel gewend, eenvoudig te kennen gevende, dat hij in sectie A. op perceel 2926 (thans 3329) een leerlooierij en bewaarplaats van huiden en vellen wenschte op te richten en het bestuur verzocht daartoe vergunning te geven. Op dat verzoekschrift is nog aangeteekend: „Tot nadere toelichting dient dat de openbare „school, sectie A. n°. 3334, op 125 Meters afstand van de te plaatsen looierij zich „bevindt." Deze aanteekening door app. onderteekend is echter niet gedagteekend. — Bij het verzoek waren geen andere stukken gevoegd dan een plattegrondteekening aanduidende waar op bedoeld perceel de looierij, waar eene bergplaats van run en schors zou worden geplaatst.

Op 20 Februari is door Burg. en Weth. zitting gehouden tot het aanhooren van de bezwaren van belanghebbenden. Geen ander bezwaar bleek te worden ingebracht dan een schriftelijk bezwaar van H. G. J. Bolsius, doctor in de genees-, heel- en verloskunde te Schijndel, welk bezwaar gericht was tegen den op de overgelegde teekening voorkomenden inrijweg, vermoedelijk ten dienste der bedoelde te stichten

looierij en bergplaats, welke inrijweg onmiddellijk uitkomt op Dr. Bolsius' eigendom sectie A. n⁰. 1332, waarvan deze zijn vollen eigendom wil voorbehouden. Burg. en Weth. verklaren in het proces-verbaal van die zitting, dat, vermits die rijweg gevaarlijk zou wezen voor zeker voetpad, zij de aangelegenheid van pad en rijweg nog dien eigen dag aan het oordeel der raadsvergadering zouden onderwerpen, doch overigens geen bezwaar hadden vergunning te verleenen tot daarstelling van looierij en bergplaats.

Op dienzelfden dag heeft daarop de Raad der gemeente Schijndel besloten aan den verzoeker en zijne rechtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprichting eener leerlooierij, bergplaats voor huiden, run en al hetgeen tot eene looierij behoort, op zijn voormeld perceel sectie A. n⁰. 3329, welk perceel 125 M. van de openbare school verwijderd is, doch aan hem geene vergunning te verleenen het voetpad, loopende van de openbare school in de richting van de Bunder en de Borne, tot rijweg met karren te bezigen.

De verzoeker, hiermede niet tevreden, riep de tusschenkomst van Gedep. Staten in, opdat bedoeld voetpad als rijweg mocht worden opengesteld. Genoemd college gaf hem daarop bij besluit van 21 Mei te kennen:

1⁰. dat, waar krachtens art. 1 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) op verzoeken om vergunning tot het oprichten van leerlooierijen door het gemeentebestuur moet worden beslist, zulks door Burg. en Weth., niet door den Raad behoort te worden gedaan, en dat daarom aan Burg. en Weth. in overweging was gegeven den Raad voor te stellen zijn besluit van 20 Februari jl. in te trekken.

2⁰. dat ten aanzien van de vraag of bewust voetpad als rijweg zal mogen worden gebruikt aan Burg. en Weth. was opgemerkt, dat een geschil hieromtrent geheel afgescheiden behoort te worden beschouwd van de vergunning tot het oprichten der leerlooierij en daaromtrent bij de behandeling van den legger der openbare wegen en voetpaden eene beslissing kan worden genomen en

3⁰. dat de Burgemeester was uitgenoodigd zich verder van handelingen te onthouden totdat omtrent het bestaand geschil door de bevoegde macht zou zijn beslist en de legger der openbare wegen zou zijn vastgesteld.

De Gemeenteraad heeft daarop in zijne vergadering van 4 Juni de door hem verleende vergunning tot oprichting der leerlooierij ingetrokken.

Twee dagen daarna besloten Burg. en Weth., vermits door den verzoeker bij zijn verzoekschrift niet was overgelegd het uittreksel uit de kadastrale leggers der gebouwen, bedoeld bij art. 5, n⁰. 3 der voormelde wet, namelijk de openbare school, op zijn verzoek niet te beschikken voor en aleer door hem dat uittreksel zou zijn overgelegd, en hem dat besluit mede te deelen.

Bij brief van 14 Juni zond de verzoeker dat stuk in.

Bij een lateren brief van 18 Juni schreef hij aan 't gemeentebestuur, als volgt:

„Uit hoofde het mij, ingevolge raadsbesluit van 20 Februari jl., verboden is, om „over het perceel n⁰. 3331 sectie A., dat aan de gemeente toebehoort, te rijden met „karren naar de looierij en ik het eigendomsrecht der gemeente ten volle eerbiedig, „zoo ben ik genoodzaakt om de bergplaats voor run en schors op een ander perceel „te plaatsen. Daardoor is de looierij ietwat moeten worden vergroot om afdeelingen,

"welke ik aanvankelijk in die bergplaats meende te nemen, nu in en bij de looierij te "doen vallen als daaraan onvermijdelijk toebehoorende.

"Ook was de eerste maal verzuimd de inwendige zamenstelling der inrichting aan "te duiden.

"Weshalve ik nu de eer heb UEd.A. hierbij te doen toekomen twee nieuwe teeke- "ningen ter viseering en waarmerking.

"Dezelve zijn zoo nauwkeurig mogelijk op een honderdste van de ware grootte "geteekend en juist volgens het kadastrale plan, zooals het zich bij den heer bewaarder "der hypotheken en kadaster te 's Bosch bevindt."

De nieuwe teekening bevatte verscheidene grootere en kleinere vierkanten zonder eenige verklaring wat daarmede werd bedoeld. Alleen die kadastrale nommers waren daarop aangeteekend.

Na ontvangst van deze stukken hebben Burg. en Weth. op 24 Juni de door den verzoeker op 1 Februari gevraagde vergunning verleend onder voorwaarde dat de inrichting vóór het einde van het jaar 1885 in werking gebracht en het bestaande voetpad in geenerlei deele gestremd, noch op eenige wijze de passage verhinderd zal worden.

Daarbij werd de op 18 Juni te voren ingezonden nieuwe teekening, als de te bouwen leerlooierij en bergplaats voor huiden en vellen betreffende, voor gezien geteekend en gewaarmerkt. Burg. en Weth. voegden daarbij eene nota, houdende dat zij door de termen dier waarmerking hebben willen te kennen geven dat zij de dichtteekening van het pad voor niet gedaan en in tegenspraak met de eerste teekening beschouwden.

Tegen dit besluit van Burg. en Weth. is adressant's beroep op den Koning gericht. Aan de bepalingen van art. 15 der aangehaalde wet is bij het instellen van het beroep door hem voldaan.

In zijn adres voert app. aan, dat de gestelde voorwaarde met de gevraagde vergunning, noch met de looierij zelve, niet in het minste verband staat; dat het gemeentebestuur door die voorwaarde alleen eene strafrechterlijke of civiele quaestie tusschen dat bestuur en adr. wil beslissen, hetgeen de wet van 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) echter niet toelaat; voorts dat de plaats, waar de looierij wordt opgericht, niet ligt op het betwiste terrein en het app. zal vrijstaan buiten de plaats der looierij zijn bezit te handhaven van hem toebehoorenden grond, en wel in alle gevallen, waar ook de looierij geplaatst wordt; dat hij mitsdien beroep instelt voor zoover aan de vergunning is verbonden de voorwaarde, dat het bestaande voetpad in geenen deele gestremd noch op eenige wijze de passage verhinderd zal worden.

Het adres besluit met het verzoek, dat het Z. M. behagen moge te vernietigen het besluit van Burg. en Weth. en alsnog te verstaan, dat requaestrant vergunning heeft tot het oprichten eener looierij te Schijndel, zooals verzocht, zonder bij de gegeven en thans aangevallen vergunning gestelde voorwaarden.

Gedep. Staten van Noordbrabant, over dit adres gehoord, hebben Burg. en Weth. nader gehoord. Deze hebben in hun ambtsbericht uitvoerige mededeeling gedaan van de geschillen die tusschen het bestuur en app. over het gebruik van het bewuste pad bestaan. Zij verklaren dat in hun oog de gestelde voorwaarde wel in verband staat

met de looierij, dat toch de veiligheid der passage in het algemeen, en der schoolkinderen in het bijzonder, niet toelaat dat het voetpad gebezigd worde ter berijding met vrachtkarren, en dat evenmin die passage gestremd mag worden of verhinderd hetzij door het plaatsen eener heining of door het afloopen van vuil water der looierij, welke nu op de scheiding van het voetpad en den tuin van app. gebouwd wordt. Het eerste plan was de looierij een meter tuinwaarts in te bouwen, bij welk plan app. gemeld pad opgaf als Kerkpad en breed 2.75 M. Burg. en Weth. voegen daarbij, dat het afloopen van vuil water der looierij op het voetpad tevens schadelijk kan zijn voor de gezondheid, wijl de openbare school slechts ± 90 M. van de looierij verwijderd staat, alsmede schade aan de belendende eigendommen kan toebrengen. Om dit alles zooveel mogelijk te voorkomen verklaren zij de gemelde voorwaarde te hebben gesteld.

De Hoofdingenieur, wiens advies ook door Gedep. Staten was ingewonnen, verklaarde met app. van oordeel te zijn dat het in strijd met letter en geest der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) is, bij het verleenen eener vergunning tot oprichting eener fabriek daaraan eene voorwaarde te verbinden, die met de inrichting zelve, waarvoor de vergunning wordt verleend, in geen betrekking staat.

Gedep. Staten hebben zich met dit gevoelen vereenigd en in overweging gegeven met vernietiging van het aangevallen besluit de gevraagde vergunning te verleenen alleen onder voorwaarde dat de inrichting vóór het einde van 1885 moet zijn voltooid en in werking gebracht.

Nadat deze zaak bij den Raad van State was aanhangig gemaakt is aan de Afdeeling ingediend een schrijven van Dr. H. Bolsius, door wien ook indertijd bij Burg. en Weth. een bezwaarschrift was ingezonden. Dat schrijven is van den volgenden inhoud.

Aan den Raad van State, Schijndel, 12 September 1884.
's Gravenhage.

Naar aanleiding van Uwe missive van 2 September ll. n⁰. 67 heb ik de eer Uwe Ex. nader mede te deelen:

Dat ondergeteekende in Februari ll. inzage heeft genomen van de ter visie liggende plans of teekeningen behoorende bij het verzoek van den heer J. F. M. Dobbelaere tot oprichting eener leerlooierij met bergplaats.

Dat op deze plans of teekeningen een inrijweg was aangeduid over het voetpad dat het eigendom van den heer Dobbelaere en dat van ondergeteekende scheidt.

Dat over bedoeld voetpad het perceel van den heer Dobbelaere nimmer recht van uitweg heeft gehad.

Dat het voetpad niet als rijweg naar de op te richten leerlooierij met bergplaats kan gebruikt worden zonder het eigendom van ondergeteekende te schaden.

Dat ondergeteekende toen schriftelijk bezwaar heeft ingediend tegen gezegden inrijweg over het voetpad, doch geen bezwaar heeft geopperd tegen de oprichting der leerlooierij met bergplaats.

Dat het ondergeteekende echter later zijdelings bekend is geworden, dat de oorspronkelijk ingediende plans of teekeningen, voor dat de vergunning werd verleend,

zijn vervangen door anderen, zonder dat van deze verwisseling de belende eigenaren, noch door afkondiging noch schriftelijk, mededeeling is gedaan.

Dat deze nieuwe plans of teekeningen in vele opzichten aanmerkelijk verschillen van die, waarvan ondergeteekende inzage is verleend, gelijk ook blijkt uit de plaatsing van het gebouw, dat bereids zijne voltooijng nadert.

Dat ondergeteekende van oordeel is, dat hierdoor de artt. 6—5 en 14 van de fabriekswet niet behoorlijk zijn nageleefd en ondergeteekende dan ook zijn oordeel over schade of hinder moet opschorten totdat hij volledig met de inrichting zal bekend zijn.

Ondergeteekende veroorlooft zich mede de vrijheid er op te wijzen dat de voorwaarde, waarop door het Dagelijks Bestuur de vergunning tot oprichting der leerlooijerij met bergplaats is verleend, „dat het bestaand voetpad niet zal mogen worden gestremd" voor de belende eigenaren een waarborg is, dat niet door den afvoer van vuil water of andere stremming der passage, het voetpad zich meer op hunne eigendommen verlegge, wijl als de kortste verbinding van verschillende volkrijke buurten met de kom der gemeente en als schoolpad, hetzelve volstrekt onmisbaar is.

Hetwelk doende enz.

Dr. H. Bolsius.

Verder is ingekomen een schrijven van Burg. en Weth., waarbij zij, onder opmerking dat tusschen app. en hun college geen geschil is over de bestemming van het bewuste voetpad ten openbaren dienst, maar alleen over de breedte, die het moet hebben, verklaren door het stellen van de bewuste voorwaarde te hebben willen voorkomen, dat het voetpad bedorven werd door het afloopen van het vuile water, hetwelk uit elke looijerij pleegt te vloeien, en dat in casu, wanneer door hen daartegen niet gewaakt werd, door app. naar alle waarschijnlijkheid over bedoeld voetpad zou worden geleid, omdat langs zijn perceel sectie A. n°. 3329, waarop hij zijne looierij bouwt, geen afwateringssloot gelegen is.

Verder verklaren Burg. en Wethouders die voorwaarde ook gesteld te hebben om app. te verhinderen dat voetpad als rijweg, waarvoor het niet bestemd is, ten behoeve van zijne looierij te bezigen en het daardoor te bederven. Tevens beweren Burg. en Wethouders dat al zou de aangehaalde wet hun de bevoegdheid tot het stellen dier voorwaarde niet geven, zij die bevoegdheid toch zeker ontleenen konden uit art. 42 v. h. reglement op de openbare wegen en voetpaden in de provincie Noordbrabant van 8 Juli 1874, *Prov. bl.* n°. 21. Zij leggen bij hun schrijven over een schets van de richting van het pad en een brief van app. over de breedte daarvan.

Eindelijk is ook van app. een nadere memorie bij de Afdeeling ingekomen, waarbij een aantal stukken zijn gevoegd, die, voorzoover zij hierboven niet zijn vermeld, alle betrekking hebben op het bestaan van het bewuste pad als openbaar voetpad of als rijweg en op de breedte daarvan. De strekking van deze memorie is om aan te toonen, dat tusschen het gemeentebestuur en app. bestaat eene civiele quaestie en een administratief geding omtrent het al of niet plaatsen van het voetpad op den ontworpen legger ter breedte van 2.25 M., doch dat het bestuur zich niet mag

bedienen van de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) om zich zelf recht te doen. Ten slotte verklaart app. dat waar Burg. en Weth. opmerken dat vuil water uit de looierij, die niet 90 maar 110 M. van de school is verwijderd, op het voetpad uitvloeit of zal of kan uitvloeien, dit eene bepaalde onjuistheid is, vermits voor het afvloeien van het water door doelmatige werken behoorlijk wordt gezorgd, daargelaten de onmogelijkheid dat water naar de school zou vloeien, waarvan het terrein 1½ M. hooger is dan dat bij de looierij.

Later heeft app. nog aan den Raad van State een verzoek doen toekomen om mededeeling aan te nemen van een paar alinea's in zijne zooeven behandelde memorie in te voegen. Hij verklaart daarin dat het eene dwaling is dat het bestuur in zijne nota op de laatst overgelegde plattegrondteekening spreekt van *dichtteekenen*, vermits op die teekening behalve de looierij niets voorkomt, dat niet op de kaart van het kadaster te vinden is, en het aan weerseinden dichtteekenen slechts aanduidt de scheiding der perceelen, zooals die ook op de kadastrale teekening voorkomen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten

Twee en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 *October* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 20 September 1884, n_o. 15, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *A. Lagerenberg te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener slachterij in het achtergedeelte van het perceel Sectie D n°.* 1277 *aan de Westhaven aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 428).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door A. Lagerenberg te Gouda, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener slachterij in het achtergedeelte van het perceel sectie D. no. 1277 aan de Westhaven aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 September 1884, nº. 69;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 16 September 1884, nº. 39, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Gouda van 8 April jl., waarbij aan A. Lagerenberg de vergunning voor de oprichting eener slachterij werd geweigerd, op dienzelfden dag door aankondiging aan het publiek is kennis gegeven;

dat appellant's adres is gedagteekend 19 Mei en dus niet is ingediend binnen 14 dagen na die afkondiging;

dat derhalve de termijn, in art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* nº. 95) opengesteld om bij Ons in beroep te komen, niet is in acht genomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 20 September 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2º. van 21 September 1884, nº.15, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder* (*buiten de bedijking*) *en A. van der Meer en een aantal andere ingezetenen der gemeente Alkemade tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van* 22 *April* 1884, *n*º. 76, *betreffende den legger der wegen en voetpaden van genoemde gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 406).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder (buiten de bedijking) en A. van der Meer en een aantal andere ingezetenen der gemeente Alkemade tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 22 April 1884, n°. 76, betreffende den legger der wegen en voetpaden van genoemde gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 September 1884, n°. 50;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 18 September 1884, n°. 6, Afdeeling Waterstaat A.;

Overwegende, dat nadat op 1 September 1883 een voetpad in de gemeente Alkemade, loopende van den Veenderdijk te Roelofarendsveen over de werf van A. J. Bocxe, vervolgens over een houten bruggetje of plank, daarna langs de woning van de wed. F. van Klink en dan wederom over een houten bruggetje of plank naar de kade van den Veender- en Lijkerpolder (buiten de bedijking), zijnde de waterkeering van dien polder tegen het Braassemermeer — door A. J. Bocxe was afgesloten, het bestuur van den Veender- en Lijkerpolder (buiten de bedijking) en A. van der Meer en 63 andere ingezetenen van Alkemade, Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben verzocht het gezegde voetpad te brengen op den legger der wegen en voetpaden der gemeente Alkemade;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 22 April 1884, n°. 76, hebben verklaard, dat daarvoor geene termen waren;

dat dit besluit hierop gegrond is, dat zoowel bij de eerste vaststelling van een legger van wegen en voetpaden in de gemeente Alkemade in 1854, als bij de nieuwe vaststelling van een legger, welke tengevolge van wijzigingen in het Reglement op de wegen en voetpaden in 1860 en 1873 heeft plaats gehad, dit pad door het gemeentebestuur niet op den legger gebracht is, waaruit moet worden opgemaakt, dat het op die verschillende tijdstippen door het gemeentebestuur niet beschouwd is als een voetpad liggende ten dienste van het algemeen; dat het pad ook niet op de kadastrale kaarten voorkomt; dat in een akte van boedelscheiding van 1746, waarbij de woningen en erven, thans van A. J. Bocxe en de weduwe Van Klink, in verschillende handen kwamen, aan laatstgenoemd perceel een vrij overpad over het eerste werd verzekerd en ook in koopakten van 1822 en 1870 van het bestaan van zoodanig servituut is melding gemaakt, waaruit mag worden afgeleid, dat alleen zij recht hadden van het pad gebruik te maken, die zich konden beroepen op een privaatrechtelijken titel; dat blijkens deze omstandigheden het gebruik, dat van het pad volgens de getuigenis van oude lieden vóór de vaststelling van den legger in 1854 en later gemaakt werd, niet kan geacht worden anders te hebben plaats gehad dan bij steeds herroepbare vergunning;

dat van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep zijn gekomen het

bestuur van den Veender- en Lijkerpolder (buiten de bedijking) en A. van der Meer en een aantal andere ingezetenen van Alkemade, door wie wordt aangevoerd:

dat het pad voor de bewoners van een gedeelte der gemeente van groot belang is, daar het de verbinding uitmaakt tusschen de bebouwde kom, genaamd Roelofarendsveen, en het haventje aan het Braassemermeer, alwaar de stoombooten naar Amsterdam, Rotterdam, Leiden enz. afvaren en waar eene reeks van huizen verrezen is; dat het onbetwist is, dat, zoolang menschenheugenis strekt, het publiek van het pad heeft gebruik gemaakt; dat de omstandigheid, dat het pad niet vroeger op den legger gebracht is, de daaruit gemaakte gevolgtrekking niet wettigt; dat toch een pad ook bij verzuim niet op den legger kan gebracht zijn; dat ook het reglement op de wegen en voetpaden gelegenheid geeft om den eenmaal vastgestelden legger te verbeteren en van fouten te zuiveren; dat de kadastrale kaarten voor een speciaal doel gemaakt zijn, en vele onnauwkeurigheden behelzen; dat de vermelding van een servituut in de latere der aangehaalde akten alleen is overgenomen, omdat zij in een vroegere voorkwam zonder dat er op gelet is dat de vermelding wegens het bestaan van een publiek voetpad geen doel meer had; dat de eigenaar van het erf, waar nu het pad is afgesloten, niet heeft geprotesteerd of zich zijn recht voorbehouden en niet kan terugkomen op een toestand, die met zijn goedvinden is ontstaan;

Overwegende, dat bij de hiervoren vermelde in 1746 opgemaakte akte van scheiding tusschen de erven van Jop Teunisse Bocxe (of Boxen) is geconditioneerd, dat de eigenaar van een meer oostelijk gelegen huis zou hebben een vrij en onverhinderd overpad over de werf der scheepmakerij van Teunis Jopse Boxen (het perceel thans behoorende aan A. J. Bocxe, waarop nu nog een scheepmakerij gevestigd is) naar en van den Veenderdijk;

dat in latere akten van verkoop, mede hiervoren vermeld, wordt opgegeven, dat perceelen, gelegen ten zuiden of oosten van dezelfde, thans aan A. J. Bocxe behoorende werf, overpad hadden over die werf;

dat dus in 1746 zeker geen publiek pad over die werf liep, en dat later een recht om er over te gaan heeft bestaan, krachtens privaatrechtelijke overeenkomsten, aangegaan ten behoeve van de bewoners van meer oostelijk of zuidelijk gelegen perceelen, die eene communicatie noodig hadden met den Veenderdijk;

dat dus zeer waarschijnlijk het sedert lang plaats gehad hebbende gebruik van het pad door het publiek aldus is ontstaan, dat, terwijl sommige personen er krachtens hun recht overgingen, ook anderen er van gebruik gemaakt hebben en dat de eigenaars van den grond hierop niet hebben gelet of het althans hebben gedoogd;

dat nu echter een langdurig gebruik van deze soort, dat steeds door den grondeigenaar kon worden belet, geen voldoenden grond oplevert om aan te nemen dat het pad ten openbaren dienst bestemd zou zijn;

dat die bestemming te minder aannemelijk is, daar niet gebleken is, dat over het pad schouw zou zijn gevoerd, of dat eenig openbaar bestuur zich met het onderhoud van het pad zelf of van de planken zou hebben ingelaten, behalve dat in den allerlaatsten tijd, toen het pad reeds tot geschil begon aanleiding te geven, eenige daden van onderhoud verricht zijn door het polderbestuur;

dat ook niet is weersproken en dus als vaststaande mag worden aangenomen, dat

de werf thans aan A. J. Bocxe behoorende, sedert anderhalve eeuw als scheepswerf is ingericht en de eigenaren daarvan steeds tot plaatsing van hunne werktuigen en schepen hebben gebruik gemaakt op eene wijze, die met het bestaan van een publiek pad over de werf niet wel was overeen te brengen, zonder dat daartegen ooit is opgekomen;

dat dus, toen in 1853 en 1854 een legger van wegen en voetpaden werd opgemaakt, er alleszins reden was om dit pad te beschouwen als niet liggende ten dienste van het algemeen en het niet in den legger op te nemen, te meer daar het destijds geene verbinding van eenig belang uitmaakte; dat toch van den Veenderdijk en de polderkade, waartusschen het pad gelegen is, wel de eerste, maar niet de laatste een publieke weg is, zoodat hier geen verbinding was tusschen verschillende publieke wegen en de thans aan het haventje aanwezige rij huizen en aanlegplaats voor stoombooten eerst sedert omstreeks een tiental jaren bestaan, zoodat het pad tijdens het opmaken van den legger ook geene verbinding vormde tusschen twee bebouwde kommen of van eene bebouwde kom met een middel van gemeenschap met andere gemeenten;

dat nu door het ontstaan van deze nieuwe buurt en aanlegplaats de toestand veranderd is; dat toch nu eene communicatie tusschen de bebouwde kom Roelofarendsveen en het haventje van veel meer belang geworden is en het verkeer op het pad in de laatste jaren veel grooter geweest is dan vroeger; dat dan ook de appellanten, behalve op het langdurig gebruik van het pad door het publiek, zich vooral beroepen hebben op de groote behoefte aan het pad in de tegenwoordige omstandigheden;

dat nu het belang, dat het publiek bij een pad heeft, zeker somtijds is in aanmerking te nemen bij de beoordeeling van hetgeen ten aanzien van dat pad rechtens is, doch dat dit belang toch uit den aard der zaak geen grond opleveren kan om, zonder acht te slaan op de rechten en belangen, die daardoor zouden kunnen verkort worden, ten openbaren dienst bestemd te verklaren, wat inderdaad die bestemming niet heeft;

dat, indien eene gemeente werkelijk behoefte heeft aan eene zekere communicatie, die voor het oogenblik niet als publiek verkeermiddel bestaat, het de zaak is van het gemeentebestuur te trachten door overleg met de eigenaren van den grond, waarover de communicatie zou moeten loopen, of zoo noodig door onteigening, zich de gelegenheid te verschaffen om die communicatie tot stand te brengen;

dat Gedeputeerde Staten derhalve terecht geoordeeld hebben, dat er geen termen zijn om het voetpad te brengen op den legger der wegen en voetpaden van de gemeente Alkemade;

Gezien het Reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, vastgesteld bij besluit van de Staten dier provincie van 3 November 1870, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, n°. 16 (*Proviniciaal blad* n°. 103), gewijzigd bij besluit dier Staten van 20 November 1877, goedgekeurd bij Ons besluit van 7 Januari 1878, n°. 10 (*Prov. bl.* 1878, n°. 5) en nader gewijzigd bij besluit dier Staten van 10 Juli 1879, goedgekeurd bij Ons besluit van 16 Augustus 1879, n°. 23 (*Pr. bl.* n°. 49);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 22 April 1884, n°. 76, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 21 September 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN

3°. van 23 September 1884, n°. 20, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door de *firma Tobias en Hooft te Zwolle, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. Cremer Eindhoven vergunning is verleend tot het oprichten eener locomobile tot het drijven van een houtzaagwerktuig.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 414.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door de firma Tobias Hooft, te Zwolle, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. Cremer Eindhoven vergunning is verleend tot het oprichten eener locomobile tot het drijven van een houtzagerij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 September 1884, n°. 56;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 20 September 1884, n°. 40, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat J. Cremer Eindhoven te Zwolle, aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente de vergunning heeft gevraagd om op het perceel, gelegen aan de Thorbeckegracht en bij het kadaster bekend in sectie F. n°. 4330, eene locomobile tot het drijven eener stoomhoutzagerij op te richten;

dat op de zitting, belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) een bezwaarschrift tegen het toestaan van dit verzoek door de firma Tobias en Hooft

werd ingediend, waarin hoofdzakelijk betoogd werd, dat de locomobile, werd zij opgericht, brandgevaar zou doen ontstaan;

dat Burgemeester en Wethouders echter bij besluit van 3 Mei 1884, n°. 987, aan den heer J. Cremer-Eindhoven, „namens diens zoon, den Heer Lambertus Eindhoven, en diens rechtverkrijgenden" vergunning hebben verleend op voormeld perceel eene locomobile van acht paardenkrachten tot het drijven van een houtzaagwerktuig te plaatsen, onder voorwaarde:

a. dat de locomobile niet onder een afdak mag geplaatst worden, maar in een gebouwtje moet worden gezet, met pannen gedekt en geheel in steenen wanden opgetrokken, ook aan den kant, naar het houtzaaglokaal gekeerd, wordende echter vergund in den wand aan die zijde de noodige openingen uit te sparen tot het overbrengen der beweegkracht

b. dat de schoorsteen, tot afvoer van den rook der locomobile zullende dienen, eene hoogte van 8 Meter boven de voorliggende bestrating der Thorbeckegracht moet hebben en voorzien moet worden van een Rusz- und Funkenfänger-Apparat uit de fabriek van Schomburg te Berlijn;

c. dat een en ander moet uitgevoerd worden naar aanwijzing en onder toezicht van den gemeentearchitect, met bepaling wijders, dat binnen zes maanden de locomobile geplaatst en in werking gebracht moet zijn;

dat tegen deze beslissing de firma Tobias en Hooft bij adres van 9 Mei bij Ons in beroep is gekomen, hetzelfde aanvoerende wat door haar op de zitting ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) schriftelijk in het midden was gebracht, en daarbij te kennen gevende, dat door het plaatsen eener dergelijke gevaarlijke inrichting hare zaak om zoo te zeggen zou worden vernietigd;

Overwegende, dat het terrein, waarop de locomobile zal worden opgericht, daarvoor alleszins geschikt is, aangezien het open en ruim en van drie zijden door water omgeven is;

dat wel is waar is aangevoerd, dat een brand daar ter plaatse wegens de nabijheid van houtloodsen eenen grooten omvang zou kunnen verkrijgen, maar dat dit het geval zou kunnen zijn bij elken brand, door welke oorzaak ook ontstaan, zoodat hieruit niet in het bijzonder een bezwaar tegen het voorgenomen stoomwerktuig kan worden geput, terwijl toch enkel bezwaren, aan de voorgenomen inrichting op zich zelve ontleend, in aanmerking mogen worden genomen bij de beoordeeling van de vraag of eene vergunning al dan niet terecht is verleend;

Overwegende nu, dat het niet aannemelijk is, dat door het plaatsen der locomobile schade of hinder van ernstigen aard zal worden veroorzaakt, en voorts aan de vrees voor brandgevaar door de opgelegde voorwaarden op doelmatige en voldoende wijze wordt tegemoet gekomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ongegrondverklaring van het door appellant ingestelde beroep, het besluit van Burgemeester en Wethouders van Zwolle van 3 Mei 1884, n°. 987, te handhaven,

met deze wijziging, dat de locomobile geplaatst en in werking gebracht moet zijn binnen drie maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 23 September 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. Dionet te 's Gravenhage, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener varkensslachterij in de Rijswijksche straat.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 4 September 1884, n°. 61, afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door J. Dionet te 's Gravenhage ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener slachterij van varkens.

Genoemde Dionet heeft in het begin van Mei 1884 vergunning verzocht om varkens te mogen slachten in perceel n°. 35, Rijswijksche straat. De slachterij zou gevestigd worden op de plaats achter het huis onder een aldaar te maken afdak.

In de zitting naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* n°. 95, op 27 Mei 1884 gehouden, is mondeling bezwaar ingebracht door W. F. Melsert, eigenaar van een aangrenzend huis. Hij wees er op dat een uitgebouwde slaapkamer van zijn perceel onmiddellijk belend was aan de loods waarin de slachterij zou worden uitgeoefend. Hij vreesde derhalve voor rook en stank, die eene dergelijke inrichting onvermijdelijk medebrengt.

Burg. en Weth. hebben bij besluit van 16/20 Juni de gevraagde vergunning geweigerd. In dit besluit wordt overwogen dat het perceel, waarvoor de vergunning gevraagd was, gelegen is in een zeer dicht bevolkt gedeelte der gemeente, alwaar door de talrijke bewoners hinder van ernstigen aard zou worden ondervonden van de uitdampingen onvermijdelijk aan eene slachterij eigen; dat de ingebrachte bezwaren als ongegrond kunnen worden beschouwd, daar een uitgebouwd slaapvertrek van het

aangrenzende perceel onmiddellijk belend is aan de tot slachting bestemde loods; dat mitsdien, uit een sanitair oogpunt beschouwd, het verzoek geacht moet worden niet voor inwilliging vatbaar te zijn; dat zich eindelijk binnen een kring van 200 meters van het gebouw der inrichting vier scholen bevinden, welke omstandigheid aanmerkelijk bijdraagt om de oprichting ongewenscht te doen zijn.

Van deze beschikking is Dionet bij adres van 25 Juni in beroep gekomen bij Z. M. den Koning. Hij voert aan dat zijne woning minstens 400 m. van eene der scholen verwijderd is; dat er hier ter stede voorbeelden in overvloed zijn van slachterijen op 40 à 50 m. van scholen, b.v. tegenover de school eind Koningstraat; dat Melsert de houten heining tusschen de perceelen 33 en 35 heeft doen vervangen door een eensteensmuur; dat de tot slachthuis in te richten loods heeft eene bedekking van blauwe pannen en een lichtraam; dat naar hij vermeent de geringe uitdampingen niet van dien aard zullen zijn dat zij hinder veroorzaken aan de bewoners der straat.

Dit adres is gesteld in handen van Gedep. Staten van Zuidholland, die er op hebben gehoord Burg. en Wethouders van 's Gravenhage en den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. verwijzen naar de motieven van hun besluit en deelen mede dat de appellant in gebreke is gebleven van het instellen van zijn beroep gelijktijdig kennis te geven aan het gemeentebestuur.

De hoofdingenieur geeft eene beschrijving van de localiteit. De tot slachtplaats te bezigen loods is van de woning van appellant gescheiden door een plaatsje, breed 1.50 m. Aan de zijde van het plaatsje heeft zij een houten wand, ook nog aan ééne andere zijde; overigens is zij van de naburige perceelen gescheiden door steenen muren, waarvan de eene de reeds vermelde slaapkamer begrenst. De geheele omgeving van het perceel is vrij dicht bebouwd. De toegang van varkens tot de slachtplaats zou moeten geschieden door den gang en het keukentje van appellants woning, zoodat contrôle op eene gewenschte zindelijkheid van de openbare straat uit niet mogelijk is. Op het zeer kleine binnenplaatsje wordt een konijnenfokkerij op vrij uitgebreide schaal gedreven, waaruit zich nu reeds een zeer onaangename lucht verspreidt. Het oprichten van een slachterij van zoo bekrompen inrichting in een overbevolkte buurt en zoo goed als geheel onttrokken aan toezicht moet naar het oordeel van den hoofdingenieur hinder van ernstigen aard voor de bewoners der aangrenzende perceelen veroorzaken. Ook schade aan de gezondheid der omwonenden is z. i. te vreezen.

Omtrent den afstand der scholen deelt de hoofdingenieur mede dat hem bij onderzoek gebleken is dat zij van appellants woning verwijderd zijn respectievelijk 118, 147, 190 en 192 m.

Gedep. Staten zeggen dat het verslag van den hoofdingenieur bevestigt het oordeel van het gemeentebestuur omtrent de ongeschiktheid der plaats voor de oprichting der slachterij bestemd. Er zouden mitsdien naar hun oordeel termen bestaan om het beroep ongegrond te verklaren. Appellant zal echter h. i. wegens het niet kennis geven van zijn beroep aan het gemeentebestuur niet-ontvankelijk verklaard moeten worden.

Door het hoofd der bewaarschool Koningstraat 118*b* is aan deze afdeeling bericht dat bij hem geen bedenkingen bestaan tegen het oprichten eener varkensslachterij in de Rijswijksche straat.

III. het beroep van *G. Becherer, te Assen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener smederij.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging is bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 8 September 1884, n°. 22, afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het door G. Becherer te Assen ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprichting eener smederij.

Genoemde Becherer, die thans in een door hem gehuurd perceel in de gemeente Assen eene smederij uitoefent, heeft verzocht eene smederij te mogen oprichten in het achtergedeelte van het door hem aangekochte pand, kadastraal bekend sectie I, n°. 1535 en 1536 aan den Oostersingel in dezelfde gemeente.

In de op 17 Juni 1884 naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) gehoudene zitting is mondeling bezwaar ingebracht door W. G. E. Bertram en W. van der Baan, bewoners van perceelen in de nabijheid doch op eenige meters afstand van het door Becherer aangekochte huis gelegen, op grond van te verwachten schade door waardevermindering hunner perceelen en verhooging der assurantepremie en hinder door het aanhoudend gehamer.

Dezelfde bezwaren zijn schriftelijk ingebracht door H. J. en M. J. Oosting, eigenaressen en bewoonsters van een huis, onmiddellijk aan het tot smederij bestemde perceel grenzende, voor wie ook nog een gemachtigde tot toelichting dier bezwaren is verschenen. Voorts zijn bezwaarschriften ingekomen van de wed. Starke, eigenaresse en bewoonster van een huis, staande op ruim 1 meter afstand van het tot smederij bestemde locaal en van de wed. J. Nort, huurster van de bovenvertrekken in dat huis. In het eerste dezer bezwaarschriften wordt gezegd dat eene smederij in de buurt waar men deze wil vestigen misstand zou veroorzaken en schaden zou aan de belendende affaires, die zindelijk en fraai zijn; voorts dat de zwarte stof en de rook uit de smederij het onderhoud der gevels van de naburige huizen kostbaarder en het verhuren der bovenwoningen van die huizen moeielijker zullen maken, terwijl ook de assurantiekosten verhoogd zullen worden De wed. Nort zegt in haar bezwaarschrift dat hare woning dreigt onbewoonbaar te worden door den hinder die van het gedruisch der smederij zal ondervonden worden op de naar die smederij gekeerde slaapkamers. Zij vreest nadeeligen invloed daarvan op den toestand van hare zieke moeder, die bij haar inwoont.

Burg. en Weth. van Assen hebben bij besluit van 1 Juli het verzoek van Becherer afgewezen, op grond dat het aanwezig zijn eener smederij naast het pand in eigendom toebehoorende aan de dames Oosting en dat van de wed. Starke, medebewoond door de wed. Nort, hinder van ernstigen aard door het aanhoudend gehamer zal veroorzaken aan de bewoners en schaden zal aan de waarde der bedoelde panden in geval van verkoop, althans aan dat van de dames Oosting, waaraan de smederij onmiddellijk zal grenzen

Van dit besluit is Becherer bij adres, ingekomen 10 Juli, in beroep gekomen bij

Z. M. den Koning. Hij voert aan dat de bezwaren, ontleend aan het gehamer, naar hij gerust durft zeggen, meer in de verbeelding dan in de werkelijkheid bestaan, daar nog nooit een der buren van het thans door hem bewoonde perceel er last van heeft gehad. Dit zou kunnen zijn wanneer de werkplaats van hout ware gebouwd, maar nooit wanneer zij rondom van een steens muur is voorzien en het bedrijf op den platten grond wordt uitgeoefend. Voorts is het aan appellant geheel onduidelijk waarom de aangrenzende panden in waarde zouden verminderen wanneer daartusschen en fabriek van kachels en brandvrije kasten wordt opgericht.

Gingen die bezwaren op dan zou appellant het gekochte gebouw met veel verlies weer moeten verkoopen omdat hij veel voor den stand heeft moeten betalen; er zou hem een hoogere huur gevraagd worden als men wist dat hij voor het door hem gekochte perceel geen vergunning kon krijgen, en hij zou er toe moeten overgaan de hooge huur te betalen daar hij met zijn winkel aan den stand moet blijven.

Het adres van Becherer is gesteld in handen van Gedep. Staten van Drenthe, die er op hebben gehoord Burg. en Weth. van Assen. Deze laatsten verwijzen tot rechtvaardiging hunner beschikking naar de stukken, waarin de toestand is aangewezen.

Gedep. Staten van Drenthe zeggen in hun ambtsbericht van 22 Augustus 1884 dat van de in art. 11 der wet van 2 Juni 1875 als redenen van weigering eener vergunning genoemde bezwaren, bestaande in gevaar of schade aan de bedrijven, hier geen sprake is. Ook is huns inziens geheel ten onrechte door eene der reclamanten beweerd dat de smederij misstand zou veroorzaken. Dit kan het geval niet zijn, daar de smederij op een binnenplaats en de winkel aan de straat zal gebracht worden; waarbij komt dat de tegenwoordige winkel van Becherer, die een étalage van haarden, kachels enz. te zien geeft, geen misstand oplevert.

De beschikking van Burg. en Weth. is dan ook gegrond op te verwachten schade aan eigendommen en hinder van ernstigen aard. Nu heeft het door Gedep. Staten ingewonnen rapport van den ingenieur van den provincialen waterstaat hen doen zien dat de smederij schade aan eigendommen kan doen ontstaan ten gevolge van bevuiling door rook en roet, doch tevens dat deze schade verminderd kan worden door het optrekken van den schoorsteen der smederij b.v. 1 à $1^1/_2$ M. boven de nokken der aangrenzende huizen. Wordt dan de schoorsteen een voldoend aantal malen in het jaar gereinigd, dan zal het bezwaar wel niet geheel zijn opgeheven, doch niet meer van overwegend belang zijn.

Het is verder naar het oordeel van Gedep. Staten niet te ontkennen dat de smederij door het aanhoudend gehamer vooral voor de bewoners van het pand waaraan zij onmiddellijk zal grenzen (dat van de dames Oosting) hinderlijk, d. i. onaangenaam zal zijn; maar er is volgens hen op te letten 1⁰. dat die hinder alleen in den beginne van eenige beteekenis zal zijn en men al spoedig aan het aanhoudend gehamer gewennen zal; 2⁰. dat hinder alleen niet tot weigering mag leiden, maar de hinder moet zijn van ernstigen aard, waartoe behoort het ter bewoning ongeschikt maken van woonhuizen of gedeelten daarvan. Dit laatste nu zal naar het oordeel van Gedep. Staten hier het geval niet worden, vooral niet bij de tegenwoordige bestemming van de kamer waaraan de smederij zal grenzen, die van logeerkamer; en op die bestemming toch komt het aan. De hinder zal echter geheel worden weggenomen wanden den

adressant de verplichting wordt opgelegd des avonds na 9 uur geen gedruisch makende werkzaamheden in de smederij te verrichten.

Ten slotte merken Gedep. Staten nog op dat de ingebrachte bezwaren mede zullen verminderen, wanneer door het gehamer zoo min mogelijk dreuning wordt veroorzaakt. Hiertoe nu kan men volgens den ingenieur geraken door de aambeelden te plaatsen op veerkrachtige en vooral vrijstaande fundeeringen.

Gedep. Staten geven derhalve in overweging het daarheen te leiden dat de beklaagde beschikking worde vernietigd en alsnog aan Becherer vergunning worde verleend tot het oprichten eener smederij in het pand wijk A. n°. 868 aan den Singel te Assen, onder de volgende voorwaarden:

1°. dat in de smederij niet gesmeed, gehamerd of geklopt mag worden na des avonds 9 uur;

2°. dat de schoorsteen der smederij ten minste 1 Meter boven den hoogsten nok der aangrenzende huizen worde opgetrokken en een voldoend aantal malen in het jaar worde gereinigd;

3°. dat de aambeelden worden geplaatst op veerkrachtige en vrijstaande fundeeringen, waarmede bedoeld wordt eene fundeering op palen onder de aambeelden en het aanbrengen van een schijf zwaar vilt of kurk tusschen de aambeelden en het vlak waarop zij rusten.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn door Bertram, van der Baan, N. J. Oosting, mede namens M. J. Oosting en de wed. Starke, memoriën ingediend tot nadere uiteenzetting hunner bezwaren. Enkele nieuwe punten van bezwaar komen daarin voor. Zoo wordt door Bertram opgegeven dat zekere ruimte bij zijne woning, dienende tot toegang tot den regenbak, tevens gebruikt wordt als bleek en drogerij van waschgoed en dat deze bijna onmisbare gelegenheid, ingeval vergunning voor de smederij werd verleend, hoogst waarschijnlijk door den rook en de asch onbruikbaar zou worden. Nog deelt hij mede dat hem is ter oore gekomen dat Becherer slechts onder voorwaarde dat hem vergunning wordt verleend, zou hebben gekocht en anders te dien aanzien vrij zou zijn.

Van der Baan geeft op dat in zijn pand wordt uitgeoefend een zaak in fijne galanteriën, en dat het magazijn niet zal kunnen gelucht worden zonder dat de kolendamp en het roet toegang krijgen tot die artikelen, welke daardoor zullen bederven. Voorts dat die artikelen worden uitgepakt en schoongemaakt op eene opene ruimte achter het huis, waar zij nu ook aan beschadiging zullen zijn blootgesteld en dat diezelfde ruimte ook niet meer, zooals tot nu toe, als bleek zal kunnen dienen.

De wed. Starke beweert dat de kolendamp en de stof schadelijk zullen werken op de in haar huis gevestigde apotheek en laboratorium, alsmede op de daarin aanwezige chemicaliën, en dat de bedienden, welke in die inrichtingen noodig zijn, hooger loon zullen bedingen wegens de verstoring hunner rust door het onophoudelijk kloppen en slaan in de smederij. Ook deelt zij mede dat de huurster van het bovenhuis de huur heeft opgezegd voor het geval dat de smederij wordt opgericht.

Op verzoek dezer Afdeeling is nog door Gedep. Staten overgelegd het door hen ingewonnen rapport van den ingenieur van den Provincialen Waterstaat.

IV. het beroep van *G. Duuring Schuurman te Utrecht, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan de Maatschappij "de Korenschoof" vergunning is verleend tot het oprichten eener machinale broodbakkerij in de Kaatstraat aldaar.*

De *Staatsraad* Jhr. Van Humalda Van Eysinga brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging van 2 September jl. n°. 10, werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide van diens missive van 5 September d. a. v. n°. 31, Afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State (afd. voor de geschillen van bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van het door G. Duuring Schuurman te Utrecht ingesteld beroep tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan de maatschappij "de Korenschoof" vergunning is verleend tot het oprichten eener machinale broodbakkerij.

Blijkens het appellatoir adres is het beroep meer bepaaldelijk gericht tegen de voorgenomen hoogte van den te bouwen schoorsteen, welke door het gemeentebestuur op 30 M. bepaald werd, doch waarvoor door appellant, op de bij zijn adres ontwikkelde gronden, eene hoogte van 35 M. wenschelijk en noodig geoordeeld wordt.

Reeds in de zitting op 10 Juni jl. overeenkomstig art. 7 der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* n°. 95, gehouden, werden door den tegenwoordigen appellant als belanghebbende tegen het door de directie der maatschappij "de Korenschoof" gedane verzoek, om vergunning tot het oprichten van eene machinale broodbakkerij, bezwaren ingebracht, uit hoofde van vrees voor hinder van rook en stip uit den schoorsteen van de op te richten bakkerij, waardoor zijne graanpakhuizen hunne tegenwoordige bestemming geheel zouden verliezen en voor hem waardeloos zouden worden, tengevolge waarvan door hem een groot financieel nadeel zou worden geleden. Voor het geval dat in die bezwaren geen genoegzame grond tot weigering van de gevraagde vergunning mocht zijn gelegen, wenschte hij, dat de hoogte van den schoorsteen op minstens 34 M. boven den beganen grond zou worden bepaald en gelijk zou zijn aan die van den nu reeds bestaanden schoorsteen van de meelfabriek "de Korenschoof".

Volgens de bij de stukken overgelegde beschrijving van de voorgenomen inrichting zou de schoorsteen eene hoogte van 22 M. boven den beganen grond bekomen.

In de door appellant destijds aangevoerde bezwaren vond het gemeentebestuur echter geen aanleiding om de gevraagde vergunning te weigeren en evenmin om voor den te bouwen schoorsteen eene zoodanige hoogte aan te nemen als door appellant werd gewenscht.

Bij beschikking van 1 Juli 1884, n°.18, werd door het gemeentebestuur van Utrecht aan de directie van de maatschappij "de Korenschoof" en hare rechtverkrijgenden vergunning verleend tot het oprichten eener machinale broodbakkerij in de Kaatstraat, kadastraal bekend gemeente Lauwerecht, sectie A. n°. 3578, op voorwaarde onder anderen "dat de gemetselde schoorsteen op 30 M. boven de kruin van de Kaatstraat moet worden voorzien van een vonkenvanger en minstens één Meter verwijderd moet blijven van den ten zuiden aangrenzenden scheidingsmuur", langs welken muur de tuin van den heer Duuring Schuurman is gelegen.

Deze heeft zich tegen de beslissing des gemeentebestuurs, wat de voorwaarde

nopens de hoogte van den schoorsteen betreft, binnen den bij de wet voorgeschreven termijn in hooger beroep begeven en daarvan aan het gemeentebestuur mededeeling gedaan, 't welk voor onverwijlde openbare kennisgeving van het ingesteld beroep zorg heeft gedragen.

In zijn adres geeft appellant nader te kennen, dat nu reeds de bestaande schoorsteen van de meelfabriek „de Korenschoof", die eene hoogte heeft van ongeveer 35 M. en meer dan 100 M. van zijne graanzolders is verwijderd, bij noordwesten wind zijne zolders met eene zwarte stip bedekt, waardoor hij schade aan zijn granen lijdt; dat de schoorsteen van de machinale broodbakkerij op 60 M. afstand van zijne graanzolders tot eene hoogte van 30 M. opgetrokken zal worden, zoodat hij van dien schoorsteen nog meer nadeel zal ondervinden; dat hij, om niet te spreken van zijn tuin, waarvan hij het genot op sommige tijden zal moeten missen, alleen in het licht wenscht te stellen met welk groot ongerief en nadeel zijn handel wordt bedreigd; dat hij aan de maatschappij „de Korenschoof" de som van tienduizend gulden heeft aangeboden, indien zij van de oprichting eener machinale broodbakkerij wilde afzien en daardoor meent te hebben aangetoond, dat het nadeel 't welk hij zal ondervinden, niet denkbeeldig is en dat zijns inziens genoemde maatschappij geen bezwaar mag maken den schoorsteen der broodbakkerij te brengen op de hoogte van den bestaanden schoorsteen der meelfabriek, waardoor het nadeel voor appellant wel niet weggenomen maar tot een minderen omvang teruggebracht wordt.

Op dit beroep zijn door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid de Gedeputeerde Staten van Utrecht gehoord, die op hunne beurt het advies zoowel van het gemeentebestuur als van den provincialen waterstaat hebben ingewonnen.

In het bericht van het gemeentebestuur, dd. 12 Augustus jl. n°. 18, wordt het verlangen van appellant tegengesproken en de noodzakelijkheid ontkend, dat de hoogte van den schoorsteen der machinale broodbakkerij worde bepaald op 35 M., gelijk aan die van den schoorsteen der meelfabriek „de Korenschoof".

De hoogte van laatstgemelden schoorsteen is, blijkens de mededeelingen van Burgemeester en Wethouders, bij beschikking van Gedeputeerde Staten van Utrecht, dd. 4 Mei 1855, n°. 2, bepaald op 34 M., ingevolge de toenmaals door de firma P. M. en J. Jongeneel aangevoerde bezwaren, bestaande in vrees voor brandgevaar ten opzichte van den nabijgelegen houtzaagwindmolen dier firma, waarvan de bovenkant 31 M. boven den beganen grond was gelegen. Die windmolen is thans vervangen door een stoommachine, waarvan de schoorsteen bij besluit van het gemeentebestuur dd. 17 Juni 1879 op 30 M. boven den beganen grond is bepaald.

Naar aanleiding hiervan zijn Burgemeester en Wethouders van oordeel, dat het motief voor eene grootere hoogte van den schoorsteen dan 30 M. in casu niet aanwezig is. Bovendien achten zij die hoogte voldoende, omdat in de op te richten machinale broodbakkerij met eene stoommachine van acht paardenkracht zal worden gewerkt en wel gedurende eenige uren 's daags, terwijl de meelfabriek „de Korenschoof" voortdurend wordt gedreven door eene machine van viervoudig vermogen.

Bij belangrijk minder kolenverbruik door de machinale broodfabriek in vergelijking met de meelfabriek „de Korenschoof" achten Burgemeester en Wethouders des appellants meening, dat de rook uit den schoorsteen van eerstgenoemde fabriek meer hinder zal ver-

oorzaken, niet gegrond, vooral ook omdat de mindere of meerdere mate, waarin zich dat bezwaar zal doen gevoelen, in de meeste gevallen afhankelijk is van omstandigheden, geheel buiten verband met den aard en de ligging van de inrichting, zoodat op sommige tijden de rook op zeer korten afstand neerslaat, terwijl op andere tijden naar gelang van de weêrsgesteldheid de op verderen afstand gelegen perceelen hinder zullen ondervinden.

De Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Utrecht daarentegen acht den wensch van appellant, om de hoogte van den te bouwen schoorsteen op 35 M. boven het niveau van de Kaatstraat te bepalen, zeer gegrond, billijk en gematigd. Zijns inziens vallen des appellants bezwaren onder art. 11 litt. *b* der wet van 2 Juni 1875, *Stbl.* n⁰. 95, en worden die naar zijne meening in geenen deele weerlegd door het gemeentebestuur van Utrecht, ook omdat de vergunning voor de oprichting van den schoorsteen der machinale broodbakkerij niets te maken heeft met de bestaande schoorsteenen der meelfabriek „de Korenschoof" en van den stoomhoutzaagmolen der firma Jongeneel. welke laatsten schade aan eigendommen en bedrijven veroorzaken, zoodat dit ook van den eerstgenoemden te verwachten is.

Tot staving van zijn gevoelen geeft de Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in zijn ambtsbericht van 18 Augustus jl. n⁰. 580 te kennen, dat bij een ingesteld plaatselijk onderzoek hem is gebleken, dat in des appellants tuin de neerslag van rook, fijne kooldeelen en asch duidelijk is op te merken aan de oppervlakte der bladeren van de verschillende planten en boomen en vooral van die, welke langs en nabij het graanpakhuis staan.

Ook in de nissen van de verschillende luchtgaten van het pakhuis — zoo vervolgt de Ingenieur — was dit merkbaar en gaven de daar aanwezige spinwebben bij wrijving zwart af, terwijl daarin fijne kool en aschdeelen werden gevonden.

Het water uit den regenbak achter des appellants woning was eenigszins grijs gekleurd, terwijl zich daarin kleine stukken kool bevonden.

Volgens hem is het dus een feit, dat de nabijgelegen fabrieken van de firma Jongeneel en van de maatschappij „de Korenschoof" daarvan zoo niet uitsluitend dan toch voornamelijk de oorzaak zijn. De neerslag van rook en kooldeelen is zeer onaangenaam voor appellant, wat tuin en woning betreft, maar ook, naar het oordeel van den Ingenieur, schadelijk voor des appellants bedrijf, omdat het uitgebreide graanpakhuis, waarin zich tevens eene belangrijke hoeveelheid meel bevindt, voldoende geventileerd moet worden en dit vooral bij slappe winden uit het noorden en noordwesten niet geraden is wegens de waardevermindering, welke de handelsartikelen ondergaan wanneer zij met fijne kooldeelen, asch enz. besmet worden. Volgens hem ligt het voor de hand en is het ook van algemeene bekendheid, dat lage schoorsteenen eerder neerslag van rook enz. geven dan hoogere en dat hoe dichter men bij een fabrieksschoorsteen woont men er des te meer last van heeft, vooral bij regen en dampig weder.

De Gedeputeerde Staten van Utrecht kunnen zich, blijkens hunne missive van 25 Augustus jl., n⁰. 23, met het gevoelen van den Provincialen Ingenieur in allen deele vereenigen. Ook naar hun oordeel moet de neerslag en het vuil, reeds nu in niet geringe mate op de terreinen en in de gebouwen van appellant aanwezig, van steenkolendamp afkomstig zijn en wel van de schoorsteenen van de firma Jongeneel en

van de meelfabriek "de Korenschoof", welke laatste, volgens opgaaf van Gedep. Staten, 35 M. hoog en 97 M. van des appellants pakhuis verwijderd is, terwijl de eerstbedoelde schoorsteen op verderen afstand daarvan gevonden wordt en eene hoogte van 30 M. heeft. Wordt nu op een afstand van slechts 62 M. de schoorsteen van de machinale broodbakkerij tot eene hoogte van slechts 30 M. opgetrokken, dan verwachten Gedep. Staten dientengevolge nog meer neerslag en vuil ten nadeele van des appellants terreinen en gebouwen, al mocht het ook als vaststaande zijn aan te nemen, dat het kolenverbruik in de meelfabriek "de Korenschoof" grooter is dan in de op te richten machinale broodbakkerij het geval zal zijn.

Ook vreezen zij, door den te verwachten meerderen neerslag van kolendampen en vuil, meer beschadiging van het graan en het meel in appellant's pakhuis, 't welk tot behoud van die koopwaren dikwijls moet worden geventileerd, zoodat hierin aanleiding zou kunnen worden gevonden tot toepassing van art. 11 litt. *b* der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95).

Intusschen zou, naar het gevoelen van Gedep. Staten, aan het bezwaar grootendeels kunnen worden tegemoet gekomen door de hoogte van den op te richten schoorsteen in plaats van op 30 M., zooals in het aangevallen besluit van het Gemeentebestuur is voorgeschreven, op 35 M. boven de kruin van de Kaatstraat te bepalen.

Nadat het beroep bij de Afdeeling voor de bestuursgeschillen was aangebracht, is bij haar een memorie ingekomen van de directie der maatschappij "de Korenschoof", dd. 20 September jl., bevattende eenige opmerkingen naar aanleiding van de haar verleende vergunning tot het oprichten eener broodfabriek en van de daartegen door den heer G. Duuring Schuurman ingebrachte bezwaren.

Aan die memorie wordt het navolgende ontleend:

Des appellant's bezwaren komen uitsluitend hierop neer, dat hij door het neêrslaan van rook en roetdeeltjes uit den schoorsteen der op te richten fabriek schade ducht voor de in zijn graan- en meelpakhuis geborgen goederen. Zijn perceel is gelegen in de voorstad "Buiten de Waard", het centrum van handelsbeweging, scheepvaart en fabrieksnijverheid in Utrecht. Een aantal fabrieken en eene menigte stoombooten verspreiden daar voortdurend rook. Het is dus geen wonder, dat in appellant's tuin roetdeeltjes zijn te vinden en dat die ook niet ontbreken in het regenwater, 't welk van het dak zijner woning afvloeit.

Uit de aanwezigheid van roetdeeltjes te besluiten tot hunne herkomst en die toe te schrijven aan de bestaande schoorsteenen van de meelfabriek "de Korenschoof" en van de firma Jongeneel, is echter, waar zoovele andere oorzaken aanwezig zijn, minstens zeer gewaagd.

De schoorsteen van de meelfabriek "de Korenschoof", 35 M. hoog en op een afstand van circa 90 M. van des appellants pakhuis verwijderd, dient voor eene machine met een maximum van 80 paardenkrachten en werkt geregeld, meermalen ook bij nacht. De nieuw op te richten schoorsteen zal dienen voor eene machine van 8 paardenkracht en slechts eenige uren per etmaal werken. De hoogte van 30 M. wordt feitelijk vermeerderd door een voorkanaal van 16 M. tusschen de ketels en den schoorsteen, in welk kanaal de grootste hoeveelheid roet neêrslaat, zoodat de hoeveelheid uit te werpen roet in vergelijking met de bestaande schoorsteenen gering zal zijn.

Intusschen hebben de bestaande schoorsteenen noch aan appellant, noch aan de andere buren, ooit aanleiding tot klachten gegeven.

Had appellant ooit bezwaren ondervonden van den bestaanden toestand, dan zou hij de geringe uitgaaf niet hebben nagelaten om door het aanbrengen van gaas voor de luchtgaten en openingen van zijn pakhuis tegen het bederf zijner goederen te waken.

Dat er geen schade of hinder wordt ondervonden blijkt uit de omstandigheid, dat de maatschappij „de Korenschoof", die op groote schaal in meel werkt en wier fabrikaat door zuiverheid en goede bereiding beroemd is, het meel bewerkt en bewaart op hare zolders onmiddellijk bij haren grooten schoorsteen en dien van de firma Jongeneel gelegen, op welke zolders de vensters bijna altijd openstaan en zonder eenige bedekking zijn. Te minder kan appellant schade ondervinden, daar hij niet is meelfabriekant maar alleen graanhandelaar, terwijl het meel op zijne zolders niet bewerkt maar in zakken bewaard wordt en daardoor niet aan stof is blootgesteld. Het graan, 't welk zich op appellants zolder bevindt, wordt geregeld omgezet, waarbij het daartusschen aanwezige vuil en stof in beweging gebracht wordt en door de vensters ontsnapt. Waarschijnlijk is dus de neêrslag in appelant's tuin en op de spinnewebben, van zijn graanzolders of van de stoombooten, die in de Singelgracht of in de Vecht, nabij het pakhuis varen, afkomstig. Immers alleen de Noordenwind zou den rook zoo van den bestaanden als van den op te richten schoorsteen naar des appellant's pakhuis kunnen voeren. Nu is het onbetwistbaar, dat de neêrslag van den rook veroorzaakt wordt door de gesteldheid van den dampkring en van de meerdere of mindere drukking van de lucht afhangt; dat Noordenwind steeds met hoogen barometerstand gepaard gaat, waardoor de rook stijgt, zoodat neêrslag van rook, bij zuidoosten of zuidwesten wind een bijna vast verschijnsel, bij Noordenwind niet te duchten is.

Wat appellant verlangt zou voor hem geen afdoend middel opleveren. Of de schoorsteen 30 of 35 meter hoog is maakt, met betrekking tot den neêrslag, weinig verschil. Voor de maatschappij „de Korenschoof" is het echter een overwegend bezwaar. Immers moet haar schoorsteen 5 M. hooger worden, dan moet ook de fundeering zwaarder zijn en 20 cM. onder den tuinmuur van den heer Schuurman worden uitgebracht.

Appellant heeft zich, volgens de memorie, bereid verklaard de kosten der meerdere hoogte te betalen, maar was niet te bewegen die 20 cM. onder den beganen grond voor de fundeering af te staan. Moet nu de Maatschappij haren schoorsteen Noordwaarts verplaatsen, dan mist zij voor hare fabriek de noodige ruimte.

Verder wordt in de memorie het vermoeden uitgesproken, dat door appellant de oprichting eener tweede broodfabriek te Utrecht niet wenschelijk geacht en tegengehouden wordt ook blijkens het door hem ter loops gedane aanbod van f 10.000 wanneer van de voorgenomen inrichting werd afgezien.

Ten slotte wordt er in de memorie op gewezen, dat de maatschappij „de Korenschoof" vóór alles behoefte heeft aan spoedige zekerheid.

Bij het besluit van het Gemeentebestuur van 1 Juli jl. is bepaald, dat de inrichting binnen den tijd van 12 maanden na dagteekening van dat besluit voltooid en in werking gebracht zal moeten zijn. De fabriek is reeds in aanbouw. Maar zoolang de maatschappij niet weet hoe hoog de schoorsteen moet worden, kan die niet definitief worden afgemetseld. Intusschen nadert het jaargetijde, waarin niet gemetseld kan

worden. Langer uitstel zou dus het in werking brengen der fabriek kunnen vertragen.

Overigens zijn bij de Afdeeling geene nadere memoriën en bewijsstukken ingekomen.

Als gemachtigde voor den appellant treedt op Jhr. Mr. E. N. DE BRAUW, advocaat te 's Gravenhage. Hij verklaart dat een onderzoek in loco hem had doen zien dat de schoorsteen reeds tot de verlangde hoogte van 35 M. was opgetrokken en hoopt dat die toestand zal worden bestendigd en niet zal worden toegegeven aan het verlangen van de directie der maatschappij, die een lageren schoorsteen voldoende oordeelde, daar er nog gelegenheid bestaat tot eene verlaging over te gaan. Nader ontwikkelt Spr. nog de bezwaren door appellant tegen de vergunning ingebracht en doet uitkomen dat de ondervonden hinder van rook niet door de schoorsteenen van stoombooten maar wel degelijk door schoorsteenen van fabrieken veroorzaakt is. Om aan dien hinder nu zooveel mogelijk tegemoet te komen verlangt appellant dat de schoorsteen niet lager dan 35 M. zal zijn.

Een der belanghebbenden, de heer D. A. VAN ZUTPHEN, dringt mede aan op eene bepaling dat de schoorsteen niet lager dan 35 M. zal zijn.

De heer VAN STOLK, directeur der maatschappij "de Korenschoof", geeft eenige inlichtingen en verzekert dat de schoorsteen thans tot eene hoogte van 35 M. is voltooid en dat hij die steeds zal behouden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Drie en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 15 *October* 1884

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 3 October 1884, n⁰. 13, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *K. J. van Riesen te Grouw, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 23 *Juni* 1884, n°. 13, 2e *afd., waarbij hij vervallen is verklaard van het lidmaatschap van den Raad der gemeente Idaarderadeel.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 441).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door K. J. van Riesen te Grouw, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 23 Juli 1884, nº. 13, 2e afd., waarbij hij vervallen is verklaard van het lidmaatschap van den Raad der gemeente Idaarderadeel;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 September 1884, nº. 61;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 September 1884, nº. 3988, afd. B. B.;

Overwegende, dat bij Gedeputeerde Staten van Friesland tegen het Raadslid K. J. van Riesen de klacht is ingekomen van, in strijd met art. 24 der Gemeentewet, voor onderscheidene in het jaar 1883 uit te voeren werken, ten behoeve van de gemeente Idaarderadeel, hout te hebben geleverd;

dat Gedep. Staten, overeenkomstig art. 26 der Gemeentewet, genoemd Raadslid in zijn belang gehoord en ambtshalve van het lidmaatschap van den Gemeenteraad vervallen verklaard hebben, tegen welke beslissing door appellant bij adres van 7 Juni 1884 Onze voorziening is ingeroepen;

dat door appellant, blijkens het van het verhoor opgemaakt relaas, is erkend, dat hij ten behoeve van den schoolbouw te Idaard en te Grouw aan de aannemers van die gemeentewerken hout heeft geleverd met de wetenschap dat die leveringen tot dado bestemd waren;

dat wel is waar in het appellatoir adres wordt beweerd, dat hieromtrent bij appellant geene stellige wetenschap, maar alleen zij het dan ook vrij zekere veronderstelling had bestaan, doch dat die bewering niet aannemelijk is, aangezien zij in strijd is met des appellants bij het verhoor afgelegde bekentenis, versterkt door zijne verklaring, dat het hout in zijnen molen, op de afmetingen, bij het hem bekend bestek voorgeschreven, moest worden gezaagd en daarop aan de aannemers van voormelde gemeentewerken is afgeleverd;

dat voorts door appellant is aangevoerd, dat er tusschen hem en die aannemers geen contract bestond, doch dat de wet niet onderscheidt of de levering geschiedt, hetzij tengevolge van bestelling, hetzij krachtens eene overeenkomst, hetzij uit eenige andere oorzaak;

dat evenmin de bewering kan opgaan, dat hier geene verboden levering in den zin van art. 24 der Gemeentewet zou hebben plaats gehad, omdat er voor appellant geen verplichting zou hebben bestaan om bij eventueele afkeuring van het hout daarvoor ander in de plaats te leveren, zoodat de aansprakelijkheid voor de deugdelijkheid van het hout niet op den leverancier, maar op den aannemer rustte; immers dat het voor de toepassing van de wet onverschillig is, welke bepalingen hieromtrent tusschen den aannemer en den leverancier worden gemaakt en onder welke voorwaarden de overeenkomst aangegaan of de bestelling gedaan wordt, mits slechts vaststa en uitgemaakt zij, dat de levering zij geschied door een Raadslid met de wetenschap dat die levering moest strekken ten behoeve van een gemeentewerk;

dat de bij de stukken overgelegde verklaring van den gemeente-architect van Idaarderadeel, dat hem door het Raadslid Van Riesen voor diens rekening geen materialen ter goedkeuring zijn aangeboden, wel bewijst dat hier geene rechtstreeksche levering heeft plaats gevonden, maar dat daardoor het feit, dat hier eene evenzeer bij art. 24 der Gemeentewet verboden middellijke levering is geschied, hoegenaamd niet wordt weersproken;

Overwegende nu, dat bij het leveren van hout en het zagen daarvan ten behoeve van gemeentewerken, tot opneming waarvan appellant geroepen kon worden en, blijkens de door hem afgelegde bekentenis, ook werkelijk geroepen is, zijn persoonlijk belang ontegenzeggelijk was betrokken;

dat dit persoonlijk belang blijft bestaan, onverschillig of die levering tegen betrekkelijk hoogen dan wel tegen betrekkelijk lagen prijs mocht zijn geschied, zoodat de door appellant ten dezen gemaakte onderscheiding, als zoude in het laatste geval, bij toepassing van art. 24 der Gemeentewet, de gemeente eerder benadeeld dan gebaat worden, hier niet in aanmerking mag komen;

dat de verbodsbepaling van art. 24 der Gemeentewet juist strekt om onder alle omstandigheden en voor alle gevallen, welke in die bepaling begrepen zijn, den strijd te voorkomen tusschen persoonlijke en gemeentelijke belangen bij hen, die geroepen worden deze laatste te behartigen;

dat mitsdien de bepalingen van de artt. 24 en 26 der Gemeentewet door Gedep. Staten in casu terecht zijn toegepast;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedep. Staten van Friesland, dd. 23 Juni 1884, n°. 13, 2e afd., het daartegen door K. J. van Riesen te Grouw ingesteld hooger beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 3 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep *van den Raad der gemeente Woudenberg tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit strekkende tot wijziging der gemeentebegrooting over* 1884.

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Ten gevolge van de daartoe door Z. M. verleende machtiging heeft de Minister van Binnenl. Zaken, bij schrijven van 27 Aug. ll., n⁰. 3560, Afd. B. B., bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door den Raad der gemeente Woudenberg ingesteld tegen het besluit van Gedep. Staten van Utrecht van 3 Juli ll., n⁰. 20, waarbij goedkeuring onthouden werd aan 's Raads besluit van 10 April te voren, strekkende tot wijziging der gemeentebegrooting over 1884.

Bij dit raadsbesluit werd, behalve tot andere wijzigingen die geen aanleiding tot verschil van meening gaven en hier dus buiten bespreking kunnen blijven, besloten, om in hoofdstuk V der begrooting van Inkomsten, in te voegen dezen post:

„Art. 11. Verhaal der verplegingskosten van de krankzinnige Gijsberta Hienekamp „over de jaren 1879 tot en met 1883, f 1280".

Het raadsbesluit werd door Burg. en Weth. aan Gedep. Staten ter goedkeuring aangeboden met deze toelichting, voor zooveel den zooeven vermelden post betreft:

„De Raad, van oordeel zijnde dat het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te „Utrecht geen Godshuis is in den zin van art. 49 der armenwet, heeft besloten tot „verhaal van de volle verplegingskosten in dat gesticht over de laatste 5 jaren van „de krankzinnige Gijsberta Hienekamp, wier curatoren daartegen geen bezwaar maken; „had art. 58 der wet niet in den weg gestaan voor verhaal der verplegingskosten van „af 1868, de Raad zou er nimmer toe gekomen zijn de volle verplegingskosten (met „inbegrip van Rijks- en Provinciale subsidiën) te verhalen; nu echter de gemeente „toch veel schade lijdt, zag men er geen onbillijkheid in daartoe te besluiten, en „werd dit besluit met vijf van de zeven stemmen genomen."

Gedep. Staten gaven daarop aan den Raad in overweging zijn besluit in dier voege te wijzigen, dat ter begrooting slechts werden gebracht de *inkomsten* van de door erfenis aan G. Hienekamp ten deel gevallen bezittingen. Gedep. Staten waren toch van meening, dat een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, als hier bedoeld, behoort onder de Godshuizen, waarvan in art. 49 der armenwet sprake is, waaruit mitsdien volgt dat tot goedmaking der door de gemeente betaalde verplegingskosten, de inkomsten van de bezittingen der verpleegde kunnen worden aangewend. G. Hienekamp, sedert 1868 in het gesticht verpleegd, was vroeger niet in het genot van inkomsten, maar eerst omstreeks November 1883 is haar eene erfenis opgekomen van ongeveer f 3400. Derhalve kan, volgens Gedep. Staten, door de Gemeente niet meer worden gevorderd en door curatoren niet meer worden toegestaan dan de verschenen inkomsten van omtrent November 1883 tot op heden en zoo vervolgens.

Aan het verlangen van Gedep. Staten werd door den Gemeenteraad niet voldaan, omdat bij de bewering niet kan toegeven dat een krankzinnigengesticht een Godshuis

is in den zin van art. 49 der armenwet, "daar", — aldus antwoordde de Raad, — "de arme krankzinnigen daarin niet uit liefdadigheid, maar ter bewaring der maatschappelijke orde, tegen betaling verpleegd worden, en dat alzoo voor het verhaal der verplegingskosten, ten deze art. 52 dier wet toepasselijk is." Bij de mededeeling van 's Raads gevoelen aan Gedep. Staten, voegden Burg. en Weth. nog een schrijven ten betooge dat eene toepassing van art. 49 in strijd zou zijn met de billijkheid en met de kennelijke bedoeling der wet zelve, en ter nadere adstructie van den grond, waarop de meening van den Raad berustte, voerden zij nog aan, dat verpleging van behoeftigen UIT LIEFDADIGHEID door artt. 20 en 21 der armenwet aan de burgerlijke besturen verboden wordt, en dat het Gemeentebestuur van Utrecht het krankzinnigengesticht op de bij art. 3 der armenwet bedoelde lijst onder letter C en niet onder B of D heeft gerangschikt.

Door deze beschouwingen werden Gedep. Staten evenwel niet van hun gevoelen teruggebracht. Bij besluit van 3 Juli onthielden zij hunne goedkeuring aan 's Raads besluit, omdat door de bedoelde f 1280, ter begrooting gebracht, niet beantwoord wordt aan het voorschrift van art. 204 der Gemeentewet, vermits de gemeente geen recht heeft op die vergoeding, maar alleen op de inkomsten der bezittingen van de verpleegde, daar het hier betreft de verpleging in een Godshuis, als zijnde "eene "bijzondere inrichting als die welke door het geneeskundig gesticht voor krankzin- "nigen te Utrecht wordt vertegenwoordigd, waarin behoeftige krankzinnigen worden "opgenomen, ongeacht of zij daarin geheele, gedeeltelijke of geene kostelooze ver- "zorging genieten, zonder twijfel onder de Godshuizen is te stellen, in wier bestaan "daarenboven door bijdragen uit de kas van Rijk, provincie en gemeente voor een "deel kan worden voorzien". In overeenstemming met deze beschouwing was dan ook Utrechtsch geneeskundig gesticht op de lijst, bij art. 3 der armenwet voorgeschreven, gebracht onder de *bijzondere instellingen, bedoeld bij art.* 2 *sub C.* Ten slotte overwogen Gedep. Staten, "dat de verre strekking, door den betrokken gemeenteraad aan "art. 52 gegeven, alzoo op eene geheel willekeurige en ongewettigde opvatting van "dat wetsvoorschrift berust, blijvende hij tevens in gebreke aan te toonen, waarom "hij het beweerd recht der gemeente tot de 5 jaren, aan 31 December 1883 vooraf- "gegaan, beperkt, nademaal toch van geenerlei *beroep* op verjaring, evenmin als van "eene ingestelde *rechtsvordering* tot verhaal van onderstand in den zin van art. 58 "der armenwet sprake is."

Van het besluit van Gedep. Staten is de gemeenteraad in beroep gekomen bij Z. M. In zijn adres zegt de Raad, dat het verschil van gevoelen uitsluitend de vraag betreft, "of een krankzinnigengesticht, waarin behoeftige krankzinnigen door en voor "rekening van burgerlijke gemeenten, in het belang der maatschappelijke orde, tegen "betaling verpleegd worden, te beschouwen is als een Godshuis in den zin van art. "49 der armenwet", en hij refereert zich, wat zijn gevoelen betreft, aan de overgelegde stukken.

Ook Gedep. Staten, op het adres gehoord, gedragen zich aan den inhoud der gevoerde briefwisseling, met verklaring, dat zij van het gevoelen blijven, uitgedrukt in hun besluit, waarvan voorziening bij Z. M. wordt gevraagd, — en voor het overige zijn geene stukken ingekomen, waarvan verder melding behoeft te worden gemaakt.

III. het beroep van *K. S. Hooghiemstra, D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd te Utrecht, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomwerktuig aan den Witten Vrouwensingel aldaar.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Door J. S. Hooghiemstra te Utrecht is bij verzoekschrift van 30 April 1884 aan Burgemeester en Wethouders dier gemeente vergunning gevraagd tot het oprichten van een stoommachine van 20 à 25 paardenkrachten met stoomketel van gelijk vermogen, ten dienste van een graanmolen, op het perceel aan den Witten Vrouwensingel wijk J, n°. 7, kadastraal bekend gemeente Abstede, sectie A, no. 4298.

Volgens de bij dit verzoek behoorende beschrijving zouden de horizontale stoommachine van genoemd aantal paardenkrachten met dito stoomketel van dezelfde kracht, die gebruikt zal worden op een stoomdruk van 5 atmosfeeren, geplaatst worden in het locaal op de bijgevoegde teekening aangeduid met letter E. en zou de stoom door een ijzeren buis naar de machine worden geleid, welke machine dient tot het in beweging brengen van een graanmolen onder letter C.C.

In de zitting, op 5 Juni ll. belegd, ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) werden schriftelijk bezwaren ingebracht door K. S. Hooghiemstra, door D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd en door Dr. W. H. van den Sande Bakhuijzen. In eerstgenoemde memorie vestigt K. S. Hooghiemstra er de aandacht op, dat het gebouw, waarin de stoommachine zal geplaatst worden, onmiddellijk grenst aan den muur van een schuur, die deels van steen, deels van hout is gebouwd, waarvan het dak met pannen, die gedokt zijn, gedekt is. Genoemde schuur behoort hem, K. S. Hooghiemstra, in eigendom en wordt door hem gebruikt tot berging van hout, turf en steenkolen, zoodat ze hem dan ook dient voor de uitoefening van zijn bedrijf als koopman in die goederen. Deze schuur grenst op een afstand van 6 M. aan zijn woonhuis.

K. S. Hooghiemstra deelt vervolgens nog meê, dat J. S. Hooghiemstra in het vorige jaar in hetzelfde gebouw een graanmolen heeft opgericht, die door twee of vier paarden getrokken wordt, waartoe hij geene vergunning had bekomen.

De graanmolen waardoor, volgens het nu gedaan verzoek, het graan door twee maalsteenen zal worden gebroken, is geplaatst in een steenen gebouw, dat grenst aan de schuur van hem K. S. Hooghiemstra; in een gebouw naast deze schuur zal de stoomketel geplaatst worden, daarnevens de machine en daarnaast op een terrein, dat thans open is, zal de schoorsteen gebouwd worden. Het aangrenzende gedeelte van het gebouw des verzoekers is ingebalkt in het huis van hem, K. S. Hooghiemstra. Daaruit zal nu zijns inziens vooreerst *brandgevaar* ontstaan aangezien de schoorsteen zich in de onmiddellijke nabijheid van het met gedokte pannen voorziene dak van gemelde schuur bevindt, waarin altijd een groote hoeveelheid brandstoffen, turf, hout, steenkolen voorhanden is. Dat gevaar wordt nog verhoogd, doordat de verzoeker mede in de onmiddellijke nabijheid van het op te richten stoomwerktuig en den schoorsteen op zijn erf drie hooibergen nevens elkander heeft.

Ten tweede zal zijns inziens, wordt de vergunning verleend, schade aan zijne

eigendommen, bedrijven of gezondheid worden toegebracht. Immers de dreuning, welke nu reeds voor hem en zijn gezin hinderlijk is door het in werking brengen van den door paarden in beweging gebrachten graanmolen, zal bij de werking der bedoelde stoommachine in hooge mate toenemen en schade toebrengen aan zijn aangrenzend eigendom, te meer daar, gelijk bekend is, de grondslag in dit gedeelte der gemeente zeer zwak is en met welzand wordt doorstroomd. Niet alleen dus, dat de bedoelde inrichting schade zal toebrengen aan zijn bedrijf als koopman, zij zal mede schadelijk zijn voor de gezondheid, daar zij zijn nachtrust en die van zijn gezin zal storen. Zijn gebouw zal ook, althans voor het aangrenzend deel, ongeschikt worden ter bewoning. Reeds is ten gevolge der dreuning, veroorzaakt door den door paarden gedreven molen, op de plaats waar de muur van zijn woonhuis tegen den gemeenen muur waarin J. S. Hooghiemstra rechts een inbalking heeft tot de helft, een scheur ontstaan. K. S. Hooghiemstra voegt er nog aan toe, dat hij, behalve van het door hem bewoonde huis en erf, eigenaar is van onderscheidene aangrenzende huizen, erven en schuren, welke laatsten hem mede tot berging van hout, turf en steenkolen dienen, kad. bekend Abstede, sectie A, n°. 2453 tot en met 2458 en 2461. De werking van de stoommachine zal ook schade voor deze eigendommen en de bergplaatsen en schuren kunnen ten gevolge hebben.

D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd voeren aan, dat zij het bleekersbedrijf uitoefenen op terreinen, grenzende aan den eigendom des verzoekers, ter plaatse, waar deze vergunning vraagt voor de stoommachine.

Eerstgenoemde D. Beuken heeft in huur een tot bleekveld ingericht terrein, aan de gemeente Utrecht behoorende, dat slechts door den steenweg in aanleg naar de gronden voor asch en vuilnisvaalt enz. bestemd en de daarnevens gelegen Biltsche Grift is afgescheiden van de plaats, waar het stoomwerktuig zal worden opgericht; W. van Maarschalkerweerd heeft in eigendom en in gebruik een terrein, mede tot bleekveld ingericht, gelegen aan de oostzijde van J. S. Hooghiemstra's grond en de plaats, waar deze de stoommachine wil oprichten, kadastraal sectie A, n°s. 6993 en 6992, welk laatste perceel, mede tot bleekerij dienende, onmiddellijk aan des verzoekers erf grenst. De rook en het nedervallend vuil uit den schoorsteen, vermengd met ijzerdeelen, zullen het bleekgoed en hun bedrijf benadeelen en den eigendom van laatstgenoemden in waarde verminderen.

Dr. van den Sande Bakhuijzen is gebruiker der bovenwoning van het ten westen belendende gebouw van K. S. Hooghiemstra en verklaarde zich eveneens tegen het verleenen der gevraagde vergunning.

Burg. en Weth. van Utrecht hebben echter, blijkens hun besluit van 21 Juni 1884 n°. 14, begrepen, dat de ingebrachte bezwaren niet van dien aard konden worden geacht om het verzoek te weigeren, en verleenen aan den verzoeker J. S. Hooghiemstra en zijne rechtverkrijgenden vergunning tot het oprichten "van eene stoommachine van 20—25 p. k." in bovenomschreven perceel, onder voorwaarde:

1°. dat de inrichting binnen den tijd van drie maanden na dagteekening van dit besluit zal voltooid en in werking gebracht moeten zijn, na alvorens door den Inspecteur over het bouwen te zijn onderzocht en goedgekeurd;

2°. dat het ketelhuis geheel van steen gemetseld, ter dikte van minstens 0.23 M.

en met ijzer overkapt zal moeten zijn en geheel afgezonderd zonder eenige gemeenschap met de aanliggende gebouwen of getimmerten moet worden opgetrokken;

3⁰. dat de ingemetselde horizontale stoomketel geheel vrij van de aangrenzende muren moet worden gesteld en de ondergrondsche rookleiding over een lengte van niet minder dan 12 M. den schoorsteen moet bereiken;

4°. dat de schoorsteen moet worden gesteld ter hoogte van minstens 25 M. boven den beganen grond en moet worden voorzien van een vonkenvanger;

5°. dat de uitvoering dezer voorschriften moet geschieden in overleg met en volgens aanwijzing van den commandant van het brandwezen.

Van deze beslissing zijn K. S. Hooghiemstra bij adres van 4 Juli 1884, en Mr. N. F. van Nooten namens D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd bij adres van denzelfden datum, bij Z. M. in beroep gekomen. Bij dit beroep zijn de voorschriften van art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95) betreffende den termijn van beroep, de kennisgeving aan het Utrechtsche gemeentebestuur en het exploit aan den verzoeker, in acht genomen.

K. S. Hooghiemstra's beroep steunt op vrees voor gevaar en voor schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid. Voor een groot gedeelte wordt in zijn adres herhaald, wat appellant vroeger in zijn hierboven reeds vermeld bezwaarschrift heeft in het midden gebracht. Ook het adres namens de andere adressanten aan den Koning ingediend bevat eene herhaling van de te dier zake bij het verhoor ingevolge art. 7 der wet overgelegde memorie, zoodat kon worden volstaan met daarnaar te verwijzen.

Gedep. Staten van Utrecht, door den Minister van W., H. en N. op deze adressen gehoord, hebben bericht ingewonnen van Burgemeester en Wethouders van Utrecht en van den provincialen Ingenieur in de provincie.

Het dagelijksch bestuur der gemeente merkt, wat de vrees voor brandgevaar betreft, op, dat blijkens overgelegde teekening de bergplaats voor brandstoffen, welke bergplaats, zooals de eerste appellant beweert, tegen het gebouw, waarin het stoomwerktuig zal worden opgericht, zou grenzen, geheel vrij en minstens 0.20 M. verwijderd zal zijn van het ketelhuis, terwijl bovendien door de bij de vergunning gestelde voorwaarden sub 2 en 3 voldoende waarborgen worden verkregen dat het ketelhuis geheel brandvrij en zonder eenige gemeenschap met aanliggende gebouwen zal worden daargesteld, en dat de ommetseling van den ketel geheel afzonderlijk zal zijn van de wanden van het ketelhuis. Ook de plaatsing van den graanmolen kan geen bezwaar voor zijne perceelen opleveren, omdat het gebouw, waarin de maalsteenen worden geplaatst en bewogen, niet, zooals door hem wordt beweerd, tegen den muur van zijn gebouw is opgetrokken en daarin ingebalkt, maar integendeel op een afstand van 0.20 M. geheel vrij staat. De schoorsteen, welke ter hoogte van 25 M. boven den beganen grond zal worden opgetrokken, kan evenmin gevaar voor brand doen ontstaan, aangezien de rook langs een ondergrondsch kanaal een weg van minstens 12 M. doorloopen moet, alvorens den schoorsteen te bereiken.

Wat de vrees voor schade aan eigendommen, bedrijven of gezondheid aangaat wijzen Burgemeester en Wethouders er op, dat zoowel het ketelhuis, als het gebouw, waarin de graanmolen geplaatst is, geheel vrij staan, zoodat de dreuning geen nadeel kan veroorzaken aan appellants gebouwen. Verder kan het bezwaar, aan vrees voor

storing van nachtrust ontleend, bij het malen des nachts of in den vroegen morgen, zoo dit al mocht blijken te bestaan, huns inziens niet in aanmerking komen, omdat hetzelfde zou worden waargenomen, ook al werd de inrichting op eene andere plaats opgericht.

De bezwaren eindelijk, namens Beuken en Maarschalkerweerd ingebracht en ontleend aan vrees voor schade aan eigendom en bedrijf, ten gevolge van het nedervallen van rook en vuil uit den schoorsteen, waardoor hunne bleekerijen onbruikbaar zullen worden en in waarde verminderen, kunnen volgens het gemeentebestuur niet in aanmerking komen, omdat, zelfs aannemende dat ze gegrond zijn, elke fabrieksschoorsteen in meerdere of mindere mate voor de omliggende perceelen dezelfde bezwaren oplevert, die in de meeste gevallen niet onoverkomelijk zijn, vooral wanneer men bedenkt, dat in Utrecht en trouwens overal waar men bleekerijen aantreft, de ondernemers dier inrichtingen in de onmiddellijke nabijheid hunner bleekerijen hun eigen schoorsteen hebben.

Uit een en ander meent het gemeentebestuur te moeten afleiden, dat aan de te berde gebrachte bezwaren, voor zoover ze gegrond zijn te achten, door de gestelde voorwaarden voldoende is tegemoet gekomen.

De Provinciale Ingenieur van den Waterstaat is in zijn brief van 31 Juli ll. n°. 544, van oordeel, dat de bezwaren van den eersten appellant K. S. Hooghiemstra voldoende door het gemeentebestuur zijn weêrlegd, doch die der beide andere adressanten gegrond zijn. Immers, de overweging van Burgemeester en Wethouders dienaangaande „dat elke fabrieksschoorsteen in meerdere of mindere mate voor de omliggende perceelen dezelfde bezwaren doet ondervinden" is onjuist. Voor vele perceelen toch is de onophoudelijke lichte dreuning, enz., aan alle stoomwerktuigen eigen, zeer onaangenaam maar kan dit niet altijd gebracht worden onder art. 11 punt *c* der wet van 1875, terwijl de adressanten zich op punt *b* „schade aan de bedrijven" beroepen. Voor kleerbleekerijen nu is het zeer schadelijk, wanneer fabrieksschoorsteenen in de onmiddellijke nabijheid worden opgericht, omdat bij het gebruik van steenkolen als brandstof de zwarte neerslag bij vochtig weder in gewasschen goed van fijn weefsel gaat vastzitten en steeds sporen achterlaat. Bij grovere weefsels is verwijdering mogelijk, doch deze levert immer schade op.

Die neerslag kan echter voorkomen worden door het gebruik van cooks, die geen kooldeelen door den schoorsteen afvoeren en door eigenaars van bleekerijen, indien ze met stoom werken, worden gebezigd, hetwelk o. a. geschiedt in de stoombleekerij buiten de Catharijne van den Heer Schoonhoven. De ingenieur erkent, dat deze brandstof veel kostbaarder is dan steenkolen, vooral voor een stoommachine van 20 à 25 paardenkrachten, doch dient niettemin het gebruik daarvan als voorwaarde gesteld te worden, om naar de wet de oprichting mogelijk te maken.

Gedep. Staten van Utrecht vereenigen zich in hun ambtsbericht van 15 Aug. 1884 n°. 21 geheel met het gevoelen van den Ingenieur en adviseeren tot het vernietigen van het aangevallen besluit en tot het verleenen der vergunning op dezelfde voorwaarden als in het gewraakt besluit zijn opgenomen, doch aangevuld met die dat de exploitatie slechts met cooks zal mogen geschieden.

Nadat de zaak bij deze afdeeling ter behandeling was aangebracht, zijn nog eenige

stukken ingekomen, waarvan het voldoende kan geacht worden het volgende te relateeren.

Vooreerst heeft de oorspronkelijke verzoeker J. S. Hooghiemstra eene memorie ingediend, tot wederlegging der door appellanten geopperde bezwaren. Hij legt daarbij een kaart over, waaruit zijns inziens ten duidelijkste blijkt, dat de door zijn broeder K. S. Hooghiemstra gevreesde dreuning bijna ondenkbaar is, en zeer zeker niet waarneembaar zal zijn in diens woonhuis, dat voorts de kleine en tusschen allerlei gebouwen ingesloten bleekerij van W. van Maarschalkerweerd van den derden of vierden rang is en fijne weefsels aldaar zelden of nimmer worden gebleekt. De verzoeker deelt nog meê, dat W. van Maarschalkerweerd zijn bleekerijtje reeds lang heeft willen verkoopen, doch dat hij, verzoeker, met wien mede is onderhandeld, niet genegen is daarvoor de dubbele waarde te geven.

Het vermoeden ligt voor de hand, zoo vervolgt de memorie, dat genoemde Van Maarschalkerweerd nu van de gelegenheid gebruik maakt, om voor zijn zeer bezwaard eigendom veel geld te krijgen.

Dirk Beuken heeft volgens den verzoeker weinig belang bij de oprichting van het stoomwerktuig, *vooreerst*, omdat zijn recht als gebruiker volgens contract met de gemeente Utrecht reeds eindigt op 31 October 1885, terwijl in dat contract ook nog gevonden wordt dat de gemeente over den grond onder zekere voorwaarden nog vroeger zal kunnen beschikken, ten *tweede* omdat in Nederland oostenwind en vooral zuidoostenwind, die eventueel bij regen rook over zijn gehuurd bleekveld zou kunnen verspreiden, in de jaargetijden, waarin gebleekt wordt, een zeldzaamheid is, en ten *derde* omdat ook op Beuken's bleekveld hoogst zeldzaam fijne weefsels gebleekt worden. De verzoeker merkt nog op, dat de gemeente Utrecht, eigenares der bleekvelden, zelve geen bezwaren tegen de oprichting van het stoomwerktuig heeft. Trouwens ook zijns inziens vervallen de bezwaren, wat de beide bleekerijen betreft, in verband met de lengte van het rookkanaal en de hoogte van den schoorsteen, geheel en al wanneer men in aanmerking neemt *a.* de nabijheid der gasfabriek, alwaar zonder hinder of bezwaar, de retorten dagelijks meermalen worden geopend, *b.* de bevoegdheid der bewoners van omliggende huizen om ten allen tijden onder zeer lage schoorsteenen steenkolen te stoken, *c.* het feit, dat samenwerking van wind met dadelijk den rook neerslaanden regen, slechts zeldzaam voorkomt en eindelijk de voortdurende winstgevende exploitatie der bleekerijen van den eersten rang, om en bij Utrecht, bijna zonder uitzondering gelegen om en nabij fabrieken, waarin steenkolen geoorloofde brandstof is.

De verzoeker deelt nog mede, dat de eventueel aan hem op te leggen verplichting om alléén cooks te stoken hem eene belangrijke schade zal veroorzaken door oponthoud in het vuurmaken, betrekkelijk hoogeren prijs der brandstof, meerdere slijting van den vuurhaard enz. Het is, zoo eindigt de memorie, in den omtrek van algemeene bekendheid, dat Beuken en Van Maarschalkerweerd niet uit eigen beweging bezwaren hebben te berde gebracht, maar daartoe eerst zijn overgegaan op *dringend* verzoek van K. S. Hooghiemstra, die dan ook op zich heeft genomen alle kosten van bezwaarschriften en vertegenwoordiging door een rechtsgeleerde alleen te betalen.

Voorts is bij den Raad ingekomen de missive van Mr. N. F. van Nooten, dd. 12 Sept., waarbij de volgende stukken aan de Afdeeling worden overgelegd:

1 en 2. De 2 deurwaarders-exploiten, bij de eerste waarvan K. S. Hooghiemstra en bij de tweede waarvan de beide andere appellanten kennis hebben gegeven van het ingestelde beroep aan den verzoeker.

3 en 4. Een exemplaar van het „Utrechtsch Prov. en Sted. Dagblad" van 24 Juni 1884 en 5 Juli 1884, respectivelijk bevattende de openbare kennisgeving van het gemeentebestuur van het verleenen der vergunning en de kennisgeving dat van deze vergunning bij den Koning is in beroep gekomen.

5. Een koopacte op 31 Aug. 1876 verleden, waarbij W. van Maarschalkerweerd te Utrecht van A. G. J. Dumans een waschbleekerij heeft gekocht.

6. Een uittreksel uit den perceelsgewijzen kadastralen legger der gemeente Abstede onder Utrecht, aanwijzende W. van Maarschalkerweerd's eigendom.

7. Een uittreksel uit het kadastrale plan der gemeente Abstede, waarbij de ligging der perceelen van de beide Hooghiemstra's en W. van Maarschalkerweerd is aangewezen.

8. Een koopacte der villa „Welgelegen", te Utrecht aan den Wittevrouwensingel wijk J, nos. 89—91, op 18 Dec. 1874 verleden, kooper K. S. Hooghiemstra, verkooper J. S. Hooghiemstra en

9. Volmachten van K. S. Hooghiemstra, D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd, dd. 11 Sept. 1884 op genoemden Mr. N. F. van Nooten, advocaat te Utrecht, verstrekt om hen te vertegenwoordigen in de openbare vergadering dezer afdeeling van den Raad van State, en daarin hunne belangen toe te lichten.

Het beroep wordt voor de appellanten toegelicht door den heer Mr. N. F. van Nooten, advocaat te Utrecht, die de gegrondheid der bezwaren tegen de vergunning nader tracht aan te toonen.

De heer H. van Meerlandt te Utrecht, als gemachtigde van J. S. Hooghiemstra optredende, bestrijdt het beroep en geeft te kennen dat de geheele zaak slechts berust op eene tegenwerking die de eene broeder van den anderen ondervindt ten einde zijn lastgever meerdere kosten te doen maken. Hij gelooft echter dat de aangevoerde bezwaren, ook die van de kleerenbleekers, ongegrond zullen bevonden worden en dat de vergunning zal worden gehandhaafd.

Enkele vragen van den president en de staatsraden de Vries en Smidt worden daarna nog door de gemachtigden beantwoord.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vier en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 22 *October* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken.

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 3 October 1884, n°. 16, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *D. Dobbe te 's-Gravenhage, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van* 28 *April* 1884, *waarbij de aan Dr. J. Riep en D. Dobbe verleende vergunning voor de oprichting eener fabriek van chemisch-technische artikelen is ingetrokken.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 446.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door D. Dobbe te 's Gravenhage, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 28 April 1884, waarbij de aan Dr. J. Riep en D. Dobbe verleende vergunning voor de oprichting eener fabriek van chemisch-technische artikelen is ingetrokken;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 September 1884, n⁰. 62;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 27 September 1884, n°. 43, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat bij het instellen van een beroep tegen een besluit van een gemeentebestuur, waarbij eene gegevene vergunning wordt ingetrokken, de 2e alinea van art. 20 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) uitdrukkelijk art. 15 derzelfde wet toepasselijk verklaart;

dat echter appellant, die verzuimd heeft van het door hem ingestelde beroep aan het Gemeentebestuur van 's Gravenhage kennis te geven, het bepaalde bij de 2e alinea van laatstgenoemd artikel niet heeft in acht genomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, 3 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2⁰. van 7 October 1884, n⁰. 11, houdende beschikking op het beroep van *den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht van Noordbrabant en Limburg, tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, van* 5 *Juni* 1884, *G n*⁰. 153, 2e *afd.*, *waarbij vernietigd is de uitspraak van genoemden inspecteur van* 18 *Januari bevorens, tot afkeuring van het gebouw der openbare lagere school te Heusden.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 434).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht van Noord-Brabant en Limburg tegen de beslissing van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 5 Juni 1884, G. n°. 153, 2e afd., waarbij vernietigd is de uitspraak van genoemden Inspecteur van 18 Januari bevorens, tot afkeuring van het gebouw der openbare lagere school te Heusden;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 September 1884, n°. 59;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 30 September 1884, n°. 3112, Afd. Onderwijs;

Overwegende, dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht van Noord-Brabant en Limburg bij zijn uitspraak van 18 Januari 1884 krachtens de hem bij art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127) toegekende bevoegdheid, het gebouw der openbare lagere school te Heusden, als schadelijk voor de gezondheid heeft afgekeurd en wel op grond:

„1°. dat de lucht in het schoollokaal bij gebreke van elk middel van ventilatie „zeer bedorven is, welk gebrek bevorderd wordt door den vochtigen toestand der „muren, de lage verdieping (3.70 M.), de opeenhooping van ± honderd kinderen en door „de berging van kleederen in het lokaal";

„2°. dat de deur van het schoollokaal zonder portaal of eenige afscheiding in „onmiddellijke verbinding is met de buitenlucht, bij slecht weder, vooral des winters, „tot schade der gezondheid der schoolgaande jeugd en onderwijzers, daar wind, regen „en sneeuw bij het openen der deur onmiddellijk het lokaal binnendringen";

„3°. dat de verwarming door gewone kachels ondoelmatig en onvoldoende is; ver„schillende kinderen toch zitten veel te dicht bij de kachels, terwijl bij eenigszins „strenge koude het grootste lokaal niet voldoende verwarmd kan worden";

„4°. dat de vensters òf geene voldoende sluiting hebben òf niet kunnen worden „geopend. De school, in 1828 gebouwd, heeft blijkbaar sedert de stichting de noodige „herstellingen gemist";

„5°. dat de privaten voor kinderen van beiderlei geslacht buiten toezicht zijn van „den onderwijzer en zonder deuren";

„6°. dat sommige kinderen tegen de vochtige muren en tochtige ramen zijn geplaatst";

„7°. dat de voldoende afstand tusschen den werkmuur en de voorste banken ont„brak (eenige kinderen zaten op 0.50, anderen op 1 M. afstand)";

„8°. dat de verst afzittende kinderen in het grootste lokaal niet op den werkmuur „kunnen zien, en dat op vele banken op minder heldere namiddagen voldoende licht „ontbreekt om te lezen. Een donkere zoldering (er is geen plafond) en het onregel„matig invallen van het licht werken ten deze met de opgenoemde gebreken zeer „nadeelig op het gezichtsvermogen der leerlingen";

„9°. dat voor de rijksnormaallessen, behalve de benedenlokalen, nog twee vertrekken

„boven worden gebruikt, het eene groot 435 M³. zonder verwarming, het andere in „alle omstandigheden te klein, groot 33 M³. en 10 M²., hetwelk door de plaatsing „eener kachel aanmerkelijk in ruimte verliest";

„10°. dat het lokaal naar zijn bescheiden oordeel niet in overeenstemming is te „brengen met de voorschriften der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127)";

dat de Gemeenteraad van Heusden, van deze uitspraak in beroep komende bij Gedep. Staten van Noord Brabant, inmiddels bij de uitvoering van het onderhoudswerk aan de school, tevens eenige veranderingen heeft doen aanbrengen, waaromtrent echter genoemde Inspecteur te voren reeds bij brief van 1 April ll. n°. 58 aan Gedep. Staten had te kennen gegeven, dat daardoor aan zijne bezwaren niet werd tegemoet gekomen;

dat, — nadat daarop den 1 Mei daaraanvolgende een commissie uit Gedep. Staten van Noord-Brabant, bijgestaan door den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in die provincie, het gebouw geïnspecteerd had, Gedep. Staten bij besluit van 5 Juni ll., G. n°. 153, 2e afd., de uitspraak van den Inspecteur hebben vernietigd en wel — na te hebben overwogen, dat de commissie uit hun midden het schoollokaal heeft moeten beoordeelen naar den toestand waarin het zich tijdens het ingestelde onderzoek op 1 Mei ll. bevond — hoofdzakelijk op grond, dat er vooreerst onder de gebreken, die den Inspecteur er toe geleid hebben de school af te keuren, verschillende voorkomen, die van geen of althans van geringen invloed op de gezondheid der leerlingen kunnen zijn, b.v., wat de wijze van verwarming, den afstand tusschen de banken en den werkmuur en de mindere geschiktheid van het lokaal voor het geven van normaallessen aangaat, en die dus niet tot eene afkeuring der school uit voorschreven hoofde mogen leiden; dat, wat voorts de bezwaren, sub 1°. en 8°. genoemd, betreft, in beide lokalen de oppervlakte en inhoud voldoen aan de eischen bij Ons besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n°. 41) gesteld, dat de commissie bij het onderzoek der school geen bedorven lucht heeft kunnen ontwaren, de houten vloer droog was en op slechts een klein plekje van den wand, in het grootste vertrek, eenig vocht kon worden waargenomen, dat de zoldering licht grijs geschilderd is, dat de beide lokalen zeer doelmatig zijn verlicht door ramen, zoo ter linker- als ter rechterzijde van de leerlingen; dat het bovengedeelte dier ramen beweegbaar is en hierdoor op zeer gemakkelijke wijze in de luchtverversching kan worden voorzien, terwijl van tocht niets kon worden waargenomen;

dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht van de beslissing van Gedep. Staten bij Ons in hooger beroep is gekomen bij adres van 28 Juni 1884;

dat eveneens tegen deze beslissing voorziening van Ons heeft gevraagd de schoolopziener in het district Tilburg bij adres van 3 Juli jl.;

Overwegende, dat terwijl volgens art. 5 der wet op het lager onderwijs, de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht de bevoegdheid heeft een schoollokaal af te keuren, wanneer het schadelijk is voor de gezondheid of van onvoldoende ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen, de school te Heusden alléén om eerstgemelde reden, als zijnde namelijk schadelijk voor de gezondheid, door den Inspecteur is afgekeurd, en dat mitsdien ook in hooger beroep alleen de gegrondheid van die reden is te beoordeelen;

dat Gedep. Staten terecht hebben aangenomen, dat gebreken van het gebouw of in

de inrichting der school, die in geen verband staan met de gezondheidsbelangen der leerlingen, niet in aanmerking kunnen komen, voor de beslissing of de afkeuring der school terecht is uitgesproken;

dat voorts wat betreft de hoofdbezwaren van den Inspecteur, namelijk dat door gebrek aan ventilatiemiddelen en de vochtigheid der muren, de lucht in het schoollokaal bedorven wordt, en dat, tengevolge van de donkere zoldering en het onregelmatig invallen van het licht, op minder heldere namiddagen, voldoend licht den leerlingen ontbreekt, — het vaststaat dat nadat de school door den Inspecteur was opgenomen, alle ramen der school aan de bovenzijde beweegbaar zijn gemaakt, en de zoldering in lichte kleur is geverfd, zoodat tijdens het onderzoek door Gedep. Staten ingesteld, de gebreken, wat de lucht en het licht aangaat, niet werden aangetroffen òf wel niet in die mate dat uit dien hoofde de school als schadelijk voor de gezondheid kon worden afgekeurd;

dat hiertegen door den Inspecteur wel is aangevoerd dat de veranderingen na 18 Januari ll., den dag, waarop hij de school heeft afgekeurd, zijn aangebracht en mitsdien ter beoordeeling der juistheid van de door hem gegeven verklaring niet in aanmerking mogen komen, — maar dat deze bewering, hoe juist de daaruit gemaakte gevolgtrekking ook moge zijn, niet afdoende is, omdat aan de macht, die geroepen wordt om in hooger beroep uitspraak te doen, het recht en zelfs de verplichting niet kan worden ontzegd, om een eigen zelfstandig onderzoek in te stellen en naar de uitkomst daarvan te beslissen, — en bij dergelijk onderzoek, uit den aard der zaak, niet een toestand, die niet of niet meer bestaat, maar enkel en alléén de toestand, die tijdens het onderzoek bevonden wordt, in aanmerking kan komen;

dat ten aanzien van de overige grieven, door den Inspecteur opgenoemd, meerendeels daaraan ontleend, dat de bestaande toestand niet overeenstemt met de eischen en regelen, voorkomende in Ons besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n°. 41), als daar zijn onvoldoende ruimte voor de leerlingen, ondoelmatige plaatsing der kachels, verkeerde inrichting der privaten, gemis aan behoorlijke ruimte tusschen den werkmuur en de leerlingen, berging van kleederen in het schoollokaal, onmiddellijke verbinding van eene der deuren met de buitenlucht zonder portaal of andere afscheiding, deze omstandigheden de afkeuring eener school op grond van hare schadelijkheid voor de gezondheid niet voldoende kunnen wettigen, vermits de schoollokalen, wat oppervlakte en kubieken inhoud betreft, wel voldoen aan de eischen, gesteld bij Ons voormeld besluit van 4 Mei 1883 (*Stbl.* n°. 41), en omdat, voor zooveel de school of hare inrichting niet in overeenstemming is met de bij dat besluit gestelde regelen, hierdoor alleen niet wordt uitgemaakt, dat het schoolgebouw schadelijk is voor de gezondheid, terwijl in allen gevalle de nakoming van bedoeld besluit op andere wijze is verzekerd, en het zeer zeker niet aangaat, om, terwijl bij Ons besluit van 30 Augustus 1884 (*Stbl.* n°. 197) de termijn in de artt. 18, 20, 22 en 25 van het besluit van 4 Mei 1883 vermeld, algemeen verlengd is, zelfs tot 1 Januari 1890, thans bij uitzondering van de gemeente Heusden te vorderen, dat door haar thans reeds in allen opzichte, wat het gebouw voor de openbare lagere school in die gemeente betreft, aan de eischen van Ons voorschreven besluit van 4 Mei 1883 zou zijn voldaan;

dat in deze omstandigheden en derhalve voor het tegenwoordige voor Ons geene

termen bestaan om de beslissing van Gedeputeerde Staten voor onjuist te verklaren;

Overwegende wijders, dat omtrent het adres van den districtsschoolopziener geene afzonderlijke beslissing behoeft te worden genomen, aangezien toch omtrent de zaak zelve op het beroep van den Inspecteur door Ons uitspraak wordt gedaan;

Gezien de wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n⁰. 127), gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Stbl.* n°. 117), 3 Januari 1884 (*Stbl.* n⁰. 2) en 11 Juli 1884 (*Stbl.* n°. 123);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beslissing van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 5 Juni 1884, G. n⁰. 153, 2e afd., het daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren voor ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 7 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3⁰. van 7 October 1884, n⁰. 29, houdende beschikking op het beroep van *Jhr. Mr. D. O. Engelen te Leeuwarden, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 12 *Juni* 1884, *n*⁰. 23, 2e *afd. W., betreffende den staat van openbare waterstaatswerken in de gemeente Haskerland.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 433.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Jhr. Mr. D. O. Engelen, te Leeuwarden, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van 12 Juni 1884, n⁰. 23, 2e afd. W., betreffende den staat van openbare waterstaatswerken in de gemeente Haskerland;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 September 1884, n°. 57;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 30 September 1884, n$_o$. 7, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende, dat door den Raad der gemeente Haskerland op 29 Juni 1883 voorloopig werd vastgesteld een door Burgemeester en Wethouders, ter voldoening aan eene aanschrijving van Gedeputeerde Staten van 26 Januari 1882, nieuwe opgemaakte staat van openbare tot den gemeenen dienst van alle bestaande waterstaatswerken in die gemeente, niet in onderhoud of beheer bij het Rijk, de provincie of bij waterschappen;

dat tegen dien staat door appellant bij Gedep. Staten als bezwaar werd ingebracht, dat daarop ten onrechte voorkomen het brugje over de Veenscheiding en de Veenscheiding zelve, loopende uit de Heerensloot tot in de Engelenvaart op de grens der gemeenten Schoterland en Haskerland;

dat Gedep. Staten bij uitspraak van 12 Juni 1884 het bezwaar ongegrond hebben verklaard, om reden dat appellant dezelfde bedenkingen aanvoert, als hij indertijd ook inbracht tegen het plaatsen op den staat der waterstaatswerken in de gemeente Schoterland van de Heerenwalsterdraai, zijnde hetzelfde brugje als thans ten adresse bedoeld, verbindende de beide gedeelten van Heerenveen, tot Haskerland en Schoterland behoorende, en tegen het plaatsen op dien staat van een gedeelte der Veenscheiding;

dat in hooger beroep bij Ons besluit van 15 November 1883, n°. 19, daaromtrent is beslist, dat het brugje op den staat behoort voor te komen en de Veenscheiding sedert meer dan eene eeuw als een ten gemeenen dienste bestemd vaarwater bekend staat en gebruikt wordt en dus zijne bestemming ten algemeenen dienste boven allen twijfel is verheven en dat mitsdien door deze beslissing is uitgemaakt, dat de ten adresse vermelde waterstaatswerken terecht op den staat zijn gebracht;

dat van deze uitspraak van Gedep. Staten door appellant tijdig bij Ons in beroep is gekomen, tot adstructie daarvan in eene nader ingediende memorie aanvoerende:

1°. dat de met betrekking tot den staat van waterstaatswerken in Haskerland gevolgde wijze van handelen onjuist en hij daardoor van drie instantien van reclame beroofd is;

2°. dat de werken, die hij van den staat wenscht te zien afgevoerd, van geheel privaten aard zijn; en

3°. dat in de ten aanzien van den staat der gemeente Schoterland bij Ons besluit van 15 November 1883 gevallen beslissing eene fout voorkomt, in zooverre daarin ten onrechte als erkend wordt vermeld, dat de Veenscheiding niet aan appellant en diens broeder zou toebehooren en van welke fout thans herstel wordt gewenscht;

Overwegende daaromtrent:

Ad I, dat door appellant als grond van dit bezwaar wordt beweerd, dat in het Reglement tot regeling van het toezicht der Staten op de hier bedoelde waterstaatswerken, gelijk het in 1878 werd vastgesteld en goedgekeurd, van de toepassing van dat Reglement werden uitgezonderd geoctrooieerde of geconcessionneerde werken, welke uitzondering eerst ten gevolge van eene in November 1881 gemaakte en goedgekeurde wijziging van het Reglement is vervallen, dat echter in dezen gehandeld is, alsof reeds van den aanvang af de uitzondering niet had bestaan, terwijl integendeel

het proces, onder de vroegere bepalingen aangevangen, met inachtneming van het toen bestaande had moeten zijn afgedaan, en dat, nu dit niet is geschied, aan appellant drie instanties van reclame zijn ontnomen, bij Burg. en Weth., bij den Raad en bij Gedep. Staten;

dat deze beweringen van appellant feitelijk onjuist zijn, vermits de voorloopige vaststelling van den staat door den Gemeenteraad van Haskerland niet vóór de wijziging van het Reglement in November 1881, maar eerst anderhalf jaar daarna, in Juni 1883, plaats vond, terwijl ook aan appellant geene instantie van reclame of hooger beroep is ontnomen, daar het Reglement niet het recht verleent om afzonderlijk èn bij Burg. en Weth. èn bij den Raad bezwaren in te brengen, en appellant van zijne bevoegdheid om bezwaren bij den Raad en Gedep. Staten te doen gelden zoo weinig is beroofd, dat zijn tegenwoordig appel juist gericht is tegen de uitspraak van Gedep. Staten, welke het gevolg was van de daadwerkelijk door hem bij dat college ingediende reclame;

Ad II, dat de gronden, door Gedep. Staten in de beklaagde uitspraak vermeld, ten betooge dat het brugje over de Veenscheiding en de Veenscheiding zelve niet van den staat der waterstaatswerken mogen worden weggelaten, volkomen juist zijn en de eenige door appellant daartegen ingebrachte bedenking, dat die werken van privaten aard zijn, niets ter zake afdoet, aangezien, gelijk ook reeds in Onze beslissing van 15 November 1883, no. 19, met zoovele woorden is uitgemaakt, genoemd Provinciaal Reglement als uitsluitend vereischte stelt het ten openbaren dienste bestemd zijn dier werken, onafhankelijk van de vraag, wie naar het burgerlijk recht eigenaar daarvan is;

Ad III, dat de vraag, of en in hoeverre in eene vroeger gegeven beslissing eene onjuistheid mocht voorkomen, geen onderwerp van onderzoek in het tegenwoordig beroep, als daaraan geheel vreemd, kan uitmaken, te minder omdat de feitelijke opgaaf, die door appellant beweerd wordt onjuist te zijn, eene omstandigheid betreft, die, evenals op de vroegere beslissing, ook op de tegenwoordige van geenerlei invloed kan zijn en die opgave, mocht daarin of in de omschrijving daarvan werkelijk eene vergissing zijn begaan, ook uit anderen hoofde voor appellant's belang nimmer praejudiciabel zijn kan;

Overwegende mitsdien, dat de door appellant bijgebrachte gronden en beweringen de juistheid van het ingesteld beroep niet staven;

Gezien het Reglement tot regeling van het toezicht der Staten op de openbare tot den gemeenen dienst van allen bestemde waterstaatswerken in Friesland, niet in onderhoud of beheer bij het Rijk, de provincie of bij waterschappen, vastgesteld door de Staten van Friesland den 28 Mei 1878 en door Ons goedgekeurd bij besluit van 19 Juni 1878, no. 15 (*Prov. blad* no. 76) en gewijzigd door de Staten bij besluit van 9 November 1881, goedgekeurd bij Ons besluit van 27 November 1881, no. 11 *Prov. blad* no. 134);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedep. Staten van Friesland, het daartegen door Jhr. Mr. D. O. Engelen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 7 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

DE VOORZITTER. Aan de orde zou nu zijn het beroep van het bestuur der scherpschuttersvereeniging „Rotterdam", te Rotterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Hilligersberg, waarbij haar vergunning is geweigerd voor de oprichting eener schietinrichting in de gemeente Hilligersberg, maar op verzoek van een der partijen wordt de behandeling uitgesteld tot een nader te bepalen dag.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Vijf en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 *November* 1884

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 21 October 1884, n°. 23, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *P. Varenkamp te Maassluis, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, dd.* 7 *Juni* 1884, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij van varkens in het huis aan de Ankerstraat, kad. bekend n*°. 2099).

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 464).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door P. Varenkamp te Maassluis, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd. 7 Juni 1884, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener slachterij van varkens in het huis aan de Ankerstraat, kad. bekend n°. 2099;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 8 October 1884, n°. 64;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 14 October 1884, n°. 33, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat van het besluit van Burg. en Weth. van Maassluis van 7 Juni 1884, waarbij aan P. Varenkamp de vergunning tot het oprichten van eene slachterij van varkens is geweigerd, op dienzelfden dag door aankondiging aan het publiek is kennis gegeven;

dat appellant's adres den 25 Juni daaraanvolgende bij Ons kabinet als ingekomen is gestempeld;

dat dus de termijn, in art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) gesteld, om bij Ons in beroep te komen, niet is in acht genomen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 21 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep door *Mr. G. Landsberg, advocaat te 's Gravenhage, namens N. en A. Midden te Schiedam, ingesteld tegen de voorwaarde waarop aan hen door Burg. en Weth. van Voorburg vergunning is verleend tot het oprichten eener branderij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Aan de heeren N. en A. Midden, branders te Schiedam, is op hun verzoek door Burg. en Weth. van Voorburg, bij besluit van 8 April dezes jaars, vergunning verleend tot het oprichten eener branderij eerste klasse binnen die gemeente; aan welke vergunning ter tegemoetkoming aan de bezwaren van in de nabijheid gevestigde kleederbleekers en anderen de voorwaarde is verbonden, dat met cokes in plaats van met steenkolen moet worden gestookt.

Van het verleenen dier vergunning is op den 9 April aan de heeren Midden kennis gegeven. Op denzelfden dag is door aanplakking de kennisgeving aan het publiek gedaan.

De termijn om daartegen in hooger beroep te komen is verloopen zonder dat daarvan is gebruik gemaakt.

Doch op 17 Juni d. a. v. is bij Zr. Ms. kabinet ingekomen een verzoekschrift van den advocaat Mr. G. Landsberg, advocaat en procureur te 's Gravenhage, waarin deze zich noemt raadsman van N. en A. Midden voornoemd, en betoogt dat de verplichting om met cokes te stoken de uitoefening der zaak onmogelijk zou maken; weshalve hij Z. M. verzoekt òf een zeker besluit van den Provincialen Inspecteur der belastingen te vernietigen, welk punt buiten de kennisneming dezer Afdeeling ligt, òf het 2de gedeelte van het besluit van Burg. en Weth. te vernietigen, waarin bepaald wordt dat er met cokes moet gestookt worden.

Burg. en Weth. berichten dat adr. hun geen kennis heeft gegeven van het ingesteld beroep.

De Hoofdingenieur der provincie is van oordeel dat gebruik van cokes als brandstof in branderijen, waar dit gebruik tot nog toe vrijwel onbekend is, inderdaad groote bezwaren zou opleveren.

Gedep. Staten van Zuid-Holland adviseeren tot niet-ontvankelijkverklaring wegens overschrijding van den termijn en verzuim van kennisgeving van het beroep aan het Gemeentebestuur.

Krachtens Zr. Ms. machtiging is door den Minister van W., H. en N. de overweging van het beroep ingesteld tegen de voorwaarde van het besluit van B. en W., bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt bij schrijven van 1 October 1884, n°. 37, afd. Handel en Nijverheid.

Bij den Raad van State zijn adressen ingekomen, handhaving van de bestreden voorwaarde verzoekende, van:

C. P. van Roon en J. W. van Krochten, kleederbleekers, die hinder en schade voor hunne bleekerijen vreezen als aan de verkrijgers der vergunning mocht toegestaan worden met steenkolen te stoken.

W. Verweij Jr., eigenaar van het café „Lion d'or" met theetuin, te Voorburg, vreest, dat, als de opgelegde voorwaarde mocht worden opgeheven, het vallen van het roet tengevolge zal hebben dat zijn café en tuin niet meer zullen worden bezocht

L. E. Hekmeijer, als eigenaar en aanstaand bewoner der buitenplaats „Heeswijk" onder Voorburg, die verzoekt dat geene vergunning tot oprichting eener branderij worde verleend, onder welke voorwaarde ook.

Daarentegen is van appellant ontvangen een schrijven ten geleide van eene beschrijving voor het maken eener stookplaats in eene branderij voor moutwijn, op zoodanige wijze, dat de afkomende rook, alvorens uit den schoorsteen te ontsnappen, verbrandt en verteert; vergezeld van een doorsnede-teekening der vuring.

De heer Mr. C. A. Vaillant, advocaat en procureur te 's Gravenhage, voor eenige belanghebbenden optredende, voert eenige gronden aan tot niet-ontvankelijkverklaring van het beroep, terwijl hij ter bestrijding er van wijst op de z. i. gegronde bezwaren tegen de oprichting eener branderij aangevoerd. Hij concludeert ten slotte tot handhaving van het besluit van Burg. en Weth.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 12 *November* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

1. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van 28 October 1884, n°. 14, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *J. Dionet te 's Gravenhage, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 16/20 *Juni ll.*, n°. 1276/12, 3e *afd.*, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener slachterij van varkens achter perceel Rijswijksche straat* n°. 35, *kad. sectie S.* n°. 1670.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 479).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. Dionet te 's Gravenhage, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 16/20 Juni ll. n^0. 1276/12, 3_e afd., waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener slachterij van varkens achter perceel Rijswijksche straat n°. 35, kad. sectie S. n°. 1670;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 October 1884, n^0. 67;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 October 1884, n^0. 47, afd. H. en N.;

Overwegende, dat appellant in gebreke is gebleven van het ingestelde beroep kennis te geven aan het gemeentebestuur van 's Gravenhage;

dat derhalve door hem niet is opgevolgd een der voorschriften volgens art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n^0. 95), bij het instellen van beroep in acht te nemen

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n^0. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

appellant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingestelde beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 28 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2^0. van 28 October 1884, n_0. 15, houdende beschikking op het beroep van *G. Duuring Schuurman te Utrecht, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 1 *Juli* 1854, n°. 18, *waarbij aan de Maatschappij "de Korenschoof" vergunning is verleend tot het oprichten eener machinale broodbakkerij aan de Kaatstraat aldaar.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 484).

Het besluit luidt aldus

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van G. Duuring Schuurman te Utrecht van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 1 Juli 1854, n°. 18, waarbij aan de Maatschappij „de Korenschoof" vergunning is verleend tot het oprichten eener machinale broodbakkerij aan de Kaatstraat aldaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 October 1884, n°. 68;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 October 1884, n°. 48, afd. H. en N.;

Overwegende, dat de directie der Maatschappij „de Korenschoof" aan Burg. en Weth. van Utrecht vergunning heeft verzocht tot het oprichten eener machinale broodbakkerij in het perceel aan de Kaatstraat aldaar, kad. bekend gemeente Lauwerecht, sectie A, n°. 3578;

dat in de vergadering belegd ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) door appellant, op grond van overlast dien de inrichting zou opleveren voor zijne graanpakhuizen, is verzocht dat geene vergunning zou worden verleend, doch mocht de gevraagde toestemming worden gegeven, althans de voorwaarde zou worden opgelegd dat de ten dienste der broodbakkerij op te richten schoorsteen minstens eene hoogte zou moeten erlangen van 34 M. boven den beganen grond;

dat Burg. en Weth. bij beschikking van 1 Juli 1884, op grond dat de ingebrachte bezwaren niet van dien aard waren, dat uit dien hoofde de vergunning zou moeten worden geweigerd, de gevraagde toestemming hebben verleend, doch onder zekere voorwaarden, waaronder deze: „dat de gemetselde schoorsteen op 30 M. boven de kruin van de Kaatstraat moet worden voorzien van een vonkenvanger";

dat appellant, van deze beschikking bij Ons in beroep komende, Ons heeft verzocht om, met wijziging van het besluit van Burg. en Weth. van Utrecht, de vergunning slechts te verleenen onder voorwaarde dat de te bouwen schoorsteen zal worden opgetrokken tot 35 M. uit de kruin van de Kaatstraat;

Overwegende, dat sedert het instellen van het beroep de bewuste schoorsteen door de Maatschappij „de Korenschoof" is gebouwd en opgetrokken tot eene hoogte van 35 M. uit de kruin van de Kaatstraat, terwijl namens de Maatschappij „de Korenschoof" in de openbare vergadering der Afdeeling voor de geschillen van bestuur is verklaard dat zij zich niet langer tegen het inwilligen van het verlangen van appellant verzet;

dat er onder deze omstandigheden geen bezwaar bestaat, om, met wijziging der beschikking van het Gemeentebestuur, alsnog de hoogte van den schoorsteen te bepalen op 35 M. boven de kruin van de Kaatstraat;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de beschikking van Burg. en Weth. van Utrecht van 1 Juli 1884, n°. 18, in dien

zin te wijzigen, dat de hoogte van den schoorsteen wordt bepaald op 35 M. boven de kruin van de Kaatstraat en die beschikking overigens te handhaven.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 28 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

3°. van 28 October 1884, n°. 16, houdende beschikking op het beroep van *G. Becherer te Assen, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van* 1 *Juli* 1884, n°. 374, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 481.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van G. Becherer te Assen, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 1 Juli 1884, n°. 374, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het oprichten eener smederij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 October 1884, n°. 69;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 October 1884, n°. 49, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat appellant aan Burg. en Weth. van Assen vergunning heeft verzocht om zijne elders in die gemeente gevestigde smederij te mogen overbrengen naar het pand aan den Noordersingel aldaar, wijk A, n°. 868;

dat op de zitting, gehouden ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95), door verschillende naburen zoo schriftelijk als mondeling bezwaren tegen het toestaan der vergunning zijn ingebracht, en Burg. en Weth. op grond van sommige dier bezwaren, hoofdzakelijk op grond van den hinder van ernstigen aard, dien de inrichting door aanhoudend gehamer voor de naaste buren zou veroorzaken, bij besluit van 1 Juli 1884 de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat appellant van deze beschikking bij een tijdig ingediend adres bij Ons beroep heeft ingesteld

Overwegende, dat de voorgenomen inrichting zou worden gevestigd in het achtergedeelte van perceel wijk A. n°. 868, welk gedeelte onmiddellijk grenst aan het woonhuis der dames Oosting en slechts door eene smalle open gang is gescheiden van het aan de Wed. Starke behoorende huis, waarvan het benedengedeelte door de eigenaresse zelve wordt bewoond en het bovengedeelte wordt verhuurd;

dat de smederij, behalve tot het verrichten van grof werk, zou dienen tot het vervaardigen van brandvrije kasten en ook van kachels;

dat niet te ontkennen valt dat bij de zoo even beschreven ligging van het tot smederij bestemde lokaal, zoowel door dreuning als door het geraas, vooral aan het kachelsmeden verbonden, ernstige hinder zou veroorzaakt worden voor de bewoners der twee hiervoren genoemde, naast aangrenzende huizen, en althans een of meer vertrekken van de woning der dames Oosting daardoor ter bewoning ongeschikt zouden worden

dat door voorwaarden aan die bezwaren niet op voldoende wijze is tegemoet te komen;

dat toch het stellen van de aambeelden op veerkrachtige en vrijstaande fundeeringen de dreuning wel zou kunnen verminderen maar niet opheffen; en dat wat betreft het geraas, het middel dat daartegen zou zijn aan te wenden, namelijk het stellen van spouwmuren, wegens de beperkte ruimte van het lokaal hier moeilijk toe te passen zou zijn, terwijl het bovendien naar het oordeel van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Drente slechts in geringe mate tot vermindering van den te verwachten hinder zou kunnen strekken, zoodat dan ook volgens dien ambtenaar eene eenigszins afdoende voorziening tegen de bestaande bezwaren door de genoemde, vrij kostbare maatregelen niet zou worden aangebracht, en met name het ter bewoning ongeschikt worden van een gedeelte van het huis der dames Oosting er niet door zou worden voorkomen;

dat onder deze omstandigheden geene termen aanwezig zijn om de verlangde vergunning in hooger beroep te verleenen;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beschikking van Burg. en Weth. van Assen van den 1 Juli 1884, n°. 374, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 28 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

4°. van 31 October 1884, n⁰. 13, houdende beschikking op het beroep van *J. F. M. Dobbelaere, te Schijndel, provincie Noord-Brabant, tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van* 24 *Juni* 1884, n⁰. 1, *waarbij hem op zijn verzoek om aldaar eene leerlooierij en bewaarplaats van huiden te mogen oprichten, daartoe eene voorwaardelijke vergunning is verleend.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 466.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. F. M. Dobbelaere, leerlooier, wonende te Schijndel, provincie Noord-Brabant, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 24 Juni 1884, n°. 1, waarbij hem op zijn verzoek om aldaar een leerlooierij en bewaarplaats van huiden te mogen oprichten daartoe eene voorwaardelijke vergunning is verleend;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 October 1884, n°. 66;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 27 October 1884, no. 44, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat appellant van Burg. en Weth. voornoemd, vergunning verzocht heeft om op het perceel, op den kadastralen legger der gemeente Schijndel bekend onder sectie A, n°. 3329, eene leerlooierij en bewaarplaats van huiden op te richten;

dat Burg. en Weth. bij hun aangevallen besluit die vergunning hebben verleend, onder voorwaarde dat het bestaande voetpad in geenen deele gestremd, noch op eenige wijze de passage verhinderd zal worden;

dat appellant zich door die beschikking bezwaard acht; dat toch bij het geven van vergunning volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) wel voorwaarden kunnen gesteld worden, waardoor aan het bezwaar van gevaar, schade of hinder kan worden tegemoet gekomen, doch de gestelde voorwaarde omtrent het stremmen van een voetpad, waarover tusschen hem en het gemeentebestuur verschil bestaat, met de op te richten looierij niet het minst in verband staat; om welke reden hij verklaart bij Ons beroep in te stellen, voor zoover aan de vergunning de voorwaarde betreffende het voetpad is verbonden, verzoekende dat het Ons moge behagen het gemelde besluit van Burg. en Weth. van Schijndel te vernietigen en alsnog te verstaan dat appellant vergunning heeft tot het oprichten eener looierij te Schijndel, zooals verzocht, zonder de bij de gegeven vergunning gestelde voorwaarden;

dat Burg. en Weth., over appellants adres gehoord, opgeven de voorwaarde te hebben gesteld, omdat de veiligheid der passage in het algemeen en in het bijzonder die van de kinderen, die de op omstreeks 90 M. verwijderde school bezoeken, niet toelaat dat het voetpad met vrachtkarren bereden worde of de passage verhinderd worde door het op het pad afloopen van het vuile water der looierij, die nu op de scheiding van het voetpad en den tuin van appellant gebouwd wordt, terwijl volgens

het eerste plan de looierij een meter tuinwaarts in zou worden gebouwd; dat ook het afloopen van het vuile water der looierij schadelijk kan zijn voor de gezondheid en schade kan toebrengen aan de belendende eigendommen;

dat dus de gestelde voorwaarde naar hun oordeel wel in verband staat met de looierij;

dat door dr. H. Bolsius in een adres aan den Raad van State gericht er op wordt gewezen dat de gestelde voorwaarde voor de belendende eigenaars een waarborg is, dat niet door den afvoer van vuil water of andere stremming der passage het voetpad zich meer op hunne eigendommen verlegge en tevens wordt verklaard, dat hij in Februari dezes jaars inzage heeft genomen van de ter visie liggende teekeningen, behoorende bij het door appellant gedaan verzoek, dat hij toen schriftelijk bezwaar heeft ingediend tegen den op die teekening aangeduiden inrijweg over het voetpad, doch geen bezwaar heeft geopperd tegen de oprichting der leerlooierij met bergplaats; dat hem later zijdelings bekend is geworden, dat de oorspronkelijk ingediende plans of teekeningen, voordat de vergunning werd verleend, zijn vervangen door andere, zonder dat van deze verwisseling den belendenden eigenaars, hetzij schriftelijk, hetzij bij afkondiging, mededeeling is gedaan; dat deze nieuwe plans of teekeningen in vele opzichten aanmerkelijk verschillen van die, waarvan aan hem inzage is verleend; dat hierdoor de artt. 5, 6 en 14 van de aangehaalde wet niet behoorlijk zijn nageleefd en hij, Dr. Bolsius, dan ook zijn oordeel over schade of hinder moet opschorten, tot dat hij volledig met de inrichting zal bekend zijn;

dat uit het onderzoek der zaak is gebleken, dat appellant bij zijn verzoek om vergunning niet heeft overgelegd de stukken bij art. 5 der wet voorgeschreven, dat bij dat verzoek alleen was overgelegd eene plattegrondteekening, aanduidende waar op het genoemde perceel de looierij, waar een bergplaats van run en schors zou worden geplaatst; dat, nadat het verzoek met die teekening ter inzage had gelegen en op 20 Februari de zitting van Burg. en Weth. tot het aanhooren van de bezwaren der belanghebbenden was gehouden, dat college op 6 Juni aan appellant heeft kennis gegeven dat het op zijn verzoek niet kon beschikken, zoolang door hem niet was overgelegd het uittreksel uit den kadastralen legger, bedoeld bij art. 5, no. 3, der wet ter aanduiding bepaaldelijk van de in de nabijheid staande openbare school; dat de appellant 14 Juni dat stuk heeft ingezonden, dat hij daarop 18 Juni aan het gemeentebestuur heeft geschreven, dat vermits hem bij raadsbesluit verboden was over het perceel sectie A. n°. 3331, dat aan de gemeente toebehoort, met karren naar de looierij te rijden, hij genoodzaakt was om de bergplaats voor run en schors op een ander perceel te plaatsen; dat daardoor de looierij ietwat moest worden vergroot om afdeelingen, die hij aanvankelijk in die bergplaats meende te nemen, nu in en bij de looierij te doen vallen, als daaraan onvermijdelijk toebehoorende, om welke reden, en omdat bij de eerste teekening verzuimd was de inwendige samenstelling der inrichting aan te duiden, hij aan het gemeentebestuur twee nieuwe teekeningen ter viseering en waarmerking deed toekomen; — en dat daarop Burg. en Weth., zonder nadere ter visieligging der nieuwe stukken en zonder de belanghebbenden in de gelegenheid te hebben gesteld, hunne bezwaren tegen die nieuwe plannen in te brengen, reeds op 24 Juni de vergunning hebben verleend, daar bij de op 18 Juni ingezonden

nieuwe teekening als de te bouwen leerlooierij en bergplaats voor huiden en vellen betreffende, voor gezien teekenende en waarmerkende;

Overwegende, dat Burg. en Weth. door zóó te handelen hebben gehandeld in strijd met de wet;

dat toch, daargelaten dat nog altijd de bij n°. 1 van art. 5 der wet gevorderde beschrijving ontbrak en ook de nieuwe teekeningen bij gemis van verklaring niet het noodige licht geven, in allen gevalle het nieuwe plan niet tot grondslag van een te verleenen vergunning vermocht te worden aangenomen, zoolang niet ten aanzien dier nieuwe stukken de voorschriften van art. 6 en 7 der wet waren nageleefd;

dat toch, indien het aan den verzoeker vrij stond, na de zitting, bedoeld in art. 7 der wet, de oorspronkelijke stukken, zonder kennisgeving aan de belanghebbenden, door andere te vervangen, en, zonder dat belanghebbenden in de gelegenheid gesteld waren daartegen hunne bezwaren in te dienen, daarop de verlangde vergunning te vragen, de waarborgen, die de wet in art. 6 en 7 aan de belanghebbenden heeft willen schenken, te eenenmale zouden worden verijdeld;

dat alzoo, nu de voorschriften der wet niet behoorlijk zijn nageleefd, door Ons niet kan worden beoordeeld of de betwiste voorwaarde, als niet met de leerlooierij in verband staande, eenvoudig zou kunnen vervallen, dan wel door eene andere — bepaaldelijk de schade of den hinder, die de looierij aan het pad zou kunnen teweegbrengen, betreffende — zou behooren te worden vervangen; en zeker het onwettig genomen besluit door Ons niet in hooger beroep kan worden gewijzigd, veelmin in eene onvoorwaardelijke vergunning kan worden veranderd;

dat er alzoo niets overblijft dan het besluit van Burg. en Weth. te vernietigen, aan den appellant de vrijheid latende een nieuw verzoek om vergunning in te dienen met overlegging van al de bij art. 5 der wet opgenoemde stukken, ingericht zooals dat artikel zulks uitdrukkelijk vordert;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Schijndel van 24 Juni 1884 n°. 1 te verklaren dat op de stukken, zooals zij waren liggende, geene beslissing had kunnen worden genomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 31 October 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *de firma Röpcke en Reuter te Amsterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Sloten, waarbij haar vergunning is geweigerd tot het oprichten eener oliekokerij en vernisstokerij.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 1 October 1884, n⁰. 15, heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van den 4den d. a. v., n⁰. 41, afd. H. en N., bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van Bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van een door de handelsfirma Röpcke en Reuter te Amsterdam ingesteld beroep, tegen een besluit van het Gemeentebestuur van Sloten (Noord-Holland), waarbij haar vergunning is geweigerd tot het oprichten eener oliekokerij en vernisstokerij op een perceel aan den Sloterstraatweg ten kadaster bekend gemeente Sloten, sectie E. n°. 1087.

Te dezer zake was door gezegde firma, nu appellante, onder dagteekening van 19 Juni 1884, aan het Gemeentebestuur van Sloten de vereischte vergunning verzocht.

Uit de bij het verzoek gevoegde beschrijving blijkt, dat de inrichting zou worden gebouwd van steen met ijzeren kap en ijzeren schoorsteen; dat in den grond eene stookplaats zou worden gemaakt; dat in het gebouw vier verzetbare fornuizen van kleinen omvang zouden worden geplaatst; dat het fabriekswater niet in de poldersloot zou worden afgevoerd en dat geene beweegkracht anders dan door de hand zou worden gebruikt.

In de op 15 Juli 1884 gehouden zitting werden door eenige belanghebbenden tegen de inwilliging van het verzoek bezwaren ingebracht, op grond dat door de voorgenomen inrichting hunne eigendommen in waarde zouden verminderen, tengevolge van de sterke, hinderlijke en voor de algemeene gezondheid nadeelige lucht; dat het water in de polderslooten tot groot nadeel voor hun vee zou worden bedorven; dat het brandgevaar zou vermeerderen en dat die inrichting het bouwen van woonhuizen langs den Sloterstraatweg zeer zeker in den weg zou staan.

Voorts waren nog ingekomen vier bezwaarschriften van onderscheidene belanghebbenden, waarbij de reeds vermelde bezwaren worden uiteengezet, terwijl in een van die bezwaarschriften nog met name wordt gewezen op het brandgevaar voor de reeks van vaartuigen, die daar ter plaatse aan den wal worden vastgemeerd en wier lading dikwerf uit ruwe katoen, turfstrooisel en dergelijke licht ontvlambare handelsartikelen bestaat, alsmede op de ongeschiktheid van het beoogde terrein voor de voorgenomen inrichting, als zijnde in de onmiddellijke nabijheid van de bebouwde kom der gemeente en zelfs als het ware aangewezen voor de verdere uitbreiding en bebouwing in de naaste toekomst, terwijl er in dezelfde gemeente o. a. aan het jaagpad of elders terrein te vinden is, waar geen letsel aan de omwonende burgerij kan worden toegebracht.

Het Gemeentebestuur van Sloten, de ingebrachte bezwaren onderschrijvende voor zoo ver zij ontleend waren aan vrees voor:

a. schade aan eigendommen en de gezondheid;

b. het ter bewoning minder geschikt maken van woonhuizen, — weigerde bij besluit van 9 Augustus jl. de verzochte vergunning te verleenen.

Van deze beslissing is de firma Röpcke en Reuter binnen den wettelijken termijn bij den Koning in beroep gekomen.

Overeenkomstig de voorschriften der wet is door haar van het ingesteld beroep mededeeling gedaan aan het Gemeentebestuur, 't welk voor onverwijlde openbare kennisgeving zorg heeft gedragen.

In het appellatoir adres wordt door de firma aangevoerd:

dat de bestanddeelen der fabricatie zijn pek, gom, olie en terpentijn, die uitsluitend door cokes tot een zekeren warmtegraad worden gebracht, waardoor niet de minste schadelijke gevolgen worden veroorzaakt;

dat bovendien alle dampen door een behoorlijken schoorsteen worden weggevoerd;

dat de fabriek gebouwd zal worden op een geheel open terrein in de nabijheid waarvan volstrekt geene gebouwen en woningen zijn, terwijl het meest naburige gebouw circa 200 Meter van de op te richten fabriek verwijderd is;

dat de eigenaar en bewoners van dat gebouw volstrekt geene bezwaren tegen de voorgenomen inrichting hebben;

dat schade aan land of vee door de op te richten fabriek onmogelijk veroorzaakt kan worden;

dat voor het fabricaat volstrekt geen water gebruikt en dus ook geen vuil water afgevoerd wordt;

dat evenmin eenig fabrieksafval of vuil door de fabricatie wordt voortgebracht;

dat dan ook de gezondheid der werklieden in eene inrichting als de beoogde doorgaans uitmuntend is en dat eene industrie als de bedoelde nergens zou kunnen uitgeoefend worden indien zij niet veroorloofd werd op een terrein als daartoe door app. is bestemd.

Van de beslissing des Gemeentebestuurs in beroep komende verklaart zij zich bereid tot het opvolgen der voorwaarden, waaronder het den Koning mocht behagen haar alsnog de gevraagde vergunning te verleenen.

Op dit beroep zijn door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid de Gedep. Staten van Noord-Holland gehoord, die bij hun advies van 18/22 September jl. n⁰. 1, een door hen ingewonnen bericht, dd. 2 September bevorens, n⁰. 628, hebben overgelegd van Burg. en Weth. van Sloten, waarbij deze de gronden die hen tot hun besluit van 9 Augustus hebben geleid, handhaven.

De vrees voor schade aan eigendommen, in dat besluit vermeld, heeft, volgens Gedep. Staten, voornamelijk betrekking op de omliggende landerijen, die door hunne ligging geschikt zouden zijn voor bouwterrein. Zij doen echter opmerken, dat, zooals reeds bij het Koninklijk besluit van 9 November 1882, n⁰. 21, is overwogen, zoodanig bezwaar niet in aanmerking kan komen, vermits volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95) onder schade aan eigendommen niet de mogelijke ontsiering eener streek is te begrijpen en buitendien bij de beoordeeling eener aangevraagde vergunning alleen de bestaande toestand, niet een toestand, die in de toekomst mogelijk of naar de verwachting van sommigen waarschijnlijk of wenschelijk zou zijn, tot grondslag mag worden genomen.

Wat de schadelijkheid betreft voor de gezondheid van menschen en vee door de dampen, die zich bij het koken van oliën en het stoken van vernis ontwikkelen, deze wordt door Gedep. Staten niet geheel ontkend. Zij zijn echter van oordeel, dat er voorzorgsmaatregelen kunnen worden voorgeschreven, die de verspreiding van de dampen, althans in de onmiddellijke nabijheid der fabriek, kunnen beletten, terwijl, wanneer de dampen op verderen afstand neêrslaan, zij geacht kunnen worden van hunne scherpte zooveel te hebben verloren, dat van schadelijkheid voor de gezondheid bijna geen sprake meer kan zijn.

In verband hiermede en naar aanleiding van den tweeden grond voor de weigering van het Gemeentebestuur — het ter bewoning minder geschikt maken van woonhuizen — wordt door Gedep. Staten geconstateerd de door het Gemeentebestuur niet weêrsproken mededeeling van app., dat het meest nabijgelegen bewoonde gebouw ongeveer 200 Meter van de op te richten fabriek verwijderd is. Die afstand komt Gedep. Staten voor zoo aanzienlijk te zijn, dat van het ongeschikt maken van woonhuizen eigenlijk geen sprake kan zijn, althans niet in die mate, dat daardoor de weigering wordt gewettigd.

Ter tegemoetkoming aan de ingebrachte bezwaren geven zij intusschen in overweging aan de alsnog te verleenen vergunning de navolgende voorwaarden te verbinden:

dat de buitenmuren minstens één steen dik zijn;

dat de raam- en deuropeningen van het fabrieksgebouw, alsmede de deuren zelf en de roeden der ramen van ijzer worden gemaakt en de drempels van de deur- en andere openingen minstens 0.20 M. boven den vloer der fabriek komen te liggen;

dat de lichtramen zoo worden aangebracht, dat zij niet geopend kunnen worden, terwijl zij van ijzeren buitenblinden moeten zijn voorzien;

dat het dak op ijzeren leggers ruste en de pannen goed dichtgestreken worden gehouden;

dat in het gebouw geen houten vloer worde gelegd;

dat de stookplaats zoodanig van ijzer of steen worde samengesteld, dat er geen brandgevaar door kan bestaan;

dat alle schadelijke dampen, die zich uit de ketels ontwikkelen, naar de buitenlucht worden afgeleid door voldoende walmkokers, vervaardigd van ijzer of steen en tot op minstens 15 M. boven den beganen grond opgetrokken;

dat nimmer ander dan geheel afgekoeld fabrikaat in de open lucht worde gebracht;

dat de grond- en brandstoffen geborgen worden in gebouwen van steen, geheel afgescheiden van de fabriek.

Tot toelichting deelen Gedep. Staten nog mede, dat dergelijke voorwaarden indertijd door hen zijn verbonden aan eene vergunning tot uitbreiding eener olie- en vernisstokerij, over de werking waarvan vroeger klachten waren ingebracht, terwijl na het opleggen van die voorwaarden geen klachten meer zijn vernomen.

Nadat de overweging van het beroep bij de Afdeeling voor de geschillen van bestuur aanhangig was gemaakt, is nog bij haar ingekomen eene memorie van G. J. M. Aberson en andere belanghebbenden, waarin de oorspronkelijk bij het Gemeentebestuur

ingebrachte bezwaren, als vrees voor brandgevaar, het ter bewoning ongeschikt maken van huizen, de waardevermindering der eigendommen en de schadelijkheid voor de gezondheid van menschen en vee, nader worden uiteengezet.

Voor de appelleerende firma treedt als gemachtigde op de heer Mr. J. J. W. VAN DEN BIESEN, advocaat te Amsterdam, die ter ondersteuning van het beroep in eene wederlegging treedt van de tegen de verlangde vergunning geopperde bezwaren en verklaart dat de firma zich vereenigt met het rapport van Gedep. Staten en zich volgaarne zal onderwerpen aan de voorwaarden die mochten worden opgelegd.

III. het beroep van *A. Merks te Best, van een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant tot vaststelling van den ligger van de openbare wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Door den Raad der gemeente Best werd in zijne vergadering van 27 Januari 1881 overeenkomstig het Prov. reglement op de openbare wegen en voetpaden in Noord-Brabant, de legger der openbare wegen en voetpaden van die gemeente opgemaakt.

Tegen dien legger werd bij Gedep. Staten bezwaar ingebracht door P. Kras en andere ingezetenen van de gemeente Best, daarop neerkomende, dat op den legger niet was gebracht een voetpad, hetwelk sedert onheugelijke tijden bestond, van ouds als kerkpad bekend, loopende van het huis van P. Goosens langs het huis van Merks naar den grintweg bij het huis, bewoond door den gemeente-geneesheer.

Gedep. Staten hoorden destijds daaromtrent den Hoofd-Ingenieur van den Prov. Waterstaat, die dd. 14 September 1881 berichtte, dat bedoeld pad vóór den aanleg van den provincialen weg als kerkpad werd gebezigd en daarover door het Gemeentebestuur dan ook meermalen schouw is gevoerd, maar dat het geen reden van bestaan meer heeft. „Ten behoeve — aldus luidt des Hoofd-Ingenieurs bericht verder — van „de perceelen n°. 1314 en 1315 bestaat een kar- of uitweg over perceel n°. 762...., „verkorting wordt door dit pad niet verkregen, terwijl daardoor evenmin eene ver„binding van eenig belang wordt in stand gehouden. Ik kan mij daarom zeer goed „vereenigen met het gevoelen van den Gemeenteraad van Best, die besloten heeft om „dit pad, als zijnde hoegenaamd van geen nut of eenig belang, te laten vervallen en „niet meer op den legger te brengen.”

Daar de Hoofd-Ingenieur ten aanzien van andere, hier niet ter zake dienende, punten eenige opmerkingen had gemaakt, werd de Gemeenteraad op het bericht van den Hoofd-Ingenieur gehoord. Met betrekking tot bedoeld pad bleek nu de Raad van een ander gevoelen te zijn dan de Hoofd-Ingenieur ondersteld had. Althans in een later bericht van dezen ambtenaar dd. 22 October 1881 komt daaromtrent voor: „Na eerst besloten te hebben, en terecht, dit pad, als zijnde voor het openbaar ver„keer onnoodig, niet op den legger te brengen, deelt de Gemeenteraad, zonder „opgave van eenig motief, in zijn schrijven van 6 October jl. n°. 98, nu mede, dat „de Raad den legger der wegen niet zal bekrachtigen wanneer dit padje er niet op

"wordt gebracht." De Hoofd-Ingenieur zegt hierover dan verder niet anders, dan dat deze bedreiging te laat komt, omdat de zaak reeds was in handen van Gedep. Staten.

Daarna is, gelijk blijkt uit de door laatstgenoemd college later genomen beslissing, er nog briefwisseling gevoerd met den Gemeenteraad, die bij brief van 20 Februari 1882 mededeelde, dat het voetpad eigenlijk niet als noodzakelijk kan beschouwd worden, doch dat de Raad, om moeielijkheden te voorkomen, het pad zou in stand gehouden hebben en het daarom op den legger wil brengen; — waarna de Gemeenteraad, onder dagteekening van 22 Maart 1882, een nader besluit nam, waarbij bedoeld voetpad, van ouds genaamd kerkweg, op den legger gebracht wordt en wel op grond, zooals uit een bijgevoegd schrijven van het Gemeentebestuur bleek, dat de uitweg of rijweg van een langs het voetpad gelegen erf niet op het kadaster voorkomt, welke omstandigheid vroeger aan het Gemeentebestuur onbekend zou geweest zijn.

Gedep. Staten namen daarop, nadat inmiddels de belanghebbenden in de gelegenheid gesteld waren om in eene openbare vergadering van 3 Maart 1882 hunne belangen toe te lichten, op 13 April 1882 eene beslissing. Zij overwogen daarbij, dat door hen die bezwaren tegen de opheffing van het voetpad hadden ingebracht, geene feiten of omstandigheden zijn aangehaald, waaruit met eenigen grond de noodzakelijkheid van het behoud van het voetpad kan worden afgeleid, terwijl die noodzakelijkheid door andere belanghebbenden bepaald wordt ontkend, omdat de provinciale weg, die op een korten afstand daarvan loopt, bedoeld voetpad geheel onnoodig maakt. Met betrekking tot het zoo even vermelde op 22 Maart ll. door den Gemeenteraad genomen besluit, overwogen Gedep. Staten "dat indien het al wenschelijk mocht zijn, "dat een klein gedeelte van het voetpad behouden werd, om het bestaan te verzekeren "van een uitweg of rijweg, noodig voor een aldaar gelegen erf, de Gemeenteraad van "Best alsnog een daartoe strekkend besluit kan inzenden, nadat het met inachtneming "der voorschriften van het provinciaal reglement op de openbare wegen en voetpaden "zal zijn opgemaakt en ter visie zal hebben gelegen, doch dat er voorshands geen "termen zijn om dat voetpad in zijn geheel op den legger te brengen op grond van "een raadsbesluit, hetwelk eerst genomen is nadat de legger der openbare wegen en "voetpaden reeds in de in het openbaar gehouden vergadering van 3 Maart jl. behandeld was." — Het besluit van Gedep. Staten strekte dan ook tot vaststelling van den legger, gelijk die in de raadsvergadering van 27 Januari 1881 was vastgesteld.

De wenk, dat de Gemeenteraad met betrekking tot een gedeelte van het voetpad een nader besluit zou kunnen nemen, met inachtneming van de bepalingen van het Reglement, schijnt in zóóverre in de gemeente Best te zijn opgevolgd, dat Burg. en Weth. van die gemeente op 28 September 1882 een suppletoiren of tweeden legger van de openbare wegen en voetpaden in die gemeente ontwierpen, waarop onder volgnummer 8 gebracht werd het "voetpad" lang 170 M., breed 1.5 M., loopende "van de Hokkelstraat bij E. 1926 over 1926, 2092, 1942, tusschen door de gebouwen, "thans bewoond door A. Coenders, de kinderen Ekerschot en verder over 1975 naar "den provincialen weg." Tot toelichting werd in de laatste kolom van den legger vermeld, dat de eigenaars van E. 2092 dat pad altijd tot uitgang hebben gehad en anders geen uitweg hebben.

Met dezen suppl. of 2en legger werd overeenkomstig de voorschriften van het Prov. reglement gehandeld. Door den Gemeenteraad werd hij op 16 December 1882 in tweevoud opgemaakt, en aan Ged. Staten ter vaststelling opgezonden. Bij dit college werden tegen pad n°. 8 bezwaren ingebracht, waaromtrent B. en W. op 29 November 1883 aan Ged. Staten rapporteerden: "wat aangaat de bezwaren geopperd "door A. Suetens, te Ekerschot, dat het bedoelde padje volgens het kadaster door "hen beiden op hunnen grond gekocht is, zelfs als kerk- en molenpad bekend is, waarover als "zoodanig voor dezen zelfs de schouw gevoerd werd en voornamelijk dat het huisje "van Arn. Merks (vroeger als winkel en herberg) met opzet langs dat padje achteraf "gebouwd, dan geen uitweg meer heeft, aangezien de uitweg langs de smederij van "Fr. Swinkels, als niet op 't kadaster voorkomende, zou kunnen worden betwist."

Gedep. Staten van Noord-Brabant beslisten vervolgens bij besluit van 14 Februari 1884, G. n°. 159, 1e afd. A., dat het voetpad, onder volgnummer 8 op den suppl. legger gebracht, van dien legger zal worden afgevoerd. Gedep. Staten werden daartoe geleid door de volgende overwegingen:

"O. dat de provinciale weg slechts op korten afstand van bedoeld voetpad loopt "en dat voetpad ten gemeenen dienst van allen onnoodig is, dat het voetpad sedert "enkele jaren aan beide zijden is afgesloten en dat de Gemeenteraad van Best bij "brief van 20 Februari 1882 heeft te kennen gegeven dat het voetpad eigenlijk niet "als noodzakelijk kan beschouwd worden; dat echter genoemde Gemeenteraad later "op zijn gevoelen is teruggekomen alleen op grond dat bij opheffing van het voetpad, "een in de nabijheid daarvan gelegen woning (kadastraal bekend sectie G. n°. 2092) "geen uitweg meer zou hebben, wanneer ooit het gebruik van den rijweg over het "perceel sectie G. n°. 762 (thans n°. 2091) mocht worden belet.

"O. dat om de door den Gemeenteraad van Best aangevoerde reden het behoud "van het hier bedoeld voetpad niet noodig is, daar ten behoeve van het perceel sectie "G. n°. 2092 volgens notarieele akte van 22 December 1857 het recht van uitweg "over het perceel sectie G. n°. 2091 (vroeger no. 762) bestaat en daarvan ook steeds "gebruik is gemaakt en bij het wettig bestaan van zoodanig recht van uitweg een "voor het publiek gebruik onnoodig voetpad niet op den legger behoeft behouden "te worden."

Nadat deze beslissing ter kennis van het Gemeentebestuur van Best gebracht was, schreven Burg. en Weth. onder dagteekening van 26 Maart ll. aan Gedep. Staten dat de Raad in zijne vergadering van 6 dier maand besloten had, in hun besluit van 14 Februari te voren niet te berusten en dienvolgens daarvan in hooger beroep wil komen bij Z. M. Burg. en Weth. voegden aan deze mededeeling voorts nog toe, dat uit het te Best aanwezig afschrift der bedoelde notarieele akte van 22 Dec. 1857, niet blijkt van een recht van uitweg over n°. 2091 (vroeger 762) van sectie G. (*wat moet zijn sectie E.*), — en dat het bedoelde voetpad ook niet jaren lang van weerszijde is afgesloten doch eerst verleden jaar aan de zijde van het dorp werd dicht gemaakt.

Inweerwil van dit bericht is echter niet gebleken van een door den Gemeenteraad ingesteld beroep, maar is van de beslissing van Gedep. Staten bij Z. M. in appel gekomen door A. Merks, landbouwer, wonende te Best. Deze bestrijdt de bewering

van Gedep. Staten, dat zijn perceel recht van uitweg zou hebben over het belendend perceel 2091 volgens eene notarieele akte. App. zegt dat dit volgens die akte volstrekt onwaar is, en bovendien dat de verkoopster bij die akte den eigendom van n°. 2091 verkreeg bij eene akte van scheiding dd. 10 Februari 1845 en ook bij die akte geene erfdienstbaarheid van weg is gevestigd. App. is door de beslissing van Gedep. Staten tot opheffing van het voetpad, ten zeerste bezwaard, omdat daardoor de uitweg geheel en al wordt benomen aan het hem in eigendom behoorend woonhuis met erf en tuin, kadasternummer 2092, indien hem het gebruik van een soort van rijweg over n°. 2091, wat hem slechts tijdelijk is vergund, mocht worden belet, wat hem steeds te wachten staat, terwijl nimmer zal worden toegelaten, dat een ieder aldaar zijn huis mag bereiken, waaruit volgt dat zijn huis voor geenerlei affaire meer zou kunnen dienen, indien hem en de naburen met rechtverkrijgenden het voetpad ontnomen werd. App. is daarom van meening dat hij door de opheffing van het voetpad in zijne rechten zou worden verkort, terwijl het behoud van dat pad niemand eenig nadeel kan toebrengen. De noodzakelijkheid van dat behoud blijkt, naar zijn oordeel, genoegzaam, hebbende het voetpad sedert onheugelijke tijden, evenals vele andere behouden voetpaden, bestaan, en mitsdien reeds vóór de stichting van zijn woonhuis. App. verzoekt dat het besluit van Gedep. Staten in dien geest moge worden gewijzigd dat het bedoelde voetpad behouden blijve.

Op het appellatoir adres zijn Gedep. Staten van Noord-Brabant door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid gehoord. In hun bericht herhalen zij alléén, zonder verder er iets bij te voegen, dat het voetpad nagenoeg en op korten afstand paralel loopt met den provincialen weg en sedert enkele jaren aan beide zijden is afgesloten geweest, terwijl ook de Gemeenteraad vroeger het voetpad als eigenlijk niet noodzakelijk beschouwde. Ten aanzien van den uitweg voor appellants perceel, doen Gedep. Staten opmerken dat bedoeld perceel voortdurend uitweg heeft gehad, die nimmer is betwist, doch al mocht die later ook betwist worden, dan kan dat naar hunne meening geene reden zijn om een voetpad op den legger te behouden dat geen recht van bestaan heeft.

Nadat de zaak bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zijn door den Voorzitter dezer Afdeeling van Gedep. Staten verschillende stukken opgevraagd, waaruit de hierboven reeds medegedeelde bijzonderheden zijn geput.

Daaruit is ook nog gebleken, dat Gedep. Staten op het appellatoir adres het Gemeentebestuur hadden gehoord. Bij het overgelegd bericht van het bestuur dd. 30 April ll. wordt verwezen naar zijn hierboven reeds vermeld schrijven van 26 Maart te voren en voorts gezegd dat de Raad in allen gevalle appellants verzoek wil ondersteunen en het voetpadje in denzelfden staat laten, waarin het vroeger altijd geweest is, en zulks ten gunste van appellant, die niet zeker het recht van uitweg bezit over den grond van Frans Swinkels. Burg. en Weth. leggen voorts vier notarieele akten over, betrekkelijk de toescheiding en den verkoop van dien grond. Twee dier akten zijn een uittreksel en een afschrift der hierboven reeds gememoreerde akte van scheiding dd. 10 Februari 1845, waarbij het perceel sectie E. n°. 762 met andere is toebedeeld aan Cornelia van Erkel, echtgenoote van Willem Schepensen, het perceel sectie E. n°. 761 met andere perceelen aan Hendrika, Helena en Laurens

van Erkel gezamenlijk. Deze verkochten dat perceel 761 bij de derde der overgelegde akten, op 24 Februari 1845 aan H. A. Merkx, onder de omschrijving van een perceel weiland met het onlangs daarop gebouwde huisje. De vierde akte is de hierboven ook reeds aangehaalde akte van koop en verkoop dd. 22 December 1857, waarbij Cornelia van Arkel, weduwe van Willem Scheepens, aan Franciscus Swinkels o. a. verkoopt het perceel sectie E. n°. 762. In geene dezer akten wordt van eene erfdienstbaarheid of een bezwaar van overweg speciaal melding gemaakt.

Tengevolge van de plaats gehad hebbende oproeping is bij deze Afdeeling nog eene memorie ingediend door het Gemeentebestuur van Best, waarin o. a. voorkomt:

dat bij het opmaken van den oorspronkelijken legger, hetwelk, evenals ook elders geschiedde, aan een landmeter was opgedragen, verzuimd is het hier bedoeld voetpad op den legger te brengen;

dat dit voetpad, van ouds bekend als kerk- en molenweg en steeds schouwbaar, door het Gemeentebestuur werd behandeld als alle andere publieke wegen, sedert de invoering van het kadaster op het kadastrale plan voorkomt en steeds sinds onheuglijke tijden bestaat en zonder stoornis door naburen en verder publiek is gebruikt geweest;

dat het woonhuis van appellant daar ter plaats ook nimmer zou zijn gesticht indien men niet verzekerd ware geweest dat daar op zijn minst een openbaar voetpad was;

dat buiten appellant als belanghebbenden in het behoud van het voetpad zijn te noemen: molenaar, kleermaker, winkelier en brouwer, behalve andere naburen en particulieren;

en dat de personen die op de vernietiging van het voetpad hebben aangedrongen, hunne eigendommen kochten aan de beide uiteinden van het voetpad ten tijde dat het voetpad bestond;

„weshalve" — aldus eindigt de memorie — het Gemeentebestuur het behoud van „het voetpad op den legger in het algemeen belang en volstrekt noodzakelijk acht „als behoorende tot gemeenen dienst."

IV. het beroep van *J. W. Middelkoop te Hoorn, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan J. H. Böckmann en J. C. Woestenburg vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij in de Trommelstraat aldaar.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 11 October 1884, no. 55, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door S. W. Middelkoop te Hoorn ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 14 Augustus 1884, n°. 2, waarbij aan J. H. Böckmann en J. C. Woestenburg vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij.

Bij adres van 31 Juli 1884 is door de genoemde personen vergunning gevraagd om in den stal, staande in de Trommelstraat te Hoorn, wijk 2 n⁰. 258, eene smederij op te richten, ingericht tot herstelplaats van stoom- en andere werktuigen. Er zou geen stoom worden gebezigd.

Tijdens het ter visie liggen der stukken kwamen twee bezwaarschriften in, een van J. Gravendijk, die te kennen gaf dat hij het gebouw te licht achtte voor de uitoefening der verlangde smederij, doch overigens er niet tegen was dat aan de verzoekers vergunning werd verleend, indien zij hem vrijwaarden voor schade aan het hem toebehoorende, aan het tot smederij bestemde gebouw grenzende perceel; en een van M. Schagen en acht anderen, die als bezwaren aanvoerden gevaar van brand voor de belendende gebouwen en stremming van den doorgang in zoo nauwe straat, alsmede hinder van ernstigen aard wegens het rumoer door eene smederij veroorzaakt en het daardoor belemmeren van het gebruik van aangrenzende gebouwen of lokalen en wegens bederf van regenwater. Deze adressanten verzochten dat de gevraagde vergunning niet verleend mocht worden.

In de zitting op 13 Augustus, gehouden ter voldoening aan art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95), zijn door S. W. Middelkoop, mede-onderteekenaar van het tweede bezwaarschrift, de daarin aangevoerde bezwaren nader toegelicht. In 't bijzonder werd door dezen reclamant, ontvanger der registratie en domeinen te Hoorn, gewezen op het gevaar van brand dat hij vreesde voor zijn kantoor, en tevens op den ernstigen hinder dien hij verwachtte, ten gevolge van de uitoefening eener smederij zoo nabij zijn kantoor, in zijne werkzaamheden te zullen ondervinden.

Bij eene korte gedachtenwisseling over die punten gaf de gemeente-architect te kennen dat het gebouw voldoende was ingericht en gevaar van brand slechts in zeer geringe mate bestond.

Alvorens te beslissen wonnen Burg. en Weth. bericht in van Rooimeesters, die tot eene gunstige beschikking adviseerden, daar het hun bij onderzoek was voorgekomen dat er geen bezwaar tegen de uitoefening eener smederij in het bedoelde perceel bestond.

Burg. en Weth. hebben daarop bij besluit van 14 Augustus 1884 n°. 2 de gevraagde vergunning verleend onder bepaling dat de inrichting niet mag worden in gebruik gesteld dan na te zijn opgenomen en goedgekeurd door Rooimeesters.

Van deze beschikking is S. W. Middelkoop in beroep gekomen bij Z. M. den Koning.

Gedep. Staten van Noord-Holland, omtrent het adres van appel gehoord, hebben een bericht ingewonnen van Burg. en Weth. van Hoorn, waarin het volgende werd te kennen gegeven:

Het gebouw, waarin adressanten verzoeken de zaak uit te oefenen, is daartoe alleszins geschikt en van voldoende hechtheid; aan die hechtheid doet geen afbreuk een scheurtje in den boven-voorgevel, waarop een der adressanten doelt. Door voldoende en goede muren is het gebouw van de belendende gebouwen afgescheiden. De straat, waardoor weinig passage is, heeft een breedte van meer dan vier meter.

Het is ons voorgekomen dat niet alleen tegen het verzoek geene bezwaren als bedoeld in art. 11 der wet van 2 Juni 1875 bestaan, maar dat zelfs moeielijk een geschikter plaats te vinden zou zijn. Van de stremming van doorgang, waarvan een

der tegenstanders spreekt, kan geen quaestie zijn, daar het bedrijf binnenshuis uitgeoefend moet worden. Gevaar voor brand bestaat hier niet meer dan overal elders hetzelfde geldt van bederf van regenwater, waarop door sommige tegenstanders gedoeld wordt; waarschijnlijk hebben zij het oog op het neerslaan van rook en roet uit den schoorsteen, doch dit zal zich bij den schoorsteen der smederij, die meer dan 10 meter hoog is, minder dan bij de omliggende schoorsteenen voordoen. Het aan iedere smederij verbonden rumoer zal hier niet hindelijker zijn dan elders; er bestaat o. i. geen reden om het hier te gaan weren omdat toevallig de adressant Middelkoop zijn kantoor in een kamer van zijn achterhuis, die op de straat uitkomt, heeft gevestigd.

Gedep. Staten, zich met deze beschouwingen vereenigende, hebben geadviseerd tot ongegrondverklaring van het beroep.

Nadat de zaak bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, was aanhangig gemaakt, heeft de appellant aan de afdeeling eene memorie ingezonden tot toelichting van zijn beroep.

In de eerste plaats wijst appellant er op dat er eene informaliteit is begaan, doordat de gelegenheid om bezwaren in te brengen is gegeven op 13 Augustus. Volgens art. 7 der wet van 2 Juni 1875 moet zij gegeven worden op den veertienden dag na de openbare kennisgeving. Kan men nu aannemen dat de dag der openbare kennisgeving hier is de 31 Juli, omdat die kennisgeving is gedagteekend 31 Juli en niet den 6 Augustus, de dagteekening der courant waarin de officieele kennisgeving voorkwam, dan had de gelegenheid om bezwaren in te brengen moeten gegeven zijn den 14 Augustus. Appellant zegt echter zich van deze exceptie niet te willen bedienen.

Hij voert vervolgens aan dat de ontvangers der registratie volgens hunne instructie aansprakelijk zijn voor alle verlies van door hen ontvangen geld of geldswaarden; van welke aansprakelijkheid alleen ontheffing kan worden verleend wanneer zij bewijzen dat de voorgeschreven voorzorgen waren in acht genomen en dat zij het verlies niet hebben kunnen voorkomen of tegengaan. Dit heeft hem aanleiding gegeven om tegen het verzoek van Böckmann en Woestenburg zijne bezwaren in te brengen, allereerst wegens het gevaar van brand.

Dit gevaar moet volgens appellant in niet geringe mate bestaan, daar de verlangde inrichting tegenover zijn kantoor is gelegen en de daartusschen liggende straat slechts eene breedte heeft van even vijf meters. Nu heeft hij op zijn kantoor bij afwisseling eene belangrijke waarde aan geld en eene waarde van eenige duizende guldens aan gezegeld papier, dat hem voor het debiet van wege het Rijk is toegezonden, en dat hij wel voor de waarde van papier, maar niet voor die van gezegeld papier kon laten verzekeren, en voorts een archief waarvan vele bescheiden voor den Staat en voor particulieren van groot belang zijn. Appellant heeft voor het een en ander ten behoeve van het Rijk een borgtocht gesteld in inschrijving Grootboek der nationale Schuld van f 20.000.

Appellant merkt op dat de inrichting niet zal zijn een gewone kachel- of hoefsmederij, maar eene smederij tot herstel van stoom- en andere werktuigen, waarin reeds een gasleiding is aangebracht. Hij zegt dat naar men van ter zijde beweert er ook eene stoommachine zal worden geplaatst en wijst op aankondigingen in een

advertentieblad, volgens welke er een koper- en metaalgieterij mede verbonden zou zijn, waarvoor echter geene vergunning werd verleend of gevraagd.

Appellant deelt nog mede dat de gebouwen onmiddellijk naast de smederij gelegen, worden gebruikt voor stalling en bergplaats van hooi en turfmolm en dat de geheele omgeving is een zeer dicht bebouwde kring van woningen, bergplaatsen en stallingen.

Hij meent dat wanneer men zich op het standpunt plaatst, dat de wet van 2 Juni 1875 ten doel heeft de belangen der ingezetenen tegen de nijverheid te beschermen, hetgeen z. i. duidelijk blijkt het geval te zijn, men tot eene andere conclusie komt dan waartoe het gemeentebestuur van Hoorn gekomen is, en in de gegeven vergunning zeker gevaar zal zien voor anderen en in het bijzonder voor hem appellant. En aangenomen dat het standpunt juist was waarop het gemeentebestuur van Hoorn zich plaatst, hetwelk volgens appellant uitgaat van de onderstelling dat de genoemde wet gemaakt is om de nijverheid te beschermen, dan nog zou deze naar het gevoelen van appellant door eene weigering niet benadeeld worden zoolang het vergund blijft elders binnen de gemeente eene smederij op te richten. Het blijkt ook volgens hem dat er geene behoefte aan eene smederij bestaat, daar blijkens de West-Friesche Courant van 24 September 1884 er in 1883 binnen de gemeente Hoorn 13 grof- hoef- en kachel smeden bestonden.

Appellant meent in een geval als dit aanspraak te hebben op bescherming tegen de nijverheid, daar de ingezetenen het anders in hunne macht zouden hebben den ontvanger der registratie te beletten te voldoen aan het voorschrift zijner instructie, dat zijn kantoor moet worden gehouden in de kom der gemeente.

Als bijkomende redenen waarom z. i. de vergunning moest zijn geweigerd, wijst hij nog op 1o. stremming van het verkeer, 2o. hinder door rumoer veroorzaakt, 3o bederf van regenwater.

In een straat van niet meer dan 5 Meters breedte zal z. i. het verkeer, ofschoon niet druk, allicht gestremd worden door het plaatsen van wagens of werktuigen in de straat voor het gebouw. De bevolking der druk bevolkte buurt is dan ook volgens hem zonder uitzondering tegen de oprichting der smederij, al heeft zij ook niet unaniem hare bezwaren ingebracht, omdat zij zich ook niet gaarne bemoeilijkt ziet waar het eene broodwinning betreft.

Wat den hinder door rumoer betreft, merkt de memorie op dat deze volgens de wet van ernstigen aard moet zijn; maar dat waar de wet o. a. voor scholen op een afstand van 200 meters hinder van ernstigen aard veronderstelt, die zeker verondersteld mag worden op een afstand van 5 Meters. En dat die ook aanwezig is, bleek volgens de memorie reeds duidelijk tijdens het werken met eene boormachine, die zooveel rumoer maakt dat, als men er niet aan gewend is, het niet wel mogelijk is gedurende hare werking op het kantoor van den appellant intellectueelen arbeid te verrichten De hinder van deze soort zal, naar appellant's meening, waarschijnlijk nog vermeerderen zoo eene stoommachine wordt geplaatst, of wanneer de inrichting in haren vollen omvang in werking is.

Bederf van het water dat in de regenbakken wordt verzameld, is volgens appellant te wachten door het roet dat uit den schoorsteen op de naburige daken valt. Ook de bleekvelden zouden door het roet onbruikbaar worden gemaakt.

Tot staving van het hoofdbezwaar, gevaar van brand, wijst appellant er nog op dat weinige jaren geleden in eene smederij te Hoorn brand is ontstaan en die smederij toen geheel is uitgebrand, en dat de assurantie-maatschappijen de premie voor belendende gebouwen verhoogen bij oprichting eener inrichting als waarvan hier sprake is.

Zes andere onderteekenaars van het door M. Schagen c. s. bij het Gemeentebestuur ingediende bezwaarschrift hebben nog te kennen gegeven dat zij volharden bij de ingebrachte bezwaren. Vijf dier personen zeggen bovendien van oordeel te zijn dat het gebouw niet stevig genoeg gebouwd is om daarin de machineriën aan te brengen die voor de inrichting noodzakelijk zijn.

Door Böckmann en Woestenburg is te kennen gegeven dat zij niet weten in een buurt waar geen nevenbewoners zijn, tot iemands last te kunnen zijn, en ook niet waar de inrichting hun zou kunnen worden toegestaan, zoo niet hier.

De belanghebbende J. H. Böckmann verzoekt dat de vergunning worde gehandhaafd en geeft eenige inlichtingen ook op de vragen hem door den president en de Staatsraden de Vries en van Vladeracken gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeven en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 26 *November* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris : Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. J. B. Breukelman.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 11 November 1884, n°. 16, houdende beschikking op het beroep van *den Gemeenteraad van Woudenberg, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, dd.* 3 *Juli* 1884, n°. 20, *waarbij goedkeuring werd onthouden aan een besluit van den Raad tot wijziging der gemeentebegrooting voor* 1884.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 493).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Woudenberg tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, dd. 3 Juli 1884, n°. 20, waarbij goedkeuring werd onthouden aan een besluit van den Raad tot wijziging der gemeentebegrooting voor 1884;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 October 1884, n°. 63;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 November 1884, n°. 4461, Afd. B. B.;

Overwegende, dat de Raad der gemeente Woudenberg in zijne vergadering van 10 April 1884 besloot de begrooting van inkomsten en uitgaven dier gemeente voor den loopenden dienst te wijzigen als volgt:

"Inkomsten.

"Hoofdstuk I. Hier wordt ingevoegd:

"Art. 2. Gedeelte van het waarschijnlijk batig saldo der rekening over 1883 f 1300, "waardoor dit Hoofdstuk komt op f 2417.41[5].

"Hoofdstuk V. Hier worden ingevoegd:

"Art. 11. Verhaal der verplegingskosten van de krankzinnige Gijsberta Hienekamp "over de jaren 1879 tot en met 1883 f 1280.

"Art. 12. Bijdrage van den heer Mr. H. Roijaards van Scherpenzeel in de kosten "der bestrating van een gedeelte van den Lambalgschen weg f 1700, waardoor dit "Hoofdstuk komt op f 4801.18[5].

"De geheele begrooting van Inkomsten komt alzoo op f 17918.60.

"Uitgaven.

"Hoofdstuk III. Afdeeling II. Art. 1 wordt verhoogd met f 4400 en alzoo gebracht "op f 5360, waardoor de Afdeeling komt op f 5800 en het Hoofdstuk op f 6000.

"Hoofdstuk X, Art. 1 wordt verminderd met f 120 en alzoo gebracht op f 432.60.

"De geheele begrooting van uitgaven komt alzoo op f 17918.60, zoodat Inkomsten "en Uitgaven gelijk staan."

dat tegen dit besluit, aan de goedkeuring van Gedep. Staten van Utrecht onderworpen, bij dat college bezwaar is gerezen, doch uitsluitend met betrekking tot den aan de Inkomsten toegevoegden post, betreffende de teruggaaf der verplegingskosten van de krankzinnige Gijsberta Hienekamp over de jaren 1879—1883 ad f 1280, tot terugvordering van welke kosten aanleiding ontstond tengevolge van eene aan die krankzinnige in 1883 opgekomen erfenis, op welke de Gemeenteraad besloot de volle verplegingskosten over de laatste vijf jaren te verhalen en tegen welk verhaal, blijkens de bij het Raadsbesluit aan Gedep. Staten gezondene toelichting, curatoren der genoemde krankzinnige geen bezwaar maakten;

dat Gedep. Staten bij besluit van 3 Juli ll. aan het Raadsbesluit hunne goedkeuring onthielden, op grond dat de toevoeging van bedoelden post van f 1280 aan de begrooting niet zou beantwoorden aan het voorschrift van art. 204 der Gemeentewet vermits de gemeente geen recht heeft op het verhaal der genoemde verplegingkosten,

maar alléén op de inkomsten der bezittingen van de verpleegde, naar art. 49 der wet tot regeling van het armbestuur, als betreffende het hier de verpleging in een Godshuis, namelijk in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Utrecht, ten aanzien waarvan dus het door den Gemeenteraad toepasselijk geachte art. 52 der laatstgenoemde wet niet kan worden ingeroepen;

dat de Gemeenteraad tegen deze beslissing van Gedep. Staten bij Ons in beroep is gekomen, in hoofdzaak aanvoerende, dat het gesticht te Utrecht niet is te beschouwen als een godshuis in den zin van art. 49 der Armenwet, daar de arme krankzinnigen daarin niet uit liefdadigheid, maar ter bewaring van de maatschappelijke orde, tegen betaling verpleegd worden en dat alzoo in dit geval voor het verhaal der verplegingskosten art. 52 dier wet moet worden toegepast;

Overwegende, dat door het Gemeentebestuur is medegedeeld en door Gedep. Staten niet weersproken, dat in de door de gemeente gemaakte aanspraak op teruggaaf der meergenoemde verplegingskosten ten bedrage van f 1280 door de curatoren der verpleegde krankzinnige uitdrukkelijk of stilzwijgend is berust;

dat mitsdien omtrent de vordering der gemeente ter voorschreven zake geen geschil bestaat tusschen de beide daarin betrokken partijen, zijnde eenerzijds de Gemeenteraad, die het recht der gemeente op teruggaaf pretendeert, en anderzijds zij, die overeenkomstig de wet het beheer hebben over de bezittingen, waaruit de gepretenteerde teruggaaf moet plaats hebben;

dat in deze omstandigheden, terwijl er overeenstemmig bestaat tusschen de belanghebbenden, voor het admistratief gezag aanleiding noch grond aanwezig is om eene vordering der gemeente, waarin berust wordt, aan haar te betwisten;

dat Gedep. Staten voor de rechten of belangen van de krankzinnige niet hebbende te waken, dus ook niet geroepen zijn om een geschil op te werpen, hetwelk alléén bestaanbaar is tusschen het curatorium der krankzinnige en de gemeente en in allen gevalle onbevoegd zijn om in dergelijk geschil te beslissen op grond van hunne meening omtrent zoodanig beweerd geschil aan de gemeente de gelden, die deze zich ter voorschreven zake had verzekerd, te onthouden, of wel de regelmatige verantwoording dier gelden te beletten of te verijdelen;

dat toch het verschil van meening tusschen het Gemeentebestuur en Gedep. Staten in dezen betreft de toepasselijkheid van art. 49 of art. 52 der Armenwet, maar dat geschillen daarover, volgens de uitdrukkelijke bepaling van art. 72 dier wet, behooren tot de kennis der rechterlijke macht, waaruit volgt, dat Gedep. Staten zich van elke beslissing aangaande het recht van partijen in zoodanig geschil, gesteld het ware gerezen, hebben te onthouden;

dat, nu in dezen van een tusschen de belanghebbende partijen bestaand geschil niet is gebleken en door de gemeente althans vooralsnog geene machtiging tot het voeren van een rechtsgeding wordt verlangd, maar het integendeel enkel betreft de toevoeging aan de begrooting en alzoo de regelmatige boeking en verantwoording van gelden die de gemeente uit eene niet betwiste vordering zal verkrijgen of misschien reeds heeft ontvangen, Gedep. Staten ten onrechte bezwaar gemaakt hebben aan het voorschreven Raadsbesluit, waartegen voor het overige geene bedenkingen zijn gerezen, goedkeuring te verleenen;

Gezien de wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n°. 85) en die van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100) gewijzigd bij de wet van 1 Juni 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedep. Staten van Utrecht, alsnog goedkeuring te verleenen aan het besluit van den Raad der gemeente Woudenberg van 10 April 1884, tot wijziging der gemeentebegrooting voor 1884.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 11 November 1884.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den Gemeenteraad van Westcapelle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, betreffende den ligger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 15 October 1884, n°. 26, heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van zijn Departement, dd. 18 October d. a. v., n°. 31, afd. Waterstaat A., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep door den Gemeenteraad van West-Kapelle ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, betreffende den ligger der wegen en voetpaden in die gemeente.

Het doel van dit beroep is, gelijk de conclusie van het daartoe betrekkelijk besluit van den Gemeenteraad het uitdrukt, „den onderhoudsplicht der paden en kunstwerken, „voor zooveel in den ligger opgenomen als behoorende aan den Ambachtsheer van „West-Kapelle, maar door Gedep. Staten *ten laste dezer gemeente* gebracht, aan de „beslissing des Konings te onderwerpen.”

Het opmaken van den ligger der wegen en voetpaden in de gemeente West-Kapelle door Burg. en Weth. dier gemeente en de voorloopige vaststelling van dien ligger door den Gemeenteraad heeft overeenkomstig de bepalingen van het Reglement, *Prov. blad* n°. 85 van 1881, en met inachtneming van de daarbij voorgeschreven formaliteiten plaats gevonden.

De ligger werd op den 15den Augustus jl. door Gedep. Staten van Zeeland vastgesteld, nadat daarin ambtshalve door dat college onderscheidene wijzigingen waren aangebracht.

Het besluit van Gedep. Staten werd den 3den September d. a. v. door hen ter aankondiging gezonden aan Burg. en Weth. van West-Kapelle, die, blijkens hunne missive van 6 September 1884, n⁰. 238, daaraan gevolg hebben gegeven.

Van dit besluit is de Gemeenteraad tijdig in beroep gekomen.

De punten van geschil, die het onderwerp van dit beroep uitmaken, zijn in de volgnummers 30, 32, 33 en 34 van den ligger vervat.

Volgnummer 30 is het zoogenaamde Middelburgsche pad, een zandpad met achttien slootplanken, waarvan veertien met leuning; volgnummer 32 een zandpad zonder benaming met zes slootplanken, waarvan twee met leuning; volgnummer 34 het zandpad, genaamd „door den Belling", met zes slootplanken, waarvan vier met leuningen.

Ten aanzien van deze drie volgnummers waren door den Gemeeuteraad als onderhoudsplichtigen aangewezen, wat het voetpad betreft, de gebruikers van de daarbij vermelde perceelen, doch voor een deel van de kunstwerken onder de nummers 30 en 32 vermeld en voor die onder nummer 34 opgegeven, de Ambachtsheer van West-Kapelle.

Onder volgnummer 33 waren door den Gemeenteraad het Noord- en het Zuidkerkepad aangebracht en was voor die schelppaden de Ambachtsheer van West-Kapelle als onderhoudsplichtige aangewezen.

Bij eene nota van 3 Februari 1883 richtten Gedep. Staten van Zeeland tot Burg. en Weth. van West-Kapelle de vraag „op welken rechtsgrond of krachtens welke „wetsbepaling het onderhoud dezer paden en kunstwerken gebracht is ten laste van „de gebruikers der perceelen of van den Ambachtsheer van West-Kapelle."

Het antwoord van Burg. en Weth. van West-Kapelle den 17 Februari d. a. v. ingezonden, luidde als volgt: „Het onderhoud dezer paden en kunstwerken is in 't „algemeen ten laste van de gebruikers der perceelen gebracht enkel en alleen op „grond, dat deze met dat onderhoud te allen tijde zijn belast geweest, hunne perceelen „met dit servituut geërfd of gekocht hebben en nimmer hebben doen blijken, dat zij „meenden ten onrechte er mede belast te zijn.

„In het bijzonder en als uitzondering op dezen regel is de Ambachtsheer van „West-Kapelle als onderhoudsplichtige aangewezen van een gedeelte der planken en „leuningen — aangeduid bij volgnummer 30, 32 en 34 — en van de paden onder „nummer 33 vermeld, op grond, dat, blijkens extract uit het collegiaal boek van de „gecommitteerde Raden van de Staten van Zeeland, dato 5 Juli 1594, aan die (d. i. „den Ambachtsheer) van West-Kapelle is afgestaan het sacrament-ommeganktiendeke, „gelegen in de jurisdictie van West-Kapelle, onder voorwaarde, dat uit de inkomsten „van voorschreven tiendeke zullen worden onderhouden o. a. de bruggen tot de „kerke gaande, — en dat sedert onheuchlijken tijd, ten minste sedert anno 1800, de „opbrengst van gezegd tiendeke, door den Ambachtsheer genoten is, en de aange„duide paden, planken en leuningen door Z.H.E.Geb. onderhouden zijn."

Bij hun voortgezet onderzoek deden Gedep. Staten aan Burg. en Weth. in eene nota van 4 Maart 1884 opmerken, dat zij in de minuut van het collegiaal boek in het provinciaal archief berustende o. a. aangeteekend vonden:

„des worden sij (nl. die van West-Kapelle) ghehouden uijtten innecommen van 't „voorstiendeke 't onderhouden de glasveijnsteren, stoelen en de bancken van hunne „kercke, mitsgaders de brugghe totte voors-kercke gaende, daernaer den voors-rent-„meester gheordonneert wordt hem te reguleren."

Uit die bepaling is, naar het oordeel van Gedep. Staten, niet op te maken, dat de Ambachtsheer verplicht zou zijn tot onderhoud van de in den ligger te zijnen laste gebrachte paden zelve met de kunstwerken.

Burg. en Weth., uitgenoodigd die verplichting nader aan te toonen, gaven daarop te kennen, dat, hoewel in het aangehaalde stuk van 5 Juli 1594 niets voorkomt betreffende de verplichting tot onderhoud van de hier bedoelde paden met de kunstwerken, deze nochthans zeker sedert het begin dezer eeuw en mogelijk veel langer ten laste van den Ambachtsheer onderhouden zijn en nog steeds onderhouden worden, en dat dit hoogstwaarschijnlijk in nauw verband staat met het stuk van 1594, want dat het sacrament-ommeganckttiendeke nog jaarlijks verpacht wordt ten bate van den Ambachtsheer die, volgens informatie van kerkvoogden te West-Kapelle, de verplichting tot onderhoud der glasveijnsteren enz. in de kerk nu p. m. 10 jaar geleden heeft afgekocht.

Na te hebben opgemerkt, dat uit oude ordonnantien, met name die van het college van Wethouders en Raad van Middelburg dd. 21 April 1731, die van het College van Burgemeester en Regeerders der stad Vlissingen, dd. 10 Januari 1739 en die van Baillu, Burgemeesters, Schepenen en Raden der stad Vere, dd. 25 October 1760, blijkt, dat op Walcheren onderhoudsplicht der voetpaden door de gebruikers van landen costumier was, dat dit costuum is eene wettige verplichting in den zin van art. 39 van het Reglement op de wegen en voetpaden, terwijl bij gebreke van wettige verplichtingen als bij dat artikel zijn bedoeld, het onderhoud van de voetpaden en van de kunstwerken ten laste van de gemeente komt, overwogen Gedep. Staten bij hun besluit van 15 Augustus jl. nº. 123, dat, vermits geen wettige verplichting bekend is, krachtens welke het onderhoud van de voorwerpen in geschil ten laste van den Ambachtsheer van West-Kapelle zou zijn, de gemeente met dat onderhoud belast is.

Naar aanleiding daarvan wijzigden Gedep. Staten den ligger in dien zin, dat het onderhoud van een deel der kunstwerken onder de nummers 30 en 32 vermeld en van die onder nº. 34 opgegeven ten laste van de gemeente West-Kapelle werd gebracht, terwijl voor de paden onder volgnummer 33 genoemd en door Gedep. Staten in drie nummers gesplitst, als: 33 Noordkerkepad, 33*bis* Zuidkerkepad I en 33*ter* Zuidkerkepad II, eveneens de gemeente West-Kapelle als onderhoudsplichtige werd aangewezen.

In het Raadsbesluit van 15 September 1884, waarbij tegen deze beslissing beroep werd ingesteld, wordt de zienswijze van Gedep. Staten bestreden op grond van de navolgende overwegingen:

dat wanneer „wettige verplichting" hier beteekent *verplichting krachtens wet of verordening, of ingevolge schriftelijke overeenkomst*, de gemeente op grond van art. 231 der gemeentewet zonder twijfel tot onderhoud der bedoelde paden en kunstwerken verplicht is;

dat, ingeval „wettige verplichting” te dezer zake ook kan of mag genomen worden in den zin van: *verplichting blijkende of op te maken uit omstandigheden*, de verplichting der gemeente tot dat onderhoud gansch niet boven bedenking voorkomt;

dat toch dit onderhoud heeft plaats gehad ten koste van den Ambachtsheer sedert onheuchlijke jaren, ten minste sedert het jaar 1800, zoo men meent zelfs lang vóór dien tijd, en het daarom niet onaannemelijk schijnt, dat dit gedurende al die jaren geschiedde, omdat het eene verplichting was, al kan dan ook het bewijs daarvan nu niet meer geleverd worden;

dat bovendien, toen de ligger voor een ieder ter inzage lag en aan een ieder de gelegenheid werd gegeven daartegen bezwaren in te brengen, van wege den Ambachtsheer kennis is genomen, opzettelijk en in 't bijzonder daarvan, dat in den ligger als onderhoudsplichtige van de hier bedoelde paden en kunstwerken de Ambachtsheer van West-Kapelle was aangewezen;

dat echter geene bezwaren hiertegen zijn ingebracht en de onderhoudsplicht alzoo stilzwijgend erkend en aangenomen is, en dat er mitsdien, naar 's Raads bescheiden meening, wel termen zijn om dezen onderhoudsplicht te bestendigen.

In hun bericht van 26/29 September 1884, n⁰. 5554/87, 2e afd., aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, verklaren Gedep. Staten van Zeeland nader zich aan hun besluit van 15 Augustus jl. n°. 123, te kunnen gedragen; terwijl bij de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur berichten zijn ingekomen, waarbij zoowel het Gemeentebestuur van West-Kapelle als Mr. W. F. Baron van Doorn van West-Kapelle, Ambachtsheer van West-Kapelle, te 's Gravenhage, te kennen geven, dat zij geene nadere memorien of bewijsstukken ten dezen hebben in te zenden.

III. het beroep van het *Polderbestuur van Walcheren, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, betreffende den ligger der wegen en voetpaden van West-Kapelle.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging is door den Minister van W., H. en N. bij schrijven van 20 October 1884, n⁰. 28, W. A. bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, aangebracht een beroep van het polderbestuur van Walcheren van eene beslissing van Gedep. Staten van Zeeland van 15 Augustus 1884, n°. 123, omtrent den legger der wegen en voetpaden in de gemeente West-Kapelle.

Die legger is, ter voldoening aan het Reglement op de wegen en voetpaden in Zeeland, vastgesteld door de Staten in hunne vergaderingen van 5 November 1880 en 8 Juli 1881 en door den Koning goedgekeurd bij besluit van 3 Augustus 1881, n⁰. 18, door Burg. en Weth. opgemaakt in den loop van 1882.

Daarop werd door hen onder n⁰. 3 gebracht de schelpweg van West-Kapelle naar Domburg met vermelding van den polder Walcheren als onderhoudsplichtige.

Tegen die vermelding heeft het polderbestuur op 1 September 1882 bij den Gemeenteraad bezwaren ingediend, en verzocht dat de vermelding van den polder als

onderhoudsplichtige zou vervallen en vervangen worden door de woorden „niet aan te wijzen", terwijl dan in de laatste kolom „aanmerkingen" zou kunnen vermeld worden:

„Deze weg wordt vrijwillig onderhouden door het polderbestuur van Walcheren, „welk bestuur echter vermeent daartoe rechtens niet verplicht te zijn, doch niettemin „bereid is zich bij voortduring met het onderhoud op den thans bestaanden voet te „blijven belasten, immers tot zoolang de polder aan dezen kunstweg behoefte zal „hebben."

De Gemeenteraad heeft op 16 September 1882 die reclame afgewezen.

Het polderbestuur heeft zich daarop bij adres van 10 October 1882 tot Gedep. Staten gewend, doch ook dit college heeft bij resolutie van 15 Augustus 1884 het verzoek van het polderbestuur geweigerd.

Van deze beslissing is het polderbestuur bij den Koning in beroep gekomen.

Over den feitelijken toestand bestaat tusschen partijen geen verschil van gevoelen.

De hier bedoelde weg bestaat uit twee deelen; één gedeelte loopt van Westkapelle over de kruin van den Westkapelschen zeedijk tot den opril bij dijkpaal 27; dit gedeelte is tegelijk met den zeedijk zelven voor omstreeks 3 eeuwen aangelegd;

het andere deel loopt van genoemde opril door de duin of vroongronden tot aan de grensscheiding tusschen Westkapelle en Domburg; het is oorspronkelijk en wel tot 1838 niet anders geweest dan een wagenspoor door de duinen, doch is in 1839 en volgende jaren door het polderbestuur, ter vergemakkelijking van den aanvoer van dijksmateriaal, hard gemaakt en wordt nog jaarlijks door en ten koste van het polderbestuur met eene schelpen bedekking onderhouden. De geheele weg, die althans in den winter de eenige bruikbare weg is tusschen Domburg en Westkapelle, staat sedert lang op het tableau der openbare wegen in de gemeente Westkapelle.

Over de openbaarheid van den weg en over de omstandigheid dat die weg is aangelegd en steeds onderhouden werd door den polder bestaat geen verschil tusschen partijen;

Het eenig verschilpunt is alleen dit:

Is het polderbestuur *rechtens* tot het onderhoud van dezen schelpweg verplicht en mitsdien terecht op den legger als daartoe verplicht aangewezen?

De daaromtrent van weerszijden gevoerde beweringen komen blijkens de stukken hoofdzakelijk op het volgende neder.

Het Gemeentebestuur, hoewel erkennende dat in strikten zin niet kan bewezen worden dat het polderbestuur onderhoudsplichtige is van den bedoelden weg (miss. van Gedep. Staten van 9 November 1882), meent echter dat de polder door het voortdurend onderhoud van den weg het bewijs levert, dat het zich tot dat onderhoud in het belang van den polder verplicht acht; en aangezien de weg in den winter de eenige bruikbare publieke weg is tusschen Westkapelle en Domburg wordt hij tegelijk *als zoodanig* door het polderbestuur onderhouden; dat onderhoud dateert overigens ook wat het tweede gedeelte betreft niet slechts van de hardmaking in 1839 en volgende jaren, maar reeds van veel vroeger, want volgens verklaring van geloofwaardige en bejaarde personen werd ook destijds dit wegsgedeelte in eenigszins bruikbaren staat gehouden; elken winter toch werd het wagenspoor door dijkwerkers met helm belegd opdat de velgen der wielen minder diep in 't zand zonden gaan;

de weg is overigens sedert 1838 of 1839 op het tableau der buurtwegen ingeschreven geweest.

Gedep. Staten beweren:

art. 13*c* van het Reglement vordert dat in kolom 22 aanwijzing geschiede van den onderhoudsplichtige en belet dus eene invulling zooals door den polder verlangd wordt;

als onderhoudsplichtige nu is terecht de polder aangewezen, die als publiekrechtelijke instelling heeft aangelegd en onderhouden een openbaren weg, die het karakter van openbaarheid niet verliest wanneer de polder aan dien weg geen behoefte meer mocht hebben;

aangezien echter aan dien weg, aangelegd en onderhouden door den polder, die polder ook thans nog behoefte heeft, zal, zoolang de tegenwoordige toestand blijft voortduren, de polder die jaarlijks de voor het onderhoud noodige uitgaven op de polderbegrooting uittrekt, zeer zeker zijn en blijven de eenige tot onderhoud verplichte van een weg dien hij aanlegde en onderhoudt, zij het ook enkel en alleen in haar eigen belang.

Daartegen wordt door het polderbestuur aangevoerd:

a. tegenover het Gemeentebestuur:

uit het vrijwillig onderhoud kan niet tot onderhoudsplicht worden geconcludeerd; van onderhoudsplicht is tot dusver niets gebleken.

Het eerste deel van den bewusten weg is overigens tot 1838 slechts onderhouden als aarde- of zandweg en van 1839 tot 1881 als kunstweg, doch dit laatste alleen als gevolg van het uitsluitend beheer dat volgens art. 10 van het Reglement op de buurtwegen van 1838 aan dien polder was toegekend, doch hem bij het nieuwe reglement is ontnomen;

terwijl het tweede deel van den weg, en wel tot 1838, niets anders geweest is dan een wagenspoor door het vroon, hetwelk toen nauwlijks den naam van weg kon dragen en ook thans nog niet door slooten van den aangelanden eigendom is afgescheiden, doch veeleer den naam van overweg verdient als loopende over een perceel kroondomein;

dat de weg overigens de eenige bruikbare is tusschen Westkapelle en Domburg, is althans wat het verledene betreft onjuist, want destijds, d. i. vóór de hardmaking van den weg, had de gemeenschap tusschen beide dorpen plaats langs den zand en aardeweg over Aagtekerke, en de hierbedoelde weg was een groot deel van het jaar voor rij- en voertuigen ongeschikt;

de weg is voorts niet in 1838 op het tableau der wegen gebracht, maar eerst in 1846, en destijds zonder dat er gelegenheid bestond daartegen te reclameeren;

b. tegenover Gedep. Staten:

art. 13 van het Reglement vordert aanwijzing van een onderhoudsplichtige en daaraan kan worden voldaan door in kolom 22 van den legger als zoodanig de gemeente te noemen, die, zoolang geen onderhoudsplichtige bekend is, krachtens art. 37 § 2 van het Reglement tot dat onderhoud verplicht is. Wordt dan in de laatste kolom de aanmerking opgenomen die het polderbestuur voorstelde, dan is tevens de gemeente verzekerd dat dat onderhoud voorloopig althans niet op haar zal drukken;

art. 37 van het Reglement legt den onderhoudslast van wegen op hen die daartoe

verplicht waren op het oogenblik dat het Reglement in werking trad. Welnu op dat oogenblik was de polder niet tot onderhoud van den weg *verplicht*. Wel stond de weg sinds 1846 op het tableau der wegen, maar daarmede was alleen uitgemaakt dat het een openbare weg was, niets omtrent den onderhoudslast;

dat de uitgaven voor het onderhoud jaarlijks op de polderbegrooting voorkomen doet niets af, vooral niet nu die uitgaven niet voorkomen onder H. IV, straat- en zandwegen, maar en zulks opzettelijk in Hoofdstuk II, art. 2, kosten der werken aan de Noordwatering, ten einde daardoor steeds in herinnering te houden dat het onderhoud voor een gemakkelijker vervoer der materialen en dus uitsluitend in het belang der werken plaats heeft.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling was aangebracht, is bij haar nog ingekomen eene missive van het polderbestuur, daarbij inzendende afschrift eener beslissing van den Gemeenteraad van Domburg op eene reclame van het polderbestuur tegen zijne aanwijzing als onderhoudsplichtige van de voortzetting van den hier genoemden weg. Dat besluit is genomen den 27 September 1882.

Daarbij wordt overwogen dat in eene nota behoorende bij de kaart der buurtwegen en voetpaden in die gemeente, opgemaakt op last van Gedep. Staten in 1838, omtrent dien weg — „wagenspoor door de duinen" genoemd — wordt vermeld: „hetzelve is nochthans geen weg, en kan, naar gelang van het terrein, waarover het loopt, willekeurig worden verlegd" en verder: „Thans is hetzelve door de zorg der centrale directie van Walcheren, met aarde, puin, schulpen enz. veel verbeterd." Er werd mitsdien beslist dat de aanwijzing van den polder als onderhoudsplichtige moet vervallen en in de plaats daarvan moet worden gesteld: „niet aan te wijzen" en voorts in de laatste kolom eene aanmerking zou worden opgenomen als door het polderbestuur ook hier was aangegeven en die gelijkluidend is aan die welke reeds boven is vermeld.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Acht en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *December* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 7 November 1884, n°. 7, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *S. Hooghiemstra en door D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd te Utrecht, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 21 *Juni* 1884, n°. 14, *waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomwerktuig.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 495).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door S. Hooghiemstra en door D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd te Utrecht, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 21 Juni 1884, n°. 14, waarbij aan J. S. Hooghiemstra vergunning is verleend tot het oprichten van een stoomwerktuig;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 October 1884, n°. 65;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 3 November 1884, n°. 44, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat door J. S. Hooghiemstra te Utrecht aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning is gevraagd om op het perceel, gelegen Witte Vrouwensingel, wijk I, n°. 7, onder Utrecht, kadastraal bekend gemeente Abstede sectie A, n°. 4298, eene stoommachine van 20—25 paardenkrachten met stoomketel van 20—25 paardenkrachten ten dienste van eenen graanmolen te plaatsen;

dat, nadat bij het verhoor ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) verschillende bezwaren daartegen waren ingebracht, hoofdzakelijk ontleend aan vrees voor brandgevaar, en voor schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid, Burg. en Weth. van Utrecht bij besluit van 21 Juni 1884, n°. 14, aan J. S. Hooghiemstra en zijne rechtverkrijgenden vergunning hebben verleend tot het oprichten ter voorschreven plaatse van eene stoommachine van 20—25 paardenkrachten onder zekere voorwaarden, betrekking hebbende tot het ketelhuis, den stoomketel en den schoorsteen;

dat tegen deze beslissing K. S. Hooghiemstra bij adres van 4 Juli daaraanvolgende en D. Beuken en W. van Maarschalkerweerd bij adres van denzelfden datum Onze voorziening hebben ingeroepen, met verzoek die beschikking op grond van de door hen vroeger reeds aangevoerde en thans herhaalde bezwaren te vernietigen;

Overwegende, dat Burg. en Weth. van Utrecht bovengenoemde aanvraag van J. S. Hooghiemstra hebben opgevat als eene aanvraag om vergunning enkel tot het plaatsen van een stoomwerktuig en die vergunning ook als zoodanig hebben verleend, zonder zelfs daarbij uit te drukken voor welke inrichting de stoom of stoomkracht bestemd zal zijn en gebezigd zal moeten worden;

dat de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) in art. 2 sub 1 de bij art. 1 dier wet voorgeschreven vergunning vordert niet enkel voor het stoomwerktuig op zichzelf, maar voor de inrichting in haar geheel, bij welke stoom gebezigd of die door stoomkracht gedreven wordt;

dat de door Burg. en Weth. gegeven beschikking met die wetsbepaling niet in overeenstemming is, hoezeer in de aan hen ingediende aanvraag uitdrukkelijk vermeld werd, dat de stoommachine zal strekken ten dienste van eenen graanmolen;

dat het aan Burg. en Weth. gedaan verzoek evenwel ook niet voldoet aan de stellige eischen der wet, zoodat daaromtrent niet kon of kan worden beslist;

dat toch de bij de aanvrage overgelegde beschrijving alléén eene bloote herhaling

bevat van het in de aanvraag vermelde, dat het stoomwerktuig zal dienen voor eenen graanmolen, zonder meer, en alzoo niet, gelijk art. 5 sub 1°. der wet eischt, de plaats vermeldt, waar de molen of fabriek zal worden gesteld en evenmin eene opgave van hetgeen daarin zal worden verricht en vervaardigd;

dat eveneens de overgelegde teekening niet voldoet aan hetgeen onder 2°. van art. 5 der wet wordt gevorderd, daar die teekening wel tot opschrift heeft "plan van eene stoommeelfabriek", maar omtrent zoodanige fabriek niets anders aanduidt dan de plaats voor "maalsteenen", en derhalve in geen enkel opzicht "de uit- en inwendige zamenstelling der inrichting en toebehooren" aanwijst, gelijk de wet wil en voorschrijft;

dat mitsdien voor eene vergunning tot eenen stoommolen of eene stoommeelfabriek, gelijk de aanvrager behoeft, de naar de wet noodige stukken bij het gedaan verzoek niet zijn overgelegd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking door Burg. en Weth. van Utrecht, dd. 21 Juni ll. n°. 14, genomen op het verzoek van J. S. Hooghiemstra, te verklaren, dat omtrent dat verzoek, zooals het gedaan is, geene beslissing had kunnen worden genomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Berg, den 7 November 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Van den Bergh.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn.

Aan de orde is:

II. het beroep van *T. J. Daniels te Leeuwarden en A. J. A. A. Rothpletz te Geertruidenberg, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, tot vaststelling eener wijziging in den legger B der wegen van de gemeente Hattem.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 3 October 1884, n°. 9, afd. Waterstaat A, bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt

van een door F. J. Daniels te Leeuwarden en A. J. A. A. Rothpletz te Geertruidenberg ingesteld beroep van het besluit van Gedep. Staten van Gelderland van 9 Juli 1884, n⁰. 93, tot vaststelling eener wijziging in den legger B der wegen, voetpaden, straten en stegen in de gemeente Hattem.

Op een staat van wijziging van genoemden legger is door Burg. en Weth. gebracht een voetpad door den zoogenaamden Zandkamp, loopende van het op den legger B. voorkomende kerkpad ten oosten, van den Zandkamp tot den Dorpsweg ten westen, welke op den legger A. voorkomt.

Hiertegen is bij adres van 5 Juni 1883 door de genoemde appellanten bezwaar ingebracht bij het Gemeentebestuur van Hattem. Zij voerden aan dat er niet het minste bewijs bestond dat het bedoelde pad ooit een openbaar pad geweest zou zijn, dat het publiek er alleen bij gedoogen van de eigenaars uit gewoonte gebruik van maakte; dat er geene behoefte aan was, daar men toch om van Hattem naar den weg loopende langs den Zwijnenberg te komen en omgekeerd, ter bekorting geen gebruik van dit pad behoefde te maken maar een uitmuntenden weg had aan den Dorpsweg, die daarenboven begrind is en dientengevolge in den regel beter begaanbaar is dan het bedoelde pad; dat het niet aanging ter voldoening aan een gril van het publiek een particulier voetpad tot publieken weg te verklaren; dat, daar het pad over den geheelen Zandkamp loopt en dien in twee stukken deelt en de eigenaren niet bij machte zouden zijn dat pad zoodra hun goed dacht op te heffen en op te breken, de waarde van het genoemde grondstuk, dat bovendien belast was met een pad ten oosten en een weg ten noorden, zeer zou verminderen.

Burg. en Weth. maakten bij besluit van 28 Juli 1883, naar aanleiding van art. 12 van het Reglement op de wegen, voetpaden enz. in de provincie Gelderland, bij de opzending van den staat aan Gedep. Staten de volgende opmerkingen welke aan de reclamanten werden medegedeeld:

dat dit voetpad sedert onheuchelijke jaren als openbaar voetpad ook als kerkpad heeft bestaan, doch dat men verzuimd heeft het als openbaar voetpad op den legger B. te brengen, terwijl het niets ter zake doet dat de in het bezwaarschrift bedoelde rijweg sedert eenige jaren in een goeden toestand gebracht is, evenmin als dat het perceel der adressanten nog ten oosten met een voetpad is belast.

Bij een daarop aan Gedep. Staten gericht adres van 20/21 Augustus 1883 gaven de tegenwoordige appellanten o. a. te kennen dat het hen zeer bevreemdde dat men vroeger verzuimd zou hebben dit pad op den legger te brengen, daar met medewerking van den tegenwoordigen burgemeester bij de vroegere opmaking van den legger daarop wel gebracht is het pad ten oosten van den Zandkamp, dat het door hen aangevoerde omtrent den dorpsweg ten doel had aan te toonen dat aan het pad geen behoefte was, dat de Zandkamp vroeger met hakhout bezet was en het pad is ontstaan om het hout beter uit het bosch te kunnen vervoeren en dat het later, toen de grond als bouwland verhuurd werd, niet is weggenomen, maar oogluikend is toegelaten dat het publiek er van gebruik maakte; dat terwijl alle openbare voetpaden op de kadastrale plans duidelijk zijn aangewezen, dit pad daarop vroeger nimmer is voorgekomen, maar, zooals adressanten meenen vernomen te hebben, er sedert eenigen tijd geheel willekeurig op gebracht is.

Bij schrijven van 20 October 1883 berichtten Burg. en Weth. hieromtrent aan Gedep. Staten: dat de oudste personen uit den omtrek konden getuigen dat het pad sedert onheuchelijke jaren als openbaar voetpad, ook als kerkpad had bestaan; dat men eerst sedert betrekkelijk korten tijd had ontdekt dat vroeger verzuimd was het pad op den legger te brengen en men gemeend had bij deze gelegenheid die fout te moeten herstellen; dat dit voetpad steeds op het kadastrale plan is aangewezen geweest.

Er is later een plaatselijk onderzoek ingesteld door eene commissie uit Gedep. Staten, aan welke weder de bezwaren der tegenwoordige appellanten namens hen schriftelijk zijn kenbaar gemaakt.

In de daartoe strekkende memorie van 3 April 1884 wordt opgemerkt dat de openbaarheid van een weg of voetpad niet mag worden afgeleid uit de omstandigheid dat een ieder wien het lust en gelegen komt zijn weg over een voetpad neemt, zoodat de voetpaden loopende over particulier eigendom door het onheuchelijk en gestadig gebruik van het publiek niet het karakter van openbaren weg verkrijgen; dat zelfs al kwamen die voetpaden op de leggers voor, daaromtrent onderscheidene rechterlijke beslissingen zijn gevallen, o. a. bij vonnis der Rechtbank te 's Hertogenbosch van 30 Juni 1862 en bij arrest van den Hoogen Raad van 5 November 1883 (*Gemeentestem* n°. 564 en 1690).

Voorts wordt weder het belang van het publiek van dit pad ontkend en de meening voorgestaan dat het de plicht en roeping van gemeentebesturen is, in het algemeen niet dan om gewichtige redenen er toe over te gaan aan de voetpaden welke particuliere eigendommen doorkruisen, tot schade van veldvruchten en tot bevordering zelfs van onveiligheid van de gebruikers, eene bestemming ten openbare gebruike te geven, maar daarentegen in omstandigheden als deze de bezitters van gronden te helpen beschermen tegen ongeoorloofde aanmatiging van daden of van rechten door het publiek.

Gedep. Staten hebben bij hun besluit van 9 Juni 1884, n⁰, 93, den staat van wijzigingen in den legger B. vastgesteld. Zij overwogen in hoofdzaak dat de verklaringen van vier zeer bejaarde lieden, ten overstaan van den Burgemeester van Hattem afgelegd, getuigenis behelzen omtrent de gedurende meer dan 70 jaren aanwezige bestemming van het voetpad ter publieke dienst, zoodat de enkele bewering dat het gebruik daarvan door het publiek een bloot gedoogen van den eigenaar is geweest tegen het feit eener zoo langdurige openbaarheid niet aannemelijk is; dat al ware het juist dat het pad is aangelegd ten behoeve van het vervoer van hout uit het vroeger op den Zandkamp aanwezige bosch, daaruit nog niet noodzakelijk zou voortvloeien het gebruik door het publiek als een bloot gedoogen der eigenaars.

Van dit besluit van Gedep. Staten, dat bij schrijven van Burg. en Weth. van Hattem van 22 Juli 1884 aan F. J. Daniels en A. J. A. A. Rothpletz is medegedeeld, zijn deze in beroep gekomen bij den Koning bij een adres dat den 14 Augustus bij Z. M. kabinet is ingekomen. Appellanten voeren aan dat het vaststaat dat de Zandkamp vroeger is geweest een bosch en dat voor de weghaling telken jare van het hout en de latere rooiing van het bosch door de eigenaren een pad over dat land is aangelegd; dat na de rooiing van het bosch het land als bouwland is ver-

huurd geworden en nog wordt verhuurd en toen het gemaakte pad ten behoeve van de huurders is blijven bestaan; dat het langzamerhand gewoonte is geworden van het publiek het alleen voor de huurders bestemde pad als publiek voetpad te gebruiken, wat door de vroegere en tegenwoordige eigenaren steeds oogluikend is toegelaten; dat terwijl het vrije gebruik van het pad afhankelijk was van het gedoogen der eigenaren, de door Gedep. Staten aangehaalde verklaringen van bejaarde lieden niets bewijzen; dat het gebruik maken van een voetpad of weg, ook al is het sedert onheuchelijke jaren, nimmer de erfdienstbaarheid van voetpad of weg kan daarstellen; dat het pad geen kortere gemeenschap oplevert dan de harde openbare weg en dus ten gerieve van het publiek geen recht van bestaan heeft.

In het adres wordt nog gezegd dat adressanten in der tijd op hun aan het Gemeentebestuur gericht bezwaarschrift een besluit hebben ontvangen, niet van het Gemeentebestuur, maar van Burg. en Weth.

Op dit adres zijn gehoord Gedep. Staten van Gelderland, die een bericht hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Hattem. In dit bericht, van 2 September 1884, wordt tegengesproken dat het pad zou zijn aangelegd ten behoeve van het bosch, dat vóór 1860 op den Zandkamp aanwezig was. Dat bosch werd volgens Burg. en Weth. niet jaarlijks maar om de 7 of 8 jaren gehakt en men was met het hout veel eerder op de langs het bosch loopende wegen of paden dan op het voetpad dat er in schuinsche richting door loopt. De richting van het pad is volgens Burg. en Weth. juist die welke het als kerkpad behoorde te hebben.

Gedep. Staten leggen bij hun bericht van 17 September 1884 over het bericht van Burg. en Weth. van Hattem, voorts een kaartje van het terrein en de verklaringen waarop in hun besluit wordt gedoeld.

In het bericht wordt gezegd dat de bewering der appellanten dat een gebruik sedert onheuchelijke jaren nimmer de erfdienstbaarheid van voetpad of weg kan daarstellen, buiten beschouwing kan blijven als niet ter zake dienende. Het brengen van wegen en paden op de leggers geschiedt toch krachtens politierecht. De leggers zijn niet bestemd om burgerlijke rechten vast te stellen, het zijn officieele registers waarin de wegen en voetpaden worden opgenomen, welke, op grond van hunne feitelijke bestemming voor den publieken dienst, de bescherming van het publiek gezag behoeven. Op den voorgrond staat dus de vraag of een weg of voetpad geacht kan worden door het publiek in langdurig ongestoord gebruik te zijn genomen.

Wat nu dit pad betreft, beweren adressanten dat het gebruik door het publiek krachtens hun gedoogen geschiedde, maar dat is een bloot beweren door geen enkele daadzaak gestaafd. Daarentegen wordt door verschillende omstandigheden aangetoond dat het gebruik door het publiek van het voetpad gemaakt, geschiedde in de overtuiging dat het een openbaar voetpad was.

Vooreerst toch bevredigde dit voetpad voor degenen die ten zuiden van den Zandkamp woonden, de behoefte aan eene verkorte verbinding tusschen twee deelen van een openbaren weg, zoodat hier van een doelloos en toevallig gebruik door het publiek geen sprake kan zijn.

Ten andere leveren de verklaringen van vier bejaarde lieden voldoend bewijs van de van oudsher bestaande publieke bestemming. Hier wordt gewezen op het Kon.

besluit van 6 Mei 1874, n°. 2, waarbij ook zoodanige verklaringen in aanmerking zijn genomen. De adressanten erkennen daarenboven zelve dat het gebruik van het voetpad een gewoonte is geworden, eene qualificatie die, in verband met de behoefte welke het pad bevredigt, elke gedachte aan een gedoogen van de zijde der eigenaren uitsluit.

Voorts bleek uit het plaatselijk onderzoek door eene commissie uit Gedep. Staten ingesteld, dat aard en gesteldheid van het voetpad zeer bepaaldelijk van een gevestigd gebruik getuigden.

Is nu het hiervoren aangewezen standpunt ten aanzien van de leggers juist, en mag op de zoo even genoemde gronden de langdurige ongestoorde in gebruikneming voldoende geconstateerd geacht worden, dan kan niets afdoen de trouwens door Burg. en Weth. tegengesproken bewering dat het pad aangelegd zou zijn ten behoeve van het vroeger bestaan hebbende bosch; want daardoor zou toch in elk geval nooit dit feit zijn te niet gedaan, dat op dit oogenblik het publiek het voetpad als openbaar voetpad gedurende tal van jaren ongestoord heeft in gebruik genomen.

Ten slotte wordt in het bericht van Gedep. Staten opgemerkt dat de meening van appellanten, als zou op hun aan het Gemeentebestuur gericht bezwaarschrift verkeerdelijk door Burg, en Weth. zijn geantwoord, onjuist is, daar in art. 12 van het reglement op de wegen enz. volgens art. 126 der Gemeentewet onder gemeentebesturen slechts kunnen worden verstaan de collegien van Burg. en Weth.

Nadat deze zaak bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, was aanhangig gemaakt, is door de appellanten eene memorie ingediend, waarin hunne bezwaren tegen het besluit van Gedep. Staten nader zijn uiteengezet.

Voorts zijn op verzoek der afdeeling door Gedep. Staten eenige stukken overgelegd, van welker inhoud hiervoren reeds melding gemaakt is.

III. de beroepen 1°. van: *Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. baron van Heeckeren van Kell te Angerlo, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan A. M. H. de Bruijn Tengbergen, te Doesburg, vergunning is verleend tot het oprichten eener steenfabriek en 2°. van A. M. H. de Bruijn Tengbergen, tegen de voorwaarden, waarop hem bovengenoemde vergunning is verleend.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 25 October 1884, n°. 49, afd. H. en N., bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door Jhr. C. M. Brantsen en Mr. W. baron van Heeckeren van Kell te Angerloo ingesteld tegen het besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan A. M. H. de Bruijn Tengbergen te Doesburg vergunning is verleend tot het oprichten eener steenfabriek en van het door laatstgenoemde ingesteld beroep tegen de voorwaarden waarop hem die vergunning is gegeven.

Bij adres van 2 Mei 1884 is door A. M. H. de Bruijn Tengbergen aan Burg. en

Weth. van Angerloo vergunning gevraagd om op de perceelen sectie A. n⁰. 46 en 47 in die gemeente een steenfabriek op te richten. Bij het adres was gevoegd eene uitvoerige beschrijving van de inrichting, welke in hoofdzaak hierop nederkomt:

Er wordt een overwelfde steenoven, systeem Hasselo, opgericht, lang 30.25 M. breed, met de twee er aangebouwde loodsen tot berging van brandstoffen, 30 M. Deze oven bestaat uit vijf aaneengebouwde ovens of afdeelingen, gescheiden door muren 1.30 M. dik, hoog 2.60 M. tot aan het begin der welven. Over elken oven is een welf gebouwd ter dikte van 0.50 M.; in iedere welf zijn aangebracht 22 rookkanalen, 8 ter grootte van 0.10 bij 0.46 M. en 14 ter grootte van 0.12 bij 0.12 M. Deze ovens, waarin de steenen gebakken worden, worden gestookt met turf, cokes en kolen, in zeer enkele gevallen met hout; de brandstoffen worden ingeworpen door stookgaten, welke met ijzeren deuren zorgvuldig worden afgesloten. In elk stookgat ligt een ijzeren rooster ter lengte van 1.05 M.

Zoowel ten oosten als ten westen van het uit deze ovens en loodsen bestaande gebouw worden opgericht twee met pannen overdekte, te zamen 200 à 300 M. lange haaghuizen, met vier daaraan evenwijdig loopende droogplaatsen.

Vijf à tien Meter benoorden den oven, tusschen de haaghuizen, zal een kleidam opgeworpen worden. Op de oppervlakte tusschen den kleidam, den oven en de haaghuizen zal eene semi-locomobile geplaatst worden van 4 à 5 paardenkracht (staande ketel, liggende cylinder) tot het drijven van twee steenvormmachines, dienende tot het vervaardigen van steenen, waarvan de eene ten westen, de andere ten oosten van het stoomwerktuig zal geplaatst worden.

Het terrein zal langs de Bingerdensche laan en langs de oostelijke grens worden afgerasterd. Eenige naburige perceelen zijn bestemd om ten dienste der fabricatie te worden vergraven.

In de beschrijving wordt voorts gezegd dat de beschreven constructie van den oven of van de ovens ten doel heeft besparing van brandstoffen, welke verkregen wordt door het zooveel mogelijk binnenhouden en gebruiken van de in den oven aanwezige hitte, namelijk het zooveel mogelijk afsluiten der rookkanalen; er wordt dan ook bijna geen rook verspreid. Er wordt in de beschrijving op gewezen dat ovens van deze soort in vergelijking met de gewone Hollandsche, wat betreft het voortbrengen van damp en rook en het uitstralen van hitte, een zeer groot verschil opleveren.

Van de Hasselo-oven wordt in den regel slechts ééne, nooit meer dan twee der vijf afdeelingen te gelijk gebruikt. Eene afdeeling bevat nog geen 90.000 steenen. Zulk een oven wordt in 8 à 12 dagen gaar gestookt; er worden in dien tijd 15000 turven in den oven geworpen. Een gewone Hollandsche oven wordt vier á zes weken lang gestookt. Bij eene jaarlijksche productie gelijk aan die van den Hasselo-oven worden in den Hollandschen oven 800.000 à 1200.000 steenen tegelijk gestookt, en daarbij gemiddeld 450.000 turven gebruikt. Uit deze cijfers wordt afgeleid dat in een Hollandschen oven veel meer hitte en damp wordt ontwikkeld dan in een Hasselo-oven. En nu worden de rook en de uitstralende hitte bij de Hollandsche ovens door niets tegengehouden, daar die ovens slechts zelden en dan nog maar met een pannendak overdekt zijn. De uitstroomingsoppervlakte van een Hollandschen oven van dezelfde afmetingen als de ontworpen Hasselo-oven zou zijn ongeveer 4.50 M^2.

die van de 22 rookkanalen van iedere afdeeling van den Hasselo-oven bedraagt slechts 0.569 M^2. Omtrent het stoken van steenkolen wordt opgegeven dat er niet meer verstookt wordt dan $1/2$ Hl. in 20 à 25 minuten, zoodat de daarvan komende rook zeer gering is.

Behalve een plattegrondteekening van de inrichting en een kadastrale kaart van de omgeving was ook bij de beschrijving gevoegd een teekening van de ovens.

In de zitting naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) op 24 Mei 1884 gehouden, werden mondeling bezwaren ingebracht 1°. door P. Brouwer, landbouwer, gebruiker o. a. van de naburige perceelen sectie A, n°. 48 en 85 en bewoner van het goed de Pol, en Jhr. C. M. Brantsen, eigenaar van diezelfde goederen, welke aanvoerden dat de dampen uit de fabriek een zeer schadelijken invloed zouden hebben op de zaadgewassen welke op de genoemde perceelen geteeld worden, op een uitgestrekten boomgaard naast het goed de Pol gelegen en nog andere bij die woning staande vruchtboomen; dat die woning zelve door de dampen nagenoeg onbewoonbaar zou worden; dat door het heen en weder trekken van het werkvolk der fabriek de vrijheid op de genoemde perceelen zou worden verminderd; dat de toegang tot die gronden zou worden belemmerd, daar de smalle weg tot de fabrieksplaats voerende telkens door steenkarren zou ingenomen zijn; dat de bedoelde gronden zeer in waarde zouden verminderen;

2°. door Th. Derksen, landbouwer, medegebruiker o. a. van de perceelen 45 en 458 grenzende aan het perceel 46, waarop de fabriek zou worden opgericht, en medebewoner van de bouwplaats Groot Enghuizen, die aanvoerende dat door den gloed van den steenoven en de zich daaruit ontwikkelende verschroeiende dampen de doornenheg op perceel 458, tot afscheiding dienende, onvermijdelijk zou sterven en veel schade zou berokkend worden aan de zaadgewassen op de naburige bouwlanden, terwijl ook de bewoning van het huis Groot Enghuizen door de dampen onaangenaam zou gemaakt worden.

Er was voorts een schrijven ingekomen van Mr. W. baron van Heeckeren van Kell, eigenaar zoowel van de zoo even genoemde perceelen 45 en 458 als van de perceelen 451 en 91, die ook aanvoerde dat de doornenheg op perceel 458 zou sterven en bovendien hetzelfde gevolg vreesde voor de op n°. 451 en 91 staande hooge eikenboomen, een gedeelte van de schoone beplanting van den grooten weg van Zevenaar naar Doesburg.

In dit schrijven werd nog gezegd dat de inrichting der fabriek volgens de overgelegde teekening geen waarborg gaf dat de bezwaren verbonden aan steenfabrieken volgens het oude stelsel ingericht, bij dit nieuwe stelsel geheel zouden komen te vervallen, zooals door den aanvrager was beweerd; terwijl er nog op werd gewezen dat de vader van den aanvrager andere, verder van zijne buren verwijderde gronden bezat, waarop de steenfabriek zou kunnen worden opgericht.

De aanvrager trachtte de ingebrachte bezwaren te weerleggen door nader te wijzen op de inrichting van den door hem verlangden oven.

Burg. en W. hebben de gevraagde vergunning bij besluit van 23 Juni 1884 verleend onder de volgende voorwaarden:

1°. dat boven den vuurhaard der locomobile een rookverslinder worde aangebracht

volgens de best werkende methode, ten genoege van Burg. en Weth., en deze voortdurend in werking moet worden gehouden;

2º. dat de rook en damp uit de steenovens voortkomende moet worden afgevoerd door een gemetselden schoorsteen, die tot de hoogte van minstens 20 M. boven den vloer der steenovens moet worden opgetrokken;

3º. dat de inrichting moet zijn voltooid en in werking gebracht binnen een jaar na de dagteekening van dit besluit.

Van deze beschikking zijn bij den Koning in beroep gekomen de twee bovengenoemde reclamanten Jhr. Brantsen en baron van Heeckeren van Kell.

Beide herhalen hunne bezwaren; de aan de vergunning verbonden voorwaarden zijn huns inziens onvoldoende tot voorkoming van den schadelijken invloed van rook en gloed. Laatstgenoemde appellant voert nog aan dat zijne gronden aan den grooten weg van Doesburg op Zevenaar voor bebouwing met woningen geheel ongeschikt zouden worden. Zij verzoeken dat het besluit van Burg. en Weth. vernietigd en mitsdien de gevraagde vergunning geweigerd worde.

Tevens is de aanvrager der vergunning, A. M. H. de Bruijn Tengbergen, van de beschikking in beroep gekomen voor zooveel betreft de daarbij aan de vergunning verbonden voorwaarden.

Hij voert aan dat van eene steenfabriek ingericht naar het stelsel Hasselo geen gevaar van rook en afzetsel van rook voor de omgelegen perceelen is te vreezen, zooals is gebleken bij de naar dat stelsel ingerichte fabrieken van de firma J. P. Hasselo en zonen te Zutphen en van G. J. Keizer te IJsselstein. Bij eerstgenoemde fabriek, waar sedert 1869 ovens naar het nieuwe stelsel ingericht in gebruik zijn, staan ten noordoosten zelfs op een afstand van ongeveer 40 M. verschillende vruchtboomen en aan alle zijden op onderscheidene afstanden binnen 100 M. doornenheggen, terwijl binnen dien omtrek ook allerlei veldvruchten verbouwd worden, zonder dat aan een of ander nadeel is toegebracht. Wat nu de afstanden in dit geval betreft, geeft appellant op dat de naastbijstaande hooge eikenboomen langs den weg van Doesburg naar Zevenaar, hier genaamd de Bingerdensche laan, ruim 56 M. van den oven verwijderd zijn; dat de doornenheg er 55 M. van verwijderd is, het perceel bouwland nº. 48 ook 55 M., het perceel 85 68 M., de boomgaard naast het goed de Pol minstens 250 M., de Pol zelf 235 M. en Groot Enghuizen meer dan 550 M.

De fabriek in te richten naar het stelsel Hasselo kan dus volgens appellant, ook zonder de gestelde voorwaarden, hier geen schade of hinder veroorzaken, en Burg. en Weth. hebben zijns inziens ten onrechte zulke bezwarende voorwaarden aan de vergunning verbonden dat zij met eene weigering moet worden gelijk gesteld.

Appellant merkt omtrent die voorwaarden op, dat een rookverslinder op de locomobile, alleen dienende tot het drijven van twee steenvormen, eene geheel overbodige zaak is; dat toch dagelijks gedurende den korten tijd der steenfabricage slechts hoogstens 3 Hectoliter kolen of cokes (die volstrekt geen rookproduct geven) worden verbruikt, zoodat de locomobile geene schade kan aanrichten; dat de voorgeschreven schoorsteen met het door appellant te volgen stelsel onvereenigbaar is en zoodanige schoorsteen dan ook in het geheele koninkrijk bij eene fabriek volgens dat stelsel ingericht niet bestaat; dat al kan het Gemeentebestuur aantoonen dat de gevorderde

inrichting wel te maken en doelmatig is, dan toch is op te merken dat de kosten alleen van den schoorsteen minstens op f 6000 gesteld moeten worden;

dat wegens de gedruktheid in het vak der steenfabricage daaraan niet dan bij onvermijdelijkheid belangrijke uitgaven behooren opgelegd te worden.

Eindelijk heeft appellant ook groot bezwaar tegen den termijn van 23 Juni 1885 voor het voltooien en in werking brengen der inrichting. In dit jaar toch kunnen weinig meer dan voorbereidende werkzaamheden plaats hebben, en daar het onvoorzichtig zou zijn met het metselwerk in het voorjaar aan te vangen zoolang men niet verzekerd is dat geen vorst meer zal invallen, wordt de termijn, schijnbaar van een jaar, in werkelijkheid teruggebracht tot den tijd van 1 Mei tot 23 Juni 1885. Appellant verzoekt dat bepaald worde dat de inrichting voltooid en in werking gebracht zal moeten zijn uiterlijk den 23 Juni 1886, of op zoodanig ander tijdstip als Z. M. zal vermeenen te behooren.

Op deze adressen zijn gehoord Gedep. Staten van Gelderland, die een bericht hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Angerloo.

Ten aanzien van de twee eerste adressen voeren Burg. en Weth. bij hun bericht van 31 Juli 1884 aan, dat het bezwaar, ontleend aan den rook, volgens het gevoelen van deskundigen door de gestelde voorwaarden, zoo niet geheel, dan toch grootendeels zal worden weggenomen, dat de afstand van sommige voorwerpen, zooals de eikenboomen, het daarvoor gevreesde nadeel zal voorkomen; dat sommige perceelen wel voor bebouwing met woningen ongeschikt zullen worden en er in zooverre waardevermindering zal plaats hebben, maar dat zij gemeend hebben dat hierin geen reden tot weigering mocht gelegen zijn; dat h. i. evenmin een reden tot weigering kon zijn de gevreesde en inderdaad eenigszins te verwachten belemmering van den toegangsweg, en dat wat betreft de bewering dat de vader van den aanvrager andere meer geschikte gronden bezit, deze huns inziens geen punt van overweging kan uitmaken, daar het slechts aankomt op het al of niet geschikt zijn van het opgegeven perceel.

Ten aanzien van het beroep van den aanvrager der vergunning voeren Burg. en Weth. aan dat de voorwaarden zich gronden op het gevoelen van deskundigen; dat de voorgeschreven wijze van afvoer van rook niet alleen mogelijk, maar ook de eenige is om naburige eigendommen tegen overlast te vrijwaren; dat de gedruktheid in de steenfabricage geen reden kan zijn om verzoeker te ontheffen van verplichtingen, die hem anders wel zouden kunnen worden opgelegd; dat voor zoover de metselwerken niet meer in dit jaar kunnen worden uitgevoerd, daarmede wel in het laatst van Maart kan worden voortgegaan en de fabriek dan wel met 23 Juni 1885 kan zijn voltooid. Zij adviseeren dus tot handhaving van hun besluit.

Gedep. Staten van Gelderland leggen bij hun ambtsbericht van 1 October 1884, n⁰. 29, het bericht van Burg. en Weth. over. Zij verwijzen voorts naar hun eigen bericht van 4 December 1883, no. 72/7, betreffende een destijds aanhangig beroep van P. F. de Bruijn Tengbergen van een besluit van Burg. en Weth. van Angerloo, waarbij hem vergunning geweigerd was om een steenfabriek op te richten op dezelfde perceelen sectie A. 46 en 47, die nu voor de oprichting van zoodanige fabriek zijn aangewezen.

Gedep. Staten hebben zich destijds in hoofdzaak vereenigd met een bericht van den

ingenieur van den provincialen waterstaat, die geadviseerd had de vergunning te verleenen onder voorwaarde dat een rookverslinder boven den vuurhaard van de locomobile zou worden aangebracht en dat op ieder der rookgaten in de wulven der ovens een schoorsteen zou geplaatst worden met zijn boveneinde reikende tot minstens 2 M. boven den top der buitenwelflijn. Tot het voorschrijven van één algemeenen schoorsteen ter hoogte van 20 M., waardoor de rook der ovens naar het gevoelen van den ingenieur geheel onschadelijk zou te maken zijn had hij niet geadviseerd wegens de hooge kosten daaraan verbonden, maar wel had hij voorgesteld dat het later zoo noodig voorschrijven van zoodanigen schoorsteen zou worden voorbehouden. Gedep. Staten hadden daaromtrent verwezen naar art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95).

Met verwijzing nu naar hun toenmalig bericht geven Gedep. Staten te kennen dat zij in overeenstemming met het gevoelen van het Gemeentebestuur de bezwaren van de twee eerste bovengenoemde appellanten ongegrond achten en van oordeel zijn dat beider verzoek behoort verklaard te worden voor inwilliging niet vatbaar te zijn.

Wat betreft het adres van den aanvrager der vergunning achten zij de bedenkingen daarin aangevoerd tegen het voorschrift om een minstens 20 M. hoogen schoorsteen te plaatsen gegrond. Zulk een schoorsteen kan naar hun oordeel alleen bij zoogenaamde ringovens worden aangebracht, maar is onvereenigbaar met het stelsel der ontworpen fabriek. Ook de bedenkingen tegen den termijn achten zij juist. Zij stellen voor dat de vergunning gehandhaafd worde; voorts (met afwijking in zoo verre van hun advies van 4 December 1883) dat de eerste voorwaarde worde aangevuld met de bepaling dat, bijaldien het aanbrengen van een rookverslinder boven den vuurhaard der locomobile te bezwarend wordt geacht, genoegen zal worden genomen met het uitsluitend stoken van cokes; vervolgens dat in plaats van één algemeenen schoorsteen van minstens 20 M. hoogte worden voorgeschreven schoorsteenen van 2 M. op de rookgaten in de wulven, zooals vroeger door den provincialen ingenieur was voorgesteld;

eindelijk dat de termijn gesteld worde op 23 Juni 1886.

Nadat deze zaak bij de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, zijn ingekomen:

1°. een schrijven van Baron van Heeckeren van Kell. Deze appellant beroept zich op de Koninklijke besluiten van 2 Maart 1880 n°. 7 en van 6 Augustus 1880 n°. 10, waarbij dergelijke bezwaren als door hem zijn ingebracht, gegrond zijn geoordeeld. Tegenover de bewering dat bij de thans ontworpen constructie der fabriek geene nadeelige gevolgen zouden ondervonden worden beroept hij zich op het hierboven vermeld bericht van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in 1883 uitgebracht en het destijds door Gedep. Staten gegeven advies;

2°. eene memorie van Burg. en Weth. van Angerloo. Deze voeren aan dat de strekking van hun bericht van 31 Juli 1884 door Gedep. Staten onjuist is voorgesteld. Van hun oordeel dat het verzoek der beide eerste appellanten niet voor inwilliging vatbaar is, kan niet worden afgescheiden hun oordeel dat ook het verzoek van den derden appellant niet kan ingewilligd worden. Het bericht van Gedep. Staten heeft hen ook daardoor bevreemd dat het, zonder dat melding wordt gemaakt van een nieuw advies van een deskundige, in strijd is met het bericht van den in 1883

door Gedep. Staten gehoorden deskundige, waaruit de door Burg. en Weth. in hun besluit van 23 Juni 1884 opgenomen voorschriften zijn overgenomen;

3°. een schrijven van den appellant A. M. H. de Bruijn Tengbergen, waarbij worden ingezonden eene beschrijving der fabriek met teekeningen en eene kaart, verscheidene verklaringen strekkende om aan te toonen dat van een steenfabriek ingericht naar het stelsel Hasselo geen nadeelige invloed op boomen of veldgewassen te vreezen is, na een advies van den civiel ingenieur J. M. B. Pennink te Nijmegen, betreffende de door Burg. en Weth. van Angerloo gestelde voorwaarden. In dit stuk wordt het volgende gezegd:

Het mag voor het minst eenigszins vreemd heeten dat in Nederland, waar de steenbakkerijen steeds een zeer belangrijke industrie hebben gevormd, bezwaren worden geopperd tegen de oprichting van eene nieuwe fabriek, waar de oudere fabrieken bijna zonder uitzondering gevonden worden in vruchtbare streken (want daar komt de grondstof voor) terwijl men toch moeielijk in ernst zal kunnen beweren dat in de nabijheid van die fabrieken de plantengroei eenigszins van belang benadeeld is geworden. Onder de vele voorbeelden noem ik alleen het groote aantal fabrieken in de onmiddellijke nabijheid van de stad Utrecht, waar ik nimmer over den nadeeligen invloed van steenfabrieken heb hooren klagen.

Neem ik voor een oogenblik aan, dat een steenfabriek schade en hinder veroorzaakt, waarin zou dan die schade en hinder kunnen bestaan? Zeker niet in de verschroeiende dampen, die uit de ovens komen; want het is niet aan te nemen, dat de ontwijkende gassen op ± 50 Meter van den oven nog zulk een hooge temperatuur zouden hebben, dat planten en gewassen daarvan schade zouden ondervinden. Zoolang dit niet door temperatuurmeting feitelijk is bewezen, mag men van een dergelijke mogelijkheid, hoogst onwaarschijnlijk als zij is, niet uitgaan. Immers bij windstilte zullen de heete gassen bijna loodrecht opstijgen; is daarentegen de kracht van den wind zoo sterk, dat die gassen in aanraking komen met boomen of planten, dan is tevens de afkoeling zoo groot, dat de gassen hunne hooge temperatuur bijna onmiddellijk verliezen, en dus onmogelijk schade kunnen aanrichten.

De ontwijkende gassen voeren fijn verdeelde roetdeelen mede, waarvan de zwaardere onmiddellijk om den oven neêrvallen, terwijl de lichtere zich verder zullen verspreiden. Zoodra zich deze lichtere roetdeelen kunnen verzamelen op een bepaalde plaats, zullen zij misschien wel eenigen hinder, in hoogst zeldzame gevallen schade kunnen veroorzaken. Zoo zal een huis, geplaatst in de onmiddellijke nabijheid van den oven, en in de richting van den heerschenden wind, last kunnen ondervinden; maar een rij boomen laat te veel ruimte open, dan dat daardoor zooveel roet zou kunnen worden opgevangen, dat zulks schade zou kunnen veroorzaken.

Op welken afstand de gevreesde hinder geheel ophoudt, is moeielijk te bepalen; maar zeker is 't dat op een afstand van meer dan 50 Meter, gemeten uit den oven, reeds de grootste hoeveelheid roet is neergevallen, zoodat het overblijvende gedeelte al zeer weinig last zal veroorzaken.

Behalve dit schijnt de vraag gewettigd of roet wel schadelijk is voor boomen en planten — het wordt immers bij den landbouw aangewend als meststof? Indien de gewone Hollandsche oven weinig of geen schade of hinder veroorzaakt, zal zulks bij

de koepelovens zeker nog in mindere mate het geval zijn, omdat in koepelovens de verbranding vollediger is, — want juist om dit te bereiken worden koepelovens gebouwd.

Wat nu aangaat de voorwaarde, om de verbrandingsproducten te laten ontwijken door één schoorsteen, daaromtrent is het volgende op te merken.

De constructie van een dergelijken schoorsteen is wel mogelijk, maar zóó kostbaar, dat het nut daarvan eerst deugdelijk moet bewezen zijn, voor men daartoe zou kunnen overgaan.

Het ligt in de rede, dat de steller der voorwaarden uitgaat van de meening, dat een schoorsteen, waardoor alle verbrandingsproducten moeten ontwijken, de verbranding zóó volledig maakt, dat de hoeveelheid rook en roet tot een minimum wordt gebracht; want men kan toch moeielijk uitgaan van het denkbeeld, dat de hoogte van 20 Meter waarop de gassen uit den schoorsteen ontwijken, het omliggende terrein, waarvan boven sprake is, vrijwaart voor aanraking met die gassen. Het is immers duidelijk, dat een zware geconcentreerde rookkolom, zooals die uit een nauwen schoorsteen ontwijkt, zeer gemakkelijk neêrslaat.

Verder is de veronderstelling, als zou een schoorsteen de volledige verbranding in den *geheelen* oven bevorderen, volstrekt niet bewezen; veeleer is aan te nemen dat in een klein gedeelte van den oven een zeer hooge temperatuur zou ontstaan, terwijl in het overige grootere deel de verbranding hoogst onvolkomen zou plaats hebben, en daardoor juist zeer schadelijke dampen ontwijken zouden.

Ware dit alles niet zoo, dan zou men er zeker van kunnen zijn, dat hooge schoorsteenen reeds veelvuldig zouden aangewend zijn, omdat daardoor aanmerkelijke hoeveelheden brandstof zouden kunnen worden bespaard.

Het groote nut van een rookverbrander op een locomobile mag redelijkerwijs in het onderhavig geval in twijfel worden getrokken.

De eenige voorzorg, die met billijkheid zou te vorderen zijn, is de *overkapping* van de ovens. Daardoor wordt onmiddellijk veel roet teruggehouden en de ontwijkende gassen sterk verdeeld, en daardoor de gevreesde schadelijke invloed (aangenomen dat hij bestaat) het best weggenomen.

Door zulk eene inrichting zullen koepelovens, die bij groote tusschenpoozen slechts 8 à 12 dagen branden, hoegenaamd geen schade of hinder veroorzaken.

De heer Jhr. Brantsen, ter nadere toelichting van zijn beroep optredende, houdt zijne bezwaren tegen de oprichting der steenfabriek vol en concludeert tot afwijzing alsnog van het verzoek of althans algeheele bevestiging van het besluit van Burg. en Weth.

De heer Hasselo, als gemachtigde van den heer de Bruijn Tengbergen verschenen, treedt in eene wederlegging der aangevoerde bezwaren en tracht voornamelijk op technische gronden aan te toonen, dat wanneer de door Burg. en Weth. aangegeven voorwaarde aan de vergunning verbonden blijft, even goed eene weigering kan worden uitgesproken.

Op de vragen van den president en de staatsraden van Vladeracken en de Vries wordt door Jhr. Brantsen geantwoord en geeft de heer Hasselo nog eenige inlichtingen, meerendeels van technischen aard.

IV. het beroep van *J. F. C. van Schaik, te Woensel, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij eene nieuwe voorwaarde is opgelegd voor de hem verleende vergunning tot het oprichten eener schietinrichting.*

De *Staatsraad* Jhr. VAN HUMALDA VAN EYSINGA brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging van 22 October 1884, n°. 21, heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, onder geleide eener missive van zijn Departement, dd. 25 October d. a. v. n°. 53, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een door J. F. C. van Schaik te Woensel ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. der gemeente Woensel en Eckart, waarbij hem nader eene voorwaarde is opgelegd ten aanzien van de hem vroeger verleende vergunning tot het oprichten eener schietinrichting.

Uit de bij de instructie dezer zaak overgelegde stukken en uit de na het aanhangig maken van het beroep ingekomen memoriën valt het navolgende te rapporteeren.

Op 9 April dezes jaars verzocht de appellant in dezen J. F. C. van Schaik, majoor-kommandant van het 3e batallion rustende schutterij in Noord-Brabant te Woensel, vergunning van het Gemeentebestuur zijner woonplaats tot het oprichten eener schietbaan op het door hem bewoonde terrein genaamd „Kasteel van Eckart", ten kadaster bekend gemeente Woensel sectie D. nos. 208, 209 en 210.

Bij besluit van 28 April d. a. v. werd door het Gemeentebestuur van Woensel en Eckart de gevraagde vergunning onvoorwaardelijk verleend.

Het duurde echter niet lang of er rezen bezwaren tegen het houden van schietoefeningen op Eckart. In den loop van de maand Mei wendden de dames Smits van Oyen, die den zomer op haar buitengoed Soeterbeek, niet ver van Eckart gelegen, doorbrengen, zich schriftelijk tot appellant met het verzoek de schietoefeningen te willen staken, aangezien het schietterrein zoo nabij den rijweg is, de paarden door het schieten schichtig kunnen worden en de schietoefeningen veel gevaar opleveren, terwijl bovendien daardoor het verblijf op Soeterbeek onaangenaam en onrustig wordt.

Toen aan dit verzoek geen gevolg werd gegeven, richtten genoemde dames benevens andere belanghebbenden in de maand Juli een adres aan het Gemeentebestuur van Woensel c. a., daarbij wijzende op het gevaar, waarin zij alsmede hunne paarden en het in de nabijheid grazende vee tengevolge van de schietoefeningen op Eckart verkeeren en daarbij verzoekende de verleende vergunning tot oprichting eener schietbaan in te trekken.

Naar aanleiding van deze klacht riepen Burg. en Weth. van Woensel en Eckart bij schrijven van 7 Augustus 1884 appellant op om den 9den dier maand ten Gemeentehuize te verschijnen, tot het aanhooren der voorwaarde, die zij nopens de verleende vergunning tot het houden der schietinrichting noodzakelijk hadden geoordeeld.

Volgens appellant hebben Burg. en Weth. hem bij die gelegenheid medegedeeld, dat er voortaan des Zondags niet meer zou mogen worden geschoten, waarop door hem te kennen werd gegeven dat hij des Zondags nooit onder de hoofdgodsdienstoefening heeft laten schieten; terwijl hij ten aanzien van de ingekomen klacht, dat

er kogels over den kogelvanger zouden worden geschoten, de verzekering gaf, dat dit nooit het geval was geweest.

Intusschen werd hem door het Gemeentebestuur bij besluit van 18 Augustus 1884 als voorwaarde opgelegd, „de schietoefeningen alleen te mogen houden op Donderdag van iedere week en wel des namiddags van 1 tot 5 uur."

In de overwegingen van dit besluit wordt melding gemaakt van het bezwaarschrift der dames Smits van Oyen en van anderen in de omgeving van het buitengoed Soeterbeek, die daarbij te kennen geven, dat bij het houden der schietoefeningen dikwijls kogels in de nabijheid hunner woningen zijn neêrgekomen, dat hierdoor voor personen en vee gevaar bestaat om getroffen te worden en dat zij, adressanten, bovendien altijd in ongerustheid verkeeren, aangezien de schietoefeningen niet op vooraf bepaalde dagen en uren plaats hebben.

Verder zegt het Gemeentebestuur in zijn besluit, dat appellant wel is waar heeft verklaard dat zijne schietoefeningen niet het minste gevaar kunnen opleveren wegens de genomen voorzorgsmaatregelen, nl. het aanleggen van een aardenberg tot het opvangen der kogels, ter hoogte van 3.5 M. op eene breedte van 10.5 M. bij een dikte van 3 Meter, zoodat bij het schieten de kogel den aardenberg schier niet kan missen; — doch dat dit aan appellant niet kan worden toegegeven, aangezien de door belanghebbenden ingebrachte bezwaren alle geloof verdienen en het door hen bedoelde gevaar werkelijk moet bestaan en ongerustheid teweeg brengt.

In het appellatoir adres worden nader de opgelegde voorwaarde en de daartoe geleid hebbende motieven bestreden.

Vooreerst doet appellant opmerken, dat hij op de door het Gemeentebestuur aangewezen plaats door den veldwachter heeft doen bekend maken, dat op de baan dagelijks zou worden geschoten.

Voorts wijst hij er op:

1o. dat hij steeds getracht heeft de schietoefeningen zooveel mogelijk op Zondag te houden;

2o. dat er tot den dag van het ingesteld beroep (31 Augustus 1884) nooit een kogel over of langs den kogelvanger is gegaan;

3o. dat het geappelleerd besluit, naar zijne meening, op onware voorstellingen en gegevens berust;

4o. dat dit besluit willekeurig is, daar toch, ingeval er werkelijk gevaar zou kunnen bestaan, dit even goed op Donderdagnamiddag als op iederen anderen dag der week het geval zou moeten zijn.

Appellant acht zich mitsdien door de nadere voorwaarde hem opgelegd in zijne rechten verkort.

Hij verzoekt vernietiging van het besluit des Gemeentebestuurs, opdat hij in zijne rechten worde hersteld en de oefeningen kunne houden op die tijden, welke hem het meest geschikt zullen voorkomen.

Het appellatoir adres werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid om bericht en raad in handen gesteld van Gedep. Staten van Noord-Brabant, die daarop het advies hebben ingewonnen van den provincialen Hoofdingenieur alsmede van Burg. en Weth. van de gemeente Woensel en Eckart.

Laatstgenoemden schrijven in hun bericht van 25 September jl. n°. 183, dat zij zich overtuigd houden van de noodzakelijkheid om in het belang en voor de veiligheid der ingezetenen de schietoefeningen op den door hen bepaalden dag te houden, vermits, wanneer de schietoefeningen willekeurig kunnen plaats hebben, de ingezetenen, die in de nabijheid en in de omgeving van het buitengoed Soeterbeek wonen, voortdurend in ongerustheid verkeeren en iedereen wordt afgeschrikt in die richting te komen of aldaar op het veld te werken.

Zij kunnen niet aannemen, dat de door appellant in zijn adres tegen de hem opgelegde voorwaarde aangevoerde bedenkingen voldoende zouden zijn ter geruststelling van de ingezetenen en zijn van meening, dat die voorwaarde volstrekt niet willekeurig is opgelegd.

De hoofdingenieur van den provincialen waterstaat geeft in zijn schrijven van 29 September jl. n°. 1065 G. te kennen, dat de door het Gemeentebestuur van Woensel c. a. nader opgelegde voorwaarde geen betrekking heeft op de inrichting der schietbaan, doch alleen op den tijd, waarop daarvan gebruik mag worden gemaakt. Naar zijn oordeel kan het de bedoeling van den wetgever niet geweest zijn aan de bepaling van art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) in verband met art. 11 dier wet eene zoo wijde strekking te geven. Is er reden om bij de bestaande inrichting gevaar te vreezen, zooals uit het bericht van het Gemeentebestuur schijnt te volgen, dan heeft dat bestuur de bevoegdheid om te bevelen, dat aan de inrichting verbeteringen worden aangebracht, ten einde het gevaar te voorkomen. De voorwaarde, dat de schietbaan slechts een bepaalden dag in de week op zekere uren gebruikt mag worden, neemt het vermeende gevaar niet weg. Ten slotte adviseert de hoofdingenieur tot vernietiging van het bestreden besluit des Gemeentebestuurs, omdat de daarin opgenomen voorwaarde, gesteld ter voorkoming van gevaar, niet geacht kan worden de aanleiding voor gevaar op te heffen, maar alleen is te beschouwen als eene belemmering in het gebruik van de schietbaan, voor de oprichting waarvan aan appellant vergunning werd verleend.

Gedep. Staten van Noord-Brabant komen op dezelfde gronden tot dezelfde conclusie. Aan hun bericht van 9 October 1884, G. n°. 141, 1e afd. A, voegen zij nog de opmerking toe, dat mocht het echter geraden worden geoordeeld voor het houden der schietoefeningen een bepaalden dag in de week aan te wijzen, de Zondag als de meest geschikte dag daarvoor zou moeten worden aangenomen, in welk geval het besluit van het Gemeentebestuur van Woensel c. a. in dien zin zou behooren te worden gewijzigd.

In eene memorie van Burg. en Weth. van Woensel c. a. dd. 5 November 1884, n°. 223, handhaven zij hun gevoelen en betoogen zij nader de noodzakelijkheid van de opgelegde voorwaarde. Het slot dier memorie luidt als volgt: „Ook was het „geenszins onze bedoeling bij het verleenen der eerstgevraagde vergunning, hoewel „geen voorwaarden daarbij zijn opgelegd, van die schietoefening zoo maar goedschiks „of naar goedvinden gebruik te maken; waarom wij de bij ons besluit opgelegde „voorwaarde in het algemeen en bijzonder belang dringend noodig achtten."

Daarentegen wordt in eene uitvoerige memorie, dd. 9 November 1884, het onrechtmatige van de opgelegde voorwaarde door appellant nader uiteengezet. In die memorie

beklaagt hij zich ernstig over de tegenwerking, die hij herhaaldelijk bij zijne pogingen tot het oprichten eener schietbaan van de zijde des Gemeentebestuurs heeft ondervonden.

Voorts maakt hij er Burg. en Weth. een grief van dat zij het bezwaarschrift van de dames Smits van Oyen en anderen niet als bewijsstuk ten processe hebben overgelegd en hem geweigerd hebben daarvan afschrift te laten nemen. Het provinciaal bestuur van Noord-Brabant stelde hem echter in de gelegenheid eene copie van dat bezwaarschrift bij zijne memorie over te leggen. Hij schrijft de handelwijze van het Gemeentebestuur hieraan toe, dat de inhoud van het bezwaarschrift niet met volkomen juistheid in het besluit van 18 Augustus door het Gemeentebestuur wordt weergegeven. In dat bezwaarschrift toch is er geen sprake van, dat kogels buiten het schietterrein terecht zouden zijn gekomen, zooals in het bestreden besluit bij de aanhaling van het bezwaarschrift wordt beweerd.

Overigens spreekt appellant zijn leedwezen uit, dat Burg. en Weth., als wettige overheden, zijne verklaring als Hoofd-officier afgelegd, hebben achtergesteld bij eene verklaring afgelegd door eenige arbeiders, daglooners, tuiniers enz. in dienst van de dames Smits van Oyen.

De vraag, of uit het bezwaarschrift en de daarvan door Burg. en Weth. gemaakte voorstelling kan blijken, dat er gevaar bestaat, wordt door appellant ontkennend beantwoord. Immers de dames Smits van Oyen wonen ongeveer 800 M. in links schuinsche richting van het schietterrein verwijderd, terwijl bovendien op de terreinen gelegen achter de schietbaan niemand met paarden of vee zich mag bewegen, behalve in den hooitijd, als kunnende alle toegangen daartoe door hem appellant worden geweigerd.

De door het Gemeentebestuur opgelegde voorwaarde, zoo vervolgt appellant, staat gelijk met het bevel om nooit meer te schieten, omdat het bij slecht weer op Donderdag niet zou kunnen geschieden en de gelegenheid daartoe op andere dagen zou ontbreken. De memorie eindigt met eene verwijzing naar de vele kosten, moeite en tijd, die appellant zich getroost om zijne manschappen zich in den wapenhandel en het schieten te doen oefenen. Om al deze redenen verzoekt hij in het ongestoord bezit van zijne rechten te worden hersteld.

Ook van de dames Smits van Oyen is eene memorie ingekomen daarbij, onder dagteekening van 8 November 1884, overleggende 1º. eene door een landmeter bij het kadaster te Eindhoven opgemaakte kaart, voorstellende de door appellant opgerichte schietbaan met aangrenzende en nabijgelegen wegen, perceelen en gebouwen; 2º. eene verklaring van onderscheidene eigenaren van in de nabijheid der schietbaan gelegen perceelen, blijkens welke die schietbaan zeer gevaarlijk is te achten.

Op de overgelegde kaart zijn tevens de afstanden aangegeven, bedragende van den kogelvanger der schietbaan tot de gebouwen van het buitengoed Soeterbeek 507 en 622 M. en tot andere over de rivier de Dommel onder de gemeente Nuenen gelegen woningen 558 à 683 M. De weg van Eindhoven en Woensel naar Soeterbeek loopt ongeveer in dezelfde richting als de schietbaan op Eckart, die bij het aanvangspunt 120 en bij het uiteinde of den kogelvanger 200 M. van dien weg verwijderd is. In de memorie van de dames Smits van Oyen wordt daaromtrent nog opgemerkt, dat de

schietbaan van weerskanten nagenoeg geheel open is. In verband hiermede wordt nader gewezen op het gevaar, waaraan reclamanten zijn blootgesteld zoo dikwijls zij naar haar buitengoed rijden, 't zij doordien de paarden schichtig worden tengevolge van het geknal door de schietoefeningen veroorzaakt, 't geen ongelukken kan doen ontstaan, 't zij doordien de kogels buiten den kogelvanger terecht komen, een gevaar dat in niet mindere mate bestaat zoo voor hare arbeiders, die op het land werken en voor de eigenaren van de nabijgelegen perceelen weiland, als voor de personen, die van de buurtwegen gebruik moeten maken. Reeds is het voorgekomen, zoo gaat de memorie voort, dat sommigen uit vrees voor ongelukken hunne werkzaamheden op het veld hebben gestaakt of hebben vermeden het vee aldaar te laten grazen.

Ware dit gevaar reeds zeer ernstig te noemen, indien het gold schietoefeningen van miliciens onder behoorlijke tucht en toezicht van bekwame en ervaren officieren, in nog hoogere mate moet dit het geval zijn, nu het betreft schietoefeningen, waaraan deelnemen boerenjongens, sigarenmakers en andere ongeoefende personen, door appellant zeer ten onrechte „manschappen" genoemd.

Wat verder door appellant wordt aangevoerd kan de vrees voor gevaar niet ontzenuwen. Volgens deze memorie is zijne bewering dat er nog nooit een kogel over of langs den kogelvanger zou zijn gegaan niet alleen onjuist, omdat zich reeds gevallen hebben voorgedaan, dat kogels op verren afstand zijn neergekomen, doch zij zouden buitendien niets afdoen, aangezien er om gevaar te kunnen aannemen, niet reeds ongelukken behoeven te zijn gebeurd.

Ten slotte betoogt de memorie dat, ofschoon eene geheele weigering der vergunning in het belang der veiligheid wenschelijker ware geweest, door eene beperking van de schietoefeningen tot een zekeren dag en bepaalde uren van dien dag het gevaar voor ongelukken zeer wordt verminderd, zoowel wegens den minderen duur, dat men daaraan is blootgesteld, als omdat men hierdoor gelegenheid krijgt zich voor het gevaar te wachten.

Om die redenen wordt op handhaving van het bestreden besluit aangedrongen.

De heer VAN SCHAIK dringt nader mondeling aan tot opheffing van de hem opgelegde voorwaarde. Hij doet uitkomen dat van zijne schietinrichting volstrekt geen gevaar voor ongelukken is te vreezen en dat de daartegen aangevoerde bezwaren sterk overdreven zijn. Met vertrouwen ziet hij eene gunstige beslissing des Konings tegemoet.

De appellant beantwoordt vervolgens nog enkele vragen van den president en den Staatsraad VAN EYSINGA.

V. het beroep van *A. Jacobson te Haarlem, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot wederoprichting eener bergplaats van beenderen, lompen enz. in de Anthoniestraat aldaar.*

De *Staatsraad* SMIDT brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 25 October 1884, bij den Raad van State (Afdeeling

voor de geschillen van bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van een door A. Jacobson te Haarlem ingesteld beroep tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 24 Juli 1884, n°. 18/146, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprichting eener bewaarplaats van beenderen en lompen.

Genoemde Jacobson had bij verzoekschrift van 26 Juni 1884 van Burg. en Weth. dier gemeente de bedoelde vergunning gevraagd en wel tot vestiging der bewaarplaats in het perceel aan de Anthoniestraat n°. 81, kadastraal bekend in sectie D, nos. 2567 en 3793.

Op de ingevolge art. 7 der wet gehouden zitting verscheen J. L. Hangjas, eigenaar van het perceel in de Anthoniestraat n°. 83 kad. sectie D, n°. 4705, verklarende dat hij tegen het oprichten der inrichting bezwaar heeft wegens den verpestenden stank van beenderen, lompen en vodden; dat deze slechte uitdampingen geven, welke hinderlijk zijn voor naburige affaires en niet het minst voor de slachterij welke gedreven wordt in het hem toebehoorend perceel. Door eigenaars of gebruikers van andere belendende perceelen werden noch schriftelijk noch mondeling bezwaren ingebracht.

Bij beschikking van 24 Juli ll. hebben Burg. en Weth. de vergunning geweigerd uit overweging dat er vrees bestaat voor schade aan het slachtersbedrijf van den bewoner van het aangrenzende perceel n°. 83 en voor het verspreiden van vuil en van walgelijke uitdampingen.

Tegen deze beschikking is de aanvrager bij den Koning in beroep gekomen.

In zijn adres voert hij aan dat het hier eigenlijk niet het oprichten eener nieuwe zaak geldt, want dat het gebouw door hem sinds twaalf jaren reeds als bergplaats van lompen, beenderen enz. gebruikt is, voor welke destijds geene vergunning werd gevorderd en waarin de uitoefening der zaak ook verder kan worden voortgezet, zoolang zij geene uitbreiding ondergaat. Bedoeld perceel verkeert echter in een slechten staat, waarom hij het wenscht af te breken en door een eenigszins ander grooter gebouw te vervangen. Hij verklaart niet te kunnen begrijpen, hoe zijne bewaarplaats (vernieuwd en beter ingericht) hinderlijk kan worden voor de aangrenzende slachterij, terwijl men toch vroeger er geen bezwaar in gezien heeft deze slachterij naast het oude lompenpakhuis te vestigen. Voorts merkt hij op, dat als de vergunning niet wordt verleend, de bewaarplaats in haren ouden toestand zal gelaten worden, waardoor er veel meer gevaar voor schade zal bestaan.

Eindelijk geeft hij te kennen, dat tegen het verspreiden van vuil en van walgelijke uitdampingen gemakkelijk kan worden gewaakt door voorwaarden te stellen, bijv. die omtrent het plaatsen van ventilatiekokers.

Adressant verzoekt, dat hem alsnog vergunning worde verleend tot uitbreiding van zijne reeds sinds 12 jaren bestaande zaak.

Gedep. Staten van Noord-Holland, op appellants adres gehoord, wonnen het advies in van Burg. en Weth. van Haarlem, die, onder verwijzing naar de beweegredenen in hunne beschikking vermeld, in overweging gaven tot afwijzing van het verzoek te adviseeren. Alvorens echter tot het uitbrengen van een advies over te gaan achten H.H. Gedeputeerden het wenschelijk eenig meerder licht aangaande deze zaak te ontvangen, weshalve zij aan het dagelijksch bestuur van voornoemde gemeente verzochten te mogen vernemen, hoe A. Jacobson zijn nieuwe bewaarplaats zoude

wenschen in te richten, en welke maatregelen hij denkt te nemen, ten einde zooveel mogelijk gevaar, schade en hinder voor belendenden te voorkomen, en aan Burg. en Weth. voorts de vraag voorlegden, „of wellicht, ter tegemoetkoming aan de bezwaren die tot hunne afwijzende beschikking op het verzoek van Jacobson aanleiding hebben gegeven, aan eene eventueele vergunning niet dezelfde of desnoods nog strengere voorwaarden zouden te verbinden zijn als waaronder onlangs door hen aan E. A. de Raaij en L. Velleman vergunning is gegeven tot behoud van een magazijn van lompen, vodden en beenderen in het huis aan de Bakenessengracht n°. 41, en welke dan die voorwaarden zouden moeten zijn."

Burg. en Weth. hebben daarop bij schrijven van 4 September ll. aan A. Jacobson verzocht hun te willen mededeelen hoe hij de bewaarplaats voor lompen enz. zou willen inrichten, en welke maatregelen hij van meening was te nemen, ten einde zooveel mogelijk gevaar, schade en hinder voor belendenden te voorkomen. Hierop heeft de aanvrager verklaard, dat zijns inziens door het plaatsen van luchtkokers in alle bezwaren zou worden voorzien, maar dat hij, geen deskundige zijnde, niet bevoegd is om te beoordeelen of die maatregel voldoende zal zijn, en daarom gaarne zoude zien, dat hem van bevoegde zijde de noodige voorzorgsmaatregelen werden voorgeschreven. Eene schetsteekening van het ontworpen gebouw was bij dit schrijven gevoegd.

Bij missive van 26 September ll. hebben Burg. en Weth. van Haarlem aan Gedep. Staten geantwoord dat hunne weigering in de eerste plaats gegrond is op de bezwaren van den eigenaar van het perceel, waarin de slachterij gevestigd is, daar het oprichten van eene bewaarplaats van vodden enz. de uitoefening van het slachtersbedrijf zoude onmogelijk maken; dit bezwaar achten zij van zoo groot belang, dat zij niet durven verwachten, dat het door voorwaarden te stellen zoude kunnen opgeheven worden. Ook geven Burg. en Weth. te kennen, dat het perceel aan de Bakenessegracht van E. A. de Raaij sinds eene lange reeks van jaren reeds in gebruik was als bergplaats van beenderen, vodden enz. zonder dat door belendenden daartegen afdoende bezwaren werden ingebracht, terwijl dat, waarvoor A. Jacobson vergunning vraagt, „eerst in de laatst verloopen jaren tot zoodanige bergplaats is in gebruik genomen."

Gedep. Staten van Noord-Holland hebben vervolgens bij schrijven van 9/13 October 1884, n°. 28, bericht, dat de gronden waarop Burg. en Weth. van Haarlem de vergunning geweigerd hebben, hun niet afdoende voorkomen. Eene geheel nieuwe bewaarplaats wordt hier niet opgericht, maar een gedeelte van eene reeds bestaande vernieuwd. Dat hierdoor de uitoefening van het slachtersbedrijf *buiten twijfel onmogelijk* gemaakt zoude worden (zooals Burg. en Weth. van Haarlem schrijven) is niet eens door den eigenaar van het belendende perceel, toen hij zijn bezwaren inbracht, verklaard. Eerst jaren nadat de bestaande bewaarplaats (volgens Jacobson in 1872) was opgericht, is die slachterij in het belendende aan een concurrent van den appellant behoorend perceel gevestigd. Het komt Gedep. Staten voor, dat enkele der overwegingen, die aanleiding hebben gegeven bij besluit van 26 Augustus 1884, n°. 7, het beroep van P. Thiel in zake de bewaarplaats van de Raaij en Velleman ongegrond te verklaren en de vergunning door Burg. en Weth. verleend tot behoud dier bewaarplaats, te handhaven, ook met eenige wijziging gelden voor het behoud (en wel op eene te

verbeteren wijze) van de bewaarplaats van Jacobson. Ook hier heeft de bewaarplaats (en dan wel in vrij slechten toestand) geruimen tijd bestaan, zonder dat er klachten schijnen te zijn ingekomen. De slachter zelf schijnt de bezwaren, die thans *niet door hem, maar door een ander blijkbaar uit concurrentie worden aangevoerd,* niet overwegend geacht te hebben, daar hij anders zijne vleeschhouwerij niet naast het lompenpakhuis van Jacobson zoude hebben gevestigd.

Op grond van een en ander adviseeren Gedep. Staten dat, met gegrondverklaring van het ingesteld beroep, aan den appellant alsnog de door hem verlangde vergunning tot gedeeltelijk behoud en gedeeltelijke vernieuwing zijner bestaande bewaarplaats van beenderen en lompen, worde verleend, edoch onder de volgende voorwaarden:

dat de beenderen uitsluitend in het op de situatie-teekening met de letter *a* aangeduid gedeelte van het perceel n°. 3793 worden opgeslagen en nimmer tegen de belendende perceelen n°. 4705 en n°. 4049 worden neergelegd;

dat op de bergplaats van beenderen minstens één luchtkoker worde geplaatst van 40 bij 40 centimeter vierkant en minstens 2 meter boven den nok van het dak dier bergplaats;

dat geen afval of iets van dien aard aan de openbare straat aanwezig zij, en de straat vóór de inrichting steeds rein en schoon worde gehouden.

Gedep. Staten merken daarbij op, dat die voorwaarden overeenkomen met die, welke door Burg. en Weth. opgelegd zijn aan de Raaij en Velleman, met weglating van hetgeen niet noodig of niet wenschelijk scheen, en met wijziging van hetgeen op grond der plaatselijke omstandigheden wijziging behoeft.

Nadat deze zaak aanhangig gemaakt was bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) zijn nog ingekomen:

1. Een schrijven van Burg. en Weth. van Haarlem dd. 31 October 1884, berichtende, dat door hen geene nadere memoriën of bewijsstukken zullen worden ingezonden;

2. Een brief van Mej. A. H. T. Haerten, dd. 8 November 1884 van dezelfde strekking.

3. Eene schriftelijke verklaring van twaalf bewoners der Anthoniestraat te Haarlem, dd. 8 November 1884, houdende dat zij nooit last gehad hebben van walgelijke uitdampingen, welke door de lompen of beenderen, in het sinds twaalf jaren bestaande pakhuis van A. Jacobson aanwezig, zouden ontstaan zijn; dat de *huurder* en *bewoner* van het aan Hangjas toebehoorende perceel geene bezwaren heeft tegen de inwilliging van het verzoek, en dat het verzet van dien eigenaar h. i. alleen aan concurrentie is toe te schrijven. Zij dringen aan op vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Haarlem en achten het om de volgende redenen wenschelijk, dat aan Jacobson de gevraagde vergunning alsnog verleend worde:

a. Het oude pakhuis, dat de buurt ontsiert, zal door een flink gebouw, voorzien van luchtkokers, vervangen worden;

b. De straat zal worden verfraaid als het woonhuis van Jacobson verbouwd en de affaire naar de aangevraagde bewaarplaats overgebracht wordt, ten gevolge daarvan zullen hunne perceelen in waarde stijgen;

c. Weigering van de vergunning zoude den verzoeker zeer benadeelen in de uitoefening van zijnen handel.

Eindelijk is nog ingekomen:

4. Eene machtiging van A. Jacobson op de heeren B. A. Beekman en W. C. Vergers om zoo te zamen als elk afzonderlijk hem bij den Raad van State in het onderhavig beroep te vertegenwoordigen.

De appellant voert zelf ter ondersteuning van zijn beroep eenige gronden aan en verzoekt dat hem de vergunning worde verleend.

Een der belanghebbenden, J. L. HANGJAS, ontwikkelt nader zijn bezwaren tegen de oprichting en hoopt dat het besluit van Burg. en Weth. zal worden gehandhaafd.

VI. het beroep van *den Minister van Oorlog, van een besluit van Burg. en Weth. van Zwolle, waarbij aan de firma Ter Meulen en Co. voor den tijd van één jaar vergunning is verleend tot het plaatsen van eene stoommachine en een tweeden zeepketel in hare zeepfabriek in de Waterstraat aldaar.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij schrijven van 25 October 1884, n°. 55, afdeeling Handel en Nijverheid, bij den Raad van State (afdeeling voor de geschillen van bestuur) de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, door den Minister van Oorlog ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. van Zwolle, dd. 19 Juli 1884, n°. 1517, waarbij aan de firma Ter Meulen en Co. aldaar voor den tijd van één jaar vergunning is verleend tot het plaatsen van eene stoommachine en een tweeden zeepketel in hare zeepfabriek te Zwolle.

Den 26 Juni 1884 heeft de firma Ter Meulen en Co. te Zwolle aan het bestuur van die gemeente, overeenkomstig de voorschriften der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) tot regeling van het toezicht bij inrichtingen die gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken, met overlegging van de vereischte stukken vergunning aangevraagd om tot het in werking brengen van roertoestellen in zeepketels eene stoommachine van ± 6 paardenkrachten te plaatsen in het kadastraal perceel, sectie F, n°. 2822, gelegen in de Waterstraat aldaar en ingericht tot zeepziederij en tevens aldaar een tweeden zeepketel te plaatsen.

Van deze aanvrage heeft het Gemeentebestuur, volgens art. 6 der aangehaalde wet, schriftelijk kennis gegeven aan de eigenaars van de perceelen, in dat artikel aangewezen; tevens heeft het verzoek met de bijlagen ter gemeente-secretarie ter inzage gelegen, waarvan openbare kennisgeving is geschied bij publicatie van den 28 Juni 1884 en is het geplaatst in de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 30 d. a. v. en aangeplakt op het terrein voor de inrichting bestemd, een en ander overeenkomstig het tweede lid van voornoemd art. 6.

Van het recht om tegen de aanvrage bezwaren in te dienen is namens het Rijk door den kapitein eerstaanwezend ingenieur te Zwolle gebruik gemaakt. In zijn schrijven van 7 Juli wordt betoogd dat inwilliging van het verzoek voor de aangrenzende Broerenkazerne de volgende nadeelen zal opleveren;

1°. Vermeerdering van brandgevaar. De stoommachine zal komen te staan op niet meer dan 1.5 M. afstand van den scheidsmuur der kazerne; de schoorsteen (een metalen pijp) die boven die machine zal geplaatst worden, zal boven den nok van den belendenden kazernevleugel uitsteken; ten derde zal in verband met genoemde stoommachine een tweede zeepketel tegen den kazernemuur worden gemaakt;

2°. Verontreiniging van het regenwater, dat ook voor het bereiden der spijzen wordt gebezigd, door dat de kolenkamp uit de schoorsteenpijp de daken der kazerne zal vuil maken;

3°. Hinder, veroorzaakt door dat die damp bij sommige windrichtingen op de binnenplaats der kazerne zal neerslaan — wat het verblijf aldaar, zooal niet onmogelijk, dan toch hoogst onaangenaam zal maken — en door dat de damp uit den tweeden zeepketel die in veel hoogere mate een onaangenamen reuk op die binnenplaats zal verspreiden, dan nu in sommige omstandigheden reeds met één zeepketel het geval is.

Ten overstaan van Burg. en Weth. heeft de kapitein eerstaanwezend ingenieur den 12 Juni deze bezwaren nader toegelicht.

Alvorens over het verzoek te beslissen heeft het Dagelijksch bestuur een schrijven ontvangen van den Gemeente-Opzichter H. J. Lenderink, waarin betoogd wordt, dat het brandgevaar grootendeels kan worden weggenomen door tot op de hoogte van 1.50 M. uit den vloer de machine op een afstand van 1,50 M. met een eensteens muur van de overige ruimte te scheiden en tot toegang tot de machine een deur van plaatijzer aan te brengen en daar waar de ijzeren schoorsteen met houtwerken in het dak in aanraking komt, deze houtwerken te bekleeden met plaatijzer, dat ten allen tijde 0.20 M. van den schoorsteen verwijderd moet zijn; voorts wordt opgemerkt, dat het neerslaan van den rook ten eerste te voorkomen is door den schoorsteen tot eene hoogte van minstens 2 M. boven den aangrenzenden daknok te laten uitsteken en ten tweede door het in den schoorsteen aanbrengen van een patent Russ- und Funkerfanger-apparat uit de fabriek van Schonbrug te Berlijn. Wat de lucht, die uit den zeepketel ontsnapt, betreft, volgens ingewonnen inlichtingen moet zij niet schadelijk zijn.

Bij besluit van 19 Juli 1884 hebben Burg. en Weth. van Zwolle het verzoek der firma Ter Meulen en Co. ingewilligd, met dien verstande dat de vergunning voor niet langer dan één jaar strekt, dat de werken zullen moeten worden aangebracht door den Gemeente-Opzichter in het hierboven aangehaalde schrijven opgenoemd, dat de plaatsing van stoommachine en ketel zal moeten geschieden onder toezicht van den gemeente-architect, en dat een en ander binnen zes maanden geplaatst en in werking gebracht zal moeten worden.

Tegen deze beschikking is de Minister van Oorlog bij den Koning in hooger beroep gekomen, binnen den in art. 15 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) gestelden termijn, op grond dat uit de plaatsing van de stoommachine en den zeepketel de volgende bezwaren te duchten zijn:

1°. het brandgevaar voor bedoelde kazerne zal worden vermeerderd;

2°. de kolenkamp, door de stoommachine voortgebracht, zal de daken der kazerne verontreinigen ten gevolge waarvan het regenwater, hetwelk ook voor het gereed maken der spijzen wordt gebezigd, onbruikbaar zal worden;

3°. voormelde kolendamp zal, bij sommige windrichtingen, op de binnenplaats der kazerne nederslaan, waardoor het verblijf aldaar, zoo niet onmogelijk, dan toch hoogst onaangenaam zal worden; en

4°. de damp, door den tweeden zeepketel voortgebracht, zal op voornoemde binnenplaats in veel hooger mate een onaangenamen reuk verspreiden dan in sommige omstandigheden thans reeds ten gevolge van den bestaanden zeepketel het geval is.

Gedep. Staten van Overijssel, ter zake gehoord, hebben het advies ingewonnen:

1°. van Burg. en Weth. van Zwolle, die naar de motieven in hun besluit voorkomende verwezen, tevens mededeelden, dat de firma Ter Meulen en Co. hun inzage verleend had van een schrijven van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht te Kampen, waarin hij verklaart aan den zeepdamp geene *speciale* schadelijkheid voor de gezondheid toe te schrijven, en eindelijk opmerkten, dat reeds thans twee door stoomkracht gedreven fabrieken zich in de nabijheid der kazerne bevinden, „zoodat, wanneer stoommachines brandgevaar en hinder kunnen doen ontstaan, dit een en ander in dezen reeds bestaat en door de fabriek der verzoekster slechts weinig zal worden vermeerderd";

2°. van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht, die verklaart van een hygiënisch standpunt geen bezwaar te hebben tegen de zeepfabricatie uit onbedorven olie, welke vetstof hem verzekerd is dat door de firma Ter Meulen en Co. uitsluitend gebruikt wordt en onder verwijzing naar eenige hygiënisten betoogt, dat aan den zeepdamp geen meer speciale schadelijkheid kan worden toegekend, dan aan rook en aan andere wel onaangenaam riekende maar anders niet giftige dampen;

3°. van den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Overijssel, die oordeelt, dat de vermeerdering van het brandgevaar van weinig beteekenis is, dat de last van het neerslaan van den rook en het nedervallen van de roetdeelen door de gestelde voorwaarden vrij aanzienlijk wordt verminderd (bovendien bevinden zich twee fabrieken van grooteren omvang in de nabijheid, beide met stoom gedreven), en dat wat de hinderlijke reuk betreft, de bestaande zeepketel tot geen klachten aanleiding heeft gegeven; dat bij zijn bezoek in de fabriek geen onaangename reuk te bespeuren was; en aangezien de Inspecteur van het geneeskundig toezicht den reuk van de zeep niet ongezond acht, men gerustelijk met den tweeden zeepketel een proef kan wagen, waartoe de tijd van een jaar, waarvoor de vergunning verleend is, een geschikte gelegenheid aanbiedt.

De Ingenieur is dus van oordeel, dat het ingestelde beroep behoort verworpen te worden.

Gedep. Staten zijn van oordeel, dat in deze berichten de bezwaren tegen de verleende vergunning ingebracht, voldoende worden wederlegd en adviseeren daarom voor afwijzing van het ingesteld beroep.

Zij deelen voorts mede, dat het Gemeentebestuur van Zwolle zijn aangevallen besluit den 24 Juli 1884 heeft bekend gemaakt, dat van het ingesteld beroep aan dat bestuur is kennis gegeven blijkens openbare kennisgeving van 5 Aug. jl. en eindelijk dat de beteekening van dat beroep aan den verzoeker der vergunning is gedaan.

Nadat krachtens 's Konings machtiging de Minister van Waterstaat, Handel en

Nijverheid, bij schrijven van 25 October 1884, n°. 55, Afd. H. en N., deze zaak bij den Raad van State (Afd. voor de geschillen van bestuur) had aanhangig gemaakt, zijn bij de afdeeling ingekomen:

1o. Een schrijven van Burg. en Weth. van Zwolle, dd. 30 October 1884, no. 2191, berichtende dat zij te dezer zake geen verdere memoriën of bewijsstukken hebben in te leveren;

2o. Eene missive van den Minister van Oorlog, dd. 8 November 1884, no. 4, waarin ZE. verklaart, het niet noodig te achten verdere memoriën of bewijsstukken in te zenden, maar mededeelt „dat, blijkens rapport van de betrokken autoriteit der „Genie, de verleden jaar op het dak der kazerne aangebrachte nieuwe roode pannen „ten gevolge van den damp, voortkomende uit den thans reeds bestaanden zeepketel, „nu reeds zoo zeer zijn verontreinigd, alsof die pannen reeds jaren gelegen hebben";

3o. Een brief van het bestuur van het Departement Zwolle der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, dd. 7 November 1884, meldende dat het te dezer zake geene memoriën of bewijsstukken wenscht in te zenden.

Als gemachtigde voor de firma Ter Meulen en Co. treedt op de heer Mr. P. A. G. van Diggelen, advocaat te Zwolle. Hij voert aan dat er nimmer bezwaren tegen de fabriek zijn ingebracht en gelooft dat de nu aangevoerde ook niet kunnen gelden. Het betreft thans niet de oprichting eener nieuwe fabriek, maar slechts eene uitbreiding der bestaande, door aanbrenging van een reserveketel, of nog liever het herstel van de inrichting in haar vorigen toestand, daar het hem is gebleken dat reeds vroeger een tweede zeepketel in de fabriek moet zijn geweest.

Het eenige motief voor het beroep schrijft spr. toe aan wel wat overdreven dienstijver der betrokken militaire autoriteit en hij kan dan ook niet inzien dat juist voor den schoorsteen van deze fabriek, gelegen in de zoogenaamde fabriekstraat van Zwolle, een speciale rookverbrander zou noodig zijn of dat de zeepfabricatie nog in grootere mate een onaangenamen en voor de gezondheid schadelijken reuk zal verspreiden.

De gemachtigde concludeert ten slotte tot ongegrond-verklaring van het beroep en beantwoordt daarna nog eene vraag van den staatsraad de Vries.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Negen en dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *December* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries Azn.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 24 November 1884, n°. 7, houdende beschikking op het verzoek van *Mr. G. Landsberg, advocaat en procureur te 's Gravenhage, daarbij verzoekende, dat de door Burg. en Weth. van Voorburg bij beschikking van* 8 *April* 1884 *aan Nikolaas en Anthonie Midden, branders te Schiedam, verleende vergunning tot oprichting eener branderij, onder voorwaarde dat er niet met steenkolen, maar slechts met cokes mag gestookt worden, in dien zin moge worden gewijzigd, dat de aangevraagde vergunning zonder gezegde voorwaarde alsnog worde verleend.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, blz. 511).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het verzoek van Mr. G. Landsberg, advocaat en procureur te 's Gravenhage, daarbij verzoekende, dat de door Burg. en Weth. van Voorburg bij beschikking van 8 April 1884 aan Nikolaas en Anthonie Midden, branders te Schiedam, verleende vergunning tot oprichting eener branderij, onder voorwaarde dat er niet met steenkolen, maar slechts met cokes mag gestookt worden, door Ons in dien zin moge worden gewijzigd, dat de aangevraagde vergunning zonder gezegde voorwaarde alsnog worde verleend;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 November 1884, n°. 71;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 20 November 1884, n°. 38, afd. H. en N.;

Overwegende, dat, nadat Burg. en Weth. van Voorburg, beschikkende op een tot hen gericht verzoek, aan Nicolaas en Anthonie Midden voorzegde voorwaardelijke vergunning op 8 April hadden verleend en daarvan op 9 April aan de verzoekers hadden kennis gegeven, Mr. Gotthold Landsberg, advocaat en procureur te 's Gravenhage, bij adres van 16 Juni 1884 zich tot Ons heeft gewend, daarbij verklarende op te treden in zijne qualiteit van raadsman van en namens Nikolaas en Anthonie Midden en verzoekende vernietiging van het tweede gedeelte van voorzegd besluit van het Gemeentebestuur, waarin bepaald is dat alleen met cokes mag gestookt worden;

dat het Gemeentebestuur, aan wien dit adres om bericht en raad is gezonden, te kennen heeft gegeven, dat adressant niet-ontvankelijk moet verklaard worden, op grond dat het adres te laat is ingediend en de kennisgeving verzuimd is, bij art. 15 al. 2 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) voorgeschreven;

Overwegende, dat, alvorens te onderzoeken of tijdens het indienen van adressants verzoek alsnog de gelegenheid openstond om van de bovenvermelde beschikking in beroep te komen, behoort te worden onderzocht, of hier werkelijk een beroep geacht kan worden te zijn ingesteld;

Overwegende nu, dat de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) in art. 15 van beschikkingen van Burg. en Weth. slechts beroep toekent aan den verzoeker en aan de belanghebbenden, ieder voor zoover zij in het ongelijk zijn gesteld;

dat echter het thans behandelde verzoek is gedaan niet door de oorspronkelijke verzoekers of door eenen belanghebbende, die in het ongelijk is gesteld, maar door een derde, zich wel qualificeerende als raadsman van en te handelen namens N. en A. Midden, doch zonder dat uit eenig overgelegd stuk blijkt, dat hij door voornoemde N. en A. Midden werkelijk gemachtigd is voor en namens hen dat verzoek te doen;

dat zoodanig verzoek, door een ander dan de belanghebbenden tot Ons gericht, niet als een beroep, zooals de Wet dat toestaat, kan worden aangemerkt;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat adressants verzoek niet als een beroep tegen de beschikking van Burg. en Weth. van Voorburg van 8 April 1884 kan worden aangenomen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 24 November 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *A. Scholts c. s., te Kibbelgaarn, gemeente Veendam, van een besluit van Gedep. Staten van Groningen, waarbij goedkeuring is verleend aan het besluit van den raad dier gemeente, van* 14 *Maart* 1884, n°. 6, *tot opheffing der openbare lagere school te Kibbelgaarn.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Op machtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, met zijn schrijven van 25 October 1884, n°. 3486, afd. O., bij den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door A. Scholts c. s., ingezetenen van het gehucht Kibbelgaarn, gemeente Veendam, ingesteld tegen een besluit van Gedep. Staten der provincie Groningen van 15 Aug. 1884, n°. 50, 3e afdeeling, waarbij goedkeuring is verleend aan een besluit van den Raad der genoemde gemeente van 14 Maart 1884, n°. 6, tot opheffing der openbare lagere school te Kibbelgaarn.

De Raad der gemeente Veendam heeft bij besluit van 14 Maart 1884, no. 6, onder goedkeuring van heeren Gedep. Staten der provincie Groningen, tot de opheffing besloten van de twee openbare lagere scholen binnen die gemeente in de gehuchten Kibbelgaarn en Numero Dertien gelegen. Aanleiding daartoe vond hij in het gering getal leerlingen dier scholen (eerstgenoemde school telde er 25, laatstgenoemde 16) en de weinige belangstelling der ingezetenen aldaar in het onderwijs, waardoor het schoolbezoek veel te wenschen overliet, en de belangrijke uitgaven voor die scholen hem niet langer gewettigd voorkwamen. De Raad was van oordeel, dat de afstand van Kibbelgaarn naar de school te Zuidwending (omstreeks 3400 meter) en van Numero Dertien naar die te Ommelanderwijk (omstreeks 4100 meter) voor het betrekkelijk gering getal kinderen te Kibbelgaarn en Numero Dertien geen overwegend

bezwaar opleverde om het onderwijs te Zuidwending en Ommelanderwijk te volgen, waar de scholen voldoende ruimte voor een grooter aantal leerlingen aanbieden.

Tengevolge daarvan zouden de kinderen uit Kibbelgaarn en Numero Dertien zelfs beter onderwijs kunnen genieten en bovendien in de Fransche taal onderricht worden.

Op grond van art. 19 der wet van 17 Augustus 1878 (*Stbl.* n°. 127) werd dit besluit aan de goedkeuring van Gedep. Staten der provincie Groningen onderworpen.

Gedep. Staten achtten het noodig, alvorens eene beslissing te nemen, het advies in te winnen van den schoolopziener in het district Winschoten en van den Inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie. In een schrijven van 4 April 1884, n°. 1656, heeft eerstgenoemde de redenen ontvouwd, waarom hij de opheffing van de school te Kibbelgaarn wel gerechtvaardigd acht, maar die te Numero Dertien voorloopig wenscht te laten bestaan. Wat in dit schrijven en in de andere stukken over laatstgenoemde school gezegd wordt, kan te dezer plaatse worden ter zijde gelaten. Naar het oordeel van den districtsschoolopziener moet, waar er sprake is van de opheffing eener openbare lagere school, op drie hoofdzaken gelet worden:

1°. op het gebruik, dat er van de school gemaakt wordt;

2°. op de gelegenheid, die de kinderen hebben om bij opheffing der school, die zij bezoeken, elders in hunne gemeente school te gaan;

3°. op de geschiedenis van de school, met name hier de reden van hare vestiging.

Nu komt het den districtsschoolopziener voor, dat het gebruik dat er van de school gemaakt wordt, blijkens het buitensporige schoolverzuim, zeer veel te wenschen overlaat. De ouders, schier algemeen tot den behoeftigen stand behoorende, gebruiken hun kroost reeds vroeg als kostwinners of tot het verrichten van huiselijke bezigheden, zoodat er, tot dusverre althans, voor de meeste kinderen geen sprake was van een geregeld goed en voldoend onderwijs. Toch zoude de districtsschoolopziener de opheffing der school niet aanbevelen, als de kinderen te Kibbelgaarn niet in de gelegenheid waren de school te Zuidwending te bezoeken. Wel is waar zullen de verst afwonende leerlingen dan een weg van p. m. 3/4 uur moeten afleggen, maar ten eerste doet zich een dergelijk bezwaar op tal van plaatsen voor, en ten tweede staat als voordeel daartegenover het betere onderwijs, dat de kinderen op de school te Zuidwending zullen kunnen genieten. Ook wordt het schoolverzuim doorgaans meer veroorzaakt door onverschilligheid in het onderwijs van de zijde der ouders, dan door verre afstanden. Moge de school te Kibbelgaarn tien jaren geleden op aandrang van de bewoners der buurtschap zelve gesticht zijn, zeker op grond van vermeende belangstelling in het lager onderwijs en met de gedachte aan snelle vermeerdering harer bevolking, de ondervinding heeft geleerd, dat zij niet voldaan heeft aan de verwachtingen, die men er van koesterde; zoodat er voor de gemeente geene afdoende reden bestaat haar langer te bekostigen. De districtsschoolopziener is derhalve van oordeel, dat het besluit der gemeente Veendam tot opheffing en sluiting der openbare lagere school te Kibbelgaarn kan worden goedgekeurd met dien verstande, dat weg of pad, loopende van genoemde buurtschap naar de school te Zuidwending, het geheele jaar door goed begaanbaar worde gehouden.

De Inspecteur van het lager onderwijs verklaarde in een schrijven van 16 Mei 1884 zich geheel te vereenigen met de zienswijze van den districtsschoolopziener. Ook door

hem wordt op den kwijnenden toestand van de school te Kibbelgaarn gewezen en medegedeeld dat, blijkens eene lijst door den onderwijzer overgelegd, het meermalen is voorgekomen, dat de onderwijzer onverrichterzake naar huis moest gaan omdat er geen enkele leerling was opgekomen. Hij adviseert tot goedkeuring van het Raadsbesluit zoover het de opheffing dezer school betreft.

Reeds voor dat bedoeld besluit door den Raad der gemeente Veendam genomen was, hadden drie en twintig ingezetenen van Kibbelgaarn zich tot Gedep. Staten van Groningen gewend met een adres (dd. 1 Maart 1884), waarin zij, naar aanleiding van het onvervuld laten der vacature, door het vertrek van den hoofdonderwijzer Hofkamp Leopold ontstaan, de vrees te kennen gaven, dat de school te Kibbelgaarn zoude worden opgeheven, en eerbiedig verzochten, dat Gedep. niet alleen zouden waken, dat de meergemelde school bleef bestaan, maar tevens aan het Gemeentebestuur van Veendam zouden bevelen maatregelen te nemen om zoo spoedig mogelijk in de bestaande vacature te voorzien. Gedep. Staten hadden dit verzoekschrift ter kennisse van voornoemd Gemeentebestuur gebracht, dat bij een schrijven van 17 Maart 1884 adviseerde om er afwijzend op te beschikken.

Zooals boven is medegedeeld konden èn de districtsschoolopziener èn de Inspecteur van het lager onderwijs in de 3e inspectie zich met dat gedeelte van het besluit van 14 Maart, dat de opheffing van de school te Kibbelgaarn betrof, vereenigen. Zij achtten het echter wenschelijk, dat de school te Numero Dertien voorloopig bleef bestaan. Het gevolg hiervan was, dat de zaak in den Gemeenteraad te Veendam op nieuw ter sprake kwam; den 11den Juli werd door den Raad besloten het besluit van den 14 Maart te handhaven, en aan de Gedep. Staten daarvan kennis gegeven.

Hierop wendden zich den 15den dier maand drie en twintig ingezetenen van Kibbelgaarn met een adres tot Gedep. Staten van Groningen, waarin zij hunne teleurstelling over het Raadsbesluit te kennen gaven, en heeren Gedep. verzochten „hun besluit tot niet-opheffing hunner school te handhaven.”

Tegelijkertijd kwam bij hetzelfde college een tweede verzoekschrift in, namelijk van een vijftal leden van den Raad der gemeente Veendam. Zij protesteerden tegen het raadsbesluit van den 11 Juli ll., waarbij met eene meerderheid van 9 stemmen voor en 5 stemmen tegen tot de opheffing der scholen van Kibbelgaarn en Numero Dertien is besloten. In dit adres wordt gewezen op de nadeelige gevolgen die de opheffing van beide scholen voor het onderwijs zoude hebben, en medegedeeld, dat door den eersten onderteekenaar in de raadszitting waarin het bedoelde besluit genomen werd, het voorstel was gedaan die opheffing te schorsen tot 1886, en „wanneer het dan „mocht blijken, dat de belangstelling voor het onderwijs aldaar weinig of geen betee„kenis had men tot algeheele opheffing zoude kunnen overgaan.” Om deze redenen verzoeken adressanten Gedep. Staten het raadsbesluit van den Raad der gemeente Veendam van den 11 Juli ll., betrekkelijk de opheffing der beide scholen van Kibbelgaarn en Numero Dertien, niet goed te keuren.

Den 15den Augustus 1884 namen Gedep. Staten van Groningen eene beslissing, waarin ten aanzien van de school te Kibbelgaarn overwogen werd:

„dat blijkens eene bij de stukken aanwezige statistieke opgave van het schoolver„zuim, dit verzuim, grootendeels het gevolg van veldarbeid, in 't oog loopend groot

„is, daar toch de 2de helft van Januari 1883 — de meest gunstige maand — nog „14 pct. schoolverzuim opleverde en de 1e helft van October van dat jaar — de „minst gunstige tijd — 96 pct., wordende van de vrouwelijke leerlingen der hoogste „en middelste klasse door het hoofd der school verklaard, dat van Mei—November „geregeld 90 pct. de school niet bezochten; dat onder deze hoogst ongunstige om„standigheden aan een vruchtdragend klassikaal onderwijs diet te denken valt, reden „waarom dan ook, volgens de verklaring van den heer districtsschoolopziener, velen „het niet verder brachten dan de aanvangsklasse; dat het getal kinderen boven de 6 „en beneden de 12 jaren in Februari jl. slechts bedroeg 25; dat wel is waar bij „opheffing der school te Kibbelgaarn de kinderen van twee der verst afwonenden „± 3/4 uur zullen behoeven om de school te Zuidwending te bezoeken, doch dat hier „tegenover staat, dat al de leerlingen, zoowel de meer als de minder ver afwonenden, „beter onderwijs kunnen erlangen te Zuidwending. Uit al deze omstandigheden leidden „Gedep. Staten van Groningen af, dat de school te Kibbelgaarn zonder nadeel voor „het algemeen belang kan worden opgeheven." Mitsdien besloten zij — gezien art. 19 der wet op het lager onderwijs:

„het besluit van den Raad der gemeente Veendam, dd. 14 Maart 1884, goed te „keuren, voor zoover daarbij is besloten tot opheffing en sluiting der school te „Kibbelgaarn, onder opmerking evenwel, dat deze opheffing en sluiting niet zal „kunnen plaats hebben met ingang van de goedkeuring, gelijk het raadsbesluit luidt, „maar na het verstrijken van den termijn, genoemd in art. 14 der wet op het lager „onderwijs, indien van dien termijn geen gebruik wordt gemaakt tot het komen in „hooger beroep."

Van dit besluit van Gedep. Staten zijn binnen den door art. 14 der wet op het lager onderwijs gestelden termijn, twee en twintig ingezetenen van Kibbelgaarn in hooger beroep gekomen, waarvan zij aan den Raad der gemeente Veendam en aan de Gedep. Staten van Groningen hebben kennis gegeven.

Zij voeren aan, dat de school te Kibbelgaarn gedurende haar tienjarig bestaan zeer veel heeft bijgedragen, niet alleen tot de verstandelijke ontwikkeling der kinderen, maar ook tot zedelijke hervorming van meer dan één huisgezin; dat zij een beteren geest gebracht heeft in de arbeidersgezinnen, waaruit de bevolking van deze buurtschap grootendeels bestaat; dat het besluit tot opheffing dier school voor hen daarom eene diepe teleurstelling geweest is, en dat zij, om deze noodlottige ramp zoo immer mogelijk af te wenden, hebben gemeend van de goedkeuring door Gedep. Staten, aan dat besluit verleend, bij Z. M. in hooger beroep te moeten komen. Volgens het oordeel der adressanten is alleen „schoolverzuim oorzaak, dat H.H. Gedep. Staten „hebben besloten, het besluit van den Raad der gemeente Veendam tot opheffing der „school te Kibbelgaarn goed te keuren." Zij erkennen dat dit gebrek te Kibbelgaarn veel voorkomt, maar gelooven dat de Gedep. Staten het wel eenigermate overdreven hebben voorgesteld, „door aan te voeren dat dit schoolverzuim in de eerste helft van „October 1883 tot 96 pct. was geklommen"; van de 25 schoolplichtige kinderen zoude dan nagenoeg geen enkele de school moeten bezocht hebben, en toch hebben ten minste vijf kinderen van twee der adressanten gedurende al dien tijd getrouw school gegaan. Vervolgens treden adressanten in eene vergelijking van het schoolverzuim te

Kibbelgaarn met dat te Numero Dertien, om te betoogen, dat de school in deze laatste buurtschap eer dan de hunne voor opheffing moest in aanmerking komen. Zij ontkennen ten stelligste dat te hunnent minder belangstelling voor het onderwijs zoude bestaan dan te Numero Dertien; doch terwijl hier de bevolking uit ruim bemiddelde landbouwers bestaat, behooren de Kibbelgaarners tot de behoeftige klasse, en moeten de kinderen vooral gedurende de herfstmaanden, door bij de landgebruikers te werken, de ouders helpen in hun nooddruft voor den winter te voorzien.

Vervolgens verklaren zij hoogst tevreden te zijn over het onderwijs, door hunne kinderen tot dusverre genoten, en het voldoende te achten voor den maatschappelijken werkkring die hun kroost wacht. Voorts wordt door hen betoogd, dat het voor de kinderen uit Kibbelgaarn, vooral gedurende de herfst- en wintermaanden, niet doenlijk is de school te Zuidwending te bezoeken, "iets waaraan ook de heer schoolopziener "in het district Winschoten schijnt te twijfelen, aangezien deze H.H. Gedep. Staten "in zijn missive van den 4 April jl. n⁰. 1656 adviseert: ""de opheffing en sluiting ""der lagere school te Kibbelgaarn goed te keuren, met dien verstande, dat de weg ""of pad, loopende van genoemde buurtschap naar de school te Zuidwending, het ""geheele jaar door goed begaanbaar worde gehouden."" Dit laatste achten adressanten onmogelijk, daar deze weg (een voetpad bestaat er niet) een zoogenaamde nutlaan is, waarlangs de te Zuidwending wonende landbouwers hunne in de Kibbelgaarn liggende landerijen moeten bereiken, en die vooral in het voor- en najaar zoo veelvuldig gebruikt wordt, dat zij bij de geringste ongunstige weersgesteldheid in een bijna ondoorwaadbaren modderpoel wordt herschapen; verbetering is tot dusver vruchteloos beproefd en is alleen mogelijk als zij in aansluiting met de gemeente Meeden in een straatweg wordt veranderd, waarop geen vooruitzicht bestaat. Voor de kinderen is het onmogelijk dezen weg (die meer dan een half uur lang is) te begaan; wel zouden zij langs een dijk zich naar school kunnen begeven, maar hun kroost loopt dan gevaar òf in den zeer diepen wijk, ter zijde daarvan, te storten of door de wieken van den watermolen, die op den dijk staat, getroffen te worden. Het gevolg van de opheffing der school zoude dus zijn, dat de kinderen uit de buurtschap Kibbelgaarn voortaan geheel van onderwijs verstoken bleven, waardoor dit gehucht weder in zijn vroegeren onontwikkelden toestand zoude vervallen, waaruit de school het heeft opgebeurd. Adressanten vertrouwen, dat Z. M. niet zal gedoogen, dat art. 16 der wet op het lager onderwijs voor hen tot een doode letter worde gemaakt, te meer daar zij toch zelf naar hun vermogen in de kosten van het onderwijs te Veendam bijdragen; ook legt art. 47 dier wet aan de gemeentebesturen de verplichting op, zooveel mogelijk het schoolgaan der kinderen van bedeelden, onvermogenden en minvermogenden te bevorderen.

De strekking van het verzoek is, "dat het Z. M. behage, de besluiten van den "Raad der gemeente Veendam, en van H.H. Gedep. Staten der provincie Groningen, "dd. 14 Maart jl. n°. 4 en van den 15 Augustus ll. n°. 50, 3e afd., betrekkelijk de "opheffing en sluiting van de school te Kibbelgaarn, te vernietigen; of, zoo indien "daartegen overwegende bezwaren bestaan, te bevelen [dat] deze school conform "het over die te Numero Dertien door den heer schoolopziener in het district "Winschoten en van den heer Inspecteur van het lager onderwijs in de 3e

"inspectie gegeven advies, provisioneel tot den 1 Juli 1886 moet blijven bestaan."

Dit verzoekschrift is den 4 September jl. door den Minister van Binnenlandsche Zaken in handen gesteld van H.H. Gedep. Staten van Groningen, die daarop in een schrijven aan Z. E. van den 3 October daaraanvolgende hun door adressanten aangevallen besluit hebben verdedigd. Vooreerst wordt door dit college betoogd, dat adressanten niet het recht hadden van bedoeld besluit in hooger beroep te komen, vermits art. 14 van de wet op het lager onderwijs uitdrukkelijk het geval, in art. 19 voorzien, — dat een raadsbesluit aan de goedkeuring van Gedep. Staten onderworpen wordt — uitzondert; en de artt. 196, 197, 198, 200, 201 en 202 der wet van 29 Juni 1851 (*Stbl.* n⁰. 85), waarnaar dit laatste artikel verwijst, alleen aan een gemeentebestuur het recht toekennen in geval van weigering der goedkeuring aan den Koning voorziening te vragen, "aan derden is derhalve het recht van hooger beroep "niet gegeven, indien de goedkeuring, in stede van geweigerd, wordt verleend." Ofschoon de Gedep. Staten zouden kunnen volstaan met dit beroep op de onontvankelijkheid van adressanten, achten zij toch, opdat hun besluit niet wegens strijd met de wet of het algemeen belang worde vernietigd, ter zake dienstig, te wederleggen wat door de verzoekers tegen hunne beslissing is aangevoerd. Ten eerste merken zij op, dat adressanten dwalen, als zij beweren, dat hun college in den beginne bezwaren gehad zoude hebben tegen de opheffing der school te Kibbelgaarn, doch later van gevoelen zijn veranderd. Geen ander besluit dan het aangevallene is door hen in deze aangelegenheid genomen. Wat de zaak zelve aangaat, bevreemdt het hen, dat de Kibbelgaarners thans zooveel gehechtheid aan hunne school openbaren, die kwalijk in overeenstemming is met de feiten.

Uit het buitengewone schoolverzuim (in den minst gunstigen tijd van het jaar 96 pct.), uit het feit dat slechts door 10 pct. der vrouwelijke leerlingen de school van Mei tot November bezocht werd, en dat vele kinderen het niet verder dan de aanvangsklasse brengen, spreken weinig gehechtheid en waardeering (een en ander volgens de opgave van het hoofd der school zelf). De Gedep. Staten zijn van oordeel, dat hier van geen voorbijgaand euvel sprake is, maar dat de toekomst van de school (blijft zij bestaan) even treurig zal zijn als haar verleden.

De bewering van adressanten, als zoude het vooral gedurende de herfst- en wintermaanden voor de kinderen uit Kibbelgaarn niet doenlijk zijn de school te Zuidwending te bezoeken, wordt met een beroep op den Inspecteur van het lager onderwijs, die zelf een onderzoek ter plaatse heeft ingesteld en wiens slotsom is "de wegen zijn goed, wel is waar met water aan weerszijden, maar dat vindt men in een veenkolonie overal", overdreven genoemd.

Op deze gronden geven Gedep. Staten Z. E. den raad, dat de adressanten in hun ingesteld hooger beroep niet ontvankelijk worden verklaard.

Bij den Raad van State is nog ingekomen eene memorie van een en twintig ingezetenen van Kibbelgaarn, dd. 3 November 1884, waarin zij betoogen 1⁰. dat eene mazelen-epidemie, die in December 1883 en Januari 1884 in hunne buurtschap geheerscht heeft, het schoolverzuim grooter heeft doen zijn dan andere jaren; tengevolge daarvan heeft men zelfs tot sluiting der school moeten overgaan; tot staving van hunne bewering leggen zij eene verklaring van Dr. L. Vroom over, en geven zij op

hoeveel van hunne kinderen door die ziekte zijn aangetast. Voorts houden zij vol, en in voornoemd schrijven van Dr. Vroom wordt dit bevestigd, dat de slechte toestand van den weg tusschen Kibbelgaarn en Zuidwending het voor hunne kinderen ondoenlijk maakt de school in deze laatste buurtschap te bezoeken; ook thans is die weg weder in een modderpoel herschapen. Nogmaals doen onderteekenaren een beroep op art. 47 der wet op het lager onderwijs en spreken ten slotte het vertrouwen uit, dat niet door de opheffing van hun school art. 16 dier wet voor hen tot een doode letter zal gemaakt worden.

III. het beroep van *Mr. J. L. baron Nepveu c. s., te Amersfoort, van een besluit van Gedep. Staten van Utrecht, waarbij aan Burg. en Weth. van Amersfoort vergunning is verleend tot het oprichten eener inrichting tot bewaring en verwerking van mest en meststoffen op het terrein "de Zandhoopen" buiten de Kleine Koppelpoort aldaar.*

De *Staatsraad* Smidt brengt het volgend verslag uit:

Door Burg. en Weth. van Amersfoort, uitvoering gevende aan een besluit van den Raad dier gemeente, werd bij adres van 9 Mei ll. van Gedep. Staten van Utrecht vergunning verzocht voor het maken eener inrichting tot bewaring en verwerking van mest en meststoffen, ten behoeve van de gemeente-reiniging, op het terrein genaamd "de Zandhoopen", gelegen buiten de Kleine Koppel te Amersfoort, kadastraal aldaar bekend in sectie D n°. 1018 en 83*bis*, te zamen groot 0.5014 hectare.

Op de te Amersfoort den 31 Mei ll. gehouden zitting werden bezwaren tegen voorschreven vergunning ingebracht door Mr. J. L. Nepveu en P. G. Asmus, die zich dienaangaande refereerden aan een aan Gedep. Staten ingediend adres. Dit adres, door eerstgenoemde en 21 anderen onderteekend, bevatte de volgende bedenkingen:

1°. Gezegd terrein is gelegen in de onmiddellijke nabijheid van bewoonde perceelen, op minderen afstand dan door de wet wordt bepaald.

2°. Er is een zeer drukke passage, buiten de marktdagen, zeker tusschen de drie en vierhonderd menschen.

3°. Het is de eenige losplaats buiten de haven.

4°. Het gemakkelijke vervoer te water mag niet als genoegzame aanbeveling worden aangemerkt, want bij het zeer slechte vaarwater op de rivier de Eem is het niet aan te nemen, dat schepen van over zee zullen komen, om vuilnis te halen, die te Amsterdam zooveel gemakkelijker en met veel minder kosten, in overvloed te krijgen is. De koopers zullen dus moeten zijn de landbouwers aan de andere zijde der stad, te Hoogland, Stoutenburg, Hamersveld, Leusbroek, zoodat alles ten tweeden male door de kom der gemeente zal moeten worden vervoerd. Zoo zullen bijvoorbeeld de faecaliën der nieuwe kazerne, buiten de Kamppoort, aan de andere zijde der stad gelegen, heen en weder door de bebouwde kom worden vervoerd. Terwijl nu reeds twee schuiten in den Eem bij de Kleine Kappelpoort liggen, midden tusschen de sluizen aan een der toegangen naar het station, waarin voortdurend vuilnis gestort wordt en waaruit alles behalve aangename en stellig zeer schadelijke dampen opstijgen·

Evenmin kan als voldoende reden dienen, dat de Zandhoopen eigendom der gemeente is, daar het koopen van het benoodigde terrein, hoogstens een half bunder, geen bezwaar kan zijn, daarvoor is zelfs goede grond hier niet hoog genoeg in prijs en met goeden wil kan best een geschikt terrein worden gevonden.

Alvorens te beschikken, werd door Gedep. Staten het gevoelen ingewonnen van den Provincialen Ingenieur en van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht. Laatstgenoemde had geen bedenking tegen de inwilliging van het verzoek uit een sanitair oogpunt, en eerstgenoemde achtte het terrein zeer gunstig gelegen voor de gewenschte bestemming, nabij de rivier de Eem en aan een publieken weg in beheer en onderhoud bij de gemeente. „Het ligt" — aldus berichtte de Ingenieur — „in noordwestelijke richting van de bebouwde kom der gemeente, waardoor de schadelijke uitwasemingen (zoo die in groote mate mochten ontstaan, dat zeer aan twijfel onderhevig is) slechts enkele malen over de stad gedreven zullen worden en wel in een saizoen dat dit het minst hinderlijk maakt. De uitbreiding der stad aan die zijde zal zeker daardoor niet worden belet en evenmin kan ik na locaal onderzoek begrijpen dat adressanten voor zich zoodanige bezwaren in die inrichting zien als in het adres opgegeven zijn. Daarbij moet men rekening houden dat de motieven van het adres niet geheel juist zijn; de opgegeven drukke passage toch voorbij het terrein is zeer overdreven, wijl geen andere wagens het smalste gedeelte van den weg passeeren als die voor het vervoer naar de petroleumloodsen en de lucifersfabriek noodig zijn en ze is ruim 4 M. breed op de kruin, dus ruim genoeg voor de geringe passage."

Gedep. Staten verleenden daarop bij beschikking van 21 Augustus 1884, n⁰. 14, de gevraagde vergunning. Zij overwogen, dat bij een opzettelijk en nauwgezet onderzoek der ingebrachte bezwaren gebleken is dat deze niet van dien aard kunnen worden geacht om in verband met de bepalingen der wet de gevraagde vergunning te weigeren. Aan de vergunning werd echter, naar aanleiding van eene door den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht gemaakte opmerking, de voorwaarde verbonden „dat de loods bestemd tot verwerking van de mest en meststoffen, aan de noordzijde — gekeerd naar de lucifersfabriek van de heeren Beuker en van der Valk — behoorlijk zal moeten worden afgesloten, tot keering van de uitdampingen, welke zich bij de verwerking van faecalien mochten voordoen."

Van die beschikking is door J. L. Nepveu en 14 anderen in beroep gekomen bij Z. M. Bij het betrekkelijk adres voeren zij aan, dat hunne bezwaren gegrond zijn in de ligging van het terrein „de Zandhoopen", hetwelk grenst aan bewoonde perceelen, te koop staand bouwterrein en een openbaren weg; dat daarenboven het terrein gelegen is tusschen de stad en eene groote fabriek, waarvan het gevolg is dat ongeveer honderd werklieden dagelijks minstens vier malen het terrein moeten passeeren; dat alzoo de aanwezigheid van eene verzameling meststoffen ter genoemde plaatse door den ondragelijken stank daardoor verspreid, in de eerste plaats de daaraan grenzende perceelen tot op zekere hoogte onbewoonbaar maakt, maar daarenboven bij het uitbreken van epidemische ziekten een gevaar oplevert, waarvan de gevolgen niet te berekenen zijn; dat daarenboven de meststoffen, die, na verwerkt te zijn, verkocht worden, bij de tegenwoordige ligging der verzamelplaats, noodzakelijk weder door de kom der gemeente moeten vervoerd worden; en dat het uit dat oogpunt wenschelijk zoude zijn

de verzamelplaats juist aan de andere zijde der stad te hebben dan waar die zich thans bevindt en er aan die zijde zonder moeite een geschikt terrein zou te vinden zijn even ver van de stad als „de Zandhoopen" gelegen aan een bevaarbare beek en verwijderd van openbare verkeerwegen zoowel als van bewoonde gebouwen. Appellanten verzoeken daarom dat het besluit van Gedep. Staten moge worden vernietigd.

Gedep. Staten zijn op dit adres gehoord. In het door hen uitgebracht advies stellen zij voor dat hun besluit moge worden gehandhaafd, en, wat de gronden betreft, verwijzen zij naar de door hen nader ingewonnen en in afschrift overgelegde berichten van Burg. en Weth. van Amersfoort, van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht, en van den provincialen ingenieur.

Aan die berichten worde hier nog het volgende ontleend:

Burg. en W. doen opmerken dat in de zitting tot het aanhooren van bezwaren alléén de heeren Nepveu en Asmus zich hebben aangemeld, van welke laatstgenoemde zich niet onder de appellanten bevindt. Volgens art. 15 der wet heeft dan ook eerstgenoemde, met uitsluiting der andere onderteekenaren, alléén het recht om in hooger beroep te komen. Voor het overige zijn de onderteekenaren ook alle geen werkelijk belanghebbenden, daar van de 15 er 3 wonen in de binnenstad en 3 aan de overzijde der rivier, die geen redelijken grond van bezwaar kunnen hebben, en 9 buiten de Kleine Koppel, wier bezwaar wellicht meerendeels alleen gelegen is in het vervoer van de mest langs hunne woningen, een ongerief dat zich overal zal voordoen, waar ook de mestverzameling worde aangelegd. Ten aanzien van de in het adres aangevoerde bezwaren, ontleend aan de ligging van het terrein, zeggen Burg. en Weth dat die bezwaren zich dáár niet méér zullen doen gevoelen dan wel elders, waar wellicht woningen op minderen afstand aanwezig zijn, terwijl men, juist met het oog op epidemische ziekten, de mest zooveel mogelijk uit de bebouwde kom wil verwijderen, en wel, zooals hier, 10 minuten gaans buiten die kom, en er, bij het ontstaan van zoodanige ziekten, gelegenheid is, door de ligging aan de rivier de Eem, om alles gemakkelijk te verwijderen. Dat de mest, na verkocht te zijn, noodzakelijk weder door de kom der gemeente zou moeten vervoerd worden, staat volgens Burg. en Weth. met de gevraagde vergunning in geenerlei verband en kan daarom buiten beoordeeling blijven. En eindelijk ontkennen Burg. en Weth. dat elders in de gemeente meer geschikt terrein zou aanwezig zijn.

De Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht herhaalt, dat er geen sanitair bezwaar is tegen de gewenschte inrichting, mits de gestelde voorwaarde worde nageleefd en de faecaliën worden verwerkt op eene doelmatige wijze tot compost, in eene daartoe behoorlijk ingerichte compostloods, zooals het Gemeentebestuur voornemens is te doen. De gronden van dat gevoelen berusten hoofdzakelijk op de vrije, geheel opene ligging van het terrein, tengevolge waarvan het is blootgesteld aan ruime speling van den wind in alle richtingen, en op den afstand van de meest nabij liggende woningen, die daarvan voor een gedeelte door de rivier de Eem zijn gescheiden. Die afstand bedraagt van 134 (de woning van den heer Nepveu) tot 750 Meters, terwijl deze woningen, althans wat de naastbijzijnde betreft, op zich zelve staan. Het gebouw, dat het dichtstbij gelegen is, is de lucifersfabriek, die echter nog 90 M. van het middenpunt der „Zandhoopen" is verwijderd, en ten behoeve van

welke de gestelde voorwaarde strekt en voldoende is. Wat het te koop staande bouwterrein betreft, dit zal daarvoor niet licht worden verkocht, ook dan niet wanneer de mestverzameling er niet komt, wegens de nabijzijnde loodsen tot berging van petroleum en lucifersfabriek. Nadeel voor de gezondheid, tengevolge van het passeeren van den openbaren weg, kan de Inspecteur niet aannemen, en evenmin de verspreiding van ziektekiemen onder de omstandigheden en bij afstanden als zich hier voordoen. Het vervoer, dat in den regel wel te water zal plaats hebben, wordt door den Inspecteur genoemd „een niet te miskennen sanitair voordeel boven het vervoer per wagen". De Prov. Ingenieur eindelijk berichtte „dat hij zich aan zijn vroeger rapport refereert en met voorschreven ambtsberichten in hoofdzaak zich vereenigt."

Nadat de zaak bij deze Afdeeling aanhangig werd, is nog ingekomen eene memorie van het Gemeentebestuur, waarbij herhaald wordt wat reeds hiervoren is medegedeeld, alsmede een zeer uitgebreide memorie van Mr. A. A. de Vries, die daarbij namens appellanten, van welke hij eene schriftelijke lastgeving overlegt, nader hunne bezwaren toelicht en aandringt. Hij wijst daarin op het verkeerde standpunt waarop Burg. en Weth. en de gehoorde autoriteiten zich plaatsen, als zij er op drukken dat het nu voorgestelde terrein meer geschikt is dan eenig ander. Dit is echter de vraag niet, volgens de wet van 1875, te minder omdat het geenszins vast staat dat dergelijke inrichting in de gemeente moet bestaan; integendeel zelfs, gelijk in tal van andere gemeenten, wordt zij te Amersfoort evenmin door feitelijke noodzakelijkheid als door de wet geordend. Het is niet de vraag, of het terrein relatief geschikt is, maar of er gevaar, schade of hinder door de inrichting zal worden veroorzaakt. Dit laatste is zijns inziens het geval, en om dit aan te toonen, wordt een uittreksel overgelegd uit het kadastrale plan waarop de woonhuizen en eigendommen der appellanten met de afstanden, waarop ze van het terrein „de Zandhoopen" gelegen zijn, staan aangeduid.

De steller der memorie treedt verder in eene wederlegging van het advies van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht, en vermeldt dat blijkens een overgelegd aanplakbillet, de inrichting thans reeds wordt geëxploiteerd, en dat er geen waarborg bestaat voor het voldoen aan de toezegging van eene behoorlijke exploitatie, zooals die aan den Inspecteur werd gedaan. Breedvoerig wordt verder stil gestaan bij het bericht van Burg. en Weth., wier argumenten niet steekhoudend geacht worden en waaromtrent speciaal wordt vermeld, dat het beweerde voordeel omtrent het vervoer der mest te water, voor wie met de feiten bekend is, geen argument bevat, omdat de ondervinding thans reeds geleerd heeft dat de mest uitsluitend wordt gekocht door bewoners van Hoevelaken, Stoutenburg en andere plaatsen, niet aan de zeezijde van Amersfoort gelegen. Zoowel gevaar, als schade en hinder zullen appellanten, volgens den inhoud der memorie, van de inrichting te duchten hebben.

De heer Mr. A. A. de Vries, advocaat te Amersfoort, treedt als gemachtigde voor appellanten op. Hij ontwikkelt nader hunne bezwaren en blijft persisteeren bij de conclusie zijner ingediende memorie.

De gemachtigde beantwoordt voorts nog eenige vragen van de staatsraden Smidt en de Vries.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Veertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 17 *December* 1884.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. G. de Vries, Azn.

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Commies van Staat: Mr. C. Bake.

Aan de orde is:

I. het beroep van *C. Oliemeulen JHzn c. s., te Schaijk, van een besluit van Gedep. Staten van Noordbrabant tot vaststelling van den ligger van de openbare wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Zr. Ms. machtiging heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid met zijn schrijven van 10 October 1884, n°. 8, afd. Waterstaat A, bij den Raad

van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door C. Oliemeulen JHzn. te Schaijk, van een besluit van Gedep. Staten van Noord-Brabant van 9 April 1884, tot vaststelling van den legger van de openbare wegen en voetpaden in die gemeente.

Het bezwaar van appellant bestaat hierin, dat op den legger niet voorkomen twee voetpaden, van oudsher als openbare voetpaden bekend en gebruikt en kennelijk voor dat doel bestemd, te weten de Kerksteeg en het voetpad loopende van P. Spanjaards tot de Elsstraat.

Wat het laatstgenoemde pad betreft, had de Raad zich met algemeene stemmen vereenigd met het gevoelen des hoofdingenieurs van den Prov. Waterstaat, dat dit pad niet op den legger behoort. De weg, genaamd Kerksteeg, oorspronkelijk op den legger gebracht onder n⁰. 39, had de Raad met 6 stemmen tegen ééne beslote daarvan af te nemen, op grond, dat het Gemeentebestuur daarover, zoover mensche geheugenis gaat, nooit eenig opzicht heeft uitgeoefend, evenmin als uit de beplanting van den weg, die zeer weinig is, iets openbaars is af te leiden; terwijl dan ook andere, ofschoon zooals beweerd wordt alleen tot uitweg van enkele perceelen dienende, veel meer het karakter van openbare wegen dragen, als zijnde langs den geheelen weg beplant en van regelmatige breedte, en de Kerksteeg ook slechts voor eenige huisgezinnen dienstig kan geoordeeld worden om hunne landerijen te bereiken. De Raad meende daarom dat in het bericht van den Hoofdingenieur omtrent die Kerksteeg wel eenigszins gedwaald was.

Gedep. Staten vonden van hunne zijde geen termen om den legger ten aanzien der aangeduide punten te wijzigen en hebben daarom afwijzend beschikt op het bezwaarschrift door appellant bij hen ingediend.

Het adres, waarbij C. Oliemeulen JHzn. c. s. in beroep zijn gekomen van die beslissing, is in handen van Gedep. Staten gesteld om bericht en raad. In hun antwoord gaven deze te kennen, dat de Kerksteeg door eene waterleiding wordt onderbroken over welke geen vonder of kunstwerk tot onderhoud der gemeenschap aanwezig is, iets wat echter bij landwegen in die streek niet ongewoon is. Het andere voetpad kan volgens Gedep. Staten van geen openbaar nut beschouwd worden en behoort derhalve in den legger niet te huis. Eene commissie uit het college van Gedep. Staten heeft een plaatselijk onderzoek ingesteld. Na haar verslag gehoord te hebben, heeft het college geen termen gevonden een der beide paden op den legger te brengen.

In eene memorie aan den Raad van State gericht schrijven appellanten:

Sedert onheuglijke tijden is de Kerksteeg tot gemeenen dienst bestemd en van algemeen nut. Zij dient voornamelijk om, wanneer het vee in de weide is, daarover te gaan voor hen die de koeien gaan melken. Er liggen vonders over slooten, die door het Gemeentebestuur uit de gemeentekas zijn onderhouden, die wel een afdoend bewijs zijn, dat men vroeger steeds gemeend heeft dat het pad tot gemeenen dienst van allen noodig was. Het andere pad, eeuwen oud, is de eenige verbindingsweg van het oostelijk gedeelte van Schaijk met de gemeente Herpen. Ook daarin liggen vonders, welke op kosten der gemeente zijn gemaakt en onderhouden. Volgens art. 9 van het reglement mag het geen reden zijn tot weglating van een weg of voetpad van den legger, dat die over gronden van particulieren loopt, indien zij, zooals met

beide paden 't geval is, van onheuglijken tijd of onafgebroken door ieder zijn gebruikt, en onder toezicht en beheer van de plaatselijke overheid gestaan hebben. Uit de rapporten van den Waterstaat zal dit feit ten duidelijkste blijken.

De Gemeenteraad heeft in een schrijven aan den secretaris van den Raad van State verklaard, dat uit geen der rekeningen van de gemeente blijkt dat aan de Kerksteeg en aan de daarin gelegen hebbende vonders, ooit iets van gemeentewege is besteed geworden.

Voor appellanten treedt als gemachtigde op Mr. W. Thorbecke, advocaat te 's Gravenhage, die de gronden voor het beroep nader ontwikkelt en ten slotte concludeert dat de afdeeling den Koning zal adviseeren het besluit van Gedep. Staten te vernietigen.

Enkele vragen van de staatsraden de Vries en Smidt worden daarna nog door den gemachtigde beantwoord.

II. het beroep van *het bestuur der scherpschuttersvereeniging "Rotterdam", te Rotterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg, waarbij haar vergunning is geweigerd voor de oprichting eener schietinrichting in de gemeente Hillegersberg.*

De *Staatsraad* De Vries brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging heeft de Minister van W., H. en N. met zijn schrijven van 31 Juli 1884 n°. 64, afd. Handel en Nijverheid, bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep ingesteld door het Bestuur der Scherpschuttersvereeniging "Rotterdam" te Rotterdam, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg, waarbij haar vergunning is geweigerd voor de oprichting van eene schietinrichting.

App. wenscht haar schietbaan te vestigen op de perceelen der gemeente Hillegersberg, kad. bekend sectie A. n°. 3055, 2658, 2659, 1362, 2119. Het begin der baan zal liggen op ongeveer 135 M. van den openbaren weg, genaamd de Bergweg. Zij zal een lengte hebben van 225 M. of 300 pas. Volgens het plan is aan het begin der baan een schiethuis, waaruit geschoten kan worden op afstanden van 300, 200 en 100 pas. Aan het einde der baan bevindt zich de kogelvanger ter hoogte van ongeveer 8 M. Over de gansche lengte der baan zijn traversen en poorten ontworpen. Nog is voor de veiligheid gezorgd door den schutter te laten schieten door een dikken kogelvrijen wand, waarin zich drie wigvormige openingen bevinden. Tegen het gevaar van het opspringen der kogels door een te laag schot, zijn op onderling verschillende afstanden zaagvormige indiepingen in den grond gemaakt. De verschillende wanden, traversen en het achtergedeelte van den kogelvanger zijn geheel ontworpen van hout en zullen opgevuld worden met turf of dergelijk materiaal.

Door een aantal ingezetenen zijn bezwaren tegen de gevraagde vergunning ingebracht op grond van gevaar voor de veiligheid door kogels die van de baan ontsnappen; van den hinder door het geraas van het schieten te ondervinden, en van de

vrees voor het schrikken der paarden, vooral gevaarlijk om het doorgaand drukke verkeer van voetgangers en rijtuigen over den Bergweg.

In een schriftelijk adres door 24 ingezetenen onderteekend wordt betreffende het gevaar aangevoerd, dat door deskundigen algemeen erkend wordt dat geen schietbaan met hoeveel zorg ook aangelegd volmaakt veilig kan worden gemaakt; dat ten bewijze strekken de schietbaan van de schutterij van Rotterdam en die van de weerbaarheid onder Delfshaven, uit welke beide banen, die toch volgens plannen van het Ministerie van Oorlog zijn aangelegd, nog voortdurend kogels verdwalen, terechtkomende in tuinen, broeikasten en vensters van de omliggende woningen; dat wanneer dit geschieden kan op banen, waar niet dan onder toezicht en onder bevel van een verantwoordelijken officier wordt geschoten, het gevaar nog beduidend grooter wordt, wanneer bij de schietoefeningen, zooals die waarschijnlijk op de ontworpen schietbaan zullen worden gehouden, alle toezicht en regels ontbreken. Het gevaar hieruit ontstaande moet niet licht worden geteld, wijl met de wapenen, die tegenwoordig voor de schietoefeningen worden gebruikt, tot op duizend meters kan worden geschoten, zoodat een kogel, die de baan verlaat, kracht te over heeft om doodelijk te verwonden. Op grond van dat gevaar, meenden adr., zou men nergens toestemming geven een schietbaan op te richten te midden van het bebouwde gedeelte der gemeente, terwijl men b.v. te Wageningen om diezelfde reden de reeds bestaande schietbaan heeft gesloten.

Dit bezwaar werd ondersteund: door J. A. Oudhoff, wiens land vlak achter den kogelvanger ligt. Zijn land zou, vreest hij, door de schietbaan f 1000 minder waard worden; door M. Remkes, die naast de schietbaan woont en klaagt altijd met vrees in zijn tuin en op zijn land te zullen loopen; door P. Romein, die in de onmiddellijke nabijheid eene uitspanning heeft, waar de wandelaars zich komen verpozen of op den plas komen varen, dat gedaan zal zijn als de schietbaan komt, daar men dan bang zal zijn om in de nabijheid daarvan te zitten of te varen.

Van de zijde van de verzoekster is daartegen beweerd dat de banen te Rotterdam en te Delfshaven niet met de nu ontworpene te vergelijken zijn en nog veel minder die te Wageningen; en dat er niet geschoten zal worden dan onder behoorlijk en verantwoordelijk toezicht; dat achter den kogelvanger geen kogels kunnen komen.

Op den hinder van het geraas werd gewezen door M. Remkes, die, zooals gezegd is naast de schietbaan woont. Hij ducht dien hinder niet alleen in zijne kamer, keuken en tuin, maar vreest vooral, dat door het schieten zijn vee in de wei onrustig zal worden, hetgeen nadeelig is voor het vet worden.

Romein vreest ook voor het geraas. De jacht op zijn water zal ook vervallen, doordat, waar geschoten wordt, geen vogels zich meer zullen vertoonen. Oudhoff verklaarde, dat de huur van de jacht hem reeds was opgezegd voor het geval, dat de vergunning werd verleend.

De verzoekster voert hiertegen aan, dat binnen het schiethuis wordt geschoten en de knal binnen dat gebouw blijft. Eenigermate moge deze daarbuiten hoorbaar zijn, maar zeker niet zoo, dat die tot in de woning van Remkes hinderlijk zou kunnen zijn, of het vee in de weide zou kunnen verontrusten of doen schrikken. Op de plaats van Romein zelven wordt in de open lucht op glazen ballen, die 4 à 6 gram

kruit bevatten, geschoten en niemand heeft zich daarover beklaagd, en in het schiethuis zal worden geschoten met ladingen van minder gewicht. Door Romein wordt echter opgemerkt, dat het schieten op ballen pleegt te geschieden als er geen menschen op de plaats waren; verschijnen deze, dan zendt hij de schutters achter naar het land of verbiedt het schieten.

Ten aanzien van de jacht werd door den voorzitter der Scherpschuttersvereeniging gezegd, dat het schieten niet nadeelig kan werken omdat de jagers in de vroegte jagen, en van zonsondergang af rust op de baan heerscht; waartegen echter is opgemerkt, dat het hier de eendenjacht geldt, die ook over dag wordt gehouden.

Burg. en Weth. van Hillegersberg hebben zich met de ingebrachte bezwaren vereenigd, en begrepen dat de oprichting der schietbaan ter aangewezene plaatse alzoo *a.* gevaar zou brengen voor de omgeving en de passage; *b.* schade zou veroorzaken aan eigendommen en bedrijven en *c.* hinderlijk zou zijn door het ter bewoning ongeschikt maken van huizen. Zij hebben daarom bij besluit van 16 Mei 1884 de vergunning geweigerd.

Ten aanzien van het gevaar voor de passage wijzen Burg. en Weth. er in hun besluit op, dat, waar elders schietbanen worden opgericht in afgelegen hoeken en gedeelten eener gemeente, men die hier wenscht te plaatsen op ruim 100 M. van den straatweg van Rotterdam naar Hillegersberg: een weg die dagelijks door honderden van rij- en voertuigen, komende van Bergschenhoek, Berkel, Bleiswijk, Moercapelle, Schiebroek, Zevenhuizen, Zoetermeer en Zegwaard, wordt gepasseerd; die door talrijke equipages van Rotterdamsche familiën, paardrijders enz. wordt bezocht, en door 32 tramwagens per dag wordt bereden, welk getal in den zomer nog beduidend grooter is. De ondervinding heeft geleerd, dat paarden van het knallen van geweerschoten schrikken. Een plaatselijk onderzoek bracht aan het licht, dat vaak paarden, die den landweg voor de baan der weerbaarheid passeeren, van het knallen schrikten en aan den toom moesten worden geleid. Mocht al door het schieten in een huisje de knal iets minder zijn, veel kan het succes niet wezen, daar de afstand te klein is. Te Vlaardingen, waar ook uit een huisje geschoten wordt, is de knalvermindering zeer weinig. De geweerschoten der baan in Krooswijk, die in de openbare lucht geschieden, worden op een uur afstands gehoord. Om het schrikken der paarden te beletten is dan ook te Gouda bij de schietoefeningen een hoornblazer aanwezig, die door het geven van een signaal de komst van een rijtuig annonceert, als wanneer het schieten moet ophouden: een maatregel, op grond van ervaring genomen. Wel wordt aangemerkt dat de schietbaan te Gouda paralel loopt met den weg en dat zij te Hillegersberg rechthoekig op den weg zou liggen, maar dit maakt weinig verschil wat het effect van het knallen betreft. Te Gouda kan men het signaal van een hoornblazer tot voorwaarde stellen, hier is dat onmogelijk. Indien het hier geschieden moest, zou men niet kunnen schieten, daar de passage van voertuigen haast onafgebroken is.

Burg. en Weth. voegden daaraan toe dat Hillegersberg met zijne talrijke uitspanningsplaatsen door duizenden uit den omtrek wordt bezocht en door den aanbouw van grooter en kleiner buitenverblijven voortdurend nieuwe bewoners trekt. Daaraan dankt het een niet onaanzienlijk deel van zijn vooruitgang en welvaart. Burg. en Weth. achten het daarom wenschelijk aldaar geene inrichtingen toe te laten, die aan

de welvaart der plaats afbreuk zouden doen, door het genot, dat de omgeving aan een groot deel der bevolking van Rotterdam aanbiedt, te verminderen.

Tegen dit besluit van Burg. en Weth. is het Bestuur van de Scherpschuttersvereeniging in beroep gekomen bij Z. M., met inachtneming van het bepaalde bij art. 15 der wet van 1875 (*Stbl.* n⁰. 95).

Ten aanzien der aangevoerde bezwaren voert app. in haar adres aan: dat het onjuist is dat de plaats voor schietbaan bestemd zou liggen in de kom der gemeente. Zelfs de toegang tot die inrichting kan nauwelijks gezegd worden in de kom te liggen, maar de baan zelve ligt 135 M. van den publieken weg verwijderd in het vrije veld. Ten onrechte wijst het Gemeentebestuur op de onervarenheid der schutters. De artt. 1 en 3 der statuten geven aanspraak op billijker waardeering. Rechtstreeks gevaar bestaat er voor het verkeer op den straatweg niet, want er wordt geschoten in de richting van den weg af; wat het schrikken der paarden door het knallen der schoten betreft, wordt opgemerkt, dat reeds nu rondom het terrein, waar de baan zal komen, wordt gejaagd; dat op het terrein „Lommerrijk" van den heer Romein, dat aan den weg ligt, wordt geschoten op glazen ballen met jachtgeweren met hagel geladen in de open lucht, wat veel meer geraas maakt; dat op de schietbaan geschoten wordt uit een afgesloten schiethuis, waarvan de wanden met turf zijn opgevuld, hetgeen noch met het schiethuis te Vlaardingen, noch te Crooswijk het geval is. De ondervinding leert niet, dat het wild zich door het schieten laat verjagen; anders had ook het ballenschieten op „Lommerrijk" reeds lang voor goed den wildstand op en om den plas van nul en geener waarde gemaakt.

Gedep. Staten, in wier handen dit adres gesteld werd om advies, hebben nader bericht ingewonnen van Burg. en Weth. Uit hun schrijven verdient vermelding, dat zij volhouden, dat de inrichting zou komen binnen de bebouwde kom der gemeente: de straatweg tusschen den tol en het eigenlijke dorp is bezet met eene reeks van huizen met tuinen; de baan ligt achter gebouwen tusschen weiland en een waterplas, die als amusementsoord steeds druk bevaren wordt. Voorts verklaren Burg. en Weth. dat het schieten met glazen ballen op „Lommerrijk" omstreeks drie jaar geleden is.

Gedep. Staten hebben tevens door eene commissie uit hun midden een plaatselijk onderzoek doen instellen. Op grond van de bevinding dier commissie oordeelen Gedep. Staten de plaats voor de inrichting gekozen zeer ongeschikt met het oog op het gevaar, dat onmiskenbaar aan ieder zoodanige inrichting verbonden is. Het valt huns inziens niet te ontkennen, dat de rust van de bewoners der naastbij gelegen huizen — zes aan de zijde der baan, 10 aan de overzijde — ernstig zal worden bedreigd, wanneer de schietinrichting op de aangeduide plaats tot stand komt. Nu reeds weigert de huurder van een der huizen in de nabijheid dit te betrekken, wanneer de schietbaan er mocht komen en van een ander huis is de bouw gestaakt uit vrees voor de nabijheid eener schietbaan. Ook de vrees voor gevaar op den weg achten Gedep. Staten, met het oog op het schrikken der paarden door het knallen der schoten, niet overdreven. Gedep. Staten voegen daarbij dat Hillegersberg is een uitspanningsoord voor het nabijgelegen Rotterdam en dat de gemeente daaraan hare bloei en ontwikkeling ontleent. Zij verkeert in eene periode van vooruitgang, waartoe ook veel heeft bijgedragen de stichting van een stoomgemaal in 1881. De vruchten

daarvan zullen meerendeels te loor gaan, wanneer de uitbreiding der gemeente wordt belemmerd. Gedep. Staten herinneren hierbij aan het Kon. besluit van 29 December 1878 n°. 32, waarbij om gelijke redenen het verzoek om vergunning tot oprichting eener lak- en vernisfabriek in de gemeente is geweigerd.

Aan deze Afdeeling zijn door de app. ingediend:

1°. de aangevallen beschikking met aangehechte teekeningen en beschrijving der baan;

2°. afschrift van Z. M. besluit van 8 Januari jl. n°. 3, waarbij toestemming tot oprichting der vereeniging werd verleend, met bijbehoorend schrijven van Burg. en Weth. van Rotterdam;

3°. authentiek afschrift van Z. M. besluit van 28 Januari jl. n°. 16, waarbij de vereeniging als rechtspersoon wordt erkend; met bijbehoorende missive van het Ministerie van Justitie:

4°. ministerieele aanschrijving van 16 Maart 1880, IV, afd. Artillerie, n°. 28, waarin voorkomt het Kon. besluit van 12 Mei 1867 omtrent scherpschuttersvereeniging; met bijbehoorende missive der 1e militaire afdeeling te Amsterdam;

5°. een exemplaar van de statuten der Vereeniging; en

6°. een deskundig rapport omtrent de ontworpen schietbaan, uitgebracht door den WelEdelgestr. Heer J. Hanckar, kapitein aan de Normaalschietschool.

In dat rapport worden een paar kleine verbeteringen opgegeven die in het plan zouden kunnen worden aangebracht, wordt de inrichting beschreven en aangetoond wat dit ontwerp boven vele andere voor heeft, dat al het opstaande werk, als schutten, poorten, zijwanden, vervaardigd zal worden van hout, waardoor het ricocheteeren van projectielen, en dus de onregelmatige uitwijking der kogels, wordt belet.

Ten aanzien van het terrein wordt aangewezen, dat het rechts over de geheele lengte begrensd wordt door een breeden waterplas, links en voorwaarts van de richting, waarin geschoten wordt, door drassige weilanden en mede veel water. Rechts over den plas ziende, ontwaart men op een afstand van ten minste 1000 M. den kerktoren van Hillegersberg, links en voorwaarts in het rond ziende, treft men, tot op zeer grooten afstand van het schietpunt, bijna niets aan dat maar eenigszins naar bebouwing gelijkt.

De conclusie van dat rapport luidt aldus:

„Zoowel om de inrichting der baan zelve, die van dien aard is, dat er in Nederland „geen baan aanwezig is, die meer aan alle eischen van veiligheid beantwoordt dan „deze, als om de gunstige ligging van het terrein voor het aanleggen der baan uit„gezocht, is het dat ik gerust durf te verklaren, dat het schieten op de ontworpen „baan niet het minste gevaar zal opleveren voor de omliggende terreinen of hunne „bewoners en dat het knallen der schoten geen nadeel of hinder kan veroorzaken. „Ook voor het spelevaren op den plas rechts van de baan behoeft men zich niet „ongerust te maken, en wel te meer, wijl het plan bestaat, om aan die zijde over de „geheele lengte der baan een 2 m. hoogen afsluitingswand aan te brengen.”

Verder zijn bij de Afdeeling ingekomen zeven adressen, waarvan een door een aantal personen onderteekend. Alle die adr. herhalen daarbij hunne in eersten aanleg tegen de schietbaan ingebrachte bezwaren en dringen die nader aan.

Daarentegen is ingekomen een adres van den geweermaker C. W. A. v. Kreyfelt te Rotterdam, te kennen gevende dat hij in den loop van de jaren 1878—1881 met vele anderen op het terrein van den heer Romein in de open lucht op glasballen of schijven heeft geschoten met jachtgeweren, en in denzelfden tijd al de uit zijne werkplaats komende geweren heeft ingeschoten, en nooit van iemand klachten heeft vernomen, dat het knallen hinderlijk was. De bezoekers van den tuin van den heer Romein kwamen soms in grooten getale daarnaar zien.

Eindelijk zij nog medegedeeld dat Z. M. beslissing in dezen is verdaagd bij 's Konings besluit van 14 Augustus 1884, n⁰. 28.

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein, advocaat te 's Gravenhage, treedt op als gemachtigde van het appelleerend bestuur. Hij bespreekt de stukken na de ingediende memorie ingekomen en bestrijdt enkele daarin aangegeven punten. De aangevoerde bezwaren komen hem zeer overdreven voor en hij beroept zich daartoe op het rapport van den kapitein Hanckar, die de schietbaan als een volkomen veilige baan beschouwt. Spr. refereert zich aan de memorie maar vooral aan het deskundig rapport.

De heer Mr. J. Knottenbelt, advocaat te Rotterdam, verdedigt het besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg en wijst daarbij op het gevaar voor de passage op den publieken weg; op het gevaar en de schade voor de landerijen en de plas in de onmiddellijke nabijheid en op den hinder voor de naastbijzijnde woonhuizen. Hij gelooft dat hier niet van een algemeen belang maar slechts van eene liefhebberij sprake kan zijn en dat voor het voldoen daaraan wel eene meer veilige plaats te vinden zal zijn.

De heer Mr. Visser te Rotterdam, voor enkele ingezetenen van Hillegersberg optredende, ontwikkelt nader de bezwaren tegen het verzoek ingebracht en blijft aandringen op het weigeren der verlangde vergunning.

Daarna worden nog op vragen van den president en leden der afdeeling door gemachtigden of belanghebbenden inlichtingen verstrekt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een en veertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 31 *December* 1884.

(Geopend ten 11 ure).

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. G. de Vries Az.,

Mr. H. J. Smidt,

Mr. C. J. van Vladeracken,

Jhr. Mr. J. F. van Humalda van Eysinga.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 8 December 1884, n°. 13, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *S. W. Middelkoop te Hoorn, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente,* van 14 *Augustus* 1884, n°. 2, *waarbij aan J. H. Böckmann en J. C. Woestenburg aldaar vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1884, bl. 529).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door S. W. Middelkoop te Hoorn, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, van 14 Augustus 1884, n⁰. 2, waarbij aan J. H. Böckmann en J. C. Woestenburg aldaar vergunning is verleend tot het oprichten eener smederij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 November 1884, n⁰. 76;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 5 December 1884, n°. 32, Afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende, dat door J. H. Böckmann en J. C. Woestenburg te Hoorn aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning is gevraagd tot het oprichten eener smederij in het perceel wijk 2 n⁰. 258 aan de Trommelstraat aldaar;

dat op de zitting, gehouden ingevolge art. 7 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95), eenige bezwaren zijn ingebracht, ontleend aan vrees voor brandgevaar en aan vrees voor hinder van ernstigen aard, welke hinder hierin zou bestaan, dat in de tegenover de smederij aan de straat uitkomende kamer in het achtergedeelte van het door den tegenwoordigen appellant bewoonde huis, waar deze als ontvanger der registratie en domeinen zijn kantoor houdt, het verrichten der werkzaamheden van dat kantoor zou bemoeilijkt worden door het neerslaan van rook en roet uit den schoorsteen der smederij, het regenwater voor de naburige huizen zou worden bedorven, en dat het verkeer in de straat belemmerd zou worden;

dat Burg. en Weth. van Hoorn bij besluit dd. 14 Augustus 1884, n⁰. 2, de gevraagde vergunning hebben verleend;

dat tegen deze beschikking door S. W. Middelkoop bij Ons beroep is ingesteld;

Overwegende, dat volgens art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n°. 95) het oprichten eener inrichting alleen dan mag worden geweigerd, wanneer daarvan te duchten is gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid, of hinder van ernstigen aard;

dat, wat de vrees voor brandgevaar betreft, een smederij in het algemeen geen bijzonder gevaar voor brand doet ontstaan en ook hier niet blijkt van omstandigheden, waardoor zoodanig gevaar in meer dan gewone mate zou worden veroorzaakt;

dat overigens, terwijl de smederij gelegen is aan eene omstreeks vijf meter breede straat en de schoorsteen der smederij meer dan tien meter hoog is, de overige gevreesde bezwaren niet kunnen geacht worden in die mate te zullen bestaan, dat daarom de gevraagde vergunning niet zou kunnen verleend worden;

dat derhalve het besluit van Burg. en Weth. dient te worden gehandhaafd;

Gezien de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl.* n⁰. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Hoorn van 14 Augustus 1884, n°. 2, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 8 December 1884.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *L. B. Jansen te Tiel, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten eener bergplaats van beenderen en van eene drogerij van vellen in die gemeente.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Met machtiging van Z. M. heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid onder dagteekening van 20 November 1884 n^0. 39, afd. H. en N., bij den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van een beroep, ingesteld door L. B. Jansen te Tiel, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprichten van eene bergplaats van beenderen en van eene drogerij van vellen.

Den 18 Juli 1884 werd door appellant aan het Dagelijksch Bestuur der gemeente Tiel vergunning gevraagd om in een pakhuis, staande aldaar op zijn erf kadastraal bekend in sectie E nummers 1428 en 1363, thans nummers 2132, 2123, 1351, vellen te mogen drogen en beenderen te bergen gedurende een week; de vereischte bescheiden werden daarbij overgelegd.

Aanleiding tot dit verzoek gaf de omstandigheid, dat aan appellant, die een lompenhandel uitoefent en genoemde perceelen, met vergunning van Burg. en Weth. van Tiel, dd. 6 Augustus 1880, tot bergplaats van lompen heeft ingericht, nu en dan door de ruilebuiters hazen- en konijnenvellen en beenderen worden aangeboden.

Bij het onderzoek, ingevolge de wet van 2 Juni 1875 (*Stbl*, n°. 95) gehouden, zijn noch schriftelijk noch mondeling bezwaren tegen de aanvrage ingebracht.

Niettemin hebben Burg. en Weth. bij besluit van 20 Augustus 1884 n^0. 9 het verzoek afgewezen, op grond van art. 11*c* der aangehaalde wet. Zij waren van oordeel, dat het oprichten van dergelijke inrichtingen voor de gezondheid hoogst schadelijke uitwasemingen tengevolge moet hebben, achtten het ook omdat de inrichtingen zouden opgericht worden in eene zeer dicht bevolkte buurt, bezwaarlijk, door aan de vergunning voorwaarden te verbinden, de nadeelige invloeden, die zij moeten hebben,

op te heffen, en gaven aan het slot hunner overwegingen te kennen, „dat de onder-„vinding geleerd heeft met dergelijke inrichting in deze gemeente, dat het bijna „ondoenbaar is te zorgen dat de gestelde voorwaarden worden nageleefd.” Den 25 Augustus hebben Burg. en Weth. door afkondiging aan het publiek van hunne beslissing kennis gegeven.

Van dit besluit is de aanvrager bij Z. M. in beroep gekomen bij een adres, dat geen dagteekening draagt, maar den 5 September 1884 op het Kabinet des Konings is ontvangen. Den 4 September gaf hij schriftelijk aan Burg. en Weth. van Tiel van het ingestelde beroep kennis. In gemeld adres geeft app. te kennen dat hij geen handel drijft in konijnen- en hazenvellen en beenderen, doch dat de ruilebuiters, die zich bij hem met lompen vervoegen, soms een handvol beenderen en een paar vellen bij zich hebben en als hij deze van hen niet overneemt, met hunne lompen naar andere kooplieden zullen gaan; niet langer dan één dag, — verklaart hij — blijven ze in zijn pakhuis; voorts deelt hij mede, dat de inrichting in een grooten tuin staat, zeer zindelijk is en aan alle vereischten voldoet, en bovendien in de nabijheid der woningen van de agenten van politie gelegen is, zoodat, wierden hem voorwaarden opgelegd, er wel voor de naleving daarvan van overheidswege zoude kunnen worden gewaakt. Op grond hiervan verzoekt hij, dat, met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. der gemeente Tiel, dd. 20 Augustus 1884 n°. 9, de vergunning tot het oprichten eener bewaarplaats van beenderen en eener drogerij van vellen in de aangewezen perceelen hem nog worde verleend.

Gedep. Staten van Gelderland, over dit adres gehoord, wendden zich tot Burg. en Weth. van Tiel en deze legden bij hun schrijven van 3 October 1884 n°. 707 eene verklaring over van den geneesheer Dr. J. K. Pameijer te Tiel, dd. 24 September, en betuigden zich geheel met diens zienswijze te kunnen vereenigen. In die verklaring wordt er in de eerste plaats op gewezen, dat het pakhuis, waarin app. zijne drogerij van vellen en zijne bewaarplaats van beenderen wil oprichten, en waarvan al de beschikbare ruimte wordt gebezigd als bergplaats van lompen, gelegen is binnen de kom der gemeente in eene dicht bevolkte buurt, aan ééne zijde uitkomende in een tuin of binnenplaats die 7 Meters breed is en aan de overzijde begrensd wordt door eene reeks van arbeiderswoningen, aan twee andere zijden grenzende aan bewoonde huizen, en met de vierde zijde uitkomende in een nauw straatje, waarin bewoonde huizen en o. a. een korenpakhuis zijn, terwijl de Diakoniebewaarschool, de openbare school voor onvermogenden, het gebouw voor godsdienstonderwijs en de St. Maartenskerk respectievelijk op 27, 28, 28 en 69 Meters afstand zijn gelegen; de huizen, die het pakhuis omringen, zijn alle even hoog of hooger opgetrokken, zoodat de aanvoer van wind of versche lucht slechts zeer beperkt kan geschieden.

Voorts leest men in de verklaring het volgende: „Blijkens onderzoek bestaat het „droogen van vellen en het bewaren van beenderen in het opstapelen van versch „afgestroopte hazen- en konijnenvellen, maar vooral ook van geitenvellen, waaraan „meestal nog veel bloed en vleesch is blijven hangen. Vooral in het voorjaar worden „veel jonggeboren geiten aangevoerd, die daar ter plaatse geslacht en gevild worden, „terwijl de afval dikwijls maanden lang blijft liggen. De beenderen, die in zulke „bewaarplaatsen worden aangebracht, verkeeren dikwijls reeds in rottenden toestand

„of zijn nog bedeeld met bloed en vleeschdeelen of zij zijn afkomstig van vee, dat „aan een besmettelijke ziekte gestorven is (bv. miltvuur) en kunnen dus dragers zijn „van smetstoffen, die voor menschen en dieren gevaar opleveren. Men denke hierbij „aan het overbrengen van miltvuur op menschen door vliegen en andere insecten „enz. Het drogen van vellen en beenderen verspreidt altijd een ondragelijken stank, „die reeds op grooten afstand hinderlijk is, maar voor de bewoners en bezoekers van „nabijgelegen huizen en kerken onduldbaar moet genoemd worden en noodzakelijk „moet leiden tot belemmering in het gebruik dier localiteiten".

Om deze redenen is de geneeskundige van gevoelen, „dat de oprichting van eene „droogerij van vellen en eene bewaarplaats van beenderen in het hierboven omschreven „pakhuis door walgelijke uitwasemingen hinder van ernstigen aard zal doen ontstaan „voor de bewoners der omliggende huizen en belemmerend zal werken op het gebruik „van drie scholen en één kerk, en dat zij door verspreiding van smetstoffen voor de „bewoners der nabij gelegen huizen zelfs levensgevaarlijk worden kan."

Burg. en Weth. deelen in hun schrijven aan Gedep. Staten nog mede, dat wel is waar op het voor het inbrengen van bezwaren vastgestelde uur zich niemand heeft aangemeld, maar dat nadat dit verstreken was, zich twee personen, J. van Doesburg en J. De Wit, met dat doel aan het Gemeentebestuur vervoegd hebben. Zij blijven van oordeel, „dat van eene bewaarplaats van beenderen en eene drogerij van huiden „ter plaatse door adressant bedoeld zeer nadeelige gevolgen voor de openbare gezond„heid te verwachten zijn", en adviseeren tot afwijzing van het verzoek.

Gedep. Staten van Gelderland hebben vervolgens het geneeskundig Staatstoezicht geraadpleegd. In een schrijven van 25 October 1884 n⁰. 359/102 geeft de geneeskundige Adjunct-Inspecteur van Gelderland en Utrecht zijne volkomen instemming te kennen met het door Dr. Pameijer aan Burg. en Weth. van Tiel uitgebrachte rapport. Na opgemerkt te hebben dat het beweren van den app., als zoude ten hoogste een tiental hazenvellen in zijn pakhuis bewaard worden, bij een onverwacht ingesteld onderzoek gebleken is onjuist te zijn, en dat „bij toestemming de bepaling „hoevele hazenvellen en hoevele stinkende en rottende beenderen in het pakhuis „mogen bewaard worden, ongetwijfeld praktische bezwaren zou opleveren" — verklaart de geneeskundige Adjunct-Inspecteur: „Eene zoodanige bewaarplaats nu, daar ter „plaatse, zoude door stankverspreiding, vooral des zomers, ontegenzeggelijk gevaren „kunnen opleveren voor de bewoners der perceelen in de omgeving dier bewaarplaats. „Allicht zoude zich, bij daarvoor praedisponeerende invloeden, te eeniger tijd in het „centrum der gemeente Tiel een brandpunt van besmetting kunnen ontwikkelen, wier „wording en vorming, zooals door H.H. Burg. en Weth. van Tiel zeer terecht wordt „ingezien, nu nog bij tijds kan en alzoo dient voorkomen te worden". Mitsdien dringt hij aan op afwijzing van het verzoek en handhaving van de beslissing van Burg. en Weth. van Tiel.

Ook Gedep. Staten van Gelderland geven in hun antwoord aan den Minister van W., H. en N., dd. 3 November 1884, n⁰. 30, 3_e afd. — onder overlegging van de hun door het Gemeentebestuur toegezonden stukken, benevens van het bovenvermelde rapport van den geneeskundigen Adjunct-Inspecteur — als hun gevoelen te kennen, dat inrichtingen als de bedoelde in het belang der volksgezondheid, niet binnen de

kom eener gemeente maar steeds daarbuiten moeten worden opgericht; zij adviseeren derhalve tot handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Tiel.

Nadat dit beroep bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, ter overweging was aanhangig gemaakt, zijn door app. nog eene teekening van den plattegrond en het afschrift eener nauwkeurige opgaaf der inrichting, zooals die bij zijn verzoekschrift aan het Gemeentebestuur zijn gevoegd, aan den Raad van State overgelegd.

II. het beroep van *de 's Gravenhaagsche kunstaardewerkfabriek te 's Gravenhage, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, waarbij aan de haar verleende vergunning tot het oprichten eener inrichting tot het glazuren van porselein en aardewerk nieuwe voorwaarden zijn verbonden.*

De *Staatsraad* Van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Krachtens Z. M. machtiging is bij schrijven van den Minister van W., H. en N. van 24 November 1884 n⁰. 42, afd. H. en N., bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep door de 's Gravenhaagsche kunstaardewerkfabriek te 's Gravenhage ingesteld tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 4/8 Augustus 1884, waarbij aan de in 1883 op verzoek van den tegenwoordigen directeur van genoemde naamlooze vennootschap verleende vergunning voor eene inrichting tot het glazuren van porcelein en aardewerk nieuwe voorwaarden zijn verbonden.

Bij beschikking van 5/8 October 1883 is door Burg. en Weth. van 's Gravenhage aan W. Wolff van Gudenberg vergunning verleend tot het oprichten van eene inrichting tot het glazuren van beschilderd porcelein en aardewerk in het perceel Boekhorststraat 6, kadaster sectie K n°. 1, onder de volgende voorwaarden:

dat in het locaal voor de plaatsing van den oven bestemd, de houten bintlaag en zoldering moeten worden weggebroken en daarin een steenen vloer moet worden gemaakt;

dat de oven geheel van steen en ijzer vervaardigd, vrij en op zichzelf staande moet worden gemaakt;

dat de schoorsteen, geheel van steen gemaakt, vrij en op zich zelf staande moet worden opgetrokken tot eene door de ambtenaren der bouwpolitie te bepalen hoogte, en voorzien van een van rood koperdraad gevlochten vonkenvanger, waarvan de openingen niet grooter mogen zijn dan 5 mm.;

dat overigens de geheele inrichting moet worden gemaakt volgens de voorschriften der verordening regelende de bouwpolitie, onder toezicht en ten genoege van de ambtenaren met hare toepassing belast.

Bij beschikking van 9/12 November 1883 werd aan denzelfden aanvrager vergunning verleend tot uitbreiding van de zoo even vermelde inrichting door het plaatsen van eene locomobile van 3 paardenkracht achter het perceel Prinsegracht n⁰. 2, kadaster sectie K n°. 693. Behalve de naleving van bestaande algemeene voorschriften werd

hierbij voorgeschreven dat de machinekamer geheel brandvrij moest worden gemaakt.

In de maand Juli 1884 kwamen bij Burg. en Weth. van 's Gravenhage twee adressen in betreffende de hiervoren vermelde fabriek.

Het eene was van J. van Swieten, gepensioneerd luitenant-generaal, en verscheidene andere bewoners van de Prinsegracht, Boekhorststraat, Groote Markt en Lutherschen Burgwal. Zij gaven te kennen dat zij voortdurend grooten last te verduren hadden van de dikke en zwarte rookkolommen, aanhoudend opstijgende uit den vrij lagen schoorsteen der fabriek, welke kolommen vaak een aantal onverbrande kooldeeltjes medevoerden; dat deze rook, met al de gevolgen daarvan, voor het uitoefenen van het beroep van sommige der adressanten zeer storend werkte en voor hen die geen beroep uitoefenen uiterst onaangenaam, schadelijk en hinderlijk was; dat hoewel b.v. een der adressanten als hoofd eener school-inrichting, vermoedelijk indertijd wel eene aanschrijving ontvangen had om zijne bezwaren bij het dagelijksch bestuur der gemeente in te dienen, hij zich daarvan had onthouden omdat hij ervaren had dat alle andere ondernemers van fabrieken en soortgelijke inrichtingen in de nabijheid opgericht, er tot heden toe voor gezorgd hebben den bouw hunner schoorsteenen zoo in te richten dat daaruit geen schade of last kon ontstaan.

Adressanten verzochten dat een onderzoek zou worden ingesteld en, indien hunne klachten gegrond bleken, aan den ondernemer der fabriek zoodanige bevelen zouden gegeven worden dat hunne bezwaren werden weggenomen.

Het andere adres was van C. Bloemendaal, wonende Boekhorststraat n°. 3, onmiddellijk naast de fabriek. Hij gaf te kennen bevreesd te zijn dat de geweldige stooten, teweeggebracht door de zware locomobile (naar hij vernomen had van 8 paardenkracht) de fundamenten van zijn huis zouden doen verzakken en achtte ook de sterke verhitting der muren door den oven gevaarlijk, waarbij hij opmerkte dat hij wel tegen brand gewaarborgd was maar niet tegen instorten. Ook gaf hij te kennen dat de bewoners der bovenvertrekken van zijn huis gedurig klaagden, zoodat die hem zouden kunnen verlaten, in welk geval hij die vertrekken niet licht meer zou verhuren.

Na omtrent deze klachten een rapport te hebben ingewonnen van den inspecteur der bouwpolitie en den opperbrandmeester en na den houder der vergunning te hebben opgeroepen, hebben Burg. en Weth. bij beschikking van 4/8 Augustus 1884, overwegende dat door den rook en het roet, waarvan de schoorsteen der fabriek zich voortdurend ontlast, werkelijk schade aan de gezondheid en hinder voor de bewoners der omliggende perceelen veroorzaakt wordt, aan de vergunning de volgende voorwaarden toegevoegd:

a. dat de stoomketel moet worden gestookt uitsluitend met cokes;

b. dat de afgewerkte stoom van dien ketel moet worden geleid door den bestaanden schoorsteen;

c. dat aan de leemovens moet worden aangebracht een rookverbrander, welke het voorkomen van hinder van rook en roet volkomen waarborgt;

met bepaling dat aan de voorwaarden *a* en *b* moest voldaan zijn op 15 Augustus 1884 en aan de voorwaarde *c* op 8 September 1884;

Van deze beschikking is aan Z. M. den Koning de vernietiging verzocht bij adres van 21 Augustus, ingediend door de naamlooze vennootschap de 's Gravenhaagsche

kunstaardewerkfabriek, gevestigd te 's Gravenhage, wier statuten zijn goedgekeurd bij Kon. besluit van 24 October 1883, n°. 28, en onderteekend door Wolff van Gudenberg als directeur der vennootschap.

In dit adres wordt aangevoerd:

dat naar adressante's meening deze nieuwe voorwaarden, waaraan zij bezwaarlijk kan voldoen en welke ook geenszins noodzakelijk kunnen worden geacht, daar de locomobile slechts klein is, en de oven hoogstens eens in de veertien dagen wordt gestookt, niet hadden behooren te zijn opgelegd, daar zij geenszins betrekking hebben op eenig onderwerp, waarvan de buren en de autoriteiten in eenig opzicht in onkunde of dwaling kunnen hebben verkeerd, maar de aan elk bekende en onvermijdelijke gevolgen betreffen van de inrichting van een pottebakersoven en de plaatsing van een locomobile.

dat naar de bedoeling der wet na het in werking treden der inrichting dergelijke klachten van de buren niet-ontvankelijk zijn, vermits wanneer daarop beschikt wordt, alsof er nog geene vergunning en verkregen rechten bestonden, het geheele aan de vergunning voorafgaande proces zijne beteekenis verliest;

dat immers de doleerende buren, zoo zij in appel waren gekomen na den termijn van 14 dagen, of met verzuim van eenige formaliteit, in hun beroep niet-ontvankelijk zouden zijn verklaard, en de werking van deze bepaling geheel illusoir zou worden, indien hetzelfde, wat door het appel aan de beoordeeling van de besturen had kunnen zijn onderworpen, het onderwerp van eene nieuwe klacht mag zijn;

dat de wijze van handelen van het Gemeentebestuur aan den industrieel alle zekerheid ontneemt.

Gedep. Staten van Zuid-Holland, omtrent dit adres gehoord, hebben berichten ingewonnen van Burg. en Weth van 's Gravenhage en van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat.

Burg. en Weth. ontkennen dat het opleggen der nieuwe voorwaarden niet noodzakelijk zou geweest zijn. Zij hebben in de ernstige en gegronde klachten van de bewoners der omliggende perceelen voldoende aanleiding gevonden tot toepassing van art. 17 al. 1 der wet van 2 Juni 1875 (*Ssbl.* n°. 95).

Het indertijd niet indienen van bezwaren door de belanghebbenden schrijven Burg. en Weth. toe aan de onbekendheid dier personen met den last en hinder sedert ondervonden

Er kan dan ook huns inziens geen argument aan ontleend worden voor het minder billijke der handeling van het Gemeentebestuur; veeleer moet in het indertijd niet verschijnen der belendenden neiging worden gezien om de industrie in de hand te werken. Nu evenwel, zeggen Burg. en Weth., gedurende eenigen tijd de nadeelen van de nabijheid der fabriek hebben kunnen worden beoordeeld, nu zou aan de billijkheid worden te kort gedaan, wanneer de belendenden nog langer de dupe daarvan zouden blijven en achtten wij den tijd gekomen om hunne belangen tegenover die der industrie in bescherming te nemen.

In het bericht van den hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat wordt het volgende gezegd:

Aan de beide eerste voorwaarden is of wordt door adressante voldaan, de rookverbrander is niet aangebracht omdat zij dit niet wel mogelijk acht.

Ik zoude er kunnen bijvoegen, dat, voorzoover mij bekend, rookverbranders niet bestaan; dat wel door de inrichting van den vuurhaard, de lengte en loop der rookgang en de wijze van toetreding der dampkringslucht, de verbranding meer of minder volkomen kan zijn, maar dat onder rookverbrander geenszins eene bepaalde, duidelijk aangewezen inrichting kan zijn bedoeld.

Nu is mij gebleken dat de fabriekschoorsteen ruim de hoogte heeft van den nok der omliggende huizen en zich daaruit telkens bij het opstoken eene vrij zwarte rookkolom ontlast, die echter zeer spoedig door andere minder zwarte rook wordt opgevolgd, zoodat ook tijdens het stoken de buren geenszins voortdurend dien rook zullen kunnen waarnemen of daarvan hinder hebben.

Bij helder weder wordt die hinder zeer zeker niet ondervonden en daar nu overigens, naar de fabriekant mij verzekert, het stoken der leemovens niet meer dan één etmaal in de 14 dagen plaats heeft, zoo kan de hinder voor de buren onmogelijk zeer bezwarend zijn.

Een middel om aan dat bezwaar, voorzoover het bestaat, tegemoet te komen zoude zijn den schoorsteen te verhoogen of wel daarin door een cokesvuur eene verhoogde temperatuur te onderhouden; maar de schoorsteen is ongelukkig genoeg zoo gebouwd dat het eene zoowel als het andere onraadzaam is te achten.

Bleef deze fabriek op de plaats gevestigd dan zou het wenschelijk zijn den fabriekant den bouw van een hoogeren en beter gemetselden schoorsteen op te leggen, waardoor, al of niet met handhaving van de voorwaarden van het Gemeentebestuur, de omgeving ook van den hinder dien zij thans nog ondervindt zou zijn bevrijd; maar het voornemen schijnt te bestaan om eene meer ruime en geschikte plaats voor de fabriek te zoeken.

Dit in aanmerking nemende heb ik de eer Uwe vergadering in overweging te geven om te adviseeren dat het besluit van Burg. en Weth. van 's Gravenhage ten aanzien der 's Gravenhaagsche kunstaardewerkfabriek van 4/8 Augustus 1884, voor zooveel de voorwaarde sub *c* betreft, worde vernietigd en in plaats daarvan adressante worde opgelegd om, voorzooveel de fabriek daar ter plaatse mocht blijven gevestigd, voor 1 Januari 1886 een nieuwen schoorsteen te bouwen, hoog minstens 30 M. boven den beganen grond.

Gedep. Staten gaven bij hun ambtsbericht van 3/10 November 1884 te kennen, dat naar hunne meening het beweren der appellante, als zouden de klagers niet ontvankelijk zijn omdat zij ter gelegener tijd geene bedenkingen tegen de oprichting der inrichting hebben ingebracht, geheel onaannemelijk is. Zij vereenigen zich dienaangaande geheel met het gevoelen van Burg. en Weth.

Overigens zou huns inziens het plaatsen van een hoogeren schoorsteen wel het meest geschikte middel zijn om aan de klachten tegemoet te komen, maar daar volgens het bericht van den hoofdingenieur verhooging van den bestaanden schoorsteen niet wel uitvoerbaar is en de vennootschap er op bedacht schijnt te zijn voor hare inrichting een meer geschikt terrein te zoeken, komt het hun niet billijk voor het bouwen van een nieuwen schoorsteen nu reeds verplichtend te stellen. Zij geven derhalve een advies, in hoofdzaak gelijk aan dat van den hoofdingenieur.

Nadat deze zaak bij de afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van

bestuur was aanhangig gemaakt, zijn door vier der personen die in Juli 1884 bij het Gemeentebestuur hebben geklaagd, memoriën aan de afdeeling ingezonden, nl. door J. van Swieten, hiervoren genoemd, wonende op de Prinsegracht, J. Smelik, onderwijzer, wonende op den Lutherschen Burgwal, C. Bloemendaal, hiervoren genoemd, wonende in de Boekhorststraat naast de fabriek, en David Bles, wonende iets verder aan dezelfde zijde dier straat.

C. Bloemendaal zegt te vermoeden dat het terrein te bekrompen is voor de fabriek, daar hij vooral van den oven veel schade heeft, doordat de plankenbeschotten in zijn kamer barsten van de warmte der muren. Dat er cokes gestookt zouden worden kan hij wegens den zwarten rook niet aannemen. Voorts geeft hij op dat er nu veelal 's nachts gewerkt wordt, hetgeen een groot ongerief is wegens het geraas, dat er mede gepaard gaat.

J. Smelik geeft te kennen dat bij westenwind de dikke zwarte rookwolken uit den schoorsteen der fabriek elke ventilatie in zijne schoollokalen onmogelijk maken en de onverbrande kooldeeltjes zich, ondanks den tamelijk verren afstand, in lastige hoeveelheid verspreiden over de leerlingen en de door hen gebruikte leijen en schrijfboeken.

In de memorie van J. van Swieten wordt het een en ander teruggevonden dat ook in de andere memoriën voorkomt. Overigens behelst zij in hoofdzaak het volgende:

Daar de schoorsteen zich niet, zooals de schoorsteenen der woonhuizen, boven den nok der huizen verheft, blijft de rook soms daartusschen hangen, waardoor de lucht in de tuinen onfrisch wordt, het sluiten van ramen en deuren noodig gemaakt wordt en de verf der huizen wordt bezoedeld.

Volgens de huisgenooten van Bloemendaal trilt diens huis en wordt men er in het bovenhuis geschud en van zijne rust beroofd, wanneer de grondstof voor het porselein (naar de steller der memorie meent graniet) tot poeder wordt vermalen.

De horlogemaker C. J. Fehr, wonende in het huis n^{0}. 4 der Boekhorststraat, tegenover de fabriek, ziet soms de ramen zijner werkplaats verduisterd. Nog meer ongerief ondervindt J. van den Ende, Boekhorststraat 12, voor zijn magazijn van spiegels en vergulde lijsten.

Dat de meeste dergenen die later geklaagd hebben niet tegen de oprichting der fabriek zijn in verzet gekomen, is daaraan toe te schrijven dat men wegens onbekendheid met de zaak zijn verzet niet zou hebben kunnen motiveeren. Overigens heeft niet alle verzet ontbroken. C. Bloemendaal heeft bedenking ingebracht tegen het vestigen van een zoo machtigen vuurhaard nagenoeg tegen zijne woning, doch daarop is hem geantwoord dat hij er niet meer hinder van zou hebben dan van een gewonen keukenhaard.

Dat er niet meer dan eens in de veertien dagen gestookt zou worden en dat er slechts cokes gestookt zouden worden, is volgens deze memorie onjuist.

In de memorie van David Bles wordt ook gezegd, dat er elke week gestookt wordt en dat dit dikwijls twee, drie achtereenvolgende dagen duurt.

Behalve het ongerief bij het gebruik van zijn tuin en van woon- en slaapkamers tengevolge van de verspreiding van rook en roet uit den fabriekschoorsteen ondervonden, bespreekt de onderteekenaar dezer memorie ook de nadeelige gevolgen daardoor voor hem als kunstschilder teweeg gebracht. Wanneer de rook langs zijn voor

aan de straat gelegen atelier wordt gevoerd, wordt dit niet alleen telkens verduisterd maar worden door de gedurige afwisseling van licht en donker de oogen verblind, zoodat somtijds 't werk moet worden gestaakt. Wanneer des zomers een raam van het atelier openstaat, komen er roetvlekjes op het schilder- of teekenwerk. Ook wanneer versch schilderwerk, om het te doen droogen en er veel licht aan te verschaffen (hetgeen voor de carnatietinten hoogst noodig is), voor een open raam op den zolder gezet wordt, komt er roet op neder. Het verwijderen nu van roetvlekjes uit versch schilderwerk is een hachelijke operatie die veel tijd kost en dikwijs met benadeeling van het werk gepaard gaat.

Naar de meening van den steller der memorie kan al dit ongerief en nadeel slechts weggenomen worden wanneer de fabriekdirectie verplicht zal worden haren schoorsteen zoo in te richten dat rook en roet er door worden geabsorbeerd. Het heeft hem verwonderd te lezen dat de door Gedep. Staten geraadpleegde ingenieur verklaart niets te weten van een rookverbrander. Hij vermoedt dat dit wellicht zoo is te verklaren dat de bedoelde inrichting eene andere meer technische benaming draagt; want het komt hem onaannemelijk voor dat de ingenieur niet zou weten dat fabriekschoorsteenen zoo kunnen worden ingericht of gebouwd dat rook en roet worden geabsorbeerd. Hem althans is bekend dat in andere steden, met name te Manchester, waar duizende fabrieken en tienduizende schoorsteenen zijn, geen der belendenden den minsten overlast van de nijverheid ondervinden noch behoeft te dragen en dat, mocht dit soms wel het geval zijn, eene speciale commissie (the Committee of nuisances) werkzaam is, die den fabriekseigenaar verplicht onmiddellijk zijne schoorsteenen tot eigen rook- en roetabsorbeering te doen inrichten.

De steller der memorie meent te mogen verwachten dat niet zal beschikt worden zooals Gedep. Staten voorstellen, nl. zoo dat met 1 Januari 1886 een hoogere schoorsteen zal moeten zijn aangebracht. Want dan zouden de bewoners der nabijgelegen panden nog ruim een jaar al de tegenwoordige hinder en nadeelen moeten blijven verdragen, terwijl ten slotte geen voldoend resultaat zou verkregen worden. Althans wat hem betreft, de schoorsteen zou nooit zoo hoog gebouwd kunnen worden dat zijn atelier niet onbruikbaar bleef, en hij zou dus genoodzaakt zijn eene andere woning te zoeken, waaraan veel tijdverlies en geldelijk nadeel zou verbonden zijn, behalve dat een woning met een evengoed atelier moeilijk te vinden zou zijn.

De heer A. DE ROOS, eerste commissaris, met den waarnemenden directeur der fabriek, den heer C. DU CHATINIER, als gemachtigde verschenen, verzoekt aan de afdeeling dat de fabriek tot 1 Mei a.s. mag vrij blijven van het bouwen van een schoorsteen zooals die nu is voorgeschreven. Daar het terrein waarop de fabriek is geplaatst allengs te klein is geworden, bestaat het plan haar weldra naar elders te verplaatsen en daarom zou het bouwen van den schoorsteen, waardoor aan de geopperde bezwaren toch niet kan worden tegemoet gekomen, slechts tot noodelooze uitgaven leiden.

De gemachtigde beantwoordt hierop nog eenige vragen van technischen aard, hem door den president en de leden der afdeeling gedaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

